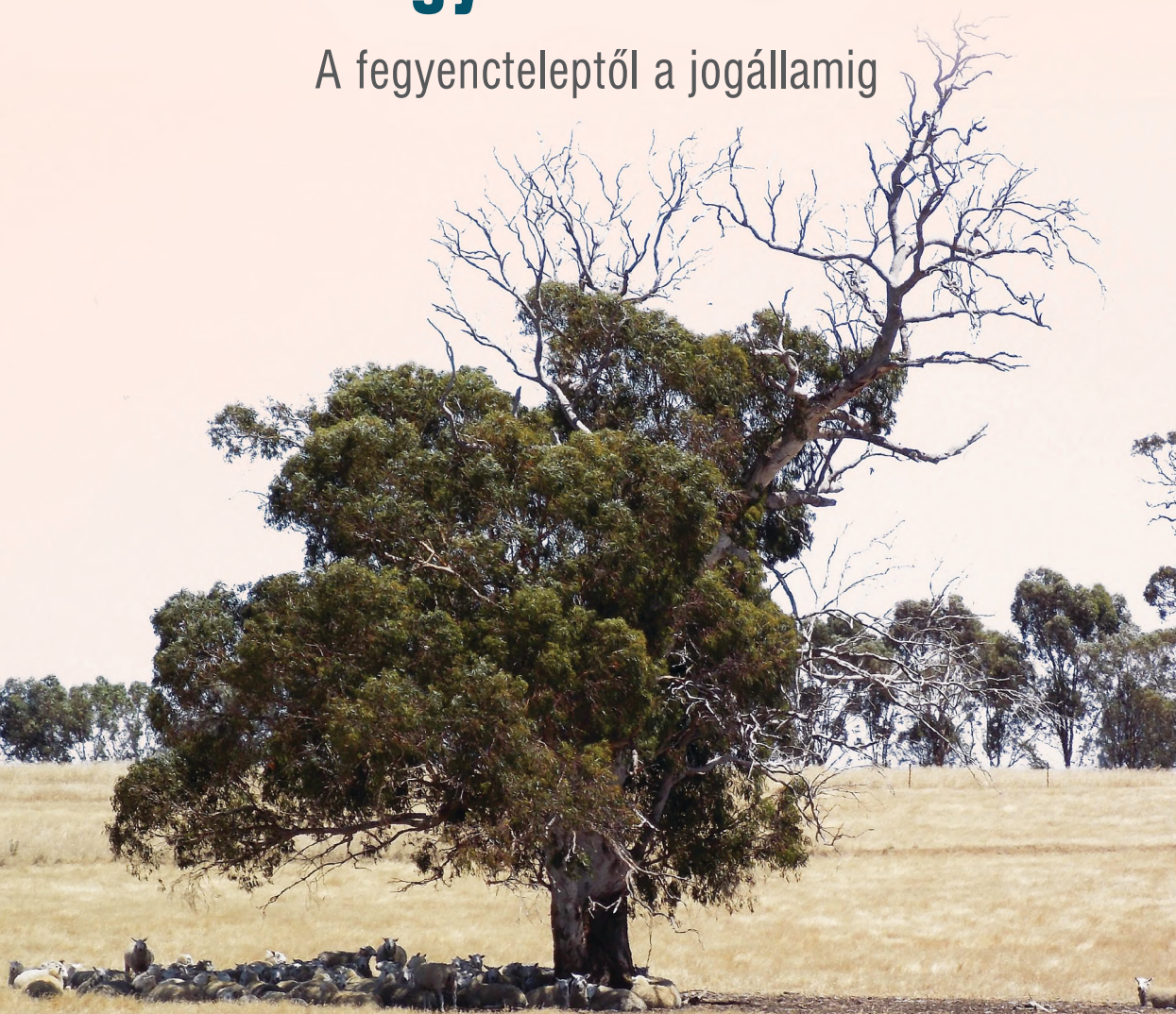


Domaniczky Endre

Ausztrália magyar szemmel

A fegyencteleptől a jogállamig



DOMINICZKY ENDRE ■ AUSZTRÁLIA MAGYAR SZEMMEL

Domaniczky Endre

Ausztrália magyar szemmel

Domaniczky Endre

Ausztrália

magyar szemmel

A fegyencteleptől a jogállamig

Fakultás Kiadó

Budapest

2018

A könyv megjelenését támogatta:



Lektorálta:

Dr. habil. Béli Gábor PhD

Dr. Kubassek János PhD

A térképeket készítette:

Dr. Gulyás Zoltán PhD

Az illusztrációkat készítette:

Sándorné Szeidl Zsuzsanna

Korrektor:

Bellus Ibolya

A borítókép Halls Gap (Grampians, Victoria) környékén készült, a szerző felvétele.

A hátsó borítón a szerzőről található kép Hobartban (Tasmania) készült,

Bucsi Anikó felvétele

Második, javított és bővített kiadás

ISBN 978 615 5848 09 4

A kézirat lezárva: 2018. augusztus 20.

A könyvvel kapcsolatos véleményeket, javaslatokat és visszajelzéseket e-mail-ben (edomaniczky@gmail.com) várja, és előre is köszöni a szerző.

Minden jog fenntartva!

© Domaniczky Endre

© Fakultás Kiadó (Print & Pixel House Kft.)

*Ausztrália magyar utazói és kutatói: Gubányi Károly,
Nagy Kázmér, Kunz Egon és Balázs Dénes emlékének,
valamint az ausztráliai magyaroknak, akik meggyőzték arról,
hogy ezt a könyvet meg kell írnom.*

Tartalom



Előszó	15
Köszönetnyilvánítás	18
Az élet fejjel lefelé. Néhány szó a könyvről	19

AUSZTRÁLIA FELFEDEZÉSE

Ausztrália elnevezése	25
Felfedezés és feltérképezés	27
Korai idők	27
Holland hajósok	27
Angol felfedezők	30
Francia és angol expedíciók	30
Cook kapitány színre lép	30
Cook nyomában	32
Bass és Flinders	33
Későbbi hajósok	35
A szárazföld felderítése	36
Az első lépések	36
Túl a hegyeken	37
Sturt	38
Eyre – keresztül a Fátlan síkságon	39
Az elszántság diadala és kudarca: Leichhardt útjai	39
Átszelni a kontinenst délről északra	39
A klasszikus felfedezőutak alkonya	40
Utcaszintű térképek	41
A kód eloszlik	42
A technikai fejlődés eredménye	42
Utazás hajóval	42
A levegő urai	43
Ösvényekből utak	43
Vaspályák kiépítése	44
Az első utcától a nemzeti főútig	46

Az európaiak megtelepülése	48
Előzmények nélküli urbanizáció	48
Alvóvárosok laza halmaza	50
A városhálózat kialakulása	50
Városok és jellemzőik	56
Ausztrália megismerése	58
Az első hírek a távolból	58
Ausztrália megismerése Magyarországon	59

AUSZTRÁLIA FÖLDRAJZA

Ténytár	71
Az ellentétek földje	71
A „címkék” földje	74
Történeti földrajz	77
Domborzat	77
Éghajlat	85
Vízrajz	89
Az időjárás szélsőségei	98
Gazdasági földrajz	107
Ausztrál gazdaságtörténet dióhéjban	107
Az ausztrál gazdaságról általában	109
Bányakincsek	109
Bányák és lelőhelyek	120
Megújuló energia	121
Mezőgazdaság	123
Borászat	126
Cukornádatermesztés	128
Felsőoktatás	130
Turizmus	131
Népesség	132
Urbanizáció	137
Infrastruktúra	138
Tömegközlekedés	142
Jövőbeli fejlesztések	144
Összegzés	145

AUSZTRÁLIA NÖVÉNYVILÁGA

Botanikus kertek	149
Virágfesztiválok	150
Ősi és hatalmas	152
Az ember hatása a természetre	155
Vegetációs formák	156

Az ausztrál flóra emblematikus tagjai	169
Banksia	169
Fűfa	169
Waratah	169
Kengurumancs	170
GyMEA liliom	170
Ausztrália növényjelképei	171
A háborús megemlékezés virágai	173
Néhány szó (és kép) az ausztrál gombákról	174
A növénytakaró változásai	176
Nemzeti parkok	177
Összegzés	178

AUSZTRÁLIA ÁLLATVILÁGA

Az egyedi ausztrál fauna	183
Állatkertek és múzeumok	184
Öslények	185
Minmi	186
Muttaborrasaurus	186
Kunbarrasaurus	186
Ausztrál megafauna	188
Diprotodon	190
Óriáskenguru (Procoptodon)	191
Óriástapír (Palorchestes)	191
Óriásmadár (Genyornis)	191
Óriásgyík (giant goanna/varanus priscus)	192
Óriáskrokodil (Quinkana)	193
Az ember megjelenése	193
Ausztrál állatok	195
Emlősök	195
Madarak	203
Hüllők	208
Rovarok	211
Halak	214
Kételtűek	216
Puhatestűek	216
Az emberi butaság: invazív fajok	217
Az ausztrál fauna neveinek magyartásáról	219

AZ EMBER AUSZTRÁLIÁBAN

Egy kihalásra ítélt népcsoport	223
Az ausztrál társadalom egyenjogú tagjai	227

Új vizsgálati módszerek, újabb tudományos eredmények	228
A legkorábbi Afrikán kívüli populáció	228
Benépesedés több hullámban	228
Eloszlás a kontinensen	229
Az őslakosság az európaiak megjelenését követően	230
Távoli kultúrák ütközése	230
Az alfa és az ómega: a tulajdonjog	230
Az őslakosok kultúrája	235
Az őslakosok létszáma 1788-ban	241
Felvilágosult európaiak	242
Kegyetlen telepesek	244
Az őslakosok lehetőségei	245
Az őslakosok mozgalmi	247
A kezdetek	247
Az asszimiláció szinterei és intézményei	250
Az érvényesülés egyéni útjai	251
Polgári jogi mozgalom	253
Összegzés	265

AZ ÚJ AUSZTRÁLIA

Fegyencteleptől a gyarmati önkormányzatig	271
A fegyencgyarmat születése	271
A partraszállás	273
Az első évek	275
Fegyencekből szabad polgárok	276
Az önkormányzatiság megszerzése felé vezető út	280
Az államszövetség létrehozása	288
Az egység iránti igény	288
A tenterfieldi beszéd	289
Úton az önálló államiság felé	291
Az alkotmány	291
A függetlenség elnyerésének lépcsőfokai	291
Brit Ausztráliából multikulturális állam	295
A fehér Ausztrália	295
A fehér Ausztrália-politika alkonya	297
Változások a világpolitikában	297
A polgári jogok kiteljesedése	298
Az angolszász alkotmányfejlődés déltengeri útja	303

MAGYAROK AUSZTRÁLIÁBAN A KEZDETEKTŐL A LEGÚJABB IDŐKIG

A magyarok számáról	309
A magyarság megoszlása a kontinensen	312

A magyarok megjelenése a kontinensen	315
A korai látogatók	315
A kivándorlási hullámok	315
Az ausztráliai magyar diaszpóra civil szervezetei	317
Az ausztráliai magyar diaszpóra intézményei – Az egyházak megjelenése	320
Magyar házak	322
Sírok és temetők	326
Magyar származásúak az ausztrál társadalomban	325
Egyéni teljesítmények	328
Csoportos eredmények	333
A magyar tudás mint exportcikk	334
Az ausztráliai magyarság jövője	335
A továbbélés sikeres útja	336
 MAGYARORSZÁG KONZULI ÉS DIPLOMÁCIAI KAPCSOLATAI AUSZTRÁLIÁVAL	
A diplomáciai kapcsolatok kezdeti formái	341
A konzulátusok megjelenése	342
A konzuli hálózat kiépülése	342
A hálózat megszűnése	345
A két világháború kora	346
A hidegháború korszaka	347
Kísérletek a kapcsolatfelvételre	347
Úton a saját képviselet kialakítása felé	347
A sydney-i Főkonzulátus felállítása	348
A diplomáciai kapcsolatok felvétele	350
A rendszerváltást követő időszak	353
A tiszteletbeli konzuli hálózat újjászervezése	353
Konzuli iroda megnyitása Melbourne-ben	355
A konzuli kapcsolatok jövője	357
A modern technika és a távoli konzuli képviseleti hálózat jövője	357
A diplomáciatörténet hasznáról	358
 ÖSSZEGZÉS	
Ausztrália egykor és most	361
Mit hoz a jövő?	363
 MELLÉKLETEK	
Hogyan fedezzünk fel egy kontinenst?	369
Általános tudnivalók	369
Tervezés	370
Évszakok	371
Időtartam	371
Ünnepek és munkaszüneti napok	372

Látnivalók	375
Városok	375
Múzeumok	377
Világítótornyok	380
Nagy szobrok	382
Börtönmúzeumok és börtöntúrák	384
Akváriumok	385
Botanikus kertek és védett területek	386
Pusztaság (Outback)	392
Az ausztrál Outback száz arca	394
Mit vigyünk magunkkal?	395
Felkészülés	405

TÚRAJAVASLATOK ÁLLAMOK ÉS TERÜLETEK SZERINT

Az Ausztrál Fővárosi Terület (ACT) és Canberra	409
Tények	409
Történelme	411
Bennszülött kultúra	412
Megközelítés	413
Látnivalók	413
Szállás, közlekedés	418
Túrajavaslatok	419
Áttekintés	422
Veszélyforrások	422
Victoria és Melbourne	423
Tények	423
Történelme	423
Bennszülött kultúra	425
Megközelítés	426
Látnivalók	426
Szállás, közlekedés	435
Áttekintés	435
Veszélyforrások	435
New South Wales és Sydney	437
Tények	438
Történelme	438
Bennszülött kultúra	439
Megközelítés	439
Látnivalók	439
Szállás, közlekedés	444
Áttekintés	444
Veszélyforrások	445

Queensland és Brisbane	447
Tények	447
Történelme	447
Bennszülött kultúra	448
Megközelítés	448
Látnivalók	448
Szállás, közlekedés	450
Áttekintés	451
Veszélyforrások	451
South Australia és Adelaide	453
Tények	453
Történelme	453
Bennszülött kultúra	454
Megközelítés	454
Látnivalók	454
Szállás, közlekedés	459
Áttekintés	460
Veszélyforrások	460
Western Australia és Perth	461
Tények	461
Történelme	461
Bennszülött kultúra	462
Megközelítés	462
Látnivalók	462
Szállás, közlekedés	464
Áttekintés	465
Veszélyforrások	466
Tasmania és Hobart	467
Tények	467
Történelme	467
Bennszülött kultúra	468
Megközelítés	468
Látnivalók	468
Szállás, közlekedés	474
Áttekintés	475
Veszélyforrások	475
Northern Territory és Darwin	477
Tények	477
Történelme	477
Bennszülött kultúra	478
Megközelítés	478
Látnivalók	478
Szállás, közlekedés	484

Áttekintés	485
Veszélyforrások	485
Egyedi túrák keresztül Ausztrálián	487
Nagy sziklatúrák	487
Hegységek túra	490
Esőerdő túra	491
Outback túrák	491

SZÖVEGGYŰJTEMÉNY AZ AUSZTRÁL ALKOTMÁNYTÖRTÉNET FORRÁSAIBÓL

Titkos utasítások James Cook hadnagy számára (1770)	495
A Batman-szerződés (1835)	498
A Bourke-nyilatkozat (1835)	500
A tenterfieldi beszéd (1889)	501
Megbékélési beszéd (2008)	504

TÁBLÁZATOK, ADATOK

Magyar kézben lévő magyar házak a térségben (2015)	515
Az ausztráliai magyar diaszpóra nagysága a legutóbbi népszámlálások tükrében	516
Az ausztráliai magyar közösség számáról, rétegződéséről és megoszlásáról dióhéjban	517
Állatok elnevezései (áttekintő táblázat)	519

FÜGGELÉK

Jegyzetek	523
Rövidítések jegyzéke	531
Forrás- és irodalomjegyzék	532
Felhasznált és hivatkozott ausztrál jogi normák és jogszabályok mutatója	535
Személynevek mutatója	537
Földrajzi nevek mutatója	543
Képjegyzék (Fejezetkezdő és fejezetzáró képek)	555
A szerző témával kapcsolatos eddigi munkái	557
Summary	558
Résumé	559

Előszó



A távoli Ausztráliát, a messzeségek elbűvölő tündérbirodalmát hozza közel a magyar olvasókhoz Domaniczky Endre lebilincselő könyve. A déli félteke rejtelmes kontinense sokáig elérhetetlennek tűnt honfitársaink számára. A nagy földrajzi távolság miatt a 19. században is kevés hazánkfiának adatott meg a lehetőség, hogy személyes tapasztalatokat szerezhessen „a kenguruk országáról”. Pedig Ausztrália igen sokarcú, vibrálóan érdekes világ, ahol temérdek meglepetés várja az utazót. A szerző diplomataként több mint négy esztendőt töltött Ausztráliában konzuli beosztásban. Hétköznapi hivatali munkája mellett olthatatlan kíváncsisággal és lankadatlan szorgalommal kutatta a kontinensország magyar emlékeit. Személyesen bejárta Ausztrália számos vidékét, a magyarok nyomait, emlékeit keresve.

Könyvében átfogóan ábrázolja Ausztrália természeti tájait, domborzatát, éghajlatát, vízrajzát, településeit, változatos kincsekben gazdag növényvilágát, s annak különlegességeit. Külön fejezetet szentel az egyedülálló állatvilág megismertetésének. Utazásai során felkereste a kenguruk, a vallabyk, a vombatok, az emuk, a kazuárok, az agámák, a krokodilok, a varánuszok és a kacsacsőrű emlősök természetes élőhelyeit. A flóra és a fauna átfogó bemutatása fontos része a kötetnek. Ausztrália egzotikus növényjelképei külön figyelmet érdemelnek. Nagy érdeme a könyvnek a részletes felfedezéstörténeti háttér bemutatása. Cook kapitány és követői a szó klasszikus értelmében „fehér foltokat”, igazi „terra incognitákat” töltöttek ki földrajzi tartalommal.

A könyvből képet kapunk az őslakókkal való megismerkedés drámai eseményeiről, az ausztráliai törzsi társadalom tagjainak kegyetlen megpróbáltatásairól. A fegyencgyarmat megszületésétől a gyarmati önkormányzat létrehozásáig vezető göröngyös út állomásait megismerve kaphatunk képet arról a történelmi időszakról, melynek a gyümölcse a mai – sokak által irigyelt és áhított ország – Ausztrália.

A szerző kiemelt figyelmet fordít Ausztrália magyar vonatkozásaira. Kiterjedt levéltári és könyvtári kutatásokat végzett a magyar emlékeket illetően. Felkutatta mindazon emlékhelyeket, melyek valamilyen formában kötődnek a magyarsághoz. Kevesen tartják számon, hogy számos kiváló honfitársunk, így Vékey Zsigmond, Gubányi Károly, Leviny Ernő, Derera Miklós, Kabay János és Gallus Sándor milyen értékes munkával járultak hozzá Ausztrália fejlődéséhez. Az ausztrál olvasztótégely magyar vonatkozású eseményeit a szerző nagyon alaposan ismerteti. Konzulként alkalmá nyílt a hétköznapi gyakorlatából is megismerni a magyar diaszpóra életét, változását. Eljutott Ausztrália nagyvárosaiba, személyes élményeket, tapasztalatokat szerzett Melbourne, Sydney, Brisbane, Adelaide és Perth magyarságának életéről.



Részletesen elemzi a magyarok Ausztráliába kerülésének időszakait és körülményeit, beilleszkedésük, integrációjuk folyamatát. Átfogó képet ad a diaszpóra intézményeiről, egyházairól, kulturális szervezeteiről, egyleteiről. Figyelme kiterjed a temetőkre, sírokra, melyek a magyar történelem egy-egy személyiségének emlékét őrzik. E sírok emlékhelyek is lehetnének, ahol közösségi megemlékezések erősíthetnék a magyar identitás és összetartozás érzését.

Nagyon szép példát jelent Leviny Ernő emlékezete, hiszen a jeles magyar személyiség az ausztrál és a magyar kultúra számára egyaránt fontos értéket képvisel, akárcsak Radó Ervin, aki a Melbourne-i Filmfesztivál igazgatójaként tevékenykedett. Nemes küldetést teljesítve elősegítette a magyar művészek és filmek ausztráliai bemutatkozását.

Az ausztráliai magyarok olykor nehézségekben és megpróbáltatásokban bővelkedő beilleszkedésének számos példáját villantja fel a szerző. Magyar származású közéleti személyiségek, Nick Greiner Új-Dél-Wales volt miniszterelnökeként, Mensáros Andor Nyugat-Ausztrália ipari fejlesztési és bányászati minisztereként vett részt a politikai életben. A művészeti és üzleti élet, valamint a sport területén is számos kiválóság gyarapította a magyarság hírnevét.

Az író figyelme kiterjedt Mindszenty bíboros ausztráliai látogatására, s azt is felidézi, hogy 1949-ben Ausztrália londoni főbiztosa jegyzékben tiltakozott a londoni követnél a magyar kormány Mindszenty-ügyben tanúsított magatartása miatt.

A diplomata szerző munkájában nagyon érzékletes és átfogó, részletes képet ad a kétoldalú kapcsolatok fejlődéséről, különös tekintettel a diplomáciai munkára. Temérdek levéltári forrást dolgozott fel és ismertetett a kétoldalú kapcsolatok történetének tárgykörében.

Domaniczky Endre utazásai és kutatásai során nagyon sok fontos gyakorlati ismeretre tett szert. Útikalauznak beillő, praktikus mellékletekben ismerteti mindazon tudnivalókat, melyek gyakorlati értelemben is segíthetik az Ausztráliában járó magyar utazók felkészülését. Különösen érdekesek a közlekedési sajátosságokról írottak.

A kötet rokonszenves erénye a szerző interdiszciplinaritásra törekvő, sok szempontú, eredeti látásmódja, mely nemcsak a história és a geográfia tényeit veszi figyelembe, hanem a kapcsolatépítés jövőbeli támpontjai is helyet kapnak horizontján.

A gazdag és sokrétű fényképanyag igazi kedvcsináló, s bizonyosága a szerző egyéni utazásainak, személyes tereptapasztalatainak.

Balázs Dénes 1981-ben kiadott *Ausztrália, Óceánia, Új-Zéland* című útikönyve óta magyar szerző tollából még nem jelent meg ilyen átfogó, alapos, teljességre törekvő kötet Ausztráliáról.

A hajdani fegyencek hazájából ma a világ egyik legbiztonságosabb, legdinamikusabban fejlődő országa lett, s hogy milyen nehéz és göröngyös út vezetett el idáig, a sikerig, az alapos kutatásokat végző, jogász és történész képzettségű szerző munkája eredményeként ezernyi érzékletes példával illusztrálva ismerhetjük meg Domaniczky Endre kitűnő könyvéből.

A kötetet jó szívvel ajánlom mindenkinek, akik szeretnének közelebb kerülni a távoli Ausztráliához.

Érd, 2017. június 14.

Dr. Kubassek János
a Magyar Földrajzi Múzeum
igazgatója

Köszönetnyilvánítás



Köszönöm mindenekelőtt Ancsának, hogy e sokrétű feladat végrehajtása során – az anyaggyűjtés, illetve a könyv írása közben – társként és munkatársként mindenben támogatott. Köszönöm a Konzuli Főosztály akkori vezetőjének, F. Tóth Gábornak, hogy képesnek látott e munka elvégzésére, és ehhez a távolból lehetőségeihez képest mindig, minden támogatást megadott. Köszönöm számos kollégámnak a minisztériumban és a társhatóságoknál az önzetlen és gyors segítséget. Nekik köszönhetően a távolból is szakszerűen láthattam el a különböző feladataimat. Köszönöm azoknak, akik a könyv kéziratát átolvasták, javították, ennek során tanácsokkal láttak el, illetve könyvtári és levéltári kutatásaim során munkámat segítették. Külön köszönöm Trócsányi László professzor tanácsait és szakmai javaslatait, lektoraimnak, Béli Gábornak és Kubassek Jánosnak a kézirat alapos átolvasását és véleményezését, továbbá az átdolgozáshoz nyújtott értékes tanácsait, illetve Sándorné Szeidl Zsuzsanna és Gulyás Zoltán közreműködését az illusztrációk és a térképek elkészítésében. Köszönöm Balog Zoltán miniszter úr bizalmát és támogatását, amely nélkülözhetetlen volt a második kiadás megjelentetéséhez. Köszönöm Eröss Zsoltnak a kézirat és a képanyag gondozása érdekében tett fáradhatatlan erőfeszítéseit – ennek köszönhetően a könyv anyaga és szerkezete szinte teljesen megújult.

Köszönöm – pestszentlőrinci – általános és középiskolai földrajztanároimnak, hogy a térség iránt korán jelentkező érdeklődésemet bátorították. Ez olyan előzetesen megszerzett ismeretanyaggal vértezett fel, amelynek hiányában nem tudtam volna munkához látni. Köszönöm tanároimnak a Pécsi Tudományegyetemen az útravalót, amelyre itt is, minden körülmények között támaszkodhattam. Végül köszönöm az ausztráliai magyar közösség türelmét, sokak – különösen Bárány Márta, Cára Éva, Deák Zoltán, Graepel Harry, Hajdu Gábor, Kovács Lőrinc, Molnár György, Piri József, Tóth Kathy, Vandulek Zoltán, Világos Eszter, Világos István – segítőkészségét és áldozatvállalását, a hosszú és tartalmas beszélgetéseket. Ez a könyv a velük való találkozás nélkül valószínűleg nem készült volna el.

Domaniczky Endre

Az élet fejjel lefelé

Néhány szó a könyvről



Több mint három évtizede, hogy a térséget személyesen megismerő Balázs Dénes tollából magyar nyelven naprakész információk jelentek meg könyv formájában e tőlünk távol eső vidékről. Ő egyszerre szólt az úton lévőhöz és a „fotelvándorhoz,” a disszidenshez és az itthon maradt rokonhoz, tanárhoz és diákhöz, laikushoz és szakmabelihez. Könyve több volt, mint útikönyv: afféle személyes élményeken és benyomásokon átszűrt tényanyag, amely a bejárt vidékek leírásánál mélyebben magát az országot, annak kultúráját, társadalmát próbálta komplex módon bemutatni.

Az eltelt évtizedekben a világ kitágult, s – korábban elképzelhetetlen módon – tömegek keltek útra, a 20. század végi európai változások pedig több fiatal magyar generáció számára lehetővé tették a közvetlen élmények megszerzését. Ehhez járult az internet forradalma, amely a kínzó honvágyat némiképp enyhítve ma már lehetővé teszi a folyamatos kommunikációt az otthon élőkkel. Annak tudatában, hogy a szeretteinkkel beszélhetünk, el sem tudjuk már képzelni, micsoda lemondással járhatott még a 20. század közepén is vándorbotot fogni, s fejest ugrani az ismeretlenbe!

Az internet nemcsak az embereket, az országokat is közelebb hozza, utazni, ismereteket szerezni ugyanis már a fotelből is könnyebben lehet, nem kell heteket várni a különböző könyvekre, fényképeket keresni a múzeumokban.

A televízió és internet segítségével kézzelfogható közelségbe kerültek még oly távoli tájak is, mint Ausztrália és Új-Zéland. A tisztánlátáshoz azonban még sok – romantikus – mítoszt kell szétoszlatni, amelyek elsősorban a roppant távolságból adódó információhiány miatt álltak elő. Ausztrália fővárosa például nem Sydney, a kenguru és a koala mellett számtalan más furcsa élőlény élt és él itt, s sokszor meglepően keveset tudunk az ebben a fiatal országban viszonylag korán megtelepedő magyar közösségről is.

Ez a könyv – kihasználva a vizualításban rejlő lehetőségeket – átfogó képet próbál nyújtani a magyar szemszögből hagyományosan együttesen tárgyalt régióról. Kiindulási alapot kíván adni, amelyre később a személyes élmények vagy kutatások ráépülhetnek, amelyek majd erősíteni fogják az országok közötti kapcsolatokat is. Egyszerre kíván szólni időshöz és fiatalhoz, itthon maradóhoz és útra kelőhöz. Tulajdonképpen magyarul a magyar fejjel gondolkodókhoz, illetve magyar fejjel gondolkodóként a külföldi olvasóhoz.

Ennek érdekében a könyv a tárgyalt régiót (Ausztráliát) két nagyobb részre osztva veszi tárgyalás alá.

Az első részben általános ismeretek találhatók magáról a környezetről és az emberekről, akik hosszabb vagy rövidebb időt töltve a vidéken alkalmazkodtak is hozzá, s kölcsönösen formálták egymást. A munka felosztása és terjedelme jelezni kívánja az arányokat is. Az olvasónak elsősorban meg kell ismernie a téma korábbi kutatóit, illetve a folyamatot, ahogy Ausztrália és élővilága a magyar nyelvben és a tudományos, majd az ismeretterjesztő irodalomban is felbukkant. A kontinens népeiről és emberi történelméről könyveket lehetne írni, azonban sem az írott történelem, sem az emberi ráhatás időszaka nem versezhet a vidék földrajzi és biológiai változatosságával. Volt olyan utazó, aki úgy látta, hogy e táj teremtése félbemaradt, ám a sivár felszint közelebről megvizsgálva az apró részletek elképesztő gazdagsága éppen ennek az ellenkezőjét bizonyítja. Nincs ez másként az élővilággal sem, amely egyediségében és ősiségében is figyelemre méltó. Végül az emberre mint legfiatalabb jövevényre koncentrálunk. A Föld legősibb folyamatos kultúrájáról magyar nyelven mindeddig fájdalmasan kevés adattal rendelkezünk. Arányaiban rövidebb az európaiak által felépített országot bemutató rész, amellyel jelezni kívántuk, hogy bár jobban dokumentált időszakról van szó, mégiscsak két évszázad viszonyul a megelőző ötvenezer évhez! Az európai történelmet mindazonáltal elsősorban alkotmánytörténeti szempontból próbáltuk megközelíteni, felvetve néhány mélyebben kutatandó témát, amelyek a magyar párhuzamok szempontjából is érdekesek lehetnek. Ehhez kapcsolódva néhány, jogtörténeti szempontból jelentős vagy itthon kevésbé ismert anyag fordítását is elkészítettük, jelezvén, hogy a fordítások révén új, a megszokottól eltérő szempontú források bevonása új szempontokat eredményezhetne egyes magyar kutatási területeken.

Végül az első rész a magyar vonatkozások tárgyalásával zárul. A magyar nyelven rendelkezésre álló viszonylag kevés szakirodalom nagy része erre a témára összpontosít. Erre tekintettel e fejezet elsősorban a saját élmények, a korábbi tapasztalatok, de mindekelelt a magyar külügyi levéltár vonatkozó iratanyaga egy részének feldolgozása alapján kíván új megközelítést hozni és új adatokat közölni. Ennek keretében – hiánypótló jelleggel – külön tárgyalom a két ország diplomáciai kapcsolatainak történetét; a múlt ismerete szerencsés esetben a kapcsolatok továbbfejlesztéséhez is támpontul szolgálhat.

A könyv második része, amely a *Mellékletek* című részben kapott helyet, általános információk és túravázlatok révén próbálja megkönnyíteni a távolba érkező utazó általában szűkre szabott idejének optimális beosztását. Nem útikönyvről van szó; az angol nyelven készült, rendszeresen frissített munkákkal magyar nyelven nem lehet versenyre kelni. A magyar szemmel, magyaroknak készített túravázlatok azonban segíthetnek azon általános és helyi összefüggések felderítésében, amelyek általában csupán az ország alapos tanulmányozása révén, hosszabb idő alatt „szerezhetők be.” E rész első felében az indulás előtti legfontosabb tudnivalókat is összegyűjtöttük (telefonszámok, honlapok, mire figyeljünk), hogy e kevésbé ismert vidékre ismerősként érkezzünk, és így is időt spórolhassunk meg magunknak!

Fontosnak tartottam – különösen az állat- és növényvilág bemutatásánál – a legkisebbek figyelmének felkeltését, talán azért is, mert Balázs Dénes könyvét általános iskolaként olvasván annak nyelvezete és olvasmányossága korán megalapozta Ausztrália és

Óceánia iránti érdeklődésemet. Hogy e téren sikerrel járok-e, azt az érintettek csak pár évtized múlva tudják majd visszaigazolni. Az elsősorban saját készítésű képek szintén jelezni kívánják a további vizsgálódás irányait. Ahol szükségesnek tűnt, ott Sándorné Szeidl Zsuzsanna művészi illusztrációi segítségével egészítettem ki az írásos információkat.

A könyv anyaga és szerkezete saját élményeimen, tapasztalataimon, valamint könyvtári és levéltári kutatásaimon alapul. 2011–2013 között canberrai, 2013–2015 között Melbourne-i konzulként dolgozva fő feladatomban a magyarokkal kapcsolatos ügyek intézése volt (Ausztráliában és Új-Zélandon), értve ez alatt többek között a diaszpóra állampolgársági kérelmeit, illetve a bájba jutott magyar turisták megsegítését. Fontos feladatomban volt továbbá a magyar szervezetekkel való kapcsolattartás, a magyar közösségek felkeresése, kérelmeik kezelése. A hatalmas országban szétszórva található magyar emlékhelyek felkutatásának és dokumentálásának ötlete az e közösségekkel való találkozásokat követően fogalmazódott meg bennem.

A lehetőség ugyanis kötelezettség is egyúttal, és szerettem volna, ha az általam látottakat mások is megismerik, továbbgondolják. Úgy, ahogy – önszorgalomból, szabadidőben – én is megpróbáltam eljutni a Gubányi Károly, Balázs Dénes vagy Kunz Egon által bejárt vagy leírt helyekre, bízom benne, hogy az általam leírtak is ösztönözni fognak másokat a régió meglátogatására, mélyebb megismerésére és – remélhetőleg – tapasztalataik közreadására is. Kollektív tudásunk, a térséggel kapcsolatos információink magyar nyelven csak ily módon – közös gondolkodás révén – gyarapíthatók, illetve újíthatók meg.

Mint egykor Balázs Dénes, én is számtalan helyről kaptam sokszor váratlan segítséget, amelyek átlendítettek egy-egy holtpontra, egyúttal pedig szemléletmódomat is formálták. Ez a könyv tehát sokak munkájaként jött létre, magyarok ihlették, s hozzájuk szól, éljenek akár több óceányi messzeségben!

A befogadás megkönnyítése érdekében törekedtem az olvasmányosságra. A főszöveghez tartozó, azt kiegészítő (ám vélhetően nem kevésbé fontos és érdekes) információkat lapalji, csillagozott jegyzetekbe rendeztem. A szövegben előkerülő idézetek, források bibliográfiai hivatkozásait számozott jegyzet formájában a kötet végén közlöm.

Egy írásművet sosem lehet késznek, véglegesnek tekinteni. Az idő múlása, valamint a bővülő ismeretanyag remélhetőleg újabb, tökéletesebb munkák megszületését inspirálják majd. A kérdéskört külön monográfiában magam is szeretném a közeljövőben körüljárni, ehhez azonban első lépésként az értelmezési keret megteremtése (megújítása) szükséges. E munkákhoz kívántam – az elődök nyomdokán járva, róluk és teljesítményükről tisztelettel megemlékezve – e kötetrel kiindulópontul szolgálni.

Gyál, 2017. január 1.

Domaniczky Endre



Ausztrália felfedezése



Az ausztrál címer életnagyságban, kitömött címerállatokkal (Melbourne Museum, Melbourne)

„A kalandvágy, a merészség, a kockázat vállalása, az erőpróbák keresése és a távolságok iránti sóvárgás minálunk otthon mihamar kialszik az emberekben. Alig helyezkedtek el az életben jól-rosszul, már megelégszenek a kevés biztossal és a világért sem cserélnék el helyzetüket egy több küzdelmet igénylő, de nagyobb lehetőségeket ígérő vállalkozással. [...] Bizony mi, magyarok nem merünk, nem nyerünk! Az ausztráliaiakban ellenben halálukig lángol a kihívó kedv és sohasem mondanak le róla, hogy bármilyen messzeséget elérjenek.”

Henrich Viktor



Ausztrália elnevezése



A mai Ausztráliát, illetve azt a földet, amit a helyén sejtettek, különbözőképpen nevezték az idők folyamán. Már az ókortól kezdve feltételezték egy nagy déli föld meglétét (Arisztotelész, Ptolemaiosz). A *Terra Australis (Incognita)*, a nagy (ismeretlen) déli föld(rész) elnevezés ebből az időből ered. A középkorban a felfedezőutak megindulásával az egyre gyarapodó számú európai és ázsiai térképeken is megjelent a kontinens – különböző méretekben. Itt az a legnagyobb kérdés, vajon a valóság vagy csupán a képzelet (esetleg hallomás) alapján rajzoltak meg egyes partszakaszokat, és ha igen, mely térképeken.



Az ún. Tasman-térkép-mozaik (1943) az Új-Dél-Walesi Könyvtár aulájában (Sydney). A könyvtár birtokában lévő eredeti térkép 1644 után készült, valószínűleg Abel Tasman feljegyzései alapján.

A kontinens partjait először megpillantó Janszoon nyomán New Zealandként jelölt partszakaszhoz kapcsolódó földdarabokat a későbbi holland térképeken Eendracht-föld, illetve Új-Hollandia (Hollandia Nova) néven jelölték. Ez utóbbi a már testessé hizott szárazföld általános elnevezésévé is vált, s egészen a 19. század végéig használatban maradt. Később Cook kapitány a keleti partról Wales kellemes tájaira asszociált, s az általa a partszakasznak adott név (Új-Dél-Wales) lassan az egész szárazföldre kiterjedt.

Magát a bonyolult Terra Australist lerövidítő Ausztrália kifejezés már hosszabb ideje ismert volt, de Flinders kapitány (*A Voyage to Terra Australis* című, 1814-ben megjelent könyvében) ennek használata mellett tört lándzsát. Lachlan Macquaire kormányzó szintén ezt a formát támogatta, amely végül gyorsan el is terjedt.

Magyarországon az újonnan felfedezett szárazföld elnevezése kezdetben ingadozott. A korai, 18. század végi közlések három alak meghonosításával próbálkoztak. A Molnár János (1728–1804) szepesi kanonok által kiadott *Magyar Könyv-Ház* 1783-as évfolyamában a „Kuk utazásiról” szóló ismertetésben Új-Hollandia és annak déli része, Diemens-land szerepel.² Decsi Sámuel (1742–1815) évkönyvében, a *Magyar Almanak*ban viszont már mint ötödik világrészt „Ausztrália” néven említik. Decsi, akit a térség első magyar szakértőjének is nevezhetünk, e nagy szigetet Közép-Polinézia részének tekintette.³ Sándor István (1750–1815) folyóiratában, a *Sokféle*ben a „Déli-tenger sok szigeteiről” ír.⁴

A bizonytalanság a 19. században is érezhető, ám a *Tudományos Gyűjtemény* 1818-ban már az elnevezések összhangjára törekszik, amikor – a terület tekintetében még némiképpen bizonytalanul – a térséget „Déli sok szigetek, Ausztrália vagy Polinézia” fordulattal említi meg.⁵ A Török János (1809–1874) szerkesztésében meginduló *Egyetemes Magyar Encyclopaedia* „Australia” szócikke⁶ az addig előfordult elnevezéseket is alapos rendszerbe foglalta. Mindez azért is fontos, mert a többi térségbeli név írásmódja tekintetében Magyarországon az egész 19. században nagy a bizonytalanság (például Új-Dél-Wales szerepel Déli-Új-Wales, Newsudwales alakban is, Queensland Queenföldként, Királynéféldjeként, Brisbane Briskane-ként, Canberra pedig még 1930-ban is előfordul szakcikkekben Cammberraként). Ehhez képest – bár változó földrajzi területre – a magyar anyagokban az Ausztrália kifejezés megjelenése kezdetektől fogva stabilnak mondható.

Felfedezés és feltérképezés



Korai idők

Ausztráliát csak viszonylag későn érték el az európai hajósok, ez azonban nem jelenti azt, hogy másoknak, így például a szomszédos ázsiai területek lakóinak ne lett volna tudomásuk létezéséről. Az indonéz szigetvilágból valószínűleg már a 16. századtól érkeztek hajlások Észak-Ausztráliába, s e 20. század elejéig élő kapcsolatnak az ausztrál őslakosok kultúrájában is maradtak nyomai. Könnyen elképzelhető a kínai hajósok felbukkanása is, ehhez elegendő egy pillantást vetnünk a korabeli kínai térképekre.

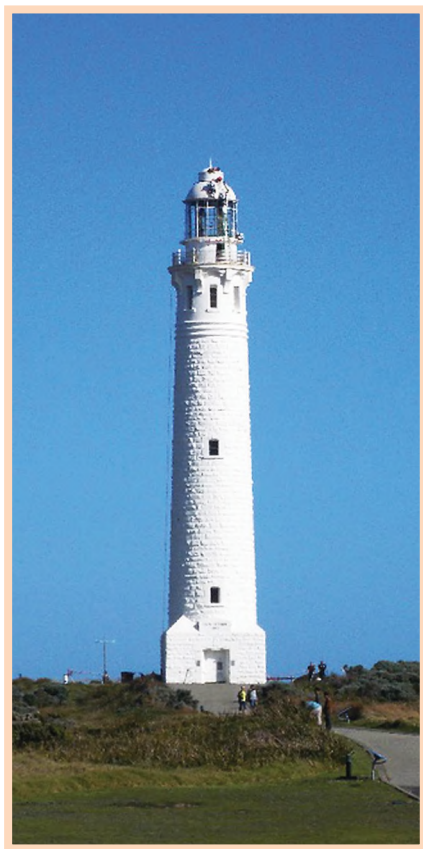
Holland hajósok

Az európai elsőbbség tekintetében időről időre felmerül a portugál, francia vagy spanyol felfedező neve, de mindeddig biztosan csak a hollandok megjelenését sikerült igazolni (valamiféle korai információ meglétét sejteti ugyanakkor Cornelius Wytfliet Németalföldön megjelent 1597-es leírása). Közülük az első: Willem Janszoon (1570–1630), aki a Duyfken („galambocská”) fedélzetén hajózva először pillantotta meg Ausztráliát, a mai Észak-Queenslandben, Weipához közel. A Pennefather folyó torkolatánál 1606 elején partra is szállt. A hajócska mása jelenleg Perthnél horgonyoz.

Janszoon – akit a Holland Kelet-indiai Társaság új kereskedelmi lehetőségek felkutatására küldött ki – Új-Guinea déli partjai mentén haladva, majd onnét dél felé fordulva érte el a York-félsziget északi részét. Ő még azt hitte, hogy Új-Guinea egy öblében halad. Magát a Torres-szorost, amely egyértelművé tette, hogy két különálló földdarabról van szó, pár hónappal később a spanyol Luis Váez de Torres fedezte fel (1606), ám ezt a spanyolok titokban tartották, s csak Cook kapitány igazolta végül a létezését. Azt, hogy maga Torres megpillanthatta-e az ausztrál szárazföldet (vagy csak a szorosban lévő, ma Ausztráliához tartozó egyes szigeteket látta), máig sem sikerült egyértelműen eldönteni.



Az aprócska Duyfken másolata



*A Leeuwin-foki világítótorony
(Épült: 1895-ben, Nyugat-Ausztrália)*



Nuytsia

Janszoon egyébként találkozott az őslakosokkal is; legénysége több tagját megölték, így az expedíció rövidesen visszafordult, később azonban még egyszer megfordult a térségben: 1618-ban Nyugat-Ausztráliában is partra szállt (a mai Exmouth közelében). Janszoon szerencséjére első útjának adatai rákerültek Hessel Gerritszoon 1622-ben a Csendes-óceánról készült térképére; ez az első atlasz, amely bizonyíthatóan a mai Ausztália egyik partszakaszát tartalmazza.

1616-ban az Eendracht (Egység) nevű hajón a Kelet-Indiákra tartó Dirk Hartog a nyugati szelek (az üvöltő negyvenesek) segítségével szelte át az Indiai-óceánt, s a mai nyugat-auztráliai Shark-Bay-nél kötött ki. A róla elnevezett szigeten a partraszállás emlékére egy óntányért hagyott, amelyet a szerencsés véletlennek köszönhetően 1696-ban egy másik holland expedíció megtalált (a tányér most Amszterdamban található). Hartog a környező partokat feltérképezve visszatért Jávába.

A gyors útvonalat mások is kipróbálták, Ausztália nyugati partját nagyrészt ennek köszönhetően tárták fel. A hollandok 1619-ben szálltak partra a mai Perth közelében, 1622-ben pedig elérték Nyugat-Ausztrália déli csücskét, ahol a Csendes- és az Indiai-óceán találkozik. A hajóról később elnevezett Leeuwin-foknál ma egy szép, 1895-ben épült világítótorony áll.

1623-ban egy holland expedíció ismét az újguineai partok mentén haladt. Jan Carstenszoon is partra szállt Észak-Queenslandban, ő is találkozott az őslakosokkal. A hatalmas Carpentaria-öblöt ő nevezte el a batáviai (kelet-indiai) holland kormányzóra emlékezve, majd visszafordult. Hazaútkukon a Carpentaria-öböl nyugati oldalán egy hegyfokot az egyik hajó után Arnhem-foknak neveztek el (a hajó a hollandiai Arnhem városról kapta a nevét), innét nyerte a mai Északi Terület egyik közigazgatási egysége, az Arnhem-föld is a nevét.

1627-ben Pieter Nuyts a Leeuwin-foknál dél felé hajózott tovább, s eljutott egészen a mai – dél-auszt-

ráliai – Ceduna városka közelébe. Nuyts nevét többek között az ausztrál karácsonyának is nevezett nuytsia örzi.

A nyugat-ausztráliai vizek veszélyességét a hollandok közvetlenül is megtapasztalhatták, az idők során több hajójuk futott zátonyra. Ezek közül a legismertebb esetek a Batavia és a Zuytdorp szerencsétlensége. A mentőexpedíciók a partszakasz alaposabb feltárását is lehetővé tették. A hajókatasztrófák és a túlélők sorsa felveti az európai és őslakos kultúrák közötti korai kapcsolatokat lehetőségét, de e kutatások körül jelenleg még sok a bizonytalanság.

A hollandok tehát kereskedelmi útvonalak és lehetőségek után kutatva – vagy csupán az elemeknek kiszolgáltatva – mintegy két évtized alatt feltérképezték Ausztrália nyugati és déli partjainak egy jelentős részét, illetve egyes északi partszakaszokat is. Jelentéseik azonban szinte ugyanazt ismételgették: szárazság, vízhiány, ellenséges bennszülöttek, kihalt és nehezen megközelíthető területek. Ez azonban nem riasztotta el a batáviai helytartót, Antonio van Diement, hogy a déli földrész további feltárását szorgalmazza.

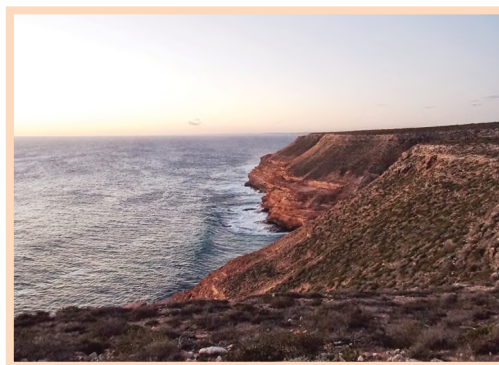
Az ő megbízásából indult útnak 1642-ben Abel Tasman (1603–1659), aki a kontinens partjait keresve végül a később róla elnevezett Tasmániára bukkant – ezt ő még van Diemen-földnek keresztelte el.

1642. december 3-án a mai North Bay-ben (Tasmania délkeleti partján) kitűzték a holland lobogót. Továbbhajózva Tasman rábukkant Új-Zélandra, amit a dél-amerikai Staten Landt folytatásának hitt, ám annak csak néhány részét vizsgálta meg (azt gondolván, hogy ez a keresett déli kontinens), majd Tonga és Fidzsi érintésével hazatért Batáviába. Bár útja igazolta, hogy Ausztrália egy nagy sziget, az adatok pontosítása érdekében 1644-ben újra kiküldetésre indult. A Torres-szorost nem sikerült megtalálnia, de pontosan feltérképezte Ausztrália északi és északnyugati partjait.

Imponáló eredményei ellenére útjai nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket, s az elismerést csupán a kései utókor adhatta meg számára, az Ausztráliában és Új-Zélandon lépten-nyomon róla elnevezett vidékek és emberkéz alkotta építmények révén.



*Mit látott Cook?
Tengerből Sydney felett a keleti parton*



*Mit láttak a hollandok?
A nyugati part Kalbarri környékén*

A hollandok Tasman második útját követően kiábrándultak az újonnan felfedezett földekből, így azok iránt majd csak az egyre gyorsabban megerősödő Anglia kezdett érdeklődni.*

Angol felfedezők

Az angolok közül elsőként William Dampier (1652–1715) látogatta meg az ausztrál partokat.** Már 1688-ban járt a nyugat-auztráliai Fitzroy folyó torkolatánál, és miközben hajóját javíttatta, találkozott az őslakosokkal, valamint növéymintákat gyűjtött. 1699 és 1701 közötti útja során a nyugat-auztráliai partokat térképezte fel. Ő adta mai nevét a Shark Bay-nek, ahol a kevés, még létező sztomatolit-telep egyike található. Dampier itt is mintákat gyűjtött, valamint térképeket és leírásokat készített.

Viszontagságos útját nem tudta befejezni, ám az Új-Hollandiáról kiadott műve az utána érkezők hosszú sorának munkáját könnyítette meg (merített belőle többek között Cook és botanikusa, a nagy tudású és kiváló szervezőképességű Banks is).



Az elsőként Dampier által leírt
Sturt Desert Pea a Canberrai
Királyi Botanikus Kertben

Francia és angol expedíciók

A déli kontinens iránti érdeklődést a világ minden pontján fellángoló francia–angol küzdelem keltette ismét fel. A francia Bougainville-nek a csendes-óceáni térséget érintő 1766–1769 közötti expedíciója nyomán várható volt, hogy az angolok is hajókat küldenek a még sok nyitott kérdést rejtő vizekre.

Cook kapitány színre lép

Az 1768-ban tudományos céllal útnak induló James Cooknak máig valóságos kultusza van Ausztráliában, emlékét város (Cooktown, 1770), óriási szobor (Cairns), egyetem (Townsville), szökőkút (Canberra) és utcák őrzik. Szülei-

* A holland kísérletek kudarca egyébként a holland és angol jelentések összevetéséből válik egyértelművé. A még ma is teljesen kihalt nyugati és északi partok valóban éles kontrasztban állnak a keleti part buja zöldjével, amivel Cook kapitány találkozott. A délről közelítő Nuyts, illetve Tasman egy kicsit több szerencsével a teljes joggal az ellentétek földjének tartott Ausztrália barátságos arcát is megpillanthatta volna!

** Dampier leírásában megemlíti, hogy egyik útján sikertelenül próbálta megtalálni a legendás Tryall-sziklát, amelyek mintegy 130 kilométerre fekszenek a nyugat-auztráliai partoktól. Ausztráliában ma már általánosan elfogadott, hogy az 1622-ben e sziklákon hajótörést szenvedő John Brookes kapitányé az elsőség az angolok közül. A fennmaradt iratok azt egyértelművé teszik, hogy a kapitány rábukkant a Montebello-szigetekre, azonban a kontinens partjaira nem. Brookes hajójának, a Tryallnak a roncsát az 1960-as évek végén fedezték fel. A Montebello-szigetek egyébként a brit nukleáris kísérletek egyik helyszínéeként váltak később ismertté.⁷

nek háza (amelyet tévesen Cook kapitány házának neveznek) ma Melbourne-ben áll, megtekinthető, hajója: az Endeavour (Törekvés) mása pedig Sydney-ben ringatózik a Darling Harbour csendes vizén a Sydney Maritime Museum-nál.

Cook teljesítménye valóban csodálatos, ráadásul e hatalmas eredményeket rövid idő alatt érte el. Cholnoky Jenőnek*, a magyar földrajztudomány kimagasló képviselőjének elismerő szavai szerint: „Senki Cooknál nagyobb területet nem fedezett fel a Föld felszínén, s most már nem is fedezhet föl. Végleg a Sarkvidékre szorította a 2000 éve kísértő Terra Australist, és végleg megalapította Ausztrália alakjának legfőbb vonásait, és végre kifogástalanul pontos helymeghatározásokkal rajzolta meg a Csendes-óceán térképét.”⁸ Cook méltatásához ennyi is elegendő lenne, azonban ha hajójának másolatára fellépünk, érezni is fogjuk, mekkora bátorság kellett e kis hajóval ilyen távolságok átszeléséhez!

Cook három útja közül az 1768–1771 között tartó első út hivatalosan egy csillagászati expedícióval indult: a Vénusz áthaladását kellett megfigyelnie Tahitiról, ezt követően a déli



Az Endeavour másolata Sydney-ben.

*A méreteket és a teljesítményt látva tökéletesen átélik Ady sorai:
„Csak akkor születtek nagy dolgok,/ Ha bátrak voltak, akik mertek.”*

* Cholnoky Jenő (1870–1950) az általános és középiskolát szülővárosában, Veszprémben végezte. 1892-ben mérnöki, 1903-ban földrajztudományi oklevelet szerzett. 1894-től mestere, Lóczy Lajos mellett dolgozott a pesti egyetemen. 1905–1919 között a kolozsvári egyetemen tanított (1906-tól tanszékvezetőként), 1921-től 1940-ig a pesti egyetem Földrajzi Intézetének intézetvezető egyetemi tanára volt. Alaposságát, tudományos eredményeit széles körű elismerés övezte (több mint 700 publikációja, közöttük 53 könyve jelent meg), de a tudomány magasszintű művelése mellett kiemelt figyelmet fordított az ismeretterjesztésre is. 1919-ben a béketárgyalásokat előkészítő bizottság szakértőjeként dolgozott. Az MTA 1925-ben választotta tagjai sorába, ám tagságától a Rákosi-rendszerben (1949-ben) megfosztották. A Földrajzi Társaság munkájában több mint fél évszázadon keresztül aktívan részt vett (1893-tól tag, 1905–1911 között főtktár, 1911–1913 között alelnök, 1914–1945 között elnök, 1945–1949 között tiszteletbeli elnök). Az egyik legnagyobb magyar földrajztudós hagyatékának egy részét az Érdi Földrajzi Múzeum őrzi.⁹



A Cook-emlékmű Botany Bayben (Sydney, NSW), ahol 1770. április 28-án az Endeavour horgonyt vetett.

kontinens partjait kutatva Új-Zélandnál bukkant fel* (a titkos utasítás magyar fordítását lásd a mellékletben).

A szigeteket körülhajózta, feltérképezte, áthaladt a később róla elnevezett – mindig szeles – szoroson, és Ausztrália felé indult. A kontinens délkeleti partján felfedezett, különleges növényvilága miatt Botany Bay-nek nevezett öbölben partra szállva először találkoztak bennszülöttekkel. Cook a keleti parton felfelé haladva a mai Cooktownnál hajótörést szenvedett. A hajó sérüléseit kijavítva a korábban nem ismert Torres-szoroson áthaladva tért vissza Európába, egyértelművé téve, hogy Új-Guinea és Ausztrália nincs szárazföldi összeköttetésben egymással.

Cook nyomában

Cook beszámolója, az expedíció eredményei új kutatásokra sarkallták a brit döntéshozókat. Az amerikai gyarmatokon kirobbant függetlenségi harc nyomán azonban új helyzet állt elő: a fegyencek elhelyezésére megfelelő helyszínt kellett találni. A távoli, gyéren lakott Ausztrália ideális célpontnak ígérkezett, bár az ideálisnál egy kicsit messzebb feküdt. 1787-ben Arthur Phillip kapitány vezetésével útra kelt az első flotta, a hajók fedélzetén fegyencekkel és őreikkel, hogy a Cook által kedvezőnek tartott Botany Bay-ben

horgonyt vetve új telepet alapítsanak. Az új gyarmat nem csupán büntetőkolóniaként, de stratégiai támaszpontként is szolgált volna a következő időszakban. Megérkezvén Phillip maga is felfedezővé vált, amikor az eredetileg kiszemelt terület szegényes adottságait látva a kicsivel feljebb fekvő – Cook által Port Jacksonnak nevezett – öbölben megalapította Sydney városát (1788. január 26.).**

* A Cook útjának jelenleg ismert legrégebbi magyar nyelvű összefoglalását tartalmazó kiadvány, a *Magyar Könyv-Ház* 1783-ban így írt a kapitány indulásáról: „Kuk álguykkal, társokkal, eleséggel minden készülettel meg-rakott Endeavur nevű gallyán Venus bujdosó tsillagának, a' nap előtt által-kelese nézésére igazittatván, azt a' parantsolatot vévé az Angliai Királytól: hogy isméretlen Szigetek, 's földek keresésére mennyen.”¹⁰

** Cook a végül csak Phillip által feltérképezett öbölről a következőket írta: „Két vagy három tengeri mérföldnyire lehattünk akkor a szárazföldtől, egy öböllel vagy kikötőhellyel szemben, amely horgonyvetésre alkalmasnak látszott, s amelyet Port Jacksonnak neveztem el. Három tengeri mérföldnyire fekszik a Botany-öböltől északra...”¹¹

A kezdeti nehézségekre tekintettel egyidejűleg kolóniát alapítottak a Norfolk-szigeten is. Bár az angol döntés a telep megalapításáról hosszasan és nehézkesen született meg, az időzítés tökéletes volt: pár nappal Phillip megérkezését követően a francia La Perouse kapitány hajói is megérkeztek Botany Bay-be. A röviddel később tragikus véget ért francia expedíció néhány hetet itt töltött, többször tárgyaltak az angolokkal, postát is küldtek haza velük Európába, majd Óceánia felé indultak tovább (de sohasem érkeztek vissza Franciaországba, sorsukról csak a 21. század elejére sikerült biztosat megtudni). La Perouse emléket egyébként ma Sydney egyik külvárosa őrzi.

A következő évek legfontosabb feladataként Ausztrália déli partvidékének feltérképezését kellett befejezni, amit még Nuyts és Tasman kezdett meg. Már Cook második útján (1772–1775) Tobias Furneaux feltérképezte Tasmanía déli és keleti partjait. Az 1780-as évek végén William Bligh, a Bounty kapitányaként ismertté vált későbbi új-dél-walesi kormányzó szállt partra a Furneaux által saját hajójáról elnevezett Adventure Bay-ben. John Henry Cox szintén ekkoriban érkezett, az Oyster Bay, illetve a Marion Bay feltérképezését ő végezte el.

Kifejezetten alapos kutatásokat végzett a tasmán partokon az 1791–1793 között La Perouse nyomát kereső expedíciója alkalmával a francia Antoine Bruni d'Entrecasteaux (látogatása emlékét őrzi a megkapó szépségű nyugat-ausztráliai D'Entrecasteaux National Park, illetve a tasmániai Bruny-sziget).

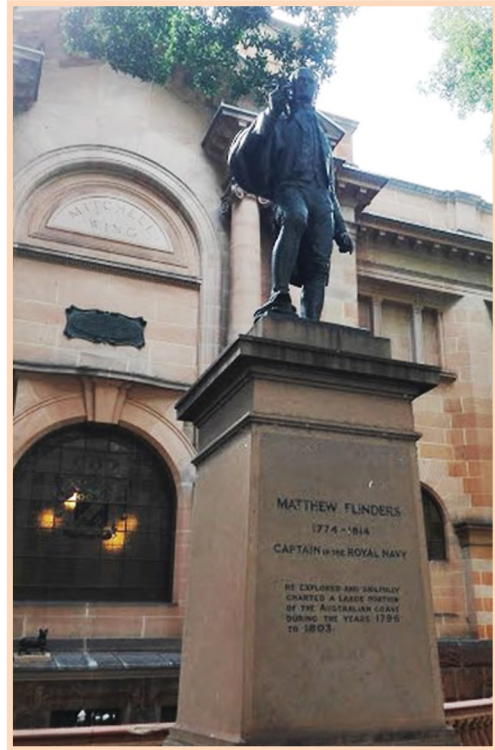
Bass és Flinders

George Bass és Matthew Flinders eredményei szintén lenyűgözőek: 1798-ban egy nyitott bárkával ketten körbehajózták Tasmaniát (a Norfolk másolata Launcestonban található), bebizonyítva, hogy szigetről van szó. Egy évvel korábban Bass egy másik bárkával Port Jacksontól egészen a mai Melbourne közelébe hajózott el, keresztül a később róla elnevezett szoroson. Flinders pedig 1801–1802-ben Angliából Sydney-be hajózáva feltérképezte Ausztrália déli partvidékét.*



La Perouse mellszobrának másolata a La Perouse Múzeumban (Sydney, NSW), az eredeti, François Rude által készített szobor Párizsban látható.

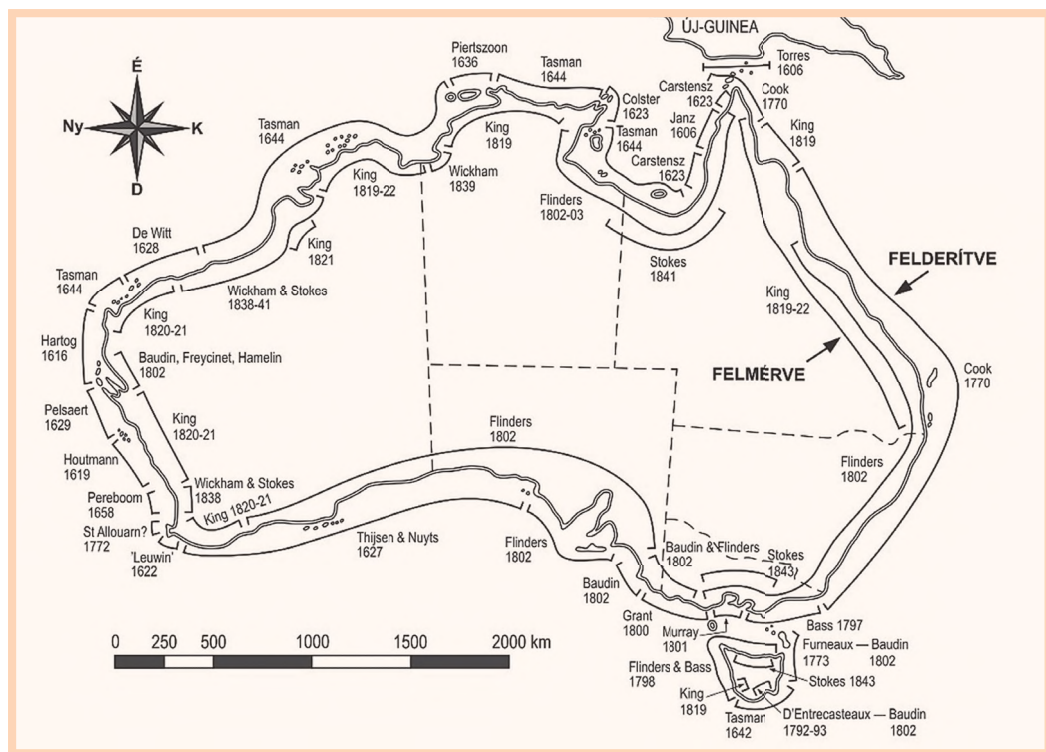
* Ekkor szolgált hajóján az a John Franklin, aki később pár évig Tasmanía kormányzójaként is működött, és végül Kanada távoli vidékein, az Északnyugati átjáró megtalálására vezetett sikertelen expedíció résztvevőjeként vesztette életét. Flinders unokája volt a híres brit egyiptológus, William Matthew Flinders Petrie (1853–1942).



Flinders szobra a Szent Pál-székesegyház oldalában (Melbourne), illetve az Új-Dél-Walesi Könyvtár oldalában (Sydney – baloldalt háttérben macskája, Trim szobrával)

Flinders ekkortájt találkozott a Napóleon által kiküldött, 1800 és 1803 között tevékenykedő Baudin-féle francia expedícióval, amely – bár tudományos kutatóútként tartják számon – Napóleon Ausztrália-tervének megvalósításához is gyűjtött adatokat (az expedíció emlékét őrzik többek között a nyugat-ausztráliai Cape Naturaliste és a victoriái French Island elnevezések). 1802 júliusában Flinders Sydney-ből észak felé indult, s közel egy évvel később, 1803 júniusában a kontinenst körülhajózva érkezett oda vissza. Flinders innét Angliába indult, de útközben francia fogságba esett, útleírása és atlasza így csak évekkel később, a Baudin-expedíció anyagának közlését követően láthatott napvilágot, tehát az angolok minden erőfeszítése ellenére egy francia atlasz volt az első, amely Ausztrália teljes térképét először közölte. Flinders Cookhoz hasonlóan mély nyomot hagyott az ausztrál nemzet emlékezetében.*

* Melbourne főutcája (Flinders Street), Dél-Ausztrália állam megkapóan szép hegyvidéke (Flinders Ranges) vagy éppen a Flinders Egyetem Adelaide-ben az ő nevét viseli, ahogy a korábbi ausztrál 10 shillinges bankjegyet is az ő arcképe díszítette. Sydney-ben Bass és Flinders közös emlékhely is található. Flinders portréja látható egyébként a híres ausztráliai magyar szobrász, Mészáros Andor 1957-ben készült érméjén is.¹²



Feltérképezve és felmérve: tengeri expedíciók az ausztrál partok mentén¹³

Későbbi hajósok

Flinders korai halála miatt az ausztrál kontinens nagy részének pontos feltérképezését a már az új gyarmaton – pontosabban a Norfolk-szigeten – született Phillip Parker King végezte el 1817 és 1822 között megtett négy útja során. Az észak-auztráliai Arnhem-föld, illetve az északnyugat-auztráliai vidékek részletes feltérképezését végül John Clements Wickham fejezte be 1837 és 1841 között.

Két és fél évszázadra volt tehát szükség, hogy az ókor óta sejtteni vélt déli kontinens valódi körvonalai ismertté váljanak az európai nemzetek előtt. Akkor még senki nem gondolta, hogy magának a szárazföldnek a feltárása is közel másfél évszázados erőfeszítést igényel majd, mire végül a Kimberley egyes részei (Bungle Bungle Ranges) szélesebb körben is ismertté válnak. Erre csak az 1980-as években került sor; az informatikai forradalom ekkor már bontogatta szárnyait. Ausztrália sem a tengeren, sem szárazon nem adta könnyen magát: az utolsó fehér foltok csak a 20. század végén, az űrből készített fotók és a műholdas földmérés korában tűntek el.

A szárazföld felderítése



Az első lépések

Eltekintve a partraszálló tengerészekről, akik – mint például Willem Janszoon vagy James Cook – megpróbálták a part egy részét kikutatni, a kontinens belsejének feltérképezése Sydney megalapítását követően vette kezdetét. A kezdeti nehézségeket legyűrve a telep fejlődésnek indult, ám mind a termőföld, mind a legelőterület korlátozott volt. Sydney városszerkezetét és fejlődését máig befolyásolja a háta mögött elterülő hegyvidék, melynek egyik jelentős darabja a Kék-hegység. A terjeszkedéshez, új területek feltárásához a hegyeken kellett átkelni, s ez nem bizonyult könnyű feladatnak.

Bár ez hivatalosan csak 1813-ban sikerült Gregory Blaxlandnek, William Lawsonnak és William Charles Wentworth-nek, valószínű, hogy már jóval korábban ismertek voltak a hegységen átvethető útvonalak (lásd John Wilson feltételezett útjai az 1790-es években). Az 1813-



A Kék-hegység vadonja (a távoli részek kék színben játszanak)

as átkelést követően alapították Bathurst városát (1814), amelyhez a fegyencekkel utat is építettek (Great Western Road). Bár Bathurst az első szárazföldi településnek tartja magát (Ausztráliában szinte minden települést „város”-nak minősítenek!), e címet minden bizonnyal a ma már Sydney részét képező, az 1788-as partraszállást követően pár hónappal alapított Parramatta birtokolja, amely egyébként a metropolisz egyik pénzügyi-igazgatási központja.

Túl a hegyeken

A kormányzó által a Kék-hegységen keresztülvivő új útvonal felmérésére kiküldött George William Evans, majd utódja, John Oxley, illetve a botanikus Allan Cunningham több expedícióval évek alatt (1814–1828) tárták fel Új-Dél-Wales Sydney mögött elterülő, valamint északi, a mai Queensland déli sávjába tartozó részeit (Lachlan, Tweed, Brisbane, Macquaire, Apsley folyók, Warrumbungle-hegység, Darlington-dombvidék, Liverpool-síkság).

A Melbourne és Sydney közötti belső szárazföldi út (a mai M31-es autópálya, a korábbi Great South Road továbbfejlesztett változata), amely 1928 óta Hume nevét viseli, az 1824-es expedíció emlékét őrzi. Ennek keretében Hamilton Hume és William Hovell Sydney mellől indulva, a Murray folyót felfedezve elérték a mai Geelongba.

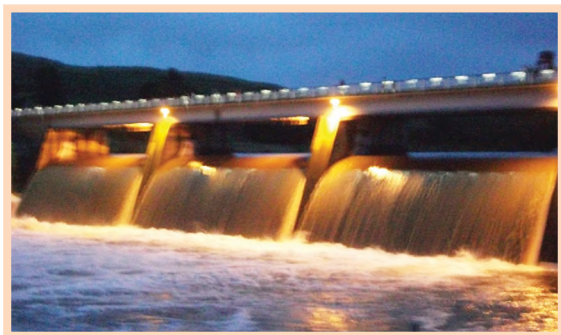
Hume már korábban járt a mai fővárosi terület környékén, de a ma már jobbra száraz Lake George és a mai főváros, Canberra környékének első kutatói: Charles Throsby, Joseph Wild és James Meehan voltak az 1810-es évek második és az 1820-as évek első felében. Ők a folyókat próbálták követni és felfedezni, így találtak rá a Murrumbidgee és a Molonglo folyókra.



*A Warrumbungle-hegység
meghökkentő formái a magasból*



Hamilton Hume és felesége sírja a történelmi hangulatú Yass városka temetőjében (NSW). A középben lévő tábla életét és felfedezéseit mutatja be.



A Lake Burley Griffin vizét a Molonglo folyóba engedik a Scrivener-gáton keresztül a 2013-as canberrai áradáskor

Sturt

Charles Napier Sturt úgyszintén a folyókat követte. Utazásai (1828–1830) során felfedezte – Hume-mal együtt – a Darling folyót, amely Murray–Darling folyamrendszerként Ausztrália legnagyobb vízfolyását alkotja. A mellékágakat követve eljutott a Murray torkolatáig, és végighaladt a Murrumbidgee folyó mentén.

A Sydney felől Adelaide-be haladó autópálya (A20) az ő emlékére kapta a Sturt Highway nevet. Sturt később még egy expedíciót szervezett 1844-ben a nagy belső tenger megtalálására, amelynek ideája hosszú ideig vonzotta a felfedezőket. Óriási területet jártak be, sivatagi, félsivatagi körülmények között haladtak át a mai Queensland, Dél-Ausztrália és Új-Dél-Wales államok találkozásánál fekvő vidéken. Az Ausztrália közepén feltételezett belső tengert – mivel nem létezett – nem találták meg, viszont számos információval bővítették a már meglévő tudományos ismereteket.



A Murray és a Darling összefolyása Wentworth-nél (NSW)

A Murray vízrendszerét kutatta a földmérő Thomas Mitchell is, négy expedíciója (1830–1846) Új-Dél-Wales és Queensland belső területeiről gyűjtött adatokat. Egyik útján a későbbi Victoria állam nyugati részét is felkereste, elsőként pillantotta meg az általa elkeresztelt Grampians hegyormait, s elérte a mai Portland városát is.

A felfedezett területek arányában nőtt az újabb felfedezők száma és lelkesedése. A különböző utazások révén ismertté vált információk újabb és újabb kérdéseket vetettek fel, és újabb expedíciók felállítását tették szükségessé. Az utazók következő nemzedéke, köztük a fáradhatatlan Leichhardt már biztosan építhetett a korábbi eredményekre.

Eyre – keresztül a Fátlan-síkságon

Edward John Eyre Dél-Ausztrália belsejébe tett utazását (amelynek során a róla elnevezett tavat is felfedezte) az Adelaide-ből Albanyba a tenger partján, a Nullarbor-síkságon keresztül megtett útjával koronázta meg (1839–1841). E hihetetlen akaraterővel és szerencsével teljesített menetelés során több mint háromezer kilométert tett meg egy kopár, félsivatagos, vízben szegény területen.

Az elszántság diadala és kudarca: Leichhardt útjai

A tragikus sorsú Ludwig Leichhardt első útján (1844–1846) Brisbane-ből a mai Darwin környékéig vágott át a kontinensen, elképesztő körülmények között. Szerencsés visszaérkezését követően szinte rögtön belevágott egy újabb, a kontinenst keletről nyugatra átszelő expedíció tervezésébe. Nem sokkal útra kelését követően (1848) azonban eltűnt. Sorsa máig tisztázatlan. Az 1850-es években August Gregory próbálta Leichhardt nyomát felkutatni – eredménytelenül (ő az a Gregory, akiről szintén felfedező testvére a megkapó szépségű nyugat-austráliai Mt Augustus szigethegyet elnevezte, fényképét l.: melléklet).

Átszelni a kontinenst délről északra

John McDouall Stuart – akinek a nevét a dél-austráliai Adelaide-et az északi területek központjával, Darwinnal összekötő országút viseli – tengernyi nehézséget leküzdve végül sikeresen szelte át észak–déli irányban a kontinenst (1861–1862) – egyetlen ember elvesztése nélkül!

A másik ilyen irányú kísérlet, Robert O'Hara Burke és William John Wills expedíciója (1860–1861) viszont bár sikerrel járt (és övék az időbeli elsőség), gyászos véget



*Iránytű, amelyről úgy tartják, Leichhardté volt
(NSW Könyvtár, Sydney)*



Balra Stuart szobra Alice Springsben (NT), jobbra Burke és Wills emlékműve Melbourne központjában; ez utóbbi volt a város első köztéri szobra (Charles Summers (1825–1878) alkotása). Az 1865-ben felállított szobor helye – mintha a páros sosem lelne nyugalmat – az idők során többször (1886, 1973, 1979, 1993) változott az építkezések miatt¹⁴

ért: a visszaúton egyetlen ember kivételével valamennyien odavesztek. Burke és Wills emlékét őrzi Melbourne központjában álló szobruk, a régi városhatárban, az állatkert mellett álló emlékművük indulásuk helyszínén, valamint siremlékük a régi temetőben.

A klasszikus felfedezőutak alkonya

Ernest Giles expedíciói az 1860-as és 1870-es években Dél- és Nyugat-Ausztrália középső részeit térképezték fel. Bár utána még számos kutató és felfedező indult útnak különböző területek feltárására vagy felmérésére (többek között John Forrest, David Lindsay, Ted Colson, Donald George Mackay), négy évtizednyi intenzív kutatómunka után az ismeretlen területek száma erősen megfogytakozott. Ahogy a *Vasárnapi Újság* akkoriban megfogalmazta: „Végre Ausztrália belső tájai, melyekről még husz év előtt annyi rege volt forgalomban, Stuart, Mitchell, Streleccki, Grey, Bürke és Wills emlékezetes utazásai óta semmi rejtélyességet nem nyújtanak többé a kíváncsiságnak.”¹⁵

Utcaszintű térképek

A technika fejlődésével pedig megjelent a légi felderítés, amelynek révén a korábban nehezen hozzáférhető területek is kézzelfogható közelségbe kerültek. Azonban még a 21. század elején sem mondható el, hogy a feltáró munka befejeződött volna: a Google maps utcaszintű – bár folyamatos frissítést igénylő fényképei – bárki számára lehetővé teszik ennek a távoli, Európától olyannyira különböző kontinensnek a megismerését.



Az első magyar követségi épület (Yarralumla, Hopetoun Cct 79. ACT 2600) képe már a Google térképről is letölthető. Nincsenek immár távolságok.

A köd eloszlik



A technikai fejlődés eredménye

Ausztrália: messzeségbe vesző ország, mesés távoli kontinens, amelyet a távolság sokáig óvón vett körül, és egészen a közelmúltig segített elkülönültsége megőrzésében. Nem véletlen, hogy Ausztráliát csak a 16–17. században lelték meg az európai hajósok, majd ezt követően még két évszázad telt el, mire elhatározták, hogy megtelepednek partjain.

Ahogy Cholnoky Jenő a múlt század első felében írt monográfiájában megállapította: „...Ausztrália megismerését értéktelensége hátráltatja”.¹⁶ Bár azóta az ország számos rejtett kincsére fény derült, az első felfedezők csak a távolságot és – odaérkezve – a mostoha körülményeket láthatták, amelyek a hajósokat, majd később a kontinens belseje felé indulókat egyaránt megviselték.

A 18–19. században roppant erőfeszítések árán végül feltérképezték a partokat, s felmérték a szárazföldet is. Ausztrália ezáltal azonban csupán a politikusok és a tudósok szívéhez kerülhetett közel. Ahhoz, hogy „emberközeli” váljon, szükség volt arra a technikai forradalomra is, amelynek révén ma már egy nap alatt Európából Ausztrália bármelyik nagyvárosába kényelmesen eljuthatunk, vagy – a tevéket a mesékbe száműzve – a keleti parti munkahelyünkről egy hétfégi lazításra a nyugati parti strandokra „átugorhatunk”. Hosszú út vezetett idáig, hiszen előbb a hajózásnak, majd a repülésnek kellett fejlődnie, a kontinensen belül pedig egyidejűleg az út- és a vasúthálózatot is ki kellett építeni.

A második világháború után Ausztráliába érkező magyarok gyakran emlegetik a hosszú hajóutat, az ’56-osok egy része viszont a békaugrásszerű repülőútról mesél, ahogyan pontról pontra a Föld másik végére eljutottak.

Utazás hajóval

A legkorábbi közlekedési eszközzel az Első Flotta mintegy 8 hónap alatt érkezett Sydney-be. 1840-ben egy hasonló út még több, mint 4 hónapig tartott. Rochlitz Béla 1858-ban 80 napi hajóútról írt egyik levelében, amit vitorlással tett meg,¹⁷ az osztrák haditengerészet pedig úgy becsülte, hogy a sydney-i világkiállításról vitorlával négy hónap alatt fognak az Adriára visszaérkezni.¹⁸ 1890-ben azonban az Anglia–Ausztrália táv már nagyjából másfél hónap alatt megtehető volt. Az 1960-as években pedig – célállomástól és útvonaltól függően – már csupán 3–4 hétre volt szükség. Bár a repülés forradalma véget vetett a régi világ báját őrző hajóutaknak, a nagy teherszállító hajókon utazva jelenleg is nagyjából 4–5 hét alatt elérhető Ausztrália.

A levegő urai

A személyszállító hajókat a múzeumokba küldő repülők fénykora a 20. század elején érkezett el. Colin Defries már 1909-ben levegőbe emelkedett Sydney-ben.* Az első világháborút követően számos képzett pilóta és jelentős mennyiségű technikai fejlesztés állt rendelkezésre a hosszú távú repülőutak megkezdéséhez. Nem véletlen, hogy az ausztrál légiközlekedés úttörői (így az ausztrál ikonnak számító Qantas légitársaság alapítói) nagyjából a háborúból visszatért ausztrál pilóták voltak.

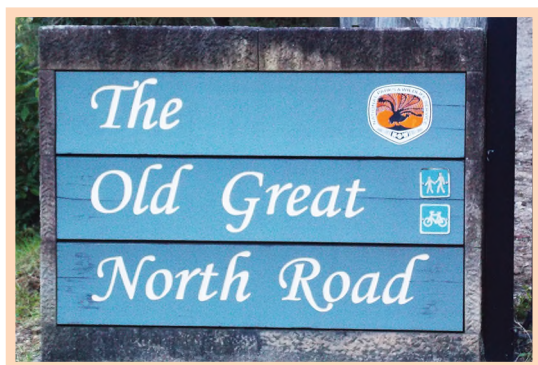
A távolság legyőzéséhez vezető első jelentős lépés 1919-ben történt, amikor a Smith testvérek (Ross és Keith) Londonból Darwinba repülve elnyerték az ausztrál kormány díját. A távot 14 leszállással, több mint öt nap alatt tették meg. A Melbourne alapításának centenáriuma (1934) alkalmából rendezett gyorsasági versenyen (amelyről a magyar lapok egyébként folyamatosan és nagy terjedelemben tudósítottak) Charles William Anderson Scott és Tom Campbell Black kevesebb mint három nap alatt érték Nagy-Britanniából Melbourne-be. A verseny érdekessége, hogy második helyen egy személyszállító gép (a KLM flottájából) ért célba, amely előrevetítette a repülés jövőbeli fejlődési irányait. Ehhez azonban szükség volt az infrastruktúra kiépítésére is.

Sydney nemzetközi reptere nevét a több jeles eredménye között Ausztráliát elsőként leszállás nélkül keresztülrepülő Charles Edward Kingsford Smith-ről kapta. A reptér az első világháború után már a mai helyén, Mascotban jött létre. Melbourne-ben ebben az időben jelölték ki légikikötőnek az Essendon repteret. A többi központban, így a jelenleg Auszália 3. legforgalmasabb légikikötőjének számító Brisbane-ben, illetve Perthben (4.) és Adelaide-ben (5.) szintén az 1920–1930-as években kezdték meg a repterek kiépítését. Az 1920-ban alapított Qantas csak a második világháború után tette át székhelyét Sydney-be, majd a következő évtizedek a repülőársaságok fúzióival és a fő közlekedési csomópontok (különösen a keleti parti Sydney, Melbourne, Brisbane repterei) fejlesztésével teltek el. A katonai célú repülés (amelynek kezdetei egyébként az első világháborút megelőző évekig vezetnek vissza) és személyszállítás mellett a pilóták már a két világháború között egyre jelentősebb szerepet játszottak a térképészetben (például Cecil Thomas Madigan a kontinens belső részeinek feltérképezésében).

Ösvényekből utak

A távolságok csökkentéséhez – egyáltalán az ország létrejöttéhez – utakra, majd vasutakra volt szükség. Bár a kontinensre érkező európaiaknak saját igényeikre kellett formálniuk környezetüket, az őslakosok által felhalmozott tudásra – ha meghallgatták őket – nyugodtan támaszkodhattak. Így például az utak nyomvonalának kijelölésénél (akár a nehezen meghódított Kék-hegységen keresztül), majd felderítő expedíciók tervezésé-

* A magyar származású bűvész, a lelkes aviátor Harry Houdini (1874–1926) alig pár hónappal később, 1910-ben szállt fel Melbourne-ben.



Az Old Great North Road bejárata
a Hawkesbury folyó mentén



Az Ausztráliába a melbourne-i Station Pier-en keresztül érkező menekültek emlékműve, amelyet magyar kezdeményezésre állítottak 2016-ban

nél és kivitelezésénél (mint Eyre Nullarbor-síkságot átszelő útján). Az útvonalak megtalálását és kijelölését követően kezdetben fegyencekkel építették a közutakat. A kerékpáros túrákra is tökéletesen alkalmas, máig jó állapotú – világörökségi helyszíneknek számító – Old Great North Road (Sydney-ből a Hawkesbury folyó felé) az első európai utak szép példája.¹⁹

Bár a felfedezések előrehaladtával és a városok alapításával a jó minőségű utak iránti igény egyre nőtt, az elsődleges közlekedési és szállítási eszköz sokáig a hajó – a partok mentén, mert „[n]agy tökéletlensége és hátránya a földrésznek, hogy nagyságának megfelelő s tökéletesen kifejlődött folyói nincsenek.”²⁰ – és a vasút maradt.

Vaspályák kiépítése

Az első jelentősebb ausztrál vasútvonal, amely Melbourne-t és kikötőjét, Port Melbourne-t kötötte össze, 1854 szeptemberében nyílt meg. A Port Melbourne-ben található Station Pier, ahol a 20. század második felében az óceánjárókkal érkező menekültek – köztük számos magyar – partra léptek, eredetileg ennek a vonalnak a végállomása volt.

Új-Dél-Walesben egy évvel később adták át a Sydney–Parramatta vonalat. 1856-ban – Adelaide és Port Adelaide között – Dél-Ausztrália állam következett, majd 1865-ben Queensland (Ipswich–Grandchester), 1868-ban Tasmánia

(Launceston–Deloraine), 1871-ben pedig Nyugat-Ausztrália (Lockville–Yoganup). Az Északi Területen 1889-ben (Darwin–Pine Creek), a Fővárosi Területen 1914-ben nyitották meg az első vasútvonalat (Canberra–Queanbeyan). Bár a vasútépítés a kezdeti nehézségek legyűrését követően gyorsan haladt előre, az eltérő nyomtávok és az összehangolatlan menetrendek egyre több problémát okoztak a különálló gyarmatoknak.



*Régi, használaton kívüli vasúti híd
Új-Dél-Wales (NSW) északi részén
(Tenterfield)*



*Wallangarra vasútállomás. A piros-fehér csík, amely
a peront szeli át, a queenslandi (piros), illetve új-dél-
walesi (fehér) államhatár.*

Nem véletlenül hangsúlyozta híres tenterfieldi beszédében Parkes, Új-Dél-Wales gyarmat miniszterelnöke: „E két nagy nemzeti kérdés az, amelyet Önök elé szeretnék tární... egy nagyszerű szövetségi hadsereg, illetve egy nemzeti szinten egységesített nyomtáv a vasútvonalak számára.”²¹ Parkes, akit a „Nemzet Atyjának” is neveznek, az egységes Ausztrália létrejöttének feltételeiről beszélt. Az általa 1889-ben sürgetett egységes nyomtáv többé-kevésbé csak a 20. század végére valósult meg (az 1435-ös nyomtávot általánossá téve)!*

A vasútvonalak megépítésével Ausztrália legalább akkora harcot vívott meg sikeresen, mint amekkorát a belső területek feltárása jelentett egykoron. Elég csupán arra gondolni, hogy mind a nyugat-keleti,



*Száz méterre a queenslandi állomástól, már az új-dél-walesi oldalon az áruátrakó épülete következik
(Jennings, NSW). Más állam, más nyomtáv.*

* Hogy a valóságban mekkora problémát is okozhattak a vasúti anomáliák, jó példa a queensland–új-dél-walesi határon lévő Wallangarra (–Jennings) állomás. Az államhatár az állomás peronján megy keresztül, az állomás az eltérő nyomtáv miatt fordítóállomással is kiegészült.

mind az észak–déli kontinentális vonal kiépítése közel egy évszázadig tartott. S mire a vonalak elkészültek, egy teljesen új technikai korszak kezdődött. Elvileg ennek a figyelembevételével készült el a közelmúltban a már régóta dédelgetett Canberra–Sydney gyorsvasút terve, amelyet előbb Melbourne-ig, majd a 21. század második felére Brisbane felé is megépítenének, összekapcsolva a három metropoliszt a fővárossal.

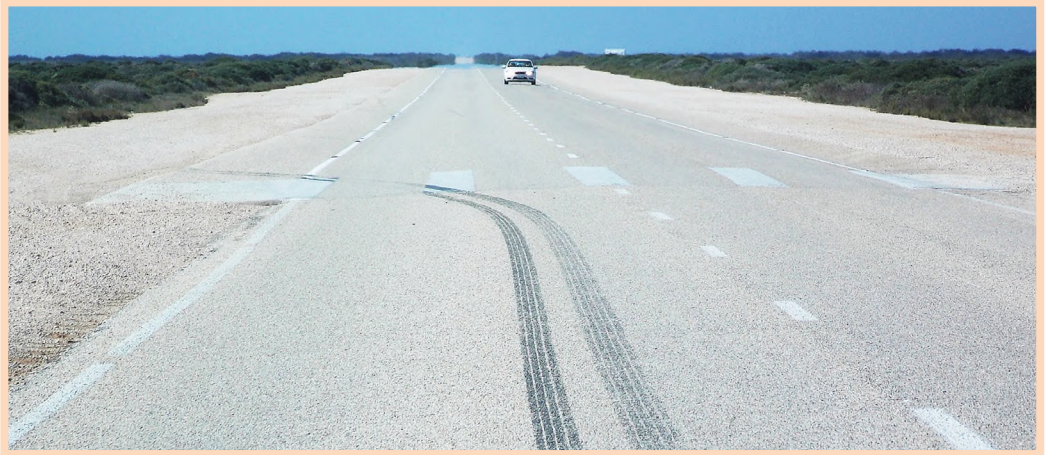
Az első utcától a nemzeti főútig

A vasutak mellett a 20. századot államszövetséggé válással megkezdő egyesült Ausztráliának az úthálózatát is ki kellett építenie. Ha a tasmániai Hobartot Launcestonnal összekötő, 1808-ban készült utat nem számítjuk, az első főútnak is tekinthető sydney-i Parramatta Road már 1811-ben elkészült, ám a mai fő közlekedési utak többsége csak a két világháború korában épült meg, s csupán az 1950-es évektől kezdve nyerte el – folyamatos fejlesztések révén – mai alakját. * Két évszázad alatt Sydney egyik első utcájától, a George Streettől sikerült eljutni az egyes államokat összekapcsoló, jó minőségű úthálózat kiépítésig, de a kontinens belseje – bár már ismerős – még fejlesztésre vár.



A Bourke-be vezető főút hétköznapi reggel (Új-Dél-Wales). Az ország nagy részén nincsenek forgalmi dugók.

* Az egész kontinens peremén végigfutó, több mint 16 000km-es A1-es út az 1970-es évek óta folyamatos fejlesztés alatt áll, teljes körű aszfaltozása csak 1989-re készült el. Miközben gyakran hivatkozunk a lassan épülő magyar autópályákra (mint például az 1964 és 2008 között elkészült M7-esre), érdemes figyelembe venni, hogy az egyik legjobb minőségű, nagy forgalmú, az itthoni autópályákhoz leginkább hasonlító Hume Highway kétpályás autópályává való fejlesztése az 1960-as években kezdődött és 2010 után fejeződött be!



A nagy távolságok néha szokatlan megoldásokat szülnek. Leszállópálya az A1-es út Nullarbor-síkságon átvezető szakaszán (Dél-Ausztrália). Nem szabad meglepődni, ha szembejön egy repülő!



Az útestre szálló repülőnél gyakrabban találkozhatunk úton lévő házakkal. Gyakran előfordul, hogy aki államot vált, az otthonát is viszi magával. A kép ugyancsak az A1-esen készült (Dél-Ausztrália, SA).

Ausztrália mérete miatt nehezen képes gazdasági fejlettségéből előnyt kovácsolni: a hihetetlen gyorsasággal haladó technikai fejlődés erősen kétségessé teszi bármely új technológia egységes használatát és elterjesztését (hiszen mire a fejlesztés végére érnek, már valószínűleg sokkal korszerűbb és olcsóbb technológiai megoldást lenne érdemes alkalmazni), ezzel talán csak az aviatika képes lépést tartani (a repterek fejlesztése, modernizálása révén).

Az európaiak megtelepülése



Előzmények nélküli urbanizáció

Ausztráliában hiába is keresnénk az európai városokban látott, korszakonként változó stílusban épült házakat, az ódon, sok generációval korábbi eseményekről mesélő utcákat. Talán csak néhány girbegurba köz és sikátor idézi fel az európai gyökereket, amely a dinamikusan megújuló városközpontokban még megmaradt. A betelepülők általában a felfedezők nyomában jártak.

A városiasodás itt csupán a 18. század végével indult meg. A korai városkezdeményeket általában a fegyenc-korszak szükségletei hívták életre (Sydney, Parramatta, Norfolk Island, Hobart, Brisbane, Bathurst) vagy kapcsolattartási pontként alapították (Albany). Esetleg a felfedezések hírére meginduló pionírok telepeiből nőtték ki magukat (Westport), vagy éppen gazdasági szükségszerűség hívta őket életre (Bendigo, Ballarat, Kalgoorlie). S ahogy az igények változtak, a virágzó telepet pillanatok alatt felverhette a gaz. Igen, szellemvárosok itt is vannak (Kiandra), s a totális háborútól mentes ausztrál történelemnek köszönhetően szép lassan el is enyésznek.



Kiandra, az egykori aranyásós városka romjai az Ausztrál Alpokban (Új-Dél-Wales)



19. századi sorházak Melbourne-ben (Carlton North)...



...és Sydney-ben (Glebe)

Ausztráliában tehát a 19. század eleji épületek ritkák, és történelmi jelentőségűek (mint például Hawkesbury folyó völgyében fekvő St Albans régi fogadója).

A 19. század végi, 20. század eleji (viktoriánus és edwardiánus) stílus Sydney és Melbourne belvárosán egyaránt nyomot hagyott (például: Paddington, Newtown, Glebe városrészek Sydney-ben, Carlton, Fitzroy, Northcote Melbourne-ben), s Brisbane-ben és Adelaide-ben is máig megfigyelhető.

Az aranylázak nyomán a semmiből kiépülő városok (ma már inkább városkák, különösen Victoriában és Nyugat-Ausztráliában) városképe büszkén hirdeti egykori mesés gazdagságukat!



A nyugat-ausztráliai egykori aranyváros, Coolgardie bányászati törvényszéke 1898-ban épült, napjainkban múzeum.
A városka jelenlegi lakossága nagyjából ezer fő.

Ám az ország más részein, így például a világháborúban lebombázott, majd természeti katasztrófa által sújtott Darwinban még a 20. század első feléből származó épület is ritkának számít.*

Alvóvárosok laza halmaza

A bevándorlás erősödésével a 19. század második felében a nagyobb központok körül megindult a külvárosok (suburb) kiépülése. A kezdetben szépen megtervezett városrészek a lakosságszám növekedésével egyre jellegtelenebbé váltak. Aki először érkezik Ausztráliába, meglepődik, hogy maga a város, a metropolisznak képzelt Melbourne vagy Sydney voltaképpen a városmagot takarja, amelyet minden irányban 50–150 kilométeres szélességben külvárosok gyűrűje vesz körül! Ezeket együttesen Nagy-Sydney-nek (Greater Sydney) vagy Nagy-Melbourne-nek (Greater Melbourne) nevezik, s az ott élők általában azt hangsúlyozzák, hogy melyik suburb-ból jöttek: hol élnek, honnét származnak, hol jártak iskolába, és az udvarias beszélgetés egyik általános kérdése is arra vonatkozik, hogy ki melyik negyedben lakik. Az ausztrál külvárosok szerepének fontosságát Magyarországon korán felismerték. Már a szocializmus alatti első kereskedelmi megbízott, a Sydney-ben élő Menyhárt József felhívta a figyelmet, hogy a postai címzéseket mindig pontos irányítószámmal, suburb (és nem a metropolisz) neve szerint kell megcímezni!²²

E városrész-erdők (Sydney-nek például több mint 600, Melbourne-nek több mint 300 külvárosa van!) folyamatosan változnak: kettéválnak, átneveződnek, újjászerveződnek. A városhatárok pedig megállás nélkül terjeszkednek, ezért mindig friss térképpel (új utcanevekkel és az irányítószámokkal az azonos nevű utcák miatt) felszerelve (frissített GPS!) kell elindulni; enélkül még a helyiek is eltévednek. Az már csak hab a tortán, hogy az utcaszámozás általában városrészenként újakezdődik, ezért is fontos az útvonalak előzetes megtervezése!

A városhálózat kialakulása

A kolonialis fővárosok

A legrégebben alapított ausztrál város Sydney (1788), amely jelenleg 5 millós nagyváros, Új-Dél-Wales állam fővárosa. A ma már részét képező Parramatta (1788), amely egyébként önálló városi joggal rendelkezik, a második település címre tarthat számot (ha a Nor-

* Darwint 1942–1943-ban több mint 100 légitámadás érte. A legnagyobb áldozattal az első, 1942. február 19-i támadás járt, amikor 188 repülőgép kelt útra a város felé. Az áldozatok számát 230–320 közé teszik, a támadás napja máig emléknap, ilyenkor újra megszólaltatják a szirénákat. Kevésbé ismert, de a háború alatt japán támadás érte Broome (Nyugat-Ausztrália, WA), Townsville (Queensland, QLD) és Mossman (QLD) városokat is.

folk-szigeti Kingston városkát nem számítjuk). 1803-ban Sydney-ből telepesek érkeztek Taszániába, ahol 1804-ben megalapították Hobart Town-t (ma: Hobart). 1804-ben Taszánia északi részén is telep alakult (George Town), majd 1806-ban a sziget másik központi városa: Launceston (Patersonia) is megszületett.

Mindeközben Sydney növekedett. A környékén (például Ryde vagy Liverpool, melyek ma már szerves részét képezik), illetve a Hawkesbury folyó mentén (például: Wilberforce, a már korábban egyszer telepített Windsor vagy éppen Pitt Town) új települések nőttek ki a földből.

Vessünk egy gyors pillantást a többi államra és székhelyükre! A későbbi Queensland állam központja, a mai harmadik legnépesebb metropolisz: a 2,5 milliós Brisbane kezdeti az 1824-ben alapított, majd 1825-ben újraalapított fegyenctelepre nyúlnak vissza. Nyugat-Ausztrália székhelye Perth 1829-ben jött létre.

1835-ben Taszániából part-ra szállva John Batman megalapította Melbourne városát. Dél-Ausztrália székhelye az 1836-ban alapított Adelaide lett. A későbbi Északi Területen már az 1820-as évektől több helyütt is próbálkoztak telepek létesítésével (lásd később), végül az 1860-as években alapított Palmerston (ma: Darwin) városa hosszú távon is életképesnek bizonyult. Fontos kiemelni, hogy az ország fővárosát, Canberrát csak 1913. március 12-én alapították.*



A főváros alapkövét 1913. március 12-én helyezte el a fő-kormányzó, az ausztrál miniszterelnök és a belügyminiszter (eredetileg három kő volt) a Capital Hill-en, ott, ahol most az új parlament épülete áll (e ceremóniáról készült az egyik legkorábbi filmfelvétel). A jelenlegi emlékmű 1988-ban került a mostani helyére, az új parlament épülete mellé.

Az ausztrál fővárosok névadói és patrónusai

A tagállami és területi fővárosok nevének eredete számos érdekességet tartogat az ország múltjával kapcsolatban. A fővárosnevek többsége (5) mögött történelmi személyek állnak, kisebbik részük (2) más településekkel kapcsolatos. Canberra elnevezésével kap-

* Száz év távlatából nézve vajon mennyivel jobban jelképezné – a hangsúlyosan a bennszülött hagyományokra is építkező – főváros alapításának napja a nemzet egységét, mint a „csak” a fehér fegyencek érkezésére emlékeztető, európai és őslakos között mindig választóvonalat jelentő, januári „Ausztrália Nap”? A szimbolikát végiggondolva teljesen érthető, hogy az őslakosok az Ausztrália Napot 1938-ban a „Gyász Napjaként” vagy a „Megszállás Napjaként” aposztrofálták, és sok esetben így hivatkoznak rá a mai napig is.

csolatban több elmélet is született, a legelfogadottabb szerint a *találkozóhely* jelentésű őslakos szó állhat mögötte, amely egyébként már használt volt korábban is a vidéken.

A személyek életútját tanulmányozva látható, hogy a legelőkelőbb védnökkel Dél-Ausztália fővárosa rendelkezik. A szász-meiningen-házi Adelaide királyné (1792–1849) IV. Vilmos brit uralkodó (1830–1837) hitvese volt.

Melbourne alapításakor John Batman azt írta a naplójába, hogy „ez egy falu helye lesz.”²³ A települést Bourke kormányzó a hivatalban lévő brit miniszterelnökről, William Lambról, Melbourne 2. vikomtjáról nevezte el, akit közismert nevén Lord Melbourne-ként szoktak emlegetni.

Sydney a gyarmatügyi kérdésekkel is foglalkozó, 1783–1789 között belügyi államtitkárként működő Thomas Townshendről (1733–1800, 1783-tól Sydney bárója, majd 1789-től Sydney vikomtja), míg Hobart Buckingham negyedik earljéről, az 1801–1804 között hadügyi és gyarmatügyi államtitkárként is működő Robert Hobartról (1760–1816) kapta a nevét.

Brisbane-t Új-Dél-Wales hatodik kormányzójáról (1821–1825), Thomas Brisbane-ről (1773–1860) nevezték el, akit 1836-tól Brisbane bárójának is címezték.*

Perth városa viszont az alapításakor hivatalban lévő hadügyi és gyarmatügyi államtitkár (1828–1830), George Murray (1772–1846) szülővárosáról, egyben képviselői körzetének székhelyéről, a skóciai Perthről lett elnevezve. A város neve egyébként pikt eredetű, ligetes-erdős területet jelöl.**

Kicsit hosszabban kell időzni Darwinnál. A város nevét még 1864-ben kiválasztották – névadója az akkori brit miniszterelnök és a korszak meghatározó diplomatája, Lord Palmerston*** volt –, ám a település megalapítására csak 1869-ben került sor. Palmerstont vé-

* A hosszú és magasra ívelő katonai pályát befutó, skót származású Brisbane fiatalon kezdett érdeklődni a matematika és a csillagászat iránt, tudását az edinburgh-i egyetemen tovább mélyítette. Wellington herceg támogatásával nyerte el az új-dél-walesi kormányzói posztot. A tudomány iránti érdeklődése végigkísérte az egész pályafutását. 1821-ben ő lett a Philosophical Society of Australasia (a későbbi Royal Society of NSW) első elnöke, amely az első tudományos társaság volt az új kontinensen. Kormányzósága idején – 1822-re – Parramattában, a kormányzói rezidencia közelében felépíttette az első ausztráliai csillagdát. Az általa alkalmazott két csillagász közül Carl Ludwig Christian Rümker (1788–1862) 1826 és 1829 között az első hivatásos kormányzati csillagász posztját is betöltötte. Déli féltekén folytatott megfigyeléseit a Royal Astronomical Society ezüstéremmel jutalmazta. Szintén Brisbane alatt érkezett a déli égbolton jelentős felfedezéseket tevő James Dunlop (1793–1848) is. Hazatérte után Brisbane tovább folytatta csillagászati kutatásait, és 1835-ben megjelentette a *Brisbane Katalógust*, amely a déli félteke több mint hétezer csillagáról tartalmaz információkat.

** Itt érdemes megjegyezni, hogy az ausztrál Murray folyam szintén George Murray nevét viseli, ugyanis Charles Sturt 1830-ban az ő tiszteletére nevezte el. Bár a folyót 1824-ben Hamilton Hume már elkeresztelte az édesapjáról Hume folyónak, az csak Sturt későbbi vizsgálódásai nyomán, 1838-ban vált egyértelművé, hogy ugyanazt a folyót nevezték el mindketten.

*** Henry John Temple (1784–1865), Palmerston 3. vikomtja, háromszoros külügyminiszter és kétszeres miniszterelnök volt, utolsó megbízatása (1859–1865) egybeesett a telep megalapításával.

gül 1911-ben – az Északi Terület szövetségi igazgatás alá helyezését követően – Darwinra nevezték át. A nagy természettudós nevét még 1839-ben adta a városnál fekvő öbölnek a korábban már említett felfedező, John Clements Wickham. Wickham első tisztként szolgált a Beagle nevű hajó második útján. Az 1831–1836 közötti utazáson az expedíció tagjaként Charles Darwin is részt vett. Az elnevezés (a környéken több hely elnevezése is a Beagle-lel hozható összefüggésbe) tehát a barátnak szólt, aki – 1839-ben a Royal Society tagjává válva – már közeledett a világhírnév felé (*A fajok eredetéről* című munkája 1859-ben jelent meg). Darwin jelenlegi nevét tehát az öbölről kapta.

Kisebb települések

A mai főváros mellett a vele mára egybenőtt, hivatalosan Új-Dél-Wales államhoz tartozó Queanbeyan már 1838-tól létezett, a közeli központnak számító Yasst pedig 1839-ben hozták létre. A mai Ausztrál Fővárosi Terület (ACT) legkorábbi települése egyébként az 1862-ben alapított Tharwa, amely az érintetlen vidékeiről híres Namadgi Nemzeti Park közelében található.



A festői szépségű Lincoln Nemzeti Park közvetlenül Port Lincoln mellett fekszik (Dél-Ausztrália)

A későbbi nagyvárosok mellett egyes területeken már korábban is léteztek települések, néhányat ezek közül már itt érdemes megemlíteni. Sydney mellett az ipari központ, a vele mára szinte egybenőtt Newcastle alapjait 1804-ben rakták le. Queensland legnagyobb szárazföldi városa, Toowoomba az 1840-es években jött létre, a Brisbane-nel a fővárosi címért rivalizáló Ipswich iparvárosát 1846-ban alapították. Nyugat-Ausztráliában már Perthöt megelőzően lerakták a bájos Albany alapjait (Frederick Town, 1826), majd Perthtel egyidejűleg jött létre a jelentős kikötő: Fremantle (1829). Victoriában Melbourne előtt alakult a dél-ausztráliai határhoz közeli, kiváló kikötővel rendelkező Portland (1834), és bár hivatalosan csak 1838-ban jött létre, már az 1820-as évektől fehér telepesek laktak a mai Geelong környékét. Dél-Ausztráliában a Flinders által saját szülőhelye után (Lincolnshire megye székhelyéről, Lincolnról) elkeresztelt, kellemes hangulatú Port Lincolnt, Ausztrália egyik legfontosabb halászati központját 1839-ben alapították.



A Cooks' Cottage Fitzroy Gardens parkjában áll Melbourne-ben



Az Old Government House 10 kormányzó – többek között Macquarie – rezidenciájaként szolgált. Ausztrália legrégebbi kormányzati épületeként tartják számon



A Bruny-szigeten álló világítótorony alapítási éve. Magyarországon ekkoriban Kölcsey, Wesselényi szavától visszhangzott a diéta!

Régi épületek

A települések kora egyúttal determinálja a legidősebb épületek korát is. Viccesen szólva: Ausztrália legrégebbi épülete a Cook család Melbourne-ben álló, 1755-ben épült háza, amelyet Angliából szállítottak át, és amely 33 évvel azelőtt készült, hogy Phillip kapitány horgonyt vetett Sydney-ben!

Ám ha az „őshonos” épületek között keresgélünk, Sydney-re és környékére, valamint Tasmaniára érdemes koncentrálnunk.

Sydney-ben Parramattában a régi kormányzói rezidencia (1799), az Elizabeth farm épülete (1793), a St John's temető (1790-ben nyitották), Ryde-ban az Addington villa (részben 1800 körüli), Hobart egyes épületei (Victoria dokk, 1804 vagy a Commissariat épülete, 1810) a 18–19. század fordulójának állítanak emléket. Megkapó látvány a pirinyó taszáni Swans tengerparti vegyesboltja, amely 1838-ban épült. Kicsit korábbi a fenséges Bruny-sziget déli csúcsán álló világítótorony, amelynek kapuja felett az 1836-os évszám olvasható!

Azt gondolnánk, más helyeken, mint például az alig évszázados múlta visszatekintő Canberrában nincs mit keresni. Ám a város területén több régi épület is található, ezek egyike, a Duntroon 1833-as alapítású. A Blundell's Cottage 1860-ban épült, a Földmérő kunyhója (Surveyor's Hut) 1909-ben.

Másutt viszont a történelem és a természet az átlagosnál mostohábbnak bizonyult. Darwinban a bombatámadásból újjáépült városra lecsapó Tracy hurrikán nyomán csupán elvétve találni régebbi épületet. Egyike a keveseknek a kormányzati épület (adminisztrátori rezidencia, 1870) és a Lyons Cottage (1925), ez utóbbi a tengerparti sétányon (Esplanade) fekszik.

Városkákból városkomplexumok

Az európai adatokhoz és mértékekhez szokott szem sokszor pontos számokat keres a városok méretének megragadásához. Az ausztrál városoknál – mint láttuk – ezeknek a számoknak a városszerkezet miatt (mihez képest ennyi vagy annyi?) nincs sok értelme. Ehelyett érdekesebb inkább elnevezésüktől függetlenül a városkomplexumokra összpontosítani. A szigetkontinens – már ez az elnevezés is sejteti az ország különleges adottságait – népességének döntő része a keleti parton él, azon belül is a három szuperváros-kezdemény: a délkeleti Melbourne-Geelong (vagy Port Phillip környéke), a keleti Canberra-Sydney-Newcastle-Wollongong és az északkeleti Brisbane-Délkelet-Queensland csücsök köré tömörülve. Már a 20. század elején feltűnt a kutatóknak, hogy ezen a tágas és kietlen kontinensen az európai viszonyokhoz mérten magas a városlakók aránya (míg 1933-ban az ország lakosságának több mint 50 százaléka hat nagyvárosban élt, addig 2015-ben a nagyvárosokban élők aránya 67%)! A helyzet az elmúlt évszázadban csak egyes elemei tekintetében változott.*



Blundell's Cottage



Surveyor's Hut



A Government House Darwin legrégebbi európai épülete

* A 20. század elején még Melbourne volt a legnépesebb város, utána Sydney, majd Adelaide következett. Brisbane mögött elmaradva kullogott Perth, s Canberra szinte csak a térképen létezett (1921-ben kétezer lakosa volt). Ma az ország 24 milliós lakosságának több mint fele a három metropoliszban: Sydney-ben, Melbourne-ben és Brisbane-ben lakik. A 2 milliós Perth a negyedik, az 1,3 milliós Adelaide az ötödik legnagyobb város. Az egybenőtt Canberra-Quaenbeyan ikervárosokban közel 450 ezer ember él!

Innét nézve más értelmet nyer tehát Canberra alapítása és elhelyezkedése is. A főváros Sydney-hez került közelebb, ami egészen a valóban gyors szárazföldi kapcsolat (valódi gyorsvasút) megteremtéséig csak megosztja az új-dél-walesi központ erőit, Melbourne viszont a tőle kellően messze került Canberrával hosszú távon is elnyerte Ausztrália déli központjának szerepkörét, hatása egészen Perthig érezhető.

Ausztrál nagyvárosok lakosságának változása (ezer fő)						
	1861	1901	1933	1961	2011	2016
Sydney	93	488	1235	2183	4392	5029
Melbourne	127	494	1031	1912	4000	4725
Brisbane	6	119	300	622	2066	2360
Adelaide	18	162	313	587	1225	1324
Perth	4	36	207	420	1729	2022
Hobart	18	25	60	56	212	224
Canberra	-	-	7	56	356	403
Darwin	-	n.a.	2	12	121	146

Az Ausztrál Statisztikai Hivatal adatai alapján. Vastag betűvel szedve a három ausztrál főváros (a történelmi, az egykori de facto és a de jure). A városok méret szerinti rangsorában a századfordulón 3. helyezett Adelaide-et 1937-ben Brisbane, majd 1983-ban Perth hagyta le.

Városok és jellemzőik

A nagyvárosok (a Central Business District, rövidítve: CBD névre hallgató) városközpontja meglehetősen hasonló, leginkább csak a magas épületek darabszámában tér el. A fiatalnak számító Canberra és Darwin kivételével valamennyi metropoliszban a városközpont mellett vagy azzal egybeépülve történelmi hangulatot árasztó, hangulatos városnegyedek találhatók.

Adelaide központja különösen jól ötvözi a 19–20. század különböző stílusait, Canberra első ránézésre a tervezőasztalon született modern hivatalnokváros mezét ölti fel, a két nagy metropolisz – különösen Sydney – önálló arculatát pedig egyre jobban elmossa a tömeg.

Sydney és Melbourne: az egymásra utalt városok

Sydney – amelyre minden ausztrál mint ékszerdobozra tekint – sajátos hangulata egyre inkább csak a régi képeken őrződött meg. Egykori városmagja, amely sejtetni engedné a korai idők küzdelmes éveit, egybeforrt a jellegtelen magasházakkal. Jó hír viszont, hogy a régi Sydney mégis létezik: a vele szinte egyidős, bájos Hobartban él tovább.

Melbourne, a semmiből világvárossá lett déli központ máig őrzi birodalmi eleganciáját. Itt az idő komótosan halad, kávézóról kávézóra, nem úgy, mint a pörgős és folyamatosan

gyorsuló Sydney-ben. Viszont a két város hosszú küzdelme (ami más országokban is előfordult) a kontinentális elsőségért egyre inkább a múlté. A melbourne-iek szinte kivétel nélkül ugyanúgy Sydney szépségeit dicsérik, mint Ausztrália bármely más részében élők.

Emögött valószínűleg az a – nem tudatos – felismerés állhat, hogy Sydney és Melbourne nem egymást kizáró, hanem egymást kiegészítő értékei ennek a csodálatos országnak. A sydney-beli lüktetés csak Melbourne-höz képest nyer értelmet, s Melbourne rendezett városképe is csak Sydney kusza utcáit járva értékelhető igazán. A csak a helyiek számára értelmezhető sajátosságokon túl tulajdonképpen Ausztrália két arcáról van szó. Múltjukat, sármjukat, kulturális háttérüket tekintve Sydney az ország ázsiai, Melbourne pedig az európai kapuja. Az egyik jelképe az öböl, a másiké a villamos. Az egyik a párás kelet kavalkádja, a másik az esős londoni hétköznapi kimértsége.

S mindez egyben (megspékelve a Pusztaság, az Outback semmi máshoz nem hasonlítható hangulatával): Ausztrália. Ahogy egy évszázaddal ezelőtt is így volt, amikor a két metropolisz egymásra utaltságát felismerve egy sydney-i ügyvéd, Edmund Barton lett a Melbourne-központú Ausztrália első miniszterelnöke. Egyébként a 20. század fordulóján a két város pontosan fordítva működött: Sydney volt a lassabb, Melbourne a sietősebb.

Betondzsungelből a történelmi településekre

A nagyvárosok azonban minden látnivalójuk ellenére sem kötik le pár napnál tovább az embert. Ausztrália jóval több és jóval összetettebb annál, mint amit Sydney-ben vagy Melbourne-ben láthatunk. Ki kell tehát mozdulnunk, s bármerre is megyünk, rengeteg pár házból álló vagy néhány utcás kisvárosban (town) keresztül haladunk majd át, melyek hasonlóképpen néznek ki, a központban egy vagy két koloniális stílusú hotellel, melyek körül általában gyönyörű virágok nyílnak, egy parkkal, egy bolttal és pékséggel. Lakosság számuk a pár tucat főtől a néhány ezerig terjed (a 10 ezer fő feletti városok már nagyvárosnak számítanak), de a településeket hatalmas területeken vendégházak (roadhouse-ok egymástól pár száz kilométeres távolságban) pótolják!*

Ha vesszük a fáradságot és elhagyjuk a metropolist, nem szabad itt leragadni: Ausztrália egyedi és megismételhetetlen csodája a természetben rejlik (legyen az akár a legszárazabb sivatag!). Mégis, ha utunk arra visz, szép építészeti örökséggel bíró városkák rejtőznek Melbourne környékén (Bendigo, Ballarat, Geelong), Sydney-től északnyugatra (Kék-hegység települései, Bathurst, Dubbo), Adelaide-től karnyújtásnyira (Hahndorf és környéke), Perthtől egynapi járóföldre (Kalgoorlie, Coolgardie), valamint a taszmániai ékszerdoboz szinte minden zugában!

* Nemes László és felesége 1971-ben látogattak Ausztráliába. Sydney-ből vonattal utaztak egészen a távoli Broken Hill városáig. A vonatúton szerzett tapasztalataikat így összegezték: „A vonat pedig egyre kopárabb tájon robogott velünk. Gyorsan haladt, időnként meg-megállt egy fél percre egy 'városnál.' Ezeket a helységeket a térkép nagy betűkkel jelezte. A valóságban a Nagy Hátországban [értsd: az Outback-ban – D. E.] városnak számít minden település, ahol száz lélek és egy kocsmá található. Legalábbis így szól a vicc.”²⁴

Ausztrália megismerése



Ausztráliát megtalálni – ez még csupán az első lépés volt. Aztán partra szállni, majd bejárni; a valódi áttörés eléréséhez azonban meg kellett ismerni. Megtapasztalni, hogy pontosan milyen, s megérteni, hogy a már ismerttől miben és mennyiben különbözik. Ez a munka a tudományos kutatások, illetve az élménybeszámolók, majd az oktatás révén ment végbe, s történik – az egyre újabb kommunikációs csatornák bevonásával – a mai napig is, generációról generációra mélyítve és bővítve az ismeretek körét.

Az első hírek a távolból

Az első információkat – mint láthattuk – a holland hajósok jelentései tartalmazhatták, melyek említést tettek például a már itt lakó népekről. Jelenlegi tudásunk szerint szintén a hollandok kezdték meg az állatvilág leírását (Pelsart, Vlamingh), többen is látva különböző furcsa jószágokat, amelyeket később majd kengurunak fognak nevezni. Az egyik, Új-Guineában honos kengurufajt az 1700-as évek elején Cornelis de Bruijn le is rajzolta. William Dampier híres növénygyűjteménye révén vált ismertté a ma Dél-Ausztrália állam jelképének számító Sturt sivatagi borsó (Sturt Desert Pea).

A tudomány hasznát és szerepét szerencsére gyorsan felismerték a döntéshozók, és botanikusok egész sora járta be Ausztráliát a különböző expedíciókkal, hazaérkezésük után közzétéve megfigyeléseiket. A sort az egyik legszebb és leggazdagabb növénygyűjtemény, a Canberrai Királyi Botanikus Kert bejáratánál méltán szobrot kapó Joseph Banks nyitja, aki egész életében rajta tartotta vigyázó szeméit a térségen.



Az első európai kenguru-ábrázolás (bár a ma használt név csak évtizedekkel később, Cook nyomán terjedt el): új-guineai filanderkenguru

Ő a Cook-expedíción való részvétele mellett tudományszervezői munkásságával is beírta magát az ausztrál – és az egyetemes – kultúrtörténetbe. Pártfogoltja volt – többek között – a Flinders expedícióján részt vevő Robert Brown, a Kék-hegyeken való átkelést sikertelenül megkísérlő George Caley (aki a Banks-csúcsot mentoráról nevezte el) vagy a felfedezőként ismert Allan Cunningham. A francia expedíciók tagjai közül megemlítendő Joseph La Martinière, illetve Leschenault de La Tour munkássága, akik a térségből számos mintát küldtek vagy vittek Európába.

A német botanikusok szintén élen jártak a kontinens megismertetésében, elég itt csupán a hatalmas szervezőkészségű Ferdinand Müllerre (Melbourne), Franz Wil-

helm Sieberre (Sydney), David Hergottra vagy Johann August Ludwig Preissre (Perth) utalnunk. A tudományos munkák, a különösen a táviró megjelenését követően egyre gyarapodó számú cikkek, majd a szépirodalmi munkák is szerepet kaptak az ismeretszerzésben és -terjesztésben. A 20. század teljesen új élménnyel: a rádióval, a mozgóképpel, majd az internettel végül lehetővé tette, hogy bárki, bárhonnét (akár a Föld másik feléről is) percnyi pontossággal követhesse (sőt: az interaktív felületek révén akár részt is vegyen) az itt zajló eseményekben! Ausztrália, a távoli, a mesés, így vált két évszázad alatt a mindennapok részévé – bár a távoli fekvéséből adódó charme-ját továbbra is őrzi.



Joseph Banks szobra a canberrai botanikus kertben

Ausztrália megismerése Magyarországon

Ausztrália megjelenése a magyar tudományban és oktatásban

Magyarországon – a távolságok ellenére – viszonylag gyorsan híret vették Ausztrália létezésének. * Egy 1801-ben kiadott állattani munka már tartalmazta a kenguru leírását. Maga a tény, hogy – egyébként a földrajzoktatás kapcsán – Ausztrália (Új-Hollandia) és a térség a *Tudományos Gyűjteményben* viszonylag korán megjelenhetett, mutatja, hogy az egyre gyarapodó számú angol, francia és német tudományos munkákat itthon olvasták és jegyzetelték. Sőt biztosan tanították is. **

* Decsi Sámuel 1794-ben a Magyar Almanak hasábjain „A' Föld Golyóbisáról” értekezve Ausztráliát ötödik kontinensként említette meg, „mellyet egy igen nevezetes Ángliai hajós kapitány, Cook talált fel... E' világ egyéb részeitől abban különbözik, hogy nem egymásba öszve tsatoltattot tartományokból, hanem szélyvel szóratott nagyobb és apróbb szigetekből áll, ahonnan Polynésiának nevezetett...” Az írását kísérő kétke-dés arra ösztönözte, hogy a térség első magyar nyelvű, részletekbe menő leírását is elkészítse az 1790-es évek közepén. Eredetileg két rész megírásában gondolkodott, amelyből a külföldi könyvtári munka során összeállított, imponáló (közel 150 oldalas) terjedelmű és részletességű, Ó-Polinézia természeti és társadalmi viszonyait elemző első rész jelent csak meg (1795). A második, Ausztráliát is tárgyaló rész közlését – miután a társadalmi viszonyokról nem talált megbízható forrásokat – elhalasztotta, mert „...ennek le írása nélkül... az egész munka tsonka let volna.” – Decsi felosztása szerint „...Napnyugoti Polynésia, az Ásia és Új-Guinea közt fekvő szigeteket foglalja magában, mellyek mivel ezen sziget-világnak egyéb részeinél előbb találtattak fel, méltán Ó-Polynésiának lehet nevezni.” A szerző szerint „Közép-Polynésiában vagynak ezen új világnak közepében fekvő szigetek, ú. m. Új-Hollandia...” „Napkeleti Polynésiához tartoznak... nap-keletfelé Amerikáig szélyvel szóratott apróbb szigetetskék, mellyek közt Új Zélándia...” A térség e harmadik egységét, amelyet Új-Polinéziának is nevez, Decsi a felfedezője után Coquinának javasolja elnevezni. Ebből a rövid áttekintésből is felmérhető, hogy Decsi „a' Nemzet esméretének öregbitése” érdekében készített munkája korának egyik legalaposabb írása lett, magyar nyelven hasonló részletességű összeállítás csak a 19. század második felében, az *Egyetemes Magyar Encyklopédiában* jelent meg.

** A legelső, az ausztrál bennszülötteket is megemlítő magyar nyelven írt cikk a *Tudományos Gyűjteményben* jelent meg 1841-ben, és említést tesz az „új-hollandokról”, az „ausztrálnégerekről” és a „tasmániánokról.”

Az első tantervet, amely a középfokú oktatásban előírta Ausztrália földrajzának oktatását, a neoabszolutizmus idején, 1851 végén vezették be.²⁵ Ezt követően előbb német tankönyvek fordításaival, majd saját készítésű könyvekkel és atlaszokkal megindult a térség földrajzának oktatása. Tudományos igénnyel készült az 1860-as évek közepén Hunfalvy János alapos írása. Az Ausztráliáról földrajzkiadványt is író Laky Dániel 1875-ben megjelent hosszabb összegzése az elsők között elemezte magyar nyelven az őslakosok életét. Egyetemi szinten Cholnoky Jenő régióval kapcsolatos több évtizedes munkásságának hatása máig érzékelhető hatással bírt az Ausztráliáról szóló irodalomra (különösen az 1930-as években *A Föld és élete* sorozat idevágó darabjának gazdag képanyagát szükséges kiemelni).

Korai beszámolók és útleírások

A katedrától távol Ausztrália kezdetben valamiféle misztikus ködbe burkolódzott. Ezt erősítették az első publikus (levélformában nyomtatásban megjelent) beszámolók az egykori '48-as honvédek: Rochlitz Béla (1824–1886) és Kempf József (1818–1900)²⁶ tollából (*Delejtű*, illetve *Vasárnapi Újság*) még a kiegyezést megelőzően. Hosszabb ausztráliai tartózkodást követően végül mindketten hazatértek.*

Az Adelaide-be származott Pollitzer Sámuel szintén az 1880-as években írt ismertetést Ausztráliáról.

A térségben több évtizedet eltöltő Vékey Zsigmond *Utazásaim a Föld körül* című művében (1885) ausztráliai tapasztalatairól is megemlékezett.²⁹ Az újabban nyughatatlan Vékeyként emlegetett egykori '48-as honvéd kalandos életútja bővelkedett a hihetetlen fordulatokban.

Röviddel ezt követően, 1893-ban látott napvilágot Vadona János *Az öt világrészből* című könyve. Érdekes útleírásai, a helyi magyarok iránti fokozott érdeklődése munkáját fontos forrássá teszi.**

A tudományt az ismeretterjesztéssel magas fokon ötvözte a kiváló megfigyelő Gubányi Károly, aki évekig élt előbb Dél-Ausztráliában, majd Új-Dél-Walesben. Több, fényképekkel bőségesen ellátott tudományos cikkel bővítette a kontinensről meglévő ismeretanyagot. 1913-ban megfigyelései és benyomásai összegzéseként megjelent könyve (*Ausztrália*)

* A fényképezéssel is foglalkozó Rochlitz Béla 1864-ben 31 fényképet küldött Ausztráliából az MTA számára.²⁷ Vélhetően ezek voltak a legkorábbi, Magyarországra került fotók a kontinensről, sorsukat érdemes lenne nyomon követni. Rochlitz Béla – akárcsak a Petőfi által megörökített Stahel-Számwald Gyula – korán bekerült a magyar irodalomtörténetbe is. Tompa Mihály 1844-ben hozzá írott versét 1880-ban tette közzé. A vers mondanivalója máig aktuális, különösen a távolba szakadt ausztráliai magyarság számára: „Te távol lészesz, ám haza / Dobogjon mindig kebeled! / Nagy a világ: a hon csak egy! / – Édes fiú, isten veled!!”²⁸

** A könyvről írt ismertetés jól ragadja meg a legnépszerűbb hazai beszámolók jellegzetességét: „...ez a magyar író, aki a külföldet és annak tarka nyüzsgő életét magyar szemmel nézi, annak képét közelebb hozza a mi lelkünkhöz, jobban megérteti velünk, a mi magyar gondolkozásmódunkkal, mint az a sok német, francia és angol író, kiknek mesterkélt stílus, nagy igényű és nagyképszerűsködő útleírásai közkezen forognak. Magyar ember magyar könyve ez, melyet minden magyar embernek jó szívvel ajánlhatunk.”³⁰

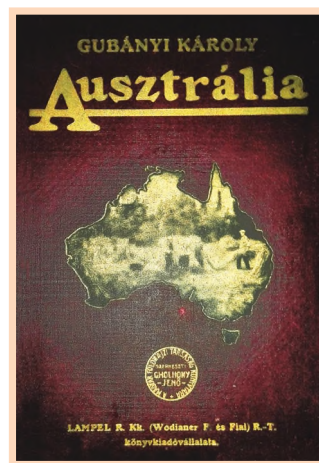
már említést tett az abban az évben alapított Canberráról, és az országnak nagy jövőt jósolt.*

Ahogy írta: „...néhány adat világosan illusztrálja a földrész nagy gazdasági jelentőségét [...] és jövőjének fényes lehetőségeit.”³¹ Bár nem a legkorábbi magyar nyelvű munkáról van szó, írójának tollát személyes élményei vezették. Gubányi munkája éppen eredetisége miatt hat máig frissnek.

A világotazó hajóorvos, Gáspár Ferenc *A Föld körül* című munkája (V. kötet, 1908) ugyancsak első kézből származó információkat rögzített Ausztráliáról és a csendes-óceáni térségről.³² A világotazó Vojnich Oszkár (1864–1914) kevésbé ismert műve: *A Csendes-óceán szigetvilága* (1908) írójának Ausztráliára vonatkozó megfigyeléseit is tartalmazta, bár elsősorban Óceániára összpontosított. Adatgazdagsága miatt itt kell meghivatkozni Szirtes Artúr 1911-es tanulmányát.

Márton Béla 1927-ben megjelent rövid összefoglalása (*Ausztrália*) elsősorban áttekintésnek készült. Sz. Weress Jolánnak a Melbourne-ben élő Henrich Viktor levelei alapján írt könyve (*Ausztrália közelről*, 1936) viszont valós tapasztalatokon alapul.**

Máig élő, nemzetközileg is jegyzett írás az 1930-as években folytatott helyszíni kutatások összegzéseként készült nagyszerű munka Róheim Géza tollából (*A csurunga népe*). Bár a kiváló tehetségű Cholnoky fentebb már említett könyve Ausztrália jövője tekintetében egyáltalán nem optimista (ezzel kapcsolatban több cikkben is megnyilatkozott), összefoglalása máig megkerülhetetlen a kutatók számára. A pozitív hangvételi írások minden korszakban többségben voltak, időről időre akadtak azonban negatív hangok is. Csen-



Gubányi Károly 1913-as könyvének borítója. Útikönyv és monográfia egyben.

* Érdemes elgondolkodni, hogy a távoli Riverinán gazdálkodó Gubányi hogyan tudott ilyen gyorsan pontos információkat szerezni az új főváros megalapításáról. Gubányi ausztráliai tartózkodásának utolsó szakaszában a Riverina központjának számító Wagga Wagga mellett egy kis településen (Uranquinty) élt. A Melbourne-től és Sydney-től közel egyenlő távolságra fekvő Wagga Wagga neve a leendő szövetségi főváros helyszínéül is felmerült a 20. század fordulóján. Bár a választás végül nem a városra esett, az évekig elhúzódó „főváros-műsért” a helyi lakosság élénk figyelemmel kísérte, Gubányi így akár helyben is friss információkat gyűjthetett.

** Henrich Viktor leírja, hogy Gubányi Károly könyvén fellelkesülve vágott neki az óceánnak. Könyve „[v]áltozatos és közvetlen útiraj, de formájában inkább életregény. Sok újat és meglepőt tudunk meg belőle és mindennél többet ér számunkra a magyar lélek vívódásának története, aki a honvágy és az életfenntartás partjai közt hanyattatik; végül is hazamenekül, hogy magyar maradhasson, de egy aranyfónál örökre oda köti a déli világ távoli csodaországához.”³³ Henrich Viktor közel egy évtizedes kinti életének legfontosabb tapasztalatát így summázta: „A kalandvágy, a merészség, a kockázat vállalása, az erőpróbák keresése és a távolságok iránti sóvárgás minálunk otthon mihamar kialszik az emberekben. Alig helyezkedtek el az életben jól-rosszul, már megelégszenek a kevés biztossal és a világért sem cserélnék el helyzetüket egy több küzdelmet igénylő, de nagyobb lehetőségeket ígérő vállalkozással. [...] Bizony mi, magyarok nem merünk, nem nyerünk! Az ausztráliaikban ellenben halálukig lángol a kihívó kedv és sohasem mondanak le róla, hogy bármilyen messzeséget elérjenek.”³⁴

des-óceáni útvjáról készült beszámolójában³⁵ Szabó János például így fakadt ki: „Ez az ország ugyanis még nemrég Anglia szemétkerakodóhelye volt és a gonosztevők fajtája még nem halt ki egészen. Sehol a világon nem lopnak, csalnak, gyilkolnak annyit, mint itt. A szabad italmérés és a prostitúció is terjeszti a bűnt. Minden sarkon egy kocsmá s az utcákon temérdek sok a (bűnbánat nélküli) Magdolna.”*

Bár elsősorban Új-Zélandra koncentrált, Ausztrália tekintetében is számos tanulsággal szolgálhatott az olvasók számára Donner Kornél 1939-ben magánkiadásban megjelent könyve (*Új-Zéland*), illetve a térségben szerzett személyes tapasztalatain alapuló írásai.**

Az Ausztrália-kép alakulása a második világháború után

Az Ausztrália irányában az ötvenes években lassan megélénkülő érdeklődést – amely a forradalom leverése nyomán évekre visszaesett – jelzi az első magyar nyelvű kereskedelmi útmutató megjelentetése (a szerző nélküli *Külkereskedelmi útmutató: Ausztrália–Új-Zéland* [1956] című kiadvány). A kiadás előkészítéséhez kiváló háttéranyagot szolgáltathattak a második világháborút követően készült – és az évek során egyre gyarapodó mennyiségű – külügyi és külgazdasági jelentések, amelyek máig feldolgozásra várnak a Magyar Nemzeti Levéltárban. Közel ezzel egy időben (1955) jelent meg magyarul Cook kapitány útleírásának első tudományos igényű kiadása is. Cook útinaplójának egyes részei először a 19. század elején (1810) jelentek meg magyar nyelven, Cook életútjának és munkásságának első magyar nyelvű ismertetése 1833-ban készült el (*Hasznos Mulatságok*). Leírásának legutóbbi magyar kiadása 2002-ben került ki a nyomdából.

A megnövekedett és lassan beilleszkedő magyar emigráció felé újult erővel fordult a figyelem, ezt tükrözik az 1970-es és 1980-as évek útleírásai (többek között: Szemes Piroska, Hámosi Tibor, Antalffy Tibor, Nemes László és Fehér Klára), illetve Nagy Kázmér munkái: *Az én Ausztráliám* (1976), *Elveszett alkotmány* (1984). A világhírók sorozat több kötete is foglalkozott a térséggel.***

A Panoráma-útikönyveken belül szintén figyelmet fordítottak a régió bemutatására. Írója: a vasakarátú, hazája és a tudomány iránt végtelen alázattal rendelkező Balázs Dénes – aki egyszer, távolabbról visszatekintve talán az utókortól elnyeri majd a második Kőrösi

* A teljesség kedvéért érdemes hozzátenni, hogy Szabó Ausztráliával kapcsolatban számos esetben markáns véleményét fogalmazott meg, megfigyelései azonban többször visszaköszönnek más kortárs beszámolóiban is.

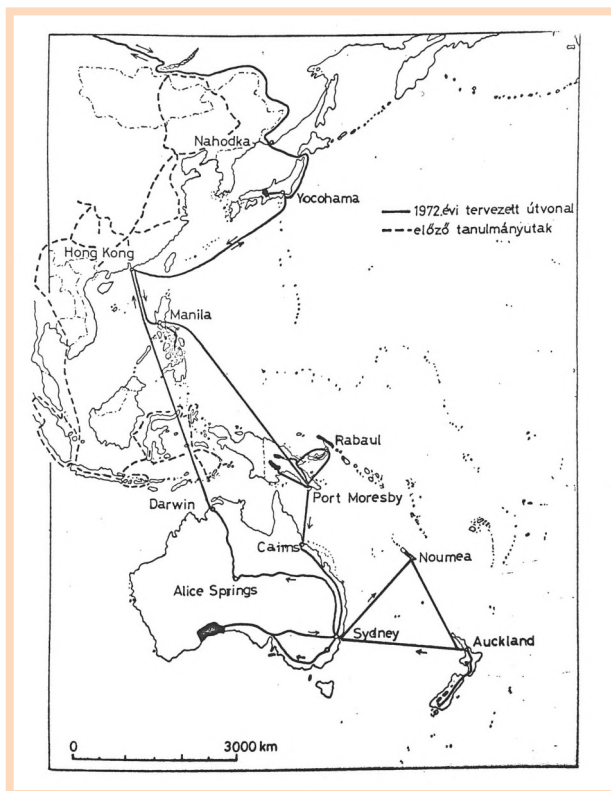
** Az *Egy kivándorló jegyzetei* című írásában Donner óva intett az ábrándok kergetésétől, szavai máig aktuálisan csengenek. „A kivándorlás kérdése mindig időszerű marad, amíg sorsukkal elégedetlen, reményeikben csalatkozott, alkalmazkodni nehezen tudó emberek lesznek a világon. A mai, súlyos válságban kínló emberek kétségbeesett próbálkozások után szükségszerűen eljutnak, mint végső menedékhez, a kivándorlás gondolatához. Rendszerint a messzi föld az álmaik tárgya, mert arról tárgyilagos ismereteik nincsenek, sőt a legtöbbször csak illúzióik vannak róla.”³⁶

*** Pénzes Jánosnak az új hazáról készült történeti áttekintését (*Szeretem e napsütötte földet*) a melbourne-i és sydney-i magyar nyelvű rádióban sugárzott műsorainak népszerűsége inspirálta. A kötet a Dezséry Kiadó gondozásában jelent meg (1984), de mára az interneten is elérhető.³⁷

nevet – többhónapos útjának nyomán megjelent útikönyv és élménybeszámoló (*Ausztrália, Új-Zéland, Óceánia*, 1981) generációk érdeklődését keltette fel e távoli világrész iránt. Az általa szerkesztett, halála előtt megjelent *Felfedezők lexikona* hangsúlyosan foglalkozik a térség magyar vándoraival (is).



Balázs Dénes (1924–1994) szobra a Földrajzi Múzeum kertjében



Balázs Dénes Külügyminisztériumnak írt levelének melléklete 1972. évi útjának tervezett útvonaláról. Sötétítve a tanulmányozni kívánt karsztvidékek³⁹

A hatalmas munka tulajdonképpen összmagyar összefogás eredménye, hiszen a földrész magyar diaszpórájának is különös figyelmet szentelő szerző útja során jelentős mértékben támaszkodott külföldi honfitársai információira és segítségére.*

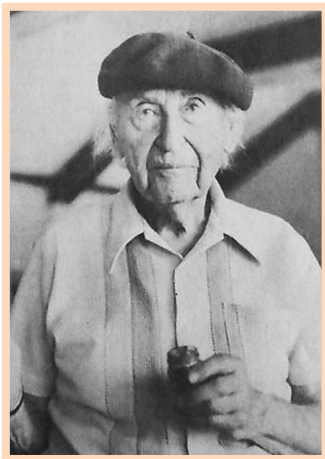
* Bár a nagy földrajzi felfedezések korszaka már utazása megkezdése előtt mintegy évszázaddal korábban lezárult, magyar szempontból a térség vonatkozásában Balázs Dénes munkássága párhuzamba állítható más kontinensek úttörő magyar vándorainak tevékenységével. Balázs Dénes ugyanis nemcsak bejárta az alapvető kutatási területéhez, a karsztjelenségekhez, a vulkáni képződményekhez és a sivatagokhoz kapcsolódó tájegységeket, megfigyeléseit fel is dolgozta, és hosszan kiértelt munkákban elérhetővé is tette. „...Ő nagyrészt személyes kutatások során, saját szemével és eszközeivel tanulmányozott sok olyan tájat, amelyekről az ún. 'nagy

Fontos megemlíteni a térség legutóbbi földrajzi összefoglalásait (Probáld Ferenc gazdaság- és Gruber László természetföldrajzi munkáját).

A magyar származású ausztráliai művészek közül Mészáros Andor (1900–1972) munkásságát mutatja be Wachtel Tihamér 1980-as években íródott könyve.



Mészáros Andor V. György királyról 1946-ban készült szobra a King George V. Memorial Hospital előtt áll (Sydney, NSW)



Orbán Dezső⁴¹

Orbán Dezső (1884–1986) művészetéről és a Nyolcokról Passuth Krisztina írt több könyvet még a matuzsálemi kort megért Orbán életében,⁴⁰ Judy Cassab (1920–2015) mesébe illő történetének megírásával és 35 kézzel, magyar nyelven írt naplójának megjelentetésével azonban Magyarország még adósa a magyar gyökereit soha el nem feledő, közelmúltban elhunyt világhírű művésznőnek.⁴²

A messzi idegenben élő, de haláláig szorosan a magyar kultúrából töltkező Kunz Egon (1922–1997) könyve (*Magyarok Ausztráliában*, 1997) több évtizedes forrásgyűjtő munka eredményeként az 1990-es évek végén jelent meg.

A 2000-es és 2010-es években a magyar, illetve a magyarul kiadott útikönyvek száma gyorsan növekedett (a teljesség igénye nélkül National Geographic, Lonely Planet, Útitárs, Batár Zsolt), ami jól mutatja a hazai közönség érdeklődésének megélénkülését. Egedy Gergely *Ausztrália története* című könyve részletes elemzést nyújtva kalauzol végig az ausztrál történelmen és társadalomtörténeten. Ugyancsak ebben az időben jelent meg Balogh Ernő és Stébel Éva élménybeszámolója (*Ausztrália*), amely szórakoztató stílusban mélyebb társadalmi és történelmi összefüggéseket is felvázolt, valamint – tudományos unikumként – Vászolyi Erik (1933–2013) ausztrál bennszülött nyelveket elemző monográfiája, amely a roppant földrajzi és kulturális távolság ellenére magyar nyelven szólva hozta kézzelfogható közelségbe az ausztrál őslakosokat.⁴³

Visszaemlékezések

Külön meg kell említeni a diplomáciai kapcsolatok szempontjából is fontos forrásmunkának számító nagyköveti visszaemlékezéseket (Kázmér Zsigmond, Gyürk István), azonban nemcsak a diplomaták munkáira kell figyelmet fordítani. A matuzsálemi kort megélt Szántó Miklós (1916–2015) hosz-

tudósok' csak hallomásból vagy leírásból szereztek jóval szerényebb ismereteket."³⁸ 1958–1990 között 130 országba látogatott el, a több mint egymillió km-nyi út során gyűjtött anyagot 27 könyvben jelentette meg. Hatása még több évtized múltán is szinte valamennyi, a térségről készült magyar nyelvű országleírásban érezhető.

szú pályafutásának egyik szakaszában, 1960–1985 között a Magyarok Világszövetsége lapjának, a *Magyar Híreknek* volt a főszerkesztője. E minőségében tett 1970-ben látogatást Ausztráliában. Élete alkonyán megjelent emlékirataiban⁴⁴ számos fontos adalékot tett közzé a magyarság akkori vezetőiről (és hagyatékában vélhetően további adatokkal is találkozhat majd a kutató).⁴⁵

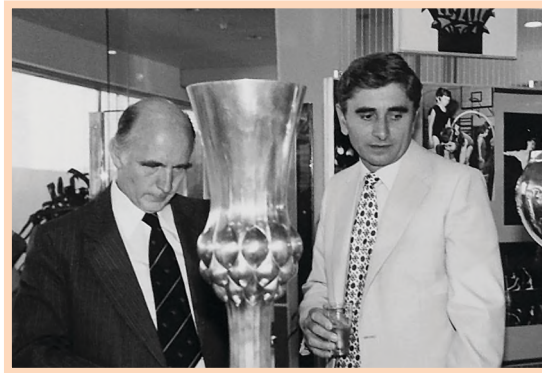
Fel kell továbbá hívni a figyelmet a személyes memoárok fontosságára, amelyek a múlt egy-egy darabját (még ha néha igen szubjektív módon is) őrzik meg az utókornak (ilyen például a második világháborús emlékeit és menekültté válását megörökítő Bárány Antal, vagy az életútját a Magyarországra történt hazatérését követően összegző Dezséry András írása). A kutatások megkönnyítése érdekében nagy segítség, ha ezek elsősorban angolul íródnak, s esetleg egyes részei magyarul is napvilágot látnak, ahogy ez Les Hody (Hódi László) *Not an ordinary life* című munkájával (2015) is történt, amelyből egyes részeket a *Nemzeti Sport* is közölt, majd a kötet 2017-ben magyarul is megjelent).

Hasonlóan fontos feladat lenne a magyar származású zsidó közösség emlékeinek összegyűjtése. Csak a legutóbbi művek közül válogatva említendő Des Lee *I had nothing to loose* (2010) című, Melbourne-ben megjelent visszaemlékezése (2016-ban magyarul is megjelent), illetve a Frank Lowy történetét feldolgozó, *A second life* című munka (2015).

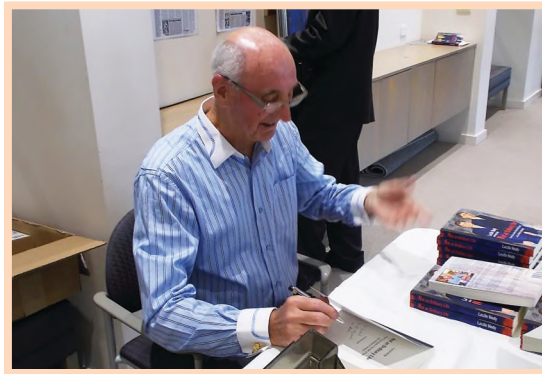
Ausztrália megjelenése a magyar sajtóban

A tudományos munkák, könyvek, monográfiák áttekintését követően fontos szólnunk a hírlapi cikkekről, melyek tulajdonképpen egyre növekvő számban jelentek meg az 1860-as évektől fogva.*

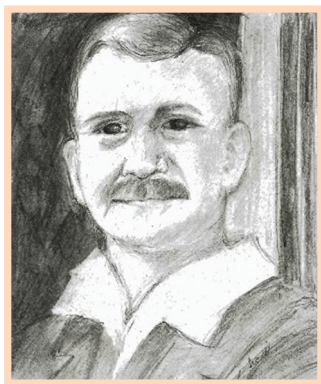
* Kis színes hírek, hosszabb beszámolók foglalkoztak az ausztrál élet különböző eseményeivel, új expedíciók indításával, akár az újévi sydney-i tűzijátékkal (1892), akár a datolyatermesztéssel (1893) vagy a dingo



Magyarország első Canberrában szolgálatot teljesítő nagykövete: Kázmér Zsigmond (világos öltönyben), a Canberrai Magyar Kulturális és Segélyező Egylet által szervezett magyar sporttörténeti kiállítás megnyitóján 1979-ben. Balra (sötét öltönyben) az ausztrál szövetségi belügyminiszter: Robert James Ellicott látható, aki a kiállítást hivatalosan megnyitotta⁴⁶



Les Hody, kettős, magyar–ausztrál kosárlabdázó könyvének bemutatóján Melbourne-ben



Henrich Viktor portréja a levelei alapján készült, 1936-ban megjelent könyvből (Ausztrália közelről)

Azt azonban már az egyik legkorábbi cikkben sikerült pontosan megállapítani, s ez a szókapcsolat az elmúlt másfél évszázadban tulajdonképpen elválaszthatatlanul összeforrt a kontinenssel, hogy ez „Az ellentétek hazája. Az egész föld kerekiségén Ausztrália leginkább megérdemli, hogy az ellentétek és ellentmondások hazájának nevezzük.” – adta hírül a *Vasárnapi Újság* 1875-ös cikke.⁴⁷ Pontosan ahogy az az ausztrál képeslapokon ma is szerepel: Land of contrast!*

Az internet elterjedéséig a kapcsolattartás speciális formáját jelentették a külhoni magyarság ki-kicsoda könyvei, amelyek – bár sokszor torz és szelektált információt tartalmaztak –, egy adott korszak és régió kutatásához, megismeréséhez jelentős segítséget nyújtanak.⁴⁸

A mozgókép hatalma

A televíziózás megindulása az ellentétek földjét most már szinte tapintható közelségbe hozta. Az első, külföldi készítésű dokumentumfilmek (1979: *Ausztrália, a legújabb föld-rész*, 1986: *Ausztrália erdeiben*, 1987: *Ausztrália*, 1988: *Az ismeretlen Ausztrália*) bemutatását követően lassan megjelenhettek a magyar készítésűek is (itt csupán a Kunz Egonról készült filmet [*Ausztrália krónikása*] említem). Sokat tettek az ország és lakóinak megismertetése érdekében a szórakoztató, egész estés filmek (például: *Mad Max*, *Krokodil Dundee*, később: az *Ausztrália*) vagy sorozatok (például a történelmi háttérű, Magyarországon az 1990-es évek elején vetített *Ausztrál expressz*).**

fence építésével (1893), az artézi kutak fúrásával (1892), a statisztikai viszonyokkal (1899), a transzausztráliai vasút építésével (1879, 1887) voltak kapcsolatban.

* A kontinens eme jellegzetességére egyébként az egyre gyarapodó számú interjú is felhívta a figyelmet (például Kelen István asztaliteniszező interjúja az 1930-as évekből, Henrich Viktor-interjú 1934-ből), vagy a *Hetek*ben közölt szocializmus-korabeli interjúk (Trgo Imre, Nagy Imre).

** Az 1970-es és 1980-as évek – az Australian New Wave (Ausztrál Új Hullám) időszaka – az ausztrál filmtörténet fénykorának számítanak. A fellendülés háttérében a kormányzati (szövetségi és tagállami) támogatás állt, amelynek köszönhetően számos rendező és filmszínész valósíthatta meg terveit. A több száz film között időtálló alkotások is születtek, ezek közül több Magyarországon is ismertté vált, csak néhány alkotást megemlítve: *Vándorregge* (Walkabout, 1971), *Piknik a Függő Sziklánál* (Picnic at the Hanging Rock, 1975), „Betörő” *Morant* (Breaker Morant, 1980), *Gallipoli* (Gallipoli, 1981), *A veszélyes élet éve* (The Year of Living Dangerously, 1982), *A vadon törvénye* (The Man from Snowy River, 1982), *Pokolszületett* (Razorback, 1984), *Mad Max* (I: 1979, II: 1982, III: 1985), *Krokodil Dundee* (I: 1986, II: 1988), *Ifjú Einstein* (Young Einstein, 1988), *Dagály* (High Tide, 1988), *Halálos nyugalom* (Dead Calm, 1989). Az Ausztrál Új Hullám egyik irányzata az átfogóan Ozploitation néven emlegetett műfaj, amelyet jellemzően az alacsony költségvetéssel készített horror-, komédia- és akciófilmekre szoktak használni, melyek viszont népszerűségüknek köszönhetően világszerte általánosan ismertté tették az ausztrál vidéket, szokásokat és életformát.



A kilencvenes évekre Ausztrália megjelent a hétköznapi hírekben, majd a különböző magazinokban (például: Frei-dosszié), és a 2010-es évtizedre a kézi kamerák elterjedésével e távoli földrész magyarságának hétköznapijai is megismerhetővé váltak (akár a Térképre, a Duna Tv különböző műsoraira, akár a videómegosztó portálokon közzétett saját készítésű videókra gondolunk).

Az Internet kora

Az internetezés mindennapi rutinná válása pedig lehetővé teszi az azonnali bekapcsolódást e távoli ország életébe: a külföldi kiadványok, újságok olvasása, nehezen hozzáférhető könyvek, dokumentumok (például: Gáspár Ferenc vagy Kunz Egon művei) elérése révén, de a képek, rajzok, porték is az ismeretszerzés teljesen új, olcsó és minden eddiginél gyorsabb útját nyitják meg az érdeklődők előtt.

Képletesen szólva nem kell már a victoriái Budáig utaznunk, hogy a hely hangulatát és az emigráns öregúr rezignált honvágyát átérzhessük. Filmeken, honlapokon keresztül Leviny Ernő világa ma újra megelevenedhet a szobánkban.

A Mad Max Múzeum
Silvertonban, Broken Hill
közelében, az ausztrál
Outback-ban (NSW)



Az Ozploitation-filmek egyike, a
Magyarországon is közismert
Krokodil Dundee első részének
plakátja 1986-ból (részlet)



Ausztrália földrajza





Ténytár



Ausztrália: a név egyszerre takarja a kontinenst, amelyhez sokszor Új-Guinea szigetét is hozzászámítják, illetve az országot, pontosabb megnevezéssel az Államszövetséget (Commonwealth), amelyhez több tengerentúli terület is tartozik. A kontinens földrajzi szempontból a nyugalom földje, különösen a folyamatos mozgásban lévő Új-Zélanddal összevetve. Sik, jelentős mértékben lepusztult felszínét a vulkánosság már több ezer éve nem háborgatja. A földrengések is ritkábban jelentkeznek, mint a környező országokban, kisebb földmozgások azonban rendszeresen előfordulnak, mint például egy 6-os erősségű 2016 májusában a kontinens belsejében. Az eddigi legpusztítóbb hatású földrengést, amely 13 halálos áldozattal és jelentős anyagi kárral járt, 1989 végén Newcastle-ben „élték át”.

Ausztrália kis országnak tűnik, valójában az egyetlen kontinensország a Földön.* Kevésbé tagolt partvonala több mint 34 ezer km hosszúságú, nagyjából ezer torkolattal tarkított.** A kontinenst sekély tengerszorosok (északon a Torres-szoros, délen a Bass-szoros) választják el a vele korábban összefüggő szárazföldektől, Új-Guineától és Tasmaniától. Mind a keleti, mind a nyugati partján jelentős méretű korallzátonyok épültek, a partok mentén több ezer sziget és zátony található. Nem véletlenül kapta a csodálatos szépségű nyugat-victoriai partszakasz a Shipwreck Coast (Hajótörés-part) elnevezést. Mind Dél-, mind Nyugat-Ausztrália államban találhatóak baljós emlékeztető partmenti részek.

Ausztrália államról, annak létrejöttéről és politikai rendszeréről a későbbiekben lesz részletesen szó.

Az ellentétek földje

Ausztrália kontinensként szemlélve a legkisebb, szigetként tekintve a legnagyobb, s e ketősség jól beleillik a legek közé, amelyek kapcsán Ausztráliát említeni szokták. Leggyak-

* Legészakibb (Cape York) és legdélibb (Wilson's Promontory), valamint legkeletibb (Steep Point) és legnyugatibb (Cape Byron) pontjai között közel 4000 kilométer a távolság. A terepjárások kedvelt útvonalai a Cairns–Perth táv autóval közel 6000 km (megállás nélkül nagyjából 75 órányi vezetést igényel).

** A délkeleti rész tengervíz előttötte folyómedrei (amelyek egyike Sydney is épült) a kevés kiváló kikötőhelyek közé számítanak, de más kisebb öblök is kínáltak jó kikötési és megtelepedési lehetőséget az európaiak számára (például Twofold-öböl [NSW], Port Phillip [VIC], Boston-öböl [SA], King-George Sound [WA]). Több hatalmas öblöt is láthatunk mind a déli oldalon (Encounter-öböl, a Szent Vince-öböl, a Spencer-öböl) vagy az inkább hajlatnak, mint öbölnek vehető Great Australian Bight), illetve északon (Carpentaria-öböl).



Ausztrália és Magyarország méretarányos területe

Nemcsak a szerkezet, de az élővilág is a régmúltból lépett elő: a Nyugat-Ausztrália egyes részein még megtalálható, élő sztromatolit-telepek (Shark Bay, Lake Thetis vagy a Perth-höz közeli Lake Clifton) 3,5 milliárd évvel ezelőtt éltek virágkorukat.**

A legszárazabb kontinens, hiszen területének több mint egyharmada sivatag. Ausztráliában a valódi homok- vagy kősisivatag kevés, a legtöbb helyen a növényzet – a hajnalra kicsapódó harmatból – elegendő vizet képes kinyerni a fennmaradáshoz.

A leglaposabb kontinensnek is szokták hívni, mert jelentős részét nagy kiterjedésű, alacsonyabb fennsíkok borítják. Területének átlagos magassága mindössze 330 m. Ma-

rabban a legkisebb, a legszárazabb, a leglaposabb, az (Európától) legtávolabb eső szigetkontinens (*island continent*) jelzőkkel illetik.

Ausztrália, bár lekicsinyített alakja bájosan szinte minden ott készült terméken feltűnik, valódi mérete szerint hatalmas: a hatodik legnagyobb területű ország a Földön, területe 7.692.024 km².*

Legrégebbi, vagyis ősi kontinensként is gyakran utalnak rá, s valóban: a földkéreg legrégebbi, máig felszínen lévő darabjai a nyugat-auztráliai fennsíkon találhatóak. A Yilgarn-fennsík egyes részei (Jack Hills) 4,4 milliárd évesek, és bennük a közelmúltban az élet egykori nyomaira bukkantak!

* Magyarország több mint 82-szer férne el csak a szárazföldi részén. Lakossága azonban csupán 24 millió fő, ami nagyjából azonos a kínai Sanghaj lakosságával. A népsűrűséget mára átlagosan 2,8 fő köré sikerült feltornászni (Sanghajban 3800 fő/km²), Magyarországon ez a statisztikai adatok szerint 106 fő/km² körül mozog.

** A sztromatolitok élő kőületek, a név görög nyelven réteges követ jelent, utalva az egykori mikroorganizmusok – főleg kékmoszatok (cianobaktériumok) – által termelt anyagokból képződött lerakódás szerkezetére. A kékmoszatok az első fotoszintetizáló élőlények közé tartoznak, a földi oxigéntermelésben fontos szerepet játszottak. A mészköves maradványok az eredeti élőlénytársulás összetétele, valamint a lerakódás formája szerint különbözőképpen csoportosíthatóak és nevezhetőek el, a köznyelvben átfogó elnevezésként a sztromatolit terjedt el. A nyugat-auztráliai sztromatolit-telepek fennmaradását a fokozottan sós víz, a meleg és a sok napsütés egyaránt elősegítette. A jelenleg itt élő sztromatolit-építmények néhány ezer évesek, tudományos kutatásuk a 20. század közepén kezdődött meg. Fennmaradásuk ritkaságszámba megy. Jelenleg Ausztrálián kívül csupán a Föld néhány pontján találkozhatunk velük (például Közép- és Dél-Amerikában). Sztromatolit-maradványok – kőületeként – Magyarországon például a villányi templomhegyi tanösvényen tanulmányozhatóak.



Élő sztramatolit-telepek a Shark Bay sekély, erősen sós vizében (Nyugat-Ausztrália)



Homoksvatag Új-Dél-Walesben (Vigar Wells)

gashegység csupán a keleti parton található, igaz, ennek vonulatai több ezer kilométeren át húzódnak. Ennek részét képezik az Ausztrál Alpok is, melynek egyik elágazása Canberrát öleli körbe. Itt, a Victoria, Új-Dél-Wales államok és az Ausztrál Fővárosi Terület egy részén fekvő Alpokban található Ausztrália legmagasabb hegycsúcsa, amelyet európai meghódítója, Pawel Edmund Strzelecki a lengyel szabadsághősről, Kosciuszkról nevezett el (Mt Kosciuszko, 2228 m). Földtanilag e hosszú, sokfelé ágazó, változó magasságú keleti parti hegységrendszer, melyet a köznyelvben leggyakrabban Nagy-Vízválasztó-hegységként emlegetnek, egyik nyúlványa Tasmaniában folytatódik. A kis szigetállam legmagasabb csúcsa a Mt Ossa (1617 m).



Kősvatag Gascoyne Junction környékén (Nyugat-Ausztrália)



Strzelecki 1988-ban felállított szobra az Ausztrál Alpokban, Jindabyneben, a Lake Jindabyne partján (NSW), kinyújtott keze a Mt Kosciuszko irányába mutat. A Jerzy Sobociński (1932–2008) által készített szobrot Lengyelország ajándékozta a bicentenáriumát ünneplő Ausztráliának.

A hegymászás mint szabadidős sport népszerűvé válásával a különböző túratervek eltérő szempontok szerint készülnek, és más-más válogatás szerint tartalmazzák a legmagasabb csúcsoakat. Ausztrália vonatkozásában tehát mindenképpen meg kell említeni, hogy a Mt Kosciuszko csupán a földrajzi értelemben vett Ausztrália (mint sziget) legmagasabb pontja. Ha az ausztrál államszövetség (Commonwealth) oldaláról nézzük, a legmagasabb hegycsúcs a Heard-szigeten található aktív tűzhányó (Mawson peak, 2745 m). Ha az Ausztrál Antarktiszi Területet is ideszámítjuk, a Mt McClintock viszi el a pálmát (3490 m).

Ha azonban Ausztráliát mint kontinenst tekintjük, az abszolút elsőbbséget az Új-Guinea nyugati felén található Puncak Jayának kell adnunk (4884 m), amelyet másképpen Carstens Piramisának is neveznek. Az Észak-Ausztráliában is partra szálló holland Cartenszoon az első európaiként tudósított egy Egyenlítő környéki, hófödte hegycsúcsról, de beszámolóját kortársai nem vették komolyan. Hogyan lehet hó az Egyenlítőhöz közel? – kérdezték.

Nézzük a csúcsokat és elhelyezkedésüket a könnyebb áttekintés végett táblázatos formában is!

Ausztrál csúcsmustra (legmagasabb pontok a térképen)			
Sor-szám	Elnevezés (magasság méterben)	Fekvés (ország)	Megjegyzés
1.	Puncak Jaya (4884)	Új-Guinea (Indonézia)	a kontinens legmagasabb pontja
2.	Mt McClintock (3490)	Antarktis (Ausztrál Antarktiszi Terület)	Ausztrália állam legmagasabb pontja
3.	Mawson csúcs (2745)	Heard-sziget (Heard és McDonald-szigetek)	Ausztrália állam legmagasabb pontja (ha az antarktiszi területet nem nézzük)
4.	Mt Kosciuszko (2228)	Ausztrália (Ausztrália, Új-Dél-Wales)	az ausztrál szárazföld legmagasabb pontja
5.	Mt Ossa (1617)	Tasmania (Ausztrália, Tasmania)	Tasmania sziget legmagasabb pontja

A „címkék” földje

A sajtóhírek egyre szenzációsabbá válásával Ausztrália is számtalan hangzatos címkét kapott, amelyet valóságtartalmától függetlenül hordoznia kell.

A legtávolabbi kontinens címe igen relatív. Ausztrália például egész közel fekszik az Antarktiszhöz és Ázsiához is.*

* Attól függ, hány kontinenst különítünk el, hiszen akár Ázsia részének is tekinthetjük. A legtávolabbi kontinens címet vizsgálva könnyen kiderül, hogy ez csupán Európából nézve állja meg a helyét. Magyarországot tekintve kiindulási pontnak a két főváros, Budapest és Canberra közötti távolság valóban tekintélyes, 15 000 km, amely azonban repülő segítségével ma már nagyjából egy nap alatt teljesíthető.

A gyakran emlegetett „legutoljára felfedezett” jelző egy olyan korszak emlékeként él tovább, amikor a világ Európa-központúan szemlélte az eseményeket.*

A sokszor használt – mára a magyar nyelvben is elterjedt – szigetkontinens kifejezés azonban jól szemlélteti a világról alkotott ismereteink relatív voltát. A Föld legnagyobb szigete, amely maga is egy szigettenger része vagy a legkisebb kontinens? Csupán nézőpont kérdése, ahogy a – térképeken nyugvó – világképünk is.



A legkisebb kontinens és a legnagyobb sziget méretarányos összehasonlítása

Szigetkontinens, legnagyobb sziget, szigetállam		
Elnevezés	Terület (km ²)	Megjegyzés
Ausztrália	7.692.024	a legkisebb kontinens (vagy a legnagyobb sziget)
Grönland	2.166.086	a legnagyobb sziget
Új-Guinea	785.753	az ausztrál kontinens legnagyobb szigete
Tasmánia	68.401	az ausztrál állam legnagyobb szigete (szigetállam)

Európából nézve általában magunkhoz viszonyítunk, s a szemléletmód nem tart lépést a technikai fejlődéssel. Ausztrália más világ, és ők ennek (velünk ellentétben) minden nap tudatában vannak: erre utal az általuk gyakran használt „élet fejjel lefelé” (*downunder*) kifejezés is.

Érdeemes a megszokottól eltérőhöz nyitottan közelíteni, s a sok címke helyett a véleményt a személyes benyomások alapján kialakítani.

* Ebben az értelemben valóban értelmezhetővé válik e kifejezés, bár a fehér ember számára hasonlóan hosszú ideig (ha nem még tovább) maradtak rejtve Antarktisz hófödte tájai is. Ugyanakkor viszont – folyamatosan mélyítve európai kultúrán nyugvó ismereteinket – egyre valószínűbbnek tűnik, hogy Ausztrália egyike az ember által legrégebben lakott kontinenseknek. Az őslakosok újabban már 60 ezer évvel ezelőtti re datált megjelenése a „legutoljára felfedezett” fordulatot végképpen tarthatatlanná teszi.



Ausztália; illetve Európa-centrikus világtérképek. (Kinek) fejjel lefelé?

Történeti földrajz



Folyamatos kutatások révén e földrész – régisége miatt – nemcsak a saját történetére, hanem általában a szárazföldek korai mozgására, meteoritbecsapódások hatásaira, valamint az élet kialakulására vonatkozóan is számtalan új adattal szolgálhat. Afféle óriási kőtár, amelynek feldolgozása hosszadalmas, de rengeteg új ismerettel fogja még a tudományt gazdagítani.

Ausztrália ősi földdarab, amelynek felszíne a keletkezésétől eltelt hosszú idő alatt lassan lepusztult, s miután a kontinens egyetlen hatalmas lemezen fekszik (ellentétben például Új-Zélanddal vagy más óceániai államokkal), a földmozgásoktól és vulkánosságtól hosszabb ideje nagyrészt mentes maradt. A tektonikai mozgások nagy része még a régmúltban megtörtént, domborzatának mai képét pedig leginkább az erózió alakította ki.

Domborzat

Ausztrália területe három nagyobb tájegységre osztható: a nyugat-ausztráliai ősmasszívum (pajzs), kelet-ausztráliai alföldek és a kelet-ausztráliai hegyvidék.

Nyugat-ausztráliai pajzs

A kontinens legidősebb kőzetei a nyugat-ausztráliai pajzson találhatóak (Yilgarn- és Pilbara-fennsík). E mára teljesen lepusztult fennsík nyugati része (Nyugat-Ausztrália állam) jelenleg is az ország kincsesbányája, kőzetei részben négy milliárd évesnél is idősebbek. A fennsík keleti része üledékekkel borított táblavidék, amely bányászati szempontból könnyen elérhető ásványkincseket rejt (Arnhem-föld, Kimberley-fennsík). A nyugati partvidék sávja üledékes kőzetből épül fel, amely föld alatt és föld felett egészen csodálatos titkokat rejt, Nyugat-Ausztrália délnyugati csücskének barlangjaitól a Pinnacles-sivatagon át egészen a Kalbarri Nemzeti Park vad és érintetlen vidékéig.

A táblák közötti medencerendszer nagy részét sivatagok borítják (Nagy-homoksivatag, Gibson-sivatag, Nagy-Viktória-sivatag). A kontinens belsejében található lepusztult – 300–500



Az Uluru, háttérben a Kata Tjuta



Alice Springs (NT), Ausztrália belsejének központi települése, háttérben a MacDonnell-hegység láncolata

zök által hasztalan keresett belső tenger egykor – évmilliókkal korábban – mégiscsak létezhetett. A hegyek alatt, az időszakosan megtelő Eyre-tó felé száraz, sivatagos alföldek találhatók.

A Nyugat- és Dél-Ausztrália államok déli részén fekvő hatalmas karsztos tábla, a Nullarbor-síkság (a latin *nullarbor* magyarul *fátlant* jelent, ám a gyér növényzet a terület nem minden részére jellemző) belsejében barlangrendszerek találhatók. Az egyik ilyen barlangban (Koonalda) folytatott ásatásai vezették a magyar származású Gallus Sándort az őslakók megtelepedésével kapcsolatos elmélete felállításához.*

A síkság Nagy-Ausztrál-öbölbe szakadó szélén a tájegység geológiai összetétele és rétegződése szabad szemmel is vizsgálható.

A Dél-Ausztrália állam déli részén végighúzódó hegységrendszer, a turisták által kevésbé ismert, ám megkapó szépségű Flinders-hegység több száz kilométer hosszan, átlósan szeli át a tájat. Lepusztult vonulatai később újra kiemelkedtek, meredek, kettéhasadt csú-

millió éves hegységrendszerek magassága egykor a mai Himalájáéval vetekedett. Az ún. Petermann-hegységképződés maradványai, az Uluru (Ayers Rock) és a Kata Tjuta (Mt Olga) lekoptatott sziklaformációi az egyik legnépszerűbb látnivalók.

A földtörténetileg fiatalabb Alice Springs-hegységképződésre pedig a rengeteg látványosságot rejtő, a kontinens közepén hosszanti irányban többszáz kilométerre elnyúló MacDonnell-hegység emlékeztet.

A hegység szurdokaiban található üledék jelzi, hogy a felfede-

* Gallus Sándor édesapja Sopron városának köztisztviselőjeként működött évtizedeken keresztül (1904–1942 között). A szülővárosban töltött gimnáziumi éveket követően valószínűleg ezért szerzett jogi diplomát Szegeden (1931). Ezt követően történelmet és archeológiát tanult a Budapesti Egyetemen, diplomamunkáját Alföldi András vezetésével készítette el (1934). 1934-től a Magyar Nemzeti Múzeum régészeti osztályán dolgozott, 1938–1944 között az Őskori Gyűjtemény vezetője volt. Számos őstörténeti ásatást folytatott, 1944-től azonban katonaként Ausztriában szolgált. 1945-től Grazban dolgozott tolmácsként, majd magyart tanított az egyetemen. A régészet iránti érdeklődése vonzotta Ausztráliába, ahová 1949-ben vándorolt ki. Évekig tartott, mire végzettségeit elismertette középiskolai tanárként el tudott helyezkedni. A nyári szünetekben ásatásokat folytatott, 1956–1968 között Koonaldában (Dél-Ausztrália), később a Melbourne melletti Keilorban. Aktívan részt vett a melbourne-i magyar közösségi életében, a Magyar Központ felépítésében.



Gallus Sándor (Sopron, 1907 – Melbourne, 1996) (Alex Gallus jóváhagyásával)



A Nullarbor-síkság mészkőtáblája a tenger partjáról

csai hatalmas erők munkájára emlékeztetnek. Az Adelaide felé közúton közelítve keresztülszelt Lofty-hegység szelíd lankáit ugyanezek az erők emelték fel, majd pusztították le.

A kelet-ausztráliai alföld

A kelet-ausztráliai alföldeknél a megsüllyedt ősmasszívumot vastag üledékréteg borítja. A nehezen megközelíthető, északnyugat-queenslandi Carpentaria-vidéktől az Eyre-tó száraz és lapos medencéjén át délre a Murray–Darling folyó alföldje terül el egészen a dél-ausztráliai Encounter-öböl.

Az első európai felfedezők által látogatott Carpentaria-öböl környéke ásványkincsekben gazdag, ám kietlen vidék. Az Eyre-tó, újabb nevén az őslakos elnevezéssel összekapcsolva Kati Thanda–Lake Eyre medencéje a tengerszint alatti 15 méterével az ausztrál szárazföld legmélyebben fekvő területe. Ősi, ám időszakos folyók (Finke, Diamantina, Georgina) vezetnek az általában száraz vagy csupán pangó tómederbe vagy afelé. Óriási, 1 200 000 km²-es vízgyűjtő területről van szó, ahol egy-egy nagyobb eső után hihetetlen erővel zúdul le a víz. Az esőzések – mint a különösen nagy mennyiségű csapadékat eredményező 2009/2010-es évben – pillanatok alatt megváltoztatják a táj képét.

A száraz vidék aszály idején is csalóka. A föld alatt e vidékre is benyúlik a Nagy-Artézi-medence, amely a legnagyobb „természetes víztározó” Ausztrália több artézi medencéje közül. A vize néhol „szagos” vagy sós, itatásra és fürdésre a legtöbb helyen alkalmas, így létezése nagyban elősegítette az európaiak vidéken való állandó megtelepedését.

A déli alföldet Ausztrália legnagyobb folyamrendszere, a Murray és a Darling folyók összefolyásából alakult állandó folyó alakította ki. A nem közvetlenül a tengerbe, hanem az Alexandrina-tóba ömlő Murray folyó vidéke üde színtöltja az országnak. Partjain gyümöl-



A Murray-Darling-folyamrendszer vízgyűjtője

száradhatnak. (A vízszint ingadozását jól jelzi például a Bourke-ben található több méter magas, fából ácsolt kikötő.) A vidék mezőgazdaságilag legfejlettebb része a nagyjából egy Magyarország méretű Riverina, ahol annak idején a kiváló útikönyvét „az esős időszak nyugalmasabb napjai és hosszú magányos estéi folyamán”⁴⁹ megíró Gubányi Károly is gazdálkodott. Az Auszália éléskamrájaként számontartott Riverina-vidék öntözésének mesterséges szabályozására tett kísérletek végigkísérték az egész 20. századot.



A Queenslandi-hegyvidék egyik csúcsa (Walshs Pyramid) Cairnsnél

csösök, szőlő- és gabonatermő vidékek váltakoznak, alsó szakaszán rendszeres a hajóközlekedés (itt a sétahajózásnak komoly hagyománya van, a lapátkerekes gőzösökről készült képek a mellékletben találhatóak). A folyamrendszer vízgyűjtő területe több mint 1 millió km²-re terjed ki. A Murray folyó hossza több mint 2500 km, a Darling folyó pedig a forrásáig több mint 2800 km hosszúságú, északon felnyúlva egészen Queensland belsejéig, keleten pedig a keleti parton húzódó hegyvidékig.

A folyamrendszer vízhozama évszakonként és folyószakaszonként eltérő, egyes szakaszok időszakonként ki is

A kelet-ausztráliai hegyvidék

A kelet-ausztráliai hegyvidék, közismert nevén a Nagy-Vízválasztó-hegység, vonulatai a kontinens egész keleti partján végighúzódnak, az észak-queenslandi York-félszigettől a délnyugati victoriai Grampiansig, illetve délen Tasmaniáig. A változó szélességű és magasságú hegyvidék az ország legvirágzóbb és legsűrűbben

lakott része. Északon a trópusi Cairns környékén hatalmas, haragoszöld csúcsok jellemzik, majd Brisbane felé haladva kiszélesedik.

E hegyvidék részét képezik az Ausztrál Alpok, illetve a megállíthatatlanul terjeszkedő, Sydney által lassan bekebelezett Kék-hegység, valamint a lélegzetelállító szépségű, az őslakosok egykori kultúrájába bepillantást engedő Grampians (őslakos nevén: Gariwerd).

Az ausztrál szigetvilág

A szárazföld domborzata mellett érdemes egy pillantást vetni Ausztrália közvetlen környezetére. Kontinensként tekintve két nagyobb sziget, északon Új-Guinea, délen Tasmánia található a közelében. Pár ezer évvel korábban mindkettőről száraz lábbal lehetett átkelni Ausztráliába. A kontinenst Új-Guineától elválasztó Torres-szoros most is nagyon sekély (8–15 méter), s közel 300 kis sziget fekszik benne (közülük 14 lakott), többségük Queensland államhoz tartozik. A Tasmániát a kontinenstől elválasztó Bass-szoros ugyancsak sekély, átlagos mélysége 60 méter, s több mint ötven sziget található benne, amelyek Tasmánia államhoz tartoznak. A legnagyobbak a King- és a Flinders-sziget. Tasmánia keleti, nyugati és déli partjain is közel háromszáz sziget található. A legjelentősebb talán a megkapó szépségű Bruny-sziget(ek), melyet egy pár méter széles nyak (The Neck) kapcsol össze.

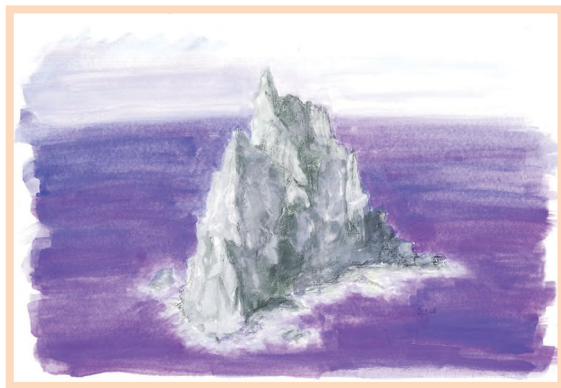
Az ausztrál szárazföld körül több mint nyolcezer sziget található. Hogy eldönthessük, ez sok-e vagy kevés, elegendő a szomszédos Indonéziára



*Sziklák vadonjában.
A Grampians egyik csúcsa Victoriában*



*A Nyak-szoros voltaképpen egy homokpad, amely a 362 km²-es
Bruny-sziget két végét köti össze (Tasmánia)*



A Ball's Pyramid egy hétmillió évvel ezelőtti szupervulkán „kicsiny” maradványa, amely 551 méterrel magasodik a víz fölé

tekintenünk, ahol közel húszezer sziget kerül el. A szigettenger a keleti parton a legsűrűbb, amelynek északi részén a Nagy Korallzátony húzódik. A zátony számtalan szigetekskéje közül a turisták körében nagy népszerűségnek örvend a Whitsunday-szigetek (74 sziget, összesen 282 km² összterülettel).*

A véletlenek összjátéka, hogy szinte mindegyik tagállami főváros közelében található egy természeti kincsekben gazdag sziget. Melbourne közelében a Phillip-sziget, Adelaide környékén a Kangaroo-sziget, Perth mellett a Rott-nest-sziget, Brisbane-nél a Moreton-szi-

get. Ausztrália nyugati partján szintén egy jelentős méretű korallzátony** található: a Ningaloo.

Északnyugaton a már a holland hajósok által felfedezett szigetek sorakoznak (legismertebbek a Dirk Hartog-sziget, illetve a madárparadicsomként is ismert Houtman Ab-

* A Nagy Korallzátony a világ legnagyobb korallképződménye, mintegy 2300 km hosszan kerül el Queensland állam keleti partjainál a Csendes-óceánban (parttól változó távolságban, 16–160 km-re). Nagyságát szemlélteti, hogy a világűrből is látható. Szélessége 60 és 250 km között váltakozik. A zátonyt építő korall-polipok ideális feltételek esetén évi 2 cm-nél is nagyobb növekedésre képesek, de csak a sekély, meleg és napfényes vizekben. A zátony mai formáját mintegy 8 ezer évvel ezelőtt nyerte el, de alapzata részben korábbi zátonyra épült rá. 1975 óta természetvédelmi terület (Great Barrier Reef Marine Park), amelynek területe közel 350 ezer km²-t ölel fel, ez nagyjából azonos Németország vagy Japán területével. Ezen belül mintegy 3000 korallzátony és 600 sziget fekszik (Cook kapitány hajója az ilyen szigetekskék között navigálva sérült meg), s e tengeri park közel 600 fajta különböző korallnak és több mint 1600 halfajtnak szolgál otthonául. A zátonyt jelenleg a felmelegedés és az emberi tevékenységből eredő veszélyek (szennyeződés) egyaránt fenyegetik.

A keleti parton található továbbá a Föld legnagyobb homokszigete, az unikális Fraser-sziget (1840 km²). Érintetlen ősvadonja megidézi az európaiak érkezése előtti állapotot. A keleti parttól mintegy 600 kilométerre fekszik a 14 km² területű Lord Howe-sziget, s a közelében a Ball Pyramid komor sziklatömbje. A Lord Howe-sziget korallzátonya a Föld legdélebbre fekvő korallképződménye.

** Ausztráliának nemcsak a keleti, de a nyugati partján is képződött korallzátony. Az őslakos szóval Ningaloo-zátonynak hívott képződmény szorosan a part mellett (legközelebbi részén mindössze 100 méterre) húzódik mintegy 250 km hosszúságban a nyugat-ausztráliai Exmouth környékén. A terület nagyjából 5000 km²-es része 1987 óta nemzeti park (Ningaloo Marine Park), ritka és sokszínű élővilág otthona. 250 fajta korall és 500 halfajta él itt. Környezete, a nehezen megközelíthető kopár pusztaság éles ellentéte a keleti parti buja erdőségeknek.

Ugyancsak Nyugat-Ausztráliában (mintegy 1500 km-rel a Ningaloo-tól északkeletre) található egy óriási szárazföldi korallzátony is. A Kimberley-ben húzódó Napier-hegység egy több mint 350 millió éves ősi korallzátony maradványaiból áll.

rolhos-szigetek). Ugyancsak holland nevet találunk az északi parton. A Groote Eylandt (Nagy-sziget) mérete nagyjából megegyezik Komárom-Esztergom megyéével. A Tiwi-szigetek egyik tagja, a Melville-sziget nagyságban nem sokkal marad el Pest megyétől.

Az ausztrál állam külső területei

Ausztrália fennhatósága alá nem csak a közvetlen partmenti szigetek tartoznak. Az ún. külső területek többsége az Indiai-óceánban található, egyes területek több ezer kilométerre fekszenek a kontinenstől.

Sydney alapításával szinte egy időben létesült kolónia a Lord Howe-szigettől 900 kilométerrel távolabbra a Csendes-óceánban található Norfolk-szigeten, ahonnan a Magyarországon kedvelt szobafenyő (eredeti nevén: norfolki fenyő) származik. A szigetet külön törvény alapján adminisztrátor igazgatja.

Az Ashmore- és Cartier-szigetek zátonyai Ausztrália partjaitól pár száz kilométerre az Indiai-óceánban fekszenek. A változatos élővilágáról ismert szigetek korábban a menekdekérők kedvelt célpontjaiként gyakran szerepeltek a hírekben.

A Nyugat-Ausztráliától mintegy másfél ezer kilométerre nyugatra fekvő Christmas-sziget, valamint az attól nagyjából még ezer kilométerrel északnyugatra fekvő Cocos-sziget-csoport (Sri Lanka és Ausztrália között nagyjából félúton) ugyancsak az Indiai-óceánban található.

Az aktív vulkáni működéséről ismert, távoli Heard- és McDonald-szigetek Ausztráliától és Dél-Afrikától közel egyenlő távolságra fekszenek az Indiai-óceánban.

A szinte Ausztrália-nagyságú (az Antarktisz körülbelül 42%-ára kiterjedő) Ausztrál Antarktisz Terület néhány szigettel együtt részben szintén az Indiai-óceán által határolt.

Az ún. koralltengeri terület szigetcsoportja viszont a Nagy Korallzátonyon túl a Csendes-óceánban található.

Karsztjelenségek

Bár a Kárpát-medence és Magyarország barlangjai (köztük az aggteleki barlang) a világ bármely részével összevetve előkelő helyen állnak, s Budapest barlangrendszerének egyedisége is közismert (az ausztrál szakemberek körében is), vessünk egy pillantást a jelentősebb ausztrál karsztvidékekre, egyes barlangokra később még utalni fogunk.

Bár Canberra környékén is találhatóak barlangok (Wee Jasper), a környezet szépsége miatt is érdemes az egyéb karsztos jelenségekre koncentrálnunk (Big Hole).

Átcsapva Új-Dél-Walesbe, de még a fővároshoz közel található a Yarrangobilly-barlangrendszer. Kissé távolabb, Canberrából és Sydney-ből egyaránt elérhető a Wombeyan-, illetve a Jenolan-barlangrendszer. A Wellington Cave-hez már Sydney fölé kell utazni, de a látvány megéri az erőfeszítéseket.

Dél-Ausztráliában Adelaide-ből hosszabb kitérőt igényel az ausztrál állatvilág egy fejlődési szakaszát bemutató Naracoorte-barlangok felkeresése, amely az észak-queens-



A kiamai vízköpő (NSW)



*A Glasshouse Mountains (Üveghuta-hegység)
képe a távolból*

landi karsztvidékkel, Riversleigh-vel együtt 1994 óta világörökségi helyszínnek számít. Nem messze tőle, de már Victoriában fekszik a Princess Margaret Rose Cave, amelyet érdemes felkeresni, ha azon a vidéken kirándulunk.

Nyugat-Ausztráliában, ahová a Nullarbor-síkság óriási karszttömbje átnyúlik, Perthből jól megközelíthető részen, Margaret River környékén egész barlangrendszer terül el (Ngilgi, Mammoth, Jewel, Lake barlangok), csak futó megtekintésük is többnapos program. Karsztterületen alakultak ki a szintén Perthhez közeli Pinnacles-sivatag mészkőszirtjei, amelyhez némileg hasonlókat láthatunk a bulgáriai Dikilitashnál (köerdő).

Tasmániában a Mole Creek környéki barlangok a felszíni környezet szépsége miatt is megérnek egy látogatást. Szép barlangrendszer található az északi parton (Gunns Plains) és délen: a hastingsi barlang és termálfürdő, amelynek meleg vize magyarországi emlékeket ébreszt.*

Vulkánok

Röviden említést kell tenni az ausztráliai vulkánokról is. Ausztrália a környező szigeteknél jóval kedvezőbb pozícióban található, így bár a csendes-óceáni tűzgyűrű veszi körül, területén jelenleg nincs aktív tűzhányó.

* Röviden ki kell térni még a nem csak mészkőben létrejövő vízköpőkre, amelyek kedvelt turistacsalogatók. Sydney-ből és Canberrából könnyen megközelíthető Kiama, amely több blowhole-lal is rendelkezik. Nyugat-Ausztráliában Albanyban és a távoli Carnarvonban a turisták által szintén gyakran látogatott vízköpők is találhatóak.

Az egyetlen kivételt az Indiai-óceánban fekvő heard-szigeti vulkán jelenti, amelynek kitörései rendszeresek.

A kontinens hosszú története során a vulkáni tevékenység többször is megélenkült, ám számos helyen, elsősorban a nyugati oldalon e hegyek már talapzatukig lekoptak. Ausztrália keleti felén, Queensland, Új-Dél-Wales, Victoria és részben Dél-Ausztrália államok területén azonban a későbbi időszakokban is jelentős vulkáni aktivitás volt észlelhető. A legutóbbi kitörés, nagyjából ötezer évvel ezelőtt Mt Gambier környékén történt. Az év egy részében csodálatos színben pompázó Blue Lake maga is egy krátertó.

Itt csupán turisztikai szempontból emelünk ki államonként néhány vulkánosság közreműködésével keletkezett példát a hegymászás, a krátertavak, illetve a lávaalagutak és barlangok iránt érdeklődők számára.



Wollumbin, a hegyek nagy öregje. A Queensland és Új-Dél-Wales határán fekvő tűzhányó európai nevét (Mt Warning) Cook kapitánytól kapta. A teteje általában felhőbe burkolózik.



Tower Hill krátertó (VIC)

Ismertebb vulkánok, illetve vulkáni maradványok az ország keleti felében				
QLD	NSW	VIC	SA	TAS
Lake Eacham / Lake Barrine	Wollumbin (Mt Warning)	Tower Hill	Blue Lake	The Nut
Undara	Warrumbungle Ranges	Mt Eccles	Mt Schank	
Glasshouse Mountains	Lord Howe Island	Mt Napier		

Éghajlat

Ausztráliára gondolva általában a napsütés és a meleg jut először eszünkbe. Ha csak a melegrekordra nézünk, amelyet az ottani nyár derekán, 1960. január 2-án mértek a kontinens belsejében fekvő Oodnadattában (Dél-Ausztrália), elképzelhetjük, mennyire más lehet arrafelé a meleg fogalma! S nem csak a belső területeken lehet meleg: a 2013-as ausztrál nyarat *angry summer*ként tartják számon, mert az elképesztő országos kánikulában számtalan korábbi hőmérsékleti rekord megdőlt, s még a szokottnál is gyakrabban

lobbantak fel a bozóttüzek. Mind ekkor, mind a 2009-es, illetve a 2014-es hőhullám idején sokat szenvedtek a metropoliszok lakói, ahol a meleg beszorult az épületek közé.*

Ausztrália egyes területein azonban hűvös is tud lenni az időjárás. A hideg fogalma azonban itt nem azonos a Magyarországon ismerttel. Magyarországi télhez hasonló hideg csak a hegyvidéki területeken fordul elő.**

Havazás télen (június–augusztus között) a hegyekben (Ausztrál Alpok, Taszmánia, néha a nyugat-auztráliai Stirling-hegységben) előfordul, itt a hó hosszabban meg is marad.



Havas hegycsúcsok és sípályák az Ausztrál Alpokban 2011 augusztusában (NSW)

Szélsőséges esetben a parti sávban is havazhat, mint ahogy Sydney környékén (Kék-hegység) az utóbbi években ez többször is megtörtént. Melbourne környékén a havazás nemcsak a partról, de a hegyek felől is közelíthet, így előfordulhat, hogy a Macedon-hegység környéki településekre hullik hó, míg maga a metropolisz hómentes marad. Miután ritkaságszámba megy, a havazás vagy a hóviharak már a korai időktől rendszeresen megjelennek a feljegyzésekben. Bár itthonról a napfény országaként tekintünk Ausztráliára, a jelentős hőingadozás miatt fontos a váltóruhák beszerzése és a folyamatos meteorológiai tájékozódás, amennyiben közelebbről is szeretnénk az országgal megismerkedni.

* Az ausztrál melegrekord 50,7 °C, amely nem sokkal marad el az eddigi csúcstól: az 56,7 °C-tól, amelyet még 1913-ban mértek a Death Valley-ben (USA). Ahogy a korábbi világrekordot (Libia), úgy az eddigi ausztrál rekordot (53,1 °C a queenslandi Cloncurryben, 1889. január 16-án) a nem megfelelő mérés miatt érvénytelenítették. A jelenlegi (2016) magyar országos hőmérsékleti rekord 41,9 Celsius-fok volt, ezt 2007-ben mérték Kiskunhalason.

** Az ausztrál hidegrekord az Alpokban fekvő Charlotte-szoroshoz kötődik, ahol 1994. június 29-én mínusz 23 Celsius-fokot mértek. A mai országterületen belüli magyar hidegrekordot 1940 februárjában Görömbölytapolcán mérték (-35 °C). Az abszolút hidegrekordot egyébként jelenleg az Antarktisz tartja -93,2 fokos, 2010. augusztus 10-én mért hőmérséklettel.

Ausztrál évszakok

Ausztrália a déli féltekén terül el, az évszakok a Magyarországon megszokotthoz képest féléves csúszásban vannak. Az ausztrál tél időszaka (június–augusztus) a magyar nyár, az ausztrál nyár (december–február) pedig a mi telünkkel esik egybe. Az évszakok nem mindig feleltethetők meg az európai évszakoknak, ráadásul az évszakok száma és hossza is területenként változik, nem véletlen, hogy a Melbourne környéki bennszülöttek annak idején hét, a Grampians környékiek hat évszakot különböztettek meg.

Az évszakok az ország mérete, sziget-jellege és a domborzati viszonyok miatt nem alkotnak szabályos övezeteket. Dominánsak a trópusi-szubtrópusi éghajlattípusok (a Baktérítő az ország északi részén halad át, keleten Rockhamptonnál, nyugaton Shark Bay-nél metszi a szárazföldet). Ausztráliát minden oldalról óceán övezi, ennek hatásaként az éghajlat hűvösebb, mint az északi féltekén ugyanazon a szélességen elterülő területeké. A tenger közelsége egyébként mérsékli az időjárási szélsőségeket, a partmenti nagyvárosok klímája ezért is kellemes.

Hőmérséklet

A hőmérséklet a földrajzi szélességgel párhuzamosan változik, az évszacos ingadozás északról dél felé növekszik, a legnagyobb eltérések a belső területeken találhatóak. Bár az abszolút melegrekordtól megfosztották, a belső-queenslandi Cloncurry környéke a kontinens egyik legtikksasztóbb helye: a forró napok száma évi 100 felett van. A hőhullámok azonban időről időre a partvidékre is „rácsapnak”, ilyenkor több napon keresztül 30 vagy akár 40 fok fölött is lehet a hőmérséklet, amelyet az ember viszont területenként eltérően érzékel. Bár sokan úgy érzik, a „magyar kánikulához” már hozzászoktak, az ausztrál meleget nem szabad lebecsülni, mert végzetes következményei lehetnek, nemcsak az eltévedő turistára, de a nagyvárosban vakációzókra nézve is.

Csapadék

A belső területek a legszárazabbak is: Dél-Ausztrália, Nyugat-Ausztrália belső területein mindössze 200 mm az évi csapadékmennyiség. A kontinens csapadéktérképe nem



A Baktérítőn áthaladó autótűt Nyugat-Ausztráliában (Exmouth környéke)

övezetesen, hanem koncentrikusan rendeződik. A legcsapadékosabb Észak-Queensland északi partvidéke, évi 3–4 ezer mm-rel. Csapadékosnak tekinthető az északi part (1600 mm körül), Tasmania nagy része, a keleti part, a délkeleti part (Melbourne környéke) és a délnyugati partvidék (Perth alatt), ahol 600–1200 mm közötti eső hullik évenként. Nem véletlenül a legcsapadékosabb hely megtisztelő címét (éves és havi átlagot tekintve is) egy Cairnshez közel eső hely viseli. A Bellenden Kerr csúcsán több mint 5 ezer mm-es havi és több mint 12 ezer mm-es évi csapadékot mértek. Összehasonlításképpen: a magyar rekorder e tekintetben Jávorkút, ahol 2010-ben több mint 1550 mm csapadék hullott.

Páratartalom

A páratartalom a tenger melletti területeken általában magas, ehhez északon magas hőmérséklet is párosul, ami megterheli a szervezetet. A belső részeken a levegő nedvességtartalma általában alacsony, ezért a magasabb hőmérsékletet is könnyebb elviselni, viszont a nagy napi hőingás miatt hajnalra harmatként kicsapódik. Canberrában a 40 fok feletti meleg januárban kellemes is lehet, viszont Darwinban márciusban 30 fok körül is fuldokolni kezd, aki a magas páratartalomhoz nincs hozzászokva.

Napsütés

Végül a napsütéses órák számáról is szót kell ejteni. Perth büszkén viseli a legnaposabb város címét. Mit is jelent ez pontosan? Perthben évi átlag 265 napon át derült az égbolt, a napsütéses órák száma 3200 felett van. A legkevésbé napsütötte város Melbourne, ahol a napsütéses órák száma 2200 feletti, ami bár kevésnek tűnhet, érdemes a magyar adatokkal összevetni, mielőtt véleményt alkotunk.

A napfény magyar városában, Szegeden a napsütéses órák száma 2100 feletti, az Alpoknál pedig 1800 óra körül van, tehát még a legkevésbé napos ausztrál város is naposabb a mi dobogós helyezettünkénél. S ne feledkezzünk meg Queenslandről sem, ahol a helyiek már Brisbane számára is kiosztották a napsütés városa nevet. Nem csoda, hiszen egy évben itt is több mint 260 napon át derült az égbolt, s a napsütéses órák száma 2800 feletti.

Queensland és a napsütés kapcsolata egyébként is többértű: egyrészt magát az államot Sunshine State-ként is emlegetik, de „napsütésre” bukkanhatunk akkor is, ha Brisbane felett a térképre pillantunk. Sunshine Coast (Napfény-part) az egyik legnépszerűbb turisztikai célpont az államon belül. A természeti adottságokon felül az elnevezések célja természetesen az államról alkotott kedvező kép kialakítása. Queensland országon belül is nagy népszerűségnek örvend, sokan költöznek az „élhető” meleg partokra, másrészt pedig a napsütés kifelé is pozitív üzenetet közvetít: a legutóbbi hivatalos adatok (2014–2015) szerint a Napsütés állam Új-Dél-Wales és Victoria után a harmadik legnépszerűbb a turisták körében.⁵⁰

Vízrajz

Ausztráliát a legszárazabb kontinensnek is szokták nevezni, bár egyes részein trópusi esőerdők zöldellnek, más részein pedig időről időre hatalmas árvizek pusztítanak. Ugyanakkor folyóinak vízhozama, tavainak vízállása szélsőségesen ingadozó, vizeinek egy része állandó, más része csupán időszakos jellegű.

Maga a szárazság is tipikusan ausztrál. A sivatagként számon tartott területek többségében a hatalmas napi hőingás következtében kicsapódó harmat révén valamiféle növényzet megmarad, tehát a valódi homoksvatag kevés. Végül pedig nem szabad megfeledkezni arról, hogy a szárazsággal sújtott területek jelentős részén a föld alatt óriási artézi vízkészletek rejtőznek, amelyek révén az elsőre lakhatatlannak tűnő pusztákon is lehetőség nyílik a megtelepedésre.

Ausztráliára tehát e tekintetben is a szélsőségek jellemzőek.

Állandó vízfolyások és tavak

Bár a partról szemlélve egyes folyók tekintélyes méretűek, általánosnak az ideiglenes vízfolyások számítanak. Még a legnagyobb folyó, a Murray–Darling is többször kiszáradt az európaiak érkezése óta (csak viszonyításképpen: a Duna vízhozama nagyjából tízszerese a Murray-ének!).



A Lake Barrine, az Atherton-táblavidék egyik krátertava

Állandó vízfolyásként említhető a Murray–Darling alsó szakasza (maga a Murray folyó), de a felső szakasz (Darling folyó) egyes részei és a vízgyűjtő terület vízfolyásai már többnyire időszakosnak számítanak, továbbá a hatalmas árvizekre képes Murrumbidgee folyó, amely többször elmosta már például Gundagai és Wagga Wagga városait. Állandó vízfolyásnak számítanak a szövetségi fővárosok jellegzetes folyói, a Yarra folyó Melbourne-ben, a Swan folyó Perthben, Parramatta folyó Sydney-ben, a Brisbane folyó Brisbane-ben, a Molonglo folyó Canberrában, illetve a keleti part északi részének nagy folyói, a Fitzroy, a Mackenzie és a Burdekin folyó, valamint Tasmánia folyói (Derwent folyó, Tamar folyó, Gordon folyó) vagy a Victoria folyó az Északi Területen. Az állandó vízfolyások többnyire eléri a tengert, de például a Murray nem közvetlenül az óceánba, hanem egy hatalmas lagünarendszerbe ömlik (Lake Alexandrina, Lake Albert, Coorong).

Az állandó tavak szintén kivételesnek számítanak, többségük a keleti hegyvidéken található. Több, megkapó szépségű tó vulkáni eredetű, például a queenslandi Atherton-táblavidéken az Eacham- és a Barrine-tó, a dél-ausztráliai Blue-tó Mount Gambiernél, vagy a Purumbete-, illetve a Tower Hill-tó Victoriában.

Bár Ausztráliában a hó ritkaságszámba megy, (elsősorban az Alpokban a jég munkája által keletkezett tavakra is bukkanhatunk, ezek közül a legismertebb a Blue-tónak nevezett tengerszem). Különlegességük miatt érdemes itt is megemlíteni a különböző színes tavakat, amelyek biokémiai folyamatok miatt a rózsaszíntől a türkizkéig számtalan színárnyalatban pompáznak.⁵¹ A legnagyobb természetes tavak időszakosak vagy emberkéz alkotta gátrendszerek. A legmélyebb természetes tó azonban állandó vízű: a Tasmániában fekvő csodálatos St Clair-tó 160 méter mély.

Időszakos vízfolyások és tavak

Az ausztrál vízfolyások gyakran időszakos jellegűek, erre egyébként az ausztrál pusztaságot (Outback) járva hatalmas száraz folyómedrek, az azok mellett található árvízveszélyt jelző táblák és vízmércék figyelmeztetnek. Elsőre furcsának tűnhet a csontszáraz talajú ligeten átvezető hatalmas híd is, amíg valahol mellette fel nem tűnnek a nem is oly régen felhasznált homokzsákok, melyekből következtetni lehet a folyó valódi erejére. Az esetek többségében azonban nincs külön híd: az út a száraz folyómedren vezet keresztül. A víz viszont legfeljebb az emberi szemnek láthatatlan. A fák vonalát vagy a víznyerőket (*water-holes*) követve a vízfolyás iránya száraz időben is kirajzolódik. Az időszakos vízfolyások egy része tehát mégsem időszakos, csupán az év egy részében a föld felett nem látható. Más vízfolyások viszont csak egy-egy öznívízszerű esőzést követően tűnnek elő, mikor például a Kati Thanda–Lake Eyre vízrendszere egyik pillanatról a másikra megtelik étellel, és átforgatja Ausztrália belsejét. Ausztrália északi részén a két évszak váltakozása a vizekre is hatással van, egyes folyók szezonálisan szünetnek újjá, hogy aztán a száraz évszakban ismét eltűnjenek.

Időszakos folyóként jellemezhető Nyugat-Ausztrália legnagyobb folyója: a Gascoyne folyó, amelyen rendszeresen jelentős árvizek vonulnak le. Hasonlóan hatalmas folyó-

medrek jelzik a szélsőséges lefolyás maximumait Ausztrália belső részén (például a Diamantina-, a Cooper-, a Finke-aszók).

A kontinens északi részén, ahol a száraz és nedves évszak váltja egymást, egyes folyók a száraz évszakban ki is száradhatnak, hogy majd az eső megérkeztével medrük rövid idő alatt újra megteljen vízzel. Észak gyöngyszeme, a Kakadu Nemzeti Park száraz évszakban gyalogosan bejárható ösvényeit a nedves évszakban több méter magas víz borítja, s a környező folyók egyetlen óriási rendszerre összeállva könnyen átjárhatóvá válnak.

Ausztrália legnagyobb természetes tavai időszakosak. A két részből álló Eyre-tó, amelynek medre egyúttal a kontinens legmélyebb pontját is rejtja, általában a sótól vakító fehérségű. Az utóbbi időben többször is megtelt a vízgyűjtő területén hullott esőzések nyomán. A tó területe közel 10 ezer km²-es, nagyobb a jelenlegi legnagyobb magyar megyénél, Bács-Kiskunnál is. A sorrendben következő nagy tavak nagyrészt szintén szárazak, a második legnagyobbnak számító Torrens-tó területe majdnem 6 ezer km². Itt kell megemlíteni a George-tavat, amelynek óriási lapos medre 30 km hosszú és 11 km széles, nagyjából 150 km²-es területe Sydney-ből Canberra felé közeledve minden utazónak feltűnik. A lefolyástalan tómeder, ahol egykor vitorlásversenyeket is rendeztek, az 1990-es évek óta csupán nagyobb esőzések után kezd feltöltődni, jelenleg legelőként funkcionál.



*A Finke hatalmas, száraz medre
(Finke Gorge, Hermannsburg mellett, NT)*



Az esős évszak végén a turistaút szép lassan válik ismét járhatóvá (az utat szegélyező korlátok felső része már kilátszik a vízből). Kakadu Nemzeti Park, 2015. február vége



A többhetes esőzéseket követően telítődni kezdő George-tó 2012-ben (kilátás a tómederre a Weereewa-kilátóból)

Lagúnarendszerek

Ausztrália nagy vízrendszereinek többsége közvetlenül ömlik a tengerbe. Vannak azonban olyan folyók is, amelyek lagúnarendszeren keresztül érik el az óceánt. Ezekben a törendszerekben az édes- és a sós víz keveredik egymással, sajátos hal- és madárvilágot alakítva ki. Ilyen nagy rendszerek például Új-Dél-Wales államban az Illawara-tó, a Macquarie-tó, Victoriában a Gippsland-tórendszer, Dél-Ausztráliában a Coorong-vidék, Nyugat-Ausztráliában a Bunbury-környéki tórendszer.

Időszakosan megtelő lagúnarendszerek a kontinens belsejében is találhatóak. A legismertebb talán az Északi Területen fekvő Kakadu Nemzeti Park, vagy a belső részen fekvő Eyre-tó rendszere, illetve néhány Darling folyó menti terület (Paroo-tó, Kinchega-rendszer).

Mesterséges tavak, gátak, tározók

Bár az őslakók hosszú ittlétük alatt kiismerték a túlélés fortélyait, az európaiak megtelepedésében a víz kulcsszerepet játszott. Nem csupán az emberi élethez, de az állattartáshoz és a növénytermesztéshez is vízre volt szükség. A szeszélyes vízjárás miatt az európaiak már viszonylag korán elkezdtek a víztározók építését. Az Ausztrália legfontosabb mezőgazdasági vidékének számító Murray folyó szabályozási munkálatai még a 19. század végén megkezdődtek. A 20. század második felére az Alpokban kiépülő gát- és tározórendszer révén azonban nem csupán a növénytermesztés, de a nagyvárosok energiaellátása is biztosítottá vált. Ausztrália legnagyobb tavai tehát mesterséges úton keletkeztek, például a legnagyobbként számontartott Argyle-tó az Északi Területen, az Eucumbene-tó Új-Dél-Walesben, a Gordon-tó Tasmaniában vagy az Eildon-tó Victoriában. Az egyik legszebb, mesterségesen tervezett tavat, Canberra büszkeségét a főváros tervezőjéről Burley Griffin-tónak nevezték el.

A másik hatalmas gát- és erőműrendszer Tasmaniában található, és itt kell megemlíteni az észak-ausztráliai Argyle-tó gátrendszerét is. *

* A Gordon-tó és vízierőmű (vagy Gordon-Pedder-rendszer) Tasmania legnagyobb vízierőműve, amelyet 1977 és 1988 között építettek fel. Jelenlegi teljesítménye 432 MW, amely az állam energiaszükségle-



Zászlók útja, Cooma.

Balról a harmadik a magyar lobogó

A 25 éven keresztül, 1949–1974 között épített Snowy Mountain Vízierőmű Rendszert az új Ausztrália egyik szimbólumának szokták tartani. Építésében ugyanis a második világháborút követően a kontinensen új életet kezdő nemzetek fiai, az „Új Ausztrálok” jelentős részt vállaltak. E hatalmas építkezésnek állít emléket a hegyek lábánál, Cooma városában létesített Zászlók tere, ahol a magyar zászlót ma is lengeti a szél. Az építkezéseken dolgozó magyarok adták a magját az egykor jelentős canberrai magyar kolóniának, amely mára teljesen szétszóródott.



A Big Trout (Nagy Pisztráng), Adami-naby városka (NSW) egyik fontos lát-nivalója. A 10 méter magas, 2,5 ton-nás szobrot 1980-ban készítette el a magyar származású Andy Lomnici.



Új kihívások előtt: az időjárás egyre erősebb kilengései korábban elképzelhetetlen helyzeteket idéznek elő. A taszmániai Gordon-tó vízszintje 2016 tavaszára több mint 40 méterrel csökkent, veszélyeztetve az energiaellátást (a szárazra került tómeder szürke színű).

tének több mint 10%-át képes fedezni. Az Argyle-tó a nedves évszakban Kununurra térségében lezúduló csapadék összegyűjtésére épült, ami Perth 10 éves szükségleteit képes lenne fedezni. Felszíne telt állapotban közel 1000 km²-es területet fed be, vízmennyisége több mint 18-szorosa, maximum kapacitása pedig több mint a 70-szerese a Sydney-öböl víztömegének! A víztározó kapacitása nagyjából megegyezik a Hoover-gáttal létrehozott Arizona állambeli Mead-tóéval, amely méretét tekintve máig a legnagyobb az USA-ban. Az Argyle-tóval kapcsolatos tervezgetés már a második világháború előtt megkezdődött. Az építkezés 1958-ban indult meg (a munkálatokat a királynő is megtekintette 1963-ban), és a tó feltöltése végül 1974-ben fejeződött be. A tavat eredetileg öntözésre használták, az 1990-es években azonban egy 30 MW-os vízierőművel bővítették, amely a környező városok és az Argyle gyémántbánya szükségleteit biztosítja.

Nemcsak gátak, egyes helyeken folyók is „épültek”. A nyugat-ausztráliai aranyláz idején az állam belső részeibe többszáz kilométeres csővezetékét építettek, hogy a városoknak elegendő vizük legyen. A korabeli szaklap erről így tudósított: „Coolgardie környéke teljesen kopár s igen nagy a vízhiány, azért most vízvezetékét építenek, amely 525 km távolságról hozná a vizet a Perth melletti Helena folyóból.”⁵²

Hasonló vezeték látható a Broken Hill bányavárosnál is, ahol az édesvizet közel száz kilométeres távolságból vezetik a városba.



Az óceán partjáról a nyugat-ausztráliai Goldfieldsre vezető jelenkori vízvezeték jól látható a fák között, a kép bal oldalán.

Víz a Föld mélyében

Ausztrália azonban szerencsés ország. A földfelszínen hiányzó víz ugyanis a föld alatt nagy mennyiségben rendelkezésre áll. A felszín alatti vizeket a klimatikus változások nyomán akár a 21. század folyékony aranyának is nevezhetnénk. Ausztrália területének több mint fele alatt medencék terülnek el, ezek közül a legnagyobb, a Nagy-Artézi-medencének nevezett medencerendszer több mint 1,75 millió km² kiterjedésű. A medencék különböző korúak, egyesek a tenger alatt is folytatódnak. A medencékben számos ásványkincs és gyakran artézi víz is található. Az artézi víz tehát nem kizárólagos kincse e medencéknek, viszont eddig ismert mennyisége – különösen a Nagy-Artézi-medence közeteiben rejlő vízkészletek – óriási lehetőségeket rejt a kontinens számára. A felszín alatti vizek feltárása még a gyarmati korszakban, a 19. század végén kezdődött, amikor az artézi kutak révén a korábban sivatag területek is művelés alá vonhatóvá váltak.*

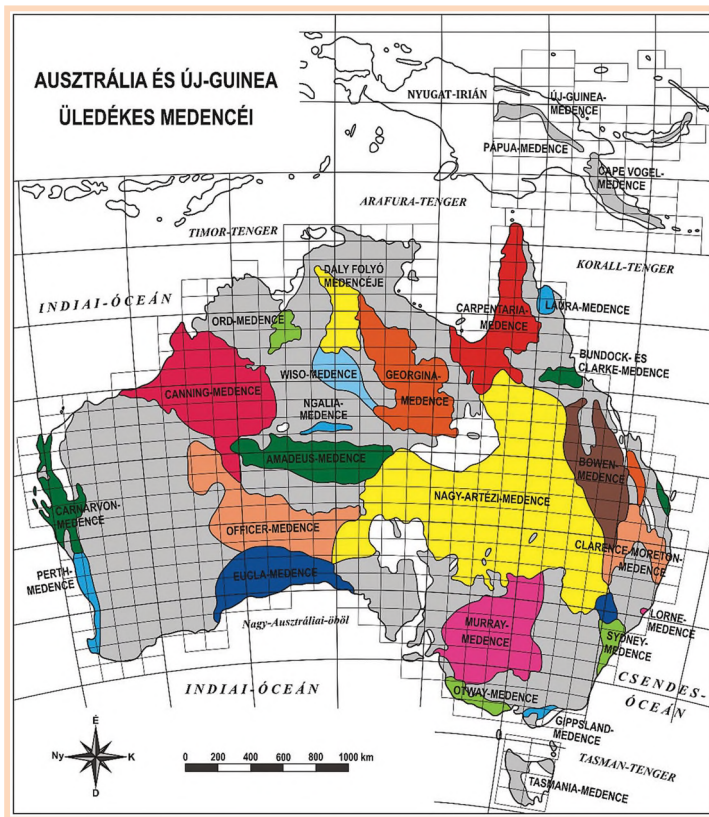
* A Föld vízkészletének nagyjából 3%-a édesvíz, és ennek döntő többségét a felszín alatt található vizek teszik ki. Az artézi kút elnevezés az egykori franciaországi Artois grófság nevéből ered, ahol már a 12. században használtak ilyen, rétegvizek kinyerésére szolgáló kutakat. Magyarországon az artézi kutak létezése és létesítési technikái Zsigmondy Vilmos (1821–1888) munkásságának köszönhetően váltak általánosan



Az ismert artézi medencék elhelyezkedése Ausztráliában 1912-ben

Az artézi medencékről való ismeretek a bányászat fellendülése nyomán a 20. század közepétől jelentős mértékben bővültek. A 20. század végétől felgyorsuló informatikai forradalom pedig számos új szempontra hívja fel a figyelmet, s a klímaváltozás felgyorsulásának köszönhetően a korábban lokális és regionális kutatások egyre gyakrabban nemzetközi szinten is összehasonlíthatóvá válnak.

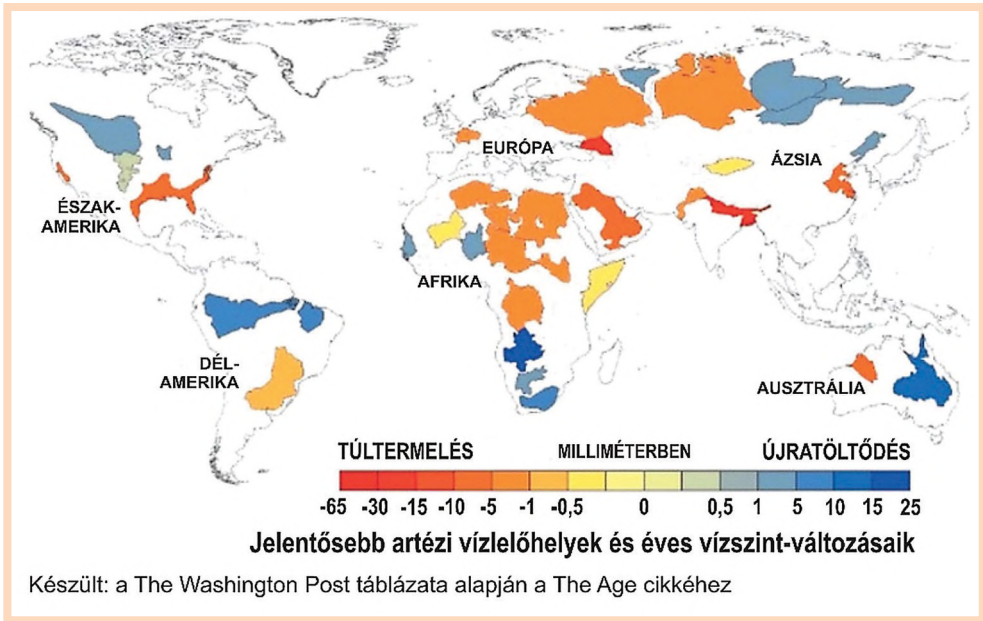
ismertté a 19. század második felében. Zsigmondy fő műve az 1869–1878 között fúrt városligeti artézi kút volt, amelynek víze 970 méterrel tör fel, s amely ma egyike a Széchenyi fürdőt tápláló forrásoknak. Ausztráliában az őslakosok már hosszú ideje ismerték a természetes artézi vízforrásokat, elegendő itt csak a dél-ausztráliai Witjira Nemzeti Park artézi forrásaira (Dalhousie Springs) utalni. Az európaiak azonban csak a 19. század vége felé kezdtek el az artézi víz öntözési célú hasznosításával foglalkozni. Az első mesterséges kutat a Darling folyóhoz közeli Killara-farmon (NSW, Bourke közelében) létesítették 1879-ben. Az ezt követően megszorodó vizsgálatok nyomán egyértelművé vált egy hatalmas földalatti medence létezése (mint ahogy ez Gubányi 1907-es térképén is látható).



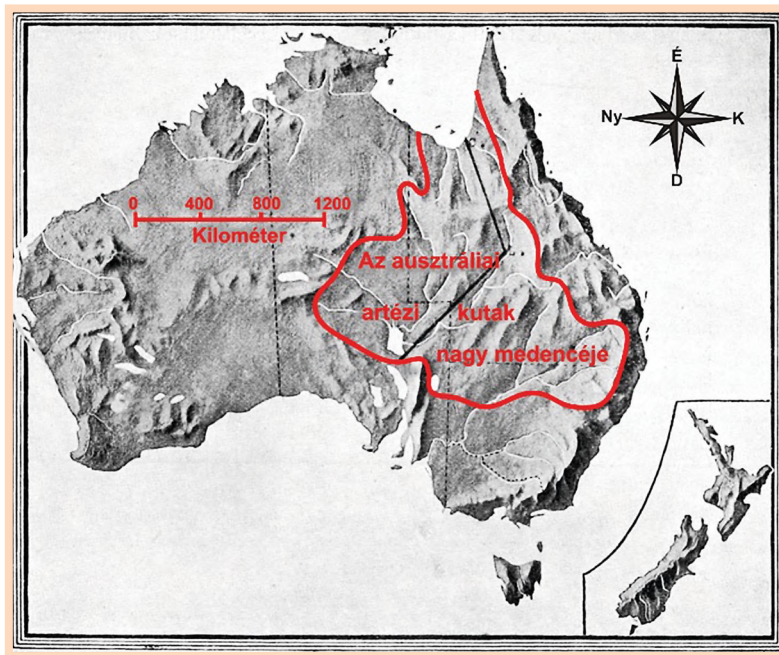
A bányászat nyomán
gyarapodó információk
az ausztráliai szárazföldi
medencékről
(20. század második
fele)⁵³

Az artézi víz minősége eltérő, sótartalma régióként változó, különböző hőfokú, de állattartásra és öntözésre többnyire alkalmas. Kitermelését már a 19. század második fele óta egyre több helyen végzik, ezért a vízmennyiség jelentős mértékben csökkent (ma már szigorúan szabályozzák a hozzáférést).*

* A medence 100–250 millió évvel ezelőtt keletkezett, benne a víz 100–3000 méter széles mészkőrétegben található. A 19. század vége óta tartó folyamatos vizsgálatok már nemcsak a medence belső tagolódására, az egyes részek eltérő áramlati rendszereire, hanem a vízutánpótlásra és a földfelszíni vízgyűjtő rendszerekkel való kapcsolat kérdésére is kiterjedtek (ahogy azt az újabb, színes térkép is jelzi). A medence méretei lenyűgözőek: Ausztrália mintegy 1/5-e alatt terül el. A becsült vízmennyisége mintegy 65 ezer km³ (összehasonlításképpen: az észak-amerikai Nagy-tavak tórendszere 22 671 km³, a Föld legmélyebb tava, a Bajkál-tó nagyjából 23 ezer km³, a Kaszpi-tenger 78 ezer km³, a Sydney-öböl 0,5 km³, a Balaton pedig 2 km³ vizet tartalmaz). Egyes ausztrál gyarmatok már az 1890-es években próbálták szabályozni a (túlzott) vízkitermelést, ez azonban még az Államszövetség számára is évtizedeket vett igénybe. Az artézi víz tárgyában tartott első államközi konferencia 1912-ben ült össze, de csak a második világháborút követően kezdtek el érdemi lépéseket tenni (például: öntözési technika fejlesztésével) a vízkészlet megóvása érdekében. A sokáig széttagolt kutatásokat 2009-ben a National Centre for Groundwater Research and Training (NCGRT) felállításával egységesítették.



A Föld jelentősebb artézi vízkészletei, a vízszintváltozás feltüntetésével (a pirosas árnyalatok a túltermelés, a kékess árnyalatok az újratöltődés mértékét jelzik).⁵⁴



A Nagy-Artézi-Medence kiterjedése Gubányi Károly 1907-es térképén⁵⁵



A Nagy-Artézi-medence kiterjedése és tagozódása. Sárga csíkkal a Lake Eyre, pirossal a Murray-Darling vízgyűjtő területe

Az időjárás szélsőségei

Az ellentétek földjén az időjárás szinte mindig szélsőséges. Amikor Magyarországon a változékony időjárásról beszélnek, érdemes arra gondolni, hogy „Melbourne-ben 6 évszak van – egy nap alatt”, amire előző este vagy adott nap reggel szinte lehetetlen felkészülni!

A sivatagban is bármikor számíthatunk esőre! Így például 2014 elején sok csapadék hullott az Eyre-tó környékén, s elkezdte feltölteni a medencét. Egy váratlan eső a kősivatagot is kizöldíti, mint azt 2013 közepén Gascoyne Junction környékén saját szememmel is láttam.

Az eső itt nem hétköznapi, könnyen lehet özönvízserű, akár úgy, hogy egy több ezer kilométerre, az óceánon kialakult ciklon „megüti” a dél-queenslandi partvidéket. A 2013 eleji özönvízserű esőzés, amelynek nyomán folyómenti településeket kellett evakuálni, egy hétvége alatt – előre nem láthatóan – érte el Új-Dél-Wales állam északi részét.

Annak szemléltetésére, hogy eső alatt mire is kellene gondolnunk, álljon itt a napi csapadékrekord, amelyet egy Brisbane-től északra fekvő kis településen, Croamhurst-ben mértek 1893-ban. Egy nap alatt 907 mm-nyi eső zúdult le, ami természetesen más-hol is megtörténhet, ezért nem lehet eléggé hangsúlyozni az időjárás-jelentés naprakész nyomon követésének fontosságát. Hasonló gondossággal, előre meg kell tervezni a lá-

togatás időpontját is, különben könnyen lehet, hogy a prospektusban látott helyek végiglátogatása helyett a szállodában fogunk rostokolni.

A szeszélyes időjárás itt tehát átlagos, de vessünk néhány pillantást a szélsőségekre is, hogy semmiképpen ne érhesen meglepetés!

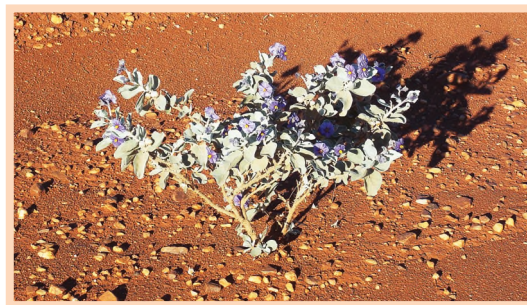
Ciklonok

A trópusi ciklonok, amelyek Ausztrália északi területén komoly pusztítást is okozhatnak, alacsony nyomású légköri képződmények, amelyek meleg víz (minimum 26,5 fok) felett alakulnak ki, és bizonyos további feltételek (szélsébség, szélirány, keletkezés helye) megléte esetén komoly pusztítást okozó viharra fejlődhetnek.

Nincs két egyforma ciklon: méretük, intenzitásuk, élettartamuk, útvonaluk különböző. Trópusi ciklonok nemcsak Ausztrália partjainál, de a világ más részein is kialakulhatnak, elnevezésük térségenként eltérő (tájfün az északnyugat-csendes-óceáni térségben, hurrikán az USA-ban és egyes csendes-óceáni térségekben), viszont nem azonosak a tornádóval, amely a szárazföld felett alakul ki.

A déli félgömbön a légörvény az óramutató járásával megegyezően forog a ciklon szeme körül. A ciklonok intenzitása eltérő, erejüket szinte országonként különböző skálán mérik. Ausztráliában ötös skálát használnak (1 a leggyengébb, 5 a legerősebb), 3-as felett, ahol a szélerősség 118–159 km/ó, a széllekeések pedig 165–224 km/ó körül alakul, pusztító trópusi ciklonról beszélünk.

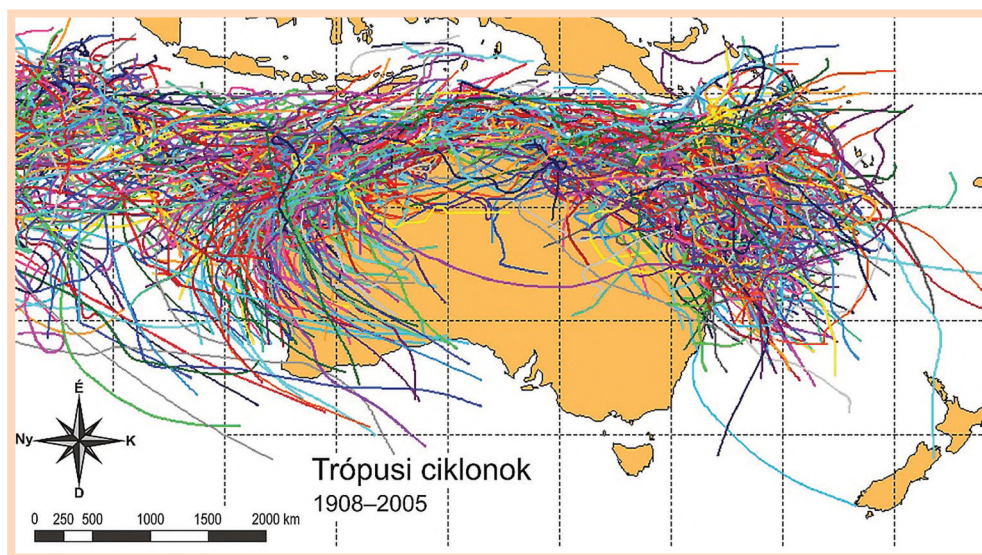
A legerősebb trópusi ciklonok legpusztítóbb életszakasza általában egy napig tart (a ciklonok többsége 3–7 napig létezik). Ha ekkor érkeznek lakott helyre, a pusztítás garantált. A legnagyobb károk a szentől 30–50 km-es távolságban szoktak keletkezni, a „szemfal”-nak nevezett felhőtörmörülés azonban nem feltétlenül szimmetrikus. Maga az általában 10–40 km átmérőjű szem a legalacsonyabb nyomású terület a képződményben: jó idővel, derült égbolttal, gyenge széllel. Az 1974-ben Darwint letaroló, rosszemlékű Tracy ciklonnak például 12 km átmérőjű szeme volt. Az északi partra lecsapó trópusi ciklonok többsége 150–200 km átmérőjű, de előfordulhat ennek a duplája is. Az ausztrálok szerencséjére viszont a Tracy „csupán” nagyjából 50 km-es zónában tarolt.



Eső után Burringurrah közelében (Nyugat-Ausztrália)



*Az Oswald ciklon utóélete Ausztráliában
(2013. január 29.), a Burnett folyó
(és még jó pár másik) hirtelen kilépett a medréből*



Az Ausztrál Meteorológiai Szolgálat összesítő térképe alapján készült térkép az ausztrál partokon 1908 és 2005 között végighaladó trópusi ciklonokról. Jól látható, hogy a ciklonok a messzi északról egészen délre is „elkalandozhatnak”⁵⁶

A trópusi ciklonok felbukkanására november és április között számíthatunk. Az Ausztráliában az eddigi legkorábban észlelt ciklon 1910. november 19-én jelentkezett, a legkésőbbi pedig a TC Herby volt, amely 1988. május 21-én haladt el Shark Bay-nél. A hosszabb távú megfigyelések szerint a legpusztítóbb viharok megjelenése március-áprilisban várható. Ausztráliában átlagosan évi 13 trópusi ciklon alakul ki (ez a világon összesen keletkezőnek a 16%-a), ennek fele a nyugati parti övezetben. A leginkább „ciklonjárta” terület az Exmouth és Broome közötti ritkán lakott partszakasz. E szélrendszerek jóval lentebb, Perth és Sydney környékén is éreztethetik hatásukat viharos szeleket és áradásokat okozva.

A trópusi ciklon a tengert felkorbácsolja, az ilyenkor keletkező viharhullámok, illetve a még veszélyesebb vihardagály (nem összekeverendő a cunamival) a partmenti településeken komoly károkat okozhat.*

Ausztráliában jelenleg három trópusi ciklon figyelőállomás működik Perthben, Darwinban és Brisbane-ben.

* Az ausztrál trópusi ciklonokat először a kalandos életű meteorológus: Clement Wragge (1852–1922) kezdte elkeresztelni 1887-ben a görög ábécé betűi, mitológiai lények, illetve politikusok után. A névadás gyakorlata Wragge Queenslandből való távozásával (1902) feledésbe merült, s csak 1964-ben vált általánossá, most női nevekkal. Az első női névvel illetett trópusi ciklon az abban az évben felbukkanó Bessie volt. Ausztrália azonban nemcsak ma, de korábban is élen járt a nemi egyenjogúság terén: 1975-től a

Szökőár

Cunami (a japán kikötői hullám szóösszetételből) vagy magyar nevén szökőár átlagosan kétevente egyszer éri az ausztrál partokat, döntő többségük nem jelent veszélyt a lakosságra, viszont a tengeren tartózkodók életét fenyegetheti. Ausztrália – okulván a többek között 26 ausztrál állampolgár életét is követelő 2004-es indiai-óceáni cunami tapasztalataiból – 2007 óta egyesített szökőárfigyelő központot működtet.

A szökőárak többségét (közel 80%-át) földrengések idézik elő. Bár Ausztrália maga egyetlen kőzetlemezen fekszik, e lemez elég gyorsan, évi nagyjából 8 cm-es sebességgel halad északkelet felé, s egyes határai az ún. csendes-óceáni tűzgyűrű részét képezik, amelynek mentén rendszeresek a földrengések és a vulkánkitörések. A nagyjából nyolcezer kilométeres lemezszakasz mentén „pattan ki” a világ éves összes földrengésének közel egyharmada!

Az ausztrál partok közül az indonéz szigetvilág szeizmikus aktivitása miatt leginkább fenyegetett az északnyugati rész, de az északi és a keleti parton is rendszeresen érezhetőek a Csendes-óceán medencéjében történt földmozgások hatásai. Az 1960-as chilei földrengés nyomán például Sydney környékén a hajók az öblökben megrongálódtak. Az ausztrál szakemberek számítása szerint a leginkább veszélyeztetett partszakaszokat az első hullámok nagyjából 2–4 órával az esemény után érnék el. Ehhez mérten a jelzőrendszer adatai alapján az észlelést követő 20 percen belül jelentés készül, hogy Ausztráliát érinti-e szökőár vagy sem, s ehhez képest alakulnak a további teendők.

Hogy mennyire nem elvont helyzetről van szó, jól mutatja, hogy a 26 ausztrál halálos áldozat mellett a 2004-es indiai-óceáni cunami okozta áramlatok következtében az ausztrál partok mentén (!) 35 embert kellett kimenteni! A 2011. márciusi japán cunami hullámai – 15 órával később – megfigyelhetőek voltak Új-Dél-Wales és Tasmania partjaiban is! Éppen ezért nem elegendő csak a saját partokra koncentrálni, hiszen bármelyik más vidéken – akár tengerfenéken – történő esemény (vagy meteorológiai esemény) is kiválthat egy szökőárat!

A több egymást követő hullám sorozatából álló szökőár képes több száz kilométert is megtenni, akár 900 km/órás sebességgel (ami megegyezik egy sugárhajtású repülőgép utazósebességével), amíg a sekélyebb partmenti vizekben végül a hullámok feltornyozódnak! A 2006-os nyugat-auztráliai szökőár, amelyet egy 7,7-es indonéz földrengés váltott ki, 200 méter mélységben hatolt be a szárazföldre Ausztrália legnyugatibb pontjánál (Steepy Point)! Csak viszonyításképpen érdemes megjegyezni, hogy a 2011. tavaszi japán földrengés nyomán pusztító szökőár közel 8 km távolságra is képes volt betörni a szárazföldre!

A szökőár hullámainak kiterjedése 10 és 500 km között váltokozhat, az egyes hullámok pedig akár egyórás késéssel is követhetik egymást.

ciklonok női és férfi neveket egyaránt kaphatnak. A különböző kritériumoknak megfelelően összeállított lista legalább 10 évre elegendő nevet tartalmaz.

Árvíz

A víz ereje nemcsak a tengeren, de a szárazföldön is hatalmas. Az egyes területeken hirtelen vagy szezonálisan jelentkező özönvízszerű esőzések nyomán folyamok is keletkezhetnek száraznak hitt folyómedrekben, s patakok duzzadhatnak folyóvá igen rövid idő alatt.

A bővizű folyók is képesek még nagyobbra hízni egy-egy hirtelen esőtől, amelyet például egy trópusi ciklon széle okoz. Ezért is fontos folyamatosan figyelni a híreket, és az időjárás-jelentést. Megeshet az is, hogy amit éjszakai viharnek hiszünk, pár órán belül a környék evakuálásához fog vezetni.



A folyóvá változott patak új medret keresve átvágott az úton Broken Hill térségében. Egyik pillanatról a másikra megváltozhatnak az útviszonyok, amelyekből naprakésznek kell lenni. Itt több mint 100 km-es kerülővel lehetett végül biztonságos utat találni.



A száraz patakmedrek (itt Tibooburra környékén) csalókák, ám jelzik, hogy az aszályos vidéken is mennyi víz képes lezúdulni.

Bár a vízmérce az elöntéssel fenyegetett részekenél általában megtalálható, s a sárga árvízveszély (*floodway*) tábla is figyelmeztető jel lehet, érdemes mindig kellő óvatossággal közelíteni ezen erőkhöz, mert Ausztráliában nem az ember, hanem (még mindig) a Természet az úr, s a segítség sokszor nagyon távol van!

Nem csupán az elhagyatott helyeken lehetünk veszélyben, példa erre az ausztrál fővárosban megtörtént eset. Az 1971-es canberrai árvíz hét halálos áldozatot követelt, alig néhány kilométerre a magyar nagykövetség mai épületétől.*

Az áradások – csakúgy mint a szárazságok – kezdetektől jelen vannak az európai feljegyzésekben. Az egyik legtöbb áldozatot az 1852-es árvíz követelte, amikor a Murrumbidgee folyó kilépve medréből, elsöpörte Gundagai városát (körülbelül 80 ember halálát okozva). Talán a kontinens utóbbi két évszázadának legjelentősebb árvíz-sorozataként említhető a 2010/2011. évi, amely Queensland mellett Victoriában és Nyugat-Ausztráliában is pusztított. 2011/2012-ben szintén több helyen átlagon felüli esőzések voltak, Canberra mellett a Lake George hatalmas medre újra töltődni kezdett.

A csapadékos időszakok közül említendő még az 1917/1918-as, 1955/1956-os és az 1975/1976-os, ezeknek hatása általában a Lake Eyre



Vízmérce (kép bal oldala) kecskékkel az Outbackben (NSW)



A víz egy zápor nyomán átbukott az útesten Új-Dél-Wales északi részén. Pár órával később az egész területet lezárták, és megkezdték a helikopteres evakuálást.

* Az Ausztrália-nap estéjén lecsapó vihar Woden Valley városrészt sújtotta a legerősebben. A vízelvezető rendszer nem volt képes megbirkózni a terheléssel, az utat elöntő áradat az ott rekedt autók közül hármat elsodort. A tragédia emlékét a 2010-es évforduló óta emlékmű őrzi Curtin városrészben.

medencéjében is érezhető volt. Helyileg hatalmas pusztítást okoztak az 1893-as nagy brisbane-i (11 halott), az 1934-es melbourne-i (36 halott), az 1974-es brisbane-i (14 halott) árvizek. A legnedvesebb év címre azonban az 1950-es év jogosult, amikor Queenslandben, Új-Dél-Walesben és Victoriában nemcsak a partmenti, de a belső részekben is hatalmas esőzések történtek.

Jégeső

A jégeső nem ritka jelenség, időről időre lecsap, s óriási károkat képes okozni. Elegendő itt az 1947. újévi vagy az 1999. áprilisi sydney-i jégesőt megemlíteni, amelyekben több százan sebesültek meg. Melbourne-t 2010 után 2011 karácsonyán is elérte egy hatalmas jégeső, amely egy sávban áthaladva a város felett komoly károkat hagyott maga után. Brisbane-ben pedig 2014-ben hullott – átlagosan 8 cm átmérőjű – jég az égből.



A 2009-es porvihar Sydney-ben (a híd alatt bal felé tekintve felsejlenek az Operaház kontúrjai). Az Eyre-tó környékéről származó homokot egészen Új-Zélandig elvitték a légáramlatok

Porvihar

A kontinens belsejében időről időre előfordulnak különböző nagyságú porviharok. Ám ezek néha a partvidéket is elérik. A nyolcvanas években Melbourne lakói már megtapasztaltak egy porvihart. A 2009-es porvihar, amikor Új-Dél-Wales és Dél-Ausztrália belső területeinek homokját egy légáramlat felkapta és a keleti parton is túl sodorta, jelentős riadalmat okozott. A homok betérítette többek között Canberrát, Sydney-t, Brisbane-t, s a szél néhány nap alatt egészen Új-Zéland északi szigetéig vitte.

Szárazság

Az aszályos, száraz időszakok az ausztrál hétköznapiak velejárói. Bizonyos fokig tehát minden odalátogatónak hozzá kell szokni, még akkor is, ha csak rövid időre megy. Szélsőségek azonban itt is előfordulnak – nem is olyan ritkán. Már az első európai jelentések említik az aszályt, néhány ével Sydney alapítását követően (1803). Kemény szárazság volt 1864–1868 táján, majd 1877-ben. * A Federation Drought-nak (Szövetségi Aszály) is neve-

* Erős képei – és az időbeli párhuzam – miatt érdemes felidézni Tompa Mihály versét (1863) az azóta is az egyik legborzasztóbb magyar szárazságról, hogy el tudjuk képzelni, mi történhetett a Föld másik pontján: „Csapástól most a föld kietlen! / Az élet érverése áll; / Vénség az ifjú kikeletben, / A termő nyár ölen: halál...”

zett, évekig tartó extraszáraz időszak az államszövetség megalakulása (1901) környékén érte el a csúcspontját. Mára a legkeményebb és legkiterjedtebb aszályként tekintenek rá. Az 1911–1917-es aszály az első világháború időszakára esett. A második világháború környékén, az 1930-as évek végétől az 1940-es évek második feléig szintén aszály pusztított, évről évre más vidékeket téve terméketlenné. Az 1979–1983-as évek szárazsága letarolta szinte az egész keleti partot. 1990 és 1994 között Queensland államot sújtotta leginkább az aszály, amely aztán a 2000-es évek, majd a 2010-es évek első felében is pusztított.

Az aszályval együtt járnak a bozóttüzek, illetve a gyilkos hóhullámok, amelyek egyre hosszabb ideig, egyre magasabb hőmérséklettel jelentkeznek egyes területeken. Nem ritkán ezek össze is kapcsolódnak, mint például a máig az egyik legtöbb halálos áldozattal járó 1938/1939-es hóhullám, amely több mint 400 ember halálát okozta Victoriában, s fellobbantotta a Fekete Péntek bozóttüzeinek lángjait. A szárazság is közrejátszott a hamvazószerdai bozóttüzek lángra kapásában (I.: 1980 és II. 1983), az utóbbi 75 halálos áldozattal járt. A 2009-es fekete szombati bozóttűzet megelőző hetekben Melbourne-ben 45 fok fölé kúszott a hőmérő. Később a február elejétől öt héten át tomboló tűznek 173 halálos áldozata lett. Itt kell még megemlíteni az 1967-es tasmániai tüzet, amely több mint 60 ember halálát okozta. 2014-ben a Grampiansben, 2015-ben a Great Ocean Road mentén, 2016-ban Tasmania érintetlen természetvédelmi területein pusztított.

Bozóttüzek kialakulásának valószínűsége évszakonként az ausztrál nagyvárosokban

Canberra	nyár	Perth	nyár
Melbourne	nyár	Adelaide	nyár
Sydney	tavaszi és nyári	Hobart	nyári és őszi
Brisbane	tavaszi	Darwin	téli és tavaszi

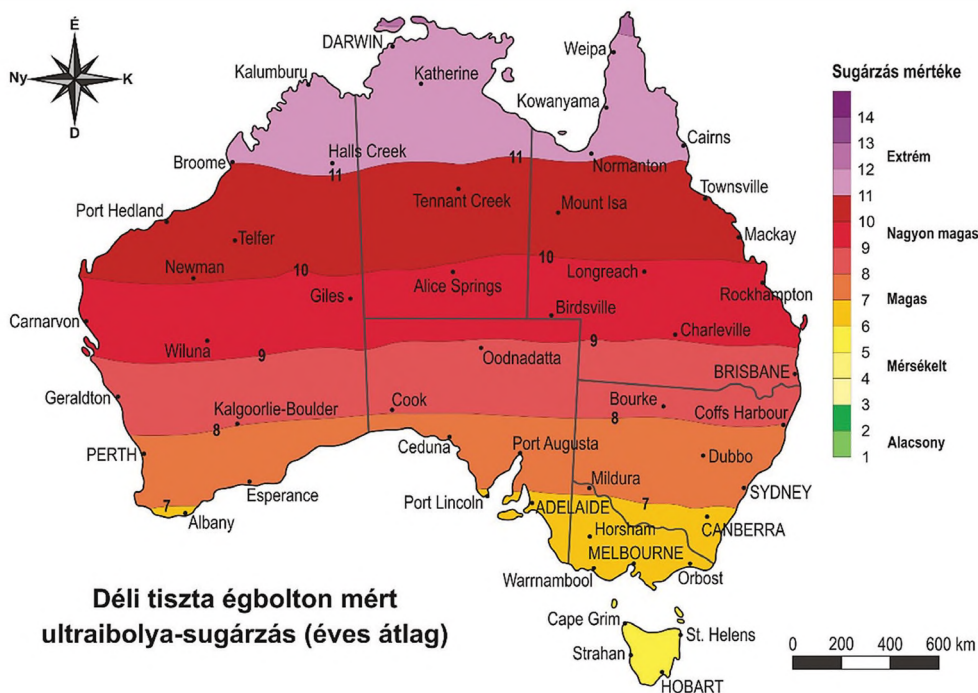
Az Ausztrál Meteorológiai Szolgálat adatai alapján

Egyéb esők

Az időjárás furcsaságai között kell megemlíteni a 2010-es halesőről, amikor egy, az Outbackben fekvő távoli kis településre (Lajamanu, NT) zúdult le több száz hal, amelyet egy vihar kaphatott fel a tengerből. A helyiek kelő humorral állapították meg: „Szerencsére nem krokodilok estek.”⁵⁷ A Goulburn (NSW), illetve Westbury (TAS) környéki pókesők (2015, 2016) korábban (1974) Alburyben (NSW) is tapasztalhatóak voltak. Ilyenkor sok ezer pók kezd „siklani” a levegőben, pókhálójával borítva be a környéket.

UV-sugárzás

Az UV-sugárzás egy meghatározott, az emberi szem számára láthatatlan, 100–400 nanométer közötti sugárzás. Az UV-sugárzásnak több fajtája van, hatásai között pozitív és



Az átlagos éves UV-sugárzás mértéke Ausztráliában⁵⁹

negatív tulajdonságok egyaránt találhatók. Az UV-sugárzás nemcsak napsütéses időben érheti az embert, hanem felhős napon is, és visszatükröződhet a különböző felületekről víztől, homoktól vagy hótól.

A sugárzás mértéke évszakonként változik, de a térképről is látható, hogy Ausztráliában az év egészében az átlagos szint felett mozog. Az ott alkalmazott skála szerint ugyanis a sugárzás a 3-as szintig normális, 8-as szint felett sugárzásvédő ruházat viselése javasolt, 11-es szint felett pedig extrém mértékű sugárzásról beszélünk. Viszonyításképpen: Magyarországon az eddig mért legmagasabb érték 9,4-es volt⁵⁸, Ausztrália északi részén – mint látható – az éves átlagok 11 körül mozognak.

A szem védelme érdekében a téli hónapokban is érdemes napszemüveget viselni, a közvetlen napsütéstől óvakodni, maximum-fényvédő faktoros naptejet használni, s mindig figyelemmel követni az adott térségre kibocsátott UV-előrejelzést.

Gazdasági földrajz



Ausztrál gazdaságtörténet dióhéjban

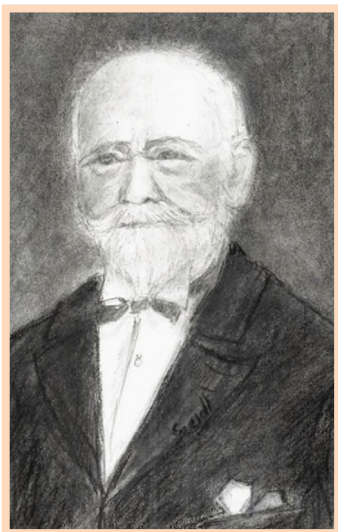
Ausztrália a GDP alapján a Föld egyik legjelentősebb gazdasága, 2015-ben rangsor szerint a 12–13. helyen mozgott. Idáig azonban hosszú út vezetett az európai időszámítás alig két-száz éves mércéjét tekintve. A telepből gyarmattá táguló horizont első eredményeit a farm-gazdaságok produkálták. A szerény kezdetek a mai Sydney botanikus kertjének területére vezetnek vissza, ahol az első farmot berendezték. 1788 tavaszán – ahogy Phillip kormányzó Lord Sydney-nek jelentette, a telep állatállománya 7 lóból, 7 marhából, 29 birkából, 74 disznóból, 5 nyúlból, 18 pulykából, 29 libából, 35 kacsából és 209 szárnyasból állt.⁶⁰

Az ausztrál gyapjútermelés az 1850-es évekre a brit birodalmon belül számottevővé vált, s – világbirodalomról lévén szó – még az európai árakra is hatással volt. Nem sok idő múltán a távoli Magyarország eldugott baranyai szegletében fekvő kicsiny mezővárosban: Bólyban található Batthyány-uradalom juhászata is megérezte a déli versenytárs erejét. Jószágigazgatója 1868-ban így írt Batthyány Fülöp hercegnek: „A juhtenyésztés ...jelenleg veszélyes válság küszöbén áll: a gyapjuár folytonos csökkenésnek indult, s [...] az idegen /:Ausztraliai:/ Concurentia anyira elárasztotta a piacokat, hogy a mostani kedvezőtlen viszonyok nem egy könnyen fognak megváltozni.”⁶¹

1851-ben előbb Új-Dél-Walesben találtak aranyat, hogy erre aztán a derék melbourne-iek rögtön rákontrázhassanak. Az 1851-ben kitört victorai aranyláz, melynek során 1869-ben például a máig legnagyobbnak számító aranyrögöt, a több mint 70 kg-os Welcome Strangert is megtalálták, már megelőlegezte az ausztrál bányászat későbbi jelentőségét. Az arany és Ausztrália nem csak azonos kezdőbetűik miatt társíthatóak egymással. A 19. századi aranyláz-sorozat, amelynek hírére az első nagyobb bevándorlási hullám is megindult Ausztrália felé, több magyart is magával sodort. A legsikeresebb közülük



A bolyi Batthyány-kastély Magyarországon⁶²



Leviny Ernő (Szepesszombat,
1818 – Castlemaine, 1905)



A victorai Buda, Leviny egykori otthona

talán az aranyműves Leviny Ernő volt, akinek villája, a victorai Buda máig őrzi egykori gazdájának magyaros ízlésvilágát.

Az 1851-es victorai aranyláz, amely a kicsiny Melbourne-t végül elindította a nagyvárossá válás felé, egyéb fantasztikus felfedezésekkel is járt.* A részérdekeiket félretévő gyarmatok 1901-ben történt egyesülése új gazdasági lehetőségeket csillantott fel, ám a fejlődést az első világháború és az ide is begyűrűző spanyolnátha járvány némiképp visszavetette (csak viszonyításképpen: a nagyjából 60 ezer első világháborús halott mellett a spanyolnátha több mint 10 ezer áldozatot szedett Ausztráliában).

A második világháború ausztrál szempontból legnehezebb időszakát, a hatalmas meghódítandó területre szemet vető Japán támadásait túlélve az ausztrál gazdaság újra nagy lehetőségek előtt állt. A világháborút követően újrarendeződő kapcsolatrendszerben Nagy-Britannia helyét egyre inkább az USA és a korábbi agresszor, Japán vette át. Anglia 1970-es évekbeli csatlakozása az Európai Gazdasági Közösséghez Ausztráliát

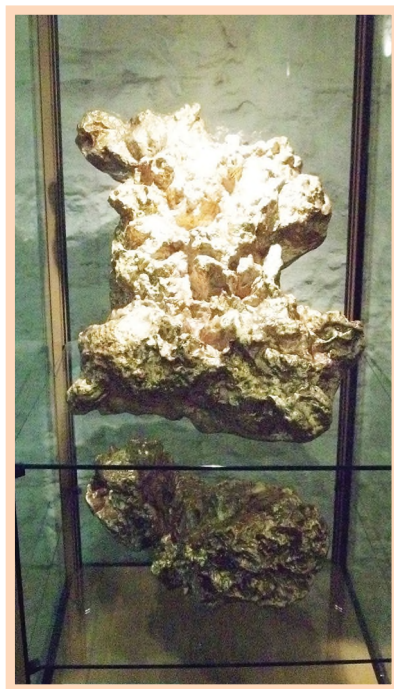
* A világ 10 legnagyobb aranyröge közül nyolcat Ausztráliában találtak. Köztük volt az ún. Holtermann-darab, amely bár nem aranyrög volt, de máig a legnagyobb aranytartalmú kőzetdarabként ismert. Ez 1872-ben került elő Új-Dél-Walesben, s nagyjából 3 ezer uncia súlyú volt. Itt kell megemlíteni továbbá a Hand of Faith rögöt is, amelyet 1980-ban találtak Victoriában. Ez máig a legnagyobb, amelyet fémkereső detektor segítségével leltek meg, jelenleg Las Vegasban, a Golden Nugget Kaszinóban van kiállítva. Az olvasóban felmerül: Victoria talán az elveszett Eldorádó lenne? Amikor vidéken bolyongunk szállást keresve, látni fogjuk, hogy a victorai motelek egy részében máig bérelhetünk detektort, amellyel a kertben aranyat kereshetünk (és – a sajtóhírek alapján – aki keres, az talál is.).

véglegesen új pályára állította, gazdasági téren is. Az ausztrál gazdaság Amerika mellett Ázsiára kezdett kacsintgatni, Japán mellett elsősorban Kínára és Délkelet-Ázsiára (Dél-Korea, Szingapúr, Malajzia, Thaiföld). A háború után tovább folytatódott az angolszász szomszédokkal, Új-Zélanddal való kapcsolatok megerősítése is. Ausztrália az Európával való kapcsolatait is több lábra állította az idők során, az EU-n belüli legfontosabb kapcsolatává Nagy-Britannia mellett Németország vált.

Az ausztrál gazdaságról általában

Ausztrália sikeresen került el a 2000-es évekbeli világválságot, illetve pontosabban annak közvetett elszívódója volt a kereslet időleges csökkenése révén. Sőt, az ausztrál gazdaság az 1992 és 2015 közötti időszakban folyamatosan és kiegyensúlyozottan növekedett (évi átlag 3,3%-os növekedési ráta, AAA kockázati besorolás). Ausztrália 1,7%-os arányban részesedik az összesített nettó GDP-ből, amellyel közvetlenül Dél-Korea után következik, s ezzel a teljesítménnyel 2015-ben a Föld húsz legnagyobb gazdasága közé tartozott. Az elmúlt évben a húsz kulcsfontosságú iparág közül 15-ben a világotlag felett teljesített, a legerősebb ágazatok között található a bányászat (42%-kal az átlag felett), a turizmus (+27%), nemzetközi oktatás (+22%). Szólnunk kell továbbá – miután az ország területének és vízkészletének több mint 50%-ára hatással bír – a mezőgazdaságról is.

Ezeket vizsgáljuk meg egy kicsit részletesebben is!



A Welcome Stranger aranyrög másolata Melbourne-ben. Az 1869-ben Moliagulban (Melbourne-től 200 km-nyire) talált eredeti tiszta súlya 2300 uncia (72 kg) volt, ahhoz, hogy megmérjék, darabokra kellett törni. Alatta a szintén jelentős Welcome nugget másolata. Ez több mint 2200 uncia súlyú (69 kg) volt, 1858-ban találták Ballaratban (Victoria).

Bányakincsek

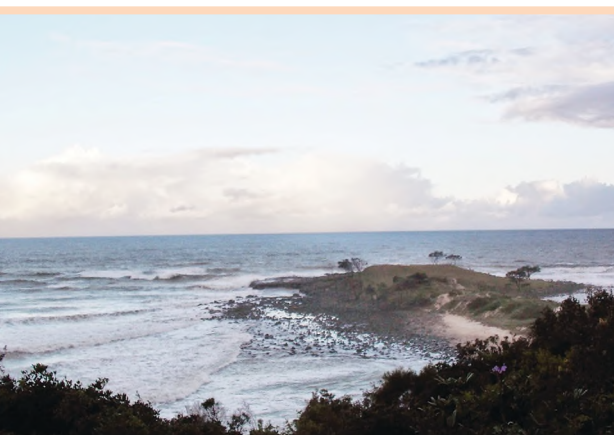
Bár a bányászatnak az elmúlt időszakban több nehézséggel is szembe kellett néznie (kereslet ingadozása, új, költségigényes technológiák kifejlesztése és bevezetése, létszámcsökkentés, valamint az új készletek feltérképezésének lassulása), az egyik legfontosabb iparágról van szó, amely közvetlenül vagy áttételesen az egész ország gazdaságára hatással bír.

Ausztrália a déli félteke bányavidéke, az volt már az aranyláz idején is, s a modern eszközöknek köszönhető felfedezések nyomán bátran mondhatjuk, az is marad a jövőben is.

Jelenleg is több mint ötszáz bánya működik szerte az országban, s több mint másfélszáz vár meg- vagy újranyitásra. Kevés a végleg elhagyott bánya, a bányatársaságok időről időre újra visszatérnek új technikákat kipróbálni. Sok lelőhelyen egyidejűleg több érc is



Egy régi aranybánya Charters Towers közelében
(Queensland)



Földnyelv a Yuraygir Nemzeti Parkban,
Új-Dél-Wales állam északi részén

található, ezek kitermelését a technika fejlettségétől függően kezdik el vagy éppen függesztik fel.

A queenslandi Charters Towers környékén például már az 1870-es évektől egészen az első világháborúig bányásztak aranyat, e virágkor emlékét máig őrzik a városközpont szemrevaló kőépületei. A közeli Thalanga-lelőhelyen 1975-ben réz-ólom-cink-ezüst telepeket fedeztek fel, amelyet szakaszosan (hol bezárva, hol újranyitva) jelenleg is kitermelnek. Balcooma bányája pár óra autótútra fekszik Charters Towerstől. Itt rezet és cinket bányásznak.

A régi bányavidékek jelentős részén állandó a lakosság (például a victorai vagy a nyugat-ausztráliai Goldfieldsen), a távoli készletekhez való hozzáférést pedig jelentősen megkönnyítették a belföldi repülőjáratok.*

Bár az ország területének döntő többsége ásványkincsekben gazdag, a kitermelést különböző szempontok megnehezíthetik. Másik oldalról közelítve: bár a bányászat teljesítménye Ausztrália számára kulcsfontosságú, az érdekeket az ország és lakóinak hosszú távú érdekeivel is össze kell egyeztetni. E kérdéseket a tudomány és a jog eszközeivel egyidejűleg próbálják megközelíteni).**

* A fly-in-fly-out-rendszerben a személyzet távolról, valamelyik nagyvárosból utazik a bányába, hogy pár hétig ott dolgozzon. Amikor a reptéren ülve furcsa településnevet látunk a kijelzőn az indulási oldalon, mint például Kununurra (WA), Paraburdoo (WA), Olympic Dam (SA), Weipa (QLD), Nhulunbuy (NT), ezek mind a nagy lelőhelyekhez szállítják napi vagy heti rendszerességgel a munkásokat.

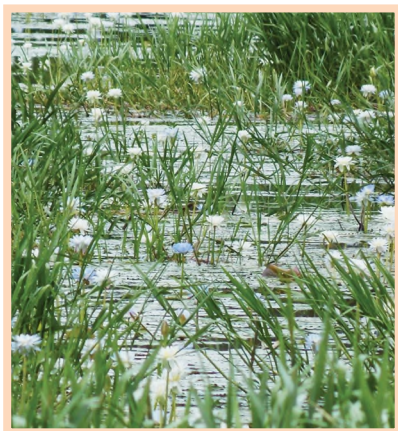
** A nehézfémeket tartalmazó homok egy része például nemzeti parkok területén található. Az érintetlen szépségű Yuraygir Nemzeti Park partmenti területei jelentős készleteket rejtjenek. Az uránbányászat 1980-ban a Kakadu Nemzeti Park közvetlen közelében is megkezdődhetett, ám azóta folyamatos fenyegetést jelent erre a páratlan ökoszisztémára!

Jogi szempontok a bányakincsek hasznosításának kérdéséhez

Az őslakosok földterület feletti tulajdonjoga alapján a bányakoncessziók elnyeréséhez az e közösségekkel kötött egyezségekre is szükség van. Bár az ilyen megegyezések létrejötte hónapokig is eltarthat, nem feltétlenül jár az őslakos közösségek számára jelentős pénzbeli előnnyel. A mindentől távoli területeken a bányászat munkalehetőséget és infrastrukturális fejlesztéseket hozhat magával, amelyből a közösség hosszabb távon is profitálhat.

Az Outbackben található ásványkincsek kiaknázása rávilágít Ausztrália egyik gyenge pontjára. Ezeken a helyeken az egyébként is eltérő erejű felek: egy kisebb közösség és egy vagy több tökeerős bányatársaság állnak szemben egymással, ám az elhagyatott, a nagyvárosoktól nem ritkán több száz vagy ezer kilométeres távolság az egyezkedő felek közötti különbségeket végletesen el is torzíthatja. A közösségnek sok esetben az egyetlen komoly bevételi forrása és munkalehetősége rejlik a föld mélyében, a bányatársaság ereje és alkupozíciója szinte felmérhetetlen. S ne feledkezzünk meg arról sem, hogy az esetlegesen maradandó környezetszennyezés következményei szintén a közösséget terhelik. Méreténél és erejénél fogva egyedül az állam képes e viszonyokban az egyensúly felé mozdulni vagy azt az egyensúlyi helyzet felé elmozdítani. Az állam rendelkezik e célja eléréséhez szükséges, változatos eszköztárral is. Szabályozás révén általános vagy speciális tilalmakat vezethet be (lásd például az urániumbányászat általános tilalmát Queenslandben vagy speciális kitermelési tilalmakat egyes védett területek közelében), szabályozhatja magát az egyeztetési folyamatot is, akár kötelező jelleggel, növelve ezáltal a közösség védettségét. A legnehezebb, rá váró feladat azonban, hogy komplex intézkedéscsomag révén a közösség hátrányos helyzetén próbáljon javítani. Itt hosszú távú programokról van szó, ha például a közösség gyermekei megfelelő oktatásban részesülnek, könnyebben tudnak elhelyezkedni más, környékbeli településeken is, nincsenek kizárólagosan ráutalva a bányatársaságra. Hasonló a helyzet a kulturális, de leginkább az egészségügyi szolgáltatásokkal. Kevin Rudd kormányfő beszéde (az ún. Apology Speech) az őslakosok tekintetében pontosan e hátrányok felszámolását sürgette.

Az állam erejére és szabályozó képességére elegendő egyetlen példát hozni. Queensland állam 1982 és 2012 között megtiltotta a területén az uránbányászatot. Bár az állam területén jelentős készletek találhatóak, még nem egyértelmű, hogy kitermelésük megkezdődhet-e, vagy visszatérnek a hosszú távú tilalomhoz.



*A száraz évszak kezdete a Kakaduban
(Északi Terület, NT).*

*Külszíni fejtés Cobar mellett
(NSW). A méreteket jól érzékelteti
a jobb oldalon lefelé haladó fehér
színű teherautó.*

*The Granites aranybánya a
Tanami-sivatagban (NT)*



Ausztrália ásványkincseinek tárháza igen gazdag, területi okokból itt csupán a legfontosabbakról szólhatunk.

Arany Ausztrália 9 ezer tonna feletti aranytartálékai alapján világszerte (ez a világ összes készletének 17%-a), minden államban és az Északi Területen is találhatóak lelőhelyek. Az aranylázak a 19. század közepétől a 20. század első feléig az óramutató járásával ellentétes irányban söpörtek végig a kontinensen. 1851-től Victoria aranymezői több magyar emigránst vonzottak e távoli vidékre. Új-Dél-Walesben egyidejűleg találtak aranyat, s az egymást követő felfedezések Victoriában az 1870-es, Új-Dél-Walesben az 1890-es évekig lázban tartották a közvéleményt. Tasmaniában és Queenslandben az első aranyrögök ugyancsak az 1850-es években kerültek elő. 1868-ban Dél-Ausztráliában, 1885-ben Nyugat-Ausztráliában is kitört az aranyláz. Ez utóbbi államban végül az 1890-es évek elején a Goldfieldsnek nevezett régióban is találtak aranyat, amelynek nyomán mesés szép városok bújtak ki rövid idő alatt a föld alól (Kalgoorlie, Coolgardie). Az utolsó aranyláz az 1930-as években Tennant Creek (Északi Terület) eldugott telegráfállomása közelében tört ki. Természetesen több helyen ma is van lehetőségünk kipróbálni az egykori eszközöket vagy éppen detektorral nekiindulni a mezőnek. Sőt, az egykori aranyásók kemény életének egyes pillanatait is átélhetjük például a victoriái Sovereign Hill korhű településén.

A bányászat külszíni és mélyművelésű bányákban egyaránt folyik, a legjelentősebbek: Olympic Dam (SA), Boddington, Super Pit (WA), Cadia (NSW). Ezen túlmenően számos helyen bányásznak aranyat önállóan vagy más ásványkincsekkel keverten (általában rézzel és vassal), illetve a régi bányákat sokszor újraindítják. Az arany döntő részét exportálják.

Ezüst Az arany mellett a 19. században az ezüst is képes volt egyes régiókat felrajzolni a térképre, tipikusan ez történt az új-dél-walesi Broken Hill városával.* Ezüsből az ország készletei alapján a világon a 2., a világ összes készletének 16%-ával rendelkezik. A lelőhelyek általában keverten, réz, ólom, cink környezetében találhatóak. A világ legnagyobb

* Az Új-Dél-Wales nyugati pusztaságán keresztül hatoló Charles Sturt látta meg azt a hegyet, amit később Broken Hillnek nevezett el (ma már nem létezik). Az ezüstöt 1883-ban a német származású Charles Rasp (1846–1907) fedezte fel, aki fiatalon, még Európában vegyészetet tanult, s ebben az időben egy környéki farmon dolgozott. Ő és társai eredetileg ónt kerestek, de végül ólmot és ezüstöt találtak a bérbe vett területen. A felfedezésből nőtt ki a Broken Hill Proprietary Company 1885-ben. A jelenleg Perth székhellyel működő, 2001-ben a Billitonnal egyesült cég a világ egyik legnagyobb bányatársasága. 25 országban több mint 40 ezer embert foglalkoztat, fő kereskedelmi ágazatai: a szén, vas, olaj, réz és kálium bányászata. Ha Broken Hillbe, a legendás Silver Citybe látogatunk (a Silver City autópályán megközelítve a várost), ne felejtsük el az órákat átállítani dél-austráliai idő szerint! A jelenleg 19 ezer lakosú városba ugyanis az első vonat Adelaide felől érkezett 1888-ban, az itteni bányák Dél-Ausztráliával voltak szorosabb kapcsolatban, s az infrastrukturális nehézségek miatt már korán felvetődött a környék Dél-Ausztráliához vagy Victoriához való átcsatolása. Új-Dél-Wales állam központjával, Sydney-vel csak 1927-ben létesült közvetlen vasúti kapcsolat, s bár azóta többször is megpróbálták az időzónát egységesíteni, de eddig győzött a hagyománytiszteltet, s a város maradt a közép-austrál időzónában.

– 25 millió uncia körüli – hozamú bányája Cloncurry környékén (Cannington, QLD) található, de emellett fontosak a Mt Isa környéki (QLD), valamint a dél-ausztráliai (Olympic Dam és Prominent Hill), illetve az új-dél-walesi (Broken Hill és Cobar) telepek is.

Réz A réz egyik korai előfordulásának volt köszönhető a dél-ausztráliai Burra felvirágzása a 19. század első felében. * Ausztrália a világ második legnagyobb tartalékával rendelkezik (a világ összes készletének 13%-a), a réz nagy részét mélyművelésű bányákból termeli ki. A legfontosabb lelőhelyek: Olympic Dam (SA) és Mt Isa (QLD) környékén, valamint Új-Dél-Walesben (Cadia, Cobar) és Nyugat-Ausztráliában (Nifty, Boddington, Golden Grove, De Grusa) találhatóak.

Uránium A világban üzemelő több mint 400 atomerőmű stabil keresletet támaszt az uránium iránt. Ausztrália a világ legnagyobb készletével rendelkezik (az összes készlet 34%-a), több mint 30 könnyen és gazdaságosan kitermelhető lelőhely közül a négy legjelentősebb Dél-Ausztráliában (Olympic Dam), az Északi Területen (Ranger és Jabikula), valamint Nyugat-Ausztráliában (Yeelirrie, amelynek kitermelését még nem kezdték meg, de egymagában közel a jelenlegi teljes éves termelés mennyiségét képes lenne szolgáltatni). Szinte az egész kitermelt mennyiség exportra megy (többek között USA, Japán, Kína, Dél-Korea és az EU részére). Az urániumkészletek iránti kutatások az 1960-as évek végétől folyamatosak. Az 1970-es években ausztrál részről történtek kísérletek a Magyarországgal való technikai együttműködésre. **

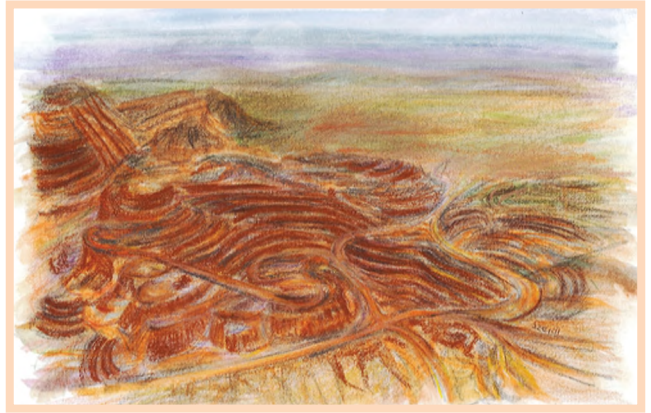
Bauxit Ausztrália tartalékai a világon a második legnagyobbak (az összes készlet 22%-a), ennek nagyjából a fele Weipa (QLD) környékén található. Harry Evans (1912–1990) geológus 1955-ben fedezte fel, hogy az itteni sziklák bauxitot rejtene. Weipa mellett az öt legfontosabb bánya az Északi Területen (Gove) és Nyugat-Ausztráliában (Huntly, Willowdale, Boddington) található. *** Kiaknázatlan készletek rejlenek még Nyugat-Ausztrália északi részén és Új-Dél-Wales államban. Ausztrália jelenleg a bauxit nagy részét országon belül dolgozza fel timfölddé és alumíniummá (a világ 2. legnagyobb timföldgyártója és 5. legnagyobb alumíniumgyártója), de egyre növekszik a kereslet a feldolgozatlan bauxit iránt is.

* Burra mellett 1845-ben találtak rezet, a megnyíló bánya külszíni és mélyművelés révén nagyjából 50 ezer tonna rezet szolgáltatott (Ausztrália összes jelenlegi készlete ennek a két és félszerese). A bányászatot az 1970-es években egy időre újrakezdték.

** A hetvenes évekbeli kereskedelmi jelentések említést tettek közös uránium- és alumíniumipari projektekről, valamint tárgyalások révén több lehetséges együttműködési területet is megjelöltek, többek között villamos mérőórák és buszok gyártását.⁶³

*** Huntly a világ legnagyobb bauxitbányája. 1976-ban nyitott, egymagában évi 23 ezer tonna bauxitot bányásznak itt, az ország éves termelésének nagyjából az egyharmadát.

Vasérc A vasérc két fő előfordulási formája közül a nem mágneses hematitot exportra termelik. A mágneses magnetit bányászata még felfutóban van. A legfontosabb lelőhelyek Nyugat-Ausztráliában találhatók. Ausztrália a készletek tekintetében világelső (az összes készlet 29%-a), a kitermelésben a 2. helyen áll. A készletek döntő többsége Nyugat-Ausztráliában, kisebb része Új-Dél-Walesben található. Magyarországon az 1970-es évek elején



Külszíni fejtés a Hamersley-hegységben (Nyugat-Ausztrália). Hegyeket hordanak el.

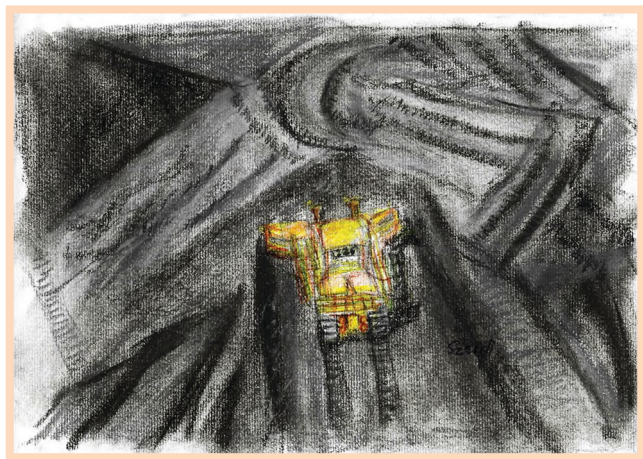
történt egy bátortalan kísérlet ausztrál vasérc vásárlására,⁶⁴ aztán a lehetőség elillant.

Cink Az ország cinkkészletei a legnagyobbak a világon, az összes készlet 27%-a. A legnagyobb lelőhelyek Queenslandben (Mt Isa, George Fischer, Century), az Északi Területen (Mcarthur folyó) és Új-Dél-Walesben (Broken Hill, Cobar) találhatóak, kevert lelőhelyeken. Bányászata külszíni fejtéssel és mélyműveléssel egyaránt történik.*

Ólom Az ország ólomkészletek tekintetében világelső (a világ összes készletének 40%-a). A legnagyobb lelőhelyek Queenslandben (Mt Isa, George Fischer, Cannington) és az Északi Területen (Mcarthur folyó vidéke) találhatóak.

Szén Ausztrália a világon az 5. legnagyobb feketekőszén-készlettel rendelkezik, melyek közül a legjelentősebbek Queenslandben (Bowen, Surat- és Galilee-medencék) és Új-Dél-

* A távoli queenslandi Outback kietlen vidékén harcias őslakosok éltek, akik egészen a 19. század végéig sikerrel védték területeiket. A melbourne-i John Campbell Miles (1883–1965) 1923-ban itt lelt furcsa formájú kövekre, amelyekről – mint egykori Broken Hill-i bányász – sejtette, hogy érdekesek lehetnek. A leletek bevizsgálása során kiderült, hogy magas ólom- és réztartalmú kőzetekről van szó. A várost, Mt Isát és a bányát, Mt Isa Minest ezt követően alapították, illetve nyitották meg. Amíg a vasút a helyiek kérésére 1929-ben ide nem érkezett, Mt Isa a legtávolabbi bányavárosnak számított. Jelenleg a közúti mellett vasúti és légi összeköttetésben áll a tengerparti városokkal (Townsville, Brisbane). A vizet a Leichhardt folyó, illetve két víztározó, a Lake Moondarra és a Lake Julius biztosítja. A város lakosságának nagyjából egyötöde a bányában dolgozik, mely működésének közel egy évszázada során hatalmas mennyiségű cink-ólom-ezüst-réz kitermelésével jelentős mértékben járult hozzá Ausztrália exportbevételeinek növeléséhez. Az 1950-es évekre kiteljesedő bányászat számos magyarnak is kiváló munkalehetőséget kínált. Mt Isában Litavsky csehszlovák alkonzul jelentése szerint kb. 100 magyar élt 1965-ben. Klubjuk a Pannónia Social Klub volt, amely kulturális esteket és magyar filmvetítéseket szervezett.⁶⁵



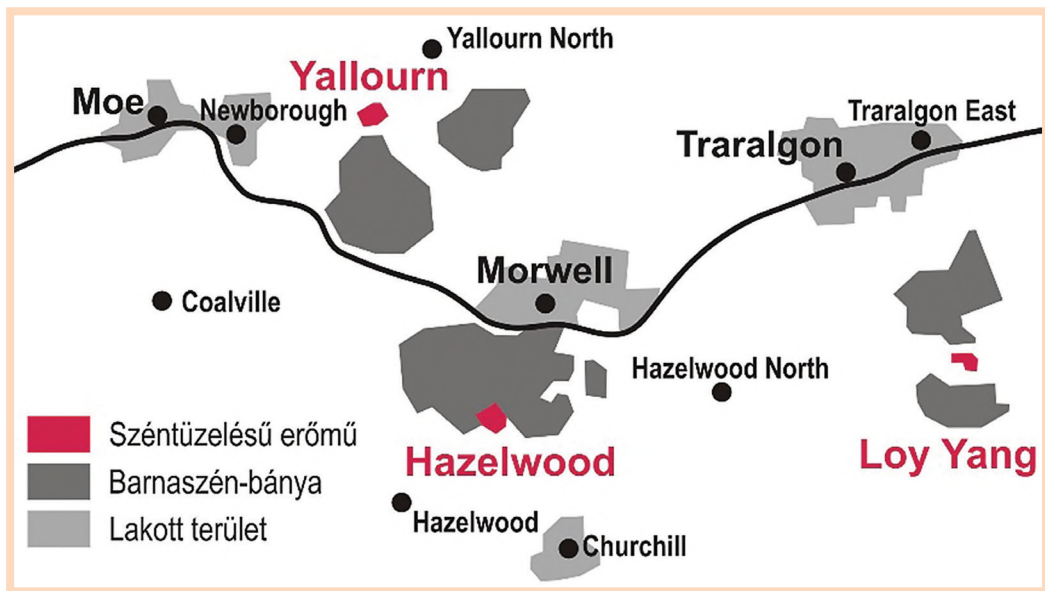
A tahmoori szénbánya Új-Dél-Walesben

fordulnak Nyugat-Ausztráliában, Taszániában és Dél-Ausztráliában. A barnaszénét a helyi erőművek fűtésére használják.

A barnaszénkészletek – a világ legnagyobb készletéről van szó – jelenlegi kitermelés mellett nagyjából ötszáz évre elegendőek.

Walesben (Sydney-medence) találhatóak. A legfontosabb export célszágok Japán és Kína. Feketekőszén-telepek minden ausztrál államban és az Északi Területen is vannak, a kisebb helyi jelentőségű bányák (Collie [WA], Leigh Creek [SA], Fingalvölgy [TAS]) elsősorban belföldre termelnek. A bányák döntő többsége külszíni fejtés.

A barnakőszén-telepek döntő része Victóriában található, ahol 100 méter vastagságú rétegekből fejtik ki Gippsland-regióban. Kisebb készletek elő-



Széntelepek Victóriában (sötétszürkével) és a szénrel fűtött erőművek (pirossal). Világosszürkével a lakott helyeket jelölték.⁶⁶

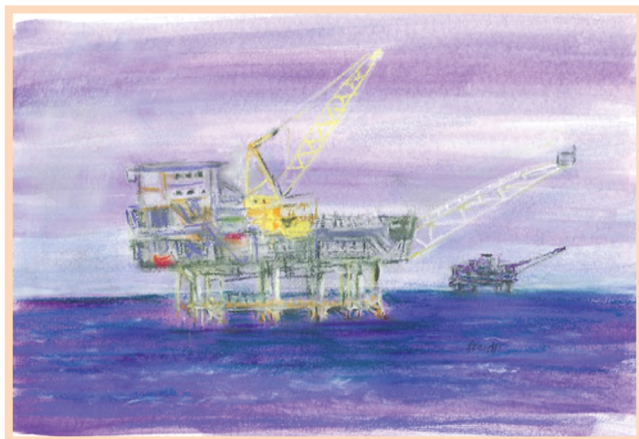
Szénhidrogének Az 1960-as években megkezdett kutatások nyomán egyre több helyen tártak fel kőolaj- és földgáz-telepeket. Az összes ausztrál lelőhely nagyjából 80%-a partmenti selyeken fekszik, a legjelentősebb szárazföldi olaj- és gázmező Queensland állam délnyugati részén (átnyúlva Dél-Ausztráliába), a Cooper-medencében található (Jackson városka környéke).

Az első termelésbe beállított mező a Bass-szorosban terül el, ott a kitermelhető kőolaj mennyiségének csökkenését követően a földgázmezők hasznosítása rejt nagy lehetőséget. A nyugat-auztráliai partok mentén elterülő Northwest Shelf évtizedek óta kitermelés alatt áll, s újabban Darwin környékén (a tengeri Browse-medence), illetve Queensland partjainál (Curtis-sziget) is folynak kutatások.*

A hagyományos módszerek mellett a széngáz, illetve a palaolaj kitermelésével, illetve ezen készletek felmérésével foglalkoznak. Széngáz tekintetében különösen a queenslandi szénmedencék tűnnek ígéretesnek. A legnagyobb palaolaj-készletek hazája ugyancsak Queensland lehet (a festői szépségű Gladstone, Mackay és Proserpine környéke), bár kisebb készletek Új-Dél-Wales, Dél-Ausztrália, Nyugat-Ausztrália és Taszmánia talajában is rejtőzhetnek. A legfontosabb lelőhelynek a nagyjából hat magyarországnyi méretű Julia-creek-mező bizonyulhat, ahonnt becslések szerint akár 245 ezer GL olaj is kitermelhető.

Mindezeket figyelembe véve – bár az alacsony olajpiaci ár az itteni kutatásokat lassítja – Ausztrália már középtávon regionális olajhatalommá válhat.

Ritka földfémek Bár a ritka földfémek kitermelésében Kína elsőségét egyelőre senki nem veszélyezteti, Ausztrália készletei alapján komoly befolyással bír a világpiacon. A közelmúltban megnyitott nyugat-auztráliai Mt Weld bányája mellett ismert lelőhelyek vannak az Északi Területen (Nolans Bore) és Új-Dél-Walesben (Toongi, Dubbo városa mellett). A ritka földfémek egészen jól körülhatárolható 17 elemből állnak, ám a lelőhelyeiken más ritka ásványkincsek is előfordulnak, mint például a tórium (Mt Weld, Nolans Bore és Toon-



Az első tengeri kőolajkút Ausztráliában: az 1967-ben elkészült Kingfisher-platform a Bass-szorosban, Victoria állam keleti partjainál

* Az 1955-ben alapított Kwinana-olajfinomító Ausztrália legnagyobb kapacitású olajfinomítója. A BP által üzemeltetett egység fejlesztette ki az ún. opálbenzint, amelyet az ország belső területein benzin helyett használnak. A város, amely egy itt elsüllyedt hajóról kapta a nevét, Perth vonzáskörzetének egyik vegyipari és mezőgazdasági központja.

gi mellett Hastings [WA], Narraburra [NSW]) vagy a nióbbium és tantál (Toongi, Hastings, Mt Weld). A tantálkészletek a világon a 2. legnagyobbak. Tóriumot egyébként az ásványi nehézhomok-lelőhelyeken is bányásznak (Ausztrália rutil- és cirkóniumkészletei a világon a legnagyobbak).

Nikkel Ausztrália nikkelkészletei a világon a legjelentősebbek (a világ készletének 23%-a). A lelőhelyek döntő többsége Nyugat-Ausztráliában található Warburton, illetve Norseman környékén.

Mangán Készletei alapján Ausztrália a világrangsor 5. helyére tarthat igényt. Bányászata a kereslettől függ, mert az ország exportra termel, legnagyobb bányái Nyugat-Ausztráliában (Woodie Woodie) és az Északi Területen (Grote Eylandt és Bootu Creek) találhatók.

Volfrám Ausztrália készletei alapján a 2. helyezett a Föld országai között. Legnagyobb lelőhelyek Nyugat-Ausztráliában (világ egyik legnagyobb volfrám-lelőhelye az O'Callaghan bánya), Taszániában és Queenslandben találhatók.

Ón A hagyományosan Taszániához köthető ónbányászat más ércek kíséretében már a 19. század második felétől folyamatos, további készletek találhatók Queenslandben is. Korábban a finomítást helyben végezték el, mára azonban szinte kizárólag a nyersanyagot exportálják. Taszániában egyébként aranyat, ezüstöt, ólmot, cinket is bányásznak hosz-



Queenstown környéke 2013-ban. Rengeteg erőfeszítés után még mindig ijesztően kopár (A képet érdemes összevetni a Balázs Dénes könyvében⁶⁷ található, az 1970-es években készült fotóval, hogy a környezetszennyezés és változások mértékét pontosan felmérhessük).

szabb idő óta (Renison Bell, Mt Lyell, Henty, Mt Bischoff), a nyugat-taszmániai kis bányavárosok környékén (Roseberry, Waratah, Queenstown). A korlátozás nélküli bányaművelés intő példája Queenstown környéke, amely – bár jelentős erőfeszítések történtek az elmúlt évtizedekben – még mindig távol áll attól, hogy visszanyerje eredeti állapotát. A 20. század végén megnyitott queenslandi Cannington bányában az ezüst mellett ólmot és cinket is bányásznak.

Drágakövek Ausztrália e területen a mennyiség helyett inkább sokszínűségével nyűgözi le a látogatót.

Gyémánt Az itteni gyémánt 150–200 kilométerrel a felszín alatt magas hőmérsékleten (1050–1200 C) és nagy nyomáson (45–55 kilobar) keletkezett. Az összes készlet nagyjából fele kitermelhető, a legfontosabb bányák: a külszínen és mélyműveléssel egyaránt termelt Argyle, valamint az Ellendale (WA), illetve az eddigi legnagyobb ausztrál darabot (104 karát) is rejtő, jó minőségű gyémántot adó Merlin (NT). Az északi part mentén Ausztrália vízi lelőhelyeken is folytat gyémántbányászatot.

Az Argyle-bánya a rózsaszín (melyből a világtermelés több mint 90%-át Ausztrália adja), az Ellendale-bánya pedig a sárga gyémántról nevezetes. Nagyon kis mennyiségben az Argyle-ban ibolyaszínű gyémántot is lehet találni. A legnagyobb ibolyaszínű lelet 2015-ben bukkant fel, melyet Argyle Violet névre kereszteltek el.



Színes gyémántok az Argyle-bányából

Zafír, topáz és opál Bár a gyémántbányászat helyszíne a nagyvárosok forgatagától messzire esik, némi időráfordítással valódi drágakőmezőkre is ellátogathatunk. Az Emerald-hoz közeli queenslandi Gemfield (drágakőmező) településeinek nevei nem egy esetben magukért beszélnek (Sapphire, Rubyvale, Anakie és The Willows), itt zafírt bányásznak. A világ legnagyobb zafírszobrát természetesen ezen a vidéken állították fel (az ausztrál nagy szobrokra később még visszatérünk).

A topázkitermelés központi helye a félreeső queenslandi kisváros: Mt Surprise (Cairns környéke), ahol a látogatók a fárasztó útért cserébe saját maguk is megpróbálkozhatnak a bányászattal, de vásárolhatnak is közvetlenül a bányászoktól!

Bár megközelíteni a kitermelési helyeket egyáltalán nem egyszerű, Ausztrália méltán híres az opálbányászatáról.

Cooper Pedy* az ausztrál opál fővárosa (mellette Andamooka és Mintabie említendő), s ennek bizonyosságát őrzi, hogy 1956-ban itt találták a máig legnagyobb opált, amelyet az abban az évben Melbourne-ben zajló – és a magyarok számára örökké emlékezetes – olimpia tiszteletére neveztek el.

Opálbányászatáról nevezetes továbbá Új-Dél-Walesben Lightning Ridge és a még elhagyottabb White Cliffs.

Gyöngybagyó Ha Darwin és Perth között autózunk, vagy Sydney-ből a repülővel legtovább eső belföldi úticélt keressük, könnyen felbukkan Broome neve. A város, amely mindentől távol esik, a gyöngyhalászat központjaként ismert. A gyöngyhalászat többszáz éves előzményekkel bír, már az őslakosok kereskedtek bagyógyönggyel, és e más népekkel is fennálló partmenti kapcsolatok egészen az 1970-es évekig megmaradtak. Az 1850-es évektől Shark Baytól felfelé egészen a nyugat-austráliai határig terjedő vizeken halászták a gyöngyöt. A sötét fejezeteket lezárva ma ipari méretekben gondozzák a gyöngybagyókat, és „felügyelik” a gyöngy keletkezését.

Bányák és lelőhelyek

Mint látható, Ausztrália bányakincseinek jelentős része hatalmas készletekben áll rendelkezésre, a világ legjelentősebb bányái között minden korszakban több ausztrál is található.

Az ország maga Európától távol, de a dinamikusan fejlődő ázsiai hatalmakhoz viszonylag közel fekszik. Szerencsés adottság, hogy a különböző készletek sokszor együttesen

* A legendás Cooper Pedy (egy bennszülött kifejezés: a „*kupa piti*” anglicizált változata) név mögött „a fiúk a gödörben” fordulat rejlik. Az őslakosok nagyon pontosan fogalmazhatták meg, amit a mostanában fennállásának évszázados jubileumát ünneplő városka alapításának éveiben láthattak, amikor fehér bányászok embertelen körülmények között, ám a zord időjárástól hajtva a szó szoros értelmében beásták magukat a föld alá. Cooper Pedy és környéke leginkább holdbéli tájra emlékeztet, a sok gödör és meddőhányó mellett az egyébként is gyér növényzet csak mutatóban maradt meg.

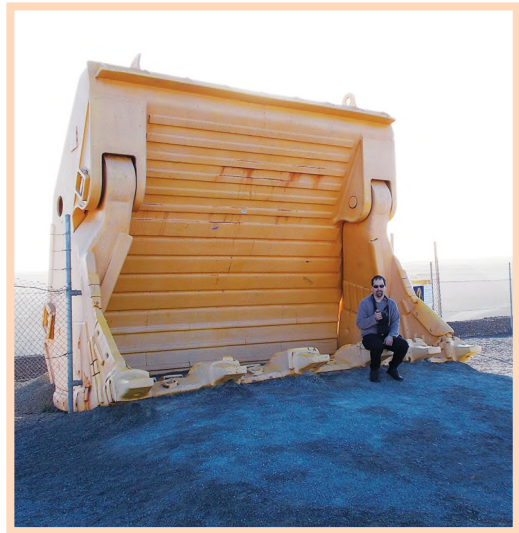
(például az ezüst, cink vagy ólom) vagy egymástól igen kis távolságra fekszenek (például arany és ritka fémek). A kitermelést nehezítheti ugyanakkor a kontinensen belüli elhelyezkedés, az adott telep közutakhoz, vasutakhoz és teherkikötőkhöz való távolsága.

Bár a legtöbb készlet esetében már több évtizede ismert minden nagyobb lelőhely, az ország elhagyatott vidékei, valamint a környező vizek és a hatalmas antarktiszi terület még tarogathat meglepetéseket.

Megújuló energia

Végezetül szót kell még ejtenünk olyan természeti „erőforrásokról” is, amelyek talán még az eddig tárgyaltaknál is nagyobb mértékben az ausztrálok rendelkezésére állnak. A megújuló energiaforrásokhoz szükséges adottságok átlagon felüliek: a több tízezer kilométeres partszakasz, a napsütés ereje és a napsütötte területek nagysága mind tökéletesek.

Atomerőműve az országnak nincs, bár ha lenne, az uránvagyon révén hosszú ideig működtethetnék.

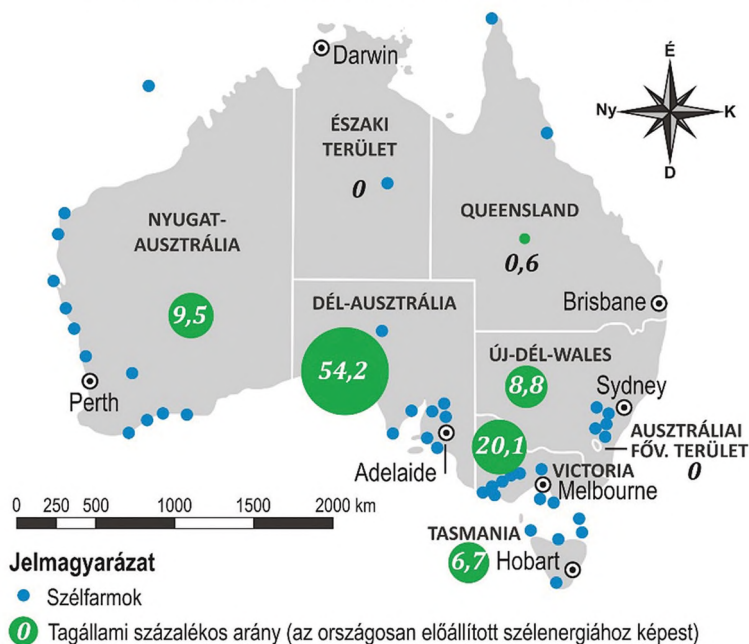


Elképesztő méretek: a világ egyik legnagyobb külszíni fejtésénél, a Super Pitnél (WA) kiállított markolófej (A markoló egyik fogán a szerző ül a napfelkeltekor szokásos hidegben dideregve)



Szélfarm a Yorke-félszigeten (SA)

SZÉLFARMOK SZÁZALÉKOS HOZZÁJÁRULÁSA AZ ORSZÁGOS SZÉLENERGIATERMELÉSHEZ



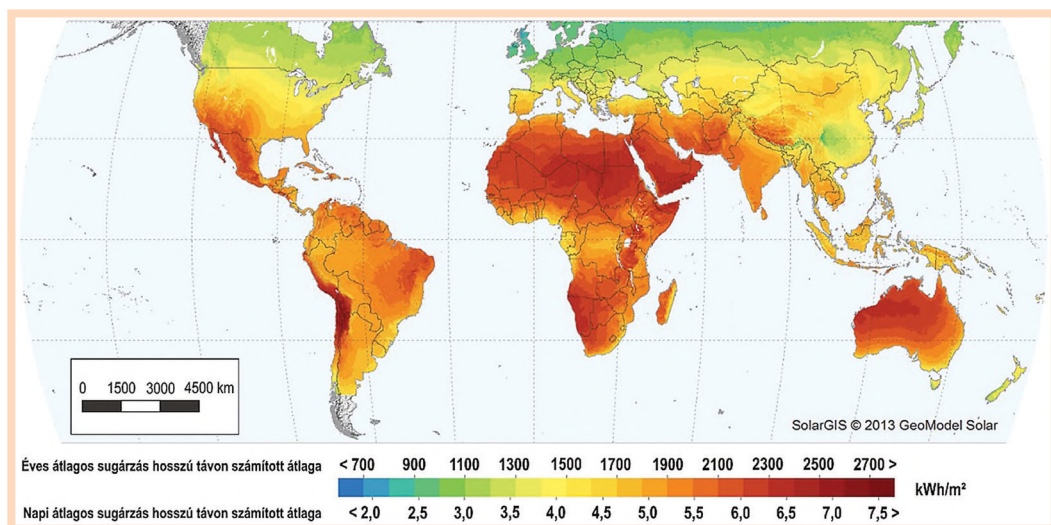
A szélenergia-hozzájárulás a tagállamok arányában a 2012-es adatok alapján⁶⁸

A szélerőművek egyre elterjedtebbek, s ennek élharcosa Dél-Ausztrália. Az állam belseje felé tartva a dombokon többfelé is szélfarmokat láthatunk, hasonlóan Victoriában és Új-Dél-Walesben is, például a Lake George mellett. A legnagyobb szélfarm Victoriában működik (McArthur Wind Farm), ez 420 MW energiát képes előállítani, amellyel több mint 200 ezer háztartást lehetne ellátni. A szélkerekek több mint 4000 MW összteljesítményre képesek, 2015-ben az összes ausztrál áramigény közel 5%-át voltak képesek biztosítani.

A víz erejét az ország többféleképpen is hasznosítja. Az összesen több mint 120 vízierőmű az összfogyasztás 8%-át volt képes fedezni 2013-ban. A hosszú tengerpartok kedveznek az árapály-erőművek építésének, több államban is folynak ezzel kapcsolatos kísérletek.

Napenergiában Ausztrália kimeríthetetlen erőforrásokkal rendelkezik, a kontinensek adottságait térképen is összevethetjük. A házi napelemek egyre több háztartásban játszanak fontos szerepet az energiatermelésben, de több napelemlétesítését is megkezdtek már. A legnagyobb ilyen vállalkozás a Nynganban épített, 102 MW-os telep (NSW), amelyet 2015-ben helyeztek üzembe.

A geotermikus energia hasznosítása érdekében szintén többfelé folynak kísérletek. A legígéretesebbnek Queensland és Dél-Ausztrália államok határán fekvő Cooper-medence tűnik, ahol viszonylag vékony fedőréteg alatt az átlagosnál magasabb a hőmérséklet.



*Az egyes földrészek napfény-potenciálja.
Mint látható, Ausztrália ebből a szempontból igen előnyös helyzetben van.⁶⁹*

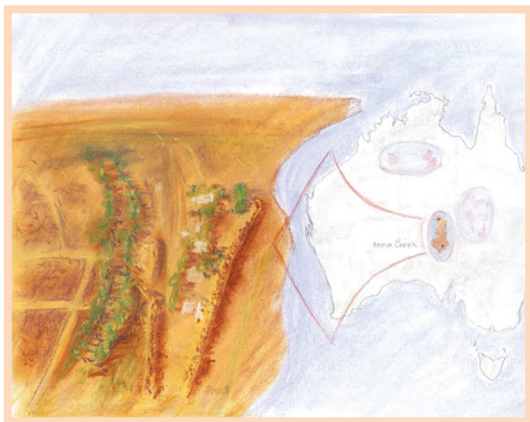
Mezőgazdaság

Ausztrália területének közel kétharmada farmművelés alatt áll, bár a pontos arányok államonként változnak. Queenslandben például a földek több mint 80%-át, Taszániában csak nagyjából az egynegyedét használják mezőgazdasági célokra. A farmok többsége állattartással és növénytermesztéssel foglalkozik, legtöbbször egyszerre mindkét ágazattal, ezt követik az állattartással foglalkozók.

Közép-európai szemmel nézve azt is mondhatnánk, hogy „a birka Ausztrália malaca”, hiszen a 19. század elejétől egészen a második világháborút követő évtizedig a birkatenyésztés, valamint a gyapjú előállítása a legfontosabb gazdasági tevékenységnek számított. E korszak azonban véget ért, s miként a farmerek, a farmok száma, úgy az állatállomány nagysága is évtizedek óta csökken.

A földek minősége és a szélsőséges éghajlat miatt a farmok – amelyeket magyar szóval családi gazdaságnak is nevezhetnénk – mérete az európaiaktól eltérő, szinte egy közép-európai országrésznyi is lehet. Nem ritkán a farmok határát jelző kerítés és a birtok központja között még hosszú, akár 100 km-es utat is meg kell tenni. Az országos szinten nagyjából 130 ezer farm többsége (72%) azonban 500 hektár alatti. Ausztrália tehát e tekintetben is az ellentétek földje.*

* Anna Creek Station 23 ezer km²-es területével – nagyobb, mint Izrael – a legnagyobb farm a világon, ám maga is egy több tagból álló birtok része, amely összesen 100 ezer km²-en terül el Dél-Ausztrália, Queensland, Nyugat-Ausztrália és az Északi Terület területén.



Anna Creek Station központja Coober Pedy közelében, Dél-Ausztráliában, a kép jobb oldalán a birtok nagyobb birtoktestjeinek elhelyezkedése látható



A Birkanyíró Hősök Csarnokának bejárata egy nagy birkanyíró ollót formáz (Hay, NSW)



Bálázott gyapotot szállító teherautó Hay környékén (NSW)

Bár a közgondolkodásban máig a juhok hazájaként él, Ausztrália a birkák számát (közel 70 millió) tekintve már régen nem listavezető (a legtöbb birka jelenleg Kínában él, de egyre növekszik az Indiában tartott nyájak száma is). Országon belül a legtöbb juhot Új-Dél-Walesben, Victoriában és Nyugat-Ausztráliában tartják.

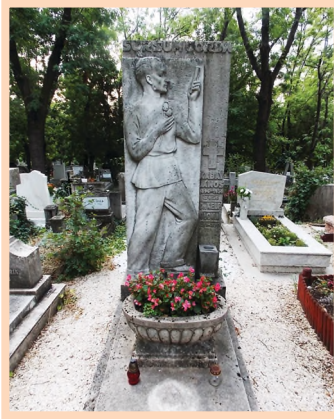
Az állattartás másik fontos pillére a szarvasmarha, melyet húsa mellett a bőréért és tejéért is nevelnek. Jelenleg 26 millió szarvasmarhát tartanak, ennek kevesebb mint 10%-át a tejéért.

A növénytermesztés az állattartáshoz hasonlóan az ország feltérképezésének egyik hajtóereje volt, hiszen már a Sydney-be érkezést követően problémát okozott a megfelelő minőségű talaj megtalálása. A később elfoglalt földeket pedig a legtöbb esetben először meg kellett tisztítani a bozótól, hogy művelésbe lehessen vonni. A többek között Ausztrália-útikönyvéről ismert Gubányi Károly új-dél-walesi birtokán a 20. század elején például évekkel át vesződt a bozótirtással. A szélsőséges időjárási viszonyok, illetve az ezenfelül időszakonként visszatérő extrém szárazságok és özönvizek komoly nehézségek elé állították a farmereket, hasonlóan a szállítás megoldása, a fertőzések és kártevők elleni védekezés.

A Queensland középső részétől Új-Dél-Walesen és Victorián át egészen Dél-Ausztrália közepéig húzódó mezőgazdasági terület Nyugat-Ausztrália délnyugati csücskében még folytatódik. Egy kettős bumeráng alakzatról van szó, mely kisebbik ívén Brisbane és Adelaide között, hosszabbik ívén Brisbane és Carnarvon között húzódik (és a hosszabb ív egyharmada a Nagy Ausztrál Hajlatra esik).

A leggyakrabban termesztett növények: búza, árpa, kanola, zab és csicseriborsó (téli vetés), valamint cirok, gyapot*, rizs, kukorica (nyári vetés).

Itt kell megemlíteni, hogy Tasmánia az orvosi máktermesztés egyik központja (a világtermés közel fele innét származik). A gyártási módszert még Magyarországon dolgozta ki a tragikus sorsú Kabay János,** akinek családja később Ausztráliába költözött. A Kabay-módszer továbbfejlesztett változatát az 1960-as évek óta alkalmazzák az ópium előállítására Tasmániában. Most már – hosszú tervezgetést követően – Victoriában is megjelentek az első mákültetvények. A novemberben és decemberben virágzó mákmezők varázslatos látványt nyújtanak!



Kabay János sírköve Budapesten, rajta a tudós portréja, kezében kémcsövet és mákgubókat tart (Boldogfai Farkas Sándor alkotása)



Mákgubók Davenportban. Stephen King munkássága, a tasmániai máktermesztés sikere elválaszthatatlan Kabay János felfedezésétől

* A gyapottermesztés magyar vonatkozásaként említendő Derera Miklós (1919–2011), aki Budapesten született, Monoron nevelkedett, ott is kezdett növénynevelésként dolgozni. Megjárta a bori munkatábor, majd a koncentrációs tábor. Szülei Auschwitzban pusztultak el. Már Magyarországon foglalkozott a gyapottermesztéssel. 1956 után érkezett Ausztráliába, és 1981-es nyugdíjba vonulásáig az új-dél-walesi Narrabri-ban dolgozott. Ausztrál gyapot- és búzanemesítési eredményei nagymértékben hozzájárultak az ausztrál mezőgazdaság fejlődéséhez. 1994-ben Medal of Order of Australia kitüntetésben részesült. Sydney-ben hunyt el.⁷⁰

** A büdöskút (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Kabay János gyógyszerész (1896–1936) két szabadalma (a zöld mákból való közvetlen ópiumgyártás [1927], illetve a száraz eljárás [1931]) révén forradalmasította az ópiumelőállítást. Gyárát, az 1927-ben alapított Alkaloidát 1948-ban államosították. Az 1950-es években Nagy-Britanniában Stephen King kísérletezett máktermesztéssel, de azon az éghajlaton kevés sikerrel járt. Ausztráliában ugyanebben az időben szinte minden államban próbálkoztak máktermesztéssel, de az 1960-as évek elejére Tasmánia mellett döntöttek. Az ottani kísérleteket 1965-től Stephen King irányította. Az évtizedek során a tasmániai máktermesztés, Kabay módszerének továbbfejlesztésével, a világ élvonalába emelkedett. A helyi kormányzat, a máktermelők és előállítók 1986-ban, Kabay halálának 50. évfordulóján a tasmániai Davenportban emléktábla állításával tisztelgették emléke előtt. A tábla eredetileg a Stony Rise kormányzati épület előtt állt, de 2008-ban új helyen, a Stephen King emlékére 2004-ben felavatott mákgubó-szobor mellett állították fel a Mersey folyó torkolatánál.



Decemberben mindenhol virágzik a mák (Launceston környéke, Tasmánia)

A farmok által termelt exportcikk nagy része jelenleg növénytermesztésből, kisebb része állattartásból származik. A potenciális felvevőpiacok az ázsiai országok, s a kilátások az Ázsiát jelentős mértékben érintő népességszám-növekedésnek köszönhetően hosszú távon is kedvezőek.

Borászat

Az első szőlővesszők az Első Flotta hajóival érkeztek Ausztráliába, az első kereskedelmi célú szőlőültetvény Sydney mellett Camden Parkban létesült. Az ausztrál borászat megteremtésében a felfedezőként ismert Gregory Blaxland is fontos szerepet játszott. Londonba magával vitt saját készítésű bora 1823-ban elnyerte a Royal Society of Arts díját, így az első díjazott ausztrál borásként tekinthetünk rá.

Ausztrália borászati adottságai a szőlőművelésben nagy tapasztalattal bíró magyaroknak is feltűntek.*

* A zempléni származású Vékey Zsigmond esetében közel két évtized távlatából megerősíthetjük Kunz Egon feltevését, hogy Vékey a tokaji borvidékről származott. Református keresztlevele szerint Sátoraljaújhelyen született 1825. június 2-án. Apja Vékey Pál, anyja Szilvássy Apollónia, akiknek ő a második fiúgyermekük volt (testvérei ugyancsak Sátoraljaújhelyen születtek. Bátyja: Tamás János 1822. december 23-án, öccse: Antal 1830. április 17-én). Iskoláit Sárospatakon és Késmárkon végezte, 1847-ben Sáros megye tisztí ügyésze lett. A *Budapesti Hírlap* nekrológja részletesen megemlékezett az életút legfontosabb állomásairól. „Zsigmond az ügyvédi pályára lépett; már '48 előtt mint eperjesi fiatal ügyvédnek s az akkori szabadelvűpárt egyik vezérszónokának nagy szerepe volt a megyei életben. Mikor a szabadságharc kiütött, a két Vékey rögtön a zászlók alá állott. A táborozás elszakította egymástól a két testvért. Zsigmondnak

Victoria régi borászati hagyományainak ékes bizonyossága a Chilternben máig jó erőben lévő, 1867-ben ültetett szőlőtőke, amely az Ausztrália legnagyobb tőkéje címre tart igényt. A legrégebbi ausztrál tőke címéért a Sydney környéki és Barossa-menti borászatok versenyeznek, egyes ültetvényeiket ugyanis még a 19. század első felében telepítették.

Az aranylázak, majd később az ausztrál állam megalakulása és a belső vámhatárok ezzel járó eltörlése jótékony hatással voltak a szőlőtermesztésre. A második világháborút követően érkező menekültek új technikákat hoztak magukkal, amelynek hatása évtizedekkel később csúcsoncsodott ki a kiugró mennyiségi és minőségi adatokban. Az európai (német) telepések megjelenése pedig már a 19. század közepén megalapozta a dél-ausztráliai borászatok máig tartó hírnevét.

Ausztrália-szerinte mintegy 60 borrégió és több mint 2400 pincészet található, ám a legismertebbek kétségkívül Dél-Ausztrália (Barossa-, illetve a Clare-völgy, valamint a keleti határ mentén húzódó Coonawarra-régió), Victoria (Swan Hill környéke, Yarra folyó völgye és az észak-victoriai Rutherglen vidéke) és Új-Dél-Wales (Hunter-völgy, Mudgee környéke, a Riverina vidéke) borai.



A legnagyobb ausztrál szőlőtőke, méretei mellett a kempingasztal eltörpül (Chiltern, Victoria)

része volt több ütközetben. A rákosi csatában súlyos sebet kapott s mikor félig-meddig fölépült, tábori szolgálat helyett Kossuth, a kormányzó mellé nevezték ki segédtisztnek. Mint százados és segédtiszt szolgált egész a világháborúig. Ekkor ő is külföldre menekült. Londonban angol nyelvbéli jártasságát hasznosan értékesítette, mint a magyar emigráció londoni bizottságának titkára. Ebben az időben adta ki az emigránsok használatára az első angol–magyar nyelvtant. Mint emigráns elvégzett egy angol bányásziskolát s 1854-ben szerencsét próbálni kivándorolt Ausztráliába s meg is alapította szerencséjét.⁷¹ Vékey külföldön több könyvet is írt, vállalkozásokat indított, részt vett a Victoriai Tudós Társulat megalapításában, katonáskodott Új-Zélandon. Mindezek mellett azonban visszatérően foglalkozott az aranyásási technikákkal. Ezeket a korabeli Victoriában minden bizonnyal tökéletesen megismerte, ezért nem is meglepő, hogy Magyarországra való 1883-as visszatérését követően Erdélyben folytatott feltárásokat, illetve legalább egy aranymosó-gép iránti szabadommal is rendelkezett.⁷² Vékey 1861-ben az ausztráliai Bendigóban nősült, és Budapesten 1890. március 18-án halt meg. A déli féltekén eltöltött több mint két évtized Vékey számára még a szabadságharc időszakánál is több kalandot hozott. Az írói vénával rendelkező Vékeyt a victoriai klíma szűkebb pátriájára emlékeztethette, ezért is érvelhetett a szőlőtermesztés fontossága mellett a témáról írt könyvében.⁷³ Az éppen önállósult kolónia valóban különös hangsúlyt fektetett a borászat felvirágoztatására: az 1880-as évekre itt állították elő a legtöbb bort a kontinensen.

Itt állítják elő a legtöbb ausztrál bort. Fontos területet képez még Nyugat-Ausztrália napsütötte délnyugati csücske (Margaret River környéke) és Perth környéke. Kiváló borokat kínál a főváros, Canberra közvetlen közelében fekvő két aprócska borvidék, Murrumbateman és a Lake George vidéke.

A legfontosabb szőlőfajták: Shiraz, Cabernet Sauvignon, Pinot Noir, Merlot (vörös) és Chardonnay, Sauvignon Blanc, Riesling, Semillon (fehér).

Cukornádtermesztés

Ausztráliában a cukornádtermesztés hosszú és nem mindig dicsőséges múltra tekinthet vissza. Queensland államban a 19. század második felében megjelenő cukornád-ültetvényekre évtizedeken keresztül a csendes-óceáni szigetektől hurcoltak el erőszakkal embereket. Ugyanezen ültetvények később viszont sok európai számára teremtették meg az újratelepülés lehetőségét a Föld másik felén. Queensland északi része jelentős olasz közösségének életében máig fontos szerepet játszik a cukornád, és 1956 után sok magyar is a trópusi ültetvényeken vállalt munkát, majd telepedett le a partmenti kisvárosokban.

Cukornád-termesztéssel újabban Kununurra környékén is megpróbálkoztak. Az 1990-es években az Ord folyó mentén megkezdett kísérletezést a 2010-es évek közepétől Nyugat-Ausztrália és az Északi Terület kormányzatának bevonásával újraindították.

Bár a cukornáddal foglalkozó gazdaságok száma (jelenleg nagyjából 4 ezer farm) csökken, a termésátlag egyre nő, és Ausztrália az évi 4–4,5 millió tonnányi előállított cukorral továbbra is jelentős tényező a világpiacon (a cukor többségét exportálják).*



A cukornád-vasút Queensland északi részén

* Queensland északi részén az ültetvényeket keskeny nyomtávú vasúthálózat hálózta be, a learatott nádat ezekkel szállítják a malmokba, ahol nyers cukrot állítanak elő belőle. A nyerscukrot cukorfinomítóknál kristályosítják. Ha az ültetvények közelében autózunk, érdemes különös figyelemmel vezetni azokon a helyeken, ahol a sínek keresztezik az utat. A vonatok pillanatok alatt kiérnek a nádból, sokszor idő sem marad a fékezésre.



*Cukormalom és
cukornádültetvény Cairns
környékén (Queensland)*



Felsőoktatás

Az ausztrál felsőoktatás hagyományosan jó hírét másfél évszázados kitartó munka alapozta meg. Az elődök mottója valószínűleg egybeesett a mai közvélekedéssel: „a minőségi oktatás befektetés a jövőbe.”⁷⁵ A legjobb ausztrál egyetemeket tömörítő, 1999-ben alakult G8-csoport hét tagja szinte folyamatosan a világ száz legjobb egyeteme között található a különböző rangsorokban. A tagok közül a legelőkelőbb helyezést általában az Australian National University (ACT, alapítva: 1946), illetve az University of Melbourne (VIC, alapítva: 1853) éri el.*



Az University of South Australia egyik épülete a North Terrace-on, az 1903-ban átadott Brookman Building. Eredetileg bányászati képzésnek adott otthont, jelenleg az 1991-ben létrehozott Dél-ausztráliai Egyetem részeként üzemel.

* A magyar származású Harsányi János (1920–2000), aki később játékelméleti munkásságáért 1994-ben Nobel-díjat kapott, 1950-ben érkezett Ausztráliába. Korábbi, Magyarországon szerzett doktorátusát nem ismerték el, ezért a Sydney Egyetemen munka mellett közgazdaságtant hallgatott. Diplomája megszerzését követően 1954-től a Brisbane-i Egyetemen tanított, majd 1956–1958 között ösztöndíjasként az USA-ban kutatott. 1958–1961 között Canberrában az Australian National University (ANU) kutatója volt, majd visszatért az Egyesült Államokba, és végleg ott is telepedett le. Bár kutatásai döntő többségét amerikai egyetemeken végezte, az ANU máig őrzi – Ausztrália egyetlen magyar származású – Nobel-díjas professzorának emlékét.

A G8 többi résztvevője: Monash University (VIC, alapítva: 1958), University of Adelaide (SA, alapítva: 1874), University of New South Wales (NSW, alapítva: 1949), University of Queensland (QLD, alapítva: 1909), University of Western Australia (WA, alapítva: 1911) és University of Sydney (NSW, alapítva: 1850) eredményeiket tekintve messze kiemelkednek a 43 ausztrál egyetem közül (amelyek döntő többsége viszont – az első 800-on belül – a világ több mint 23 ezer egyetemének legjobbjai közé tartozik). Az összhallgatói létszám egymillió fő feletti, melynek nagyjából a negyede külföldi diák. A külföldi diákok legnagyobb számban Kinából, Indiából és Dél-Koreából érkeznek. Az egyetemek több mint 100 ezer főt foglalkoztatnak, akiknek több mint fele oktatóként dolgozik.

Mindezek ismeretében látható, hogy a szolgáltatási szektor ezen része az ausztrál GDP-hez jelentős mértékben járul hozzá. E mérték jelenleg 10% körüli, több mint a hatalmas bányáipar részesedése! Ha távolról nézve nem is feltűnő, Ausztrália egyik – jelenlegi és jövőbeli – kulcságazatáról van szó!*

Turizmus

Ausztrália, az ellentétek földje, régóta vonzza a látogatókat, de a távolról érkezők mellett a belföldön utazók száma is jelentős. A többnapos belföldi utak már csak az ország mérete miatt is általánosak, de az ausztrálok hagyományosan nagy utazók. A 2014/2015-ös évben 6,6 millió külföldi látogatószáma a 2015/2016-os évben 7,7 millióra nőtt.



*A természeti szépségek mellett a három metropolisz: Sydney, Melbourne és Brisbane is számtalan látnivalót kínál.
A Sydney Harbour Bridge előtérben egy komphajóval.*

* Az egyetemek mellett érdemes megemlékezni a tudományos kutatás másik motorjáról, az ausztrál szövetségi kormány által 1916-ban alapított tudományos tanácsadó testületről, amely mára CSIRO (Commonwealth Scientific and Industrial Research Organisation) néven kiterjedt és magas színvonalú tudományos tevékenységet folytat számos területen. Ismertebb találmányaik közé számítanak a wifi-technológiához köthető egyes szabadalmak, a hamisítás ellen védett műanyag pénz, vagy a hosszú ideig viselhető kontaktlencse.⁷⁶ A CSIRO intézményhálózata jelenleg 60 helyszínen található – egy laboratórium az EU-n belül, Franciaországban működik.



Melbourne belvárosának részlete. A város arculatát és hangulatát a Yarra folyó nagyban meghatározza.



Gold Coast tengerpartja Brisbane mellett. Homokos tengerpart és szállodasor, ameddig a szem ellát.

A turisták legnagyobb számban Új-Zélandról, Kinából, az Egyesült Királyságból, az Egyesült Államokból és Szingapúrból érkeztek (vagyis az angolszász és a kelet-ázsiai országok dominálnak) a kontinensre, többségük szabadidős célból. A legnépszerűbb célpont a keleti part volt (sorrendben Új-Dél-Wales, Victoria és Queensland).

A turizmus közvetlenül és közvetve közel egymillió embernek ad munkát, az ágazat jelenleg nagyjából az ausztrál GDP 5%-át termeli meg.

Népesség

Bár leleteinek kora Afrikáéval nem kelhet versenyre, Ausztráliában a korábban véltnél jóval előbb megjelent az ember. Az őslakosok Mungo Man-ra 42 ezer év – nagyjából 2000 generáció – távlatából saját ősükként tekintenek. S a kezdetek talán még ennél is korábbra nyúlnak vissza, valahová az emberi ésszel fel nem fogható messzeségbe.

Ezt az évezredekben keresztül folyamatos kultúrát vagy kultúrák összességét már az európai civilizáció szele megrengette. A betegségek a fehér ember előtt járva nyitottak utat a terjeszkedéshez. És Sydney: az első, Európa-ütötte seb a vörös kontinens testén, máig emlékeztet a két civilizáció találkozására.

A megtelepedést megelőző találkozásokról – akár az ázsiaikkal, akár a felfedezőkkel vagy partra vetett hajótörötteikkel történtek – túl keveset tudunk. A kezdetben fegyenctelepként meggyökeredző angol kolónia létszáma a 19. századi aranylázakig lassan növekedett. A fegyencek, majd a szabad telepesek pontszerűen telepedtek meg a tengerparton, majd e bázisokról indultak a kontinens belseje felé.

A 19. század elején a bizonytalan létszámú őslakos közösség pár százezer főt számlálhatott. A fehérek nagyjából ötezren lehettek a századfordulón. Az aranylázak nyomán a fehér népesség létszáma a 19. század

közepén átlépte az egy-, majd a 20. század első éveiben a négy millió főt. Ők elsősorban, de nem kizárólagosan a brit szigetekről és Európa számos országából érkeztek (mint például a németek, a magyarok vagy az olaszok). A munkaerőhiány pótlására még a 19. században megjelentek a kínaiak, első közösségeik emléke máig nyomon követhető a victoriái kisvárosokban, illetve később Queenslandben.

A hosszú, kontinens belsején keresztül vezető utakon afgán tevehajcsárok vezették tevéiket. Észak-Queensland cukornád-ültetvényein a csendes-óceáni őslakosság robotolt, míg a kontinens másik oldalán őslakos és ázsiai halászok gyűjtötték a gyöngyragylót. Az őslakosság mellett ők voltak az első kisebbségek a „fehér Ausztráliában”, ahol azonban egyelőre az európai bevándorlókat látták csak szívesen. Az 1911-es népszámlálás szerint a legnagyobb külföldi csoport, a kínaiak száma húszezer körüli volt, míg az európai bevándorlók csoportja közel négyszázezer főt számlált.

A második világháborús japán fenygetés (1941-ben alig 7 millió volt a lakosság száma) azonban egyértelművé tette, hogy az eddigi politika nem tartható. A második világháborút követő hatalmas népmozgások egy részének begyűjtésében már az ausztrálok is aktív szerepet vállaltak. A kelet-európai menekültek tömegei például így leltek új hazára a Föld másik felén, s munkaerejükől és kreativitásukból az ország sokat profitált



Kínai ceremóniális tornyok a beechworth-i temetőben (VIC). Amikor épültek, 1860-ban, a városka környékén több mint 5000 kínai bányászott aranyat.



Afgán tevehajcsár sírja a bourke-i temetőben (NSW).

(lásd későbbi fejezetben). A fehér Ausztrália politikáját hivatalosan csak az 1970-es években ejtették, a más népcsoportok megjelenésétől és tömbösödésétől való idegenkedés azonban csak lassan oldódott.

Az első „nemzetiségi városrészek”, mint például a Melbourne-ben vagy Sydney-ben hosszú múltra visszatekintő „Chinatown”-ok eredetileg elszigetelésre épülő közösségeitől a többnemzetiségű kerületek kialakulásáig és a különböző etnikumok békés együttélésének elfogadásáig hosszú út vezetett.



A Chinatown bejárata Sydney-ben , illetve Melbourne-ben

Mára szinte az összes nagyvárosban léteznek olyan negyedek, amelyeket többségében az otthon nem angolul beszélők laknak. Ebbe a kategóriába egyébként nagyjából az összlakosság 15%-a tartozik, akik mintegy kétszáz különböző nyelvet használnak egymás között.

Ausztrália az elmúlt két évszázad folyamán a bevándorlók országa volt, és az is maradt. A népességyarapodás nagyobbik része mindazonáltal a születésekből adódik.*

* A bevándorlás legnagyobb részét a képzett munkaerő beáramlása teszi ki,⁷⁷ ennek nagysága az elmúlt 15 évben nagyjából évi százezer főről közel a duplájára emelkedett. Ausztrália jelentős humanitárius célú befogadóprogramot is működtet, melynek keretében az elmúlt években évi 13–20 ezer fő körüli rászoruló kapott ausztrál vízumot (legtöbbször iraki, szíriai, mianmari és burmai születésűek). A humanitárius befogadás alapját az Ausztrália által 1954-ben ratifikált ENSZ Menekültügyi Egyezmény képezte. Az eseti beavatkozások helyett (mint például az 1956-os magyar menekültek ügyében) Ausztrália az 1970-es években saját menekültügyi rendszert épített ki. Ennek keretében először az indokínai menekültek ügyét próbálták megoldani.

A lakosság közel egyharmada országon kívül született (Magyarországon ez az arány 4% körül van). Országon belül multikulturális hagyományaira talán a legbüszkébb Melbourne városa, ám mind a két metropolisz lakosságán belül jelentős az első és második generációs bevándorlók aránya.

A 2011-es népszámlálás szerint a legjelentősebb bevándorlói csoportok az országon belül az angolszászok – Nagy-Britannia és Új-Zéland, bár e csoporton belül elképzelhető más etnikai hovatartozás, hiszen sok harmadik országból érkezett a brit útlevél megszerzését követően költözik tovább – kínaiak, indiaiak, arabok és az olaszok. Az angol helyett otthon más nyelven beszélők által leggyakrabban használt nyelvek a kínai különböző dialektusai (növekvő számban), az olasz (csökkenő), az arab (növekvő) és a görög (stagnál).

Bár az országban Sydney alapításától fogva elsősorban keresztény felekezetek dominálnak, a különböző vallások (judaizmus, buddhizmus és hinduizmus, iszlám) viszonylag korán megjelentek a bevándorlókkal. Ausztrália legkorábbi, ma is működő ortodox zsinagógája Hobartban áll, építésében a magyarországi Friedman Izsák jelentős részt vállalt.*

A legrégebbi mecsetet afgán tevehajcsárok építették a sivatagi Marree-ban (SA) a 19. század második felében. Ugyancsak a korai időkre emlékeztet a bourke-i temetőben (NSW) álló mecset, amely a 20. század első éveiben épülhetett.



A hobarti zsinagóga



*A legrégebbi ausztrál mecset
(Marree, Dél-Ausztrália)*

* A vélhetően pesti születésű Friedman Izsák (1805–1875) az 1830-as évek elején érkezett Ausztráliába. Sydney-ben, Hobartban és Melbourne-ben is élt, vállalkozásai mellett mindenhol aktív tagja volt a helyi zsidó közösségnek. Az 1845-ben elkészült hobarti zsinagóga építésében is szerepet vállalt, majd idősebb korában a sandhursti (Bendigo) zsinagóga rabbija lett. Ő volt az első magyar, aki véglegesen letelepedett a távoli kontinensen. Melbourne-ben halt meg, sírja az öreg temetőben romos állapotban található (a sírról készült fotót lásd később).

Ausztráliában jelenleg is a keresztény felekezetek vannak többségben (60%), a lakosság nagyjából egynegyede nem vallásos. A legjelentősebb befolyással a buddhizmus, az iszlám és a hinduizmus bír, a leggyorsabban a hindu és az iszlám vallás követőinek száma növekszik.

A zsidóság már Sydney alapításakor képviseltette magát, a kelet-európai zsidóság tömegei leltek új hazára Ausztráliában a második világháború után. A legjelentősebb zsidó közösség jelenleg Melbourne-ben és Sydney-ben él.

Néhány szó Ausztrália zsidó közösségeiről

Ausztrália zsidó közössége a legutolsó (2011) népszámlálási adatok alapján 100 ezer fő körül mozog. Ennek több mint 83%-a a két metropoliszban: Melbourne-ben és Sydney-ben tömörül. Melbourne-ben több mint 51 ezer fő, Sydney-ben 45 ezer fő él, a victoriai diaszpóra-rész némileg gyorsabban növekszik az Új-Dél-Wales államban találhatónál.

A zsidóság – bár mindkét nagyvárosban szórtan települ – hagyományosan néhány városrészbe koncentrálódik. A legismertebbek Melbourne-ben: Caulfield, Elsternwick, Elwood, valamint Bentley és St Kilda egyes részei. Sydney-ben: Dover Heights, Vaucluse, Double Bay, Bondi Beach, Bellevue Hill környéke, melyekbe a zsidóság elsősorban a második világháborút követően költözött. Ausztrália legnépesebb zsidó közössége egyébként a melbourne-i Caulfield városrészben található; itt él az ausztrál zsidó közösség közel egytizede, több mint tízezer ember. A két metropolisz mellett kisebb, pár ezer fős diaszpóra-rész található Perthben (6 ezer fő körül), illetve az utóbbi években egyre népszerűbb Queensland államban (4 ezer fő körül).

A zsidó diaszpórán belül a közép-kelet-európai származásúak aránya csökkenőben van, az utóbbi időszakban elsősorban Dél-Afrikából, Izraelből, a FÁK-ból, illetve az USA-ból érkeztek bevándorlók. A magyar születésű zsidók aránya Melbourne-ben és Sydney-ben az utolsó népszámlálás adatai szerint 1–2% körül mozog.

A magyar zsidóság régtől fogva erős kapcsolatot ápol Ausztráliával. A korai idők több rabbija is magyar földön született (például Hoelzel Herman, Friedman Izsák). A legtöbben a második világháborút követően érkeztek, és Sydney-ben telepedtek le. Melbourne-ben a magyar származású zsidók száma szintén jelentős. A magyar származású zsidók a 20. század második felében több alkalommal is saját egyesületet hoztak létre, jelenleg kis létszámmal működik egy szervezet Melbourne-ben. A holokauszt emlékére magyar vonatkozású emlékművek is őrzik

(Melbourne-ben St Kildában a Holokauszt-szobor, illetve Kew-ban a Wallenberg-szobor, a Sydney-i Woollahrában a Wallenberg-szobor). A Magyarországon eltűnt Raoul Wallenberget tisztelete jeléül Ausztrália történelmében elsőként tiszteletbeli ausztrál állampolgárává nyilvánította (2013).



Raoul Wallenberg Garden (Kew, Melbourne)



Wallenberg-emlékmű (Woollahra, Sydney)

Urbanizáció

Ausztrália már a 20. század elején is a Föld leginkább urbanizált területei közé tartozott, a népesség kétharmada pedig már akkor is a keleti parton élt. Az 1911-es összeírás szerint a legurbanizáltabb állam Új-Dél-Wales volt, ahol a lakosság 63%-a élt városokban, míg az egész ország tekintetében ugyanakkor az urbanizáció aránya 58% volt.

Száz évvel később, a 2011-es census szerint a Fővárosi Kerületet (ACT) nem számítva, ahol a városi lakosság aránya 99% feletti, a legurbanizáltabb állam Victoria, ahol a lakosság több mint 90%-a városlakó. Az országos átlag megközelíti a 90%-ot. Hogy ez mennyire jelentős, ahhoz elegendő egy pillantást vetni a szomszédos Pápua-Új-Guinea adataira, ahol a városlakók aránya még a 21. század második évtizedében is alig több mint 10%!

Az urbanizáció azonban Ausztrália esetében a koncentráció növekedésével is jár. Ahogy a 20. század elejének városrangsora (Melbourne, Sydney, Adelaide) a 21. század elejére felcserélődött (Sydney, Melbourne, Brisbane), úgy a következő évtizedek a há-

rom nagy metropolisz lakosságának további – robbanásszerű – növekedésével járhatnak. Egyes elképzelések szerint a metropoliszok sorrendje már a század közepére újra átrendeződhet (Melbourne, Sydney, Perth).

Mégis, a legvalószínűbbnek a városhatároktól független városkomplexumok kialakulása tűnik, amelyek továbbra is megőrzik az ország keleti parti túlsúlyát (8–8 millió körüli Melbourne és Sydney és hozzájuk tovább közeledő Brisbane-környék 6 millió feletti lakosságszámmal). Ami azonban már most látható, az a nyugati parti metropolisz, az évtizedek óta dinamikusán fejlődő Perth környékének a jelenleginél is gyorsabb és erősebb kiteljesedése (5 millió körüli lakossággal).

A statisztikai hivatal igyekszik idejében felkészülni, részletes elemzések olvashatóak 50 és 100 éves időtávlatban. Ebből csupán egy összetevőt, az összlakosság várható létszámát emelhetjük itt ki. A statisztikusok 2061-ben 36–48 millió, 2101-ben 42–70 millió közötti lakosságszámmal kalkulálnak.

Infrastruktúra

Az infrastruktúra kiépítése felé tett első lépések Sydney megalapításával történtek meg. A hatalmas távolságok és a belső részek feltáratlansága miatt a legfontosabb közlekedési és szállítási eszköz még hosszú ideig a hajó maradt. Később az őslakosok ösvényein előbb a felfedezők, majd a csordák vonultak végig, hogy azok végül majd utakká szélesedve lehetővé tegyék az egyre gyarapodó települések közötti kapcsolattartást. Ekkorra a ló és a szekér vált fő szárazföldi közlekedési eszközzé, de a postakocsik nyomában rövi-



Balra a Cobb és Társa egyik, az Ausztrál Nemzeti Múzeumban (Canberra, ACT) kiállított kocsija látható.

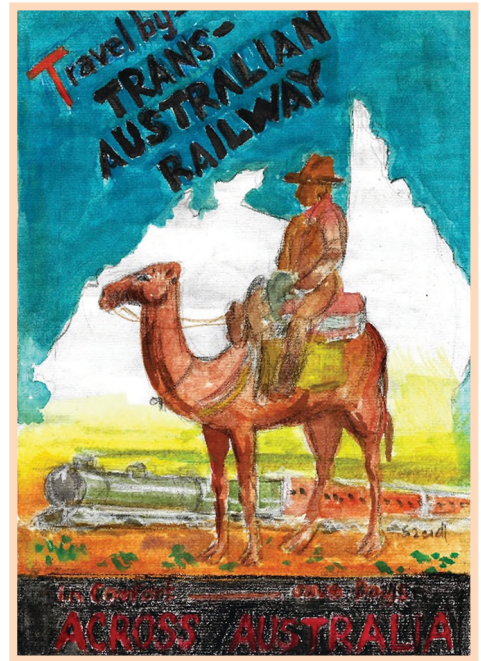
Jobbra egy gyapjúszállító szekér látható Hay-ben (NSW), a Gyapjúmúzeumban.

desen megjelent a vonat, amely egyszerre volt képes az áru- és utasforgalom lebonyolítására.*

Ausztrália vasúthálózata jelenleg közel 40 ezer kilométer hosszúságú (összehasonlításképpen: a kicsiny Magyarországnak jelenleg nagyjából 8000 km-nyi vasútvonala van, az első világháború előtt, akkori országterületen pedig több mint 21 ezer kilométernyi vonallal rendelkezett!). A Parkes miniszterelnök által a 19. század végén kitűzött célt, az egységes nyomtávra történő átállást közel másfél évszázad alatt is csak részben sikerült megvalósítani. A hálózat fele (!) már standard méretű, de a másik fele viszont széles, illetve keskeny nyomtávú.**

Az autók és a teherautók megjelenése a 20. század elején elsősorban a technikai fejlődésre hívta fel a figyelmet, de valódi alternatívává csak a szilárd burkolatú úthálózat kiépítését követően vált. A vasutakat azonban még a 20. század első felében is végleges megoldásnak tekintették, és az úthálózat hátrányára fejlesztették.***

Számokkal kifejezve: az ausztrál úthálózat több mint 820 ezer km-es, de ennek csupán kisebbik része (43%) aszfaltozott, a nagyobbik része változó minőségű, időjárási feltételek függvényében járható földút (Ma-



A vonat előnyeit ecsetelő utazási plakát (20. század első fele)

* Az aranylázak hőskorában a végtelen pusztákat átszelő legendás Cobb és Társa céget amerikaiak – köztük a névadó Freeman Cobb – alapították. Az első járat 1854-ben indult el Melbourne és Bendigo között. Bár több államban is terjeszkedett, a vasúttal hosszú távon nem versenyezhetett. Az utolsó járat 1924-ben indult útjára.

** A vasúttal és a vasútert való küzdelem nagyságát és nehézségét jól jelképezi az észak–déli transzkontinentális vonal, amelyet 1878-ban kezdtek el építeni és 2004-ben fejeztek be. Ezen szállítja a turistákat manapság a legendás Ghan, amely a közel háromezer kilométeres távot három nap alatt teszi meg. A vonat a nevét az afgán tehéncsárók után kapta még 1923-ban. További híres államközi vonal az Indian Pacific, amely Perth és Sydney között hosszában szeli át a kontinenst. A 4352 km-es távot négy nap alatt teszi meg, illetve a Melbourne és Adelaide között 1887 óta közlekedő Overland.

*** Az első burkolat – fakockából – Sydney-ben készült 1880-ban. 1890-től aszfaltutak is épültek, de csak a legforgalmasabb helyeken. Az első tagállami közlekedési hatóság 1913-ban alakult Victoriában, a példát a következő évtizedekben másutt is követték. Az első hosszabb aszfaltozott útszakasz két város között a Sydney–Newcastle közötti szakasz volt, amelyet 1930-ban adtak át. Az egész évben járható utak építését a második világháborús fenyegetettség gyorsította fel. A Stuart és az Eyre autópályák ekkor készültek el, de az aszfaltozott úthálózat kiépítése egészen az 1990-es évekig eltartott (és számos helyen jelenleg is folyamatban van).

gyarországon nagyjából 200 ezer kilométeres az úthálózat, s ennek is a kisebbik része aszfaltozott). Az aszfaltos utak legnagyobb arányban a Fővárosi Területen (ACT) és Victoria államban találhatóak.

A nagy távolságok a kontinens belsejében egy speciális szállítási formát is életre hívtak: ez a road train vagy vonatkamion. A több pótkocsiból álló, egyes helyeken 50 méter hosszúságot is meghaladó 3–4 pótkocsis kamionok különböző árut (élőállat, bányakincs, benzin) szállítanak Új-Dél-Wales, Queensland, Dél-Ausztrália, Nyugat-Ausztrália és az Északi Terület elhagyatott vidékeire, illetve azokon keresztül, akár egyik parttól a másikig.*



Road train Queensland állam belsejében.

Csak belátható útszakaszon szabad előzni! Az ausztrál kamionosok életét egy kiváló sorozat révén Magyarországról is követhetjük a Discovery csatornán (Ausztrál kamionosok / Outback truckers)

Ilyen feltételek mellett a már az első világháború előtt szárnyait bontogató légiközlekedésre nagy jövő várt a kontinensen. Jelenleg közel 500 (!) repülőtér található Ausztráliában. A tagállami fővárosok hatalmas repülőterei a forgalom növekedése miatt folyamatosan bővülnek, illetve egyes helyeken az agglomeráció nagysága miatt további repülőterek építését tervezik.

A teherhajók szerepe a modern korban is jelentős maradt. Óriási teherkikötők találhatók nemcsak a keleti (Melbourne, Sydney, Brisbane, Dalrymple Bay), hanem a nyugati parton (Dampier, Port Hedland, Port Walcott, Freemantle) is.

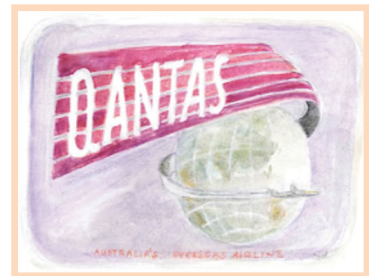
* Ha road trainnel találkozunk, előzésnél figyelembe kell venni a hosszát és egyéb sajátosságait, és csak hosszan belátható útszakasznál, megfelelő időjárási körülmények esetén szabad előzni!

Néhány szó az ausztrál repülőtársaságokról

Az ausztrál piac több mint felét uraló Qantas, a legendás repülő kenguru kezdetei az első világháború utáni évekre nyúlnak vissza. A társaságot 1920-ban három világháborús veterán alapította, köztük a kiváló ausztrál pilóta, Paul McGinness (1896–1952). A ma ismert név az eredeti név, a Queensland and Northern Territory Aerial Services kezdőbetűiből származó rövidítés, amely a társaság kezdeti repülési területére utal. A Qantas eredetileg az álmos Winton városkában székel, amely ma dinoszaurusz-leleteiről ismert, majd Longreachbe költözött, ahol a Qantas Múzeum számos érdekességgel ma is várja a látogatókat.

A cég székhelye 1957-től Sydney-ben található. Hőskorában a Qantas a távoli vidékek települései közötti utas- és levélszállítással foglalkozott. 1935-től nemzetközi járatokat is indított. A kenguru-jelképet 1944 óta használják. A Qantas-csoport jelenleg közel 70 belföldi és közel 30 nemzetközi célállomásra repül. Nagyjából 30 ezer munkavállalóval mintegy 60 millió utast szállít évente, flottájának nagysága 120 darab körül mozog. A világ egyik legbiztonságosabb légitársaságának tartják.

Amikor a két legnagyobb ausztrál légitársaság közül az Ansett összeomlott, a Qantas öröme nem lehetett felhőtlen. Az ezredfordulón már megjelentek az első fapados légitársaságok, amelyek újfajta szervezési és árazási módszerük-



Egy régi Qantas-logó

Az első Qantas-gép, az AVRO 504K 1988-ban készült másolata a Sydney repülőtéren. Az első menetrend szerinti Qantas-járat 1922. november 2-án Charleville-ből Cloncurrybe közlekedett (Queenslandben).

kel tömegek számára tették elérhetővé a nagy távolságok közötti gyors utazást. Az 1999-ben alapított, jelenleg Brisbane központú Virgin Australia flottája alig marad el a Qantasétól (114). A 2000-ben Sydney és Brisbane közti olcsó járatokkal induló légitársaság ma már számos belföldi és nemzetközi desztinációra repül, s aktív részt vállal például folyamatos hozzáférés biztosításában a távoli bányákhoz. Üzletpolitikájának lényeges vonása, hogy egyszerre kínál magas szintű és fapados szolgáltatásokat, az utasra bízva a komfortfokozat kiválasztását. A Qantas által 2003-ban létrehozott fapados, a Jetstar Melbourne-ben tartja székhelyét. A Qantasénál olcsóbb árakkal, de megbízható járatokkal közlekedik közkedvelt belföldi és nemzetközi (délelet-ázsiai és csendes-óceáni) célállomásokra. Flottája jelentős (70 gép). A fapados piac harmadik jelentős résztvevője, a 2007-ben alapított Tigerair Australia ugyancsak Melbourne-ben székel. Költségeit, és így jegyárait a földi személyzet radikális csökkentésével tovább sikerült faragnia. A Virgin Australia és a Tigerair Australia egyaránt a három nagy légitársaság (Eti-had, Air New Zealand és Singapore Airlines) által meghatározó mértékben tulajdonolt Virgin Australia Holdinghoz tartozik.

Tömegközlekedés

A hajó az első pillanattól fogva fontos szerepet játszott a személyszállításban. A tömegközlekedésben való részvételét a földrajzi sajátosságok is elősegítették, Sydney-ben és Brisbane-ben most is fontos szerepet játszanak.

A vasúti személyszállítás fénykora a 19. század második felében köszöntött be. A motorizáció, miután az utak minősége is javult, a tömegeket a kocsik és a buszok felé vonta el. Az első buszjáratok Melbourne körül a 20. század első éveiben indultak, mára a nagyvárosokat a távoli helységekkel rendszeres buszjáratok is összekötik. A kötöttpályás közlekedés szerepe a nagyvárosok egyre zsúfoltabbá válásával újra felértékelődik. Melbourne egyik nagy előnye például kiterjedt villamoshálózatában rejlik.

Az ausztrál villamoshálózatról

Nem érezhették magukat magányosnak a melbourne-i villamosok a 19. század végén, mert több victoriai városban (Bendigo, Ballarat) és más államokban is szinte egyidejűleg kezdték meg a vonalak kiépítését. Sydney-nek 1923-ban közel 300 km-nyi villamoshálózata volt, de az 1960-as évekre valamennyit felszámolták. Ha-

sonló időben szűntek meg a villamosvonalak Perthben és Hobartban. Brisbane-ben majdnem az 1970-es évekig csilingeltek. Szinte minden településen érződik a hiányuk, s különböző megoldásokkal próbálják az utánuk évtizedeken át fennálló ürt betölteni. Sydney-ben az 1990-es évek végén kezdték meg a Light Rail rendszer visszaépítését (tulajdonképpen a magyar villamos és a hév jellemzőivel bíró forma), a hálózat bővítésén most is dolgoznak. Brisbane környékén, Gold Coaston 2014-től jár a villamos, magában Brisbane-ben ugyancsak Light Railt terveznek építeni. Adelaide-ben a számos vonal közül egyet hagytak meg az 1950-es években, s most a bővítésén és modernizálásán dolgoznak. Canberrában egy évszázados tervezgetés után 2016-ban megkezdtek az első Light Rail-vonal megvalósítását.

Melbourne-ben a régi vonalak felújítása, forgalomtól való védelme (a pályák többsége az autókkal közös használatú), illetve a villamosok modernizálása van napirenden. Jelenleg a világ legnagyobb villamoshálózata itt található (közel 250 km), több mint 1700 villamosmegállóval (Budapest villamoshálózata több mint 150 km hosszúságú). Külön érdekessége a rendszernek, hogy különböző korú villamosok járnak a vonalakon, a legrégebbi, még használatban lévő kocsik még a második világháború előtt készültek. Melbourne európai arculatának megőrzéséhez e sokszínű hálózat nagymértékben hozzájárult. Jelenleg a vonalak fejlesztésén és bővítésén dolgoznak.

A repülőgépek – hasonlóan az itthoni intercity-rendszerhez – városokat kötnek össze, csak ezek a városok egymástól több száz vagy ezer kilométer távolságra fekszenek! Forgalma alapján jelenleg a sydney-i (39 millió utas/év), a melbourne-i (32 millió utas/év) és a brisbane-i repülőtér (21 millió utas/év) a legforgalmasabb (viszonyításképpen: Ferihegy utasforgalma 2015-ben érte el a 10 millió főt). A kontinens legnagyobb forgalmú desztinációja a Sydney–Melbourne viszonylat, amelyen évente 10 millió ember utazik (irányonként)!



Régi és új típusú villamosok Melbourne belvárosában

A 21. század beköszöntével és a metropoliszok lakosságának további növekedésével a tervezőknek és döntéshozóknak be kellett látniuk, hogy a korábban előrelátóan kifejlesztett villamos-, busz- vagy vonathálózat önmagában semmit nem ér! Összehangolt menetrendekre, intermodiális csomópontokra és kiváló szervezőmunkára van szükség, és sohasem a jelenben, hanem 2–3 évtizedes távlatban szükséges gondolkodni. A költségek ugyanis óriásira duzzadtak, a városok pedig tömegközlekedés nélkül működésképtelenek (egy bizonyos méret felett pedig már tömegközlekedéssel is). Az ausztrál nagyvárosok összehangolt menetrendjei és tömegközlekedési szolgáltatásai (egyidejűleg úton, vízen, levegőben és föld alatt) e koncepció jegyében már nem csak a város, hanem az agglomeráció közlekedési információit is tartalmazzák (honlapok, mobil appok). A szinte kezelhetetlen méretű autóforgalomra válaszul újratervezendő villamosvonalak egy részét metróként – részben föld alatt – valósítják majd meg. Bár a jelenlegi ausztrál metró leginkább a magyar hévhez hasonlítható, de Sydney-ben már épül egy valódi metróvonal is.

Jövőbeli fejlesztések

Ausztrália komolyan felkészül a jövőbeni fejlesztésekre, nem ritkán 30–70 éves időtávlatban modellezi az adottságokat és a szükségesnek tűnő beruházásokat. Jelenleg a prioritási lista áttekintése alapján a legfontosabbnak a formálódó keleti parti városkomplexumok (Melbourne, Sydney, Brisbane) és a gyorsan fejlődő Perth közlekedési infrastruktúrájának fejlesztése (úthálózat, tömegközlekedés), valamint az áruszállítási kapacitások növelése a tengerparton és az ország belső területein át (például Melbourne–Brisbane vasútvonal) tűnhetnek.

Városokon belül a növekedés felgyorsulása miatt nem csupán további intermodiális csomópontokra, hanem ilyen csomópontok hálózatos rendszerének kialakítására lesz szükség, ugyanis egy idő után a mostani ingázás helyett az egyes városrészeknek kell elérhető távolságon belül biztosítaniuk valamennyi szolgáltatást (lakást, munkát, szórakozást, oktatást, élelmet), s a tömegközlekedésnek az e városrészekben belüli mozgást kell megkönnyítenie. Az összekapcsolást pedig az utazási idő csökkentése révén a néhány évtized múlva megvalósuló gyorsvasútnak kellene elérnie.

A metropoliszok kezelhetetlen nagyságúvá duzzadásának előjelei Sydney-ben és Melbourne-ben már érzékelhetőek.

Ausztrália jövője – csakúgy mint egykor a fővárosé, Canberráé – a tervezőasztalon fekszik. Előre láthatóak a trendek és megbecsülhetőek az adottságok, amelyeket a fentiek során részletesen is áttekintettünk. Ausztrália szigetország, amely a bevándorlás szabályozásával folyamatosan kedvező feltételeket teremthet a megújulásához. A földjében rejlő bányakincseknek köszönhetően már most is kedvező helyzetben van, természeti adottságainak egy részét pedig a változó körülmények között is előnyére képes fordítani (például a globális felmelegedésből származó napenergiát). A kontinens szárazsága legendás, ez nyilván behatárolja a népesedési lehetőségeket is, és tovább erősíti a már belakott helyeken való koncentrálódást.



*A 297,3 méter magas Euréka-torony Melbourne belvárosában, a botanikus kertből fényképezve.
A déli félteke egyik legmagasabb épülete (holtversenyben a queenslandi Q1-toronnyal).*

Mindebből következik, hogy az infrastruktúra tekintetében elsőbbséget kell kapniuk az ásványkincsekhez való hozzáférést, illetve a metropoliszok belső, valamint egymás közötti közlekedését biztosító fejlesztéseknek.

Összegzés

A gazdaságföldrajzi áttekintésből látható, hogy Ausztrália elmúlt két évszázada a kontinens felfedezésével és benépesítésével telt. Végigtekintve erősségein, tartalékain és ezekből következő lehetőségeinek széles spektrumán, a jövőre nézve is igazolhatónak tűnik az ausztrálok önbizalma, hogy országuk „lucky country”, amely továbbra is szép jövő előtt áll.



Ausztrália növényvilága





Botanikus kertek



A kontinens számos élénk színű virágot hajtó növényvel büszkélkedhet, Ausztrália botanikus kertjei már csak ezért is szemet gyönyörködtetőek. Minden nagyvárosban találhatunk egyet, amelynek meglátogatása felejtetetlen élménnyel szolgálhat.

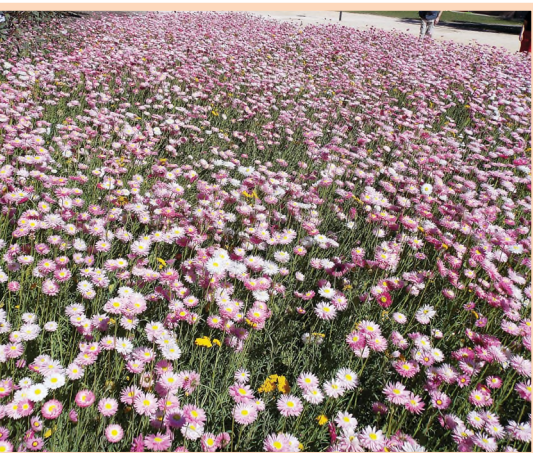
A legkorábban, 1816-ban alapított botanikus kerttel természetesen Sydney büszkélkedhet, de nyomában ott jár európai hangulatú kertjével Hobart (1818). Melbourne botanikus kertje – mint maga a város is – a semmiből bontakozott ki, s 1853 óta látogatók ezreit vonzza minden évben pompás ligeteivel, tavaival és felejtetetlen hangulatával. Adelaide-ben már a város alapításakor tervezték botanikus kert kialakítását, de az végül csak 1857-ben nyitott meg. Melbourne és Adelaide kertjeit egyébként német botanikusok alakították ki (Ferdinand Müller [1825–1896], illetve Richard Moritz Schomburgk [1811–1891]). Brisbane-ben 1855-ben, Perthben pedig csak 1965-ben alakították ki a botanikus kertet, pedig az annak helyet adó King's Park már a 19. században létezett. Darwin botanikus kertjében szintén egy német szakember tevékenykedett: Moritz Wilhelm Holtze (1840–1923), aki a darwini évek (1878–1891) után az adelaide-i botanikus kert élén (1891–1917) folytatta munkáját. Több városban (például Melbourne vagy Brisbane) városszerte kisebb botanikus kertek is működnek (például St Kildában vagy a Mt Coot-tha-hegyen). Ausztrália valamennyi botanikus kertje közül talán a legszebb a canberrai Nemzeti Botanikus Kert, amely 90 hektáron terül el a Fekete-hegy lábánál, és átfogó képet kíván nyújtani az ausztrál flóráról (1970-ben nyitott meg, 6300 fajt próbál a több mint 78 ezer itt élő növényen keresztül bemutatni). A legnagyobb ausztrál botanikus kert az új-dél-walesi Mt Annanban található (Sydney mellett), amely több mint 400 hektárt szentel az ausztrál honos fajok bemutatásának. Az ország egyetlen őslakosok által működtetett botanikus kertje Jervis Bayben (ACT) található a Booderee Nemzeti Parkon belül.

◀ *Kilátás a canberrai botanikus kertből a városra. Az Erzsébet királynő által 1970-ben felavatott Cook-emlékmű szökőkútja a Burley Griffin-tavon délutánonként működik, s két pumpával nagyjából 6 tonna vizet képes alkalmanként 147 méter magasra kilőni.*

Virágfesztiválok



Kezdődik a virágszezon az Ausztrál Alpokban!



*Vadvirágok a King's Parkban
(Perth, Nyugat-Ausztrália)*

Évszakonként eltérő illat- és színekavalkáddal találkozhatunk. Az ausztrál flóra több mint 27 ezer faja között (a magyarországi flóra nagyjából háromezer fajtát tartalmaz) számos, európai szemmel szokatlan növényt láthatunk. Érdeemes figyelni, hogy az év melyik szakában melyik vidékre látogatunk. Az egyébként kietlen pusztaságok minden évben néhány hétre vadvirágmezbe öltöznek. Ausztrália ünneplőben – mennyire más benyomást szerezhethetünk, ha éppen ekkor járunk arra!*

A vadvirágok általában július és december között nyílnak a belső területeken, de egy-egy váratlan heves eső felboríthatja a megszokott ritmust. Nyugat-Ausztrália a vadvirágok hazája (közel nyolcezer fajta vadvirággal), ám Új-Dél-Wales és Queensland távoli vidékein is találhatunk szép virágmezőket. Sőt a fővároshoz közel, az Alpokban az év vége felé csodálatos virágszőnyegben gyönyörködhetünk!

A virágfesztiválok (az ausztrál tavasz, szeptember-október táján) egyébként is népszerűek Ausztráliában. A Floriade Canberrában 1987 óta köszönti a tavaszt. Queenslandben Toowoomba (szeptember), Új-Dél-Walesben Bathurst (október vége-november eleje), Bowral (szeptember), Victoriában a festői környezetben fekvő aprócska Bright (október), Ballarat aranyvárosa (március), a Melbourne határában fekvő Silvan (szeptember), Dél-Ausztráliában Renmark (október) ismert virágfesztiváljairól.

* Figyeljük a vadvirág-fesztiválok időpontját (Wildflower Festival) az interneten, a leghíresebb talán a szeptember-október környékén tartott perthi King's Parkban rendezett fesztivál, amelyről rendszeresen tudósít a televízió is.



Tulipánok a Floriade-on Canberrában (2011)

Ősi és hatalmas



Wollemi-fenyő a canberrai botanikus kertben

A nálunk cserepes növényként ismert szobafenyő egy kifejlett példánya a canberrai botanikus kertben



Ausztrália vegetációja az ősi szuperkontinensről, Gondwanáról, illetve a mai Antarktisztól való leválással (a szétválás módja és időtartama tekintetében több teória is létezik) önállóan fejlődött tovább. A növényzet több mint 80%-át endemikus, csak ott élő fajok alkotják, amelyek hozzácsokták az Ausztráliát az idők során érő szélsőséges változásokhoz is. Egyes fajok pedig – a növényeknél éppúgy, mint az állatoknál – élő kövületekként léteztek tovább egészen a jelenkorig, megbújva egy-egy völgyben, medencében vagy szigeten (Ausztráliában ilyen élő növényi kövület az idiospermum vagy a wollemi-fenyő).

■ A hírneves, lelőhelyéről, a Sydney melletti Wollemi Nemzeti Parkról elnevezett **wollemi-fenyő** (magyarul sárkányfenyőként is emlegetik) mintegy 200 millió évvel ezelőtt élte virágkorát, s a kontinens északra sodródásával és az éghajlat szárazsá válásával kicsiny zárványokba szorult vissza. A szárazföld egészén átvették az uralmat az eukaliptuszok, s az eredeti erdőtakaró egyes darabjai – így az eső-



Ezek a kauri-tornyok több mint 45 méter magasak, kerületük 6 méter körüli (Lake Barrine NP, QLD). A bika kauri a legnagyobb méretű Ausztrália 38 fenyőfaja közül.

erdők foltjai Queenslandben és Victoriában csak a szerencsének köszönheték fennmaradásukat. A wollemi-fenyőt 1994-ben történt felfedezését követően mesterségesen is szaporítani és terjeszteni kezdték, a túlélő mintegy száz fő ugyanis kérdésessé tette a faj további fennmaradását. Mára a világ számos pontján nőnek egyedei – egy példányt büszkén őriz a budapesti Fűvészkert is –, de valamennyi ausztrál botanikus kertben található belőle legalább egy csemete. A kifejlett fák több száz (vagy ezer) évig is élnek, magasságuk a 40 métert is elérheti. A legidősebb élő példány: a Vili király több mint ezer éves.

■ A wollemi-fenyőn kívül a fenyőalakúak rendjébe tartozó, Ausztráliában őshonos fajok számos érdekességet tartogatnak, amelyre itt érdemes felhívni a figyelmet. A wollemi fenyővel azonos családba (Araukária) tartozik a Magyarországon szobafenyőként ismert, de ott hatalmas, 50 méternél is nagyobb fává terebélyesedő **norfolki araukária**, amely mára az egész világon elterjedt, s kiváló minőségű fájáról és dekoratív jellegéről ismert.



A bunya-toboz mérete többszöröse a normál fenyőtobozénak (Sydney, NSW)

■ Az araukária-félék egyik tekintélyes faja a **kaurifenyő**. Tiszteletet parancsoló, hatalmas példányai ismertek Ausztráliából és Új-Zélandról is, ám különböző fajokról van szó. A Queensland északi részén honos kopálfenyő (vagy queenslandi kauri, latin nevén *agathis robusta*), illetve bika kauri (*agathis microstachya*) kifejlett egyedei díszlenek például az Atherton-táblavidek erdeiben.

■ Ugyancsak az araukáriák közül való a **bunyabunya-fenyő** (ausztráliai araukária), amelynek óriási méretű toboza az őslakók kedvelt élelmiszerei közé tartozott, s újabban az egészséges táplálkozás hívei között reneszánszát éli. Az eredetileg Queenslandben honos fenyő szép példányai talál-

hatóak Új-Dél-Walesben és Nyugat-Ausztráliában. Egyik régi gyűjtőhelyén, a Bunya-hegységben az őslakók még a 20. század elején is aratási fesztivált szerveztek.

■ A ciprusfélék családjába tartozó **callitris** (magyar nevén díszciprus) 15 faja közül 13 Ausztráliában őshonos. Mérete a bozótól a magas fáig változó, az eukaliptusz-, kazuár- és akáciaerdőkkel keverten található szerte az országban. Termése csak bozótüzet követően kezd fejlődni.

■ A **huon-fenyő** (pontos magyar nevén taszmániai fátyolfenyő) a kőtiszafa-félék családjához tartozik, s Taszániában őshonos, ahol egészen a 20. század közepéig termelték ki hatalmas tönkjeit (a faipari központ a csendes és bájos városka, Strahan volt), hiszen fája tartós, ám könnyen megmunkálható. E több ezer évig is élő fák egyik legszebb populációja Mt Read környékén (Rosebery városkánál), a bányák által közrefogott Johnston-tónál található. Itt egy nagyjából egyhektáros területen több ezer éves példányok nőnek, amelyek tulajdonképpen egy több mint 10 ezer éves ős klónozott (genetikailag azonos) utódai. E miatt e facsoportosulást a Föld legidősebb élő szervezetének is szokták tartani. Huon-fenyőket a Huon, illetve a Gordon folyónál láthatunk, valamint minden nagyobb botanikus kertben.

■ Klónozással azonban más növénytelepek is képesek megújulni. A prótea-félék családjába tartozó **King's lomatia** megmaradt telepei Taszmánia délnyugati vadonjában vészelték át az elmúlt évezredek. A hírek egy több mint 40 ezer év óta saját magát másoló növényről szólnak, amelyet 2004 óta a taszmániai botanikus kertekben mesterségesen is szaporítanak.⁷⁸

Az ember hatása a természetre



A kontinens élővilágára azonban nem csak az időjárás, hanem az ember is jelentős hatással volt és van. Az őslakosok több ezer év alatt lassan alkalmazkodtak új otthonukhoz, s ahol lehetett, a maguk szükségleteinek megfelelően kezdték neki a növénytakaró gondozásának, illetve átalakításának. A tűz segítségével elő tudták segíteni erdőkből szavanná kialakulását, illetve bizonyos növényfajok adott térségen belüli elterjedését vagy visszaszorulását. Ugyanakkor magok cseréje vagy szállítása révén egyes fajokat távoli térségekbe is eljuttathattak.

■ A Pálma-völgyben növő **vörös káposztapálmákról** korábban úgy tartották, hogy az egykori gondwanai esőerdők utolsó közép-ausztráliai maradványáról van szó, amelyek több millió éves múltra tekinthetnek vissza. Az tény, hogy több száz éves egyedek is találhatóak a nagyjából 3000 példány között, de a 2012-ben publikált genetikai vizsgálatok megerősítették, hogy e pálmák ősei mintegy 15 ezer évvel ezelőtt kerültek a völgybe Katherine környékéről. A jelenlegi feltevések szerint a magokat az őslakosok hozhatták magukkal. A genetikai vizsgálatok mellett ez egy másik, hasonlóan érdekes kérdést is felvet: ennek a vándorlásnak a története évezredekken át megőrződött a helyi törzsek emlékezetében (hasonlóan régi történetekkel más törzsek is rendelkeznek, lásd később).



Vörös káposztapálmák a Pálma-völgyben (NT).
Már kevésbé misztikus.



A Sturt Nemzeti Park Új-Dél-Wales állam
északi csücskében (NSW)

A növényzetre az európaiak megjelenése (és az őslakosok eltűnése) szintén óriási hatást gyakorolt. A legeltetés és a fakitermelés rövid idő alatt hatalmas térségek arculatát formálta át, s a változásokat a behozott növények szándékos vagy véletlen elterjesztése tetőzte be.*

Később az akár hegyeket is elbontó külszíni fejtések gyakorolhattak hosszú távú hatást a növényzetre egy-egy lelőhely környezetében, ennek különösen látványos nyomai figyelhetőek meg Tasmaniában). Újabban pedig a bozóttüzek több évtizeden át észlelhető nyomaival szembesülhetünk, például Canberra környékén vagy a victorai Grampiansben.**

Vegetációs formák

Ausztráliában nemcsak a csapadék, de ennek megfelelően a növénytakaró is koncentrikusan oszlik el. A legjellemzőbb vegetációs formák a következők: az erdő, a füves puszta, a sivatag, s ezek különböző összetételű változatai, valamint a magashegyi vegetáció.

Ausztrália területének közel egyötödét erdőségek borítják, összetételük tájanként eltérő. Az erdők többsége – több mint kétharmada – Queenslandban, az Északi Területen és Új-Dél-Walesben található.

A legkülönlegesebb hangulata talán az ausztrál esőerdőknek van, melyek a természet szentélyeiként változatos élővilágnak adnak otthont, illetve – a kontinens zord körülményei között – kedvező lehetőséget biztosítanak a túlélésre.

Esőerdők

Az esőerdők két fajtája közül a trópusi-szubtrópusi esőerdő összefüggően az évi 1500 mm feletti csapadékkal bíró északkelet-queenslandi hegyvidéken található meg. Ez az 1988-ban világörökségi helyszíneként is nyilvántartásba vett terület a Daintree-esőerdő.

* A legeltetés egykori eszközei jól tanulmányozhatóak például a Cameron Cornerben fekvő Sturt Nemzeti Parkban, amely korábban farmként működött, vagy éppen az új-dél-walesi Hayben az Outback Múzeumban (Shear Outback Museum). Az esztelen és koncepciótlan favágás közel másfél évszázados mementóiként meredeznek Tasmania déli részén még a 19. század közepe táján embermagasságban kitermelt huon-fenyők csomkjai!

** Itt kell megemlíteni az emberi vandalizmust is, ami nem csupán a természetre jelent fenyegetést. Az értelmetlen vandalizmus számos esetben maradandó károkat képes okozni a kulturális örökségben is, többek között a kulturális jelentéstartalmat hordozó növények elpusztításával, mint történt ez az Ausztrál Munkáspárt történetében fontos szerepet játszó Tree of Knowledge (Barcaldine, QLD), a victorai történelem egyik fontos pillanatára emlékeztető Federation Tree (Melbourne, Botanic Garden) vagy pedig a Namatjira képein szereplő twin gums (Alice Springs, NT) esetében.

A trópusi esőerdő

A nagyjából 9000 km²-es esőerdőből 1200 km² a Daintree Nemzeti Parkhoz tartozik. Az ősi, 160 millió évnél is régebbinek tartott esőerdő – úgy vélik – az egykor az egész kontinenst beborító erdőség utolsó maradványa. E feltevést erősítik a folyamatosan előkerülő ősi növényfajták (például *Idiospermum* vagy *stockwellia*). A genetikai vizsgálatok elterjedése, illetve az e vidéken mintegy 9 ezer éve lakó őslakosok (Kuku Yalanji törzs) történeteinek megértése még tartogathat meglepetéseket. Az észak-queenslandi arany- és szénlelőhelyeket felfedező, amatőr fotósként is jelentőset alkotó Richard Daintree (1832–1878) nevét nem csak az esőerdő, de zátony, folyó, nemzeti park és település is viseli. Az esőerdő egyébként az 1970-es években kis híján helyrehozhatatlan károkat szenvedett, amikor felparcellázását tervezték. Ezt és egy Cairns–Cooktown közötti útfejlesztést csak a lakossági tiltakozás akadályozta meg. Ezt követően a terület kutatása és fejlesztése új lendületet kapott. Jelenleg a számtalan ritka növény- és állatfajnak (csak orchideából 90 faj él itt!) otthont adó erdőség fantasztikus lehetőséget kínál a természet iránt rajongók számára. Ami fontos: a szabályok betartása, az előzetes felkészülés és a folyamatos tájékozódás, mert az esőerdőben számtalan veszélyes állat (köztük hüllők és kazuár) él!

■ A vidék speciális édessége a **fekete datolyaszilva** (chocolate pudding fruit). Bár errefelé nem őshonos, itt is termesztik, érett állapotban színe és íze a csokoládépudingéhoz hasonló. Jelentős mennyiségű C-vitamint tartalmaz.

■ A fűszercserjefélék családjába tartozó ***Idiospermum* vagy ribbonwood** egy „zöld dinoszaurusz”, legalábbis abban az értelemben, hogy nagyjából 120 millió évvel ezelőtt élte a virágkorát, s csupán az 1800-as évek végén fedezték fel, s végül csak 1971-ben tudták alaposabban megvizsgálni. A mérgező termésű, nagyjából 20–25 méter magasra növő, örökzöld növény virága, magja és levélzete egyaránt ősi jegyeket hordoz.



Idiospermum viraga (angol neve egy félrefordítás eredménye, magyar elnevezését a latin név alapján kellene meghatározni)



A Daintree folyó partja Queensland északi részén



*A Daintree-esőerdő a magasból
a Cape Tribulation környékén*

■ A szintén ősi **Stockwellia** egy eukaliptuszokkal közeli rokonságban lévő faj, amely kizárólag itt él, s amelyet csak az utóbbi időben, 2000 után tudtak részletesen megvizsgálni. A példákból látható, hogy bár sokat tudunk már az esőerdőkről, mégis nagyon keveset, s mai módszereink segítségével is sok területen még csak a kezdő lépéseket tudjuk megtenni.

A Daintree-hez hasonló szépségű, Brisbane-hez azonban jóval közelebb esik a Mackay melletti Eungella Nemzeti Park, amelyet 1941-ben hoztak létre. A hegyvidéken elterülő sűrű esőerdőkben és a rajtuk keresztül kanyargó Broken folyóban számtalan állatfaj, köztük rengeteg kacsacsőrű emlős található!

Esőerdő a mérsékelt övön

A mérsékelt övi (vagy hideg) esőerdő nagy facsoportjai elsősorban Victoria és Taszmánia államokban nőnek, de foltokban felbukkannak Új-Dél-Wales partmenti területein és az Új-Dél-Wales–Queensland államok határán található hegyvidékeken. Ahogy a trópusokon, a mérsékelt övben is számos páfrányfaj él az erdő alsóbb régióiban.

A két fő típuson kívül még számtalan átmeneti formával találkozhatunk. A legismertebb, monszunerdőként is számontartott Kakadu Nemzeti Park már átmenetet képez az erdő és a lápvídek (*wetland*) között.



Mérsékelt övi esőerdő Queensland déli határán

Lápvídek

Ausztrália számos (több mint 900) kiemelkedő fontosságú lápvídei területtel büszkélkedhet, amelyek egyedi növény- és állatvilággal és egyedülálló fajgazdagsággal rendelkeznek. A lápvídek megőrzése nemcsak környezetvédelmi szempontból fontos, az ökoszisztéma és a vízminőség fenntartásában játszott szerepük gazdasági előnyöket is rejt, például a halászat területén. Az őslakosok történetében és kultúrájában betöltött szerepük miatt a lápvídek többsége emlékhelyként is felfogható. A legjelentősebb ilyen területek az 1975-ben megkötött ramsari egyezmény hatálya alá tartoznak. Ausztráliában jelenleg 65 ramsari terület található, a legkorábban listázott a Cobourg-félsziget (Északi Terület) volt.



Mérsékelt övi esőerdő a Great Otway Nemzeti Parkban, három órányira Melbourne-től. A victoriai esőerdők egyes részei egy 200 millió éves gondwanai erdőség maradványai.



Páfrányfák a lombkorona felső szintjéről szemlélve (Great Otway NP, Victoria)

- A tengerparti lápvídek gyakori fafajtája a **mangrove**. A mangroveerdők a sós-vizes trópusi-szubtrópusi és mérsékelt övi partvidékek jellegzetes növényei, bár kedvező feltételek esetén nemcsak a dagályövezetben, hanem akár a szárazföld

távolabbi részein is felbukkanhatnak (például Nyugat-Ausztráliában). A világ összes mangrovefajainak nagyjából fele őshonos Ausztráliában, de leggyakrabban a posványmangrovével (*white mangrove*) találkozhatunk. A mangroveerdők fontos szerepet töltenek be az élővilág (halak, madarak, átmeneti ökoszisztéma) megóvásában, a vízminőség javításában, a parti erózió hatásainak enyhítésében. A mangroveerdők jól tanulmányozhatóak többek között Brisbane (Boondall wetlands), Cairns és Darwin közelében.



Mangroveerdő Cairns környékén (Queensland)

Eukaliptuszerdők

Az eukaliptusz vagy régies nevén mézgafa őshonos ausztrál fajta. Mintegy 700 faja közül csupán kilenc él a kontinensen kívül, Indonézia és Új-Guinea szigetvilágában, illetve a Fülöp-szigeteken. Ausztráliai térhódítása egybeesik a kontinens északabbra vándorlásával, s éghajlatának szárazabbá válásával.



A szívárvány eukaliptusz törzse különböző színekben játszik. Ez az egyetlen eukaliptuszfaj, amely az északi féltekén is őshonos (Ausztráliában viszont viszont nem).



Vetkőzik az eukaliptusz (Canberra, ACT)

Új-Zélandon fossziliák tanúsítják korai jelenlétét, de jelenleg csak betelepített fajként létezik. Csakúgy, mint a világ más részein, hiszen kedvező tulajdonságai és szívóssága miatt valamennyi kontinensen meghonosították. Fája ugyanis kemény, nem korhad, mind a bútort-, mind a papírgyártásban jól felhasználható. Gyors növekedése, illetve vízmegkötő képessége kiválóan alkalmassá teszi rossztalajú, lápos vidékek erdősítésére is. Méze kedvelt, a belőle sajtolt olaj pedig gyógyító hatású. Az eukaliptuszok többsége örökzöld, lombjuk helyett viszont a kérgük időről időre megújul.

A legjelentősebb erdőalkotó fa, az ausztrál erdőségek több mint kétharmadában különböző fajtái nőnek, sőt ültetvényeken is telepítik, az ipari faszükséglet kielégítésére.

A számtalan fajta között a törpe növésű cserjétől a 100 méteres óriásig minden méret megtalálható. Ausztrália legnagyobb fái is az eukaliptuszok közül kerülnek ki.

- Az eukaliptuszok egyes fajtái kedvező feltételek esetén hatalmas méretűre nőhetnek. Ausztrália legmagasabb fái az erdők hazájában, Tasmaniában találhatók. A Centurion elnevezésű, 2008-ban megtalált faóriás több mint 99 méter magas

(magasabb a magyar Országháznál). A közvetlenül mellette növe Triarius 86,5 méteres. Mindkét fa a Huon folyó völgyében, a Tahune fa-sétány környékén él.* Ausztália eddigi leghatalmasabb, már csak kivágás után lemért fája ugyancsak eukaliptusz volt. Az 1880-ban a victorai Thorpdale mellett kidöntött fa magassága 114,5 méter volt (és ki tudja, ennél nagyobbat nem döntöttek-e ki valahol máshol az idők során)!

■ Nyugat-Ausztália délnyugati csücskében tekintélyes méretű **karri-fák** nőnek, közülük a Dave Evans és a Gloucester Pemberton, a Diamond Manjimup mellett található. A fák tetejére kilátót építettek, ahová a törzsbe vert vasrudakon lehet felkapaszkodni.

■ A perthi Armadale-ben mára egy parkolóház veszi körül a többszáz éves **jarah-fát**, amely védelem alatt áll.

■ Az óriási **„tingle” fák** (eucalyptus jacksonii) Walpole környékén nőnek, magasságuk meghaladja a 70 métert.



A Proclamation Tree Glenelgben (Adelaide, Dél-Ausztália).

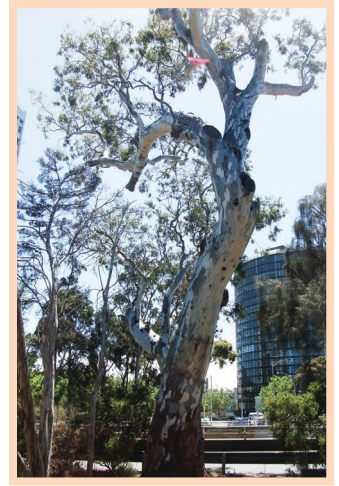
* Ausztália tudatában van erdői és fái értékének és különlegességének. Az eredeti állapotukban megmaradt eukaliptuszerdők legszebb részei ún. fa-séták révén mind a lombkorona, mind az aljnövényzet szintjén bejárhatóak (*tree walk*). A fa-séta egész napos program, s miután a fővárosokhoz viszonylag közel található, érdemes kipróbálni, hogy Ausztália különleges élővilágát közvetlen közelről tanulmányozhassuk. Fa-sétát legkönnyebben Victoriában (Otway Nemzeti Park, Melbourne-től 3 óra), Taszániában (Tahune Air Walk, Hobarttól 2 óra), illetve Nyugat-Ausztáliában (Valley of Giants, Walpole, Perthtől 5 óra), valamint Új-Dél-Walesben (Illawara Tree Top Walk, Sydney-től és Canberrától 2 óra) tehetünk.



A Centurion és a Triarius



*Sturt fája a Murray és a Darling
összefolyásánál, egy kempingben áll
(Wentworth, NSW)*



*A corroboree tree
Melbourne-ben*

■ Történelmi jelentőséggel bír, ezért meg kell említeni a „**reves öreg gumifát**” Adelaide Glenelg városrészében, amelynek tövéénél 1836 decemberében Dél-Ausztrália gyarmat megalakulását bejelentették, illetve az „öreg folyami gumifát” a Murray folyó mentén, ahol Sturt 1830-ban csónakjával kikötött.

■ Hatalmas szerencse, hogy – nagy forgalmú utak találkozásában, Melbourne belvárosához közel – máig áll az **öslakók szent eukaliptuszfája** (a villamosból is látható), amelynél a város alapítása idejében még rendszeresen corroboree-táncot jártak!

■ Bár nem eukaliptusz, de méreténél fogva itt szükséges megemlíteni a „**börtön-fákat**”, ahová a hagyomány szerint egykor elítélteket zártak (baobab fák a nyugat-ausztráliai Wyndham, illetve Derby mellett).



*Az Ausztrália északnyugati
részén fekvő derby-i börtönfa*

Az eukaliptusz egyes fajtái nehezen viselik a bozóttüzeket, mások szaporodásához viszont a tűz elengedhetetlen tényező, hiszen ennek hatására hasad csak ki a magot rejtő burok. Nemcsak a meleget, a hideget is különböző mértékben tűrik el. Egyes fajtái korlátozottan, mások viszont nagyobb mértékben, akár -20 fokig is fagyállóak.

Az eukaliptusz fajtától és az éghajlati sajátosságoktól függően eltérő összetételű erdőket alkot. Victoriában Healesville és Lake Eildon környékén hatalmas, érintetlen erdőségei találhatók. Más fajaik Dél-Ausztráliában vagy éppen Sydney környékén alkotnak nagyobb erdőket.*

A Murray folyó partján álló hatalmas fák ugyancsak e családba tartoznak, és délnyugat Ausztrália fényjártá fás ligetei ugyancsak eukaliptaszfákból állnak. Még a Nullarbor-síkság – a latin név „fátlant” jelent – pusztaságát is több helyen díszítik eukaliptuszligetek.

Egyéb erdők

Az eukaliptuszok mellett az erdős területeken gyakran találkozhatunk a teafa, kazuárfa, az akácia, a díszciprus különböző fajaival. Területüket tekintve elhanyagolható nagyságúak (az összes erdő 1%-a), de az ausztrál tengerpartok mintegy egyharmadán előfordulnak mangroveerdők, az északi partoktól egészen Dél-Ausztráliáig (Adelaide környéke), illetve Victoriáig (Wilson's Promontory).**

■ A **teafa** nevét azután nyerte, hogy egyes fajainak levelét a tengerészek tea helyettesítésére használták. A teafák családjába mintegy 300 faj tartozik, ezek többsége Ausztráliában, különösen annak délnyugati részén őshonos, de egyes fajai Délkelet-Ázsiában is megtalálhatók. Méretük változó: a cserje nagyságútól a 30 métert is meghaladó fáig terjed. Változatos élőhelyeken is jól érzi magát, de a szárazságot csak néhány faja viseli el, az esőerdőkben pedig nem él meg. Egyes változatainak szaporodásához szükség van a bozóttüzzre. A teafából nyerhető a gomba- és baktériumölő hatású teafaolaj, amelyet az USA-ban az 1920-as években kezdtek el ipari méretekben gyártani.

* Az eredetileg brit államférfiakról elnevezett Kék-hegység – ahol a mézgafák legtöbb fajtája található meg egy helyen – az eukaliptuszerdők kigőzölgése miatti kékes árnyalat nyomán nyerte el mostani nevét. Ha egy kilátóból egy meleg napon távolból nézzük a csúcsokat, eltekintve a hatalmas erdőségek felett, a hegység ma is kékes színbe öltözik.

** A genetikai vizsgálatok elterjedésével a korábbi besorolások több esetben felülvizsgálatra szorulnak. A teafák (*Melaleuca*) esetében például a DNS-vizsgálatok a kefevirág nemzetség beolvadását valószínűsítik. Ezt egyébként már a melbourne-i botanikus kert igazgatója, Ferdinand Müller felvetette másfél évszaddal ezelőtt.

■ A **kazuárfa** nevét a kazuár tollazatára emlékeztető koronájáról nyerte, 17 faja Ausztráliában, a csendes-óceáni szigeteken és a Délkelet-Ázsiában őshonos. Örökzöld, mérete a bokortól a 30 méternél is magasabb fáig változik. Igénytelen, sós környezetben is jól megél, ezért is telepítették számos kontinensre. A kazuárfafélék egységes nemzetsége az idők során több részre vált. A legnagyobb vitát viszont az akáciák csoportosítása és az akácia név használata váltotta ki. Az ügyben végül a Nemzetközi Botanikai Kongresszus melbourne-i ülésén 2011-ben az a döntés született, hogy a korábban egységes akácia elnevezés az Ausztráliában honos növényekre használható a jövőben (amelyet a köznyelvben wattle-nek neveznek). Ez a döntés egyúttal megnyitotta az utat a kiterjedt családba tartozó különböző fajok újrakategorizálása előtt is.

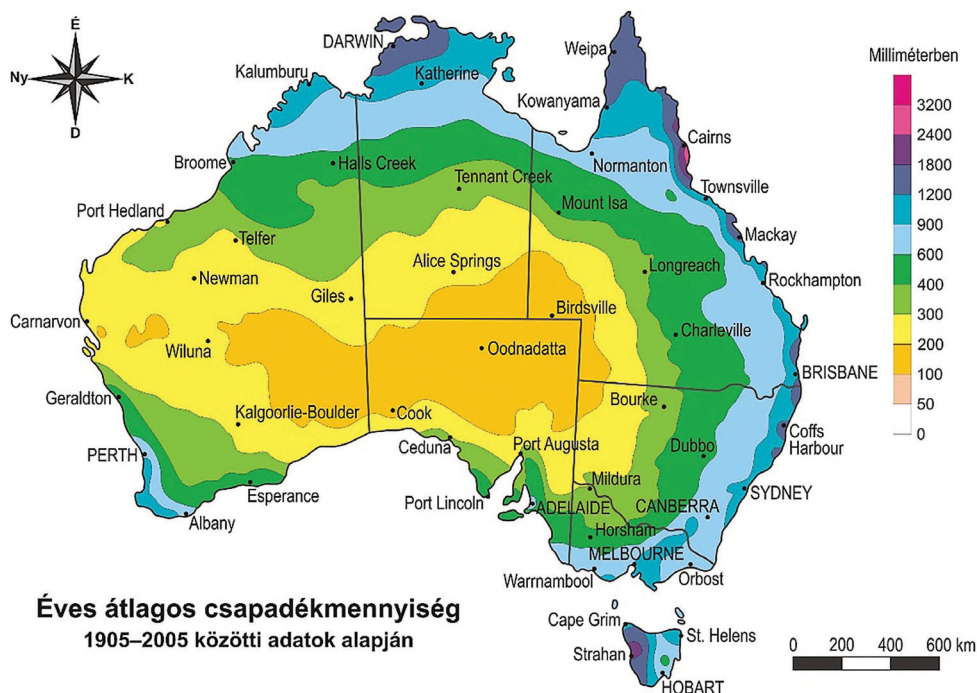
■ Az **akácia** közel ezer, Ausztráliában őshonos faja szinte bármilyen körülmények között megél. Különböző változatai az eukaliptuszok után a legnagyobb számban találhatók szerte az országban (az erdőségek nagyjából 8%-át alkotják), legelterjedtebbek Queensland és Nyugat-Ausztrália államokban. A fák mérete a cserje nagyságtól a 30 métert is elérő fáig változhat. Az akácia Ausztrália növénysszimbóluma, a wattle barkája ott virít a címerben, s időről időre felbukkan a bélyegeken is.



Kefevirág Adelaide-ben (Dél-Ausztrália)



Akácia virágzik a Tidbinbilla Nemzeti Parkban (ACT). Ha virágba borul, nincs már messze a tavasz.



A csapadékeloszlás koncentrikus körei Ausztráliában⁷⁹

Füves puszta

Ausztrália nagyjából erdőinek 20 százalékát veszítette el azóta, hogy az európaiak megtelepedtek a partjain. A már korábban is létező füves puszták aránya a legeltetés érdekében növekedett, majd a földművelés érdekében csökkenni kezdett.

E területek növényzete az éghajlat és legfőképpen a csapadék függvényében változik. A kontinens területének mintegy 70%-án 500 mm-nél kevesebb eső esik, száraz vagy félszáraz éghajlatú.

- A puszta legjellemzőbb növényei a mallee, a mulga, a tussock, a saltbush és a spinifex. A **mallee** az eukalipuszok bizonyos fajtáinak összefoglaló, köznyelvi megnevezése (elsődleges növénytakarójukról nyerték elnevezésüket a Mallee-vidékek Nyugat-Ausztráliában és Victoriában). Nagyjából az összes eukalipuszfaj fele ide sorolható, amelyek elsősorban a 300–500 mm/év csapadékkal bíró területeken találhatók meg.

- A **mulga**-fajok az akáciák közé tartoznak, alacsonyabb csapadékgénnnyel rendelkeznek (200–500 mm/év). Bár egész Ausztráliában elterjedtek, a kelet-ausztráliai Mulga régió alpnövényzetéről nyerte elnevezését.
- A **tussock**-fű több különböző faj összefoglaló neve, amelyek egyes puszták, hegyvidéki területek alpnövényzetét adják. Néha idetartozónak vélik a legkietlebb helyeken (250–150 mm/év csapadék) is megtelepedni képes Spinifex-fűfajtákat is, melyek a száraz övezetű, sivatagos, félsivatagos környezetben is megélnek.
- A **saltbush** tengerparti és belső szárazföldi területeken egyaránt honos cserjefélék összefoglaló neve. A sós élőhelyeket is kedvelik, így megtalálhatóak Dél- és Nyugat-Ausztrália szikesebb részein is (például Lake Eyre, Nullarbor).

Sivatagok

Nagyjából a kontinens egyötödét borítják sivatagok. A valódi homok-, illetve kősivatag kevés, a nagy hőingás következtében kicsapódó harmatból több növényfaj is képes elegendő vízhez jutni. A legnagyobb sivatag, a Nagy-Viktória-sivatag közel 350 ezer km²-es területen terül el Nyugat- és Dél-Ausztráliában, ám felszínén sós tavak, füves puszták, kő- és homoksivatag-részek váltogatják egymást (mallee, mulga és spinifex fajokkal). Apróbb foltokban azonban a könnyen bejárható Victoriában is találhatunk homoksivatagot, ehhez elegendő a nyugati határán fekvő Little Desert Nemzeti Parkba ellátogatnunk (bár a fő növényzet itt is mallee). Hasonló foltok találhatóak Új-Dél-Wales nehezebben megközelíthető részein (északi határvidék) vagy a távoli belső-queenslandi pusztákon (Cloncurry környéke).



Egy látványos mallee-faj: a Nyugat-Ausztráliában honos Dowerin-rózsa

Alpesi klíma

A kontinens egyes hegyvidéki részein, ahol bizonyos magasság felett az éves középhőmérséklet alacsony, a csapadékatlag pedig magas (600 és 2200 mm/év), alpesi klíma és növényzet alakult ki. Az egyik ilyen terület a Fővárosi Kerület, Victoria és Új-Dél-Wales határvidékén elterülő Ausztrál Alpok, a másik pedig Taszániában a Központi Felföld (Central

Highlands), a két terület összesen mintegy 13 ezer km²-t tesz ki (Ausztália területének közel 0,2%-a).

Az Alpok területét mintegy 6 millió évvel ezelőtt esőerdők borították, az alpesi növénytakaró mintegy 3 millió évvel ezelőtt jelent meg, és tulajdonképpen az utolsó, 10 ezer évvel ezelőtti jégkorszak végéig, illetve azt követően is fennmaradt. Tasmániában ugyancsak a jég formálta a Központi Felföld felszínét. A terület jelentős része füves pusztá, amelyen elszórtan az eukaliptusz fagyűrő fajtái élnek.



Snow gum (havasi eukaliptusz) az Alpokban (NSW)

Az ausztrál flóra emblematicus tagjai



Szót kell még ejtenünk néhány olyan növényről is, amelyeket az eddigiek során nem említettünk, viszont elterjedésük vagy valamely jellegzetességük miatt ausztrál szimbólumnak számítanak.

Banksia

A Cook kapitánnyal megtett útja során az első mintát begyűjtő Joseph Banksről elnevezett növénynek (magyarul kissé bonyolultan Banks-fának hívják) mintegy 170 faja ismert, néhány kivételtől eltekintve mind a kontinensen él. Magassága a bozótól a magas fáig változhat. Őshonos fajként jól alkalmazkodott a bozottüzekhez, amelyek nyomán magról vagy gyökérből képes újra kihajtani.



Banksia-fajok

Fúfa

A régebben az őslakókra utaló kifejezéssel feketefiúnak (*blackboy*) hívott növény (még Balázs Dénes látogatása idején is gyakran így nevezték) mára egyértelműen grasstree-ként, azaz fúfaként ismert. A bennszülöttek által széleskörűen hasznosított növény virágzását, illetve szaporodását a bozotttűz elősegíti, olyannyira, hogy a botanikus kertekben lángszóróval szokták a növényt „ösztokélni”.

Waratah

Az 1962-ben Új-Dél-Wales állam növényjelképének nyilvánított waratah (nevét Newcastle egy városrésze is viseli) a banksiához és a közkedvelt, Queenslandben őshonos makadámiához hasonlóan a prótea-félék csa-



*Bozotttűz után virágzik a fúfa
(Jerrawangala Nemzeti Park,
Új-Dél-Wales)*



Virágzik a tasmán waratah



Új-Dél-Wales jelképe: a telopea speciosissima, hétköznapi nevén waratah



Vörös-zöld kengurumancs Perthben (WA)



Gymealiliomok buzogányai virágzás előtt a Booderee Nemzeti Parkban (Jervis Bay, 2013. augusztus)



És a buzogány kipattant!

ládjába tartozó növény. Öt, Ausztrália délkeleti részén elterjedt faja közül a legismertebb az emblemikus *Telopea speciosissima*. A waratah név Sydney környékének eredeti lakóitól, az Eora törzstől származik.

Kengurumancs

A virágok formája alapján kenguru- vagy macskamancsnek nevezett növény 11 faja él Ausztráliában. Legnagyobb ismertségre a vörös-zöld kengurumancs jutott, amely 1960 óta Nyugat-Ausztrália állam virágszimbóluma, sőt a címerében is szerepel. Jellegzetes virágait augusztus és november között hozza, ilyenkor Nyugat-Ausztrália nyugati sávjában mindenhol megtalálható. Védett, csak engedéllyel szedhető.

Gymealiliom

Sydney-ben és környékén az autópályák mellett augusztus-szeptember táján 5–6 méter magas buzogányok emelkednek. Az őslakosok által kedvelt csemege, az általuk gymeának hívott liliom ekkor szokott virágozni. A virágzást a bozóttüzek elősegíthetik.

Ausztrália növényjelképei



Ausztráliában a 20. század közeledtével – és a Föderáció iránti igény növekedésével – felerősödtek egy közös virágszimbólum kiválasztására tett kísérletek. Mire azonban az ország hivatalos szimbólumát kiválasztották volna, az egyes tagállamok már döntöttek saját szimbólumaikról. A sort Victoria állam kezdte 1958-ban a közönséges hanga szimbólummá nyilvánításával, és 1982-ben a Fővárosi Kerület zárta le a royal bluebell-lel (a Wahlenberg-harangvirágok több faja él a kontinensen, pontos magyar neve azonban csak egy részüknek van).

A tagállami szimbólumok területén azonban nem volt megállás: a virágok után az állatszimbólumok (egyes esetekben külön kiválasztva a madár, hal és emlős szimbólumokat), majd az ásványok, végül a fossziliák is sorra kerültek. Természetesen az egyes városok is rendelkeznek saját kollekcióval.

■ A **wattle (akácia)** már a 1830-as évektől használatos volt Tasmaniában az európaiak kontinensre érkezésének megünneplésére szervezett ünnepeken. 1891-ben – adelaide-i előzmények után – Melbourne-ben egy újságcikkben megfogalmazódott a konkrét javaslat, hogy a wattle legyen Ausztrália szimbóluma. 1899-ben Melbourne-ben megalakult a Wattle Klub, majd 1908-ban ennek elnöke javaslatot tett egy Wattle Nap megünneplésére. Sydney-ben ezzel egyidejűleg a wattle, illetve a waratah között örlődtek, de végül Új-Dél-Wales is a wattle mellé állt (a két növény kiemelkedő fontossága Henry Lawson *Waratah and wattle* című verséből is kiérezhető). Végül 1910. szeptember 1-jén Melbourne, Sydney és Adelaide együtt ünnepelte meg a Wattle Day-t, ám az ünnep hivatalossá válását – amelynek előkészületei 1913-ban megtörténtek – elsöpörte a világháború. Csak 1988-ban került végül sor a wattle hivatalos szimbólummá válására, s csak 1992 óta tartják egységesen az ünnepet a tavasz első napján: szeptember 1-jén. A bélyeggyűjtők számára érdekes lehet, hogy a wattle bélyegen 1913-ban, a tagállami növény-szimbólumok 1968-ban jelentek meg. Az újabb, most már a wattle-t és a tagállami növényeket egyaránt tartalmazó sorozatot 2014-ben bocsátották ki.



Az alábbiakban a könnyebb áttekinthetőség végett a növény- és állatjelképek összegyűjtésére koncentráltunk, ám zárójelben megjelöltük az eddig kiválasztott állatokat is. Amennyiben az egyes esetekben magyar elnevezést is találtunk, akkor azt is feltüntettük az angol mellett.

Az ausztrál tagállamok és területek növény- és állatjelképei					
Állam/terület (a virágszimbólum kiválasztásának éve)	Növény	Állat	Állam/terület (a virágszimbólum kiválasztásának éve)	Növény	Állat
ACT (1982)	royal blue-bell	gang-gang kakadu	NT (1961)	Sturt sivatagi rózsája	ékfarkú sas (vörös óriás-kenguru)
NSW (1962)	Waratah	kokabura, (kacsacsőrű emlős, Achoerodus / blue groper)	WA (1960)	vörös és zöld kengurumancs	fekete hattyú (numbat)
VIC (1958)	common heath (ausztrálhanga)	Leadbeater-erszényes-mókus (sisakos mézevő, közönséges tengeri sárkány)	SA (1961)	Sturt sivatagi borsója	szőrösorrú wombat (leveles tengeri sárkány)
QLD (1959)	kétpúpú vesszősorhidea	brilga (koala, bohóchal – barrier reef anemonefish)	TAS (1962)	golyós eukaliptusz	tasmán ördög

A háborús megemlékezés virágai



Ausztrália büszkén és méltósággal emlékezik meg minden évben azokról, akik a „legdrágább áldozatot hozták hazájukért.” Ahogy Robert Laurence Binyon (1869–1943) megkapó szépségű költeménye harmadik versszakában olvasható: „Öregedni ők nem fognak, mint azok, akik megmaradtak./ Aggkor nem sorvasztja, utókor nem hibáztatja.” E strófa *Óda* néven minden Megemlékezés napi ünnepségen része a ceremóniának.

■ A **vörös mákvirág**, amely az első világháború félelmetes fegyverei által felszaggatott nyugati csatatereken elsőként borult virágba, a katonákat bajtársaik véráldozatára emlékeztette; a virág, amely a bajtársak véréből sarjadt. A természet által vörössé változtatott yperni mező ihlette John McCrae

(1872–1918) híres költeményét (*In Flanders fields*), amelynek nyomán a vörös mákvirág a Fegyverszünet napi megemlékezés részévé vált az antant-hatalmak körében. A canberrai háborús emlékműnél a hazáért elesett hősök falánál a nevek mellé az 1990-es évek elejétől kerül mákvirág.

■ A **rozmaring** a hűség és a megemlékezés szimbóluma, ágacskáját az ANZAC-napi vagy a Megemlékezés napi ünnepségeken viselik. Az ausztrál háborús megemlékezésnél különös jelentőségre tett szert, ugyanis vadon megtalálható a baljóslatú Gallipoli-félszigeten.



Pipacsok a Hősök Falán
(Canberrai Háborús Emlékmű)

Néhány szó (és kép) az ausztrál gombákról



Az ausztrál gombák forma- és színvilága ugyancsak szokatlan az európai szemnek. Az őslakosok a gombákat – bár némely fajukat mágikus tulajdonságokkal ruházták fel, ezért féltek tőle – nemcsak elfogyasztották, de sebkezelésre, festékként vagy gyógyszerként is használták.



Ausztráliában körülbelül 12 ezer gombafaj él (Magyarországon nagyjából 3500), esztétikai értékük mellett a gombák egy része fogyasztható is. Lásunk néhány példát!

A bogong-moly szobrok Canberrában (Acton-félsziget, készítette: Jim Williams és Matthew Harding, 2001)

- A szömörccsögfélék közé tartozó **menyasszonyi fátyolgomba** – amelynek szaga ellentétben áll az angolban kellemesen csengő nevével – Ausztrália trópusi részein is megél. A távol-keleti konyhák egyik kedvelt alapanyaga, emellett a gyógyászatban is használatos.
- A szömörccsögfélékhez tartozik az Ausztrália mellett a csendes-óceáni szigeten is elterjedt **aseora rubra** is.
- A **geastrum saccatum** vagy „kerekded földcsillag” az egész világon elterjedt. Nem ehető, viszont igen mutatós.
- A **cyttaria gunnii** avagy „**bükknarancs**” a mirtuszbükk parazitája. Élvelő, édes-kés gyümölcsét az őslakók is fogyasztották. A mirtuszbükk egyébként a déli bükkök nemzetségébe tartozó faj, amely Ausztrália keleti partjain dús és mutatós erdőségeket alkot.
- A szegfűgombafélék családjába tartozó **anthracophyllum archeri** vagy közismert nevén „**narancsos legyező**” elsősorban a keleti parti erdőségekben általánosan elterjedt mérgesgomba.



Menyasszonyi fátyolgomba



Az aseora rubra szintén dögszagú



Geastrum saccatum



Bükknarancs



Narancsos legyező. Dekoratív és mérgező

A növénytakaró változásai



Az idők során az éghajlati változások, majd az ember megjelenése jelentős befolyással bírt Ausztrália növényzetére. A fauna változása – például a nagytestű növényevő állatok eltűnése néhány tízezer évvel ezelőtt – is hozzájárulhatott egyes fajok visszaszorulásához. A flóra utóbbi időkben történt legnagyobb változása természetesen az európaiak megjelenésével vette kezdetét. A telepesek ugyanis nemcsak állatokat, de növényeket is hoztak magukkal (például búza, szőlő), amelyeket – a korábbi növényzet kárára – egyre nagyobb területen kezdtek terjeszteni és termesztetni.

Az idegen fajok behozatala a 19–20. században sem ért véget (például cukornád, gyapot vagy egyes virágfajok, mint például a mikulásvirág), így nincsen abban semmi meglepő, ha egyes őshonos ausztrál növényfajok túlélése korábbi élőhelyükön vagy annak egy részén veszélyeztetetté vált, vagy éppen teljesen el is tűntek. A növénytakaró ilyen változásai általában kisebb figyelmet kapnak az állatokra leselkedő veszélyeknél, pedig az őshonos flóra károsodása akár hasonló mértékű is lehet. S bár egyes kihaltnak hitt fajok felbukkanása (Lázár-taxon) még a 21. században is jelentős meglepetéseket tartogathat (elegendő itt az idiospermumra vagy a wollemi fenyőre visszautalni), sok faj kevésbé szerencsés, és véglegesen kiszorul, eltűnik a bolygóról. Az érintettek között esetünkben páfrányfajok, bozótalkotó cserjék, vadbanán, de még egy moszatfaj is található. Az elsődlegesen az anyagiak által mozgatott világban nem lehet tehát elég figyelmet szentelni a természetvédelemnek. Ausztrália – nemzeti parkok sokaságát hozva létre és tartva fenn – a megelőzés és megóvás területén évtizedek óta az élenjárók között található.



Cocoparra National Park (NSW)

Nemzeti parkok



Ausztrália már a gyarmati korszakban, az államszövetség létrehozása előtt tudatában volt egyedülálló természeti értékeinek, s igyekezett azoknak védelmet biztosítani.

A világ második (vagy harmadik) legrégebbi nemzeti parkja a Sydney melletti Royal National Park 1879-ben alakult meg (a legkorábbinak mondott Yellowstone pedig 1872-ben, ám ezt követően, 1875-ben is született egy később megszűnt nemzeti park az USA-ban). A parkot eredetileg egyszerűen csak „Nemzeti Park”-nak hívták, a királyi jelzöt csak Erzsébet királynő 1955-ös látogatását követően vette fel. Időben a második nemzeti park 1891-ben alakult meg Adelaide közelében (Belair NP).

Jelenleg Ausztráliában ötszáznál is több nemzeti park működik, részben tagállami, részben szövetségi igazgatás alatt. Összterületük az ország területének mintegy 4%-ára terjed ki. Összehasonlításképpen a tíz magyar nemzeti park Magyarország területének nagyjából 5%-át foglalja el. (Az első természetvédelmi területet, a debreceni Nagyerdőt 1939-ben, az első nemzeti parkot, a Hortobágyot pedig 1973-ban jelölték ki.)

Legfontosabb nemzeti parkok/természetvédelmi területek államonként/területenként			
ACT	Tidbinbilla	NT	Kakadu
NSW	Blue Mountains	WA	Nambung
VIC	Port Campbell	SA	Flinders Chase
QLD	Moreton Island	TAS	Cradle Mountains

(Mindenképpen megnézendő, államonként egyet kiválasztva. További javaslatok a Mellékletben)



Ibisz a
sydney-i
botanikus
kertben

Összegzés

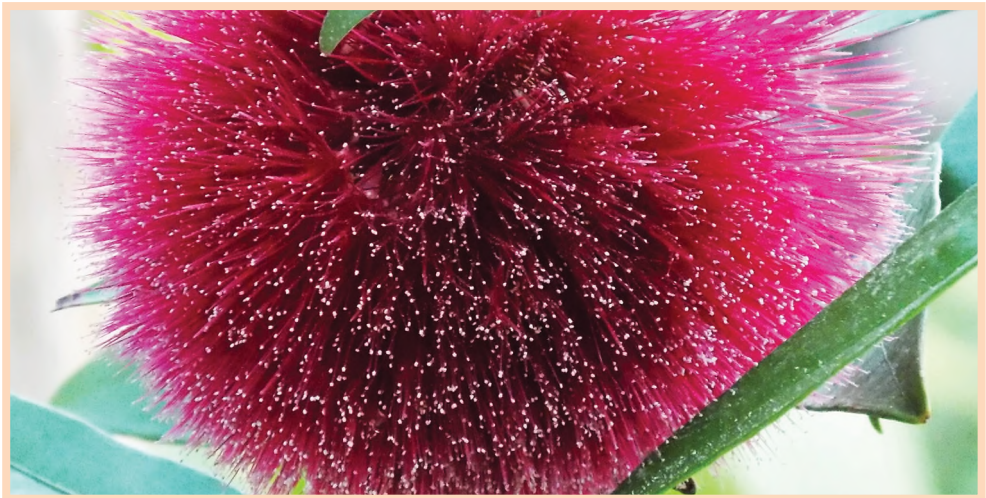


Ausztrália növényvilága talán épp olyan különleges és változatos, mint minden alkalommal megcsodált erszényes élőlényei. Ugyanakkor a flóra – a csendes és távoli – nehezebben tudja eladni magát ebben a képekre specializálódott világban.

Nyilvánvalóan lenne még e téren kutatni- és mutatnivaló számunkra, hiszen az újabb és újabb felfedezések nyomán felbukkanó növényfajok egy része még megfelelő magyar elnevezésre vár. Mások azonban – az eredetileg jogász végzettségű Priszter Szaniszlónak, a Fűvészkert egykori igazgatójának ez irányú munkássága révén – távoli élőhelyük ellenére elnyerték magyar nevüket (még ha ez több esetben nem is terjedt el, ugyanis az ismeretterjesztő anyagok részben tükörfordításokat használnak).

Az ausztrál növényvilág megismeréséhez vezető felfedezőúthoz próbált ez a fejezet kedvet csinálni, felvillantva néhány irányt, amely felé el lehet indulni. Ausztrália esetében – felszínét, növényeit és állatait nézve – a látogatónak könnyen támadhat olyan érzése, mintha idegen bolygón járna. Mintha például a Marsra lépett volna, ahol a vöröslő sziklák tövében furcsa szirmú virágok nyílnak.

Megéri tehát a növényzetre – akár a könnyen elérhető botanikus kertek révén – is legalább annyi figyelmet fordítani, mint a kengurukra, ha egyszer e távoli kontinensre eljutunk. Csodálatos élményben lesz részünk, amikor egy teljesen ismeretlen és európainak szokatlan világ feltárul hitetlenkedő szemünk előtt.







A close-up photograph of a koala clinging to a tree branch. The koala has grey, fluffy fur and a white chest. It is surrounded by green eucalyptus leaves and red branches. The text "Ausztrália állatvilága" is overlaid in white.

Ausztrália állatvilága



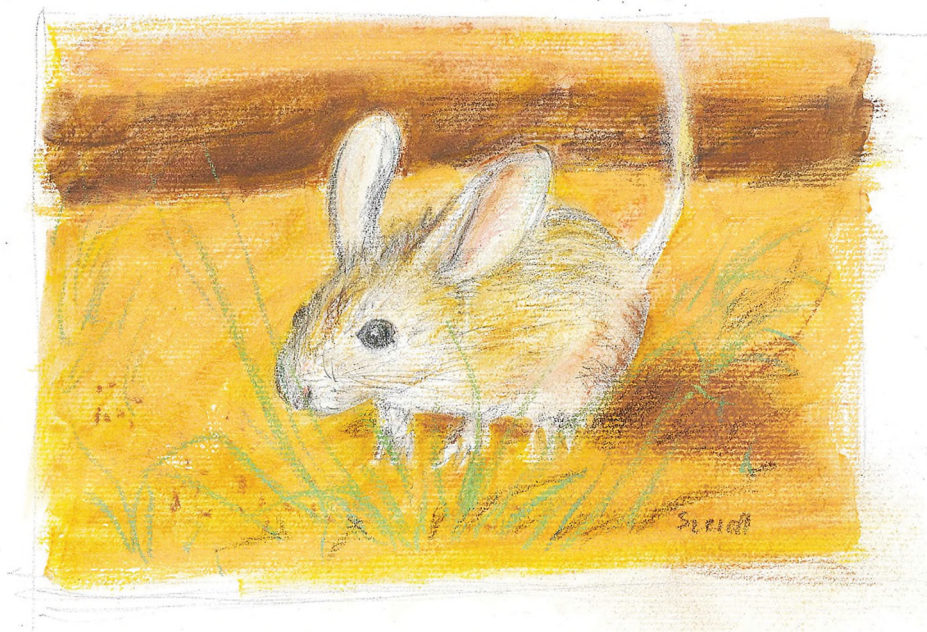
Az egyedi ausztrál fauna



Ausztrália elszigeteltségénél fogva az élőlények sajátos kollekciójával büszkélkedhet. A fauna nagyjából 80%-a endemikus, tehát sehol máshol nem élő fajokból áll, ezen belül az emlősök közel 90%-a, a kétélűek és a hüllők több mint 90%-a „bennszülött.”

A legkisebb kontinens fajgazdagsága számokban is lenyűgöző: nagyjából nyolcezer gerinces és közel százezer gerinctelen állatfaj otthona (közel 25 ezer növény- és 12 ezer gombafaj mellett). A gerinceseken belül négyszáz körüli az emlős-, nyolcszáz körüli a madár-, kilencszáznál több a hüllő- és kétszáznál több a kétélűfajok száma. A környező tengerekben, illetve a belvizekben nagyjából ötezer fajta hal él. A számokból is kitűnik, hogy az élővilág jóval gazdagabb, mint hogy a kengurura vagy a koalára azt leszűrhetnénk.

A vitathatatlanul érdekes jelen – amelyről könyvtárnyi irodalom áll már rendelkezésre – mellett a lassan feltáruuló múlt számos új információt rejteget: őslények, állatóriások, illetve a szintén kevésbé ismert közelmúlt emberi közreműködéssel siettetett kipusztuláshullámai. Ezekről legalább említés szintjén mind szólni kell, hogy a sokszínű kontinens élővilágáról teljes körű képet kaphassunk.



Füstös kabócaegér, természetes élőhelye mára a Strzelecki-sivatagra korlátozódott

Állatkertek és múzeumok



Ausztrália legjobb vadlesei a nagyvárosi állatkertek. Adelaide állatkertjének elbűvölő bája, Melbourne és környéke állatkertjeinek sokoldalúsága, a sydney-beli népszerűsége mellett a többiek nehezen rúgnak labdába. Pedig rengeteg látnivalót kínál Perth, Brisbane és a felzárkózni igyekvő Canberra is. A kínálatot tematikus kertek bővítik, így a hullópark Somersbynél, a krokodárium Darwinban, illetve Wangettiben (QLD), a tasmániai állatsimogató Richmondban (TAS), a koalafarmok Victoriában (You Yangs és Phillip Island), Új-Dél-Walesben (Port Stephens), illetve Queenslandben Lone Pine (Brisbane) és Kuranda (Cairns).

Az ausztrál élővilágra összpontosít Healesville (VIC), Dubbo (NSW) és Alice Springs (NT) parkja is, amelyeket megéri összekötni egy városnézéssel, hiszen Healesville barátságos hangulata, Dubbo történelmi városmagja, Alice Springs aboriginal kulturális öröksége mély nyomokat hagy a látogatóban.

Az ausztrál állatok egy része éjszakai életet él, ezért sokszor hiába is utazunk napokig egy élőhelyre, ha ott esetleg csak szürkület után hallhatjuk motozásukat a sötétben. Ezt a problémát segíteneek leküzdeni az éjszakai házak (*nocturnal house*) az állatkertekben (mint például Adelaide, Perth vagy Alice Springs városokban), ahol nappal közelről megismerélhetjük az olyan furcsa szerzeteket, mint például a kacsacsőrű emlős, a különböző denevér-, hüllő- vagy sivatagi egérfajokat.*

Ausztrália emblematikus állataival azonban nem csak saját hazájukban találkozhatunk. Az ausztrál házakat más földrészek állatkertjei büszkeségeik között tartják számon. Az egyik legjelentősebb – éjszakai házzal is felszerelt – ilyen gyűjtemény a Budapesti Állatkertben⁸⁰ található (a Kós Károly–Zrumeckzy Dezső páros által a 20. század elején tervezett egykori Madárház felújított épületében). A több részre bontott ún. Ausztrál Zónában a térség magyar kutatóit bemutató kiállítást is megtekinthetünk.**

* Fontos megjegyezni, hogy az ausztrál állatok a nap hűvösebb szakában, főleg szürkületkor és éjjel aktívak. Emiatt különös óvatosságot kell tanúsítani autózásuknál. Az ausztrálok többsége késő délután megszáll valahol, pontosan azért, hogy csökkentse a kengurukkal való találkozás esélyét. Még a legfelkészültebb sofőr is kockázatot vállal, ha ilyenkor a nagyvároson kívül kocsiba ül. Az állatok ugyanis teljesen kiszámíthatatlanul és gyakran falkában mozognak – és sokszor féktávon belül! Nem éri meg kockáztatni tehát egy hosszabb úton (Ausztráliában nincsen „rövid kirándulás”!), foglaljunk szállást, és csak napkelte és napnyugta között vezessünk!

** Itt érdemes megemlíteni, hogy a modern kor „magyar vándorának”, Balázs Dénesnek az életműkiállítása az érdi Magyar Földrajzi Múzeumban található, ahol ausztráliai és óceániai útjairól is részletesen tájékozódhatunk.

Őslények

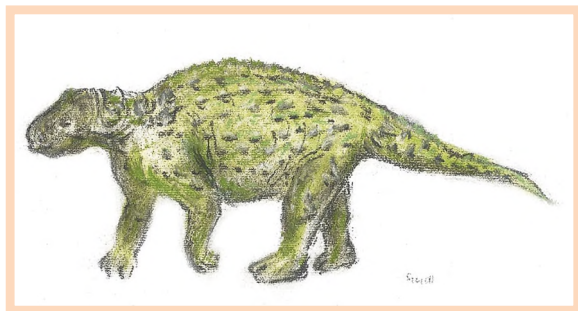


Ausztrália földjét egykor dinoszauruszok is tapodták, bár a terület jelentős részét akkoriban tenger borította. Még jóval a dinoszauruszok korát megelőzően, közel 600 millió évvel ezelőtt a dél-ausztráliai Ediacara-dombság vidéke a tenger felszíne alatt terült el. Az itt élő többsejtű, puhatestű élőlények tömegeinek lenyomata őrződött meg a megkővesedett iszapban. A lelőhelyet az 1946-ban a Flinders-hegységben ásványkincsek után kutató Reginald Sprigg (1919–1994) geológus fedezte fel. A kambrium időszak datálására kihatással járó felfedezés végül egy elkülönült őstörténeti korszak átfogó elnevezésévé vált (Ediakara-időszak, 635–542 millió évvel ezelőtt), melynek élővilágát Ediakara-fauna néven emlegetik).

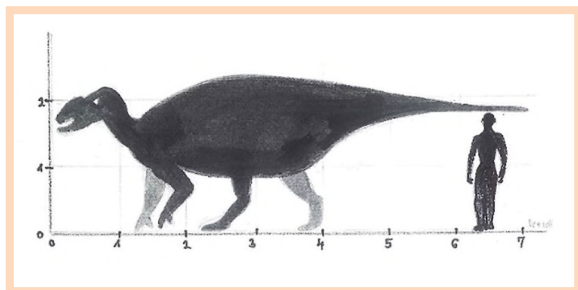


Ediakara-időszaki élőlények

A 20. század elejétől egyre több lelet került elő, az elsőt – egy karomdarabot – 1903-ban találták Victoriában. Eddig nagyjából húsz fajta dinoszauruszt azonosítottak a kontinensen, a legnagyobb hírnévre talán a növényevők közé tartozó Minmi, illetve a közkedvelt – és magyarul viccesen hangzó – nével bíró Muttaborrasaurus tett szert.



A Minmi fantáziaképe



A Muttaborrasaurus méretei az emberhez viszonyítva



A Muttaborrasaurus feltételezett rekonstrukciója

találhatóak, bár különböző leletek az ország más részeiből is ismertek (fontos lelőhelyek fekszenek Alcoota (NT), Sydney (NSW), Grenfell (NSW), Canowindra (NSW), Talbragar (NSW) környékén.

Minmi

Az 1964-ben a dél-queenslandi Roma városka mellett megtalált lassan mozgó páncélos növényevő a korai krétakorból (119–113 millió évvel ezelőtt) származik, nagyjából 2 méter hosszú lehetett.

Muttaborrasaurus

Az 1963-as felfedezési helyéről, a queenslandi Muttaborráról elnevezett növényevő csordái a középső krétában (kb. 113–97 millió évvel ezelőtt) vonultak át ezen a vidéken. A dinó életnagyságú szobra több városban is megtekinthető (Muttaborra, Hughenden).

Kunbarrasaurus

Az 1989-ben a queenslandi Richmondban megtalált csontvázat eredetileg Minmi második példányának vélték, s csak alapos vizsgálatok után 2015-ben nyilvánították új fajnak. E korai krétakorban élő növényevőt erős, farka felé sűrűsödő páncélzat védte a támadásoktól (a kunbarra szó a helyi őslakók nyelvén pajzsot jelent). A leggazdagabb lelőhelyek Victoriában (Dinosaur Cove és Flat Rocks), Queenslandben (Roma környéke, a dinoszaurusz-háromszög vidéke (Winton–Hughenden–Richmond) és Új-Dél-Walesben (Lightning Ridge)



Krokodilbőrbe bújt növényevő

A korszakkal és élővilágával több múzeum is foglalkozik, így Sydney-ben (Australian Museum), Melbourne-ben (Melbourne Museum) és Canberrában (National Dinosaur Museum). Külön kiállítást szentel az ediakarai időszaknak az az adelaide-i South Australian Museum. Távoli, ám izgalmas utazásra csábítanak továbbá a dinoszaurusz-háromszög városai, különösen Winton.

Ausztrál megafauna



A méltatlanul elfeledett pécsi polihisztor, a nagy tudású Várkonyi Nándor* már az 1970-es években felvetette, hogy a mitologikus lények mögött esetlegesen egy-egy népcsoport kollektív tudatában megőrződött ősi élmények állhatnak. Akkor fantasztikumnak hatott, most azonban az aboriginal oral history (bennszülött szájhagyomány) értelmezésére tett erőfeszítések pontosan ennek az egykori élményanyagnak a rögzítésére és megfajtására irányulnak.

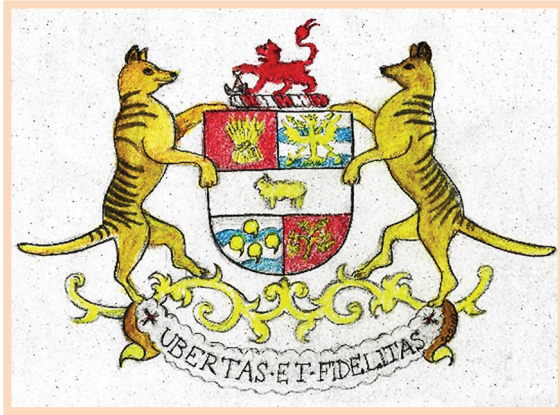
Ausztráliában – csakúgy mint a többi kontinensen – egy időben hatalmas testű állatok is éltek, amelyek utolsó példányai néhány ezer éve tűntek csak el. Ezek a jellegzetesen erzsényesekből álló ausztrál megafaunába tartoztak, amelynek egykori fajgazdagsága több tényezőnek köszönhetően is jól kutatható.**

Az egyik a rendelkezésre álló leletanyag, a másik pedig az őslakók hosszú időn át megőrzött mítoszai, amelyekből egyre újabb információk nyerhetők ki. A megafauna és az ausztrál bennszülöttek történetének és kultúrájának kutatása tehát részben összefonódik. S bár a szájhagyomány egy része örökre elveszett, az ősök rajzai sokszor szavak nélkül is sokat mondanak az egykori emberek környezetéről, az őket érdeklő kérdésekről.***

* Várkonyi Nándor (1896–1975) nyilvánvalóan messzire merészkedett, amikor a népmesei sárkányok mögött a dinoszauruszok képét vélte felfedezni, ám a legújabb eredmények, amelyek például Ausztrália esetében a kollektív emlékezet, a „múlt kútjának” eddig ismeretlen mélységeibe vezetnek, mintha az ő megfigyeléseit igazolnák. „Ha az ember megőrizte emlékezetében vízözönök, elmúlt földkorok, világkatasztrófák egyöntetű képeit, megőrizhette kihalt állatfajtáikat is, s idegzetében azt a borzadást, amit az ijesztően ocsmány hüllőmonstrumok képe felidéz.”⁸¹ Európai szemmel eddig nehezen fogtuk át a homéroszi távlatokat is, itt viszont üstökösbecsapódásokról (például Henbury-kráter, NT), szigetleválásokról (például Rottne Island, WA), vulkánkitörésekről (például Atherton-táblavidék, QLD), növényfajok megtelepedéséről (például Palm Valley, NT), évezredek át izzó hegyről (Burning Mountain, NSW) vagy éppen a tengerszint több ezer évet átfogó változásairól (QLD) mesélnek a legendák. Amennyiben – későn reagálva, miután az ősök történeteinek többsége már elveszett – erre és e terület összehasonlító elemzésére nagyobb figyelem irányul, az az emberi faj múltjával és képességeivel kapcsolatos kutatásoknak új távlatokat adhat.

** A Dél-Ausztrália keleti határán fekvő Narracoorte környéki barlangok (26 darab), illetve Queensland nehezen megközelíthető északi részén található Riversleigh lelőhely közös világörökségi helyszínt képez. Nagyrészt az innét származó leletanyagból rekonstruálhatóak az ausztrál megafauna egyes tagjai. Az idősebb, 10–30 millió évvel ezelőtti leletek Riversleigh-ből, a fiatalabbak, nagyjából 530 ezer évtől egészen a jelenig Narracoorte-ből származnak, s betekintést engednek az emlősök kialakulásának döntő korszakaiba. Fontos lelőhelyek találhatók továbbá Bluff Downs (QLD) és Murgon (QLD) környékén is.

*** Az Északi Terület, valamint az őslakos barlangrajzok és festmények egyik legelhivatottabb szakértője, George Chaloupka (1932–2011) gyermekkorában megtapasztalhatta a közép-európai lét minden nehézségét, amikor csehországi szülővárosát előbb a német, majd a szovjet birodalom kebelezte be. 1948-ban



Elkészt figyelem. Tasmánia címere, amelyet két oldalról két erszényes farkas tart

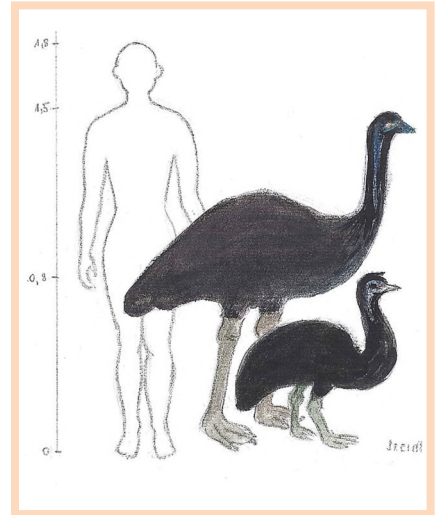
A megafaunával kapcsolatos kutatások hangsúlyozzák, hogy nem minden e körbe tartozó állat tűnt el, többen jelenleg is kortársaink, például a vörös óriáskenguru és a sósvízi krokodil. Más fajok csak a közelmúltban haltak ki, mint egyes emufajok vagy éppen az erszényes farkas.

Az erszényes farkas utolsó ismert példánya 1936-ban pusztult el a hobarti állatkertben. Előtte több mint egy évszázadon át irtották ezt a közepes kutya méretű erszényes ragadozót a farmerek. Állami védelmet mindössze két hónappal az utolsó példány kimúlása előtt kapott, akkorra pedig a vadonból már kipusztult. Számtalan észlelés fűződik hozzá, alakja végül legendássá vált, s nemcsak Tasmánia állam, de Launceston város címerében is szerepel, sőt, 1998 óta alakja a tasmán rendszámablán is feltűnik. Az angolul *thylacine*-nek nevezett emlős mintegy 2000 évvel ezelőttig az ausztrál kontinensen is elterjedt volt, alakját barlangrajzok őrzik, például a Chiltern-Mt Pilot Nemzeti Parkban, Victóriában).

A tasmániai szigeteken, valamint a dél-ausztráliai Kenguru-szigeten több különböző – kisméretű – szigeti emufaj is létezett még a 18. század végén. Pár évtizeddel az európaiak megtelepedését követően – a szántóföldek létrehozása, illetve a mértéktelen vadászat



Tasmániai rendszámablá – erszényes farkassal



Az ember, a mai emu és a törpe emu egymás mellett

emigrált, de a kisebbségek és a másság iránti nyitottságot és toleranciát talán innét vitte magával. Új hazájában, Ausztráliában gyorsan felkeltette érdeklődését az őslakosság ábrázolásmódja, amelynek kronológiai értelmezését teljesen újszerűen: az ábrázolt állatok azonosítása révén kísérelte meg. Könyve, a *Journey in Time* máig alapmű, amelyben az Arnhem-föld emberek általi benépesítését a barlangrajzok alapján mintegy 50 ezer évvel ezelőtre teszi.

nyomán – teljesen eltűntek. A king-szigeti emu például nagyjából 100 cm magas és 20 kiló súlyú lehetett, törpe rokona a ma élő futómadaraknak.

A kihalás hátterében különböző okokat sejtene, egyesek az őslakók megjelenését (vadászat vagy földművelés), mások éghajlati változásokat, megint mások láncreakciót (a nagy növényevők megfogyatkozása hatással volt a nagy ragadozók eltűnésére) . Valószínű, hogy több tényező vezethetett egyes fajok eltűnéséhez, másképpen szólva a megafauna szelektálódásához. Számtalan egyéb kérdés is megválaszolásra vár még, azonban az új eredményeket nemcsak a szűk szakma, hanem a közvélemény is érdeklődéssel követi.

Csupán néhány jellegzetes „egyszervolt” állatfajt vegyünk mi is szemügyre!

Diprotodon

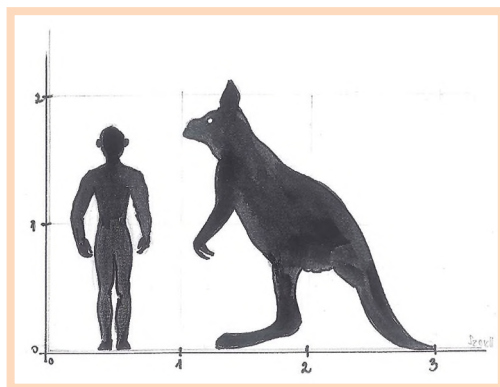
A Földön valaha élt legnagyobb erszényes, a ma élő koala és vombat rokona. Növényevő volt, a kifejlett példányok nagyjából 3 méter hosszúra nőttek, és több mint két tonnát nyomtak (vízilómeret). Valószínűleg mintegy 10–20 ezer éven keresztül együtt élt az őslakosokkal, mielőtt eltűnt volna. Sziluettje feltűnik a barlangrajzokon, illetve talán mítoszokban is továbbélt.



Az Óriásvombat (valójában egy Diprotodon) méretarányos szobra a narracoorte-i barlangoknál (Dél-Ausztrália)

Óriáskenguru (Procoptodon)

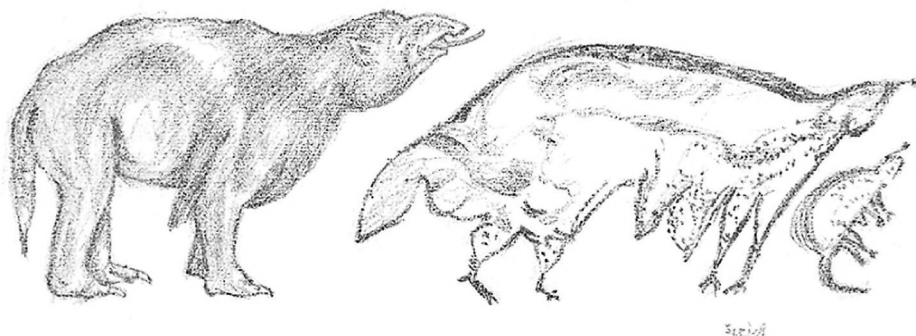
Több kengurufajt is ismerünk az egykori megafaunából, így például a ma aprócska wallabyk ember nagyságúra megnövő rokonát. Az ausztrál óriáskenguru e letűnt fajok legnagyobbika volt, két-három méter magaságú növényevő, 200 kg körüli testsúllyal. Nagy kérdés, hogy tudott-e ilyen méretekkel ugrálni vagy inkább csak sétált vagy futott? Hasonlóan rejtélyes az eltűnése is, amely vagy közvetlenül az emberek megjelenésével egyidejűleg, vagy néhány tízezer évvel azt követően következett be.



Az ausztrál óriáskenguru (óriás rövidarcú kenguru, angolul: giant short-faced kangaroo) tekintélyt parancsoló termettel bírt

Óriástapír (Palorchestes)

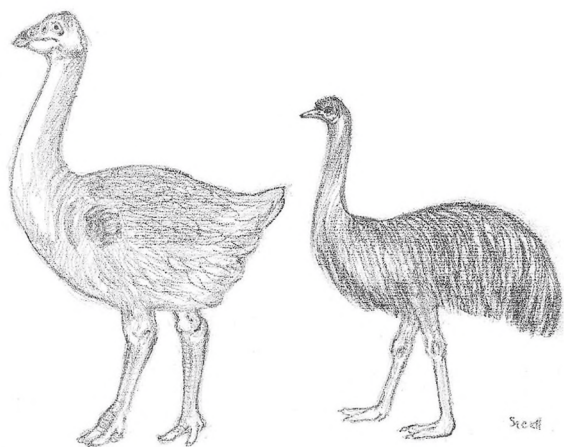
A palorchestes neve ősi ugrót jelent magyarul, ezt a még a 19. században, az elsőként megtalált állkapocscsont után kapta, amely alapján egy kengurufajhoz tartozónak vélték. Valójában ettől a két és fél méter körüli nagyságú erszéyes növényevőtől semmi sem áll távolabb, mint az ugrálás. A lenti képen feltételezett kinézete és egy, az őslakók által megörökített, méretarányos példánya látható. Nagyjából 18 ezer évvel ezelőtt tűnt el, tehát több ezer évig együtt élt az emberrel.



Az ausztrál őstapír és a róla készült ősi barlangrajz⁸²

Óriásmadár (Genyornis)

Óriásmadarak több helyről és különböző korszakokból ismertek, Új-Zélandon (moa) vagy éppen Madagaszkáron (elefántmadár) a mai ember kortársaiként egészen sokáig fennmaradtak. A Dromornithidae családba tartozó röpképtelen óriásmadarak Ausztrá-

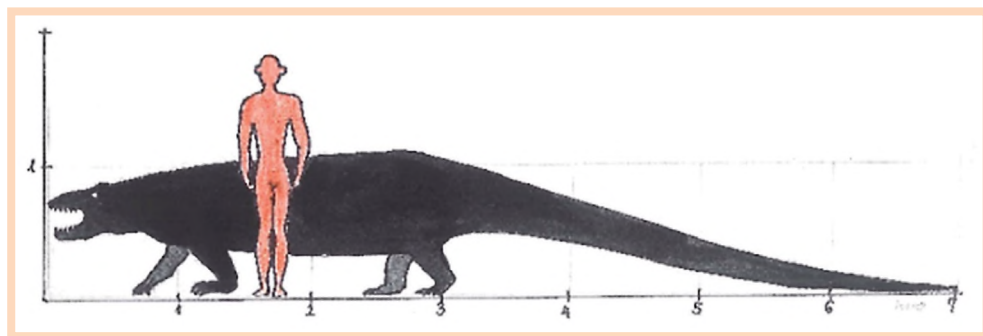


Az óriásmadarak egyik faja, a *genyornis newtoni* feltételezett rekonstrukciója, mellette egy emuval

liában honos nemzetségei közül a legtovább a *genyornis newtoni* élhetett, amely az őslakosokkal együtt töltött hosszabb idő után tűnt csak el (e fajt ők *mihirungnak*, „óriásmadárnak” nevezték), nagyjából 18 ezer évvel ezelőtt. A pontos datálást itt is csontok és barlangrajzok egybevetésével próbálják elvégezni. Az óriásmadarak fajtától függően 2–3 méter magasak és több száz kiló súlyúak lehettek. Többségük növényevő volt, bár felmerült egyes fajok hús- vagy mindenevő volta is.

Óriásgyík (*giant goanna/varanus priscus*)

Amikor az első világháború kitörése előtt néhány évvel a komodói sárkányok létezése Európában is ismertté vált, még nem tudták volna elképzelni, hogy annál akár kétszer nagyobb méretű óriásgyíkokkal is találkozhatott egykor az Ausztráliába betelepülő ember. Az óriásgoanna akár 7 méter hosszúra és több száz kilósra is nőhetett, és egészen 18 ezer évvel ezelőttig az ausztrál élővilág egyik csúcsragadozója volt. Életmódját nagyjából a komodói sárkányéhoz hasonlóan képzelik el (tehát képes lehetett úszni is, mindenevő volt, méregmirigyekkel a szájában). Összehasonlításképpen: a ma élő legnagyobb goanna, a *varanus giganteus* elérheti a 2 méteres hosszúságot, súlya pedig a 15 kilogrammot. Bár a méretek leírva is ijesztőek, érdemes a komodói sárkányt élőben is meglátogatni, és kifutójánál állva belegondolni, milyen lehetett egy ennél jóval testesebb gyíkkal szembeta-

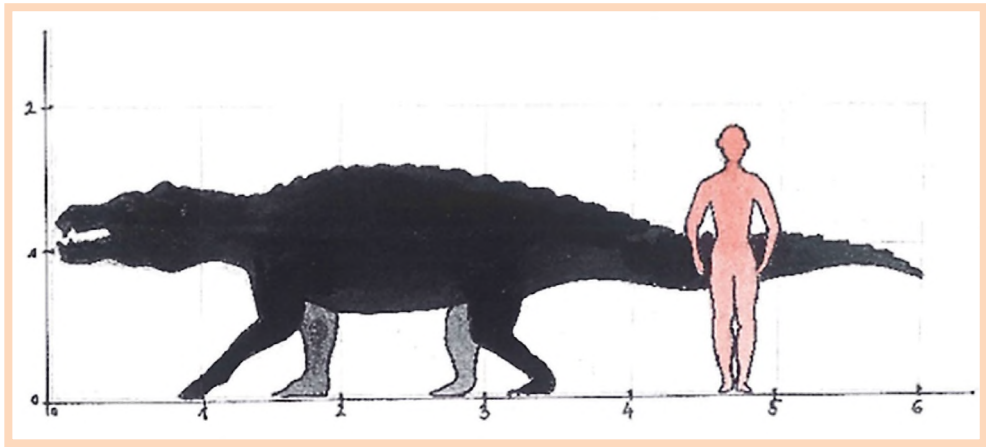


Az óriásgyík és az ember egymáshoz viszonyított ábrázolása

lálkozni, s azokkal a fegyverekkel vajon milyen esélyei lehettek az embernek egy ilyen küzdelemben? Hazánk azon szerencsés országok közé tartozik, amelynek két állatkertjében is (Budapest és Nyíregyháza) élnek komodói varánuszok!

Óriáskrokodil (Quinkana)

A kihalt Quinkana nembe tartozó fajok különböző méretűre nőhettek, azonban egyik faj, a tekintélyes nagyságú Quinkana fortirostrum mérete 5 és 6 méter körül mozgott. E szárazföldi krokodilfaj mintegy 40 ezer évvel ezelőtt tűnt el, így az óriásgoannával egy időben rémisztgethette az első embereket.



Az óriáskrokodil és az ember arányai. Más fajok kisebbre nőttek.

Az ember megjelenése

Ausztrália élővilágát korábban a geológiai események – a kontinens jelenlegi területének elválása, majd északabbra vándorlása, a felmelegedések és lehűlések váltakozása – érintették legerősebben.

Az ember megjelenése azonban több szempontból is éles határvonalat képez. Az ember szükségleteivel, az őt körülvevő környezet változtatására irányuló igényével rövid távon is képes volt jelentős változások előidézésére. Egyes fajokat vadászni kezdett, más fajokat megpróbált domesztikálni, illetve kívülről is képes volt fajokat betelepíteni. Akármilyen figyelemmel álltak is hozzá az őslakosok a kontinens faunájához, s hosszú ittlétük során bármennyire is alkalmazkodhattak lakóhelyük jellegzetességeihez, az élővilágra magának az embernek a megjelenése döntő hatást gyakorolt.

E folyamat gyorsabban és közvetlenebbül zajlott le (újra) az európaiak megjelenésével, akik csupán a megjelenésük révén – saját betegségeiket továbbadva – képesek voltak hosz-

szű távú hatással járó folyamatokat elindítani (lásd az őslakosok közösségein végigsöprő járványokat), amikor pedig partra szálltak és megtelepedtek, állatokat hoztak, vittek és irtottak.

Az embernek a sajátos ausztrál élővilágra gyakorolt hatása tulajdonképpen ma is érezhető, a régi és az új adaptációs küzdelme jelenleg is zajlik, bár az ember a legutóbbi időben – felismerve túlzott erejét és felvállalva a felelősséget – megpróbálja ellenőrzése alatt tartani a folyamatokat, például egyes, nem őshonos fajok ritkításával.

Maga a felismerés, és a hozzáállás megváltozása az ember uralta világban egy újabb mérföldkő lehet az élővilág megőrzése szempontjából. Kérdéses azonban, hogy egy ponton túl maga az emberi létezés nem állítja-e megoldhatatlan adaptációs kihívás elé a fajok többségét (például túlnépesedés, felmelegedés, környezetszennyezés).



Hétvégi piknik a canberrai botanikus kertben. Emberek és állatok közös „sziesztaja.”

Ausztrál állatok



Az ausztrál állatok különlegességüknek és távoli élőhelyüknek köszönhetően mindig nagy népszerűségnek örvendenek. Itt terjedelmi okok miatt csupán töredékükre tudjuk felhívni a figyelmet, de az internet korában ennyi elegendőnek tűnik a saját, egyéni kalandozás és barangolás megkezdéséhez.*

Emlősök

Az emlősökön belül a tojással szaporodó, illetve az erszényes fajok száma jelentős; ez ausztrál sajátosság. Tojással szaporodó emlősök a kontinensen kívül kizárólag Új-Guineában (hangyászsün), erszényesek pedig Új-Guineában, Indonéziában és az amerikai kontinensen élnek.

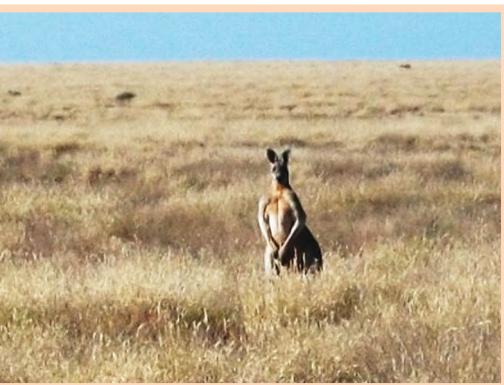
Kenguru

Az ausztrál ikon, a kenguru elnevezése az egyik őslakos nyelvből kerülhetett át angol és német közvetítéssel a magyarba. Földi János (1755–1801) kiváló állattana – amelyben 1801-ben Magyarországon valószínűleg először felbukkant – még a nyulak rendjébe sorolta mondván: „Ez a' Kóknak a' Déli tengeren tett első útja által esmeretessé lett Állat, Nyájastól lakik, az ő általa felfedezett Napkeleti partjain Újj Hollandiának, és másfél mázsát nyom. ...olly virgoncz, hogy hihetetlenül magosra és messze ugordhatik.”⁸³ Eme tulajdonsága miatt próbálták ugránynak is nevezni, de ez nem vált közkezdveltté.



Késői reggeli a Tidbinbilla rezervátumban (ACT)

* Itt is fontos figyelmeztetni: az ausztrál állatok nagy része veszélyes. A vadon élő fajok képesek komoly sérüléseket okozni (még a kenguru is!), ezért minden esetben kellő figyelemmel, óvatossággal kell közelíteni, a szükséges távolságot be kell tartani. A helyi tanácsokat, esetlegesen utasításokat soha nem szabad figyelmen kívül hagyni sem a szárazföldön, sem a tengerparton, és a vízben sem! Az északi részekre látogatók figyelmébe: a krokodilok eredetiek és általában váratlan helyről támadnak. Képesek nagy távolságokat is megtenni különböző patakok és tavak között, és a tengerben is támadhatnak!



Egy megtermett vörös óriáskenguru nézett vissza a bozótból... Tibooburra környéke (NSW)



Tasmániai pademelon (Stanley környéke)



Wallaby figyel a Tidbinbilla rezervátumban (ACT)



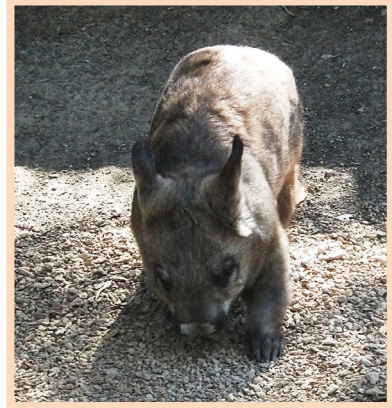
Quokka a melbourne-i állatkertben. A Perth melletti Rottnest-sziget e kengurufaj után kapta európai nevét, miután az 1696-ban itt partra szálló holland Vlamingh kapitány, nem tudván máshoz hasonlítani az ismeretlen állatokat, mint óriási patkányokhoz, a szigetet a patkányfészek-szigetnek nevezte el.

A kengurufélék családjába tartozó fajok ősei több tízmillió éve alakultak ki. Számos faj kihalt vagy megfogyatkozott az ember megjelenése óta eltelt időben. A ma létező mintegy 60 faj változatos élőhelyeken az egész kontinensen és a környező szigeteken (Indonézia, Új-Guinea) elterjedt. A legnagyobb faj a vörös óriáskenguru, amely mintegy 2 méter magasra és 90 kilogramm súlyúra nőhet. Ám ebbe a családba tartoznak a wallaby, a wallaroo, a pademelon, a fakúszó kenguru, a bettong, a potaroo és a patkánykenguru különböző fajai is. A legkisebb faj, az ősi vonásokat hordozó, kizárólag az észak-queenslandi esőerdőkben élő pénzmaszagú patkánykenguru súlya alig éri el a fél kilogrammot!

Vombat

A vombatfélék családjába három faj és több al-faj tartozik (egyik 200 kg körüli faja a már letűnt ausztrál megafauna tagja volt). Tasmaniában, Új-Dél-Wales, Victoria és Dél-Ausztrália egyes részein terjedtek el, nagyjából 100 cm hosszúságú, 20–25 kg-os növényevő állatok. Általában éjszakai életet élnek, napközben föld alatti járatokban hűsölnek.

Neve bennszülött eredetű, Magyarországon már a 19. század végén a mai írásmódnak megfelelően jelent meg (vombat).



Vombat

Koala

A koala neve ugyancsak aboriginal eredetű. Magyarországon viszonylag korán, 1875-ben Laky Dánielnél már koalaként szerepel, s bár később több más elnevezést is megpróbáltak meghonosítani (Vadona majommedvének, Gubányi ausztráliai medvének nevezi), az eredeti bizonyult a legéletképesebbnek. A vombatokkal rokonságban álló erszényes növényevők nagyjából 60–80 cm körüliek, súlyuk 4–10 kg. A nap nagy részét átalusszák, körülbelül négy órát töltenek éber állapotban. Elég válogatósak, étrendjük néhány tucat eukaliptuszfaj leveleire korlátozódik. A 20. század elejére a bundájáért majdnem teljesen



Itt éppen ébren vannak!

sikerült kiirtani, viszont az azóta eltelt időben visszatelepítésük jól sikerült, egyes helyeken állományát ritkítani szükséges. Főleg a keleti parton élnek, Queensland déli részétől egészen Victoria nyugati határáig, s Dél-Ausztrália egyes részein. A történelmi időkben kisebb, esőerdei fajai, illetve később a megafauna részeként a mainál jóval természetesebb változatai is ismertek voltak.

Kacsacsőrű emlős

Maga a kicsiny, 40–50 cm hosszúságú, 1–3 kilogramm súlyú állat egy biológiai csoda: mintha a kacsából, hódból és vidrából rakták volna össze. Az első Európába küldött kitömött példányait hamisítványnak tartották. Ez a hitetlenkedés érződik latin elnevezésén is: *ornithorhynchus paradoxus*, vagyis „furcsa madárcsőrű”. Magyarul kezdetben csőröndnek nevezték⁸⁴, ám mai magyar neve beszédesebb az angol platypusnál, ami simalábút jelent. Ehhez a jósághoz azonban csak furcsaságok kapcsolódnak. Lágyhéjú tojással szaporodik, tejét mint izzadságot választja ki a hasa környékén. Csőrében elektromos



*Kacsacsőrű emlős
a Broken folyóban
(Queensland, Eungella
Nemzeti Park)*

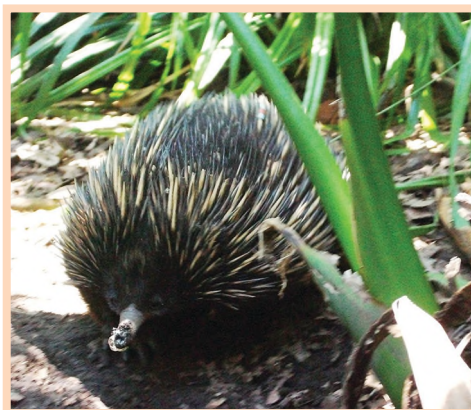


*Az óriásplatypus elképzelt
portréja, fogakkal a szájában,
teknősevés közben*

receptorok vannak, amelyek a tájékozódásban és zsákmányszerzésben segítik. Ragadozó: kisebb halakat, rákokat eszik. A hímek méregmiriggyel is fel vannak szerelve. A kacsacsőrű emlős az egész keleti parton elterjedt (Queenslandtól Taszániáig, kedveli a holtágakat (billabong), csendes tavakat. A megafaunából, mintegy 5–15 millió évvel ezelőtről egy méteres változata is ismert.

Rövidcsőrű hangyászsün

Magyarországon próbálkoztak a hangyász csörsün elnevezéssel,⁸⁵ ám az végül nem honosodott meg. Nem összekeverendő a szintén ausztrál erszéynes hangyással, amelyet más néppen numbatnak neveznek. A hangyászsünt a beszélt angol nyelvben csak echidnaként emlegetik, nem törődve annak negatív mitológiai hátterével (Echidna csodálatos arcú, kígyótestű nő volt a görög mitológiában, nevének jelentése: vipera). A hangyászsün négy élő faj ismert, ezek Ausztráliában és Új-Guineában élnek. A legelterjedtebb a rövidcsőrű változat, amelynek egyedei nagyjából 4–6 kilogramm súlyúak, 50–80 cm hosszúságúak. Szájukban nincs fog, az étrendjükben szereplő rovarokat szájpadrásukon morzsolják széjjel.



Hangyászsün az adelaide-i állatkertben



Erszéynes ördög

Erszéynes ördög

Bár besorolásán sokáig gondolkodtak, ijesztő nevét viszonylag gyorsan megtalálták furcsa, az éj csendjében rémisztően ható hangja után. Magyarországon a *Vasárnapi Újság* „borz-bóczfarkként” vagy „vandiemenföldi ördöggént” mutatta be 1862-ben. A 60–80 cm-es, 8 kilót elérő állat húsevő. Általában magányosan él, ám élénk kommunikációt folytat társaival. A párzásnál gyakoriak a heves csatározások, ez a szokás elősegítette a fajt sújtó daganatos betegség gyors terjedését az 1990-es évek végén. Ez a daganat a szájban és a száj környékén fejlődik ki, meggátolva az egyedet a táplálkozásban. A halálozási ráta 1–1,5 éven belül gyakorlatilag 100%-os. A kutatók a kór terjedését egyelőre lassítani tudják, de megoldás híján a tasmán ördög pár évtizeden belül már csak fogságban lesz látható.



Szürkefejű repülőkutya-kolónia pihen a fák között
(Sydney-i botanikus kert)



Kudu egy melbourne-i parkban

Repülőkutya

Több fajuk él Ausztrália különböző részein (fekete, kis vörös, pápaszemes és a szürkefejű repülőkutya). Nagy csapatokban tanyáznak a fák lombjai között, napközben alszanak, szürkületkor kelnek útra. Gyümölcssevők.

Közönséges rókakuzu

Az angolul common brushtail possumként (vagy röviden possumként) emlegetett erszényes állat Ausztrália nagy részén elterjedt, nem csak a természetben, de a városokban is gyakran látható (illetve hallható, ahogy a tetőn éjjel átszalad). Éjszakai életet él, elsősorban növényeket eszik.

Bálnák

A sziláscetek alrendjébe tartozó fajok többségét a köznyelv bálnának nevezi. A bálnák éves körforgásban vándorolnak a táplálékban gazdag sarkvidéki vizek felől az utódnemzés és -nevelés szempontjából kedvezőbb szubtrópusi, trópusi vizekbe. A déli féltekén élő bálnák vándorlásuk során elhaladnak az ausztrál partok mellett is, ilyenkor tömegek szállnak vízre közelről találkozni az állatokkal. A bálnanézés (*whale watching*) szinte közkedvelt szabadidős programmá vált Ausztráliában. Itt – helyhiány miatt – csupán a nagy

népszerűségnek örvendő hosszúszárnyú bálnák vonulási időpontjait és néhány megfigyelési helyét tekintjük át.

Bálnával találkozni – főleg tenger nélküli kultúrából érkezve – óriási élmény, ezek az állatok pedig valódi showmanek; élvezik a felhajtást, és önálló produkciókkal kedveskednek.

A hosszúszárnyú bálna (*hump-back whale*) 13–16 méter hosszúságú, 35–40 tonna súlyú emlőslalat. A 20. század közepére a kihalás szélére sodródott, az 1960-as évektől a halászati tilalomnak köszönhetően közel százezer példánya él a Föld óceánjaiban.

Ausztrália partjai mellett az ausztrál ős és tél hónapjaiban vonul el az északi, melegebb vizek felé, majd az ausztrál tavasz idején indulnak visszafelé.

A legjobb megfigyelőhelyeket és időszakokat táblázatos formában gyűjtöttük össze.



Az állatok által rögtönzött előadás Hervey Bay-ben (QLD)

Bálnazó szezon és kedvelt megfigyelőhelyek (államonként)			
TAS		NSW	
Bruny Island	május-június, szeptember-december	Eden	májustól novemberig
Storm Bay	május-június, szeptember-december	Jervis Bay	májustól novemberig
VIC		Sydney	májustól júliusig szeptembertől decemberig
Warnambool	novembertől májusig	Port Stephens	májustól júliusig szeptembertől decemberig
Melbourne	novembertől májusig	Byron Bay	júniustól novemberig
QLD		WA	
Hervey Bay	júliustól novemberig	Albany	júniustól novemberig
Brisbane	júniustól októberig	Augusta (Cape Leeuwin)	júniustól augusztusig szeptembertől novemberig
Cairns	júniustól szeptemberig	Perth	szeptembertől novemberig
SA			
Victor Harbor	júliustól augusztusig	Head of Bight	júniustól októberig

Forrás: internetes gyűjtés (helyi turisztikai, információs oldalak és vállalkozói hirdetések)

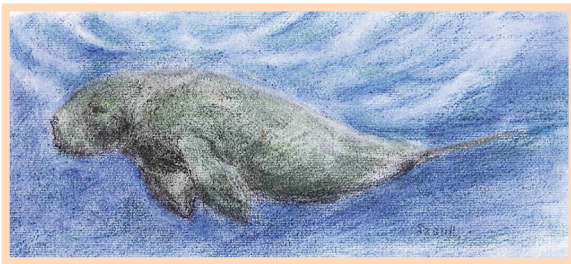


*Speciális közlekedési tábla a Phillip-szigeten.
Vigyázz, pingvinek!*

száll partra, és elkerülve a kellemetlenkedő tengeri madarak csoportjait, a parti bozótban fekvő üregszerű fészkebe vonul.**

Dugong

A dugong vagy tengeri tehén egyetlen létező fajának legjelentősebb populációi az ausztrál vizekben élnek. A nyugat-ausztráliai Shark Bay-től egészen a queenslandi Moreton Bay-ig előfordul ez az elefántokkal távoli rokonságban álló emlős. Az általában 3 méter hosszúságúra és 400 kilogramm súlyúra megnövő tengeri tehén elsősorban növényevő, a



Dugong a nyugat-ausztráliai partoknál

Fókák és pingvinek

Az ausztrál vizekben – ideértve az Ausztrál Antarktiszi Területet is – 10 fókafaj található. A leggyakoribbak az oroszánfókák és medvefókák különböző fajai, amelyek a kontinens partjain több helyen is létesítettek kolóniákat.*

A fókavadászat csak a 20. század második felében ért véget, a fókapopuláció ezt követően indult növekedésnek, de régi élőhelyeiknek csupán a töredékét népesítették be újra.

A törpe pingvin (*little penguin*) a legkisebb pingvinfajta, Ausztrália és Új-Zéland déli partjain élnek kolóniái. Napközben a nyílt vizen halászik, estére tér meg a fészkebe. Ilyenkor csapatosan

bőséges tengeri fűmezőket látogatja. Mintegy 100 méteres mélységbe tud lemerülni, és néhány perc után fel kell jönnie levegőért (összehasonlításképpen: egyes cetek akár egy, egyes fókafajok akár két óráig is bírják a víz alatt). Korábban húsáért, olajáért vadászták, mára a környezetszennyezés fenyegeti. Közeli, élőben tanulmányozható a Ningaloo-korallzátonynál.

* A Phillip Island Melbourne közelében (VIC), Montague Island Sydney-től és Canberrától hasonló távolságra, Shoalwater Island Perth mellett (WA), Kangaroo Island (SA) Adelaide szomszédságában. A legnagyobb medvefókatelep a victoriái partok közelében található (Lady Julia Percy-sziget, közel 30 ezer egyed).

** Esti partraszállásának megtekintése életre szóló élményt jelent a legnagyobb – több mint 30 ezer madárból álló – telepükön, a Phillip Islanden. A Montague Islanden szintén előfordul, ahogy a dél-ausztráliai partok mentén fekvő néhány kisebb szigeten is.

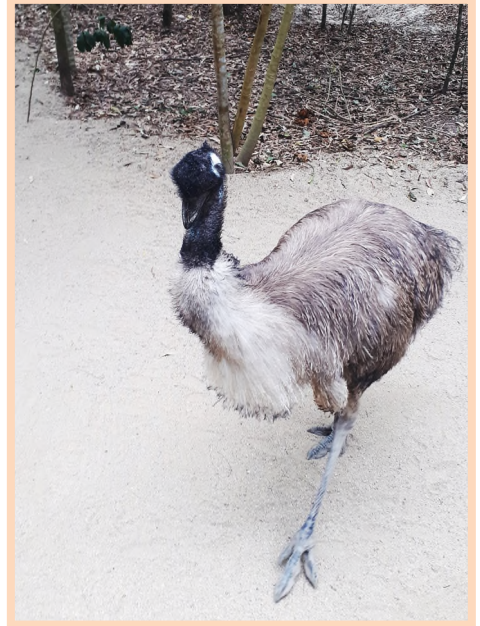
Madarak

A több mint 800 madárfaj között az aprótól (például kék ökörszem) az óriásig (például emu), a ragadozótól a növényevőig, a tengeri madaraktól a szárazföld belsejének szélsőséges körülményei között is megélő fajokig sokfélét találhatunk. Többen címerállatokként hivatalosan is képviselik az országot vagy az adott tagállamot (például emu, fekete hattyú, ékfarkú sas), mások viszont közismertségüknél fogva számtalan országba, egyes családokhoz viszik magukkal távoli hazájuk emlékéért (például hullámos papagáj és a kakaduk különböző fajai).

Emu

Az emu, amely néhány évvel Sydney alapítását követően már címerállatként szerepelt, ma is a kontinens egyik leggyakoribb állatfaja, az ausztrál ikonok egyike.

A strucc után a legnagyobb termetű futómadár, vidéki utak során gyakran látni füves pusztákon, sós tavak mentén, amint csordában, párban vagy magányosan legel. Kiváló futó, számtalanszor felveszi a versenyt az autókkal. A szokásos nemi szerepek itt némiképp felcserélődtek: a nőstények küzdenek meg a hímekért, akik viszont felelősek a tojások kikeltetéséért. A fiókák július–augusztus körül kelnek ki, tollazatuk kezdetben – rejtőszíneként – eltérő a felnőttekétől. Elnevezése a magyarban a 19. században ingadozott, ausztráliai struccnak, emunak és kazuárnak egyaránt nevezték.



Emu, az ausztrál ikonok egyike



Emucsorda a Kinchega Nemzeti Park környékén (Új-Dél-Wales)



Útjelző tábla az őserdőben (QLD)



Sisakos kazuár



Fekete hattyú a Weston parkban (Canberra)

Kazuár

Ausztrália másik nagyméretű futómadara, Queensland északi része esőerdeinek lakója, egyes fajai Új-Guineában és egyes indonéz szigeteken élnek.

Atavisztikus vonásai, rikító színei a dino-szaurosok korának őshüllőit idézik fel. Erős lábai súlyos sebeket tudnak okozni a közelébe merészkedőknek, fenyegetőnek tűnő sisakja pedig az előrehaladásban segíti a sűrű aljnövényzetben. Főleg növényekkel táplálkozik. Neve már a 19. század elején kazuárként tűnik fel a magyar forrásokban, s a neves tudós ugyancsak fontosnak tartotta megjegyezni, hogy „[n]agy erő van a' középső körmében, mellyel Ló módra rúg, magát védelmezi, és egy hüvelyknyi vastag deszkát által vághat.”⁸⁶

Fekete hattyú

A belső és az északi területek kivételével az egész kontinensen elterjedt, mégis legnagyobb becsben Nyugat-Ausztráliában tartják, ahol mind a zászlóban, mind az állam címerében központi helyet foglal el. A vízen kecsesen tovasuhanó csoportjaik után kapta a mai Perth folyója még a hollandoktól (Willem Vlamingh) a Swan River (Hattyú folyó) nevet.

Kokabura

Ausztrália nagyobb részén elterjedt, általánosan ismert és kedvelt madár, Új-Dél-Wales emblematisz állata (a sydney-i olimpia egyik kabalaállata is volt). Nemcsak vidéken, de a városban is gyakran látható. Ragadozó, a rágcsálók mellett kígyókat is eszik (Mészáros Andor híres 10 centes érmetervén így látható).



Mészáros Andor 10 centes érmetervének előlapja a kokaburával. Mészáros 1966-ban tervezett, szépen kidolgozott érmesorozata ma is közismert, hiszen a pénzérmék egyes ausztrál állat- és növényjelképeket jelenítenek meg.



Kokaburák Sydney-ben

Magyarországon kevésbé ismert volta miatt elnevezése széles skálán változott: az angol jack-asztól a kacagómadáron át a nevető számárcső-dőrig. Az angolos írásmódot (kookaburra) a 20. század végére felváltotta a magyar írásmódnak megfelelőbb változat (kokabura).

Lantfarkú madár

Ősei több millió évvel ezelőtt is e vidéket lakták. A nagy népszerűségnek örvendő lantfarkú madár (a jelenlegi 10 centes érmén is e madár szerepel) elsősorban a keleti part menti sávban él. Nevét a hímek csodálatos, évek alatt kifejlődő faroktollazatáról kapta, amely az ismert zeneszerszámra emlékezteti a szemlélőt. A tojó és a hím egyaránt énekel, ám a hímek kiváló utázmányművészek, számos más fajta hangját, illetve a környezetükben hallott zajokat képesek elsajátítani (például autóriasztó).



Lantfarkú madár



A fűrge lazúr tündérmadarat nem könnyű lencsevégre kapni... (Victoria, 2011. december)

Lazúr tündérmadár

A tündérmadárfélék családjába tartozó 29 faj Ausztráliában és Új-Guineában őshonos. A lazúr tündérmadár az ausztrál keleti parti hétköznapi üde színfoltja élénk tollazatával és vidám szökdécselésével. Rovarokkal és magokkal táplálkozik, a nagyvárosokban és vidéken egyaránt megtalálható.

Papagájok és kakaduk

A Föld megközelítőleg 375 papagájfajából 55 ausztráliai honos, ezen belül a 21 kakadufajból 14 endemikus a kontinensen. Besorolásuk alapjait magyar nyelven már Földi János lefektette:⁸⁷ „Ezen állatoknak sok jeles tulajdonok vagyon az Ő magok viseletében, p. o. lábaikkal mint kezekkel úgy tudnak élni, eledeleket azzal szájukhoz viszik, megvakarják tarkójukat... [...] Az ő horog forma felső orrkávájok... igen mozgatható, és majd harmadik lábuk gyanánt szolgál a' kúszásban, tartózkodásban, kivált pedig a' mag törésre, és kivájásra... Tudnak prüsszenteni, hákoggni, ásítani... és mind a' két nem az ő vastag húsos nyelvével, igen taníthatósága szerént könnyen megtanul szókat kimondani. A' mit megtanúl, gyakran fetsegi, vigak, játékosok, követők, és mindenféle nevetséges mozgásuk. Ditsekednek kiváltképpen szép tarka színeikkel... orrok is különbkülönb színűk.” Ké-



Pennant-papagáj pár (crimson rosella, lat. platycercus elegans) a canberrai botanikus kertben. Maga a rosella szó az angolban több papagájfaj megjelölésére is szolgál, a magyarban azonban ennél szűkebb értelemben, ezek egyikére, a rozellapapagájra (eastern rosella, lat. platycercus eximius) vonatkozik.



A sárgabóbítás kakadu (sulphur-crested cockatoo, lat: cacatua galerita) éktelen lármát képes csapni, és roppant kíváncsi (Canberra)



A vidám, bohókás rózsás kakadu (közismert angol nevén galah) az egész kontinensen elterjedt, példányaival azonban nemcsak a természetben, hanem a nagyvárosokban is gyakran találkozhatunk (Alice Springs, NT).



Hullámos papagáj-csapat Ausztrália belsejében. A faj díszmadárként már a 19. század elejétől nagy népszerűségnek örvend az egész világon.

sőbb pedig kijelenti, hogy a „Kakadu neve a' szavától vagyon, melyet gyakran kiáltozik.”⁸⁸ A papagájt egyébként ekkortájt még gyakran kajdácsként említették a forrásokban.

A sokfajta gyönyörű papagáj- és kakadufaj közül csupán néhánynak a bemutatására nyílik itt lehetőség, de érdemes az összes fajjal behatóbban megismerkedni.

Fuvolázómadár (magpie)

Az egész Ausztráliában – több változatban is – elterjedt madarat magyarul feketehátú fuvolázómadárnak nevezik, angol neve *Australian magpie*. Mind az angolban, mind a magyarban gyakran keverik össze a szarkával (*European magpie*), ám rendszerint két különböző családról van szó. Kiváló hangutánzó, intelligenciája, szemtelensége és merészsége – ahogy a lezárt táskából is kilopja az élelmiszert – közismert. Költési időszakban különösen agresszív, az embert is megtámadja, ezért ilyenkor a biciklisták általában tüskés sisakkal közlekednek. A veszélyesebb helyeken a járókelőket táblák figyelmeztetik a magpie támadására. A költési időszak területenként változik, legkönnyebben a tüskés sisakkal közlekedő biciklisek láttán lehet sejteni, hogy megkezdődött-e már.

A szabadtéri piknikek megkeserítői. Kivárájk a lakmározásra legalkalmasabb pillanatot. A madár védeltséget élvez, nem szabad bántani!

Magpie-támadásra figyelmeztető tábla Canberrában, szövege szerint érdemes óvakodni a lecsapó madaraktól!



Magpie támad postást, illetve a magpie támadása ellen műanyag tüskés sisakkal védekező biciklis.



Hüllők

Ausztrália elszigeteltsége és éghajlata kedvező feltételeket kínáltak a hüllők számára a hosszú távú berendezkedéshez. Nemcsak a nagy és veszélyes krokodilra érdemes figyelni, nagytestű gyíkokkal és mérges kígyókkal a nagyvárosokban, illetve azok közvetlen környezetében is találkozhatunk.*

Terjedelmi okok miatt itt csupán néhány olyan fajra hívjuk fel a figyelmet, amelyekkel egy túra során könnyen találkozhatunk.

Krokodilok

Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy Ausztráliában a nagyjából Rockhamptontól felfelé egészen Broome-ig terjedő partszakaszon viszonylag könnyű találkozni bordás krokodillal (a beszélt nyelvben: estuarius vagy saltwater crocodile, salty vagy szimplán croc), amely a legnagyobb méretű hüllő a földkerekségen. Egyes példányai a 7 métert és az 1 tonnát is elérhetik. Nemcsak szűken vett élőhelyén található, messzebbre is elkalandozik, és a szárazföldön is képes mozogni (például tavak között). Mindenevő, gyors és tanulékony, a kiszemelt prédát a legmeglepőbb módon is meg tudja szerezni. Az esős évszakban (november és március között) szaporodik, ilyenkor a szokásosnál agresszívabb. A bordás krokodil Ausztráliában védett, populációja jelenleg százezernél is több egyedet számlál. Viselkedéséről rengeteg hasznos információ nyerhető a krokodilfarmokon Queenslandben

és az Északi Területen.

A bordás krokodil mellett még egy kisebb fajjal: a johnson-krokodillal is találkozhatunk Auszália északi részén, egész széles sávban benyúlva a kontinens szárazföldi részére. A beszélt nyelvben ezt a fajt *freshwater crocodile* vagy *freshie* néven emlegetik, ami némiképpen megtévesztő, ugyanis sós vizekben is előfordul.**



Édesvízi krokodilok (Hartley's Crocodile Farm, Cairns, QLD)

* Mindig figyelni kell tehát a táblákat, információkat, s túrázáskor is érdemes ébernek maradni, akár menet közben, akár a pihenő előkészítésekor. A veszély felmérésénél nehézséget okoz, hogy az sokszor szabad szemmel nem észlelhető (például a krokodil a víz alatt rejtőzik) vagy nem azonosítható (például a kifejezetten veszélyes barna kígyó kinézete teljesen átlagos, európai tapasztalatokkal nem is figyel fel rá az ember), illetve nem várt helyről érkezik. Érdemes ezért a hüllőkkel (és rovarokkal) utazás előtt megismerkedni (kinézetük, viselkedésük, élőhelyük), hogy ebből ne származzon meglepetés!

** Bár gyakran hangsúlyozzák, hogy az édesvízi (johnson-)krokodil az emberre nem veszélyes, ennek a gyakorlatban kevés értelme van, ugyanis ez a krokodil is ragadozó (csak kisebb termetű és némileg eltérő testfelépítésű), ezért érdemes hasonló körülményekkel kezelni.

Ausztrália jó eséllyel nevezhetne a legnagyobb krokodil lakóhelye versenyre. Az Északi Területre látogató turisták gyakran közvetlen közelről is találkozhatnak az Adelaide folyóban élő Dominatorral (hossza 6,1 méter, súlya egy tonna felett), illetve a háromlábú Brutusszal (hossza 5,5 méter, súlya egy tonna). Ausztráliában szinte minden, krokodilok által lakott vidéknek megvannak a saját „szörnyei”. Az észak-queenslandi Norman ton városkában életnagyságú szobor őrzi az 1958-ban elejtett több mint 8,5 méteres egyed (Krys) emlékét.

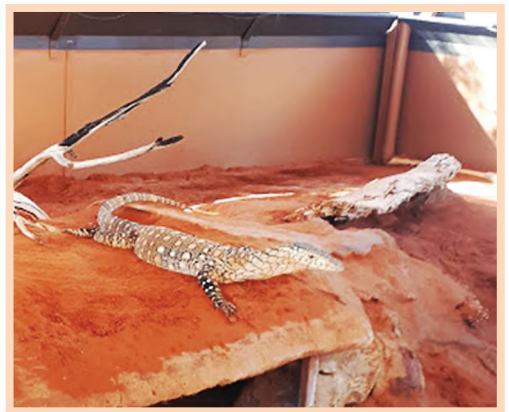


Varánusz

A különböző varánuszfajták az egész bolygón elterjedtek, de legtöbb fajuk hazája Ausztrália és Új-Guinea térsége. Méretük változó, a két méternél is hosszabbtól az egészen apróig terjedhet. Fejük hosszúkas, mozgásuk gyors, egy részük a vízben is magabiztosan mozog. Étrendjük változatos, de főként húsevők. Ausztráliában egyes fajukat a köznyelvben goannának nevezik.



A goanna nem ijedős. Ez a nagyjából egyméteres példány Esperance környékén él (Nyugat-Ausztrália)



A legnagyobb goanna, a perentie (varanus giganteus)

Agámák

A díszállatként is kedvelt agámafélék családja elterjedt a kontinensen. Idetartozik a közkeletű nevén galléros gyíknak hívott agámafaj, amely Ausztrália északi részeinek lakója. Mérete nagyjából 80 cm, idejének nagy részét a fákon tölti. Gallérját a támadók elriasztására használja.

A tüskés gyíkként vagy tüskés ördöggént is ismert moloch Ausztrália középső és nyugati részein honos. Mérete 20 cm, testét tüskék borítják, amelyek egyrészt a támadók elriasztását szolgálják, másrészt saját testéről a hajnali harmat összegyűjtését könnyítik meg az állat számára.

Nagy területen, az ország keleti részén terjedt el a barna víziagáma, például Canberra környékén gyakran találkozni lehet vele.



Galléros gyík

Tüskés gyík
(angolul thorny
dragon vagy devil)

Barna víziagáma (Australian water
dragon) napozik a canberrai
botanikus kertben.

Kígyók

Ausztrália a mérgeskígyók paradicsoma, de a (hasonlóan mérges) tengeri kígyóknak is több faja él a környező vizekben; ezek képesek folyókban is felúszni. Nem árt tehát az óvatosság, például a keleti parton elterjedt barna kígyó a városokon belül is megél, könnyen támad, mérge pedig az egyik legerősebb! A mintegy 200 ausztrál kígyófaj több mint 10%-ának a marása halállal végződhet.

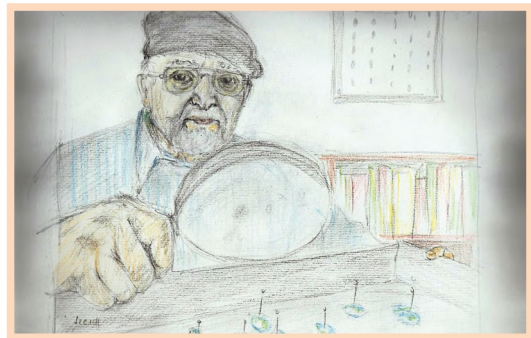
Lássunk néhány veszélyes fajt elterjedési területük szerint!

Leggyakrabban előforduló, halálos mérgű ausztrál kígyófajok és elterjedésük		
Kígyó neve	Kontinensen élő fajainak száma	Különböző fajainak elterjedése (államok szerint)
tajpán	3	az egész kontinensen (kivéve: TAS)
barna kígyó	9	az egész kontinensen (kivéve: TAS)
fekete kígyó	9	az egész kontinensen (kivéve: TAS)
halálkígyó	9	az egész kontinensen (kivéve: TAS)
bronzkígyó	3	NSW, VIC, SA, TAS
tigriskígyó	2	az egész kontinensen (kivéve: NT)

Internet alapján (elsősorban: www.reptile-database.org)

Rovarok

A számtalan rovarfaj közül itt csupán néhánynak az említésére szorítkozhatunk. Bár a rovartan hagyományosan igen csekély közérdeklődésre tarthat számot, fontos megjegyezni, hogy e területen kiváló magyar származású kutatók munkálkodtak a Föld másik felén (Szent-Ivány Józsefről – óceániai munkásságára figyelemmel – másutt emlékezünk meg).*



Bornemissza György imádott bogarai között. A hálás Ausztrália mellett régi hazájában, Magyarországon is meghatóan méltatták pályáját és eredményeit⁸⁹*

* Bornemissza György (1924–2014) Baján született, s már gyermekkorában élénken érdeklődött a rovarok iránt. Egyetemi tanulmányait Ausztriában fejezte be, majd Ausztráliába emigrált. Érkezését követően felfedezte, hogy az ausztrál ganajtúró bogarak nem képesek feldolgozni az európaiak által behozott haszonállatok trágyáját. Évtizedeken át végzett kísérletei nyomán több tucat ganajtúró fajt telepítettek Ausztráliába, amelyek megbirkóztak a feladattal. A trágya eltűnésével jelentősen csökkent a szabadban töltött időt meg-

Pókok

A pókoknak nagyjából tízezer faja él Auszália különböző területein. Nem csupán az elhagyott régiókban, de a nagyvárosokban is jelen vannak. A két legveszélyesebb csoportot az egész keleti parton elterjedt tölcsérhálós pókok (*funnel web*), s azon belül is a sydney-i tölcsérhálós pók, illetve a kontinens nagyobb részén megélő vöröshátú pók alkotja. Mindkettő ellen van ellenmérge, csípésük elsősorban az arra allergiásokra és a gyermekekre veszélyes.



Jól látható „kardfogak” egy nőstény tölcsérhálós pókon

A tölcsérhálós pók nagyjából 1–5 cm hosszú, a nőstény nagyobb a hím-nél, viszont a hím mérge erősebb. A meglepően erős tépőfoguk miatt mér-güket mélyen a bőr alá tudják juttatni.

A vöröshátú pók (*redback*) nagyjából 1 cm-es, a nőstény fekete hátán jól látható a vörös csík (a hím inkább barnás árnyalatú). A pók elsősorban éjszakai életet él, de gyakran beköltözik a házakba, megbújva száraz és csendesebb helyeken.



Őslakos didzseridún játszik Sydney-ben

Rovarok az őslakos kultúrákban

A rovarok az őslakosok kultúrájában rendszeresen megjelennek. Elegendő itt például a ceremóniákhoz használt didzseridura (*didgeridoo*) gondolni, amely eredetileg természetesek által kivájt fából készült.*

A több mint 300 ausztrál természetfaj egy része hatalmas várakat épít, más része fákon, fákban vagy föld alatt él.

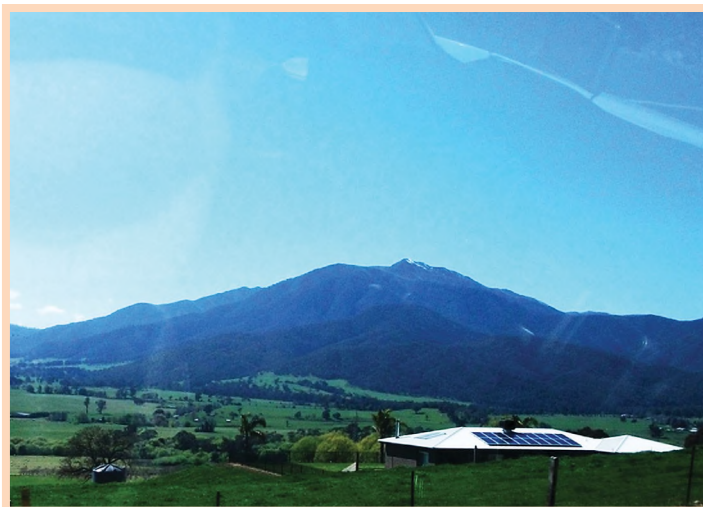
Egyes rovarfajokat gyógyászatban betöltött szerepük miatt nagyra becsülték, mint például bizonyos szövőhan-

keserítő legyek száma is, ezért Bornemisszát gyakran a „legyek uraként” emlegették. Több újonnan felfedezett rovarfajt is elneveztek róla, 2001-ben munkásságáért Ausztrál Érdemrend kitüntetésben részesült. Hobartban hunyt el 2014-ben.

* Az 1–3 méter hosszúságú eszköz őslakosok által adott neve régióként eltérő, a didzseridu elnevezés valószínűleg európai hatásra keletkezett és terjedt el.



*Óriási termeszvár Exmouth környékén
(Nyugat-Ausztrália)*



*A festői szépségű Bogong-csúcs tetejéről még a melegben is
nehezen olvad le a hókorona (Victoria)*

gya-fajokat, amelyeket feldolgozva fejfájás-csillapító és köptető főzetet készítettek. A bogong-moly az Ausztrál Alpokban vándorló törzsek kedvelt eledele volt.*

A lepkeszezon megérkezését Canberra környékén hatalmas ünnepségek kísérték. A moly emléket őrizi Victoriában Bogong városa, illetve a csodálatos szépségű, ám a hegymászók számára számos veszélyt tartogató Mt Bogong, az állam legmagasabb hegy-csúcsa (1986 m).

A mézesbödön hangyát cukorkaként lehet elszopogatni, bár ehető példányaiért mélyen a földfelszín alá kell ásni, ahol ezek az élő mézharmatraktárak szinte teljes mozdulatlanságban töltik el az életüket.



Mézesbödön hangyák

* A bogong lepke mint a helyi őslakosok szimbóluma Canberra környékén több helyütt is megjelenik. Az Ausztrál Nemzeti Múzeum bejáratánál lévő öntöttbeton bogong-szobrokat, amelyek a vidék egykori lakóinak (Ngunawal népcsoport) kulturális örökségét idézik fel, Matthew Harding készítette 2001-ben.⁹⁰



Lepkehernyó (witchetty grub)



Ausztrál tüdőshal



Barramundik egy akváriumban

A farontó lepkefélék családjába tartozó nagytestű lepke 60 cm-esre is megnövő óriási lárvája (*witchetty grub*) ételnek és orvosságnak (zúzva és sebekre kenve) egyaránt kitűnőnek számított.

Halak

Ausztrál tüdőshal

Nemcsak a növények, hanem az állatok között is létezik élő kővélet. Az ausztrál tüdőshal (*Queensland lungfish*), a hat, még létező tüdőshal-faj egyike, amelyek ősei mintegy 400 millió évvel ezelőtt népesítették be a tengereket. Ez az édesvízi ragadozó akár 150 cm hosszúra és 40 kg súlyúra is megnőhet, élettartama 20–25 év, de fogságban ennek a többszöröse is lehet. Queensland déli-délkeleti részén őshonos, lassú folyású vizekben vagy holtágakban él, általában szürkületkor vagy éjjel aktív. Kopolyúja mellett tüdővel is rendelkezik, mellyel a vízfelszínre emelkedve képes lélegezni.

Barramundi

A barramundi név – bennszülött nyelven nagypikkelyes folyami halat jelent – eredetileg más halfajra vonatkozott. Mára a Délkelet-Ázsiában elterjedt ázsiai sügérre használják, amely fehér húsa, száлкаmentessége és gyors növekedése miatt közkedvelt (Magyarországon is tenyésztik, egyre népszerűbb). Édesvízi ragadozó, de sós vizekben is megél. Hossza nagyjából 0,5–1 méter, súlya 20–40 kg körül mozog.

Cápák

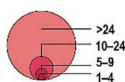
Ausztrália gyakran a nagy fehér cápa hazájaként tűnik fel, s a sajtó nem mulasztja el ezt a képet erősíteni (az elszórt cápatámadások még a magyar sajtóban is megjelennek).*

Cápa-zónák

Az egész országot tekintve 1788 óta 194 ember halt meg cápatámadás következtében, és összesen több mint 700 támadást jegyeztek fel.

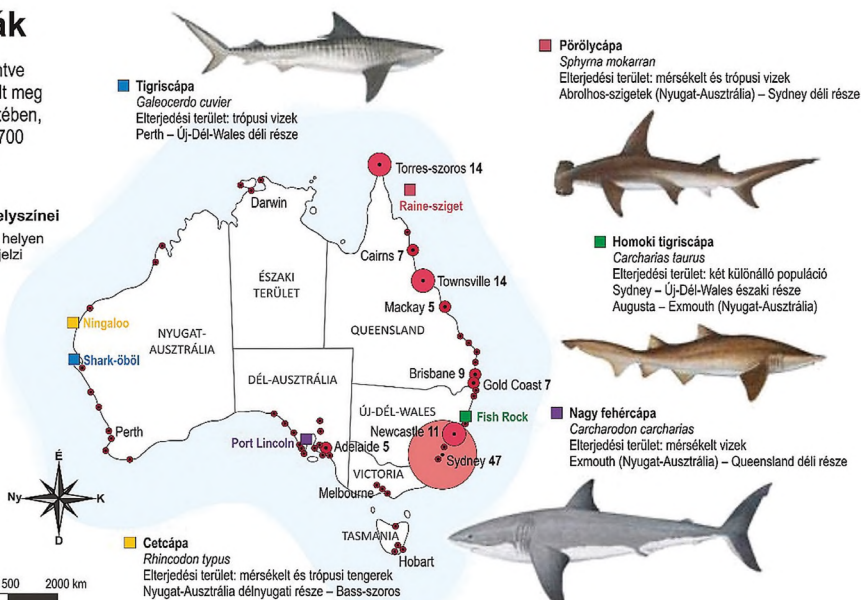
A halálos támadások helyszínei

A körök nagysága az adott helyen történt támadások számát jelzi



Cápa-észlelések

- Homoki tigriscápa
- Nagy fehércápa
- Pörölcápa
- Tigriscápa
- Cetcápa



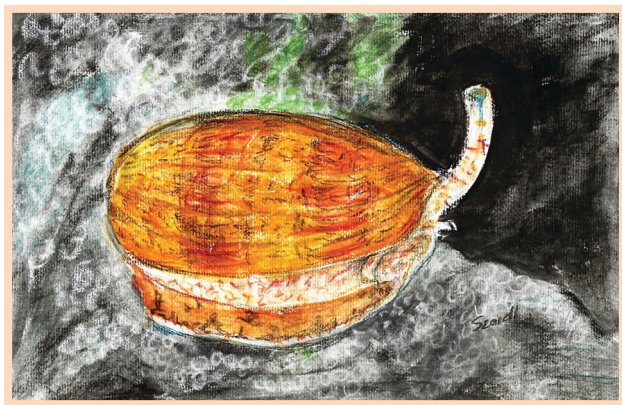
Cápa-fajok, cápa-zónák és cápatámadások Ausztrália partjainál^[1]

A cápák nem csak félelmetesek, hanem fenségesek is. A nyugati parti korallzátonynál, a Ningaloo-nál április és szeptember között a látogatók közelről is találkozhatnak a hatalmas cetcápaival. A cetcápa a trópusi-szubtrópusi vizekben az egész világon előfordul. Méreteivel (átlag 10 méteres hossz és 10 tonna súly) a legnagyobb ma élő halfajta. Lassan mozogva mintegy másfél méter széles szájával elsősorban planktonokat fogyaszt.

* Ha a térképre ránézünk, látható, hogy a támadások jelentős része a viszonylag sűrűn lakott keleti parton történt, s az is, hogy nem csupán a nagy fehér cápa számlájára írható. Az esetek többségében az emberi figyelmetlenség és felelőtlenség éppúgy szerepet kap, mint a vízisportok különböző formáinak elterjedése. A környező vizekben számos cápa-faj él, tehát ha Ausztráliát ilyenképpen említik, érdemes általában a cápák hazájaként hivatkozni rá.

Kétéltűek

Ausztráliában a kétéltűeket a békák képviselik. A több mint 200 ausztrál békafaj (Magyarországon 12 békafaj őshonos) döntő többsége endemikus. Az egyes békafajok a kontinens különböző részein terjedtek el, a legtöbb fajjal azonban a trópusi régióban, így Észak-Queenslandben lehet találkozni. Többek között itt él a legnagyobb testű őshonos ausztrál béka, a fehérajakú levelibéka (white-lipped tree frog), a kifejlett példányok hossza megközelítheti a 15 cm-t is! A kétéltűek közé tartozik az óriásvarangy (cane toad) is, amelyet közép-amerikai hazájából telepítettek be Ausztráliába a 20. század első felében (lásd lentebb).



A kúpcsig mérgét a jobbra kinyúló ormánya segítségével juttatja célba

nél a karok akár több méter hosszúságban nyúlhatnak el, tehát úszásnál hiába észleljük a fejet messziről, a víz alatt már csipéseket szenvedhetünk. Még nehezebb védekezni az irukandzsi-medúza ellen, amely 0,5–2,5 cm nagyságú fejfel és egy méter hosszú karokkal rendelkezik, és egyáltalán nem észlelhető.

A korallzátonyok között tanyázik a Föld egyik legmérgezőbb állata: a kicsiny kékgyűrűs polip, amelyet búvárkodás közben könnyű megérinteni. A melegebb vizekben, Brisbane-től Exmouthig az északi partok mentén megtalálható a kúpcsig, amelynek szép háza vonzza a gyűjtőket. A csiga azonban a világ egyik legerősebb mérgével rendelkezik, s a csigaházra gyanútlanul rámarkoló könnyen pórul járhat.

Puhatestűek

Az ausztrál vizekben élő számtalan puhatestű közül csupán veszélyességüknél fogva fontos utalni a medúzák különböző fajaira, amelyek mérge súlyos sérülést vagy halált okozhat.

A trópusi vizeken késő októbertől kora májusig tart a medúzaszezon. A partokon legtöbbször táblák figyelmeztetnek a veszélyre – érdemes őket elolvasni. Gyakran találkozhatunk kockamedúzával vagy portugál gályával – ezek

Az emberi butaság: invazív fajok



A fauna összetétele a növényvilághoz hasonlóan időről időre változik még egy olyan elzárt földrészen is, mint Ausztrália. Geológiai (például földhidak keletkezése vagy leomlása) vagy éghajlati változások (például az éghajlat szárazabbá válása), esetleg természeti katasztrófák (például a vulkánkitörések) akár rövid időn belül is képesek jelentős változások előidézésére.

Minden tényezőnél erősebb és gyorsabb hatással bír azonban a környezetre, ha megjelenik az ember. Vele vagy nyomában új állatfajok érkeznek, s döntése alapján korábban virágzó csoportok válnak „egyszervolttá”. A befolyás tehát erős, a kérdés inkább az, hogy az ember e hatalmát hogyan használja? Képes-e felelős döntéseket hozni, él vagy inkább csak visszaél az erejével?

Ausztrália legutóbbi, fehér ember által dominált két évszázada ebből a szempontból a meggondolatlanság iskolapéldája lehetne, ahol a balga döntéseket eseti kárelhárító intézkedések követték több-kevesebb sikerrel.

A legterhesebb örökséget talán a nyulak jelentik, amelyek első példányai még az Első Flottával érkeztek Sydney-be, s amelyek már a 19. század első felében elszaporodtak Tasmaniában. A 19. század közepén csoportjaikat több helyütt is szabadon engedték a kontinensen. A nyulaknak bejött, s ma is „bejön” Ausztrália, néhány évtized alatt az egész kontinenst benépesítették. Sem a megállításukra emelt kerítések sora, sem pedig a biológiai „hadviselés” nem tudta őket feltartóztatni, s szaporaságuk miatt egészen gyors rezisztencia kialakítására képesek néhány generáció alatt. Talán ezt a gyors adaptációs képességet érdemes lenne komolyabban megvizsgálnunk.

Ha a 19. századi felelőtlenség példája a nyúl, a 20. századi meggondolatlanságé az óriásvarangy. 1930-as évekbeli betelepítése, amelytől a cukornád egyik kártevőjének visszaszorulását várták, felemás eredménnyel járt: a kártevőket végül más módon kellett megfékezni, az óriásvarangy viszont gyors terjeszkedésbe kezdett, s ma már Ausztrália nyugati és déli területein is előfordul. A legnagyobb problémát az általa kiválasztott méreganyag okozza, amely a béka ter-



*A nyulak „beépültek.”
Ez a példány egy sydney-i parkban legel.*



*Az akár 2 kg súlyt is elérő óriásvarangy
15 évig is élhet*

első rókákat és szarvasokat, amelyek állománya már milliókra rúg.

A vadmacskát eredetileg a rágcsálók megfékezésére hozták be a kontinensre még a korai telepesek. Gyorsan elvadult és elszaporodott, mára az egész országban (különösen Dél-Ausztráliában) elterjedt, állományát 5 és 20 millió példány közé teszik. Ragadozó voltánál fogva számos ausztrál állatfaj megritkítása a számlájára írható. Jelenleg az állományt 2 millió példánnyal csökkentő terv megvalósításán dolgoznak.

Az ember hű társa, a kutya mind a bennszülötkeket, mind a fehéreket elkísérte az Ausztráliába vezető úton. Az elsőként betelepülő kutyák a mai dingó ősei lehettek. Viszonylag későn, mintegy négyezer évvel ezelőtt érkeztek Délkelet-Ázsia felől. Hogyan és kikkel együtt – ezek a kérdések még válaszra várnak. A fehér ember 1788-ban ugyancsak magával hozta a kutyát. E jószágok gyakran elszöktek, elvadultak, s mai utódaik, a vadkutyák elterjedtek az egész kontinensen. A dingók és vadkutyák keveredése lassan feloldja a dingók eredeti jellegzetességeit, „tisztá” dingók egyre inkább csak foltokban találhatóak az észak-északnyugati területeken (illetve Brisbane-hez közel a Fraser-szigeten).



Dingó délutáni pihenő közben

mészertes ragadozóit, az ausztrál élővilág jellegzetes képviselőit (gyíkokat, kígyókat, erszényeseket) elpusztítja, megritkítja ilymódon egyes populációkat. Tudósok egy ideje az egyes állatfajok betanításával próbálkoznak, hogy a békát idejében felismerjék, illetve képesek legyenek elkerülni, közben pedig próbálják megállítani a békák menetelését.

Az embert körülvevő állatfajok elvadulásának számos más példája is ismert, így a házimacska elvadult utódaként sok gondot okozó vadmacska, az egykor a sivatag hajójaként a kontinenst árukkal megrakva átszelő teve (kb. 1 millió példány), a vad-disznó (23 millió), a vízbivaly (150 ezer). Vadászati célból engedték szabadon az

A dingót a farmerek egyik legnagyobb ellenségükként tartották számon. Egykor irtották (ma sincs biztonságban), s nyájaiak védelmére ellenük építették az 1880-as években a Dingó Kerítést (*dingo fence*), amely Queensland déli részétől több mint 5000 km hosszan egészen a Nullarbor-síkságig nyúlik le.

Az ausztrál fauna neveinek magyarításáról



A kutatások előrehaladtával a flóra és a fauna létszáma bővíülhet. Új fajokat fedeznek fel, más fajokat a közvélemény érdeklődése helyez reflektorfénybe. A beszélt nyelv ugyancsak fejlődik: régies elnevezések eltűnnek, újak képződnek, és emellett – főként az angol nyelv terjedésével – egyre gyakoribbá válnak a tükörfordítások is, amelyek hosszabb távon zavaró kettősségek kialakulásához vezethetnek.

A névmagyarítás itthon komoly hagyományokkal bír, a korai időkből elegendő csak Földi János (1755–1801) ezzel kapcsolatos (füvészeti és állattani magyarító) munkásságára, a kortársak közül pedig a botanikus Priszter Szaniszló (1917–2011) növényhatározójának nyelvtani részére utalnunk. A szabályozás elvei világosak, a szavak, kifejezések könnyen megalkothatóak, viszont ezen a téren minél előbb szükséges előrelépni, hiszen egy ilyen erős, viszonylag sok beszélővel rendelkező nyelvnek, mint a magyar, naprakész szókészletre van szüksége, s nem engedheti meg, hogy akár éveken át körülírásokkal dolgozzon!

Ennek jegyében gyűjtöttük ki és elevenítettük fel a dualizmus kori magyar sajtótermékekből az ausztrál állatok leírására használt kifejezéseket. Láthattuk, hogy elődeink hasonló dilemmákkal küzdöttek, amelyekből – még ha az adott név hosszú távon nem is rögzült – néha egészen ötletesen vágták ki magukat. Az ausztrál őslények és a megafauna kutatása jóval fiatalabb, ám nagy népszerűségnek örvendő irányzat. Az ausztrál újságok rendszeresen foglalkoznak a kérdéssel, és számtalan amatőr, félkomoly vagy szakmai portál is létezik. E teremtmények elnevezése – akárcsak képeken megformált alakjuk – folyamatosan változik. Itt csupán az irány jelzése céljából javasoltunk valamilyen könnyen köthető, befogadható, ám magyar nyelvű elnevezést az angolban gyakran használt latin nevek helyett (ahogy az angol újságok is valamely ma élő példányhoz próbálnak viszonyítani).

Mindezek azonban csupán szempontok, afféle kedvcsináló kalandozás a névmagyarítás folytatásához. A jól megválasztott név révén ugyanis a távolság legyőzhető, s ha a mellékelt információ egy része is rögzül, e ködbe vesző fauna tagjai kiléphetnek a megszűnés szötte karanténból, s az új generációk a kenguru mellett a madarakat és a hüllőket is közeli ismerősként üdvözik majd.



Az ember Ausztráliában





Egy kihalásra ítélt népcsoport



„Néhány évtized alatt a mai emberfajták legérdekesebbje el fog tűnni a Föld színéről” – kongatta meg a vészharangot a magyar történelem rejtélyes eseteit is vizsgáló híres antropológus, Bartucz Lajos közvetlenül az első világháború kitörése előtt megjelent cikkében.⁹² Valóban, akkor úgy nézett ki – s ez a távoli Magyarországról szemlélve is jól kivehető volt –, hogy az ausztrál bennszülöttek napjai meg vannak számlálva.

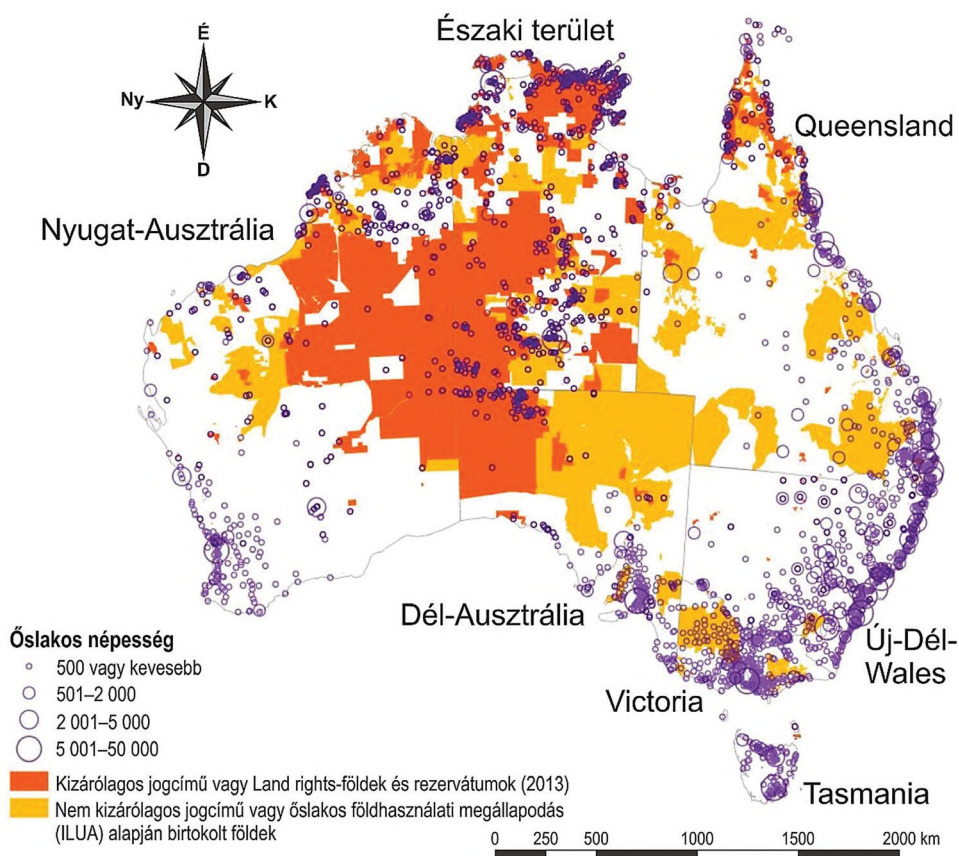
■ A **bennszülöttek kihalásának veszélyére** Magyarországon már az 1870-es években felhívta a figyelmet a szokásaikat és kultúrájukat tanulmányában részletesen bemutató Laky Dániel (1846–1929) középiskolai tanár, aki Ausztráliáról és Polinéziáról (Óceániáról) később tankönyvet is írt. „Az őslakók számát mintegy 50,000-re teszik” – írta Laky, s később az okokat is megpróbálta számba venni, amikor így fogalmazott: „...napról-napra fogynak, pusztulnak, kevesbednek részint vidékeiknek állati és növényi táplálékokban való szegénysége, részint a fehérektől eltanúlt iszákosság s az ezektől átszármazott nyavalyák következtében. S közel az idő, midőn a világ végkipusztulásukról fog értesülni.”⁹³ Laky csak Magyarországon volt az első, a brit parlament különbizottságának 1837-es jelentésében már valószínűsítették az ausztrál őslakók közeli jövőben történő eltűnését.⁹⁴

■ A **Torres-szoros szigeteinek őslakóit** hagyományosan megkülönböztetik a kontinens bennszülött lakosaitól. A közigazgatásilag Queensland államhoz tartozó Torres-szorosban a York-fok csúcsa és Pápua-Új-Guinea között fekvő apró szigetek (a legészakibb sziget mindössze 6 km-re



Egy nagy szellem Victoriából: William Barak (1824–1903), a wurundjeri törzs főnöke

fekszik PÜG partjaitól) népessége a PÜG-on lakó melanéziaiakkal mutat hasonlóságokat, nyelveik viszont részben az Új-Guineában, részben az Ausztráliában beszélt nyelvekkel rokoníthatók. A szorosban élő népcsoport múltja több ezer évre vezethető vissza, kultúrájuk szoros kapcsolatban áll a partmenti pápua és ausztrál őslakos törzsekével. A Torres-szorosbeli szigetlakók nagyobb része (mintegy 60 ezer fő) Cairns és Townsville környékén él, a jelenleg lakott 18 sziget népessége 6 ezer fő körül mozog. A szigetek megosztásáról 1985-ben egyezett meg Ausztrália és Pápua-Új-Guinea. A szigetek 1992-től saját zászlóval rendelkeznek, amely 1995 óta Ausztrália egyik hivatalos lobogójának minősül.



Lilával a bennszülött népesség megoszlása látható, a körök a populáció nagyságát szemléltetik⁹⁶

Talán a taszmániai őslakók intő példája, talán az élni akarás, talán elszánt emberek erőfeszítése révén a történet mégis másként alakult, s mára az őslakosok – ausztráliaiak és Torres-szorosbeli szigetlakók – létszáma 650 ezer fő felett jár (legtöbbsen Új-Dél-Walesben és Queenslandben élnek), arányuk az összlakosságon belül 3%. Legtöbbjük vidéken (44%), nagyvárosokban (35%), illetve nagyon távoli övezetekben (22%) lakik.⁹⁵



A hivatalos ausztrál zászlók kellő művészi szabadsággal, graffiti formában ábrázolva (Melbourne)

A képen látható bal szélső lobogó a Torres-szoros szigetein lakók zászlaja. A zöld csíkok a földet, a kék a tengert, a fekete csíkok pedig a lakosságot szimbolizálják. A navigáció fontosságára utaló csillag öt ága a legfontosabb szigetcsoportokra, a csillagot körülvevő fejdísz pedig a szigetlakók kulturális örökségére utal. A képen középen látható zászlót 1971-ben tervezték (az ábrázolásmódja itt a szabályostól némiképp eltérő). A vörös csík az ausztrál földet, a fekete az őslakókat jelképezi, középen a sárga a Napot szimbolizálja. A lobogót először Adelaide-ben vonták fel a Victoria téren 1971. július 12-én a nemzeti aboriginal nap alkalmából. 1995-től hivatalos lobogó, 2002-től Adelaide-ben a Victoria téren az ausztrál zászlóval együtt látható. A graffitis kép jobb oldalán a nemzeti zászlóra hasonló lobogó található. Bal felső sarkában a brit lobogó, az Union Jack a történelmi hagyományokra, alatta a 7 ágú nemzetközösségi csillag (itt hibásan festve) helyezkedik el, amely a 6 alapító gyarmatot, illetve egy később beillesztett hetedik ággal az Ausztráliához tartozó területeket szimbolizálja. A zászló jobb oldalán a Dél Keresztje látszik (hibásan festve), amely az ország földrajzi helyzetére utal. Az ausztrál lobogót először 1901-ben vonták fel Melbourne-ben, 1954-től törvény mondja ki, hogy ez Ausztrália hivatalos zászlója.



A két lobogó az adelaide-i Victoria téren, középen Viktória királynő szobra áll. Az egykor Adelaide környékére használt őslakos név, Tarndanyangga (nagyjából „Vörös kenguru szikla”) a tér nevében él tovább.⁹⁷



Ahol az ausztrál zászlót először lengette a szél. A megkapó szépségű Royal Exhibition Building épülete Melbourne-ben, a kupola csúcsán most is ott a zászló.

Az ausztrál társadalom egyenjogú tagjai



Az őslakos közösséghez tartozók egyenjogú tagjai az ausztrál társadalomnak, betölthetnek hivatalokat, ápolhatják kultúrájukat és nyelvüket, visszaigényelhetik földjeiket, s történetük feltárásán és megértésén számos tudós munkálkodik.

Első ránézésre az őslakosok követelései megvalósultak, s a fejlődés a rövid – kétszáz éves – írott történelem ismeretében valóban figyelemre méltó. Azonban az őslakos kultúra – a Föld jelenleg ismert legrégebbi kontinuuus civilizációja – kezdeteinek, valamint az európaiak megérkezésével bekövetkezett „nagy cezúrának” a megismerése nélkül az ausztrál történelem és a társadalom folyamatai nem értelmezhetőek a maguk teljességében. Terjedelmi okok miatt itt csupán irányok felvillantására nyílik lehetőség, amelyeket később részletes vizsgálatok árnyalhatnak tovább.

Az őslakosok történelmének, társadalmának vizsgálata általában kívül esik a magyar kutatók érdeklődési körén. Pedig számos, elsősorban interdiszciplinárisan megragadható terület lenne kijelölhető, amely a történelem előtti (őstörténeti), illetve történelmi eseményeket, a bennszülött háborúkat, a polgárjogi küzdelmet, annak hullámain, más kontinensekkel való esetleges kapcsolatát (például az afroamerikai mozgalmak ausztráliai hatását) dolgozhatná fel. Magukat az őslakos közösségeket, életüket, szokásaikat, nyelvüket, kultúrájukat is vizsgálni lehetne mind a múltban, mind a jelenben, s esetleges hatásukat az európai kultúrára. Az őslakosság jogintézményei, ezeknek az európai jogintézményekkel való kollíziója, eltűnése, esetleges feloldódása, ahogy a polgárjogi mozgalom jogi vonulatainak kutatása (akár annak emberi jogi, akár tulajdonjogi vetületeit, az ún. *native title*-t vizsgálva szintén hordozhat a magyarok számára tanulságokat, s különösen hasznos lehetne egyes – akár jogtörténeti, akár etnográfiai vonatkozású – források magyarra fordítása is (lásd a Mellékletet). A polgárjogi mozgalom időszakában átalakuló jelentéstartalmú kifejezések (például *aboriginal*, *indigenous*) pontos magyar megfelelőinek megállapítását is érdemes lenne megkísérelni. Felmerülhet kérdésként: mi lenne e távoli térség egzotikus lakói vizsgálatának hozadéka a magyar tudomány számára? A válasz egyértelmű: az elmúlt évszázadban a közgondolkodás kisebbségi kérdésekben sokszor saját történelmi érvrendszerének foglyává vált, míg a 21. században a sikerekhez új módszerek, új minták megismerése vezethet el. Ausztrália és – különösen – Új-Zéland külön utat bejáró, ám végül összeolvadó társadalmá számos területen jó megoldásokkal segíthetné elő a magyar kisebbségek (értve ez alatt a kisebbségi magyarságot, valamint a Magyarországon élő kisebbségeket egyaránt) értékeinek megőrzését, többségi társadalom felé történő sikeres közvetítését.

Új vizsgálati módszerek és tudományos eredmények



Az egyik legizgalmasabb kérdés, hogy a kontinensen mikor és hogyan jelent meg az ember. A tudomány fejlődése, az új vizsgálati módszerek megjelenése – így különösen a genetika bevonása – számtalan új információval és szemponttal gazdagította az ezirányú kutatásokat. Ami a 20. század elején még csak kézlegyintéssel elintézett néhány ezer éves múltnak tűnt, az mára a Föld legrégebbi, folyamatos kultúrájává nőtte ki magát, melynek ausztráliai előzményeit jelenleg 50 ezer évvel ezelőtre datálják. Az apró mozaikokból összeálló eredmények azonban évről évre jelentős változásokat hoznak magukkal. Itt nincsenek hosszú távra készült tankönyvek, az egyes tudományterületek kutatásai egymást inspirálják. Az őstörténet-kutatás az egyik leggyorsabban fejlődő tudományág Ausztráliában.*

A legkorábbi Afrikán kívüli populáció

Jelenlegi ismereteink szerint az ausztrál őslakók ősei mintegy 70 ezer évvel ezelőtt hagyták el Afrikát (összehasonlításképpen: nagyjából 24 ezer évvel korábban, mint az ázsiaiak és európaiak ősei), Ázsián keresztül érkeztek a térségbe. A genetika segítségével feltárták a rokoni kapcsolatok az ausztrál, az új-guineai pápua törzsek és a fülöp-szigeteki mamanwa népesség között, e csoportok több tízezer évvel ezelőtt váltak el egymástól. Létezett tehát egy korai vándorlás és egy korai benépesedés, ám az évszámok – a tárgyi leletek és a rekonstrukciós elméletek fényében – még változni fognak.

Benépesedés több hullámban

Ausztráliába legalább 50 ezer évvel ezelőtt érkezett meg az ember. Északról jött, és lassan húzódott le dél felé. Jelenleg – ugyancsak a genetika eredményire támaszkodva – úgy vélik, hogy a területen más népesség nem élt, a Mungo man csoportja ugyanehhez a vonalhoz tartozott. A kontinens birtokbavételével kapcsolatos datálásokat már nagyban befolyásolja a leletanyag is, így a temetkezések mellett az eszközök, illetve a barlangraj-

* Néhány évtizeddel ezelőtt például még Ázsia és Európa versenyzett a kőbalták elsőségéért, ma azonban ezen a területen Ausztrália önmagával van csupán versenyben. 2016-ban felröppent a hír, hogy egy 45–49 ezer évesre becsült baltatöredéket találtak Ausztrália északnyugati részén. A 2010-ben fellelt – szintén ausztrál – korábbi rekorder ennél mintegy 10 ezer évvel fiatalabb volt, de így is több ezer évvel korábbi, mint az addig talált legrégebbi darabok!

zok, amelyeken több esetben is a néhány tizezer évvel korábban letűnt megafauna képviselőivel rokonítható ábrázolások sejlenek fel.

Egy újabb felvetés egy Indiából útra kelő csoport négyezer évvel ezelőtti érkezését valószínűsíti, a dingót talán ők hozhatták magukkal (esetleg pár ezer évvel még korábban érkezett). A genetika mellett a nyelvészet, a néprajz és a régészet segítségével esetleges későbbi kapcsolatok is kimutathatóak lesznek majd, így az észak-ausztrál vizeket hosszabb távon látogató délkelet-ázsiaiak, valamint az európai felfedezők hajótörötteinek hatása a partmenti törzsekre.

Eloszlás a kontinensen

Az ember – több tizezer évvel ezelőtti megtelepedése következtében – együtt változott a kontinenssel, alkalmazkodott a helyi körülményekhez, s ezen adaptációs képességnek köszönhetően a legzordabb feltételek között is képes volt fennmaradni.*

A nehézségek leküzdése azonban különböző technikákat igényelt, az élelemszerzés (vadászat és gyűjtögetés) pedig szintén a kis csoportok kialakulásának irányába hatott. Nem volt tehát egységes őslakos kultúra, szokások, nyelv és vallás, a szabályok régióként változtak. Írás híján pedig sokáig minden forrás az ausztrál őslakos társadalmaktól gondolkodásmódban távol eső európai beszámolókra építkezett. A bennszülött kultúra eredeti kereteinek megismerése így lassú és nehézkes, az egyes értelmezési kísérletek nem ritkán egymásnak homlokegyenest ellentmondanak.



Charley's breastplate-je. Charley, a Gamilaraay törzshöz tartozó bennszülött nyakéke, amelyet 1850 körül kaphatott – a barátság jeléül – az egyik földbirtokostól a Liverpool Plains vidékén (az Old Parliament House gyűjteményéből, Canberra, ACT)

* Az észak-ausztráliai leletek 50 ezer évvel ezelőtti megtelepedésre utalnak. Perth környékén 40 ezer, Sydney és Melbourne környékén ugyancsak 40 ezer éves leleteket tártak fel. Taszániában 30 ezer, a főváros, Canberra környékén, illetve az északnyugati Bungle Bungle-hegységben 20 ezer évnél korábbi nyomokat találtak. Ausztrália belsejében, az Uluru környékén 10 ezer évvel ezelőtti leleteket tártak fel. A Gallus Sándor által kutatott Koonalda-barlang 20 ezer éves előzményekről mesél.

Az őslakosság az európaiak megjelenését követően



Távoli kultúrák ütközése

Az őslakosok mindennapjairól csupán töredékes hagyományaikból tájékozódhatunk, s társadalmuk és kultúrájuk gyors visszaszorulása, majd eltűnése nem könnyítette meg az európai krónikások dolgát, akik még a legjobb szándék mellett sem biztos, hogy képesek voltak a pontos jelentéstartalom visszaadására, hiszen az őslakos és európai nézőpont és intézmények közötti különbségek jelentősek voltak.

Az alfa és az ómega: a tulajdonjog

Az egyik legjelentősebb különbség talán a tulajdonjog köré csoportosítható, amely a római jogi gyökerű európai kultúrák egyik legfontosabb ismérve. Kizárólagos jog, s számos más dologi jogot – amelyek társadalmi státuszt és az ennek alapjául szolgáló vagyont biztosítják – ehhez képest határozzunk meg. Az őslakók, akik számára furcsa lehetett az európaiak engedély nélküli partraszállása, majd megtelepedése, a földek közös kezelőinek tartották magukat, a magántulajdont nem ismerték, s szokásaikhoz hiven ragaszkodtak az eleven kapcsolat fenntartásához az adott csoport és annak területe között.*

Titkos utasítások Cook kapitánynak

Cook kapitánynak a Tahitin végzendő megfigyelésekről szóló utasítás mellett egy titkos parancs is feküdt az asztalán, amely a birtokbavételről a következőképpen rendelkezett: „Alkalmas körülmények között – a helyiek hozzájárulásával – vegyék birtokba Nagy-Britannia királya nevében [a földeket – D.E.!] Vagy ha a vidéket lakatlannak találják, vegyék birtokba Őfelsége számára egy megfelelő jel vagy felirat elhelyezésével, mint első felfedezők és birtokosok.”⁹⁹

Cook ennek megfelelően tűzte ki a lobogót a queenslandi Possession-szigeten 1770. augusztus 22-én. Bár naplójában említi, hogy a part mentén látott tüzeket, és többször találkozott is bennszülöttekkel, ő az utasítás második fordulata szerint járt el, s úgy te-

* Még közel egy évszázaddal később is az őslakosok kultúrájának egyik fontos jellemzőjeként emeli ki a magántulajdon hiányát Laky Dániel: „[m]indegyik törzsnek meg van a maga vidéke, melyet sajátjául ismer és tart s ezen belől az egyes családoké, melyeknél azonban nehéz meghatározni, hogy birtokukhoz való joguk miben áll és meddig terjed.”⁹⁸

kintette, mintha a terület lakatlan lenne: kitűzte a zászlót, és visszatért Angliába.*

Utasítások Phillip kormányzónak

Az őslakosok iránt érdeklődő Phillip kormányzó (kormányzóként hivatalban: 1788–1792) részletes utasításokkal érkezett, amelyek kitértek a terület lakosságával való kapcsolatok kiépítésére is.** „Minden lehetséges eszközzel törekedjen kapcsolatba lépni a ~~vadakkal~~ [eredetiben áthúзва – D.E.] az őslakosokkal, és megnyerésük érdekében parancsolja meg minden alattvalónknak, hogy barátságban és megértésben éljenek velük. És ha bármely alattvalónk önkényesen pusztítaná vagy szükségtelenül zargatná őket különböző tevékenységeik gyakorlásában, akarjuk és kívánjuk, hogy e támadókat a cselekményükhöz mért büntetésben részesítse!”¹⁰²

A hosszú tengerészeti karriert maga mögött tudó Phillip kormányzó (1738–1814), aki az Első Flottával végül Botany Bay helyett Port Jacksonban szállt partra és megalapította Sydney városát, az utasításoknak megfelelően igyekezett eljárni, s már első rendelkezései között előírta, hogy kapcsolatot kell létesíteni a helyi lakossággal, és baráti viszony ápolására kell törekedni. Ő maga is élénken érdeklődött a bennszülöttek kultúrája iránt, a strandja miatt közkedvelt Manly (jelentése: férfias) városrész elnevezése éppen az ott lakók „férfias viselkedése” iránt érzett tiszteletének állít emléket. A kormányzó baráti kapcsolatot próbált kiépíteni több bennszülöttel is. Egyikük, Bennelong – akinek kunyhója egykor a mai Sydney-i Operaház helyén állt – oktatását és angol nyelvben való haladását maga felügyelte, s bár kapcsolatuk hullámzó volt, Bennelong a kormányzóval együtt kelt útra Angliába.



*Bennelong
(1764–1813) portréja*

* Cook egyébként gyorsan arra a megállapításra jutott, hogy „[a] bennszülöttek... nem élnek társadalomban, hanem – mint az állatok – elszórtan csatangolnak a parton és az erdőkben”¹⁰⁰, s döntését e meggyőződése is inspirálhatta. Miután elhagyta a keleti partot, részletes leírást készített az újonnan feltárt földek élővilágáról, s ennek kapcsán hosszan elemezte a bennszülöttekről szerzett tapasztalatait. Nyomatékosan hangsúlyozta, hogy megfigyelései e téren egybevágznak a Dampier által korábban írtakkal. Ezzel az olvasóban azt az érzést erősítette, hogy Ausztrália gyéren lakott, népei a fejlődés alacsony fokán élnek. Dampier nyolc évtizeddel korábbi, Cookéhoz hasonlóan olvasmányos leírása ugyanis így kezdődik: „E vidék lakói a Föld legnyomorultabb emberei.”¹⁰¹

** Phillip utódai közül itt érdemes megemlíteni Lachlan Macquaire (1762–1824) kormányzó (1810–1821) őslakosok irányában tett intézkedéseit. Ő Sydney-ben iskolát szervezett a bennszülött gyermekek számára, egy falut építtetett Elizabeth Bay-ben a helyi törzs tagjainak, és egy farmot is létesített számukra. A helyi vezetők elismerésével is próbálkozott, ugyanakkor akárcsak Phillip – keményen fel is lépett, ha a telep békéje érdekében ezt szükségesnek látta. Intézkedéseiben egyes kutatók a későbbi asszimilációs politika előfutárát látták, bár például a kormányzó által alapított iskola látogatása önkéntes alapon történt.

John Batman szerződése

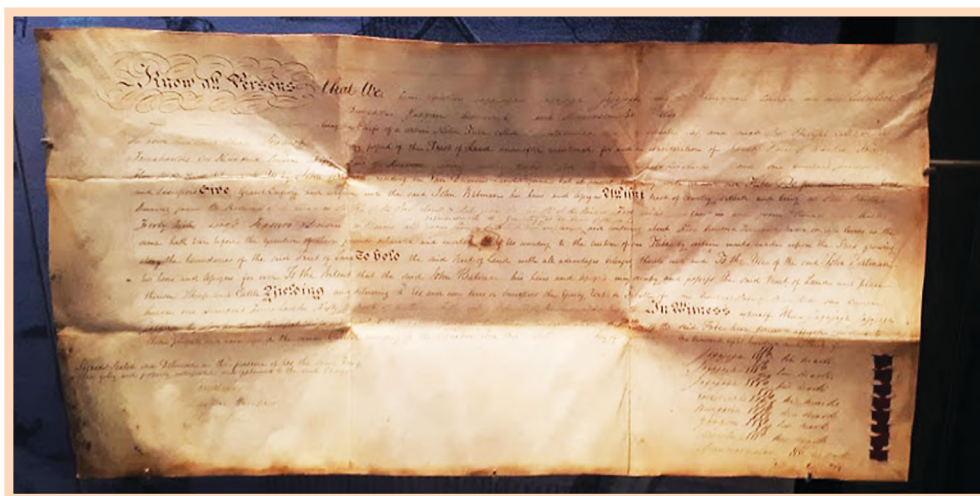
Az európaiak amikor három évtizeddel Sydney alapítását követően végül megindultak a kontinens belseje felé, minden egyes őslakoscsoporthal való találkozáskor újra szembe találták magukat a föld kérdésével. Csak kizárólagos tulajdonban tudtak gondolkodni, s a birtokba vett földeken nem volt maradása a korábbi lakóknak, akik ráadásul életük fenntartása érdekében gyakran rájártak az állatállományra. Az angolok egyetlen kivételtől eltekintve mindvégig azon az állásponton voltak, hogy ausztráliai jelenlétük alapja Cook kapitány 1770. augusztus 22-i zászlókitűzési aktusa volt; az őslakosok 1788 előtti jogait nem ismerték el, szerződéseket – egyetlen kivételtől eltekintve – velük nem kötöttek.

Az egyetlen kivétel, a Melbourne alapításakor kötött Batman-szerződés azonban jól példázza az eltérő értelmezésből adódó nehézségeket. A taszmániai őslakosokkal kifejezetten sokat kegyetlenkedő John Batman (1801–1839) 1835 júniusában szállt partra a mai Melbourne területén, s a Merri patak mentén táborozó bennszülöttekkel szerződést íratott alá, amely – zavaros terminus technicusokkal operálva – az ő értelmezése szerint évjáradék fejében bérleti jogot biztosított volna az európaiaknak.*



Ahol a Batman-szerződést megkötötték. Az elhanyagolt Merri patak egy tisztább szakasza Fitzroy North és Northcote városrészek határán Melbourne-ben

* A bennszülött álláspontot az ott gyermekként jelenlevő későbbi törzsi vezető, William Barak leírásából ismerhetjük, aki arról beszélt, hogy az őslakosok az ajándékokat és magát a szerződést saját joguk szerint ún. *tanderrum*-nak minősítették, amely nem a tulajdonjog átruházására vagy hosszútávú bérlet létesítésre, hanem az idegenek barátságos üdvözlésére, áthaladásának biztosítására (vagyis maximum ideiglenes földhasználatra) szolgált. Bár egyazon ceremónián vettek részt, a két fél, két csoport teljesen mást érthetett alatta.



A Batman-szerződés egyik változata, jobb sarkában a nyolc törzsi vezető kézjegyével (Melbourne Museum).
Kérdéses, hogy ki és mit írt alá.

Mire a bennszülött-álláspont megérthető lett volna (egy-két generáció elteltével), a vizsgálat tárgyát képező nép és kultúra már mindörökre elveszett.*

A Bourke-nyilatkozat

A Batman-szerződés nagy izgatottságot váltott ki a gyarmatokon (Sydney-ben és Hobartban). Bourke kormányzó (1831–1837) nem is késlekedett a válasszal, s már 1835. augusztus 26-án érvénytelennek nyilvánított valamennyi addig kötött, s később kötendő szerződést, így Batmanét is.

„E gyarmat határain belül Őfelsége alattvalói közül többen üres koronabirtokok birtokába léptek bennszülött őslakosokkal vásárlás érdekében kötött egyezmény, alku vagy szerződés színlelésével. Ennek okán most én, a kormányzó, a rámu-

* Az a speciális tudás hiányzott, amely a két homlokegyenest eltérő kultúráról csak hosszabb együttélés alatt szerezhető meg. A korai telepesek esetében közismert az egykori fegyenc, William Buckley (1780–1856) története, aki 1803-ban az első melbourne-i telepről sikeresen kerekelt oldott. Több mint három, a Port Phillip környéki őslakosokkal eltöltött évtized múltán, Melbourne 1835-ös alapításakor visszatért az angolokhoz, s hátralévő idejében tolmácsként, afféle bennszülött-szakértőként segítette a hatóságok munkáját. Az őslakosokkal kapcsolatos tapasztalatai alapján könyv is készült, amelyben Buckley a Batman-szerződés kapcsán megjegyzi, hogy még ha akarták volna, sem köthettek volna szerződést a bennszülött vezetők, mert e törzseknek „ilyen főnökeik, akik a föld felett bármely felsőbb jogot igényelnének vagy birtokolnának, nincsenek.”¹⁰³ Az ilyen mélységű ismeret megszerzése azonban még sokáig kivételesnek számított.

házott hatalomnál fogva és azt gyakorolván kijelentem és közlöm Őfelsége valamennyi alattvalójával, és másokkal, akiket illet, hogy minden ilyen fent említett, bennszülött őslakosokkal birtokért, jogcímért vagy igényért kötött egyezmény, alku vagy szerződés, amely Új-Dél-Wales gyarmat kormányzatának határain belül fekvő vagy található földre vonatkozik... semmis, és a Korona jogaival szemben joghatás kiváltására nem képes; és valamennyi személy, aki a fentemlített bármely föld birtokában található, anélkül, hogy Őfelsége kormányzatának ilyen irányú engedélyét vagy felhatalmazását elsőként bírná vagy megszerezné, birtokháborítónak tekintendő, és úgy kezeletik, mint azok, akik a fenti gyarmat üres koronabirtokaira behatolnak.”¹⁰⁴

A kormányzó – implicit módon – tulajdonképpen azt mondta ki, hogy a gyarmat valamennyi földje a Koronát illeti, vagyis egyértelműen Cook birtokba lépésétől vezette le a jogokat. E nyilatkozat vált az ún. *terra nullius* elmélet alapjává Ausztráliában, amely szerint a kontinens földje az európaiak érkezésekor uratlan volt, és azt a gyarmatosok a szerzés jogán birtokolják. Vagyis az őslakosoknak nem volt földhöz való joga, még ha évezredekkel az európai civilizáció kialakulását megelőzően is érkeztek volna szállásterületükre.

A *terra nullius* elmélet egészen 1992-ig hivatkozási alpnak számított, amikor az Ausztrál Legfelsőbb Bíróság az ún. Mabo-ítéletben ezzel ellentétes álláspontra nem helyezkedett.

A Dél-Ausztrália törvény

Bár a Bourke-nyilatkozat vált közismertté, és hivatkozási alppá a későbbiekben, nem szabad megfeledkezni arról, hogy a brit parlament – felhatalmazván az uralkodót Dél-Ausztrália gyarmat létesítésére – 1834-ben meghozott törvényének preambulumban már egyértelműen szabad (uratlan) földekről beszélt, amelyeket szabad telepesek számára kívánt elérhetővé tenni. „Ausztrália azon része pusztta és szabad földekből áll...” – fogalmazott a preambulumban, amelyeket – mint a rendelkező rész kifejtette – szabadon adhattak el brit alattvalók számára. („...a mondott provincia vagy provinciák összes földje... legyen közföld, amelyet bármely brit alattvaló megvehet”).¹⁰⁵

Itt egy szó nem esett az őslakosokról, sem a földekhez fűződő jogaikról, s ez már a korabeli megfigyelők számára is világossá vált.

A törvény keménységét ezért már a végrehajtása során igyekeztek enyhíteni. Az 1836. februári uralkodói pátenz záró rendelkezései az őslakosok által „elfoglalt” földekre és az azokhoz fűződő jogok figyelembevételére céloztak (1836. február 19.), ugyanezt megismételte egy pár nappal később kiadott rendelet (1836. február 23.) is – azonban az új gyarmat létezésének és működésének kereteit a törvény állapította meg. A bennszülöttekre vonatkozó rendelkezések pedig a pár évvel későbbi törvényalkotás (South Australia Act 1842) során sem nyertek törvényi szintű szabályozást.

E jogszabályi háttér tükrében John Hindmarsh kormányzó alapító nyilatkozatának nemcsak gondolatai, amelyek az öreg gumifa tövében hangzottak el 1836. december 28-án, csupán a távoli jövő számára tett jelzésként értelmezhetőek. Az Ausztráliában egyébként csupán rövid ideig működő kormányzó nyilatkozatát nem véletlenül olvassák fel minden évben Glenelgben. A rövid beszéd mondanivalója, amely többek között az őslakosokat a telepésekkel egyenrangú brit alattvalóknak nevezte, a maga egyszerűségében és tömörségében máig aktuális.¹⁰⁶

Repedések a terra nullius elméletén

A közgondolkodás alapját azonban Bourke nyilatkozata képezte, amelyre folyamatosan hivatkoztak az elkövetkező másfél évszázadban, különösen akkor, amikor a bennszülöttek mozgalmai a földkérdést feszegették. A nyilatkozat a maga teljességében rövid ideig tűndökölt, hiszen a brit gyarmatügyi miniszter, Henry Grey 1848. februári, Fitzroy új-dél-walesi kormányzónak írt levele többek között kölcsönös jogokról szólt, és utalt az őslakosok földhöz fűződő jogainak tartalmára is.*

„...az e célból elnyert bérletek a bérlőnek csupán marháinak legeltetésére és e földek művelésére biztosítanak kizárólagos jogot... de ezen bérleteknek nem az a célja, hogy megfossza az őslakosokat korábbi jogaiktól vadászni e területeken, illetve vándorolni megélhetést keresve – azon mód szerint, ahogyan mindezekig megszokták – a föld magától előállt termékeiből; kivéve azon földeket, amelyek éppen művelés alatt állnak vagy e célból elkerítették... kölcsönös jogaik terjedelmének világos megértése a felek közötti rend és a kölcsönös türelem felé tett lépés...”¹⁰⁷

A tény, hogy az ausztráliai bennszülöttek esetében a fenti jogértelmezés a későbbi viták során elsikkadhatott, jól jelzi a jogértelmezés szubjektív korlátait, hiszen amíg a bíróság nem vonta vizsgálata körébe, nem fejthetett ki joghatást sem.

Az őslakosok kultúrája

Cook kapitány – miként azt az Admiralitás számára pontosan elő is írta – megfigyeléseiről részletesen beszámolt. Az első benyomások a külső jegyekre, a nyelvre, az életmódra és a kultúrára vonatkoztak. Ezeket a későbbi utazók, látogatók lassanként árnyalták, bővítették, s ahogy a tradicionális életmód visszaszorult, s az elsődleges források elapadtak, a meglévő

* Henry Grey (1802–1894) egyébként tagja volt a brit parlament azon különbizottságának is, amely az 1837-es jelentést készítette a birodalom bennszülötteinek állapotáról. Ez hosszan sorolta az ausztráliai, taszmániai és új-zélandi bennszülötteket ért sérelmeket, és nyíltan említést tett a fehér telepések kegyetlen-ségéről, illetve az európaiak keresztényhez nem méltó viselkedéséről.

anyagot újabb és újabb elemzéseknek vetették alá. Így formálódott végül interdiszciplináris eszközökkel az ausztrál hagyomány kutatása is, amely több oldalról és egyre újabb eszközökkel vizsgálva számtalan új információval szolgál. Alábbiakban – elsősorban az egyik legkorábbi magyar nyelvű ismertetést követve – vázlatosan vesszük e témákat szemügyre.

A nyelv

A két kultúra egymásra hangolódási szakaszát elnyújtották a nyelvi különbségek. Nem csupán a mindennapi érintkezésekről van szó, hanem a nyelv által a kultúráról közvetített képről is, amely a lehetségesnél lassabban formálódott, és a nyelvi nehézségek okozta bizonytalanságok máig kísértének. Egyes feljegyzések – még ha részletesek is – teljesen félreérthetőek, mások homályosak, többféleképpen interpretálhatóak.

■ Az európai-őslakos kapcsolatok kezdetének legfontosabb forrásanyagát a hivatalos és magánlevelezések, illetve beszámolók képezik. Daniel Southwell (1764–1797), az Első Flotta egyik tisztjének levelei már egy kezdetleges szótárat is tartalmaznak, bizonysgául annak, hogy a kultúrák közötti párbeszéd alapvető eszköze a kommunikáció, s hogy az ennek jelentőségét felismerő első telepesek már erőfeszítéseket tettek az őslakók megértése érdekében.

■ George Fletcher Moore (1798–1886) a nyugat-auztráliai bennszülöttek nyelveinek rögzítése érdekében készítette el 1842-ben szótárát és nyelvtanát. Előtte csupán egy ilyen kísérlet ismert a kontinens nyugati feléből: a kalandos életű többszörös kormányzó, Sir George Grey (1812–1898) is készített fiatal korában egy szótárát (1840). Dél-Ausztráliában a német származású Clamor Wilhelm Schürmann (1815–1893) és Christian Gottlieb Teichelmann (1807–1888) pontosan ugyanekkor adta ki első szótárát (a kaurna nyelvről készített szójegyzékük kétezer szót tartalmazott). Victoriában 1851-ben jelent meg egy bennszülött nyelvtan Daniel Bunce (1813–1872) tollából.

■ A vonatkozó korai magyar nyelvű irodalomban Laky Dániel kiemelten foglalkozik az őslakos nyelvekkel: „A gondolati tárgyak jelelésére szolgáló szavakban igen szegény, ellenben gazdag az érzékelhető tárgyakat jelező kifejezésekben. Nyelvtani alakokban igen gazdag. Esetvégzete 4-el van több, mint a latinak, az egyes és többesszám mellett dualisa [kettes szám – D.E.] is van. Igeidőkben oly gazdag, mint a latin...”¹⁰⁸. Vászolyi Eriknek köszönhetően ma már az egyik legavatottabb nyelvész tollából magyar nyelven is olvashatunk az őslakos nyelvek történetéről és morfológiájáról.

A hagyomány

Az őslakosok hagyatéka, amely összefoglaló nével *Dreaming*nek (Álomidő) nevezhető, egyszerre vonatkoztatható a régmúlta és a jelenre. Megfejtése csak interdiszplináris vizsgálatokkal lehetséges, hiszen képekben, nevekben rögzített, illetve sűrített történetei néha európai fejjel elsőre nehezen hihető messzeségbe nyúlnak vissza.

Írott kultúra nem létezett, viszont a több tízezer éves kontinuitásnak köszönhetően az orális tradíciók (énekek, táncok, ábrázolásmódok és tárgyi emlékek közvetítése révén) európai ember számára addig elképzelhetetlen mélységű kifejlődése vált lehetővé. A hagyomány tehát, amely a mindennapokat átszötte, mélységénél és történeti szemléleténél fogva (ehhez képest a magyar történelem ezeréves távlata jelen időnek minősül!) szintén megnehezítette az európai kultúrával való kapcsolatteremtést.*

Az életmód

Az őslakosokról – miután „Ausztrália benszülött lakói testi jellegükre nézve egy egészen külön emberfajta képeznek”¹¹⁰ – számtalan beszámoló, tudósítás készült szinte minden európai nyelven. Mind a látogatók, mind a telepesek igyekeztek megörökíteni a benyomásaikat ezen, európai szemmel nézve szokatlan kultúra képviselőiről, életmódjukról, kinézetükről.

Számunkra különösen érdekes lehet, hogy a távoli Magyarországon egy érdeklődő milyen információk kiemelését tartotta fontosnak az idegen nyelvű forrásokból. Laky Dániel összefoglalója nem csak tárgyilagossága, hanem szókimondása révén is számot tarthat az utókor érdeklődésére.**

* Thomas Mann pátozatos felütése: „Mélységes mély a múltnak kútja. Ne mondjuk inkább feneketlennek?” (József és testvérei) itt élő valósággá vált. Több ezer, ha nem tízezer évvel ezelőtti események (jellemzően természeti katasztrófák) is megőrződtek egyes népcsoportok kollektív emlékezetében. Elegendő itt emlékeztetni a mintegy 4700 évvel ezelőtt 40 ezer km/órával becsapódó meteor kráterére Henbury (NT) mellett, amelynek emléke elevenen él a luritja nép emlékezetében (akik egy tüzes ördög Földre költözéséről beszélnek). Hasonlóan érdekes eredményre vezet, ha a tengerparti szigetekhez kapcsolódó legendákat vesszük szemügyre. A tengerszint-változások nemritkán több mint hétezer évvel ezelőtti állapotot rögzítenek, amikor az adott sziget még a kontinens része volt! Mindez elsősorban azért érdekes, mert a „benszülött tudást tipikusan a „Dreaming” közvetítette, amely a közösségi szóbeli hagyományok, jog, szokások és kultúra megtestesítője. A benszülött kultúrákban a Dreaming néha olyasmiként tűnik fel, mint a távoli múltnak egy olyan része, amikor szellemi elődök és lények formálták az eget és a földet. Ugyanakkor elképzelhető egy jelenlegi, párhuzamos valósággént is, és általában időben nem lineárisnak tartják.”¹⁰⁹. Vagyis a rendelkezésre álló „leletanyag” szakszerű dekódolására és értelmezésére van szükség.

** A kontinensen több száz különböző nyelv, és ezek különböző dialektusai alakultak ki. „A szójárás oly sokféle s oly annyira eltérő egyik a másiktól, hogy az egymástól alig 200 angol mérföldre lakó benszülöttek csak nagy nehezen értik meg egymást.”¹¹¹ Az ún. törzsek számtalan kisebb rokoni egységből épültek fel, egy-egy csoport átlagos létszáma néhány tucat lehetett, de adott esetben ezek különböző nyelveket beszéltek.

Az őslakosok ügyessége, kreativitása az őket közvetlen közelről megismerők számára gyorsan világossá vált, s még akkor is eljutott az olvasókhoz, ha számtalan cikk a vad és civilizálatlan „feketék” gonoszságáról és primitivitásáról harsogott.



Kynhotipusok (Healesville Sanctuary, VIC).



Kynhotipusok (Perth, Nyugat-Ausztrália Múzeum)¹¹⁵

„...a természettől nem a legközönsége-sebb lelki adománnyal vannak meg áld-va. Tanúskodnak erről meséik, regéik, s tanúskodik az a körülmény, hogy minden-féle gépies munkákra sikerrel alkalmaz-hatók s általában véve a mindennapi élet körébe vágó munka s foglalkozásokban ügyeseknek... bizonyultak... bármely nyelvet könnyen és gyorsan megtanul-nak, hogy fegyvereiket és szerszámaikat ügyesen kezelik. Jellemző vonásaik a jó-szivűség és barátságosság; az európai-ak iránt azonban ellenséges indulattal vi-seltetnek, mert a legnagyobb fokú bizal-matlansággal vannak eltelve irántuk. Ez az oka annak is, hogy ezekkel szemben hallgatók és tartózkodók...[...] A törzs iránt, melyhez tartoznak, szeretet köti őket. Egymás irányában bizalmasok és békések, de ezen érzelmeket gyakran épen a legvadabb indulatokkal cserélik fel s barátból hirtelen válnak ellenséggé. Utazók állítják, hogy a szeretet, melylyel övéik s különösen gyermekeik és szülőik iránt viseltetnek... megragadó, s olyan alakban és példákban nyilatkozik náluk, milyenre a civilizált embereknel sem mindig akadunk.”¹¹⁴

„A rokonsági alapon számon tartott törzsnél nem volt tehát magasabb szintű egység, ez viszont egy ausztrál szerző szerint bonyolultabb felépítésű volt, mint a General Motors!” – foglalta össze találóan Egedy Gergely,¹¹² bár itt érdemes megjegyezni, hogy Vászolyi Erik szerint az általános bennszülött közösségi formációt magyarul törzsnek nevezni csupán megfelelő kifejezés híján és több megszorítás alkalmazásával lehet.¹¹³

Többen kíváncsiak voltak az őslakosok otthonára, ruházatára, fegyvereikre, az ezekkel kapcsolatos ismereteket magyar nyelven Laky így foglalta össze.

„Minthogy az ausztráliai törzsek – csaknem kivétel nélkül – ide s tova vándorolnak, lakhelyeik készítésére kevés helyütt fordítanak gondot. Némely vidéken barlangokban húzzák meg magukat vagy lyukat ásnak a földbe vagy pedig méhkashez hasonló gunyhókat készítenek, melyeken oly alacsony bejárást hagynak, hogy csaknem úgy kell rajta bemászni. Ez oltalmazza őket meleg és hideg ellen. Nyílása előtt tüzet raknak s maguk kengurú bőrbbe burkolózva a kunyhóban lakoznak. Helyel-közzel azonban kényelmes gunyhókat is készítenek, melyek elég tágasak s fonva vannak és jó fedéllel vannak ellátva; a szárazföld északi és északnyugoti részeiben pedig... egészen jól épült lakokat is lehet találni agyaggal betapaszolva s jó tetővel fedve...

Edelelekben az ausztráliak nem válogatnak. Megesznek mindent, mit kapnak. [...] Legfőbb táplálékukat azonban a vadászat és a halászat szolgáltatja. [...]

Ruhát a legtöbb vidéken nem viselnek, hanem egészen fedetlenül járnak; legfeljebb egy rövid előkötőt hordanak. [...] a köpenyt használják a nagy esőzések alkalmával, különben pedig semminemű ruhát meg nem szívelnek magukon és csak éjjel bújnak be a köpönyegükbe, hogy az éjszakai hűvös levegőtől s a nagy harmattól magukat megóvhassák. [...]

Legfőbb fegyvereik: 1., a bumeráng, mintegy 3 lábnyi bosszú, fából csinált, félhold alakú készítmény. Ha ügyes kézben van, veszélyes fegyver; 2., a hajító dárda. Ennek több fajtája van. Az, a mit az ellenség ellen használnak, 9–12' hosszú, nyele fából van, a begye pedig éles kőből, mely a nyélhez van erősítve; a vadászatra használt dárda ennél rövidebb; halászátra használt dárda végében pedig kenguru fogak vannak. Szerszámaik: a fejsze és a bárd melyek leginkább kőből vannak készítve s fa nyélbe ütve. Kés gyanánt éles csontot használnak, tű helyet csontszálkákat, melyen lyuk van fúrva.”¹¹⁶



*Kéregpajzs (begyűjtve: 1770, hossza: 1 méter, szélessége: 45 cm), az egyetlen olyan ausztrál őslakosokhoz kapcsolódó tárgy a British Museum gyűjteményében, amely Cook első útjáról származik. Valószínűleg erről emlékezett meg Cook a beszámolójában, amikor arról írt, hogy a partraszállás ellen tiltakozó őslakos, amikor elfutott, pajzsát hátrahagyta.*¹¹⁷



A Billimina-menedék (shelter) hatalmas sziklatömbje a Grampiansben (Victoria). Több mint 2000 sziklarajz borítja az alsó, elkerített részeit. A kerítés nagyjából 2 méter magas.

A kultúra

Laky a vallási és szabadidős tevékenységekre is igyekezett kitérni. Vallási téren rögzítette az őslakosoknak a barlangok és kővek iránti vonzódását, amely Ausztrália bármely vidékén ma is járva megfigyelhető.

„Cultuszuk nincs, azonban némely barlangokat szent helyekül tartanak. Papjaik sincsenek, hanem vannak köztük varázslók, kiknek feladatuk a gonosz szellemek kiengesztelése s azok ártalmatlanná tétele. E mellett gyógyítással s jövendöléssel is foglalkoznak.”¹¹⁸

Beszámolt a testfestésről, bőrszobrásról és táncaikról (így – magyar nyelven valószínűleg elsőként – a corroboree-ről). Miután közvetett forrásokból dolgozott, az őslakosok művészetéről (amelyek vidékenként eltérő jellegűek, viszont a zeneszerszámoktól a sebzett fákon (scarred tree) át a barlangrajzok készítéséig számtalan formában megnyilvánulhattak) nem ejtett szót.



Scarred tree Mansfieldben (Victoria), a kivágott kéregből csónakot, pajzsot vagy szállítóeszközt készítettek.



Sziklarajzok Mt Grenfellnél (Új-Dél-Wales)

Az őslakosok létszáma 1788-ban



Bár az első európai feljegyzések adatai megbízhatatlanok, ám annyi valószínűsíthető, hogy a 18. század végén az akkor néhány százezer főre (a becslések széles skálán szóródnak egészen a pár százezertől a több millió föig) becsülhető őslakosság legnagyobb számban a délkeleti partok mentén (Sydney és Melbourne vidéke) élt.

Az európaiak megtelepedése a keleti parton felért egy biológiai hadviseléssel. A ferek által hordozott kórokozók keltette járványok megritkították a helyi lakosságot; ezek egy része azonnali (például a himlőjárvány), más része hosszú távú hatással (például a nemi betegségekkel járó meddőség) járt. Az 1789-es himlőjárvány Sydney környéki bennszülöttekre gyakorolt hatását jól érzékelteti az alábbi leírás:

„Abban az időben egy bennszülött élt velünk; elvittük magunkkal le az öbölhöz, hogy megkeressük korábbi társait. Akik látták arckifejezését és gyötrelmét, sosem fogják tudni elfelejteni. Aggodalmasan nézett körül a különböző öblöcskében, amelyeket meglátogattunk, egyetlen emberi lábnyom sem látszott a homokban. Az üregek a szikláknál tele voltak a betegségnek áldozatul esettek rothadó tetemeivel; egyetlen élő emberrel sem lehetett találkozni. Úgy tűnt, mintha a fertőzés elől menekülve hagyták volna, hogy a halottak temessék el a halottakat. Egy időre csendes fájdalomában felemelte a kezét és felnézett; végre felkiáltott: „mind halott, mind halott”, majd lehorgasztotta fejét a gyászos csendben.”¹¹⁹

A himlőjárvány (egy vagy több hullámban) egyes feltevések szerint végigsöpört az egész kontinensen, egyes területek teljes elnéptelenedését vonva maga után, ennek nyomai a későbbi felfedezők leírásaiból – akik a kontinens belsejében több helyen láttak himlőhelyes bennszülötteket –, illetve az őslakosok dalaiból rekonstruálhatóak.

A járvány hatással lehetett az őslakosok számával kapcsolatos becslésekre is, hiszen a belső területeken csak néhány évtizeddel később kezdődött a megtelepedés, így elképzelhető, hogy a telepések már csak megfogyatkozott számú csoportokkal találkoztak.

Felvilágosult európaiak



Az őslakosok kultúrájának és társadalmának gyors eltűnése megnehezítette szokásaik megismerését, azonban minden korszakban akadtak érdeklődő európaiak, akik a kapcsolatok kiépítésének új módjait keresték, és megpróbálták tapasztalataikat megörökíteni. A fent említett Phillip kormányzó és egyes utódai humanusan és fokozott figyelemmel közelítettek az őslakosok felé, de eseti intézkedéseken túl érdemi megoldást nem tudtak találni (mert ilyen nem létezett). Mások dokumentáltak, illetve missziókat állítottak fel – a rezervátumok létrehozását Henry Grey is sürgette még a 19. század közepén –, a nyelveket próbálták rögzíteni. Egyszerűen csak nem törődtek bele, hogy e kultúra, kultúrák nyom nélkül eltűnjenek.

■ **Joseph Rennard Orton** (1795–1842), metodista misszionárius a taszmániai bennszülöttek sorsa feletti aggodalmában megírta *Az Ausztrália bennszülöttjei* című munkáját (1836), melyben a telepeseket az őslakosok kultúrájának védelmére próbálta biztatni. Számtalanszor kiállt az őslakosok jogainak védelme érdekében, még ha a korszakban kevés sikerrel is járt.

■ Az Osztrák Birodalom szülötte volt a lengyel származású **John Lhotsky** (1795–1866), aki többek között elsőként rögzített bennszülött dallamokat. Kiadatlan szótárt is készített a taszmániai bennszülöttek nyelvéből, és ő jegyezte fel elsőként a későbbi főváros területén áthaladva a vidék bennszülött elnevezését („Kanbery”).

■ **Eliza Hamilton Dunlop** (1796–1880) ugyancsak fokozott érdeklődést tanúsított a bennszülött költészet és dallamkincs iránt. Jegyzetei és szójegyzéke hasznos információkat őriztek meg egy letűnt világból.

■ A **fotográfia** megjelenése már a technikai haladás nyitányát jelezte. E művészet mesterei voltak – mint Kunz említi¹²⁰ – többek között a magyar kivándorlók közül Rochlitz Béla, akinek a bájos Beechworthben, és Baume József, akinek pedig Melbourne központjában volt egy időben műterme (Baume leszármazottai szép karriert futottak be Ausztráliában és Új-Zélandon egyaránt). A fotográfia nemcsak kenyérkereső tevékenységként, de hobbiként is egyre inkább elterjedt. A bennszülöttek hétköznapijait olyan hobbifotósok képei őrizték meg, mint Frederic Bonney (1842–1921) Új-Dél-Walesben, illetve az esőerdőnek nevet adó Richard Daintree (1832–1878) Queenslandben készített képei. Később a hang-

rögzítés is teret nyert az értékek átmentésében. Az utolsó tasmán bennszülöttnak tartott Fanny Cochrane Smith (1834–1905) hangját és anyanyelvének hangzását gramofonfelvétel őrizte meg (ez volt az első ilyen kísérlet).

■ A **misszionáriusok** hosszú sorát lehetne említeni, akik az egyház tanításainak átadása mellett az eltűnőben lévő szokásokat is megpróbálták rögzíteni, esetleg a nyelvet fordítások révén, illetve anyanyelvű istentiszteletek által megpróbálták megőrizni. Az első, bennszülött nyelven készült – részleges – **bibliafordítás** a ngarrindjerik között tevékenykedő George Taplin (1839–1879) munkája. Az első teljes Újszövetséget az 1874-ben alapított hermannsburgi misszió fantasztikus munkát végző Carl Strehlow (1871–1922) készítette el. Utóda, Friedrich Wilhelm Albrecht (1894–1984) folytatta munkáját, s a megőrzés mellett sokat tett a helyi törzsek szociális felzárkóztatásáért is. Mindkettejük lelkesedése tovább szállt gyermekeikre. A háborús veterán **James Robert Beattie Love** (1889–1947) tisztelő az észak-ausztráliai bennszülöttek között végzett missziós munkát, a worora nyelvtan és mítoszok rögzítése terén végzett munkássága kiemelkedő jelentőségű. Ő rövid ideig dolgozott az 1937-ben alapított, Dél-Ausztráliában fekvő ernabellai misszió is, ahol 1944-re elkészült Márk Evangéliumának pityantyara nyelvű fordításával. Ugyancsak ott működött Charles Duguid és Robert Trudinger is, erőfeszítéseiknek köszönhetően Love távozása után is folytatódtak a pityantyara nyelvű Biblia fordítási munkái. A rövidített Biblia végül 2006-ban jelent meg, amely a túlélést biztosítja e nyelv számára. A fordítómunka jelenleg is folyik.



A hermannsburgi misszió (NT) temploma 1896–1898 között épült.

Kegyetlen telepések



A felvilágosult európaiak tevékenysége azonban – bár munkásságuk hatása generációkon átívelő – hosszú időn át tűpontoszerű maradt. A hétköznapiak valósága: a pásztoroké, favágóké, katonáké, összefoglalóan: a telepeseké folyamatos konfliktusok között telt. S bár az őslakók több helyen földjeik (s ezzel együtt kultúrájuk, s megélhetésük védelmére keltek, a támadások mögött általában az európaiak megjelenése állt, akik „minden kigondolható módon kesergették őket”.¹²¹ Már a brit parlament különbizottságának 1837-es jelentése is kitért arra, hogy „[e]zek az emberek, akik ránk nézve ártalmatlanok voltak, túlzott mértékben – ahogy erre talán számítani is lehetett – szenvedtek büntetőtelepeink közéjük telepítésétől. Ezen telepek megalakításakor úgy tűnik, hogy a bennszülöttek területhez fűződő jogait nem vették figyelembe, és azóta is meglehetősen kevés figyelmet szentelnek védelmüknek honfitársaink söpredékének szennyével és durvaságával szemben.”¹²²

Ami a korban közismert volt, annak ma már terjedelmes szakirodalma létezik, hogy mely közösségre milyen hatást gyakorolt az európaiak megjelenése, ám az egykor történetek pontos rekonstrukciója még hosszabb ideig el fog tartani. Hogy a durvaság mennyire általános lehetett akkoriban, jól jelzi, hogy a távoli Magyarországon több tanulmány is megemlíti – egyértelműen az angoloknak róva fel – a kegyetlenkedéseket.*

* Laky Dániel tudósítása éles ellentétben áll az éppen akkor zenitjén tündöklő angol birodalomról kialakult képpel. Erre Laky egyébként finoman utal is, amikor a civilizációra nem hajlandó bennszülöttek védelmében így fogalmaz: „Ha... azt az ellenvetést teszik némelyek, hogy az angolokkal való érintkezés óta sem látszik meg rajtuk a civilizáció hatása, erre meg azt lehet felelni, hogy az épen nem a tehetség hiányának róható fel, hanem nagy részben annak a durva bánásmódnak tulajdonítható, melyet a művelt angolok e szegény vad emberekkel szemben tanúsítottak.”¹²³ S tömören össze is foglalja, mit tettek az újonnan érkezettek az őslakosok épülésére: „Ugyan mi jót tanulhatnának a mi gyermekeink titőletek? kérdé egykor egy bennszülött az európaiktól, s e rövid kérdésben súlyos, de sok tekintetben igaz vád foglaltatik a nemes angol nemzet ellen. Nyakukra vitték a deportált gonosztevőket s ezek elterjesztették köztük az erkölcs-telenséget, iszákosságot s a legundokabb nyavalyákat. A gyarmatosok is cseppel sem voltak különbe a fegyenczeknél. Valódi kannibalismust folytattak ellenük, nejeiket rabolták el.... Vadászatokat rendeztek ellenük, csupa kedvtelésből lelővöldözték őket s fejeiket diadalmi jelvényekül elfogadó termükben állították ki. Ily bánásmód mellett csoda-e ha nem lehetett őket megnyerni az Ausztráliában erkölcsileg elvadult európaiak civilizációjának?”¹²⁴ Hogy mennyire nem egyedi esetről, hanem általános problémáról volt szó, azt egy másik, évtizeddel később íródott tanulmány is sejteti. „Ausztráliában némely gyarmatosok arsenikumot kevertek a liszt közé s ezt odaajándékozták a bennszülötteknek, hogy ily módon gyorsabban szabaduljanak alkalmatlan szomszédaiktól.”¹²⁵

Az őslakosok lehetőségei



Az európaiak terjeszkedése: a korábban az égetéssel földművelés révén karban tartott vidékek feltörése a nyájak, illetve a mezőgazdasági termelés számára az őslakosok tradicionális életmódjának alapjait söpörte el.

Elméletileg több koncepció versenyzett: önkéntes vagy erőszakos beolvadás az európai értékek mentén újonnan formálódó társadalomba, létezés e társadalom peremén vagy az „egyszervoltta” válás. Gyakorlatilag azonban az első időben választási lehetőség nem létezett: a gyarmatosítás sebessége és mélysége még a társadalom peremén való létezést is csak szerencsés esetben tette lehetővé, amikor az egykori törzs az új birtokos farmján meghúzódva hajtóként élhetett tovább.*



Gazdálkodási cselédek. A Mt Augustus környéki farmon dolgozó bennszülöttek rajzai a hegy tövében a 20. század második feléből. A helyszínen látható és érezhető, ahogy próbálták a kötődést megőrizni (Nyugat-Ausztrália)

* Paradox módon ez a féllegális lét tette lehetővé a hagyományok, a nyelv továbbörökítését egy olyan korban, amikor az már értéknek számított. Jelentős számú népességre azonban az eltűnés várt, s ezt az újonnan érkezettek nem ritkán maguk is elősegítették.

Nem vethető tehát az egyes törzsek szemére, ha nem kívántak harc nélkül elmúlni, még ha ez a harc már a kezdet kezdetén bukásra is volt ítélve, elsősorban a társadalmi berendezkedés különbségei miatt.*

A beolvasás tehát előbb-utóbb evidenciává vált, de ennek sebessége máig viták tárgyát képezi, hiszen a kisebbség egyszer feloldódik majd a többségben, ám kedvező feltételek esetén átadhatja értékeit vagy azok többségét, amelyek így megőrződnek, tovább hatnak. Kérdéses, hogy a megvalósulnál jóval kedvezőbb feltételek esetén a felzárkózás mennyi idő alatt és milyen veszteségekkel valósulhatott volna meg.



Az aboriginal hajtók szállása az Outbackben, egészen az 1970-es évekig lakták (Alice Springs környéke, NT)

* Csak vázlatosan közelítve: egy fogyatkozó létszámú, kis csoportokból felépülő törzsi társadalom állt szemben a folyamatosan gyarapodó, s egyre szervezettebb, modern fegyverekkel felszerelt európaiakkal. A törzsi szerkezetben – ahol nem halmozódott fel annyi felesleg, hogy a harccal hivatásszerűen foglalkozókat tarthasson el – előbb az élelmet kellett megszerezni, s azután lehetett harcolni, s a folyamatos harc az egyre csökkenő erőforrásokat őrlötte fel. Az európai terjeszkedést nem lehetett megállítani, ennek tudatában születettek különböző stratégiák. A tasmániai bennszülöttek – akiknek sorsa már hosszú ideje szakmai viták középpontjában áll, hiszen voltaképpen az aktív hatósági asszisztencia vezetett kiveszésükhöz, még ha az intézkedések elsősorban nem is ezt célozták – az egyik legkeményebb ellenfélnek bizonyultak földjeik védelmében. A Melbourne környéki törzsek maradványai azonban harc helyett megkísérelték saját magukat a fehér társadalom elvei szerint megszervezni; a festői szépségű victoriiai Healesville környékén fekvő Coranderrk története e kísérletnek állít emléket.

Az őslakosok mozgalmai



A 21. századból visszatekintve látható, hogy az őslakosok létezését (s ezzel együtt értékeiket) megkérdőjelező kihívás tulajdonképpen Cook kapitánnyal megérkezett. Innentől kezdve azonban még évtizedeknek kellett eltelnie, mire az őslakosok számára egyértelművé váltak e kihívás keretei. Ha fenn akartak maradni, harcolniuk kellett, mindenekelőtt az életükért, hiszen számuk egészen az 1930-as évekig csökkent, elsősorban a járványok, rajtaütések, nőrablások, gyermekelvételek, áttelepítések, az alkohol, az alultápláltság következtében.*

Ám az első évtizedek szörványos ellenállását követően generációról generációra lassanként megismerték az európaiak gondolkodásmódját, megszervezték saját intézményeiket, s megindították polgárjogi harcukat az egyenlő bérezésért, a jogegyenlőségért, a kulturális jogokért, majd pedig a földek tulajdonjogáért.

A kezdetek

Billibellary (†1846), a Melbourne környéki törzsek egyik főnöke a távoli jövőbe tekintett, amikor a bennszülöttek által művelt földekről, a fehérekkel közös jövőről álmodott. Rokonai, Simon Wonga és William Barak az ő nyomdokain továbbhaladva harcolták ki maguknak a rezervátumot a victoriái Coranderrekben. Itt – bár a föld tulajdonjogát több évtized alatt sem sikerült megszerezniük – a fehérek módjára próbáltak élni, miközben saját szokásaikat is meg kívánták őrizni. A kísérlet sikerrel járt, s a telep pár évtizedig virágzott, mintát és reményt adva más közösségeknek is.

A több tucat rezervátum közül a dél-ausztráliai Raukkan, illetve a Murray folyó új-dél-walesi partján fekvő Cummeragunja különös jelentőségre tett szert. Az előbbi 1860-ban jött létre, s a misszionáris George Taplin erőfeszítéseinek köszönhetően indult virágzásnak. Innét származott David Unaipon (1872–1967), az író és feltaláló, akinek portréja a raukkani templommal együtt az ausztrál 50 dolláros bankjegy egyik oldalán található.

* Az elismert szaktekintélynek számító Richard Broome 2100 körülre teszi a kontinens meghódítása során az őslakók által megölt fehérek számát, és 20 ezer körülire a fehérek kezétől elesett bennszülöttekét.¹²⁶ A Melbourne környéki bennszülöttek esetében megemlíti, hogy ekkoriban minden tíz halálozásból hat a járványoknak, kettő erőszakos cselekményeknek tulajdonítható, s csak kettő történt természetes okból (bár e természetes okok előállhattak a felgyorsult környezeti változás következtében is).¹²⁷



David Unaipon, bal oldalon a raukkani templom az 50 dolláros bankjegy hátoldalán. Az ausztrál dollárt a decimális valutára történő átváltáskor 1966-ban vezették be. Az első sorozathoz tartozó bankjegyek papírból készültek. A Bicentenáriumi alkalmából 1988-ban megkezdtek a második, műanyag bankjegyekből álló sorozat kibocsátását.

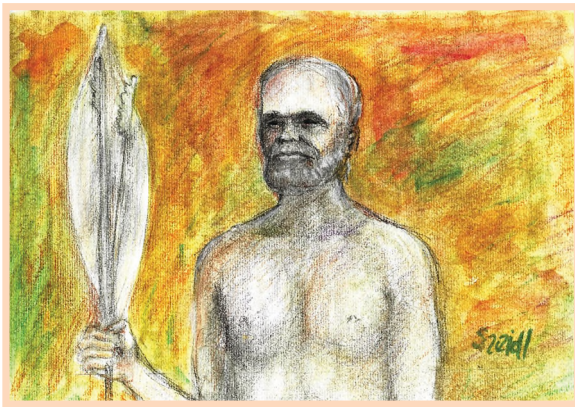
The image shows the reverse side of a 10 Australian Dollar banknote. It features a portrait of a traditional Aboriginal man with body paint, a traditional structure (possibly a totem pole or a ceremonial structure) on the left, and a portrait of Captain Cook in a circular frame on the right. The text 'AUSTRALIA' and '10' are visible.

A 200. évforduló alkalmából tervezett műanyag 10 dolláros hátoldalának részlete. Ausztrália élen járt a műanyag bankjegyek bevezetésében (a jobb felső sarokban biztonsági elemként Cook kapitány képe látható)

A bicentenáriumi 10 dolláros a világ egyik legelső műanyag pénze volt, a többi bankjegyet az 1990-es években cserélték le, 2016 szeptemberétől megkezdtek a harmadik – biztonságosabb – sorozat kiadását, a portrék azonban nem változnak. Jelenleg a legnagyobb címlet a 100 dolláros, a legkisebb címletű bankjegy az 5 dolláros. Egy dollár 100 centből áll. Az ausztrál dollár hivatalos fizetőeszköze Ausztrálián kívül több csendes-óceáni államnak is.

Cummeragunja rezervátumot Coranderrk sikerén felbuzdulva hozták létre a főként a Yorta Yorta törzshöz tartozók követelésére. A misszió tanítóként dolgozó tamil származású metodista lelkész, Thomas Shadrach James (1859–1946) keze alól kerültek ki, illetve innét indultak útnak azok a szónokok és emberi jogi harcosok, akik teljesen új taktikát alkalmazva jelentős eredményeket tudtak felmutatni a jogegyenlőségért vívott küzdelemben.

Bármilyen szép eredményeket sikerült is azonban felmutatni, törvényhozási eszközökkel a rezervátum mozgásterét már a 20. század elejére oly mértékben leszűkítették, hogy a bukás nem volt elkerülhető. A rezervátumot végül 1924-ben zárták be, s a földeket bérbe adták. 1986-ban itt nyitotta meg kapuit Victoria első független aboriginal iskolája, a Worawa Aboriginal College.*



Mokare szobra Albanyban (WA)

William Barak sírja Healesville-ben (Victoria)



Barak sírja önmagában egy emlékmű, de számtalan esetben nyílna alkalom az őslakos és európai kultúra számára egyaránt fontos személyek örökségének hangsúlyozására. Az első európai telepesekkel jó kapcsolatot kiépítő Mokare (1800–1831) 1990-es években felállított szobra ebbe az irányba mutat (hasonló szobrot érdemelne az egykori törzsi vezető, Billibellary is). A boxoló Lionel Rose (1948–2011) szobra Victoria, a krikettjátékos Eddie Gilbert (1905–1978) emlékműve pedig Queensland államban nemcsak az egyéni teljesítményre épülő érvényesülés lehetőségére, hanem az őslakosokkal kapcsolatos korábbi politika árnyoldalaira is emlékeztethetik az új generációkat.

* A terület egy részét 1920-tól Sir William Colin MacKenzie (1877–1938) vette bérbe, és 1934-ben itt nyílt meg a jelenleg a Melbourne-i Állatkerthez tartozó Healesville Sanctuary (természetvédelmi terület), ahol az ausztrál őshonos állatfajok mellett az őslakosok múltjának bemutatására is figyelmet fordítanak. Kissé eldugva, elhagyatottan áll Coranderrk egykori temetőjének maradéka, ahol Barak sírja is található.

Az asszimiláció színterei és intézményei

A törzsi területek elfoglalását követően a bennszülöttek többsége vagy a farmokon maradt vagy a városokban próbált szerencsét. A 20. század második felére a metropoliszokban (különösen Sydney-ben) nagyobb közösségeik is kialakultak. Kisebb részük folyamatosan csökkenő számban élt rezervátumokban, illetve missziók környékén. A korábbi szokásokat, a nemi és a társadalmi szerepeket, a nyelvhasználatot valamilyen mértékben mindenhol fel kellett adniuk.*

Életmódjukat az európai társadalmi modell általánossá válásától – nagyjából a 19. század közepétől – fokozatosan keretek közé szorította a jogalkotás, illetve az annak keretein nemegyszer túlterjeszkedő jogalkalmazás. A 19. század végéhez közeledve a fehér Ausztrália faji eszméje emelt egyre merevebb falakat beilleszkedésük elé, s a szabályok tulajdonképpen az 1930-as évekig folyamatosan szigorodtak.

Bár a munka kemény volt, s a fizetés kevés, korábbi értékrendjükből a bennszülöttek legtöbbet a farmokon tudtak átmenteni, ahol a két társadalom – fehér és fekete – egymás mellett élt tovább egészen a második világháborút követő évtizedekig.

A városokban ezzel szemben az asszimiláció gyorsan hatott, s a korán kialakuló nyomortelepek mérete egyre növekedett.

A 19. század közepétől megjelenő missziók egy – kisebbik – része a bennszülöttekhez nem faji előítéletekkel vagy paternalisztikus módon vagy akár a nyílt konfrontációt is vállalva, hanem a természeti egyenlőség alapján közelített. Az egyházi tanítás mellett nyugati orvosságokat alkalmazott, és az európai társadalomban való boldoguláshoz szükséges ismereteket is megpróbálta átadni a saját erőből szervezett iskolákban (az állam ezek fenntartásában majd csak a 20. század közepétől kezdett szerepet vállalni), emellett törekedett a hagyományok és a nyelv rögzítésére is. A missziós munka célcsoportjai a gyerekek voltak, őket próbálták oktatni, nevelni, beilleszkedésüket elősegíteni.

A jogszabályi környezet lehetővé tette és az angolszász gyakorlat is ismerte az őslakos gyermekek elvételét, amely egészen az 1970-es évekig előfordult, és amely mély sebeket ejtett az egész társadalomban.

Az ezredforduló táján nagy társadalmi vitát kiváltó ún. **Stolen Generations** („Ellopott Nemzedékek”) kifejezést mintegy ötvenezer, bennszülött szülőktől elszakított gyermekre használják, akiket különböző intézményekben neveltek annak érdekében, hogy be tudjanak illeszkedni a többségi társadalomba. A Stolen Generations-

* Az asszimilációs politika egyik legkorábbi intézménye az iskolák mellett a 19. század közepe táján több államban felállított Native Police („bennszülött rendőrség”), amelyre egyes államokban a bennszülöttek számára felkínált útként, máshol viszont a még szabadban élő őslakosok fenyegető eszközeként tekintettek. A Native Police-t pár évtized múltán a bennszülöttek számának megfogyatkozásával felszámolták.

re sokszor a Forgotten Australians („Elfeledett Ausztrálok”) kifejezéssel együtt hivatkoznak. Az elfeledett ausztrál gyermekek többsége valamely intézményben nőtt fel vagy gyermek bevándorlóként (*child migrant*) hajóval érkezett a kontinensre a 19–20. században (jellemzően Angliából vagy Írországból). Mindkét csoport tagjai ellen számtalan erőszakos vagy szexuális cselekményt követtek el, a gyermek bevándorlók egy részét pedig irataik hiánya miatt egész életükben hátrányosan kezelték (például kétségbe vonták állampolgárságukat, szavazati jogukat, nyugdíjukat vagy megtagadták tőlük az orvosi ellátást). A gyermekek elleni visszaélések, amelyek egészen néhány évtizeddel ezelőttig folytatódtak, súlyos és kibeszéletlen örökségét képezik az ausztrál történelemnek, s hatásuk még hosszú ideig érezhető lesz. Nem véletlen, hogy Kevin Rudd ausztrál miniszterelnök 2008-ban előbb a Stolen Generations tagjaitól, majd 2009-ben a Forgotten Australians nemzedékektől – külön kitérve a gyermek bevándorlókra – is hivatalosan bocsánatot kért (Apology Speeches).

Az asszimiláció egyfelől célként tűnt fel, különösen az 1930-as évekig, amíg a bennszülöttekre mint hamarosan eltűnő népcsoportra tekintettek. Másfelől azonban a társadalom szemléletmódja, a diszkriminatív hozzáállás még azt követően is csak lassan változott, hogy a második világháborút követően egyre nagyobb figyelmet kapott életmódjuk, szociális helyzetük, polgárjogi küzdelmük. Az egyes államok törvényhozása eltérő színvonalú szabályozásokat alkotott. Például míg Dél-Ausztrália már a 19. század végén biztosította a választójogot a bennszülött férfiak és nők számára, addig Queensland csak az 1960-as években. Az utolsó személyi korlátozások csak az 1970-es években tűntek el. A társadalmi előítéletek még lassabban oldódtak, s még az 1990-es években is előfordulhatott, hogy nem szolgáltak ki valakit a bőrszíne miatt, e téren valódi változásokat inkább csak a 2000-es évek hoztak.

Az érvényesülés egyéni útjai

A jog- és esélyegyenlőség kivívását megelőzően csak egyesek tudtak tehetségük révén érvényesülni az ausztrál társadalomban. Helyzetük nem feltétlenül járt előnyökkel rájuk vagy népükre nézve, de teljesítményük mégis ráirányította a figyelmet a kisebbségi kultúrákra és ezek helyzetére.

A legnehezebb feladat talán a kínálókozó lehetőség felismerése volt, ám ezt az első, a két kultúrában egyaránt otthonosan mozgó őslakosnak jól sikerült megragadnia. Benelong – aki néhány évet Nagy-Britanniában is eltöltött és az európai társadalom szabályait is megismerte – titka az újdonságban rejtett, viszont a varázs eltűntével az őslakosok számára is a sport, az egyház és művészetek jelentették az érvényesülés különböző útjait.

A rövid életű, ám nagy feltűnést keltő bennszülött kriketcsapat sikereitől eltekintve (amely 1868–1869-ben angliai turnén szerepelt) az első őslakos, aki sportversenyt nyert, a victoriái Robert Kinneer (1851–1935) volt, aki 1883-ban aratott győzelmet Stawellben a futóversenyen. Még ugyanebben az évben debütált rögbijátékosként Frank Ivory (1871–1957) Queenslandben (egy Új-Dél-Wales elleni meccsen), s 1893-ban már csapatkapitányként szerepelt. Emlékét őrzi a 2013-ban az őslakos származásúaknak adható Frank Ivory Medal. A fociban Jimmy Melbourne (1876–1837), majd az egy dinasztiát megalapozó Joe Johnson (1883–1934), boxban az 1912-ben ausztrál középsúlyú bajnoki címet elnyerő Jerry Jerome (1874–1943) tekinthető az első bennszülött származású sportolónak.

A később ismert lelkésszé és az első bennszülött származású kormányzóvá váló Sir Duog Nicholls (1906–1988) is focistaként és boxolóként tűnt fel fiatal éveiben, ahogy több más későbbi aboriginal vezető is.

A világhírré szert tevő Albert Namatjira (1902–1959) első kiállítását 1938-ban tartották Melbourne-ben. 1954-ben Canberrában bemutatták Erzsébet királynőnek is. Ő volt az első aboriginal, aki 1957-ben elnyerte az ausztrál állampolgárságot. Nagy sajtóvisszhangot kiváltó ügye legalább annyira irányította rá a figyelmet az őslakosok helyzetére, mint megkapó szépségű képei.

Az ötvenes években tűnt fel a New York-i Metropolitan színpadán Harold Blair (1924–1976), illetve vált filmsztárrá az egyébként sportolónak induló Robert Tudawali (1929–1967).

Az első ausztrál őslakos, aki 1968-ban világbajnoki címet nyert, már a következő generációhoz tartozott. Ő volt Lionel Rose (1948–2011), az első őslakos, aki egyúttal elnyerte a nagy megtiszteltetésnek számító Év Ausztrálja címet. Az 1960-as években (1965) vette át diplomáját az első őslakos a Sydney-i Egyetemen, felvillantva ezzel az egyéni érvényesülés új útját, amelyen a következő évtizedekben több ezren követték: a tanulást.

A polgárjogi küzdelem előrehaladtával pedig az 1970-es évektől, ahogy az őslakosok a jogok teljességét fokozatosan elnyerték, megjelentek a választott képviselők és kormányzati tisztviselők. Elsőként Neville Bonner (1922–1999), aki 1971-ben vált queenslandi szenátorrá, s 1972-ben választással is megerősítették. Sir Doug Nicholls 1976–1977-ben töltötte be a kormányzói méltóságot Dél-Ausztrália államban.



Namatjira sírja Alice Springsben (NT)



Nicholls tiszteletes és felesége szobra Melbourne-ben a Parlament mellett

A hetvenes években emelkedett világelső női teniszezővé Evonne Goolagong (1951-), aki 14 Grand Slam győzelmet tudhat magáénak. S bár az őslakos sportolók már többször kijutottak az olimpiára, az első aranyérmes aboriginal olimpikon a női hokis Nova Peris (1971-) lett Atlantában (1996). Ő később szenátorként is tevékenykedett (2013–2016). Az első női őslakos képviselő címét Linda Jane Burney (1957-) nyerte el, amikor a 2016-os választásokon bejutott a Képviselőházba. Az Északi Terület 2013–2016 között regnáló kormányfője, Adam Giles (1973-) tekinthető az első aboriginal származású „miniszterelnöknek” Ausztráliában.

Polgári jogi mozgalom

Az őslakosok – miután megismerték az európai társadalom árnyoldalát – lassan megismerkedtek az európai jog tartalmával és eszközrendszerével is. A jogokért való küzdelem során a közösségi jogérvényesítés dominált. A 19. században ennek jellemző formája a kérvényezés, amelynek legjelentősebb darabjai voltaképp az őslakosokat érintő kérdésköröket bontották ki az évek során. A 20. században, a két háború korában megjelentek az egyesületek is, majd az alulról jövő kezdeményezések mellett – generációváltással,

illetve az elért eredmények fényében – a kormányzati szervezetek, hogy végül egyes formák hosszú távon kapcsolattartási fórumként intézményesedjenek.

Fontos látni, hogy az őslakos küzdelmek eredményre mindig csak a többségi társadalomból érkező támogatást elnyerve vezethettek. Így volt ez Billibellarynál, majd Wongánál és Baraknál, ahol az őslakosok pártfogójának jóindulatát sikerült elnyerni. A sikeres missziók mögött is képzett európaiak álltak vagy bábáskodtak, miként a 20. században, amikor a szemléletmód változása mögött kimutatható az egyházak, a nőszervezetek és tekintélyes tudósok hatása. Amikor majd a 20. század folyamán a fejlődés egy olyan pontra érkezett, hogy a fehéreket kiszorították, a követelések is radikalizálódtak, s a folyamat lelassult vagy éppen ellenállást váltott ki (tipikusan ilyennek tekinthető a Howard-kormányzat működése).

Petíciók

Az angolszász jogban az alattvalók egyik legfontosabb jogaként említik a petíció benyújtását, ennek fontosságára az őslakosok is gyorsan ráébredtek, s egyes jogokat ennek segítségével próbáltak kiharcolni.

1846-ban a Flinders-szigetre telepített taszmániai őslakosok petíciója egészen Viktória királynőig eljutott. Jobb életkörülményeket kértek, amit meg is kaptak, ám a telep sorsán ez már nem segíthetett.

1859-ben Simon Wonga a victoriiai őslakos-pártfogóhoz intézett kérvényt, mert európai mintára tulajdonjogot akart szerezni a közösségnek azon a földön, amely egyébként ősidőktől fogva a kezelésükben állt. Nagy nehezen végül földhöz jutottak, ám az nem került a tulajdonukba. Coranderrk mintájára az új-dél-walesi őslakosok 1881-ben az új-dél-walesi kormányzótól kértek földet (Maloga-petíció), amelyen végül létrehozták Cummeragunját.

1886-ban William Barak és társai az ún. coranderrki petícióban személyi szabadságuk biztosítását kérték a victoriiai kormányzattól, hogy „...szabad legyen elmennünk nyírni és aratni, és akkor hazatérni, amikor kívánunk, és az egészségünk érdekében, amikor szükséges [...] szabadnak kellene lennünk a fehér lakossághoz hasonlóan...”¹²⁸

Az őslakosok petícióiban már korán megjelent az elvesztett földekhez fűződő kapcsolat, ahogy William Cooper* (1861 – 1941) írta 1886-os petíciójában: „Valóban bízom benne, hogy sikerrel fognak járni e hatalmas terület – amely az isteni jognál fogva a miénk – kis darabjának biztosításában.”¹²⁹ A merész lépéseiről ismert Cooper 1933-ban magához

* William Cooper a Victoria északi határán élő Yorta Yorta törzshöz tartozott. Éles eszű gyermekként munka mellett tanult meg írni és olvasni, majd folyamatosan képezte magát, különösen a kisebbségi mozgalmak történetében. Későn lépett ki a közéletbe az Australian Aboriginies' League megalapításával (1934, Melbourne). Cooper támogatta az 1938-as Ausztrália Napra megszervezett Gyász Napja-kezdeményezést, amelynek szervezésében az új-dél-walesi William Ferguson jeleskedett. A victoriiai őslakosok Cooper vezetésével ugyancsak 1938-ban – a Kristályéjszaka eseményeitől elborzadva – petíciót intéztek a melbourne-i német konzulátushoz, amelyben a németországi zsidókkal szemben tanúsított kegyetlen bánásmód ellen tiltakoztak. Munkáját az általa kiválasztott Doug Nicholls folytatta.

VI. György királyhoz fordult petíciójával. Bár az uralkodó sohasem kaphatta meg, leveleiben Cooper leírta, hogy földjeiket elveszik és a jogi státust tőlük megtagadják, ezért kérelmezi, hogy egy képviselőt küldhessenek a szövetségi parlamentbe.¹³⁰

Az 1963-as Kéreg Petíció (*Bark Petition*) tartalmilag és formailag is megújította a korábbi őslakos petíciós kultúrát. A Yolgnu nép angol és gumatj kétnyelvű beadványa gépelt szöveget és tradicionálisan készült képeket tartalmazott, és egy bizottság felállítását kérelmezte, hogy vizsgálja meg, és ismerje el a bauxitbányászat céljából hasznosítani kívánt földjükhöz való jogukat. „A kérdéses föld a Yirrkala törzseinek vadászó és élelemszerző helye időtlen idők óta: mi mind itt születünk. E helyek a Yirrkala nép szent helyei, és létfontosságúak a megélhetésükhöz...”¹³¹ Bár a Képviselőház bizottságot rendelt, hogy megvizsgálja a kérdést, végül csupán ajánlásokat fogalmazott meg a bányatársaság számára, amelyeket azonban figyelmen kívül hagytak. A petíciót azonban kiállították a Parlamentben, ma is ott látható, ugyanis fontos mérföldkőnek számít abban a folyamatban, amely az 1992-es Mabo-ítéllethez elvezetett.

Ahogy a polgárjogi mozgalom kibontakozott, az őslakosok szervezetei már nem csupán belföldi címzettekhez, de nemzetközi szervezethez is fordultak petícióval, mint tette azt 1971-ben a VAAL (Victorian Aborigines Advancement League), amikor az ENSZ-től kértek támogatást az Ausztráliával kapcsolatos kérelmükhöz.

A petíciózás végül a jogegyenlőség kivívásának, s általában az ausztrál kormányok egyre támogatóbb hozzáállásának köszönhetően okafogyottá vált. A kormányzat ugyanis – a tények ismerete révén – hasonló következtetésre juthatott, mint a miniszterelnöki székbe készülő Gough Whitlam (1916–2014), amikor arra hivatkozta a figyelmet, hogy a nemzetek közössége Ausztráliát hosszútávon is az őslakosok ügyének kezelése alapján fogja megítélni.

Egyesülési jog

Míg a petíciózás joga egyértelműen szerepelt az angol „alapjogi katalógusban,” illetve mélyen gyökerezett az angol gondolkodásmódban is, s viszonylag kevés formai feltétel teljesítését igényelte, az egyesüléshez való jogot az egyes ausztrál gyarmatok eltérő terjedelemben és formában szabályozták. Az őslakosok számára nehézséget jelenthetett már az általában elvárt alapfeltételek teljesítése is – mint például székhellyel rendelkezés, eljárási illeték lerovása, írott szabályzat elkészítése –, a hatóságoknak mérlegelési jogkörét pedig a szabályozás általában tágon vonta meg.

Az őslakosok első szervezetei az 1920-as és 1930-as években jöttek létre, szerveződések neve vagy alapítóinak előélete alapján többségüket a szakszervezeti mozgalom inspirálhatta, de például William Cooper az amerikai és új-zélandi őslakosok, Fred Maynard pedig az afroamerikaiak mozgalmainak történetében mozgott otthonosan.*

* Az időbeli elsőség Charles Frederick (Fred) Maynardot (1879–1946) illeti, akinek szervezete, az Australian Aboriginal Progressive Association (AAPA) 1924-ben jött létre Sydney-ben. Célkitűzései között szerepelt a bennszülött gyermekek elvételének megszüntetése, az aboriginal ügyeket vizsgáló bizottság felállítása,

Az első szervezetek mellett az 1950-es években közös, fehér-őslakos mozgalmak is indultak a polgári jogokért (például Sydney-ben az Australian Aboriginal Fellowship 1956-ban vagy Melbourne-ben az Aborigines Advancement League 1957-ben), ezek az 1960-as évek végén, az 1970-es évek elején szinte teljes mértékben aboriginal irányítás alá kerültek.

Sztrájk

A szakszervezeti mozgalom hatása érződik a Cummeragunjai Kivonulás mozgalmon (*Cummeragunja walk-off*), amellyel 1939-ben a misszió uralkodó rossz szociális helyzetre és jogaikra kívánták felhívni a figyelmet az ott lakók. A szervezkedésben természetesen részt vett William Cooper és az aboriginal polgári jogi mozgalom következő nemzedékének számos képviselője is.

Az egyenlőtlen bérezés az elhagyatott Pilbara-régióban ekkortájt pattanásig növelte a feszültséget, a tiltakozáshoz a kommunista mozgalomból nyertek ihletet.¹³² A végül a háború után kirobbant regionális sztrájk hároméves küzdelem után csupán részeredményeket hozott.

Jóval hosszabb ideig tartott, viszont a földjogi mozgalom első komoly sikerévé vált a gurindji törzsbeliek sztrájkja Wave Hillnél (NT) 1966 és 1975 között. Ez a sztrájk eredetileg a bérek és az életfeltételek miatt robbant ki, ám a követelések közé gyorsan bekerült az ősi föld visszaszerzése is. Hosszú küzdelem után egykori földjük egy darabját sikerült megszerezniük a Whitlam-kormány közbenjárásával.

A jognak asztalánál...

Az ausztrál történetírásban is felmerült a kérdés, hogy az ausztrál őslakosság sorsát, az egyénekek és közösségekkel szemben tanúsított bánásmódot, amelynek legenyhébb formája is sértené az élethez és emberi méltósághoz való jog manapság általánosan elfogadott tartalmát, milyen módszerekkel lehetne leírni, használhatóak-e ezen eseményekre mai nemzetközi egyezményekben nevesített fogalmak (például: népirtás), szemlélhetőek-e ezek a 20. századi humanitárius katasztrófák távoli előzményeiként. A kér-

a gyermekek iskolai elkülönítésének eltörlése, mezőgazdasági célú földek juttatása az őslakosoknak saját tradicionális területeiken, amelyet nem lehetne tőlük elidegeníteni, s általában az őslakosok kulturális egyenjogúságának elismerése.

William Harris (1867–1931) Aboriginal Uniója 1926 novemberében alakult meg Nyugat-Ausztráliában. Szavazati jogokat követelt, a fehérekre és őslakókra egyenlően vonatkozó szabályokat.

William Cooper, aki 1932-től Melbourne-ben élt, 1934-ben hozta létre az Ausztrál Bennszülött Ligát (Australian Aboriginal League), amely parlamenti képviselőket követelt a bennszülötteknek.

William Ferguson (1882–1950) 1937-ben alapította meg az új-dél-walesi Dubbóban az Aborigines Progressive Association-t (APA), s fő követelésük az állampolgárság és a fehérekkel való egyenlőség volt.

déskört jelentősen árnyalja, hogy a kegyetlenséget a kortársak is látták és rögzítették, s az eltelt időben ausztrál történészek sora tárta fel számos részletét és mozgatórugóját az eseményeknek.

E kérdések fontosságát nem vitatva az alábbiakban a polgári jogi mozgalomnak a jog-esélyegyenlőség területét érintő felvetéseit vesszük sorra.

Harc a bérezésért és az egyenlő bérezésért Talán a legkorábbi, 19. század közepi tapasztalatok az egyenlőtlen munkabérhez fűződnek. Amint az őslakosok megélhetést keresve elhelyezkedtek korábbi földjeik új birtokosánál vagy a városokban, megtapasztalhatták, hogy a fehér munkások bérenek csupán a töredékéért foglalkoztatják őket. Vagy csupán a földért vagy élelemért cserében, bérezés nélkül. A gyakorlat vidékenként és foglalkozásonként változott, és kezdettől elégedetlenséget váltott ki az őslakosok körében.

Az egyetlen hely, ahol ezen a téren is egyenlőség honolt, a hadsereg a bennszülöttek többsége számára csak távoli álom maradt.

A kilátástalanság nyomán kiobbant, 1946–1949 között tartó Pilbara-sztrájknak köszönhetően a munkaadók végül emelték a béreket, de egyenlő bérezésre továbbra sem voltak hajlandók. A földelvételek miatt sokszor támadott bányatársaságok megjelenése az ősi földeken a helyzetet tovább súlyosbította. Bár munkalehetőséget egyre többször kínáltak, a negatív diszkrimináció sokszor egészen az 1990-es évekig érvényesült – de a gyakorlat itt is esetről esetre változott. A bérezésben – több mint egy évszázad után – az Ausztrál Arbitrációs Testület 1965-ös döntése hozott előrelépést, amely kimondta, hogy egységes ipari szabályozás létezik az egész kontinensen, amelyet minden ausztrálra alkalmazni kell. Az 1975-ös szövetségi antidiszkriminációs törvény alapján pedig ez a kérdéskör is bírói jogvita alá vonhatóvá vált.

Állampolgárság Az állampolgárság vagy az abban foglalt jogok teljességének követelése megjelent már az első őslakos szervezetek listáján, annak ellenére, hogy a joggyakorlat szerint a bennszülöttek állampolgárnak számítottak. Az őslakosok állampolgárságát egyértelműen az 1948-as állampolgársági törvényben mondták ki, s akkor is hozzátették, hogy a tényleges tartalmat a common law tölti majd ki. A helyzet csak az 1967-es referendumot követően változott meg, amikor az ausztrál választópolgárok több mint 90%-a szavazott az alkotmány módosítása mellett. Ennek köszönhetően az alkotmány mindkét, őslakosokra vonatkozó korlátozását eltörölték, s innentől kezdve egységesnek minősül a szabályozás, bár – mint láttuk – a joggyakorlat és a szemléletmód változásához még további évtizedekre volt szükség.*

* Az ausztrál alkotmány eredeti szövegében a bennszülöttek két esetben – diszkriminatívan elkülönítve – szerepeltek. Az alkotmány 51. szakasz XXVI. pontja kimondta, hogy a szövetségi parlamentnek külön jogot kell alkotnia a bennszülöttek számára, illetve a 127. pont szerint a bennszülöttek nem vehetnek részt a szövetségi vagy tagállami népszámláláson.

„51. A Parlament hatáskörébe tartozik – ezen alkotmány keretei között – jogszabályok megalkotása az Államszövetség jó kormányzata, rendje és békéje számára, figyelemmel: (XXVI) bármely fajhoz tartozó

Nem véletlenül utalt korszakos jelentőségű beszédében Kevin Rudd arra, hogy itt, a Parlamentben „[e]z minden bizonnyal az 1967-es referendum beteljesületlen szelleme. Legalább a mai nappal útjára kellene őt engednünk!”*

Választójog A választójog, illetve a képviselet kérdése megjelenik az első bennszülött szervezetek követeléseiben, illetve egyes petíciókban. Bennefoglalt jogról van szó, amely bár tételesen csak a 20. században kerül kibontásra, a brit alattvalókat megillető alapjogok közé tartozott. Mégis, amikor az egyes gyarmatok elkezdték megalkotni saját törvényeiket, volt olyan kolónia, amely a bennszülöttek szavazati jogának kizárása mellett döntött (Queensland, Nyugat-Ausztrália). Mások csupán korlátozásokkal éltek.

Dél-Ausztrália – idetartozott akkoriban a mai Északi Terület is – viszont 1895-ben az állam valamennyi felnőtt lakosának biztosította az egyébként már évtizedek óta titkos szavazással gyakorolt választójogot. Így történt, hogy az itteni lakosok az Államközösség megalakulásakor a tagállami és szövetségi választásokon egyaránt voksolhattak. A századfordulót követően megalkotott új választójogi törvény (1902) azonban tételesen kizárta az őslakosok választójogát (viszont – számítva Új-Zéland csatlakozására – biztosította volna a maorik számára).

Végül a második világháborúban katonáskodó bennszülöttek, illetve egyes államok lakói 1949-ben megkapták a választójogot. 1961-ben egy szenátusi bizottság a kérdést megvizsgálva javasolta az általános választójog megadását az őslakosok számára. 1962-ben a bennszülöttek nem kötelező jelleggel megkapták a szövetségi választáson való részvétel jogát. Az utolsó tagállam, ahol a helyi választási részvételt lehetővé tették, Queensland volt. Itt csak 1965-ben biztosították ezt az aboriginalok számára.¹³⁴

Kormányzati képviselet A gyarmati kormányzatok a 19. század közepétől több helyen kísérleteztek őslakos pártfogók (*aboriginal protector*) kinevezésével, több-kevesebb sikerrel, s végül a őslakosok száma is megfogyatkozott. Az egyszemélyes intézményt még a 19. század második felében felváltották a testületi szervek (*aboriginal board*), amelyek a rezervátumokat igazgatták, ezek a 20. század második feléig fennmaradtak, bár elnevezésük és hatáskörük időről időre változott. Ideiglenes (vizsgáló) bizottságok létrehozása a parlamentáris szervek gyakorlatához tartozott már a 19. században is, de tartósabb

népekre, kivéve bármely államban a bennszülött fajt, akik számára külön szabályozás megalkotása tűnik szükségesnek.”

„127. Az Államszövetség vagy egy tagállam vagy az Államszövetség más részeinek népszámlálásakor a bennszülött őslakosok nem számoltatnak meg.”¹³³

* E szavai arra vonatkoztak, hogy bár az ausztrál nemzet már az 1967-es népszavazáson tulajdonképpen támogatásáról biztosította a jogegyenlőséget célzó politikát és a megbékélést is, az „új kezdet” ideje csak 2008-ban érkezett el. Fontos megjegyezni, hogy a miniszterelnök beszéde az őslakosok tekintetében követendő politika új irányainak kijelölését sürgette, politikai összefogást tartva szükségesnek az esélyegyenlőség még létező dimenzióinak leküzdésére. A jogegyenlőség azonban jogszabályi szinten az 1990-es évekre kiépült, s hogy ez végül sikerrel járt, és viszonylag gyorsan lezajlott, abban az állampolgárok egységes fellépésének komoly szerepe volt.

kormányzati intézkedésre az aboriginal mozgalmak megjelenése, s különösen második világháborút követő megerősödése nyomán került sor.

Az 1967-es kétigenes népszavazás – amely megnyitotta az aboriginal ügyeket a szövetségi törvényhozás számára – elsőprő sikere nyomán Harold Holt rövid életű kormánya két kormányzati szervet is létrehozott (Council for Aboriginal Affairs [CAA] és Office of Aboriginal Affairs [OAA]), melyet a következő évtizedekben számos más formáció követett. Innentől a kormányzat fokozatosan átvette a kezdeményezést, beemelve – az 1990-es és 2000-es évek küzdelmei nyomán – a korábbi követeléseket saját tervei és céljai közé.

Az első választott aboriginal képviselőt a National Aboriginal Consultative Committee (NACC) volt, amely 1972–1977 között működött. 1990 és 2002 között – jelentős újításként – külön őslakos választott testületek működtek regionális alapon az egész országban, tagjaikat háromévente választották, és széles jogkörökkel rendelkeztek a bennszülöttek ügyeiben (ATSIC). 2004–2008 között a National Indigenous Council a kormány általános tanácsadó testületeként működött.

Mára mind szövetségi, mind tagállami szinten intézményesültek az őslakosokkal foglalkozó minisztériumok, és a kormány mellett működő ügynökségek szinte kivétel nélkül foglalkoznak az őslakosokat érintő kérdésekkel. William Cooper követelése az őslakosok parlamenti képviselőtéről mára többszörösen is megvalósult, hiszen jelenleg is közel 20 bennszülött származású képviselő dolgozik a tagállami vagy a szövetségi törvényhozásban.

A tulajdonjogért folytatott küzdelem

Az ősi földek és szent helyek tulajdonjogának követelése már a legkorábbi időkben megjelent a bennszülöttek céljai között. Ennek magyarázata az adott nép és földje közötti szoros kapcsolatban rejlik, tulajdonképpen a közösség kultúrája az adott területen kívül nem értelmezhető. Elsődlegesen tehát az identitás egyik lényegi elemének visszaszerzése mellett érveltek, a vagyoni tartalom a dologi jogok európai jelentéstartalmának megismerését követően társult hozzá. Az európai értelmezés még nagyobb hangsúlyt kapott a második világháborút követő években, amikor mindenki számára világossá vált, hogy az értéktelennek tűnő területek alatt is milyen hihetetlen mennyiségű ásványkincs rejtőzhet.

A küzdelem legfontosabb mozzanatai 1963-ban a Bark Petition egy bauxitbánya megnyitása kapcsán született. Bár a parlament kompenzációt javasolt a bányászat miatt a petíciózó őslakosok számára, ez nem volt kötelező jellegű, s a földekért aggódó helyiek végül éveken át tartó pereskedésbe kezdtek. Az itt született – a bányatársaságnak kedvező – ítélet tekinthető a bírói jogfejlesztés első állomásának.

Az évek óta tartó Wave Hill-i sztrájk, amelynek során a gurinjak a főkormányzóhoz is fordultak, ráirányította a figyelmet a földjogokra. A bennszülött szervezetek több kampányt is indítottak, melynek során a földek, a szent helyek visszaadását, bányászati haszonvételeket, illetve kompenzációt követeltek. Az ausztrál lakosságnak az 1967-es referendumon kifejtett álláspontja, illetve a változások iránt elkötelezett Gough Whitlam előtérbe kerülése

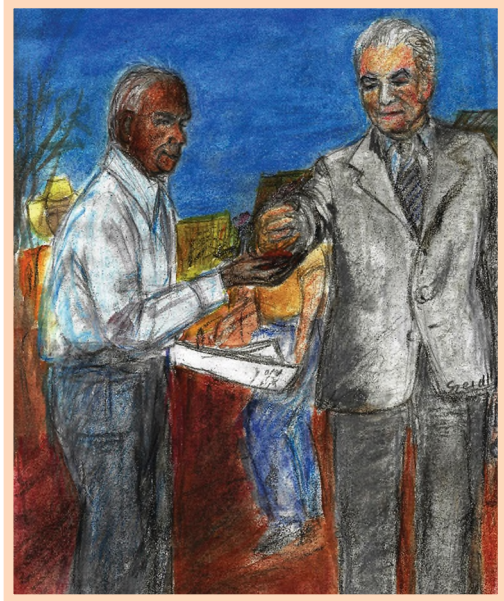


A tent embassy a régi parlament épületénél (Canberra). Az 1972-ben felállított „öslakos nagykövetség” bizottsága az Északi Terület tulajdonjoga mellett valamennyi rezervátum, néhány város átadását, hatmilliárd dollár kompenzációt, évjáradékot és a bányászati jogok átadását követelte.

a kormányzati politika lassú fordulatát vetítette előre. Ezekben az években az aboriginal mozgalomnak sikerült visszaszerezni jelképes területeket, a cummeragunjai (NSW), majd Lake Tyers-i (VIC) rezervátumok egyes részeit.

Whitlam az aboriginal ügyek tekintetében teljesen újfajta politikával kísérletezett. Kezdeményezésére állt fel az első, öslakosok által választott testület, elkötelezett volt a szociális helyzet javítása érdekében, és nyitottan állt hozzá a földjogok kérdéséhez is. Ez utóbbi kérdésben a miniszterelnök az Északi Területre kezdett összpontosítani, amelynek tulajdonjogát teljes egészében magának követelte az 1972-ben meginduló tent embassy-mozgalom. Az általa felkért Woodward bíró vezette bizottság javaslatai alapján készült el az első földjogi törvény tervezete.*

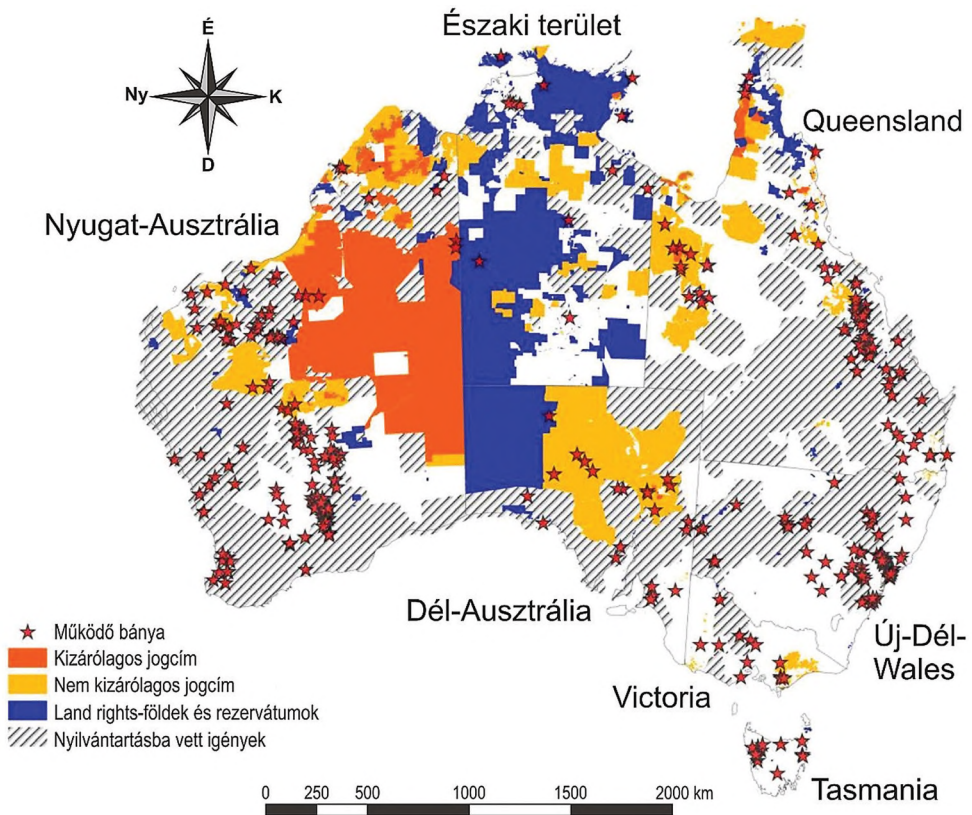
Jelképes eredmény, a kormányzati szemléletmód változásának kiváló példája volt a miniszterelnöknek a Wave Hill-i sztrájk befejezését elősegítő hozzáállása.



A Wave Hill-i sztrájk befejezése: Gaugh Whitlam ausztrál miniszterelnök (1972–1975) az ősi föld homokját önti a gurindji vezető, Vincent Lingiari (1919–1988) kezébe. Whitlam a Wave Hill-i sztrájkot lezáró 1975-ös beszédében kijelentette: „Ezen a nagyszerű napon én, Ausztrália miniszterelnöke valamennyi ausztrált képviselve szólok Önökhöz. [...] Nekünk, ausztrálok-nak még mindig sokat kell tennünk az igazságtalanság és az elnyomás orvoslása érdekében, amely oly hosszú ideig [sújtott – D.E.] oly sok fekete ausztrált.”¹³⁵

* A Land Right Act-et 1976-ban – a tervezettnél jóval enyhébb formában – fogadták el (és 1977-ben az Ausztrália Napon lépett hatályba). Az öslakosok e törvény alapján, amennyiben a földhöz való kapcsolatukat bizonyítani tudták, visszaigényelheték a földjeiket. Az Északi Területen négy földtanács alakult, amelyek feladata az öslakosok segítése, a közvetítés és a képviselet volt. A törvény fontosságát jelzi, hogy 1980-ra az Északi Terület mintegy 30%-ára nyújtottak be az öslakosok földjogi igényt.

Ezt követően azonban a folyamat lelassult, és csak a bírói ítéletek jogfejlesztésének köszönhetően kapott újra lendületet. Ennek eredményeként született meg a Native Title Act 1994-ben. A jelenlegi helyzetet jól szemlélteti az alábbi térkép, amelyen különböző színekkel a már ma is őslakos kézben lévő területeket, sátrózva pedig a jelenleg benyújtott igényrel érintett területeket jelölték. Az igények – a bíróság értelmezése alapján – a tengerre is kiterjedhetnek, így ebben az irányban további igények benyújtása várható (a Torres-szorosban fekvő szigetek körüli vizeket a térkép már visszaigényeltként veszi számításba). A piros csillag működő bányákat jelöl, itt érdemes figyelemmel lenni ezek számának és helyének folyamatos változásaira, illetve a technikai fejlődésre, amely új területeken is lehetővé teszi a kitermelést.



Az ábra az őslakosokhoz visszakerült földeket jelöli (telt színekkel), míg a sátrózott részek a már benyújtott igényeket mutatják. Kék színnel a törvény alapján (1976 Land Rights Act) aboriginal tulajdonba került földek. A narancssárga a kizárólagos jogcímmel visszaszerzett földeket (ez csak meghatározott földekre vonatkozhat), az okkersárga a nem kizárólagos jogcímmel visszakapott földeket jelzi. Csillaggal jelezve a működő bányák. ¹³⁸

A földjog terjedelmét kijelölő fontosabb ítéletek Az angolszász jogban nagy szerepet kap a bírói jogfejlesztés, és az ítélkezés során újra és újra vizsgálat alá vonható a korábbi bírói döntések tartalma (precedensrendszer). Az angol birodalom területe az idők során folyamatosan változott, de a joggyakorlat és a jogi gondolkodásmód a common law rendszert alkalmazó országokban hasonló elemekre építkezett. A problémák egy része is közös maradt, így az európai hódítással keletkezett tulajdonjog terjedelme, az őslakosok korábbi jogaival való konkurenciája az USA-ban és az egykori dominiumokon (Kanada, Ausztrália, Dél-Afrika, Új-Zéland) egyaránt előkerült. E tekintetben Új-Zéland jogtörténete legalább egy ponton eltért a szomszédos Ausztráliától: itt a hódítók viszonylag korán szerződésben biztosítottak jogokat az őslakosság számára (Waitangi-szerződés, 1841).

A Gove-ügy Mint láthattuk, Ausztráliában Bourke kormányzó nyilatkozata látszólag egyértelművé tette a helyzetet 1835-ben, amikor minden jogot a Koronától eredeztetett. Ez mélyen beleivódott a jogi hagyományba, amely – összhangban más angolszász országok ítéleteivel – kezdetben arra az álláspontra helyezkedett, hogy konkrét jogalkotási aktus vagy írásos szabályozás híján az őslakosok nem tudnak sikerrel földjogi igényt támasztani. A Gove-földjogi ügyben (1971) ennek a szemléletmódnak megfelelően született az őslakosok igényét elutasító döntés, amely megállapította, hogy bár létezik a tradicionális jog, valamint igazolható a földhöz való kapcsolat, külön őslakos jogcímet a common law önmagában nem ismer.

A Koowarta-ügy A bírói jogfejlesztés ezt követően emberi jogi oldalról tágitotta a kereteket, amikor 1982-ben kimondta, hogy a felperes (John Koowarta) földszerzésének Queensland állam általi megakadályozása (arra hivatkozással, hogy az őslakos származású felperes nem tudná azt produktívan megművelni) beleütközik a faji diszkriminációról szóló törvénybe. Vagyis a felperes az általa megvenni szándékozott földet megveheti, a vételt nem lehet megakadályozni. Később kiderült, hogy egyelőre ez csak egy kis győzelem volt, Koowarta a megvenni kívánt földet (amely törzsének ősi területe volt) sosem élvezhette, a pásztori bérletek egy részét pedig a queenslandi kormány nemzeti parkká nyilvánította, hogy az eset ne ismétlődhessen meg (1977). Ezt a korlátozást Queensland állam csak 2012-ben oldotta fel.¹³⁷

A Mabo-ügy Kétségek nélkül Mabo kiállása és elszántsága szükségeltetett ahhoz, hogy a földjog ügyében az európaiak korábbi jogi álláspontja, amely a *terra nullius* elméletben összegződött, megdőljön. Az egy évtizedes pereskedés után (Mabo közvetlenül az ítélethirdetés előtt hunyt el) 1992-ben kihirdetett Mabo-ítéletben a bíróság többek között kimutatta, hogy az őslakosok földhöz való jogát Nagy-Britannia kezdettől fogva elismerte. Korábbi véleményével szemben a bíróság azon álláspontra helyezkedett, hogy az őslakosok föld iránti jogcímét („native title”) a common law elismeri, ezek a jogok az európai gyarmatosítás előtti időből származnak. A Korona általi konkrét kizáró rendelkezés hiányában e

jog most is létezik, ám elismertetéséhez esetről esetre hivatkozni kell rá. Amennyiben pedig a Korona és az őslakosok jogcíme ütközne, az elsőbbség a Koronát (vagyis a gyarmatosítás után keletkezett jogcímet) illeti. A kimerítő részletességű ítélet csak a közvélemény számára számított újnak – ám ott nagy meglepetést keltett –, tartalma a többi angolszász jogrendszerű ország jogfejlődésének fényében megelőlegezhető volt.¹³⁸



Tony Abbott ausztrál miniszterelnök látogatást tesz Edward Koiki Mabo (1936–1992) sírjánál a Torres-szorosban fekvő Murray-szigeten. Az utóbbi éveket szemlélve a bocsánatkérések mellett talán ez a látogatás volt a legfontosabb a szimbolikus aktusok sorában, tekintettel arra, hogy a földigényléseket a Liberális Párt milyen vehemenciával támadta az 1990-es években. Mabo ügye a lépésről lépésre történő jogfejlesztés szimbóluma is egyúttal. Ahogy Greg McIntyre professzor megfogalmazta: Koowarta ügye nélkül a „Mabo-ügy elveszett volna.”¹³⁹

A Wik-ügy 1996-os ítéletében a bíróság úgy vélte, hogy az őslakos földjogok a pásztori bérletbe adott területeken is fennállhatnak, ám ütközés esetén a bérleti jogok elsőbbséget élveznek. A pásztori bérletekkel nem feltétlenül jár együtt a kizárólagos birtoklás joga, a bérloket terhelő jogok és kötelezettségek esetről esetre, szerződéstől, illetve az annak megkötése idején hatályos jogtől függően változhatnak. A bérlet önmagában nem szünteti meg az őslakos földjogokat.¹⁴⁰

A Yorta Yorta-ügy Pár évvel a Mabo-ítéletet követően, 1998-ban a bíróság kidolgozta a native title igények időbeli kereteit, amelyekre egyébként már a korábbi ítéletek (Gove, Mabo) is utaltak. A bíróság kijelentette, hogy „az ősök, akiken keresztül az igénylők igényelnek, még a 19. század vége előtt felhagytak ősi földjeiknek a tradicionális jogaiknak és szokásaiknak megfelelő birtoklásával. A történelem árja ténylegesen elmosta tradicionális jogaik bármilyen valós elismerését és tradicionális szokásaiknak bármilyen valós megállapítását.” Vagyis a földhöz való kapcsolat megszakadása esetén a native title nem állapítható meg az adott terület vonatkozásában.¹⁴¹

A Croker-sziget-ügy 2001-ben hozott ítéletében a bíróság kifejtette, hogy az Északi Területen fekvő sziget lakóinak elismert tradicionális jogai és megállapított tradicionális szokásai szerint a tengerhez és tengerfenékhez jogai és érdekei fűződnek, amelyeket a common law is elismer. A tenger kifejezés magában foglalja a tenger fenekét és az altalajt is. A bíróság a közösségnek nem kizárólagos jogokat biztosított a területnek az ősi jogok és szokások szerinti használatához, úgymint: az átutazás joga, a közösségi (nem kereskedelmi) célú halászat, vadászat és gyűjtögetés joga, a kulturális és vallási jelentőségű vallási helyek látogatásának és védelmezésének joga.¹⁴²

A Miriung Gajerrong-ügy A bíróság 2002-es ítéletében tovább folytatta a native title jogok lehatárolását, amikor kijelentette, hogy azok nem foglalják magukban az ásványkincsek kitermelésének jogát. A bíróság azt is szükségesnek tartotta megjegyezni, hogy önmagában a kulturális ismeret nem keletkeztet native title jogcímet a földekkel vagy vizekkel kapcsolatban, a szellemi kapcsolat fenntartása pedig ugyancsak nem elegendő a folyamatos kapcsolat megállapításához. A native title egyidejűen létezhet a pásztori bérletekkel vagy bányászati jogokkal, de nem korlátozhatja azokat. A bíróság egyértelműen a keretek szigorú megvonására törekedve jelentette ki, hogy „a Mabo egy bátor jogalkotási kísérlet volt, amely a birtoknélküliségből eredő hibák orvoslását kísérelte meg. [...] számos esetben a common law és a native title közötti szakadék miatt ez utóbbi, amennyiben elismerték, nem sokkal többet foglal magában, mint jelképeket.”¹⁴³

Összegzés



Hosszúra nyúlt elemzésünk célja egy több tízezer évre visszanyúló kultúra kereteinek, valamint egy újonnan létrejövő ország rendszeréhez történő alkalmazkodása főbb állomásainak az áttekintése volt. Ennek a valós mélységeit az egyre újabb módszerek segítségével is csupán tapogatjuk. Ezen európaiktól teljesen eltérő kultúrának Sydney alapítását követően kevés esélye maradt, hogy értékrendjét továbbadja vagy egyáltalán elmagyarázza az újonnan érkezőknek.

Számos kegyetlen, már a kortársak szerint is védhetetlen cselekedetet követtek el a „civilizáció” nevében az egyes emberek és közösségek ellen. Ezek némelyikéről a 20. századi szörnyűségekre reflektáló ismeret- és joganyagunk szempontjából a jelenkori események előzményeként kellene megemlékeznünk. Különös tanulsága az európai civilizációról vallott hitünknek – világképünk egyik alapvető viszonyítási pontjának –, hogy mészárlások még a 20. század első felében is megtörténhettek (például 1928-ban Conistonnál), a gyermekelvételek pedig egészen a közelmúltig előfordulhattak. Hasonlóképpen elgondolkodtató az élet számos területére kiterjedő diszkriminatív joggyakorlat fenntartása, és egyes helyeken kormányzati szintű védelmezése.



Bennszülött vésetek (Ku-ring-gai Nemzeti Park)



Bennszülött vésetek (Ku-ring-gai Nemzeti Park)

A történet másik tanulsága azonban a felvilágosult európaiak tevékenysége, akik bár kevesen voltak, sokszor jó időben álltak jó ügyek mellé, amelyeknek hatása generációkkal később vált érezhetővé. A kevés, bár jól képzett őslakos aktivista nélkül, akik szinte egymásnak adták tovább a lángot, hatásuk nem lehetett volna ilyen átütő. Az egyes társadalmi csoportok: fehérek és feketék mellett a befogadó közegnek az államhatalmat gyakorlók körében is ki kellett alakulnia. Itt nem lehet elvitatni a munkáspárti politikusok kezdeményező hozzáállását. A társadalmi változásokhoz a kezdő lökést azonban – az ausztrál jogtörténet egyik legfelemelőbb eseményeként – maga a nép adta meg az 1967-es népszavazáson, ahol elsöprő többséggel az őslakók mellett foglalt állást.

Az aboriginal ügyekben nagyon intenzív változásokat eredményező 1990-es és 2000-es évekre visszatekintve ugyanakkor nélkülözhetetlennek tűnik a liberálisok visszahúzó, fékező, hosszabb távon kiegyenlítővé váló ereje is.

Az inga végül a régóta várt gesztusok megtételével tért vissza a rendes működéséhez. A 2000-es sydney-i olimpián az őslakosok részvétele a megnyitó és záró ünnepségeken már egy új Ausztráliát vetített előre. A bocsánatkérések (2009-ben a gyermek bevándorlótól a baloldali miniszterelnök és a liberális ellenzéki vezér együtt kért bocsánatot), végül pedig a liberális miniszterelnök látogatása Mabo sírjánál jól jelzik, hogy a társadalom egy teljesen új irányba indult el. Példaértékű a fordulat, ahogyan ez az évszázados hallgatást megtörve pár évtized alatt megvalósulhatott.

A megbékélés azonban nem jelenti azt, hogy a bennszülött ügyeknek kevesebb figyelmet szentelnének, de előtérbe kerültek a szociális, kulturális és hagyományörzési ügyek, a távoli területek közösségeinek segítése, az egészségügyi helyzet javítása. A bennszülöttek múltja és kultúrája ma már Ausztrália sajátja, s a jelenkori problémák megoldásán is közös erővel dolgoznak.





Az új Ausztrália





Fegyencteleptől a gyarmati önkormányzatig



Több tízezer éven keresztül Ausztrália mint kontinens népcsoportok – Vászolyi Eriknek a szervezeti struktúráját is érzékeltető megfogalmazásával: hordák – lakóhelyéül szolgált. A fegyenctelep 1788-as megalakításával kezdetét vette Ausztrália mint ország megalakulásának története. A pontszerű telepek a későbbi gyarmatok magjai lettek, a gyarmatok pedig egy idő után szövetséggé álltak össze. A fegyenctelep egy több mint másfél évszázados folyamat során előbb belső önkormányzatot kapott, majd fokozatosan önállóvá vált. Mindezt azonban békésen, folyamatos kompromisszumok révén érte el.

A függetlenség felé haladó kontinensország sokáig mereven ragaszkodott brit hagyományaihoz, ám a 20. század sorsfordulóinak tanulságait levonva egy több lábon álló, multikulturális társadalom kialakítása mellett döntött, amelynek végül a legkorábbi „telepek”: az őslakosok is egyenjogú tagjaivá váltak.

A fegyencgyarmat születése

Ausztrália alapító atyái között – Cook kapitány mellett – minden bizonnyal helyet kell szorítani Joseph Banksnek (1743–1820) is. Számos egyéb feltételén és adottságon túl az ő támogatása is szükséges volt ahhoz, hogy az „ausztrál terv” végül valósággá váljon. Banks, illetve az első Cook-expedíción ugyancsak részt vevő egykori útítársa, James Matra* (1746–1806) az 1771-es visszaérkezésüket követő másfél évtizedben többször is hitet tettek Ausztrália gyarmatosítása mellett.¹⁴⁴

A brit kormányt végül 1786-ban – több opció vizsgálatát követően – egy új-dél-walesi fegyenctelep létrehozása mellett döntött. Bár a szigetország korlátozott kapacitásai a növekvő számú fegyenc elhelyezésének megoldását egyre sürgetőbb problémává tették az amerikai függetlenségi háború lezárulta (1783) után (korábban az amerikai gyarmatokra több tízezer köztörvényes bűnözőt, illetve politikailag veszélyes személyt deportáltak), a fegyencek elhelyezése nem kizárólagos cél, hanem az elérendő célok egyike lehetett. A távoli déli kontinens a fegyencek elhelyezése mellett hadászati és kereskedelmi szempontból is fontos bázisnak tűnt, s a presztízsvesztést elszenvedett Angliának figyelmie kellett a térségbeli elsősege megőrzésére, illetve a környező gyarmatai biztosítására. Mindezen célok fegyencek bevonásával történő elérése az egyik leggazdaságosabb és

* A Matranak tulajdonított, 1771-ben megjelent napló a korai angol felfedezők és az első telepesek naplóival együtt megérdemelne egy, a mai ismeretanyagra támaszkodó, lábjegyzetelt magyar fordítást.

leggyorsabb megoldási lehetőséget kínálta, amely hosszabb távon a szabad telepesek számára is előkészíthette az utat.

A Banks által is pártfogolt Arthur Phillip parancsnoksága alatt zászlót bontó Első Flotta* 11 hajója 1787 májusában futott ki az angol kikötőkből, és három megállással (Tenerife, Rio de Janeiro és Fokváros) több mint 250 nap alatt, 1788. január 18–20-án érkezett meg a Cook által letelepedésre alkalmasnak tartott Botany-öbölbe (ma Sydney-hez tartozik). Phillip szakértelmét mutatja, hogy a több mint 20 ezer kilométeres utat hajóvesztés nélkül teljesítette.



Az Első Flotta zászlóshajójának, a HMS Siriusnak a kicsinyített másolata a Sydney Múzeumban (Sydney)

A következő két hajóraj, amelyek Sydney-be érkezése végül egyértelművé tette, hogy a telep túléli majd a kezdeti megpróbáltatásokat, a Második és a Harmadik Flotta nevet viseli. Bár Ausztráliába még évtizedeken keresztül érkeztek fegyencek, 1793-ban az első szabad telepesek is partra szálltak. Megérkezésük egy új korszak hajnalaként is felfogható.

* Az ausztrál történelemben az Első Flotta kifejezés társadalomtörténeti szempontból is jelentőséggel bír. Ha valakinek az ősei között First Fleeter található, az olyan, mintha egy amerikai azt mondaná, hogy felmenői a Mayflower fedélzetén utaztak.¹⁴⁵ Csak egy rövid kitérőt téve érdemes megemlíteni, hogy a jelenlegi ausztrál miniszterelnök, Malcolm Bligh Turnbull egyik őse csak kevéssel Sydney alapítását követően, 1802-ben érkezett szabad telepesként Ausztráliába. Kevin Rudd korábbi miniszterelnök távoli felmenőinek egyike viszont fegyencként ért partot a Második Flottával. Malcolm Turnbull középső neve egyébként – családi hagyományként – Bligh kormányzóra utal, akinek egyik leszármazottja, Anna Maria Bligh Queensland állam első női miniszterelnöke lett (2007–2012 között).

Az Első Flotta egyik késői túlélője, William Douglas sírja (balra) a St Albans Old Cemetery-ben, a MacDonald folyó mellett, Új-Dél-Walesben. Douglas-t egy ezüstóra ellopásáért 7 év száműzetésre ítélték 1785-ben.¹⁴⁶ Az Első Flotta utolsó ismert túlélőjének Elisabeth (Betty) Kinget (korábban: Thackery) tartják, aki 1856-ban hunyt el, közel 90 éves korában Tasmaniában.



Az Ausztráliába érkező első (fegyenc)flották

Elnevezés	Sydney-be érkezett	Hajók száma	Utások összetétele
Első Flotta (First Fleet)	1788. január 26.	11	fegyenc (és személyzet)
Második Flotta (Second Fleet)	1790. június (nem egy időben)	6	fegyenc (és személyzet)
Harmadik Flotta (Third Fleet)	1791. július–október között	11	fegyenc (és személyzet)

A partraszállás

Míg Amerika alapító atyái a Függetlenségi Nyilatkozat körül ülve maradtak meg az utókor emlékezetében, Ausztrália alapító atyái közül jó páran két szakember, Cook vagy Phillip „köpenyéből bújtak elő,” akiket viszont a korszak vezető brit politikusai választottak ki az úttörő feladatok végrehajtására.*

* A Cook első expedícióján részt vevő Banks szerepét már említettük. Cook harmadik expedíciójának tagja volt az a William Bligh (1754–1817), aki – kalandos életútjának egyik állomásaként – majd a gyarmat negyedik kormányzója lett. Bár ausztráliai szolgálata is mozgalmasra sikerült, az utókor rá mégis mindig a Bounty kapitányaként fog emlékezni. Ausztrália első három kormányzója azonban az Első Flottával érkezett. John Hunter (1737–1821), a későbbi 2. kormányzót már eredetileg is Phillip helyettesítésére jelölték ki. Philip Gidley King (1758–1808), a harmadik kormányzó ugyancsak Phillippel érkezett, és az ő utasítására hozta létre a második kolóniát a Norfolk-szigeten.



Cook szobra Cooktown-ban (QLD), ahol az első expedíciója során a megrongálódott hajója kijavítása érdekében partra szállt.



Arthur Phillip szobra Sydney-ben az általa építtetett régi kormányzói palota helyén álló Sydney Múzeum bejáratánál

Ausztrália legfontosabb ünnepnapja, az Australia Day a Sydney Cove-ban történt part-raszállásnak állít emléket. Ez – 1788. január 26. – a hivatalos origó az ausztrál történelemben, holott az Első Flotta közel egy héttel korábban megérkezett eredeti célállomásra, Botany Bay-be. Azonban az öböl „védtelen fekvése és a talaj egészségtelen nedvessége arra indította a kormányzót, hogy más helyet keressen a gyarmat számára. Elhatározta, hogy... megvizsgálja a Port Jackson-öblöt, amelyről ugyancsak megemlékezik Cook...”¹⁴⁷ Phillip tehát Cook leírása alapján indult észak felé még 1788. január 22-én, s gyorsan rátalált arra, amit keresett. Emlékiratában több helyen is csodálattal adózik a természet erejének, amely ezt az öblöt annyi szépséggel és előnnyel felruházta. Phillip kormányzó sokszor idézett mondata érzékletesen adja vissza az első találkozás meglepetését:

„A kikötőhely pusztta megpillantása elég volt rá, hogy minden csalódást és kedvetlenséget feledtessen: a legszebb tengeri kikötők egyike tárult föl előttünk. Ezer hajó is tökéletes biztonságban horgonyozhatna ezen a helyen.”¹⁴⁸ Meg is indokolja véleményét: „A Port Jackson öblének a bejárata alig két mérföld, belül aztán fokról-fokra szép tágas medencévé öblösödik. A kikötő mélysége bőségesen elegendő a legnagyobb hajók számára, a térsége pedig akkora, hogy tökéletes

biztonságot nyújt annyi hajónak, amennyi csak valaha együtt lehet. Nyugat felé mintegy 20 kilométerre benyúlik az öböl a szárazföldre és apró földnyelvek száz kis öblöcskére tagolják; ezek bármiféle szél ellen a legkitűnőbb védelmet nyújtják.”¹⁴⁹ Ha pedig az öböl egyik csücskében megbújó telephez érkezünk, és onnét nézünk szét, látni fogjuk, hogy a Sydney-öböl „északkelet felé nyitott, mintegy ezer lépésre nyúlik be délnyugatnak, egyre szűkül és végül átmegy egy kis patak torkolatába.”¹⁵⁰

Phillip két napot töltött Port Jacksonban, s január 24-én érkezett vissza Botany Bay-be, hogy azonnal áthajózzon az újonnan kijelölt telephelyre. A vitorlát bontó brit hajók azonban két francia hajót láttak Botany Bay bejáratánál. A később szerencsétlenül járt La Perouse-expedíció hajói két hetet töltöttek el Botany Bay-ben és Port Jacksonban.*

Az első évek

A tengerész alapító atyák korszakát a katona alapító atyák kora követte, a gyarmatot ugyanis rövid időn belül a szétesés fenyegette. A fegyenctelep sokoldalú kihívás elé állította még a legfelkészültebb kormányzókat is. A fegyencek felügyeletén (szőkések, szervezkedések), a mindennapi élethez szükséges készletek biztosításán (vagyis a földművelésen és állattenyésztésen), településépítésen és csinosításon, az őslakosokkal való kapcsolattéptésen túl fent kellett tartani a rendet a személyzet és a kisszámú szabad telepes között is. A folyamatosan zajló felfedezőutak koordinációjáról és figyelemmel kíséréséről nem is beszélve. (Lásd a korábbi fejezetet)

Az első évek két legjelentősebb eseménye: a Castle Hill-i fegyenc-lázadás, valamint a rum-lázadás (Rum rebellion) mögött számos, hosszabb távon is hatással bíró társadalmi feszültség is kitapintható.**

* La Perouse (1741–1788) expedíciójának pusztulása, a francia forradalom kitörése és az angol elsőségből fakadó helyzeti előny Ausztrália vonatkozásában döntőnek bizonyult. Az amerikai függetlenségi háborúban győztes Franciaország érdeklődése azonban később sem csökkent a térség irányában (vö.: Baudin-expedíció Ausztráliában vagy az akaroai francia telep terve Új-Zélandon, illetve az óceániai francia gyarmatalapítások). Európából nézve az Ausztrália feletti angol fennhatóság sokszor egyértelműnek látszik, azonban a távolság és a csekély népesség miatt a különböző hatalmak (francia, német, japán) térségbeli megjelenése sokszor töltötte el aggodalommal az ausztrálokat. Ez a félelem ösztönzőleg hatott az egységes gyarmat létrehozására a 19. század végén, s a biztonságra törekvés egészen a legújabb időkig az egyik legfontosabb ausztrál alapelv maradt.

** Az 1804. március 4–5-én lezajlott fegyenc-lázadásban nagyrészt ír fegyencek vettek részt. Szervezési hiányosságok és a hatóságok gyors reakciójának köszönhetően a lázadás még kezdeti formájában elbukott. A szervezkedés vezetője az 1798-as ír felkelés egyik veteránja, Phillip Cunningham volt, aki Írországba kívánt visszatérni, ahol 1803-ban ismét elbukott egy felkelés. Ez volt az első alkalom, hogy a hatóságok Ausztráliában statáriumot hirdettek (a leghosszabb idejű statáriumot az ausztrál jogtörténetben a taszmáni bennszülött háborúk idején alkalmazták, 1828 novembere és 1832 januárja között).

A rum-lázadás – az ausztrál történelem egyetlen államcsínye, amelynek során William Bligh kormányzót (1806–1808) őrizetbe vették – napra pontosan Sydney megalapításának 20. évfordulóján vette kezdetét (1808. január 26.). Bár a rebellió egy közel kétéves exlex állapottal járt, és végül Lachlan Macquarie hivatalba lépésével ért véget (1810. január 1.), előzményei visszanyúlnak a telep alapításának időszakába.

Az akkoriban érkező katonák, illetve szabad telepesek egy része ugyanis – birtokadományok, a kereskedelem, a fegyencmunka kihasználása révén – gyorsan meggazdagodott. Néhányan azonban – a még nagyobb haszon reményében – rummal kezdtek üzletelni. A szabályok lazulásának híre viszonylag gyorsan eljutott Londonba. Phillip utódai egyre nehezebben tudták kezelni a problémát, ám a szigorúságáról ismert Bligh kormányzó nyíltan felvállalta a konfrontációt. A szervezkedés egyik főkolomposa az egykori tiszt, John Macarthur volt, aki George Johnston őrnagy segítségével elfogta, és házi őrizetbe helyezte a kormányzót. Bligh kormányzó, illetve John Macarthur személyisége máig vitákat generál, és megoszlanak a nézetek a puccsban résztvevők igazáról és céljairól is, azonban a szereplők többsége összetett karakter, életpályájukon kiválóan nyomon lehet követni a korai idők fordulatban gazdag időszakait.

Fegyencekből szabad polgárok

Az utókor John Macarthurról – a juhászat és a borászat terén elért eredményei miatt – jóval kedvezőbb emléket őriz a valóságosnál. A vagyonossá váló Macarthur összeférhetlensége és befolyása valamennyi kormányzó tevékenységét megnehezítette az új telepen. Nem boldogult vele a több mint egy évtizedig regnáló Lachlan Macquarie kormányzó sem, pedig hivatali idejének nagyobbik részében (1810 és 1817 között) Macarthurt a rum-lázadásban betöltött szerepe miatt Londonban „marasztalták.”

Macquarie, akit gyakran tisztelnek meg az Ausztrália Atyja titulussal, brit kormányzóból kétségkívül az egyik legjelentősebb ausztrál államférfivá nőtt az évek során. Felvilágosult szemléletmódja Arthur Phillipével rokonítható. A rendelkezésére álló évtizedben (1810–1821) nemcsak a jövődöbeli Sydney (és Hobart) alapjait rakta le építkezéseivel, a fejlődési irányok kijelölésével (városalapítások, útpépítések), hanem – ami talán még fontosabb – a fegyenctelepet elindította a nemzetté válás útján. Paradox módon bukása is jelentős változások elindítójává vált. A távozását követően a kormányzó hatalmának korlátozására létrehozott tanácsadó testület, a Legislative Council a demokratikus államszervezet egyik korai intézményévé vált, amelyből később a tagállami felsőházak kinőttek (lásd a lentebbi táblázatot). Hosszan lehetne méltatni a kormányzó reformjait, az őslakossággal kapcsolatos kezdeményezéseit. Legfontosabb – egyúttal legvitatottabb – intézkedései a társadalmi helyzet és összetétel megváltoztatásának irányába hatottak. A kormányzó több alkalommal is a kisbirtokosoknak kedvezett a telep közvéleményét formáló nagybirtokosokkal szemben. A volt fegyencek szerepének növelése révén azonban még tovább ment, tulajdonképpen a tehetséget, a munkakedvet és a munkabírást téve a legfontosabb társadalmi szervezőelvé.

A volt fegyencek társadalmi helyzete körüli, évtizedeken át tartó polémia párhuzamba állítható az USA-ban zajló észak–dél ellentéttel. Azonban nem ez az egyetlen hasonlóság az ausztráliai és az észak-amerikai telepek történetében. Az amerikai példa hatása nemcsak retorikai fordulatokban jelentkezett Ausztráliában (lásd például Parkes tenterfieldi beszédét), hanem technikák és tapasztalatok beépítésében is. Az ausztráliai telep megalakulásának háttérében – mint láttuk – a fegyencek elhelyezésének kérdése állt. A fegyencek részvételével „lábra állított” telep, „gyarmatkezdemény” a gyarmatosítás egy újfajta módjaként is felfogható. Cook kísérői, illetve a telep vezetői közül számosan részt vettek a hétéves (1756–1763) vagy az amerikai függetlenségi háborúban (1775–1783), élményeik szemléletmódjukat befolyásolták. Az anyaország is nagyban építkezhetett amerikai tapasztalataiból. A friss telep a nagy távolság ellenére sem maradt magára az első időkben, mint ahogy az a Roanoke-szigeti teleppel történt két évszázaddal korábban. Ugyanakkor a telep vezető rétegével való folyamatos „jó viszonyra törekvés” (amely például a notórius bajkeverő Macarthurral való enyhe bánásmódban is megmutatkozott), a jogalkotásban is megfigyelhető kompromisszumkészség szintén visszavezethető a függetlenségi háborúban szerzett tapasztalatokra.

Ez a megközelítés köszönt vissza egyébként II. Erzsébet királynő 1976-ban Philadelphiában (USA) elmondott bicentenáriumi beszédében is, amelyben az uralkodó utalt arra, hogy Nagy-Britanniának belátás és bölcsesség hiányában fájdalommal teli úton kellett megértenie, hogy tiszteletben kell tartani mások jogát arra, hogy magukat a saját szabályaik szerint kormányozzák.¹⁵¹



Macquarie egyik szobra Sydney belvárosában (Terrance Kippax Plowright ausztrál szobrász munkáját 2013-ban állították fel a Hyde Parkban)

E szemléletmód nyomai már Phillip kormányzó intézkedéseiben is érzékelhetőek voltak, azonban az 1810-es években meghatározóvá váló emancipált (volt fegyencek társadalmi befogadását pártoló), illetve exkluzív (volt fegyencek társadalmi befogadását ellenző) ellentét hosszabb távon is nyílt konfliktussá vált. Bár a fegyencek jelenléte még évtizedeken át meghatározó tényező maradt – Dél-Ausztrália kivételével – valamennyi gyarmat életében (az ausztrál gyarmatokra mintegy nyolc évtized alatt nagyjából 150 ezer fegyenc érkezett), a probléma jelentkezése és a megoldási módok keresése lehetőséget nyújtott a társadalom jövőképéről folytatott vitákra is.

Fegyencek a mai ausztrál tagállamok területén						
	NSW	TAS (1825-ig NSW része)	VIC (1851-ig NSW része)	QLD (1859-ig NSW része)	WA	SA
Fegyencek deportálásának megkezdése	1788	1803	(1803) (1826)	1825	(1827) 1850	-
Fegyencek deportálásának befejezése	1840 (1849)	1853	(1804) (1828)	1839	1868	-

Fegyencek érkeztek továbbá a Norfolk-szigetre (már a 18. század végétől) és a későbbi Északi Terület területére is (19. század első fele), ezek részletezésétől eltekintettünk.

Macquarie társadalmi víziójával és kormányzói öröksége révén jóval saját kora előtt járt. Szilárdan hitt Ausztráliában, amely „egykor a Brit Birodalom egyik legnagyobb és legvirágzóbb gyarmata lesz”,¹⁵² elismerést azonban csak a késői utókortól kaphatott.

A fegyencmúlt és a hatalmas vagyoni kontraszt társadalmi lenyomataként mintegy évszázadon keresztül az ausztrál vidék jellegzetes figurái voltak a magányosan vagy bandákban tevékenykedő bushrangerek (útonálló). Ezek eredetileg szökött fegyencek, később lecsúszott vagy az új körülményekhez alkalmazkodni nem tudó csavargók közül kerültek ki. Egyes történeteik rokoníthatóak a magyar betyárokéval (lásd például a végül saját elmondása szerint az „elnyomó törvény” ellen harcoló, egyébként szabadságszerető ír felmenőkkel rendelkező Ned Kelly (1854–1880) és a hazája hívó szavára Kossuthnál jelentkező Rózsa Sándor (1813–1878) történetének párhuzamait), azonban a valóság közelebb áll a magyar aranyásóként is tevékenykedő Mednyánszky Cézár* (1824–1857) által

* Az aranyosmedgyesi báró Mednyánszky család Trencsén megyei székhelyén, Beckón született három Mednyánszky testvér: László (1819–1849), Ede (1823–1895) és Cézár (1824–1857) sorsán mély nyomot hagyott a 19. századi magyar történelem. Az elsőszülött fiú, László – aki Bars vármegye követeként 1848-ban részt vett az utolsó rendi országgyűlésen – a szabadságharc idején Lipótvár védelmében szerzett érdemeket, kiállásáért 1849-ben Haynau az elsőik között végeztette ki. Mednyánszky Ede szintén részt vett a szabadságharcban, azt követően birtokain gazdálkodott. Fia, László (1852–1919) később festőmű-

megtapasztaltakhoz, akinek a karját kellett amputálni, miután egy banda a St Kilda Roadon megtámadta. Az ausztrál betyárvilág valódi arcának megismerésében segíthet az 1850-es években Ausztráliában élő William Strutt (1825–1915) képe, amelyet egy 1852-ben a St Kilda Roadon történt támadás ihletett. A St Kilda Road ma Melbourne egyik legforgalmasabb útja, elképzelni is nehéz, milyen lehetett elhagyott pusztaságként.

Annak ellenére, hogy az ausztrál társadalom számtalan változáson ment keresztül az elmúlt két évszázadban, a Macquarie által hasznosnak tartott nyitottságát máig sikerült megőriznie.

Elegendő csupán két példát felidézni. A Menzies Spire a kicsiny victoriai Jeparitben (kb. 600 lakosa van) annak állít emléket, hogy tudással az ember itt valóban eljuthat a csillagokig. Ebben a kisvárosban született a helyi boltos fiaként a későbbi Sir Robert Menzies (1894–1978) kétszeres ausztrál miniszterelnök, aki 18 évig – mindeddig a leghosszabb ideig – állt az ország élén. Az 1966-ban emelt emlékmű felirata szerint „...az oszlop egy fiú világszerte elismertté válását jelképezi, aki Jeparitben született, és saját erőfeszítéseinek köszönhetően az egész világon tisztelt és megbecsült ausztrál miniszterelnök és államférfi lett belőle.”¹⁵⁴

Már újabb, a multikulturális Ausztrália kialakulásának idejébe vezet vissza a másik történet. Dél-Ausztrália 35. kormányzója, Hieu Van Le (1954) Vietnamban született, feleségével 1977-ben csónakon érkeztek Darwinba. Ő az első ázsiai



Menzies Spire emlékmű (Jeparit, VIC)

vészként szerzett hírnevet. A legfiatalabb testvér, Cézár katolikus papnak állt, s ugyancsak részt vett a szabadságharcban. Than Mór kápolnai csatáról festett képén az első sorban harcol a katonákkal együtt. A szabadságharc bukása után – távollétében halálra ítélik – előbb Franciaországban, majd Ausztráliában próbál szerencsét. Az azonban a victoriai aranymezőkön sem szegődik mellé. Melbourne-ben rablótámadásban elveszíti egyik kezét, majd felépülését követően az USA érintésével érkezik vissza Franciaországba. Sorsa, vívódásai naplója alapján egészen az 1857-es franciaországi öngyilkosságáig részletesen követhetőek. Sárközi György, aki az 1930-ban megjelent emlékiratokat a *Nyugat* hasábjain ismertette, a történetet 1931-ben regényes formában is közzétette (Mint oldott kéve...). Recenziójából álljon itt néhány sor, amely a legkisebb Mednyánszky-fiú tragikus életét próbálja megfejteni: „[f]ölösleges volna e szerencsétlen élet hősnének lelki képét tovább explikálni. Az itt vázolt sorsnak meg-megtörő, nagy erővel fölcsökö s még nagyobb erőtlenséggel lezuhanó vonala eléggé szemléletessé teszi azt a romantikus jellemet, amely csak ellentéteket ismer, csak nagy gesztusokra tudja emelni kezét, s amely mindenütt belébotlik a középutak hálózataiból álló élet könnyörtelen realitásába. A szabadságharc szereplői között nem áll egyedül ez a típus, az emigráció gazdag irodalmában azonban nem ismerünk még egy Mednyánszkyéhoz hasonló mély lírával, tragikus sötétséggel tele emlékiratot.”¹⁵³

örökséggel rendelkező kormányzó Ausztráliában, aki ráadásul teljesen ismeretlenül és nincstelenül érkezett új hazájába, ahol a legmagasabb méltóságok közé emelkedhetett.

Az önkormányzatiság megszerzése felé vezető út

Az angolszász jogfejlődés kompromisszumos útja

Bár Macquarie távozását követően (a Bigge-jelentések tapasztalataira is építve) a brit kormányzat az addig teljhatalommal bíró kormányzó jogköreinek korlátozása felé mozdult el, a mintegy emberöltőnyi idő alatt az Új-Dél-Wales számára az önkormányzat megadását eredményező folyamat valójában többtényezős játszma volt. Egyrészt a szabad telepesek száma a korszakban folyamatosan növekedett, másrészt a telep gazdasága jövedelmezőre fordult, tehát viszonylag korán megfogalmazódott az igény a helyi ügyek befolyásolására. A telep távolsága, a többi nagyhatalom érdeklődése, illetve korábbi amerikai tapasztalatai Nagy-Britanniát óvatossá tették. Ausztrália története tehát az angolszász jogfejlődés kompromisszumos útjaként is felfogható, egyfajta közös jogértelmező és jogfejlesztő összjátékként az anyaország és déltengeri gyarmata között, melynek végére a kontinens elérte a legnagyobb és legteljesebb függetlenséget, amely államformaváltás nélkül lehetséges. Beigazolódott tehát Henry Parkes 1889-es jóslata: „[b]izonyos, hogy amit az amerikaiak háborúval értek el, azt az ausztrálok elérhetik békés úton.”

A mintegy másfél évszázados folyamat első szakasza az önkormányzat megszerzésével zárult. Maguk a jogszabályok is mintaként tekintenek az új-dél-walesi megoldásra, az egyes elemek különböző helyi variációkban jelennek meg Ausztrália többi részén is. A második szakasz kezdetéhez – az elsőhöz hasonlóan – pár évtizedes politikai küzdelem vezetett el. A gyarmat alapításakor a jövőkép évtizedekig formálódott, s végül jogi formába öntve jelentkezett. A második szakaszban a részérdekek és az egység irányába mutató tényezők küzdelme az államszövetség létrejöttével zárult. Az egységes kontinens pedig elindult az önálló államiság felé vezető úton, amelyet de facto az 1986-os Ausztrália törvénnyel meg is szerzett. A de jure állapotváltozás onnantól kezdve már csupán idő kérdése.

A kompromisszumos küzdelem első szakasza

A küzdelem tehát Ausztrália esetében nem a csatamezőn zajlott, mint korábban, hanem a jogalkotók – és a jogalkalmazók – között.*

* A bíraskodás során már kezdettől fogva merültek fel problémák az anyaországi jog alkalmazhatóságával kapcsolatban. Nagy-Britannia már a telep alapításától fogva különös figyelmet fordított a bírósági rendszer kiépítésére, törvények és rendeletek révén három évtized alatt egy specializált és egyre függetlenebbé váló igazságszolgáltatási rendszer épült ki. Az óceán mindkét partján érzékelték az esetjog egyre erősödő eltéréseit, amelyet különböző technikákkal próbáltak áthidalni. Az ausztrál jog máig angolszász örökségére építkezik, azonban jelentősek az eltérések is.

Az önkormányzatiság felé vezető út kereteit – törvényei révén – a brit parlament jelölte ki. Az 1823-ban megalkotott New South Wales Act az anyaország korábbi álláspontjának megváltozását jelezte. Míg korábban Új-Dél-Walesre alapvetően fegyenctelepként tekintettek, a jogalkotó rendelkezései egy esetleges jövőbeli önkormányzat irányába mutattak. A törvény két legfontosabb intézkedése, hogy engedélyezte törvényalkotási bizottság (*legislative council*) létrehozatalát Új-Dél-Walesben, és külön legfelsőbb bíróságot állított fel Új-Dél-Wales, illetve Taszmánia számára. A törvény lehetővé tette továbbá, hogy kormányzói döntéssel Taszmánia önálló gyarmattá váljon. Ez utóbbi 1825 végén egy, az Új-Dél-Walesben már működő törvényalkotási bizottság létrehozása mellett meg is történt. *

A New South Wales Act (1823) elfogadását megelőző időszak – jogtörténeti szempontból – az autokrata kormányzók korának is nevezhető. A kormányzók saját tehetségük és víziójuk alapján kormányoztak, megítélésük és eredményességük nagyban függött angliai kapcsolatrendszerüktől.

A New South Wales Act (1823) a törvényalkotási bizottság létrehozásával egyfajta kezdetleges hatalommegosztásra tett kísérletet. Az első törvényalkotási bizottság Thomas Brisbane kormányzó elnöke alatt 1824. augusztus 25-én tartotta első ülését Sydney-ben. **

A kezdeti szabályozást rövidesen felülírta az Australian Courts Act (1828), amely a törvényalkotási bizottság létszámát 10 és 15 fő között rendelte megállapítani. Korábban a bizottság valamennyi tagja tisztségviselő volt, ők most már csak a létszám felét adhatták.

A következő lépcsőfokot a Constitution Act (1842) jelentette, amely a törvényalkotási bizottságot részben választott testületté alakította át, ennek megbízatása öt évig tartott. A 36 tag egyharmadát a korona javaslatára a kormányzó nevezte ki, ezeknek csupán a fele lehetett tisztségviselő. A testület többi tagját választották (hat főt kötelezően a későbbi Victoria [Port Phillip District] területéről), a törvény mind az aktív, mind a passzív választójog feltételeit szabályozta. A kormányzó kikerült a tanács tagjai közül, az elnöki funkciókat innentől kezdve a testület tagjai közül választott elnök (Speaker) látta el.

A törvényalkotási bizottság néhány évvel később tovább erősödött az Australian Colonies Government Act (1850) elfogadásával. A bizottság létszáma innentől szabadon növelhetővé vált, a tagok kétharmadát továbbra is választották. A törvény megengedte az új-dél-walesihez hasonló rendszerben működő törvényalkotási bizottságok létrehozását

* A New South Wales Act nem a legkorábbi jogszabály, amely a fegyenctelepre vonatkozott. Ezek sorában tulajdonképpen meg kellene említeni a Phillip kormányzó számára készült utasításokat (1787) is. A telepre vonatkozó első törvény, a büntető és polgári igazságszolgáltatást létrehozó New South Wales Courts Act (1787) már az Első Flotta megérkezése előtt megszületett, a részletszabályokat a királyi pátenis formájában kiadott Charter of Justice (1787) tartalmazta (ismertebb nevén a First Charter of Justice).

** A bizottság legalább 5, de legfeljebb 7 tagból állt, tanácsadóként segítette a kormányzó jogalkotói munkáját. A jogszabály-kezdeményezési jog a kormányzóé maradt, de e jogát csak a bizottság bevonása mellett gyakorolhatta. A bizottság ellenőrzési jogot kapott a helyi bevételek felett. A kormányzó és a bizottság döntéseivel szemben a koronának vétőjogot biztosítottak. A bizottságban helyet foglaló főbíró feladata volt annak az igazolása, hogy a megalkotott jogszabály nem ütközik az angol jogszabályokba, azokkal összhangban áll.

Tasmániában, Victoriában és Dél-Ausztráliában. A törvény lehetővé tette továbbá – a brit parlament jóváhagyása mellett – a törvényalkotási bizottságok helyett kinevezett vagy választott tagokból álló parlamentek létrehozását.

A tagállami és területi törvényhozás kamaráinak alapítási ideje								
	NSW	TAS	QLD	VIC	SA	WA	ACT	NT
Felsőház	1824	1825	1860– 1922	1851	1840	1832	-	-
Alsóház	1856	1856	1860	1856	1857	1890	(1930) 1989	(1948) 1974

A törvényalkotási bizottság szerepének bővítése azonban Új-Dél-Walesnek már nem volt elég (az Ausztrál Patrióta Egylet már 1835-ben teljes önkormányzatot és széles körű választójogot követelt), a gyarmat teljes körű önkormányzatra tartott igényt. A törvényalkotási bizottságon belül alkotmányozási bizottság alakult William Charles Wentworth (1790–1872) vezetésével.*

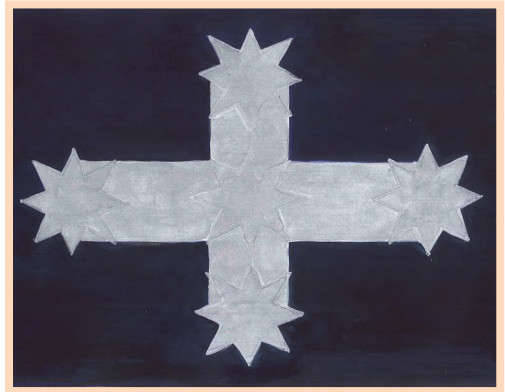
Wentworthék alkotmánytervezetét 1853 augusztusában tárgyalta a bizottság, majd javaslataival együtt Londonba továbbította. A brit államférfiak a további viták megelőzése érdekében a tervezetet némileg átdolgozva törvénybe foglalták. Ez volt a New South Wales Constitution Act (1855), amely kétkamarás országgyűlést hozott létre: egy, a korábbinál szélesebb választójog alapján választott alsóházat (*Legislative Assembly*) és egy kinevezettekből álló felsőházat (*Legislative Council*). A parlament tag hatásköröket kapott a belügyek intézése, az adók beszedése és a földügyek tekintetében, azonban London vétőjoga továbbra is megmaradt. A kormányzó kabinetjével (*Executive Council*) együttműködve kinevezési jogköröket kapott. Bár expressis verbis a törvényben nem szerepel, de a törvényből levezethető a felelős kormány létrejötte.

A jogok kivívását felgyorsította egy, Victoriában, az aranyláz idején történt incidens. Az Euréka Sánctól (*Eureka Stockade*)** találóan írta Mark Twain, hogy „...[f]orradalom volt – ará-

* Wentworth, a Blue Mountainsen áthatoló felfedezőcsapatnak volt az egyik tagja (Blaxland, Lawson, Wentworth). Jogásznak tanult Cambridge-ben, nevéhez fűződik az első magántulajdonban lévő ausztrál lap, az *Australian* alapítása, és az első politikai párt, az Ausztrál Patrióta Egylet (*Australian Patriotic Association*) létrehozása 1835-ben. Birtoka, a Vaucluse House Sydney elegáns városrészének névadója lett. Wentworth nevét őrzi többek között a festői környezetben fekvő kisváros a Murray és Darling folyók összefolyásánál.

** Az Eureka Stockade előzményei a victoriái aranyláz kirobbanásának idejére nyúlnak vissza. Az aranymezőkre áramló tömeg rövidesen a bányászati engedélyek díja miatt kezdett elégedetlenkedni, ehhez szinte kezdettől különböző politikai követelések is társultak. Az aranymezők Európából partra szálló nemzedéke ugyanis már számos eszmével átitatva érkezett a Dél Keresztje alá, sokuk számára ismertek voltak a francia forradalmak vívmányai és az angol chartizmus eszméi. 1854 novemberében az aranyászok megalakították a Ballarati Reform Ligát (*Ballarat Reform League*), és petícióval fordultak az új victoriái alkormányzóhoz. Az alkormányzó tárgyalás helyett katonaságot vezényelt a környékre, mire a tiltakozók

nyokban kicsiny, de politikailag nagy; sztrájk a szabadságért, küzdelem az elvért, kiállás az igazságtalanság és elnyomás ellen. Ismét a bárók és [Földnélküli – D.E.] János király esete, [John – D.E.] Hampden és a hajó-pénz; Concord és Lexington; apró kezdés valamennyi, de... mindegyik korszakalkotó. Újabb példája a veszített csatával kivívott győzelemnek.”¹⁵⁵ Valóban, az Euréka Sáncnál történtek utóélete jóval nagyobb hatással bírt, mint maga az esemény. Mintegy az alulról jövő támogatást biztosította, felgyorsítva a további demokratizálódás felé vezető folyamatot.



Az Euréka-zászló (az öt ezüst csillaggal)

A gyarmatok kialakulása

Az önkormányzatért vívott küzdelem elsősorban Új-Dél-Walesben zajlott, ennek határai azonban évtizedeken keresztül intenzíven változtak. Formációk alakultak, szétváltak, összeolvadtak, mire 1911-re a Fővárosi Terület átadásával (vagy éppen 1914-re, amikor a speciális státuszú Norfolk-sziget hovatartozását rendezték) a volt gyarmatok – akkor már tagállamok – határai állandósultak. Ausztrália számos határán látszik, hogy térképen meghúzott vonalak alapján jelölték ki. A valóság azonban jóval összetettebb: a határok kijelölését számos tényező befolyásolta, amelyek hatása máig érezhető.*

A Phillip kormányzó számára készült 1787-es utasítások kijelölték Új-Dél-Wales határait a kontinens keleti partján. A francia érdeklődést ellensúlyozandó telepalapításokra került sor már 1802-ben a mai Victoria (Sullivan Bay), illetve 1803-ban a mai Tasmánia területén. E korai kísérletek közül az utóbbi tartós eredménnyel járt. A sziget 1804 és 1812 között két közigazgatási egységre oszlott a déli hosszúság 42. foka mentén, ezek 1812-ben egy alkormányzó vezetése alatt egyesültek. A terület 1825-ben önálló gyarmattá alakult Hobart székhellyel (addig Sydney-ből kormányozták).

sáncépítésbe fogtak. A katonaság rohammal vette be a sáncot, a tűzpárbajban többen meghaltak. Véres leszámolás helyett az esemény felgyorsította a politikai reformokat, és hivatkozási alappá vált az utókor számára a hatalmi túlkapásokkal szembeni küzdelmekben. Az aranyásók zászlaja ma is sokszor látható különböző rendezvényeken, a rebellió emlékét őrzi többek között a melbourne-i Eureka Tower (lásd a Mellékletben).

* Például az Északi Terület államválasásával kapcsolatos jelenlegi tervezetek nehezen értelmezhetőek a korábbi telep-, majd gyarmatalapítási kísérletek nélkül. Victoria önállósulásának is voltak területileg körülhatárolható, ám kevésbé ismert előzményei, és végül a máig speciális ausztrál–új-zélandi viszony sem szemlélhető a maga teljességében, ha elfeledjük, hogy Új-Zéland eredetileg Új-Dél-Wales részének számított, de még a századfordulón is az államszövetség egyik lehetséges tagállamaként tekintettek rá.

1825-ben Új-Dél-Wales keleti határát a keleti hosszúság 135. foka helyett a 129. foknál állapították meg. Ez a vonal lett az 1829-ban létrejövő Nyugat-Ausztrália keleti határa is. Nyugat-Ausztrália partjai viszonylag sok európaít láttak már a 16. századtól kezdve. Néhány évvel Sydney alapítása után a méltatlanul elfeledett George Vancouver (1791), majd Edmund Lockyer (1827) is brit igényt jelentett be Albany környékére. Az itt létrejövő telep volt az első állandó település a későbbi Nyugat-Ausztráliában.

1827-ben Sydney-ből indulva James Stirling felkutatta a Swan folyó vidékét. Jelentései alapján Londonban egy új gyarmat megalapítása mellett döntöttek. Stirling 1829-ben kelt útra Angliából, és júniusban érkezett a nyugati partokra, ahol megalapította Swan River Colonyt és Perth városát (Nyugat-Ausztráliában hagyományosan június első hétfőjén ünneplik a gyarmat alapítását). Stirling egy megszakítással egészen 1838-ig kormányozta a gyarmatot, amelyet azonban hosszú évek alatt sem sikerült stabilizálni. Nyugat-Ausztrália csak a 19. század vége felé, az aranyláz nyomán indult növekedésnek.

1834-ben Dél-Ausztrália részére Új-Dél-Walesből kicsíptek egy darabot, a gyarmatot 1836 végén alapították meg. Létrejöttét jelentős mértékben befolyásolták a zürös életű brit politikus, Edward Gibbon Wakefield (1796–1862) nézetei (aki bár Ausztráliában sohasem járt, testvéreivel együtt komoly hatást gyakorolt Új-Zéland korai fejlődésére, ahol

végül parlamenti képviselőként fejezte be pályafutását). Wakefield elképzelését a földek szétosztásáról és a tudatos gyarmatalapításról már többször ismertették.¹⁵⁶ A hangzatos koncepció – akárcsak Stirling tervei – valóságba történő átültetése több nehézségbe is ütközött. Az egyetlen, fegyencmunkától mindig mentes, szabad telepesek munkájára építő gyarmat évekig tartó pangást követően csak a bányászat felfutásával kezdett talpra állni. A IV. Vilmos angol uralkodó feleségéről, Adelaide királynéről elnevezett város megalapítását is viták övezték. A különböző helyszínek közül William Light ezredes (1786–1839) rátermettségének és előrelátásának köszönhetően került sor a mai terület kiválasztására. Adelaide Light hattyúdala volt, ám a századfordulóra Melbourne és Sydney méltó párjává váló város nem feledkezett meg tervezőjéről, akinek sírja a belvárosban, a róla még életében elnevezett téren található.*



A Light-emlékmű Adelaide-ben

* Light ezredes 1837-es, Adelaide-re vonatkozó városrendezési tervéből a város a mai napig profitál. A város eredeti tervrajzát és egy korai madártávlatból készült képét¹⁵⁷ érdemes összevetni a Balázs Dénes köny-

1835-ben John Batman és társai – Taszániából érkezve – megalapították Melbourne városát, amely később az 1851-ben önálló gyarmattá vált Victoria fővárosa lett.

Victoria területén korábban többször is megkísérelték a telepalapítást (1802, 1828). A szárazföldi felfedezőutak és Batman megjelenése után a terület egy részét Új-Dél-Walesen belül Port Phillip District néven közigazgatási egységgé szervezték. A végleges határokat csak 1851-ben jelölték ki.

Északon több sikertelen telepalapítás történt a 19. században. A cél egy kereskedelmi állomáshely létrehozása lett volna az 1819-ben megalapított Szingapúr közelében. Az első telepet, Fort Dundast a Melville-szigeten hozták létre 1824–1828 között. A második kísérlet Raffles Bay-ben a későbbi Nyugat-Ausztrália és Perth megalapítójának, James Stirlingnek a nevéhez fűződik, a telep a Fort Wellington nevet kapta és 1827–1829 között létezett. Harmadszorra Port Essingtonban Fort Victoria néven alapítottak telepet 1838-ban, ez nagy küzdelmek árán egészen 1849-ig fennmaradt. Míg az eddigi kezdeményezések Új-Dél-Walesből indultak, a további esetekben Dél-Ausztrália gyarmat kormányzata próbálkozott egy állandó telep létrehozásával. Először Escape Cliffs-nél kísérelték meg megvetni a lábukat, a telep 1864–1867 között működött. Végül 1869-ben Port Darwinban Palmerston néven sikerült hosszabb távon berendezkedni. A város 1911-ben nyerte el a Darwin nevet.

A területet 1846–1847-ben North Australia néven gyarmattá nyilvánították (tulajdonképpen a mai Északi Terület és Queensland államok területét foglalta magában), de a gyakorlati megvalósítás elmaradt. A mai Északi Terület a sikertelen gyarmatalapítást követően továbbra is Új-Dél-Wales része maradt. Keleti határa 1862-ben módosult Queensland javára, 1863-ban pedig Dél-Ausztrália igazgatása alá került. 1911-ben szövetségi területként jelent meg újra a térképen. Kiterjedése és kétközpontúsága miatt 1927–1931 között két részre bontották: Észak-Ausztrália Területre és Közép-Ausztrália Területre.

A mai Queensland állam területén 1824-ben jött létre az első fegyenctelep (Moreton Bay). Maga a gyarmat 1859-ben vált el Új-Dél-Walestől, jelenlegi határait 1862-ben jelölték ki.



Darwin belvárosa (NT) madártávlatból

véhez készült térképpel,¹⁵⁸ amelyen jól látszik a mai belváros négyzethálós szerkezete, benne a tervező parkokat jelölt ki, és széles utakat tervezett.



Az egyik eredeti határjel, amelyet 1865-ben véstek bele egy eukaliptuszba (Wallangara, QLD – Jennings, NSW)

A Fővárosi Területet (Australian Capital Territory, rövid nevén: ACT) 1911-ben különítették el Új-Dél-Wales állam területéből, elnevezése 1938-ban nyerte el mai formáját.

1915-ben Új-Dél-Wales állam egy kikötőt, Jervis Bay-t is átadott a szövetségi kormánzatnak, ezt jelenleg is ACT-ből igazgatják.

Röviden szólni kell még egy területről, amelyet bár Cook kapitány útja óta kiemelt figyelem övezett, elhagyatott fekvése ellenére az elmúlt kétszáz év alatt számtalan közigazgatási változáson ment keresztül. Ez pedig a Norfolk-sziget (Norfolk Island). Bár a sziget Ausztrália külső területe, történelme és hagyományai révén egészen speciális státuszra tett szert. Időrendben a második legkorábbi brit településről van szó, amely kis szünettel egészen az 1850-es évekig fegyenctelepként működött. 1856-ban a Bounty lázadóinak Pitcairn-szigeten megsokasodott utódai telepedtek le a szigeten. Norfolk kezdetben Új-Dél-Waleshez, majd Tasmaniához tartozott, a század közepén, a pitcairniek érkezésével önálló teleppé minősítették, melynek kormányzói feladatait az új-dél-walesi kormányzó látta el. A sziget 1914-ben került ausztrál szövetségi fennhatóság alá. A pitcairniek utódainak közössége mindig is valamiféle autonóm státuszt élvezett (még saját bíróságai is voltak), bár a tartalom és a keretek időről időre változtak. Az 1979-es önkormányzati reformmal egy egyedülálló rendszer jött létre, amely különböző szövetségi, tagállami és helyi önkormányzati hatásköröket egyesített magában. A modell fenntarthatatlannak bizonyult, ezért 2016-ban a szigetet helyi önkormányzattá alakították át, a közösség integrálódott a kontinens adó-, társadalombiztosítási és nyugdíjrendszerébe. Norfolk esete jól jelképezi a tradíciók és a modern világ összegyeztetésének nehézségeit.¹⁵⁹

Áttekintő táblázat az ausztrál közigazgatási változásokhoz				
Állam, tagállam vagy terület jelenlegi elnevezése	Alapítás éve (zárójelben az első település alapítási éve)	Egyéb neve	Megszűnés éve	Jelenlegi státusz
NSW	(1788) 1787			tagállam
TAS	(1803) 1825	Van Diemen Föld (1856-ig)		tagállam
WA	(1826) 1829	Swan River Colony (1832-ig)		tagállam
SA	(1836) 1834			tagállam
VIC	(1803) 1851	Port Phillip District (1836–1851)		tagállam
QLD	(1825) 1859			tagállam
ACT	(1862) 1911	Federal Capital Territory (1938-ig)		terület
NT	(1824) 1911	North Australia (1846–1847 (1.), 1927–1931 (2.)) Central Australia (1927–1931)		terület
Norfolk-sziget	1788 (1788)		2016 (önkormányzati reform)	egyéb (külső terület)
Papua New Guinea	1949	korábban két részből állt: Pápua és Új-Guinea tartományokból	1975 (független-né válik)	egyéb (volt terület, független állam)
Új-Zéland	(1822) 1787		1841 (önálló gyarmat)	egyéb (egykor Új-Dél-Wales része, független állam)

Az államszövetség létrehozása



Az egység iránti igény

Az ausztrál gyarmatok létrejöttében, a kontinens brit fennhatóság alá vonásában a biztonságra törekvés komoly szerepet játszott. A fenyegetettség érzése azonban a 19. század második felében sem csökkent. A krími háború időszakában (1853–1856) az orosz támadástól tartva felújították és bővítették a gyarmatok korábbi védműveit (lásd például Sydney és Hobart környéke). Hamarosan újra megjelentek a franciák is, és az Ausztrália mellett fekvő, eredetileg Cook által felfedezett Új-Kaledóniát 1853-ban birtokba vették. E hódításukat hamarosan újabbak követték a csendes-óceáni térségben. Az Új-Guineával kapcsolatos növekvő érdeklődés és a brit érdektelenség már cselekvésre ösztönözte Ausztráliát is.*

A sziget déli részét – Pápua Területet – 1883-ban Queensland állam brit érdekekre hivatkozva birtokba vette. A végül 1884-ben brit protektorátussá alakított terület az államszövetség létrejötte után 1902-ben ausztrál igazgatás alá került.

A fenyegetettség mellett ugyanakkor Ausztráliának éreznie kellett a hadsereg hiányát is. A brit birodalmi csapatokat 1870-ben visszavonták a gyarmatokból, amelyek ezt követően csupán a brit flottára és saját haderejükre támaszkodhattak. Bár a gyarmatok értek el sikereket a hadsereg fejlesztése terén, hosszú távon egyértelmű volt, hogy közös haderőre és egységes fejlesztésekre van szükség.

A gazdasági kérdések ugyancsak a közös intézkedések irányába hatottak, még akkor is, ha rövid távon néha a protekcionizmus sikeresebbnek tűnhetett. Gazdasági téren a végső érvet az 1890-es gazdasági válság szolgáltatta, amikor a lakosság is megtapasztalhatta a különálló gyarmatok sebezhetőségét.

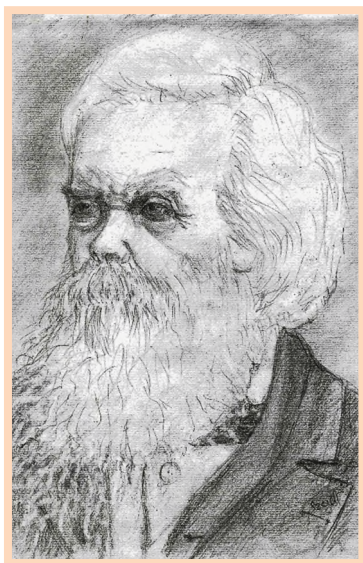
Ausztrália kezdettől fogva a „populate or perish” (népesedés vagy pusztulás) kérdéskörében vergődött, azonban a brit örökség biztosítását (ennek leképezése a Fehér Ausztrália politika) mindennél fontosabbnak vélték. Az államszövetség tehát ebből a szempontból biztonsági garanciát jelenthetett, még akkor is, ha annak következetes érvényesítése gazdasági hátrányokkal is járhatott (például az ázsiai munkaerőhöz való korlátozott hozzáférés).

* A Sydney Morning Herald 1883. február 7-i számában *Új-Guinea német annexiója* címmel megjelent cikk egyidejűleg sorakoztatott fel történelmi, földrajzi és gazdasági szempontokat annak alátámasztására, hogy a sziget ausztrál érdekszférába tartozik.¹⁶⁰

A tenterfieldi beszéd

Az Angliában szegénysorban született, és fiatalon Ausztráliába emigrált Henry Parkes kétségkívül az ausztrál történelem egyik legtehetségesebb politikusa volt. Több mint öt évtizedes pályafutása során ötször szolgált Új-Dél-Wales miniszterelnökeként. Korán fellépett a fegyencrendszer felszámolása és az általános választójog biztosítása érdekében, és az 1860-as évektől kezdve többször a szövetségi állam létrehozása mellett érvelt.*

Az állóvizet 1889-ben egy brit katonatiszt jelentése kavarta fel, amely szerint a gyarmatok egy külső támadást csak egyesült erővel lennének képesek visszaverni. Parkes erre hivatkozva kezdeményezte egy gyarmatközi konferencia megtartását. Ennek előkészítése közben Brisbane-ből hazafelé utazván 1889. október 24-én megállt a kicsiny Tenterfield városkában, ahol beszédében – védelmi és gazdasági érveket felsorakoztatva – hitet tett a szövetségi állam létrehozása mellett. A beszédet – amely a szövetségi szerkezet legfontosabb elemeit és az alkotmányozási folyamat mérföldköveit egyaránt megjelölte – az utókor szimbolikusan az államszövetség felé tett első lépésként értékeli (fordítását lásd a mellékletben).



Henry Parkes (1815–1896), Új-Dél-Wales miniszterelnöke, a „Szövetségi Állam Atyja”



Ahol Parkes beszéde elhangzott.
A vöröstégls épület ma múzeum (Tenterfield, NSW)

* Az első gyarmatok feletti szervezet az 1880-as években alakult meg az európai hatalmak gyarmatosító törekvéseire válaszul. Az 1885-ben – általános és rendszeres egyeztető fórumként – létrejött Ausztrálázsiai Szövetségi Tanács (Australasian Federative Council) korlátozott jogalkotói hatáskört kapott, viszont saját bevétellel nem rendelkezett. Egyes gyarmatok taggá váltak, mások kívül maradtak. A Tanács végül az ausztrál alkotmány elfogadásával szűnt meg.

Az 1890-ben Melbourne-ben összeülő első találkozón az ausztrál gyarmatok mellett Új-Zéland is képviseltette magát.*

Az egyesülést szükségesnek tartó melbourne-i gyűlést követően az 1890-es években a gyarmatok képviselői több alkalommal találkoztak az alkotmányos szerkezet kidolgozása érdekében. A végleges alkotmánytervezetet minden tagállamban népszavazásra bocsátották (1899). Legutoljára Nyugat-Ausztrália szavazott róla (1900), majd ezt követően került a brit parlament elé. A Viktória királynő által szentesített Australian Constitution Act 1901. január 1-jén lépett hatályba.



Viktória királynő (1837–1901) szobra Melbourne-ben. Uralma kezdetén Melbourne még falu volt, a végére az önkormányzattal rendelkező ausztrál gyarmatok államszövetségbe tömörültek.

* Az ausztrál államszövetség kiterjedése mindig is viták tárgyát képezte. Új-Zéland mellett Fidzsi bevonása is felmerült, a korban mindkét gyarmatot Ausztrálázsia fogalmába tartozónak vélték. Új-Zéland számára az ausztrál alkotmány biztosította a későbbi csatlakozás lehetőségét, de az ország a domínium státusz elnyerését követően (1907) végül nem élt a lehetőséggel.

Úton az önálló államiság felé



Az alkotmány

Ausztrália angolszász hagyományai ellenére is rendelkezik írott alkotmánnyal. Nemcsak szövetségi, hanem tagállami szinten is (ráadásul az ausztrál gyarmatok esetében már az önkormányzatiságot biztosító korai törvényeket is kvázi alkotmánynak szokták tekinteni). Az írott alkotmány azonban csak a teljes alkotmány váza, a rendelkezéseket számos, különböző szintű jogszabály, illetve egyezmény és maga a jogszokás egészíti ki és értelmezi a gyakorlatban.*

A különböző kontinenseken fekvő brit gyarmatok különböző időpontokban alkották meg alkotmányukat. Saját alkotmányozási folyamata során Ausztrália saját angolszász hagyományai – és nemzetközi példák – mellett már támaszkodhatott az USA (1787) és Kanada (1867) megoldásaira, illetve több évtizedes gyakorlatára.

Az ausztrál alkotmány tulajdonképpen egy gyarmatok közötti egyezmény egy szövetségi szint, afféle központi kormányzat létrehozásáról, amely rögzíti a szövetségi és a tagállami hatásköröket, és szabályokat alkot a két szint közötti kapcsolatokra. A tagállamok saját alkotmányukat és jogukat megőrizve széles körű hatáskörrel bírnak a napi szintű ügyek meghatározásában.

Az alábbi összeállítás csupán a jelenleg hatályos alkotmányok keletkezési idejét adja meg.

	Ausztrál Államszövetség	WA	NSW	TAS	SA	VIC	QLD
Hatályos alkotmány elfogadásának időpontja	1900	1889	1902	1934	1934	1975	2001

Az alkotmány számos rendelkezését ideiglenes jelleggel határozták meg, ami lehetőséget – és a megalapozott szabályozáshoz szükséges időt – biztosított a parlamentnek a hosszú távú megoldások kimunkálásához. Az alkotmányozó atyák szeme előtt egy tartós

* Az alkotmány talán legfontosabb „virtuális része” a polgári jogok chartája. Hogy szükséges-e ezt – teljes körűen – írásban rögzíteni, az már az alkotmányozó atyákat is megosztotta, ugyanis az angolszász jogi gondolkodásban – így az ausztrál jogi örökségben is – az alapjogi katalógus, a *bill of rights* értelemszerűen benne szerepel. Az alapjogi katalógus kodifikálása végül elmaradt, de nem biztos, hogy véglegesen.

szabályozás megalkotása lebegett, azonban tisztában voltak vele, hogy az írott alkotmány előnyeként számon tartott szilárdság bírói jogértelmezés és jogfejlesztés nélkül túlzottan merevvé is válhatna. Az alkotmány ezért a legfelsőbb bíróság számára biztosítja az alkotmányértelmezés lehetőségét.

Az ausztrál alkotmánynak – az USA alkotmányához hasonlóan – is vannak kiegészítői. Az eddigi 44 kezdeményezésből összesen nyolc lépett hatályba (1906, 1910, 1928, 1946, 1967, 1977). Az alkotmány ugyanis részletesen és szigorúan szabályozza a módosítás elfogadásának rendjét, a javaslatot a parlamentnek és meghatározott eredménnyel záruló népszavazásnak is meg kell erősítenie.

A függetlenség elnyerésének lépcsőfokai

Az alkotmány elfogadása egyfelől felfogható az önkormányzatiságért évtizedeken keresztül zajlott kompromisszumos küzdelem záróakkordjaként is, hiszen az államszervezeti hierarchia rögzítésre, az egyes hatáskörök elhatárolásra kerültek. Ráadásul az első szövetségi választáson a képviselőket minden korábbinál szélesebb választójog alapján választották meg, részben a nők és a bennszülöttek is szavazhattak.*

Másfelől azonban a gyarmatok egységbe tömörülése egy új fejezet nyitóakkordjává is vált, s ebből a szempontból szimbolikus, hogy az alkotmány hatályba lépése egybeesett a 20. század kezdetével, amely – számos technikai és társadalmi változás mellett – a gyarmatok függetlenné válását is magával hozta.

Az egyesült Ausztráliát először 1901-ben említették domíniumként. Ezek az önkormányzattal rendelkező gyarmatok Nagy-Britannia mellett vettek részt az első világháborúban.** A békeszerződéseket azonban már nemcsak az anyaország, hanem a domíniumok többsége saját maga is szignálta. Az 1926-os Balfour-nyilatkozat pedig egyértelművé tette, hogy Nagy-Britannia és a domíniumok státuszban egyenrangúak, sem bel-, sem pedig külügyeikben nincsenek egymásnak alárendelve. Az 1931-es westminsteri statútum jogi erővel ruházta fel az 1926-os nyilatkozatot. A statútum elfogadásával a domíniumi törvényhozás a jövőre nézve függetlenné vált az Egyesült Királyságtól.

* Az első szövetségi parlament ülésének megnyitóját a melbourne-i Royal Exhibition Buildingben tartották (Ezt követően a szövetségi parlament Canberrába történő 1927-es átköltözéséig a victorai parlament épületében ülésezett). Tim Roberts 1903-ban elkészült monumentális alkotása, amelyet Big Picture-ként szoktak emlegetni,¹⁶¹ azt a pillanatot örökítette meg, amikor a brit trónörökös (a későbbi V. György király) ünnepélyesen megnyitotta az ülést. A képet először Londonban mutatták be, és egészen 1958-ig Nagy-Britanniában maradt. Menzies ausztrál miniszterelnök közbenjárására került vissza állandó letétként Ausztráliába, jelenleg Canberrában, a szövetségi parlamentben látható. Az alkotásnak egyébként van magyar vonatkozása is: a kép bal sarkában, a tiszteletbeli konzulok koszorújában megtalálható a korabeli osztrák–magyar tiszteletbeli konzul, Karl Pinschoff is.

** Ausztrália mint államszövetség első háborúja azonban a búr háború volt, amelybe az ausztrál gyarmatok még a szövetségi állam létrehozása előtt kapcsolódtak be.

A westminsteri statútumot Ausztrália kezdetben nem szándékozott adaptálni, erre végül csak a japán támadás veszélye miatt 1942-ben került sor, amikor egyértelművé vált, hogy Nagy-Britannia nem tudja megvédeni a kontinenst. John Curtin miniszterelnök (1941–1945) kormánya ezzel is jelezni kívánta, hogy Ausztrália önálló államként áll szemben a japánokkal.

Bár a westminsteri statútum ratifikálását a de jure függetlenség elnyeréseként szokták emlegetni, az végül az 1986-os Australia Actal érkezett el, amikor az utolsó jogi kapcsolat – amelyek az anyaország és az ausztrál tagállamok között még fennálltak – feloldották. Az ausztrál törvény teljes címében található megfogalmazás – „az Ausztrál Államközösség, mint szuverén, független és szövetségbe [tömörült -D.E.] nemzet” – tulajdonképpen a függetlenség elnyerésének utolsó lépcsőfokaként is értelmezhető.

A kompromisszumos megoldás – független állam élén a közös (brit és ausztrál) uralkodóval – jól illeszkedik az ausztrál alkotmányfejlődés korábban már vázolt folyamatába.

A függetlenség irányába tartó fejlődés az élet minden területén érzékelhetővé vált már a 20. század első felében. Például az első ausztrál születésű fő kormányzó, Sir Isaac Isaacs (1855–1948) 1930-as kinevezése körüli feszültségnek – a jogértelmezésen túl – szuverenitási vetülete is volt. A brit örökség azonban máig is szerves részét képezi az ausztrál alkotmányos életnek (is). Ha a szövetségi miniszterelnökök születési helyét megvizsgáljuk, láthatóvá válik, hogy 1901-től 2017-ig regnáló 29-ből Új-Dél-Wales és Victoria 8–8 miniszterelnököt adott (ebből Sydney és Melbourne is 5–5-öt), Queensland 3-at, Tasmaniát és Dél-Ausztráliát 1–1-et, eközben ugyanakkor hat miniszterelnök Nagy-Britanniában született.



II. Erzsébet királynőnek az ausztrál parlament teraszán álló szobra tulajdonképpen a királynőnek az ausztrál történelemben és alkotmányfejlődésben betöltött szerepét is szimbolizálja. Amíg Viktória idején a kialakuló gyarmatokból létrejött a szövetségi állam, Erzsébet uralkodása alatt Ausztrália domíniumból független orszaggá vált. A királynő – az első uralkodó, aki a trónra lépését követően látogatott el a kontinensre – nagy népszerűségnek örvend Ausztráliában. 16 személyes látogatásán túl, amelyet 1954 és 2011 között teljesített, a királyi család több tagja is számos alkalommal látogat Ausztráliában. Károly walesi herceg szintén szoros személyes kapcsolattal rendelkezik Ausztrália felé, hiszen 1966-ban a victoriái Geelongban járt iskolába.

A jelképek terén ugyancsak hosszan tartó és lassú az átmenet. A legfontosabb mérőkö e téren talán a Royal Style and Titles Act (1953) elfogadása volt, amely – a korábbi ezirányú kísérleteket törvényi formába foglalva – a királynő esetében „az Ausztrália királynője” fordulatot hivatalossá tette. Közel egy időben történt az új állampolgársági törvény (*Nationality and Citizenship Act*, 1948), megalkotása is, amely az ausztrál állampolgár–brit alattvaló kettős tételét rögzítette. A brit alattvaló fordulat 1973-ban került ki a törvényből. Látványos változással járt, hogy mintegy évtizedes előkészületeket követően 1984-ben az Advance Australia fair vált a hivatalos állami himnusszá, mellette viszont uralkodói himnusként tovább él a God Save the Queen is. Az ausztrál himnusz egyébként 1879-ben íródott, jelenlegi szövegét több módosítást követően nyerte el, az 1. és a 3. versszakát szokták énekelni. Nem hivatalos himnusként az ausztrálok gyakran hivatkoznak a Waltzing Matilda című dalra, amelynek szövegét a híres költő, Andrew Barton (Banjo) Paterson (1864–1941) írta.



A Waltzing Matilda emlékmű Wintonban (QLD). Banjo Paterson közepén álló szobra a dal keletkezési körülményeire emlékeztet. A költő 1895-ben a Wintonhoz közeli Dagworth-farmon írta a dal szövegét. A Waltzing Matilda első hivatalos bemutatója wintoni North Gregory Hotelben volt 1895. április 06-án, a queenslandi miniszterelnök bankettjén. Banjo Paterson, aki anyai ágon távoli rokona volt Edmund Barton miniszterelnöknek, az ausztrál bozót és az ausztrál életérzés legismertebb „dalnokaként” őrizte meg az emlékezet. Arcképe a 10 dolláros bankjegyen is megtalálható, de bélyegek és szobrok is felidézik életét és költészetét.¹⁶²

Brit Ausztráliából multikulturális állam



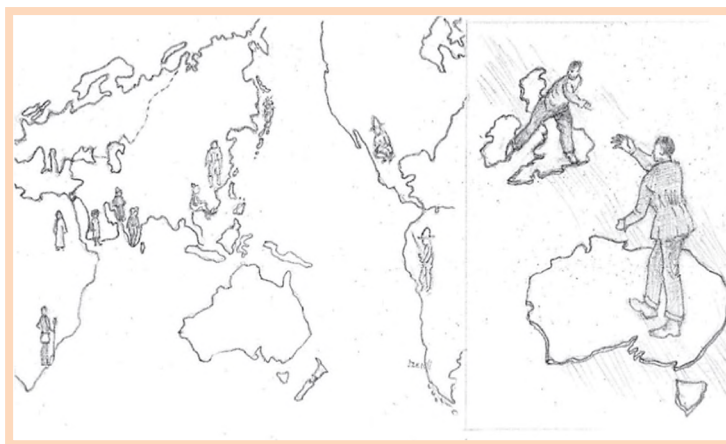
A fehér Ausztrália

A kontinensre – az USA-tól eltérően – kezdetben nem érkeztek más kultúrákból jelentős tömegek. Ausztrália az államalapítást (1901) követően is alapvetően angolszász kultúrájú maradt.*

Az ország 1901-ben hivatalosan is deklarálta a fehér Ausztrália politikáját, ezen belül pedig brit örökségét hangsúlyozta. Ugyanakkor érzékelték, hogy a fehér Ausztrália benépesedése nagyon lassú folyamat lesz, ezért próbálták az országba való betelepülést népszerűsíteni. Fiatalokat és elsősorban briteket vártak, az érkezőket jogalkotási és jogalkalmazási eszközökkel is szűrni próbálták.

Az államszövetség létrehozását megelőzően az egyes gyarmatok is hoztak különböző törvényeket például a kínaiak betelepülésével vagy a csendes-óceáni munkások beengedésével kapcsolatban. Később a bevándorlás területén a szövetségi állam alkotott törvényeket. A korlátozások alkalmazása mellett sor került teljes tiltásra is, például az Enemy Aliens Act (1920. évi 51. törvény) a háború-

A 20. század első feléből való két kép a feloldhatatlan ausztrál dilemmát vázolja: a potenciális bevándorlók gyűrűjét, illetve a Föld másik felén lakó brit testvérekkel való szoros kapcsolat fontosságát



* Csak összehasonlításképpen nézzük az 1911-es népszámlás adatait, amely szerint a 4,5 milliós összlakosságból a legjelentősebb bevándorlónak számító németek, kínaiak és indiaiak összlétszáma néhány tízezer főt tett ki. Ausztráliában azonban még ez is fenyegetően magas számnak számított.

ban vesztes országok állampolgárainak letelepedését tiltotta meg. Jogalkalmazási szinten a bevándorlók szűrésének egyik – rettegett – eszköze a diktálás volt: a bevándorlónak európai nyelvekből vett szavakat kellett hallás után leírnia.

Heinrich Hauser az ausztrál bevándorlási politika lényegét így foglalta össze magyarul 1940-ben megjelent könyvében: „A színes bevándorlást egyáltalán nem tilalmazzák, csak föltételekhez kötik. Olyan föltételekhez, melyeket a bevándorlási hivatalnok kényekedve szab meg: persze teljesíthetetlenek. Így: a színes bevándorló a felvételi kérvényét európai nyelven kell kitöltse; a nyelv megválasztása a bevándorlási hivatalnok tetszése szerint történik. Tegyük fel, hogy egy művelt kínai jelentkezik, olyan ember, ki beszél angolul, franciául, németül; akkor azt kéri tőle, hogy a kérvényét a hivatalnok szemeláttára csehül vagy oroszul töltse ki. Természetes, hogy ilyen körülmények között nem igen jöhet be a 'nem kívánatos' bevándorló.”¹⁶³

A diktálást egyes gyarmatok már az államszövetség megalakulását megelőzően is alkalmazták a bevándorlók szűrésére. Bár a szabályozás és a jogértelmezés az idők során változott (lásd a belpolitikai vitát is kiváltó Egon Kisch-ügyet 1934-ben), a diktálás csak 1958-ban szűnt meg teljesen.¹⁶⁴

Bár a diktálási teszt eltörlése a lazítás irányába mutatott, az ausztrál bevándorlási politika inkább csak szervezettebbé vált. Az alapelv a szuverenitási problémaként is felfogható kérdés: a bevándorlók személyének meghatározása az államszövetség létrehozása óta nem változott. A 20. század második felében azonban kiépült és intézményesült egy olyan bevándorlási rendszer, amely elsősorban az ausztrál gazdaság és társadalom szükségleteinek megfelelően szabályozta a letelepedést, illetve megerősödött az ország humanitárius szerepvállalása is.

Ausztrália határvédelmi rendszerét a legszigorúbbak közé számítják, azonban érdemes kiemelni, hogy az alapfeltételeket már a természet biztosította. A minden oldalról vízzel körülvett ország legkönnyebben az indonéz szigetvilág felől közelíthető meg – hajóval. Az 1970-es években innét érkeztek a „csónakos emberek” (*boat people*); a kifejezést kezdetben a vietnami menekültekre alkalmazták (a *boat people* kifejezés magyarrá legpontosabban talán a „hajóval érkező menedékkérő” körülírással lenne fordítható). Az ő példájukat mások is követték, ezért – az ellenőrizetlen beáramlástól tartva – az 1990-es évek elején a szabályok szigorítására került sor. Először a határozatlan idejű őrizetbe vétel bevezetésével próbálkoztak (1994), majd külön megállapodások révén országhatáron kívüli gyűjtőpontokat állítottak fel (2001). A szigorításokkal egyidejűleg Ausztrália folyamatosan hangsúlyozta befogadási szándékát, illetve humanitárius elkötelezettségét (lásd például John Howard vagy Tony Abbott beszédeit), azonban saját szabályainak betartásához (és döntési jogának fenntartásához) mindvégig ragaszkodott.

A fehér Ausztrália politika alkonya

A második világháború élesen rámutatott a fehér Ausztrália politika gyenge pontjaira. Nem csupán arról volt szó, hogy a szigorú szabályoknak köszönhetően túl kevés betelepülő érkezett a háború előtti évtizedekben. A japán támadás előestéjén a brit anyaország erejére építő Ausztrália teljesen egyedül maradt. A szövetségi politika mellett a bevándorlási politika újragondolása is szükségessé vált. Az Ausztrália által továbbra is várt britekre ugyanis a háborús újjáépítéshez otthon is szükség volt. A megoldást végül a háború nyomán előálló európai népvándorlás szolgáltatta. Az első tömeges bevándorlóhullám a dipikből került ki. A számos európai népcsoport tagjai között magyarok is érkeztek.*

Az ausztrál kormányzat már a világháború után nyitni kezdett az ázsiai országok felé, ennek részeként az ötvenes évek elején az ideiglenes letelepedés feltételein is lazítottak. 1957-ben engedélyezték a nem európai országokból érkezők számára is az állampolgárság megszerzését (a feltételek azonban szigorúbbak voltak, mint az európaiak esetében). A fehér Ausztrália politika végét az 1966-os bevándorlási törvény hozta el, amely azonos feltételeket támasztott valamennyi bevándorló számára, és a származás helyett az ausztrál társadalomba való beilleszkedést megkönnyítő képességek vizsgálatát helyezte előtérbe. A fehér Ausztrália politika hivatalos eltörlésére azonban csak 1973-ban került sor.

Változások a világpolitikában

A fehér Ausztrália politika bukásához társadalmi, politikai és gazdasági változásokra egyaránt szükség volt. Az ausztrál gyarmatok USA-hoz fűződő speciális kapcsolatának számos példáját láthattuk már korábban. Az amerikai flotta 1908-as látogatása Sydney, Melbourne és Albany kikötőiben egy új korszak nyitányaként is felfogható.¹⁶⁵

A hagyományosan erős kapcsolat azonban a második világháború alatt stratégiai partnerséggé érett. Az első – Brit Nemzetközösségen kívüli – diplomáciai missziót Ausztrália az USA-ban létesítette 1940-ben. 1942-ben Curtin miniszterelnöknek az USA-hoz intézett szövegét követően hamarosan amerikai katonák szálltak partra a kontinensen Douglas MacArthur vezetésével (ennek az amerikai hadosztálynak máig a Waltzing Matilda az indulója). Ausztrália az elkövetkező évtizedek valamennyi amerikai háborújában részt vett. Az USA jelenleg is Ausztrália legfontosabb katonai szövetségese, katonái most is ott állomásoznak Darwinban.

Míg Ausztrália katonai és védelmi politikája a második világháborút követően is angolszász érdekszférában maradt, a következő három évtizedben a kontinens gazdasági partnerei között a fokozatosan Európa felé forduló Nagy-Britannia mellett többen is megjelentek. Ausztrália a térség dekolonizációjával egyidejűleg törekedett jó kapcsolatok kiépítésére a délkelet-ázsiai államokkal. Japánnal még az ötvenes évek elején sikerült új alapra

* A kelet-közép-európaiakkal kapcsolatos első kedvező tapasztalatok pozitívan befolyásolták Ausztrália '56-os magyar emigránsokhoz való hozzáállását is.

helyezni a kapcsolatokat. A gazdasági kapcsolatok kiépítése mellett Ausztrália ösztöndíj-, illetve segélyprogramokat is elindított.

Jelenleg Ausztrália legfontosabb gazdasági partnere Kína (lásd: korábban), a két ország közötti kapcsolatoknak azonban a 19. század első felére visszanyúló előzményei vannak. Kínai kereskedők és munkások már az aranyláz időszakát megelőzően megjelentek a kontinensen. A kínai bevándorlást korlátozó jogalkotás ellenére Kína már 1909-ben hivatalos diplomáciai képviseletet létesített Ausztráliában (összehasonlításképpen: az Osztrák–Magyar Monarchia 1902-ben hozta létre első hivatalos képviseletét Sydney-ben). A kínai forradalom győelmét követően a népi Kínával csak 1972-ben létesített az ország hivatalos kapcsolatot.

A polgári jogok kiteljesedése

Az angolszász örökség

Bár az ausztrál alkotmány egyes emberi jogokat megemlít vagy azok annak szövegéből levezethetőek, a közös angolszász örökség – többek között a Magna Charta (1215), a Petition of Rights (1628), a Habeas Corpus Act (1678), a Bill of Rights (1689) – már az Első Flotta hajóival megérkezett a kontinensre. Erre a közös örökségre utal a Magna Chartának az ausztrál parlamentben elhelyezett példánya.



A Magna Charta 1297-es másolatának egyik eredeti példánya, amelyet 1952-ben vásárolt meg az ausztrál kormány.

Saját eredmények

A szabad bevándorlókkal számos új eszme is átszelte a tengert. A felvilágosodás hatása a francia és amerikai forradalmak tapasztalatain átszűrődve érkezett már a korai telepeseikkel, illetve vezetőik egy részével.

Az aranyláz nem csak gazdasági, de szellemi értelemben is „felrázta” Ausztráliát. A szerencsüket kereső tömegekkel új gondolatok (például a chartizmus tanai) is partra szálltak. Azokat a jogokat, amelyek korai megvalósítására Ausztrália méltán büszke – így a választójog kiterjesztése vagy a 8 órás fizetett munkanap kivívása – a bevándorlók mozgalmi (például az Eureka Stockade, illetve a szakszervezeti megmozdulások) emelték a legfontosabb kérdések közé.

A választójog kapcsán nem csupán a titkos szavazás intézményét – amelyet angolul *secret* vagy *Australian ballot* néven is emlegetnek – érdemes

megemlíteni, hanem az általános választójog bevezetésének egyes lépcsőfokait, amelyek terén a kontinens ugyancsak úttörő eredményekkel büszkélkedhet.

A választójog körében a titkos szavazás előírása a chartisták követelései alapján került elő már az Eureka-mozgalom követelései között. A titkos szavazás bevezetése 1856 tavaszán közel egy időben történt meg Tasmaniában, Victoriában és Dél-Ausztráliában, a megoldást valamennyi gyarmat átvette (legkésőbb Nyugat-Ausztrália 1877-ben), és kezdettől fogva alkalmazzák szövetségi szinten is.

A férfiak általános választójoga tekintetében a gyarmatok az önkormányzat elnyerését követően – amelynek keretében a cenzust szabadon határozhatták meg – léptek előre. Elsőként 1856-ban Dél-Ausztrália vezette be az általános választójogot férfiak részére (21. év felett). A nők teljes választójoga is itt nyert először rendezést 1895-ben, méghozzá mind az aktív, mind a passzív választójogra vonatkozóan. Az első női jelölt, Catherine Helen Spence (1825–1910) 1897-ben lépett fel. Szövetségi szinten kezdettől fogva (1902) biztosították a nők számára az aktív és passzív választójogot, ezzel Ausztrália vélhetően az első állammá vált, ahol a nők választhatóságát legalizálták. Az öslakosok választójogáról korábban részletesen szóltunk, itt csupán utalni szükséges rá, hogy az 1850-es években a férfiak számára biztosított általános választójog – elméletileg – az öslakos férfiakra is vonatkozott. Dél-Ausztrália 1895-ös rendelkezése az általános választójogról pedig az öslakos nőknek is biztosította a jogot. S amennyire előremutató volt e téren a helyi szintű szabályozás, annyira szűkmarkúvá vált később a kormányzat szövetségi szinten. (lásd korábban)

Végezetül szólnunk kell arról, hogy a magyar fejjel sokszor meglepő kötelező szavazás is viszonylag korai intézmény, 1924-ben vezették be szövetségi szinten (de ezen túlmenően a tagállami választásokon (QLD: 1915-től, VIC: 1926-tól, NSW és TAS: 1928-tól, WA: 1936-tól, SA: 1942-től, illetve a két területen: ACT-ben és NT-ben is), illetve egyes tagállamokban és területeken (SA, WA és TAS kivételével) az önkormányzati választásokon is kötelező szavazni).

A 8 órás munkanap előzményei Ausztráliába vezetnek vissza (ám maga a munkaidő-csökkenés iránti igény korábbra nyúlik vissza). Több különböző, térségbeli megmozdulást követően a Melbourne-i Egyetem épületén dolgozó kőművesek 1856. április 21-én a munkát abbahagyva a victoriai parlament elé vonultak. A kormányzat végül beleegyezett az azonos fizetés melletti 8 órás munkaidő biztosításába. A kezdeményezés általános elterjedése még éveket vett igénybe, azonban Victoria, ahol a munka ünnepe 1879 óta hivatalos munkaszüneti nap, büszke a korai eredményre.



A 8 órás munkanap kivívására emlékeztető szobrot 1903-ban állították fel Melbourne belvárosában. Eredetileg a parlament mellett állt, 1923 óta a Carlton Gardens szomszédságában található. A 888-as szám és a földgömböt körülölelő felirat jelentése Magyarországon is közzismert: nyolc óra munka, nyolc óra pihenés, nyolc óra szórakozás.

Az alapjogi katalógus

Az ausztrál alkotmányból több alapvető emberi jog közvetve vagy közvetlenül levezethető, azonban tételes alapjogi katalógus szövetségi szinten nem létezik. Helyi szinten ed-

dig a fővárosi terület (2004) és Victoria (2006) fogadott el ilyen jogszabályt, megalkotásuk szükségességéről máig megoszlanak a vélemények. Az alapvető konfliktust az eltérő jogrendszerekből adódó különbségek okozzák. Az angolszász jog egyes intézményeket jogalkotással vagy jogfejlesztéssel – esetenként eltérő tartalommal – maga is kifejlesztett, azonban a polgári jogok katalógusa az elmúlt évtizedekben valóságos és megvalósítandó célkitűzések keverékéből egyre inkább egyfajta minimum-sztenderddé vált, amelynek létezése a jogállamok körének sajátja. Vagyis ebben a kérdésben valószínűleg nem létezik külön kontinentális vagy angolszász út, mert már nem tartalmi, hanem formai kérdésről van szó. Az elnevezés (*bill of rights* vagy *declaration of rights*) természetesen a hagyományoknak megfelelően változhat vagy teljesen új is lehet (*charter* vagy *act*).

Ausztrália számos nemzetközi egyezmény részesévé vált azóta, hogy 1919-ben első alkalommal jelent meg aláíró félként a nemzetközi szinten. Ausztrália azonban csak látszólag nem rendelkezik alapjogi katalógussal. A 2011-ben elfogadott Human Rights (Parliamentary Scrutiny) Act – a fent említett, helyi szinten már létező minták alapján – a jogszabálytervezetek és jogszabályok emberi jogi sztenderdeknek való megfelelésének vizsgálatát írja elő. Az emberi jogi sztenderdeket az Ausztrália által szignált hét alapvető emberi jogi egyezmény tartalma határozza meg.¹⁶⁶ Az ország tehát már elmozdult a holtpontról, s valószínűleg csupán idő kérdése, mikor lép ezen az úton tovább.

Az alapvető jogok fontos területét képezik az antidiszkriminációs rendelkezések. Bár Ausztrália egyes területeken évtizedekkel más országok előtt járt (például az általános választójog bevezetését illetően), más területeken – így az őslakosok diszkriminációjának felszámolásában – sokáig súlyos elmaradásban volt. Korábban már láthattuk, hogy az 1970-es és 1980-as években Ausztrália milyen erőfeszítéseket tett ezeknek a problémáknak a feloldására. Az őslakosságot érintő diszkrimináció megszüntetése fontos állomásának tekinthető a faji diszkrimináció megszüntetéséről szóló törvény elfogadása (Racial Discrimination Act, 1975), amelyet a következő évtizedekben több más területre is kiterjesztettek (*Sex Discrimination Act* [1984], *Disability Discrimination Act* [1992], *Age Discrimination Act* [2004]). A régóta várt jogegyenlőség őslakosok és újonnan érkezettek között tehát e jogalkotási folyamat révén megvalósult. Maga a Kevin Rudd miniszterelnök által elmondott *Sorry Speech* e folyamat politikai lezárásaként, illetve a további fejlesztési – jogalkotással is érintendő – irányok kijelöléseként értelmezendő.

A diszkrimináció elleni küzdelem azonban nem csupán szövetségi, hanem tagállami szinten is folyik, és nem csupán a jogalkotás területén. A jogalkotás mellett az emberi jogok védelmét szolgálja a kormányzat által 1986-ban létrehozott, ám attól független szervezet, az Australian Human Rights Commission, amely a panaszok kivizsgálása mellett oktatási és jogszabály-veleményezési munkát is végez. Hasonlóan szerteágazó feladatokat látnak el a tagállamokban működő szervek és személyek is.

Kormányzati részről ki kell emelni az igazságügyi területen (az ottani rendszerben az *attorney general* portfóliójához kapcsolódóan) végzett munkát, amelynek részét képezi mind a parlamenti, mint a független vizsgálati szervekkel való együttműködés feladataik minél magasabb színvonalon történő teljesítése érdekében.

Az ausztrál jogvédelmi rendszer

Az ausztrál jogvédelmi rendszer tehát kétszintű: szövetségi és tagállami, létrejöttére és fejlődésére az angolszász hagyományok mellett a nemzetközi szerződések bírnak a legjelentősebb hatással. A jogvédelem mindkét szinten a hatalmi ágak összjátékaként valósul meg. Emberi jogi jelentésekben többször megemlítik, hogy az ausztrál jogvédelem hiányos, valójában azonban egy folyamatos szemléletváltásnak köszönhetően a védelmi rendszer a saját jogfejlesztés felől egyre erősebben a nemzetközi sztenderdek irányába fordul. A haladás iránya és eszközeinek megválasztása területén azonban az ország továbbra is szigorúan ragaszkodik hagyományaihoz.

Az emberi jogokhoz történeti szemszögből közelítve a kontrasztok különösen élesen rajzolódnak ki. Egy fegyenctelepből kinövő angolszász kultúrájú állam saját történelmi tapasztalatain átszűrve, illetve a nemzetközi fejlődés irányait felismerve a kirekesztő, faji alapú megközelítés talajáról néhány évtized alatt egy teljesen nyitott, multikulturális, befogadó állammá vált.

Bár a jogalkotásnak voltak gyorsan fejlődő területei, elsősorban annak köszönhetően, hogy a máshonnet érkező eszmék itt szabadon megjelenhettek, a bevándorlás és az őslakosság faji alapon történő megkülönböztetése csak az 1960-as és 1970-es években szűnt meg teljesen.

A fejlődés tulajdonképpen egy emberöltő alatt ment végbe az emberi jogok minden területén, ez önmagában is megerősítő hatással bírt az egész társadalomra, amelynek a fejlődés mellett a múlt árnyaival is szembe kellett és kell néznie.*

Ausztrália gyakran kap kritikákat, jelentős részben még mindig a bevándorlási szabályokra és az őslakosság helyzetére vonatkozóan.**

* Az elveszett nemzedékek, az ellopott nemzedékek, a gyermekek ellen elkövetett erőszak és visszaélések, a faji diszkrimináció különböző esetei folyamatosan bukkannak elő. Az ausztrál állam nyitottságának és a társadalom érettségének a bizonyítéka, ahogy ezeknek a még a közelmúltban is előforduló eseményeknek az objektív megközelítésére, megvitatására és feldolgozására törekednek.

** Bár e kérdések körülménye már a jelenbe vezetne át, amelynek tárgyalásától – a kellő távolság biztosítása érdekében – mindvégig tartózkodtunk, mindkét esetben fontos felhívni a figyelmet arra, hogy komoly történelmi előzményekkel bíró témákról van szó, amelyeknél egy-egy aktuálpolitikai aspektusnak a teljes folyamatból való kiragadása félreértésekhez vezethet.

Az angolszász alkotmányfejlődés déltengeri útja



Összefoglalásunk végén fontos kiemelni, hogy területi okok miatt elsősorban a magyar feldolgozásokban eddig kevésbé hangsúlyos összefüggések bemutatását tartottuk fő célunknak. Ennek megfelelően próbáltuk jelezni, hogy Sydney megalapítása nem kizárólagos, hanem egy választható opció volt, amelyet hosszabb, több szempontot mérlegelő, döntési folyamat előzött meg.

A fegyenctelep gazdaságilag meglepően gyorsan magára talált, és viszonylag korán jelentkezett az önkormányzat valamilyen formája iránti igény is. Ez a folyamat kezdettől fogva kompromisszumok keresésének jegyében zajlott, s Ausztrália másfél évszázad alatt háború nélkül nyerte el előbb az önkormányzatot, majd a teljes függetlenséget. A brit anyaországról történő leválás együtt járt az önálló ausztrál jellegzetességek megjelenésével, az alapok azonban stabilak és változatlanok maradtak.

Lényegében ez a stabil alap tette lehetővé, hogy egy kezdettől fogva a biztonságra törekvő társadalom szembenézzen a kihívásokkal – így történelmük során a legkeményebbel, a japán támadással –, és helyzetét értékelve képes legyen korábbi szemléletmódján változtatni. A fehér Ausztrália építése helyett a 20. század második felében megteremtették egy multikulturális állam alapjait. Ez az ország a távoli Európa helyett már elsősorban a csendes-óceáni térségre tekintett, s ennek megfelelően nyitott katonai és gazdasági téren is a térség államai felé. A multikulturális állam kiépítése azonban alapos jogi előkészítő munkát is kívánt, mert Ausztráliának nem csupán a kívülről érkezők, de az eredetileg is ott élők, az őslakosság felé is nyitnia kellett.

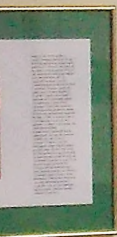
Láthattuk, az emberi jogok kifejlesztése tekintetében a brit örökség rendelkezésre állt, és egyes esetekben Ausztrália az elsők között alkalmazott bizonyos megoldásokat. Más esetekben viszont a nemzetközi egyezmények megjelenésére és politikai elszántságra volt szükség a változásokhoz. Az ausztrál alapjogi katalógus elsősorban e két tényezőnek köszönhetően az évszázad végére összeállt, és a 21. század elejére pedig egy hatalmi ágak összjátékát igénylő jogvédelmi rendszer is kiépült.

Ausztrália tulajdonképpen egy emberöltő alatt zárkózott fel az emberi jogok érvényesítésének területén a világ élvonalához, a megvalósítás sebessége jól jelképezi a fiatal ország erejét és a társadalom érettségét.



Magyarok Ausztráliában





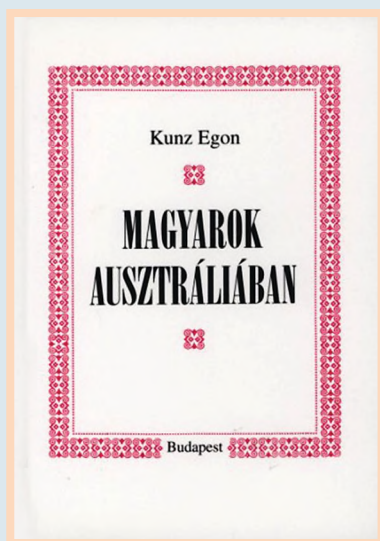


Ahogy a 20. század első felében Amerikát tartották a népek olvasztótégelyének, a 20. század második felétől ez az elnevezés egyre inkább ráillik Ausztráliára is. A multikulturális Ausztrália fogalma azonban egy paradoxonra épül: az elszigetelt, mindentől távol eső kontinens az átlagosnál nyitottabb társadalommal rendelkezik.

A legutóbbi adatok szerint az ausztrálok közel fele vagy külföldön született vagy legalább egyik szülője külföldi születésű. A bevándorlók között az ezredfordulót követően jelentősen csökkent az Európából érkezők aránya. Az újonnan érkezők átlagéletkora 30 év alatti. Mindezek csupán a kereteit jelzik az ausztrál társadalom jellegzetességeinek, egyúttal sejteni engedik a jövőbeli változások irányát is. Az elmúlt évtizedekben folyamatosan érkező, nagyszámú bevándorló munkájával és kulturális hátterével egyaránt gazdagította a kontinenst.

Ausztráliába azonban már a korai időkben is érkeztek bevándorlók, igaz, a mainál jóval kisebb számban. A magyarok például már néhány fővel egészen korán megjelentek. Ott voltak az első tömeges bevándorlási hullám csoportjai között, akik a második világháború után szálltak partra. A magyarokhoz fűződik továbbá az egyik legkorábbi ausztrál humanitárius akció is, amikor az 1956-os menekültek közül több ezer befogadását tette lehetővé az ausztrál kormány. Ausztrália azonban sosem szerepelt a legfontosabb magyar kivándorlási célpontok között,¹⁶⁷ mégis a két első tömeges bevándorlási hullámot még két másik követte a rendszerváltást megelőzően. Az első generációs magyarok – akiknek Magyarországhoz még többnyire közvetlen kötődésük van – létszáma ennek ellenére évtizedek óta csökken.

Természetes, ha a számos különböző népcsoport közül a következőkben a magyarokra próbálunk koncentrálni, felillantva – elsősorban levéltári források és konzuli terepmunka során szerzett adatok és tapasztalatok alapján – a diaszpóra néhány jellegzetességét. A címválasztás egyúttal tisztelgés az ausztráliai magyarság fáradhatatlan kutatója, Kunz Egon előtt, aki több évtizedes aprómunka révén az ausztrál forrásokat átböngészve írta meg átfogó jelleggel az ausztráliai magyarság történetét. Egyszerre szólt mindkét ország tudományos életéhez, könyvét angolul és magyarul is megjelentette.



Kunz Egon (1922–1997) budapesti kereskedőcsaládban született, iskoláit szülővárosában végezte el. Egyetemi hallgató korában egy ideig a Magyar Radikális Párttal szimpatizált. 1948-ban bölcsészdoktori fokozatot szerzett Budapesten, majd elmenekült Magyarországról. Távol akarván kerülni a felfokozott európai eseményektől, 1949-ben érkezett Ausztráliába. Kezdetben Adelaide-ben, majd Sydney-ben dolgozott. 1951-től könyvtárosként sikerült elhelyezkednie. Már középiskolás korában érdeklődött az irodalom és az irodalomtörténet iránt, lapok alapításában, szerkesztésében vett részt, cikkeket, tanulmányokat készített. Irodalmi munkássága végül angol nyelvterületen bontakozott ki. 1952-től írt cikkeket a Nagy Kázmér szerkesztésében megjelenő *Független Magyarország* számára. 1953-ban bevezetőt írt *Az ember tragédiájának* angol változatához. Az 1955-ben megjelent, magyar versfordításokat tartalmazó antológiát (*Hungarian Poetry*, Sydney, Pannonia Publishing, 1955), amelynek megjelenéséről a magyarországi *Népszava* is tudósított,¹⁶⁸ ő szerkesztette. Saját személyes élményei inspirálták a magyar bevándorlók története iránti érdeklődését, általában a bevándorlók és menekültek témájában végzett vizsgálódásait, amelyek révén nemzetközi ismertségre tett szert. A magyarság ausztráliai múltjának kutatása területén végzett munkásságát Magyarország kitüntetés átadásával ismerte el, az életútjáról készült filmet 2004-ben mutatta be először a magyar televízió.

A magyarok számáról



Kunz Egonnak az 1990-es évekig elkészült statisztikai adatait és számítási módszereit hitelesnek fogadva el csupán utalni szeretnénk a számsorok viszonylagosságára. A *Ki a magyar?* kérdésre ugyanis nagyságrendileg akár jelentős eltérést mutató válaszok adhatóak nem csak a jelenben, a múltban is. Az ausztrál statisztika születési helyre, nyelvhasználatra és nemzetiségi származásra egyaránt szűr, ám a Magyarországon értett tartalomra sokszor nem ad választ.

Az eltérő módszerek, fogalmak mellett maga az adatgyűjtés is pontatlanságot eredményezhet. Erre utalt korábban a sydney-i csehszlovák alkonzul, Zdenko Litavsky – aki 1962–1965 között foglalkozott egyes magyar ügyekkel – Budapestre küldött jelentése, amelyben megjegyzi, hogy egyszerre a legtöbb magyar 1957-ben érkezett. Felhívja a figyelmet, hogy sokfajta statisztika létezik, és egyik sem hiteles, még az ausztrál adatok sem pontosak. Az alkonzul hivatkozik rá, hogy az ausztrál statisztika 22 ezer magyart említ országos szinten, a *Magyar Élet* és a *Magyar Száj* újságok 30 ezret, s szerinte a magyar becslés közelebb áll a valósághoz.¹⁶⁹ A számítások pontatlansága később is előkerül a becsléseknél. Csiha Kálmán erdélyi református püspök is hasonló jelenséggel szembesült az 1990-es évek végén tett látogatása során.¹⁷⁰ Ha azonban az ausztrál és a magyar adatsorokat összevetjük, az első generációk esetében – 5–10 éves csúszással – megközelítőleg azonos eredményeket láthatunk. Néhány ezer fős eltérést okozhat a délvidékiek köre, akik jugoszláv útlevelemmel érkeztek, ám minden lehetséges alkalommal magyarnak vallották magukat, illetve az 1945 előtt születetteknél a határváltozások is érinthették a statisztikát. Ha magyar nyelvű kivonattal lehetett igazolni, az érintettek általában ragaszkodtak a magyar nyelvű település- és személynevek feltüntetéséhez, és az ausztrál hatóságok általában ezt el is fogadták. Az adatsorok közötti eltérés azonban minden egyes új generáció megjelenésével egyre növekszik (ezekben az esetekben a születési hely objektivitására sem számíthatunk), ezért pár évtized múltán az egyes becslések között akár több tízezer fős különbség is elképzelhető. Maga a nyelvhasználat ugyanis nem feltétlenül igazít el az identitás tekintetében, a magyarul válaszoló második generációs benzinkutas valószínűleg már ausztrálként jelenik meg a statisztikában – még akkor is, ha van magyar útlevele.

Az adott néphez, kultúrához kötődésnek több módja is lehetséges. Szigorúan nézve az állampolgársági jogviszonyra kellene koncentrálni, amely közjogi köteléket létesít. A leglazább, egyúttal a legintimebb pedig az önkéntes belső kötődés, valamilyen fokú azonosulás. A kettő között pedig számtalan más variáció elképzelhető, többek között a származási vagy nyelvhasználati alapú, amelyet a statisztikák is alkalmazni szoktak.*

Ausztrália vonatkozásában a hivatalos statisztikák alapján (a 2011-es adatokat nézve) ha az adott személy születési helyét tekintenénk döntőnek a magyarok számának meghatározásánál, nagyjából 19, ha az otthon beszélt nyelvet, nagyjából 20, ha pedig a szülők születési helyét (vagyis a származást), akkor 69 ezer főt kapnánk. Tehát már statisztikai értelemben nézve sincs egy konkrét számunk.

Az állampolgársági jogviszony alapján történő számbavételnek szintén több buktatója lehetséges. A történeti statisztikákat nézve láthatjuk, hogy – egy egyszeri alkalomtól eltekintve – egészen 1921-ig Ausztriával közösen jelenünk meg az adatokban, azt követően pedig jelentős méretű csoportok – új állampolgárságukra tekintettel – más országoknál kerültek számításba. A kontinens esetében ennek tipikus példája a délvidéki magyarság, amelynek nagy része korábban Jugoszlávia, újabban pedig annak valamely utódállamának állampolgárai között tűnik fel. A rendszerváltást követő magyarországi kivándorlás egyik jellegzetes vonása a továbbvándorlás, a már valamely ország állampolgárságát elnyert magyarok új államba költözése. A továbbköltöző ilyenkor nem feltétlenül a magyar útlevelével lép be az új hazába, mint teszi azt egyre több Nagy-Britanniából áttelepülő, aki magyar helyett brit útlevelével igazolja magát, s britként is él az ausztrál állampolgárság megszerzéséig.

Ezek a hatások a magyar diaszpóra számának csökkenése irányába hatnak – legalábbis a statisztikák szerint. A magyar állampolgársági jogot alkalmazva viszont lehetőségünk nyílik a létszám növelésére. A magyar jog szerint magyar iratokkal rendelkező és nem rendelkező, ún. látens állampolgárokat különböztethetünk meg. Látens állampolgár lehet az is, aki soha nem élt Magyarországon, viszont felmenői között legalább egy magyar állampolgár volt (I.: Alaptörvény G. cikk).**

* A 20. század második felétől egyre gyakrabban találkozhatunk az egyéni érdekevezérelt megközelítéssel is: „[a]kkor most mi vagy? Magyar vagy ausztrál? Az egyszerűsített válasz: ha Dél-Amerikába utazom, akkor magyar, mert az ausztráloknak oda kell vízum.”¹⁷¹ A kérdésre azonban nyilvánvalóan nem létezik egyszerű válasz, az érvek, indokok, magyarázatok gyakran egy egész életen át alakulnak, finomodnak, ám az egyén – érthetően – sokszor inkább menekülni próbál a szembenézés elől: „...abszolúte nem foglalkozom ilyen hülyeségekkel. Süt a nap, kék az ég, északról fúj a szél, kapjuk fel a hajót, irány a tenger, mate!”¹⁷²

** A jelenből nézve egy 1956-ban csecsemőként külföldre vitt gyermek, aki magyar állampolgárságát nem veszítette el, leszármazói között mára már három generációnyi – virtuális – magyar állampolgárt találhatunk, akik, ha úgy döntenek, sikerrel fognak tudni magyar útlevelet igényelni. Ha tehát a jogszabály szerint próbálnánk a magyarok körét megvonni, arra az eredményre jutnánk, hogy több százezer látens magyar is élhet a Dél Keresztje alatt! A legkisebb számot pedig vélhetően az önkéntes kötődés alapján kapnánk. Ha csak azt vennénk számításba, aki nem csak nevében vagy nyelvében magyar, de folyamatosan szoros kapcsolatban is áll az országgal, valószínűleg 25–30 ezer fő között kellene megvonnunk a magyar diaszpóra nagyságát.



Aratóbál a Glendenningi Magyar Házban (Sydney, NSW)

Nyilvánvaló, hogy nincsenek kizárólagos ismérvek, s a magyarok számának meghatározásánál több tényezőt is számításba kell venni. Ennek megfelelően a Kárpát-medencei származású magyar diaszpóra nagysága jelenleg 90–120 ezer fő körül mozoghat. Ezen belül legnagyobb számban a mai magyar határokon belülről származók vannak (nagyjából 70%), második helyen pedig a délvidékiek (20–25%), majd az erdélyiek (5–10%) következnek (a statisztikai adatokat lásd még a Mellékletben).

A magyarság megoszlása a kontinensen



A magyarság legnagyobb létszámban a metropoliszokban él, szétszórva azonban az egész kontinensen megtalálható (még a legelhagyatottabb településeken is). A fővárosból, Canberrából nézve koncentrikus körökkel is összeköthetnénk a magyarok legkedveltebb településeit. A két fő központ Melbourne és Sydney, tőlük távolodva Brisbane és Adelaide, majd a legtávolabbi körön mozogva Perth (és az új-zélandi Auckland) található. Egy központ (Sydney) helyett tehát az ausztráliai magyarság kétközpontú (Melbourne és Sydney), de nyugodtan beszélhetünk kettős központokról is, mégpedig két értelemben.

Kettős központok léteznek méret szerint, hiszen a tagállami fővárosok a magyar diaszpóra nagysága szerint nagyjából így csoportosíthatók: nagy központ: Melbourne–Sydney (1), közepes: Brisbane–Adelaide (2), kisméretű: Perth (párja méretben és távolságban is az új-zélandi Auckland lehetne).

Kettős központokról beszélhetünk tagállamokon belül, hiszen a fővárosok mellett a nagy és közepes nagyságú diaszpórával rendelkező államokon belül általában létezik legalább egy kisebb település is, ahol a magyarok létezése látható (például saját szervezetük van). Victoria: Melbourne és Geelong, Új-Dél-Walesben: Sydney és Wollongong, Queenslandben: Brisbane és Cairns (korábban: Mt Isa), Dél-Ausztráliában: Adelaide és Coober Pedy.

Fontos hangsúlyozni, hogy az ausztráliai diaszpórára is jellemző, hogy nagyjából a tíz százalékuk vesz részt aktívan magyar rendezvényeken vagy vállalja fel (korábbi) identitását nyilvánosan. Ez a politikailag korábban legaktívabbnak mutakozó sydney-i magyarság tekintetében könnyen azt a látszatot kelthette, hogy az ausztráliai magyarság egyközpontú; ez azonban már a múltban sem volt így. Két, nagyjából azonos létszámú – 20–30 ezer fő közötti – diaszpórarész él Melbourne-ben és Sydney-ben, ezeknek a rétegződése viszont eltérő.*

* Az ausztráliai magyar diaszpóra e jellegzetességére már a szocializmus időszakában felfigyeltek: „A magyar emigráció igen koncentrált... Sydney és Melbourne nagyvárosokban él a magyar emigráció mintegy 80%-a” – jelentette haza 1972. szeptember 20-án Korbacsics Pál főkonzul.¹⁷³ Volt, aki harmadik központot is érzékelt: „Három fő gócpont alakult ki: Sydney, Melbourn [sic!] és Adelaide [sic!]. Az utóbbi a nyilasok főfészke [sic!].”¹⁷⁴ ez a megállapítás valószínűleg azon a megfigyelésen alapult, hogy Dél-Ausztráliát nagy számban választották letelepedésre az 1940-es években érkezettek. Adelaide egyébként már a 19. század második felétől kedvelt célpontja volt a Magyarországról érkezőknek. Brisbane magyarok általi kedveltsége mögött a 20. század második felében végbemenő belső migráció, illetve később a gazdasági fejlődés felhajtóereje állhatott.

Míg Melbourne-ben a 19. század közepétől valamennyi magyar bevándorlási hullám partra szállt, és megtelepedett, addig Sydney-ben a magyar közösségen belül dominánsak az 1940-es években, 1956 után és az 1970–1980-as években letelepedők.*

Jelentős különbség továbbá, hogy Melbourne kezdettől fogva célállomása volt a Délvidékről érkező magyaroknak, akik legnagyobb számban minden bizonnyal itt találhatóak. Sydney-ben elsősorban a Magyarországról érkezők telepedtek le.

Az ausztráliai magyar diaszpóra nagyságát nézzük meg táblázatos formában is!

Az ausztrál nagyvárosok magyarsága (ezer fő, becslés)					
SYD	25–30	BRB	10–15	PTH	5
MEL	25–30	ADL	7	DWN	0,5
CBR	1	HBT	0,5		

Bár a magyarok létszáma sosem volt számottevő, az egyes emigrációs hullámok nem feltétlenül azonos helyekre telepedtek le. A két nagy metropolisz mellett Adelaide-et az 1940-es és 1950-es években favorizálták, Queenslandet viszont az 1956-osok fedezték fel maguknak – nem mellékesen a cukornádültetvények, illetve az 1950-es és 1960-as években felfutó bányászat által kínált munkalehetőségeknek köszönhetően. A csendes élet lehetőségét kínáló Nyugat-Ausztrália elsősorban az 1940-es években érkezők számára lett népszerű, őket az 1980-as évek vándorai követték. A nagy számban, több évtizeden keresztül (1950–2000 között) és két nagyobb hullámban érkező délvidékiek sorrendben Melbourne-t, Sydney-t és Adelaide-et preferálták. A világháborút követően, illetve az 1980-as években meginduló erdélyiek Melbourne-t, Sydney-t és Brisbane-t választották. Az 1950-es évektől egészen az 1980-as évekig a nagy gátépítések kínáltak kiváló munkalehetőséget, ez volt az alapja a canberrai kolónia felvirágzásának, amely viszont az ezredfordulóra szinte nyom nélkül eltűnt. Az 1980-as években a magyarok is

* A Magyarok Világszövetségének 1954-ben Ausztráliáról készült jelentése az 1956 előtti adatokra vonatkozóan hasznos támpontokat tartalmaz (tekintettel arra is, hogy a mindig jól tájékozott Nagy Kázmért is meghivatkozta). „Ausztráliában kb 13–15.000 magyar él. A magyarajkúak száma ennél sokkal több, 18.000–19.000-re tehető, de ez a kb. 5.000 fő ma román, csehszlovák, jugoszláv, stb. állampolgárnak számít. A Dél Keresztjéből vett adatok szerint a magyarság zöme, mintegy 14.000 magyar, 1945–1954 között vándorolt ki, legnagyobb részük az IRO-táborokból. 1945 előtt kb 2000 magyar élt Ausztráliában. [...] A legtöbb magyar New South Wells-ben [sic!] él, Victoria államban is elég szép számmal található, a többi államban már kevesebb él. A nagyobb rész, mintegy 10.000 fő, a nagyvárosokban telepedett le. Sydney-ben 4000, Melbourne-ben 3000, Adelaideban [sic!] 1200, Brisbaneben 600, Hobartban 200 főre tehető a magyarok száma.”¹⁷⁵

Litavsky csehszlovák alkonzulnak a magyar külügy számára készített jelentése szerint a magyarok megoszlása az 1956-osok megérkezése után a következő volt: Új-Dél-Walesben 18–20 ezer, ebből Sydney-ben 12–15 ezer fő, Victoriában 6–7 ezer, ebből Melbourne-ben 5 ezer fő telepedett le. Dél-Ausztráliába 4 ezer, ebből Adelaide-be 3 ezer fő, Canberrába pedig 6–700 fő érkezhettek.¹⁷⁶



Állampolgársági eskütétel Cairns-ben, a helyi magyar közösség részvételével (QLD)

egyre erősebben kapcsolódtak be az országon belüli migrációba, ez az 1980-as évektől Brisbane, a 2000-es években pedig (a bányászati konjunktúra felfutásával) Perth népszerűsödését hozta magával.

A Magyarországról érkezők között az 1970-es évektől tapasztalható Sydney-láz a 2000-es olimpiát követően apadni kezdett, s a közlekedési és munkalehetőségek következtében egyre inkább Melbourne került előtérbe. Melbourne visszaerősödéséhez európaias hangulata és jól szervezett magyar közössége is hozzájárult. A 2000-es évektől a magyarországi kitelepülők közül egyre többen szavaztak Brisbane-re és Perthre, a kedvező munkalehetőségen kívül az előbbi mellett éghajlata, az utóbbi mellett pedig Európához való „közelsége” (11 órás repülőút) járul hozzá.

A magyarok megjelenése a kontinensen



A korai látogatók

Az első magyar bevándorlók az 1830-as években érkeztek a kontinens partjaira. Elsősorban szerencsét próbálni, vállalkozni jöttek, s néhány év elteltével tovább is költöztek. A legkorábbi szabad magyar telepes, aki véglegesen le is telepedett Ausztráliában, Friedman Izsák (1805–1875) volt. A valószínűsíthetően pesti születésű Friedman Izsák 1833-ban érkezett Ausztráliába. Életútja három városhoz is szorosan kötődött: az új-dél-walesi Sydney-hez, a tasmániai Hobarthoz, és a victorai Melbourne-höz. Több mint négy évtizedig élt Ausztráliában, ahol sikeres kereskedőnek számított. Folyamatosan ingázott a három állam között, végül – valószínűleg az aranyláz nyomán – Victoriában telepedett le. Nagy családot alapított, amely szétszóródott egész Ausztráliában, illetve Új-Zélandon. Sikeres üzletei mellett különös figyelmet fordított a zsidó vallás és közösség ügyeinek intézésére és hitsorsosainak támogatására. Ausztrália második legrégebben alapított és 1845-ben megnyitott zsinagógájában, amely Hobart belvárosában, az Argyle Street-en áll (fényképét lásd korábban) az építetők nevét megőrkítő korabeli táblán Friedman neve is szerepel. Idősebb korában a victorai Bendigóba költözött, ahol a közösség elöljárójává választották. 1868-ban végül Melbourne-ben telepedett le, itt is halt meg 1875-ben. A melbourne-i régi temetőben álló sírján jelentős nyomot hagytak az eltelt évtizedek.

A kivándorlási hullámok

„Az első világháború előtt a magyar kivándorlás országútja Nyugat-Európán keresztül majdnem kizárólag Észak-Amerikába vezetett, és még a két háború közötti időszakban is csak Dél-Amerika csábított nagyobb számban kivándorlókat. Ausztráliát földrajzi helyzete, a hosszú hajút és elszigeteltsége... az egyik legköltésesebb kitelepülés-



Friedman Izsák sírjának leszakadt kétnyelvű felirata a carltoni temetőben

nek minősítette. Ezeknek az éveknek statisztikája igazolja, hogy magyar származású és anyanyelvű bevándorlók csak egész szórványosan érkeztek Ausztráliába” – összegezte egy 1946-os jelentés az Ausztráliába irányuló magyar bevándorlás mérlegét.¹⁷⁷

Bár 1849-től minden – politikai és gazdasági – emigrációs hullámmal érkeztek magyarok (néhány tucattól pár száz fős létszámig terjedő csoportokban) a hullámok nagysága a második világháborút követően erősödött fel igazán, amikor az 1940-es és 1950-es évek hullámainak hátán több ezren szálltak partra e távoli országban („Csak elvétele akadnak Ausztráliában régi bevándorlású magyarok ..., tömegesen 1949–1950-től kerültek a távoli kontinens földjére az IRO [Nemzetközi Menekültügyi Szervezet – D.E.] útján” – tudósított egy 1954-es jelentés.¹⁷⁸ Többségükben fiatalok, egyedülállók, illetve számos kisgyermek, akik viszont már szinte teljesen az új környezetbe „nőttek bele.” Voltak, akiket rokonok vártak, de a többségük teljesen egyedül vágott bele a Föld körüli kalandba. Az 1940-es és 1970-es évek között nagy részük első ausztráliai élményeit a valamelyik befogadóállomáson (leggyakrabban a victoriai Bonegillában) eltöltött rövidebb-hosszabb időszak jelentette.

Az amerikai diaszpórában megismert emigrációs hullámok¹⁷⁹ elérték Ausztrália partjait is. Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc menekültjei közül legtöbben az aranyláz hírére érkeztek. Többen később továbbálltak, néhányan a kiegyezést követően tértek haza. A dualizmus alatt a politikai helyett a gazdasági bevándorlók domináltak. A melbourne-i Ganz-képviselő vezetőjeként tevékenykedő, a Boroondara temetőben (Melbourne, Kew városrész) nyugvó Haussegger Árpád (akinek leszármazottjai között található a jelenleg egyik legbefolyásosabb ausztrál újságírónak tartott Virgina Haussegger) kiváló munkát végzett: a victoriai malmok jelentős része magyar technikával működött a századfordulón. Az ausztráliai Ganz-képviselőt az ausztrálok még az 1960-as években is felemlegették a

magyarokkal folytatott kereskedelmi tárgyalásokon. Schneemann bécsi ausztrál kereskedelmi képviselő „megjegyezte, hogy a Ganz Villamossági Gyar már a múlt században exportált elektromos cikket Ausztráliába.”¹⁸⁰ A századfordulót követően szorosabbá váló kapcsolatoknak az első világháború vetett véget.

A korábban magyar ügyekben aktívan tevékenykedők jelentős részét internálták vagy kiszorították a közéletből. Az első világháborút követően újra érkeztek szórványos bete-



Haussegger Árpád (Kassa, 1874 – Melbourne, 1951), a Ganz-képviselő vezetőjének sírja a kew-i temetőben (Melbourne, VIC)

lepülők (például a Victoria éléskamrájaként ismert Mildurába). A második világháború előestéjén több száz fő vette útját Magyarországról Sydney és Melbourne felé. Ők politikai okból menekültek.

A második világháborút követően megindult menekültáradatból pedig már több ezren indultak meg Ausztráliába („...van egy újabb ‘emigráció’, ha annak lehet nevezni, akiket az IRO szállított és telepített Ausztráliába. Ezek a DP-isták.”¹⁸¹) Ebből az 1940-es évekbeli politikai hullámból, amelyet Amerikában a jóval nagyobb létszámok miatt évszámok szerint is el lehet különíteni, álltak össze az első jelentősebb magyar közösségek Sydney-ben, Melbourne-ben, Adelaide-ben és Perthben. Az ötvenes évek elejének politikai menekülteit 1956-ban egy nagyobb, gazdasági migrációs hullám váltotta fel, amelyet ‘56-os hullámként szoktak emlegetni. Ekkor Ausztrália több mint tízezer magyart fogadott be.

A kapcsolatok konszolidálódásával, az 1960-as évektől egészen a rendszerváltásig újra kisebb csoportokban, ám folyamatosan érkeztek a jobb élet reményében is Magyarországról.

Az első nagyobb délvidéki bevándorlási hullám az 1950-es évektől az 1980-as évekig tartott. Magyarországról a szocializmus csúcspontján, az 1970-es és 1980-as években egy újabb gazdasági hullám indult el. Az 1990-es években szórványosan érkező magyarországiak mellett a délvidékiek második bevándorlási hulláma tetőzött a kontinensen. Az 1980-as és 1990-es években többen jöttek Erdélyből is.

Az 1990-es évek elején pár év eufória következett, amikor inkább a visszaköltözés dominált. Az újonnan felnövő magyarországi nemzedékek azonban növekvő érdeklődéssel fordultak a déli félteke felé, s a szórványos bevándorlás a 2000-es évek közepétől közel egy évtizeden át erősödött, összességében több ezer fős hullámmá állva össze.*

Bár a technikai fejlődés a távolságot mára relativizálta, az Ausztráliát választó magyarok száma mindvégig mérsékelt maradt. Elsősorban a költözködéshez és a megtelepedéshez szükséges tőke hiánya ellensúlyozta a térség iránti hagyományosan nagy érdeklődést.

Az ausztráliai magyar diaszpóra civil szervezetei

A magyar diaszpóra közösségi szinterei önszerveződéssel jöttek létre a 19. században, a diaszpóra kis számánál fogva azonban a 19. század második felében az USA-ban látott egyesületi virágzás Ausztráliában elmaradt. Ha a magyarok szerveződni kezdtek, elsősorban a nagyobb létszámban jelenlévők szervezeteihez csatlakoztak, elsősorban a németekhez. A legkorábbi magyar egyesület, amelyről tudomással bírunk, 1867-ben alakult Sydney-ben. Nem lehetett hosszú életű, mert tagjai közül többen végül hazatértek Magyarországra.

A diaszpóra szervezeteire jellemző a kivándorlási hullámok szerinti szerveződés, Sydney-ben ennek köszönhetően több rövid életű szerveződésről is tudunk a 20. század első

* Ez a gazdasági hullám már általában az egész Kárpát-medencei magyar közösséget megmozgatta. Kezdetben a környező országokból általában Magyarországon keresztül vágta neki a magyar nemzetiségűek az óceánnak. Ma már a kettős állampolgárság révén közvetlenül a szülőföldről indulnak el.

felében. A második világháború előtt összesen pár száz főre tehető ausztráliai magyarság száma megduplázódott a háború előestéjén. Sydney-ben 300, Melbourne-ben 80 család telepedett le, valószínűleg ez is hozzájárult ahhoz, hogy mindkét helyen megjelentek a magyar szervezetek, amelyek azonban a háborús helyzet miatt csak visszafogottan működhettek.

A világháború utáni bevándorlási hullámokkal egyre több magyar érkezett, ennek köszönhetően növekedni kezdett a szervezetek száma is. *

Az elsősorban a tagállami fővárosokban létrejövő magyar egyleteket az idegen kulturális és nyelvi környezetben a kapcsolattartás igénye hívta életre, tartalommal pedig a hagyományörzés (sport, nyelv, szokások) töltötte meg. Az ausztráliai magyarság ahhoz sohasem volt elég erős, hogy önálló politikai szervezeteket is el tudjon tartani, a politikai célok így általában másodlagosan jelentek meg az egyesületek céljai között. Az emigránsok számának növekedésével, a második generáció megszületésével nőtt az igény a specializálódásra. Sportszervezetek vagy szakosztályok, hagyományörző, szövő-, szavaló- vagy tóráklubok jelentek meg. **

Gyorsan gyökeret vert a cserkészmozgalom is, amely máig képes megszólítani fiatalokat a Melbourne, Sydney és Adelaide környéki magyarságból.

Elkülönült szervezetek vallási alapon is létrejöhetnek. A katolikusoknál a Regnum Marianum mozgalom részben már a Kárpát-medencében is alulról szerveződött, s hasonló mintára hozta létre önszerveződő közösségeit az 1950-es években az ausztrál nagyvárosokban. ***

* Litavsky cseh alkonzul élelslátóan foglalta össze a magyar diaszpóra civil szektorának jellemzőit az 1960-as évek közepén írt jelentésében. Eszerint a magyar emigránsoknak van a legtöbb szervezetük, és ezek száma folyamatosan gyarapszik. A szervezetek tartóssága kérdéses. A magyarok nem összetartóak, szervezeteiket érkező hullámok szerint alapítják, a különböző emigrációs hullámok tagjai egymással nem beszélnek (az együttműködés hiányának elsődleges oka a „Magyarország felszabadításáról” vallott nézeteik különbözősége). A magyar szervezetek főleg a nagyobb városokban jönnek létre. A legtöbb szerveződés Melbourne-ben (17) és Sydney-ben (15) található, Adelaide-ben és Mt Isában egy-egy működik. Az egyes klubok tagsága kicsi, 10–200 fő között változik. A szervezetek fő törekvése a magyar házak megőrzése. A klubokban minden munkát a vezetőség végez, a tagság csak rendezvényekre jár. ¹⁸²

** Litavsky jelentésében megemlíttette, hogy a legnagyobb népszerűségnek a sportszervezetek örvendtek, rendezvényeiken több százan gyűltek össze, gyakran hallani a „Hajrá, Budapest!” biztatást. Az emigránsok többségét azonban nem érdeklik a szervezetek, hanem egy-egy rendezvényre járnak el, egyéb kapcsolatot nem tartanak. Ha pedig már ausztrál munkahelyük van, a magyarok nem járnak klubokba, mert a kormányzat és a munkaadók nem nézik jó szemmel a nemzeti érzelmek kinyilvánítását, az emberek nagy részének pedig mindennapos megélhetési gondjaik vannak. ¹⁸³

*** Vallási alapon jöttek létre Sydney-ben és Melbourne-ben a magyar származású zsidók szervezetei a második világháborút követően, ezek változó intenzitással évtizedeken keresztül működtek. Néhány fős tagsággal máig működik a Melbourne-i Zsidó Származású Magyarok Baráti Köre, amely éveken keresztül North Fitzroyban, majd Elsternwickben szervezte találkozóit, elsősorban a magyar nyelv ápolását tekintve feladatának. Nyilvánvaló, hogy e szervezetek összetartó erejét a holokauszt borzalmainak átélése és a hátrahagyott szülőföld és kultúra iránti vágyódás adta.

A diaszpóra szervezeti keretei általában képlékenyek: igények, illetve alkalmas személyek függvényében változnak, alakulnak, beolvadnak, átalakulnak vagy megszűnnek. Maguk a célok viszont részben képesek a kivándorlási hullámokon is átívelni (hagyományörzés), részben viszont generációról generációra eltérnek (például egyes generációk a sportot, mások az irodalmat favorizálják).

Az 56-osok érkezése minden tekintetben szervezetten zajlott. Őket Ausztrália várta, segítette, s mire ideértek, a magyar szervezetek is megjelentek már minden nagyobb városban. Az 56-osok nagy száma, viszonylag homogén élményanyaga, és a korábbiaktól eltérő megtelepedésük a saját szervezetek létrehozásának irányába hatott. Ezek egyes területeken – főleg a metropoliszokban – a generációváltást követően is továbbélhettek, más helyeken viszont az első nemzedék letűntével (például: Mt Isa Queenslandben) vagy még korábban (például: Woodonga Victoriában) elenyésztek.

Az 1970-es és 1980-as évek nemzedéke, akik jelenleg a szervezetek tagságát adják, nyelvezetben és gondolkodásmódban közelebb áll az 56-osokhoz, mint ők álltak a 40-es években érkezettekhez. Ebben a generációban nemzedéki helyett inkább területi törés tapasztalható, ugyanis a Kárpát-medence különböző pontjairól érkezők élményanyaga, magyar kultúrához való viszonya egymástól eltérhet. A külön területi alapú szervezeteknek, illetve sokszor a különböző kultúregyleteknek (szavalókör, kultúrkör, szövőkör elnevezések alatt) ez az eltérő élményanyag jelentette az alapját. Másként fogalmazva: a kisebbségi sorból érkezők új hazájukban is különös figyelmet fordítottak a magyar kultúra és nyelv őrzésére, ápolására, minden egyéb kérdés e szempontoknak rendelődt alá. A magyarországi háttérű szervezeteknél időről időre megjelenhettek politikai szempontok is (lásd például a magyar külképviseleti szervek bojkottját).

Ami azonban minden magyart képes volt egységbe forrasztani, még hosszabb időn át is, az a sport volt. A magyar fociklubok: a sydney-beli Budapest-St George, a melbourne-i Kék Duna (amely nevét a székeleyvekei hasonló nevű focicsapat után kapta), illetve a Hungaria vagy az adelaide-i Budapest generációkon átívelő és a többségi társadalom figyelmét is felkeltő működése és sikerei mögött a magyarok sportszeretete és érdeklődése állt. Bár kevésbé került reflektorfénybe, és önálló szervezetté sem állt össze, nemzedékről nemzedékre kiemelkedő művelői akadtak a vívásnak, a kajakozásnak és több labdajátéknak is.*

* Itt kell megemlítenünk az ernyőszervezeteket is. Ezek is az 1950-es években jelentek meg. Két fajtájuk létezik: országon belüli, illetve nemzetközi. Előbbi tipikus példája az 1954-ben megalakított és formailag 2014-ig működő Ausztráliai Magyar Szövetség (később: Ausztráliai és Új-Zélandi Magyar Szövetség). A tagállamok magyar szervezetei közötti koordinációs szervként alapították 2013-ban Melbourne-ben – a régivel azonos néven – az Ausztráliai Magyar Szövetséget. A generációváltás nyomán a tagállami magyar képviseleti szervek – amelyek az ernyőszervezetben egyeztetnek – is fokozatosan megújulnak. Új-Dél-Walesben és Victoriában már az 1950-es években létrejött egy-egy helyi magyar szövetség. A Melbourne-ben 2010-ben megalakult Victoriái Magyar Tanács e nemzedéki újrászerveződés egyik első lépésének tekinthető. A magyar vonatkozású nemzetközi szervezetek, mint például a második világháborút követően

Az egyesületi élet csúcspontját az 1980-as években érte el. E korszak szervezeti struktúrája viszonylag érintetlenül csak Melbourne-ben maradt fenn egészen a mai napig. Itt a lokálisan szerveződő magyar klubok máig kulturális közeget, találkozóhelyet jelentenek, bár a létszám csökkenésével az egykori területi elkülönülés már a múlté: vegyesen találhatunk minden szervezetben magyarországi és határon túli magyarokat.

A diaszpóra sajátos közegének, a magyar egyesületeknek a napjai meg vannak számlálva. A kultúra továbbításának feladatát a második generáció felé már elvégezték, az egykori gyermekek azonban e multikulturális háttérrel már elsősorban a többségi társadalom tagjaivá váltak. A rendszerváltást követően érkezett fiatalok pedig már szülőföldjükön sem a klubéletben szocializálódtak, elsődlegesen más kapcsolattartási fórumokban hisznek.

Az egyleti élet azonban a „nagy generáció” eltűntével sem fog teljesen megszűnni, csupán átalakul. Azok a szervezetek maradnak meg, amelyek képesek alkalmazkodni a változásokhoz, többet, másként kínálnak, mint korábban tették. Az egyházak körül szerveződő klubok, egyletek e szempontból előnyös helyzetből, stabil háttérrel indulnak majd, de a pár évtizedes nehéz időszakot majd egy újabb „elsőgenerációs nemzedék” nyugdíjba vonulásával talán egy következő felvirágzás fogja követni.

Az ausztráliai magyar diaszpóra intézményei – Az egyházak megjelenése

„Ausztráliában is, mint bármely más országban, ahol magyarok letelepedtek, az egyházak tevékenysége indította el a közösségi életet” – írta Faith Ferenc (1923–2010, nevét viseli a Magyar Központ könyvtára) visszaemlékezésében.¹⁸⁴ Láthattuk: az önszerveződő közösségek egyházak nélkül is létrejöttek a kontinensen, ám a tartós formák kialakulásához valóban jelentős segítséget nyújthattak az egyébként kezdetben ugyancsak önszerveződő jelleggel létrejövő felekezeti közösségek.

A megfelelő létszám és erő hiányában azonban az intézmények kiépítése a 20. század második felére toódott. Legkorábban az egyházközségek alakultak ki, de ezek is önszerveződő alapon. A nagyvárosokban és közvetlen környékükön egy-egy katolikus vagy protestáns pap vagy lelkész teljesített szolgálatot. Az első egyházközségek közel egy időben Melbourne-ben (1949) és Sydney-ben (1950) jöttek létre. Stabil egyházi szervezet kiépítése mind ez idáig egyedül Melbourne-ben sikerült, ahol a reformátusok (North Fitzroy), a katolikusok (Balaclava), illetve később a baptisták (Noble Park) is egy-egy ingatlanhoz kötődve megszervezték saját közösségeiket. A Melbourne melletti Geelongban magyar hetednapos adventista közösség is található.

Nagy lépést jelentett 1993-ban Wantirnában a Szent István ökumenikus templom átadása, illetve az Árpád Idősek Otthonának elkészülte 1994-ben. A katolikusok központja

felívelő Magyar Harcosok Bajtársi Közossége (MHBK), a cserkészcsapatok és a vitézi hagyományt éltető Vitézi Rend Ausztráliában is létrehozta területi és helyi csoportjait, melyek közül egyesek – néha már más elnevezéssel – máig működnek.



Az ausztráliai magyar református egyház temploma Melbourne-ben. Az alapító lelképásztor, Antal Ferenc (1912–1993) vezetésével a melbourne-i reformátusok 1969-ben vásárolták meg a North Fitzroy-i Szent Lukács-templomot. A gyülekezeti terem a templom melletti szürke épületben található: ez a Bocskai Központ, ahol 2004 óta a magyar konzulátus is működik. A forgalmas St Georges Road-on közlekedő villamos révén a templom, illetve a konzulátus a pár kilométerre fekvő városközpontból gyorsan elérhető.

1958 és 1999 között Armidale városrészben volt (Regnum Marianum), azt követően Balaclavában a St Coloman-templomba helyezték át, amelynek freskói és berendezése magyar hagyományokat követ. Melbourne sikerében vitathatatlan érdemeket szereztek az alapító lelkészek: a katolikus Varga Zoltán (1916–1988, szolgálatban: 1951–1988), illetve a református dr. Antal Ferenc (szolgálatban: 1949–1993), munkálkodásuk hatása máig érezhető.

Sydney-ben a katolikus egyházközség központja az 1967-ben – Forró Ferenc (1914–1974) atya erőfeszítéseit megkoronázva – elkészült Szent Erzsébet Idősek Otthona lett, a lelkészek több templomban is rendszeresen végeznek szolgálatot Sydney mellett Canberrában és Wollongongban is.



A Szt Erzsébet Otthon kápolnája (Sydney)

Sydney-ben a református egyház 1950-ben alakult meg, jelenleg Strathfieldben tartja központját, és onnét végzi a környéken szétszóródva élő magyarok szolgálatát. A reformátusok mellett időnként evangélikus lelkipásztor is szolgálta a híveket, így a Perthben is tevékenykedő Kemény Péter, később Breglec Árpád.

Adelaide-ben a Regnum Marianum egyházközség 1952-ben alakult meg, a College Park-i épület máig a közösség szolgálatában áll. A reformátusok 1950-ben alakították meg dél-ausztráliai gyülekezetüket, amely jelenleg Unley városrészben tartja az összejöveteleit.

Az evangélikusok kis számban és teljesen szétszóródva élnek a kontinensen. Néhány elhivatott lelkipásztoruk emberfeletti szervezőmunkával vállalta fel a szórvány gondozását (Bernhardt Béla Sydney-ből, Kemény Péter [1914–1989] Perthből) évtizedeken keresztül. A melbourne-i evangélikusok most már lassan negyed százada új otthonra leltek a Szent István ökumenikus templomban.

Brisbane-ben a katolikusok mellett a reformátusok és az evangélikusok is próbálták megszervezni magukat. Jelenleg az Ausztráliai Magyar Református Egyház Queenslandi Egyházközsége Brisbane-ben tartja központját, és onnét rendszeresen ellátja a környéken élő magyarok szolgálatát.*

Ausztrália hatalmas területe és a magyarok szétszórótt elhelyezkedése jól jelzi az egyházi szervezőmunka nehézségeit és korlátait. A magyar közösségek számára maga az állandó lelkipásztori jelenlét és az anyanyelvű igehirdetés biztosítása és fenntartása a legfontosabb, az eltérő felekezeti liturgia ehhez képest másodlagos. Ennek köszönhetően a legtöbb közösségben a templom közösségi találkozóhely, ahol az anyanyelvet használni lehet. A nagyobb lélekszámú magyar generációk letűnésével a templomok és lelkészek léte egyre inkább közösségképző erőt fog jelenteni, stabil pontot személyi és szervezeti értelemben is. Ebből a szempontból Melbourne, Brisbane, Sydney és Adelaide kedvező helyzetben van, hiszen ha saját tulajdonú templom a legtöbb helyen nem is, de valamilyen magyar intézmény ezekben a városokban rendelkezésre áll, amely a további munka kiindulópontját képezheti.

Magyar házak

A magyar házak felépítése a nagyobb létszámú magyar közösségek megtelepedésének egyik velejárója volt. Az információs társadalom korát megelőzően az első generációsnak szükségük volt egy találkozóhelyre, ahol az anyanyelvüket használhatták, társadalmi életet élhettek, információikat kicserélhették. A magyar házak bérlete, fenntartása, építése mindenkor jelentős tökevonással járt, vagyis bizonyos számú emberre volt szükség. Erre tekintettel ebben a térségben az első magyar házak a második világháborút követő

* A magyar református gyülekezetek működésének 1950–2010 közötti története Kósa Géza Attila szerkesztésében angol nyelven a közelmúltban jelent meg (*Calvinist Hungarians in Australia*). A források összegyűjtése, közreadása – esetleg digitalizálása – valamennyi gyülekezet szempontjából prioritást kellene, hogy kapjon, hogy az adatok és anyagok bekerülhessenek a magyarországi tudományos munkákba.



A Wantirnai Magyar Központ (Melbourne)

en jelentek meg. Később, a különböző létszámú emigrációs hullámoknak köszönhetően ezek bővültek, majd képesek voltak szétválni (vagyis számbelileg növekedni).*

A magyar házak virágkora a legnagyobb létszámú csoportok nyugdíjba vonulásával az 1980-as évek végén köszöntött be, amikor a házakon belül különböző klubok működtetése is lehetségessé vált, a tagság érdeklődésének megfelelően. A rendszerváltás hazahúzó hatása, illetve a legnépesebb csoportok megfogyatkozása azonban nagyjából a 2000-es évek elejétől-közepétől itt is éreztette a hatását. A magyar házak lassan kiürülnek, állaguk leromlik, többségük fenntartási problémákkal küszködik.**

* A magyarok számának növekedése nemcsak épületek megjelenésével, de szokások intézményesülésével is járt. Az első Szent István Napi Bált például Melbourne-ben 1951-ben tartották meg. A melbourne-i téli gyertyafényes ünnepélynek a gyökerei az 1980-as évekbe nyúlnak vissza. A háromévenként tartott magyar találkozók hagyománya 1969-ban vette kezdetét (Melbourne-ben), az egész térség magyarságát máig megmozgató, kétévenként megrendezett Hungarofeszt pedig az 1990-es években indult el. Sydney-ben a legjelentősebb magyar rendezvény az 1964 óta évente megtartott Erzsébet napi búcsú, amelynek helyszínét a Szent Erzsébet Otthon biztosítja.

** A magyarság által a 20. század közepén létrehozott kulturális színterek, formák ugyancsak hanyatlanak. A színjátszó körök népszerűsége már a televíziózás elterjedésével csökkent (bár időszakosan vannak új-



A Glendenningi Magyar Ház (Sydney)



*Szent László szobra a Punchbowli Magyar Házban
(készítette: Kolozsy Sándor)*

A generációs zárványoknak köszönhetően az egyre fogyatkozó létszámú tagság általában nem hajlandó kompromisszumos megoldások keresésére sem (például: egybeolvasás, kétnyelvűség, bérleti konstrukciók), amelyek esetleg komfortosabbá tehetnék a következő éveket.

Időrendben a magyar házak megalapítása az egyházak meggyökeresedését követte. Melbourne-ben, Sydney-ben még az 1950-es években magyar házak alapítását határozta el a közösség. A létszám növekedésével ezek az intézmények a telkek folyamatos cseréje révén előbbi helyen a Wantirnai Magyar Központtal, Sydney-ben pedig a punchbowli magyar házzal nyerték el végső formájukat.

A legnagyobb ausztráliai magyar ház, a melbourne-i Magyar Központ felépítése Wantirnában 1977-ben vette kezdetét, és 1993-ban a Szent István-templom átadásával fejeződött be. A magyar ház elkészültét a magyarság összefogása és áldozatvállalása tette lehetővé. A melbourne-i magyar közösség korábban Richmond (1957 – 1964), majd Northcote városrészekben (1964 – 1981) rendelkezett közösségi épületekkel.

raszervezési kísérletek, például Brisbane-ben). Ezen a vidéken a magyar könyvkiadás csak jelképesen volt jelen (például: Dezséry Kiadó, Adelaide). A számos magyar nyelvű újságkezdeményezés közül a legsikeresebb és leghosszabb életű végül az 1959-ben alapított *Magyar Élet* lett (Melbourne–Sydney), amelynek napjai azonban – törzsközönsége megcsappanásával – meg vannak számlálva.



Magyar rendezvény a Wantirnai Magyar Központ nagytermében (Melbourne, Victoria). Az 1990-es évekre magyar összefogással elkészült épületben egyidejűleg több, több száz fős rendezvényt is meg lehetne tartani. Autópálya mellett fekszik, a városközponttól nagyjából 20 km távolságra, de a berendezés és felszerelés mára elavult, felújítást igényel. Hiányzik a hosszú távú üzemeltetési koncepció is, amely a stabil anyagi feltételeket biztosíthatná.

Mindkét helyen a délvidekiek nagyobb létszámú megjelenése szabott új irányt a fejlődésnek, akik saját magyar házak építésébe fogtak az 1970-es és 1980-as években. Jelenleg ezek a közösségek tűnnek a legerősebbeknek Sydney-ben egy (Glendenning), Melbourne-ben két (Keysborough és Rockbank) házzal.

A kisebb diaszpórával rendelkező helyek közül Adelaide-ben az 1960-as években készült el a kiváló helyen lévő és tágas magyar ház (Norwood). Perthben az 1970-es években (Mt Lawley), Brisbane-ben az 1980-as években (Marsden) nyerték el mai formájukat a magyar házak. Számos kisebb csoport azonban ezek mellett bérleményekben találkozik, amelyekhez akár évtizedek óta kötődik. Bérelt klubhelyiségekben főleg Melbourne bővelkedik, de több ilyen találunk Adelaide-ben is.

A jelenlegi magyar házak mellett megemlékezhetünk az egykoriakról is, így a két egykori canberrairól (az egyik az 1980-as években, a másik a 2000-es években vált „egyszervolttá”), valamint a kilencvenes években eladott Budapest-St George SC székházáról (Sydney), illetve a melbourne-i Regnum Marianum házról.

A viszonylag kevés magyar ház közül valószínűleg egy-kettő marad fenn csupán az elkövetkező évtizedekben. Vélhetően azok, amelyek már kezdettől fogva felkészültek a



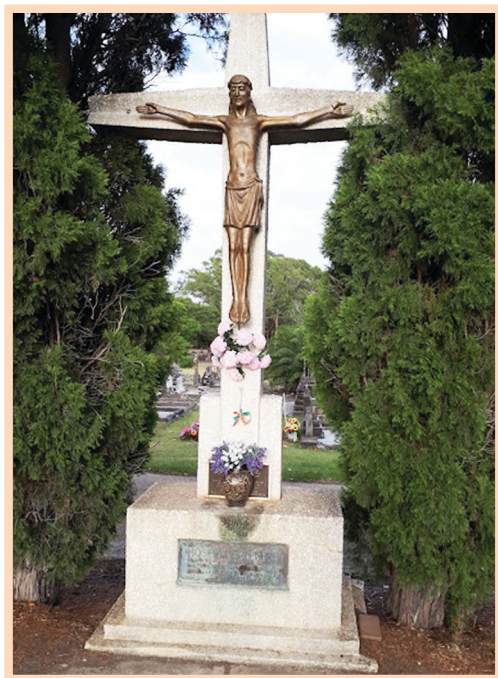
A Regnum Marianum egykori épülete Melbourne-ben, Armidale városrészben. 1957–1999 között évtizedeken át a magyar közösség egyik fontos találkozóhelye volt.

túlélésre, így például több generációt vagy különböző nemzetiségűeket is bevontak a vezetésbe, vagy a nonprofit jellegű magyar ház mellé valamilyen vállalkozást is felépítettek, esetleg más funkciókra épültek rá eredetileg is (hagyományosan ilyen az egyházakkal való kooperáció). Vagyis a túlélők az új kihívásokhoz legjobban alkalmazkodók közül kerülnek majd ki.

Sírok és temetők

Szólnunk kell még a sírokról is. A magyarok többsége az ország különböző temetőiben nyugszik. Sydney-ben már az ötvenes években felmerült egy saját sírkert gondolata, ami aztán a számos nemzetiséget és felekezetet befogadó rookwoodi temetőben meg is valósult. Itt nyugszik többek között Barcza György (1888–1961), Magyarország egykori vatikáni és londoni nagykövete, illetve Csík Tibor (1927–1976) ökölvívó olimpikon.

Melbourne-ben a carltoni temetőben a Hősök Emlékműve mögötti urnafal a magyarok számára lett kialakítva, de urnatemető található a Szent István-templomban is Wantirnában. Számos melbourne-i és sydney-i temető rejt még magyar sírokat, ezek többsége úgy fog eltűnni, hogy az anyaország nem is fogja tudni, mit veszített el. Családi gondozásban áll Lakatos Géza magyar miniszterelnök sírja Adelaide-ben. Pulszky Károly, a Szépművé-



A rookwoodi temető magyar parcellájában álló, 1966-ban a magyar közösség által emelt kereszt



Barcza György sírja (Rookwood, Sydney)

szeti Múzeum egykori igazgatójának elhagyatott sírját a magyar közösség eddig időről időre felújította, de sorsa a toowongi temető (Brisbane) elhagyatott részén végül a pusztulás és feledés lesz. E sírok messze idegenben magyar emlékhelyek is lehetnének, de hosszú távú túlélésük akkor lenne biztosított, ha ápolásukba sikerül bevonni a többségi nemzetet. Ez csak úgy sikerülhet, ha az adott személy életútja mindkét kultúra számára saját jelentéstartalommal rendelkezik.*

* Leviny Ernőt például annak a kisvárosnak a lakói, ahol villája állt, megőrizték emlékezetükben, hiszen a család számos jótékony célt támogatott az idők során. A Buda-villa így válhatott az ausztrál kulturális örökség részévé, amelyhez hozzátartozik Leviny magyar hátterének bemutatása is. Az 1939-ben Melbourne-be érkező Radó Ervin (1914–1988) 1956 és 1980 között a Melbourne-i Filmfesztivál igazgatójaként működött. Keze alatt a rendezvény előbb ausztráliai, majd nemzetközi ismertségre tett szert. Jó kapcsolatokat ápolt a magyar külképviselettel, s több alkalommal segítette magyar filmek és művészek ausztráliai bemutatkozását. Nevét színház, illetve a filmfesztivál egyik rangos rövidfilm díja őrzi Ausztráliában. Hasonlóan érdekes, magyar és ausztrál szálakat egyaránt tartalmazó életutatót járt be a szobrászként és érmészként az ugyan-csak 1939-ben megérkező Mészáros Andor (1900–1972). A korban újak és merésznek számító szobrai ma nagy megbecsülésnek örvendenek, például a sydney-i V. György Kórházba készült szobrai (Anyaság, A sebész, V. György), illetve az Emigráns szobra (1959). Érmei közül többet közintézményekben (például: Melbourne Museum, Melbourne-i Egyetem) lehet megtekinteni.

Magyar származásúak az ausztrál társadalomban



Egyéni teljesítmények

A diaszpórában az eredeti identitás csupán átmeneti állapotot jelent, amely legerősebben az első partra szálló generációt köti és mozgatja. A második nemzedék már otthonosabban mozog a többségi társadalomban, s a harmadik generációból már csak egy kisebbség ápol szorosabb kapcsolatokat az óhazával. Amíg azonban e kapcsolat létezik, az egyén mindkét országot, mindkét kultúrát képes megjeleníteni, képviselni a másik országban. Magyarországon a magyar származás számontartása egyébként is hosszú időre visszanyúló hagyományokkal bír; az ausztrál társadalomban viszont a folyamatos bevándorlás révén inkább a minél többfelé nyitást hangsúlyozzák.

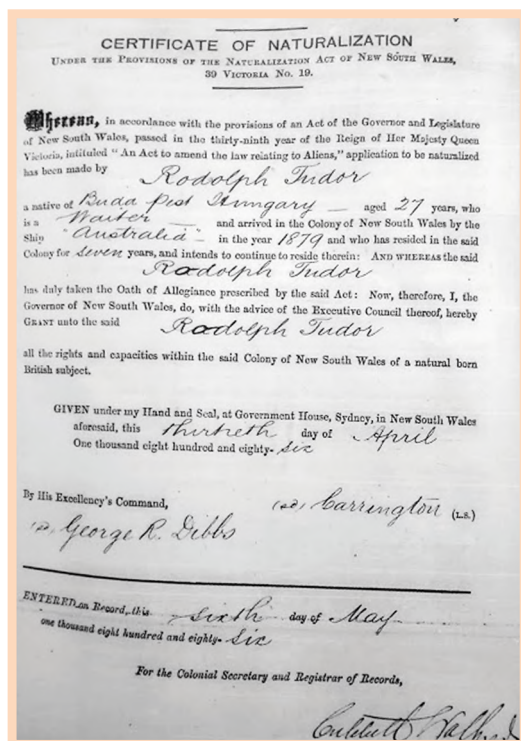
A közismertté váló magyar származásúak többsége büszke magyar származására, ehhez azonban a többségi társadalom magyarokról alkotott pozitív képe is hozzájárult. Ausztráliában már az 1960-as években többször hangsúlyozták, hogy az európai, így a magyar bevándorlóknak örülnek, ismerik és elismerik erőfeszítéseiket, munkakedvüket, és büszkék eredményeikre. Nem véletlen, hogy a 20. század közepe óta számos magas rangú ausztrál politikus fordult meg magyar rendezvényeken. A magyarokról alkotott általános kép ma is pozitív, a munkabírással mellett a kreativitás és a szabadságszeretet társul hozzá.

A magyar származásúak meglepően gyorsan és jól beilleszkedtek az ausztrál közéletbe. Az új-dél-walesi miniszterelnöki posztot betöltő (1988–1992) Nick Greiner (1946) gyerekként került Ausztráliába, a család történetéről magyar dokumentumfilm is készült, illetve egy rövid interjú.¹⁸⁵ Mensáros László színész unokatestvére, Mensáros Andor (1921–1991) fiatalemberként érkezett Nyugat-Ausztráliába. 1968-tól haláláig liberális képviselő volt, 1974–1980 között az ásványkincsekben gazdag Nyugat-Ausztrália iparfejlesztési, bánya- és energiaügyi minisztereként szolgált (ő volt az első nem brit származású miniszter a nyugat-auztráliai kormányban). Ő nemcsak a magyar emigrációval, hanem a magyarországi szervezetekkel is folyamatos kapcsolatban állt (1978-as magyarországi látogatásán fogadták a Külügyminisztériumban, a Külkereskedelmi Minisztériumban és a Magyarok Világszövetségénél is¹⁸⁶). A budapesti születésű Steve Duszpot hosszú éveken keresztül képviselőként dolgozott a fővárosi kerületben (ACT). Somlyai Alex (1946) Queensland állam egyik liberális párti képviselőjeként dolgozott az ausztrál képviselőházban (1990–2013), és egy évig (1997–1998) a szövetségi önkormányzati miniszteri posztot is betöltötte John Howard kormányában. Jelenleg Sydney-ben a magyarok által kedvelt Blacktown városrésznek magyar származású polgármestere van Stephen Bali (1964) személyében. Az egyik ausztrál párt, a két nagy párt egyike, a Liberális Párt (Liberal Party of Australia) 2017-ben Nick Greinert választotta elnökévé (szövetségi elnök). Greiner, a korábbi új-dél-walesi miniszterelnök

1983–1992 között a helyi tagállami szervezet első embere volt. A Morrison-kormány megalakulását követően a Liberális Párt elnökhelyettese is magyar származású személy lett: a melbourne-i Josh Frydenberg édesanyja 1943-ban Budapesten született. Frydenberg már 2015-től miniszterként dolgozik a különböző ausztrál kormányokban.

Számos neves ausztrál művész és tudós bírt magyar felmenőkkel. Elegendő itt csupán Orbán Dezsőre (1884–1986) és Kaszab Juditra (1920–2015) utalni, akiknek alkotói pályája Ausztráliában teljesedett ki. Solymossy Kálmán (1930–2014) balettkarrierje kis törést követően magasabbra ívelt fel új hazájában. Halálakor a napilapok kitartására, szenvedélyes munkaszeretetére és magyar gyökereire utalva mint az ausztrál balettművészet úttörőjét búcsúztatták. Rab Erzsébet (1930–2016) operaénekesnő több generációnak adta át tudását. Pikler Róbert (1909–1984) hegedűművész új hazájában is közkedvelté vált. A magyar származású nyelvészek (Vászolyi Erik, Káldor Zsuzsanna, Wurm István) bennszülött nyelvek tanulmányozása területén elért eredményei Magyarországon is ismertté váltak. A matematikus Szekeres-házaspár: György (1911–2005) és Eszter (1910–2005) munkásságát Magyarország és Ausztrália egyaránt magas szinten ismerte el. Fabinyi Andor (1908–1978) az ausztrál könyvkiadás megújítójaként vált egész Ausztráliában ismertté. Földváry Gábor (1931–2014) paleontológus 1988-ban holisztikus szemlélettel, angol nyelven, figyelemre méltó jegyzetapparátussal készítette el a Kárpát-medence földrajzi leírását (*The Geology of the Carpathian Basin*). Munkájáról évtizedekkel későbbi búcsúztatásakor is megemlékezett az ausztrál média. A híres agykutató, a sydney-i egyetemen kutató Törk István (1939–1992) emlékéért több, egyetemi hallgatók számára alapított elismerés is őrzi (Istvan Tork Prize, Istvan Tork Student Oral Award).¹⁸⁷

Az üzleti életben is számos helyen megjelentek a magyarok. Peter Abeles (1924–1999) és első felesége, Claire Dan (Dán Klára) (1919–2012) közismert volt művészetpártolásáról, utóbbi a Sydney Nemzetközi Zongoraverseny 1977-es alapításában is közreműködött. Abeles mindmáig talán a legsikeresebb magyar származású ausztrál üzletemberként említhető. Vele egy időben több sikeres vállalkozó is működött Sydney-ben (például a Csaroday testvérek, Rocky György, Erwin Graf, Henry Pollack). Léderer András (1918–2004)



Tudor Rudolf honosítási okirata
(a State Archive of NSW gyűjteményéből)



A Gresham Hotel a 19. század végén a tulajdonos képeslapjának hátulján (a Brisbane belvárosában álló hotelt 1974-ben lebontották. A képeslap lelőhelye: Haus-, Hof und Statsarchiv Wien, Sydney Osztrák-Magyar Főkonzulátus iratai, brisbane-i tb konzuli anyagok)

a húsiparban, Forgács István (1935–2012) a hajógyártásban alkotott kiemelkedőt. Straszer Pál (1911–1989) ingatlanvállalkozóként vált ismertté. A több különböző területen is sikeres Pongrácz Sándor (1923–2000) irányítása alatt érte el kiemelkedő eredményeit a sydney-i magyarok focicsapata, a Budapest (St Georges-Budapest).

A személyes életutak feltárása jelentős könyvtári és levéltári aprómunkával jár, egy-egy közösség kapcsolati hálójának feldolgozása pedig évtizedeket is igénybe vehet. Az időigényességet egyetlen apró példával illusztrálva itt csupán a szállodaiparban évtizedeken át tevékenykedő Tudor Rudolf ausztráliai életútjának főbb állomásait ismertetjük.

A budapesti Tudor Rudolf húszéves korában, 1879-ben érkezett Sydney-be. Korábban a magyar fővárosban szolgált pincérként. Ausztráliában is szállodákban keresett munkát. 1886-ban állampolgárságot szerzett. Az 1890-es években és a századfordulón két jó nevű hotelt üzemeltetett Új-Dél-Wales fővárosának központjában: a The Grosvenort és a Grand Centralt. Az 1900-as évek második felében működésének központját Brisbane-be helyezte át. Itt a dinamikusan fejlődő város két patinás szállodájának tulajdonosa lett. A Queen és a George Street sarkán álló, 1884-ben épült Lennons Hotel eredetileg háromemeletes volt, 1941-es felújítását követően MacArthur tábornok lakott itt ausztráliai évei alatt. A Tudor által megvásárolt másik hotel, a The Gresham 1890-ben nyílt meg, és 1907-ben már Tudor újította fel.

Ebben a hotelben szállt meg 1908 januárjában a csendes-óceáni szigetvilágot beutazó Vojnich Oszkár. Vojnich meleg szavakkal emlékezett meg Tudorról, aki a szállodája számára háromszínű levelezőlapokat készíttetett. Vojnich a piros-fehér-zöld szegélyes képeslapokat (lásd: fent) látva jött rá, hogy vendéglátója magyar nemzetiségű. „Isten tartsa az érdemes magyart, aki becsületes munkát végez távol a hazájától és hű maradt a tricolorhoz” – írta róla könyvében.¹⁸⁸ Tudor Rudolfnak családi gondjai miatt 1911-ben az USA-ba kellett utaznia. Nem tudjuk, hogy onnét később visszatért-e (Gubányi 1913-ban megjelent könyvében nem tesz róla említést), de szándékainak komolysága sejthető a *The Brisbane Courier* tu-

dósisából, amely szerint féltve őrzött magyar zászlóját Brisbane városának adományozta. „Ő egy magyar hazafi, ezért úgy gondolta, hogy az lesz a legjobb, ha hazájának zászlaját a város gondjaira bízta...” – zárta az adományozásról szóló cikkét az újság.¹⁸⁹

A sport területén ugyancsak sok magyar származású versenyzőt találunk. Az első fecskék a két háború között érkeztek. A korszak legnagyobb eseménye: a magyar történelmi szempontból is nevezetes 1956-os melbourne-i olimpiára kilátogató olimpikonok közül többen a maradás mellett döntöttek. A szocializmus évtizedeiben is érkeztek kiváló sportolók Európából, de mellettük a magyar származású második és harmadik generációsok közül is több élvonalbeli játékos került ki, akiket elsősorban már csak a nevük alapján ismerhetünk fel. A magyar edzők, tanácsadók munkájának is köszönhető bizonyos sportágak felvirágzása, így a vívás, a vízilabda és természetesen az európai foci (soccer).

Még az 1930-as években érkeztek a többszörös magyar és ausztrál bajnok sakkozó Steiner Lajos (1903–1975), illetve Szabados Miklós (1912–1962) és Kelen István (1912–2003) többszörös asztalitenisz-világbajnokok. Hódi László (1934) kosárlabdázó az 1960-as olimpián a magyar, az 1964-es olimpián az ausztrál csapatot erősítette. Az 1956-os olimpia férfi ausztrál kardcsapata kivétel nélkül magyarokból állt (Szőke Sándor, Fadgyas László, Kovács László, Mártonffy Sándor, Szántó Imre). Már Melbourne-ben született Greg Benko (1952), aki számos amerikai versenyen is diadalmaskodott. Rozsnyói Sándor (1930–2014), a melbourne-i olimpia egykori olimpikonja később visszatért Ausztráliába. Árok Ferenc (1930), a magyar focisták legendás trénera Jugoszláviából került Sydney-be, miután Magyarországról nem sikerült edzőt



A St George–Budapest öt edzője egy fotón (balról jobbra: Csárdás József, Hegyes Lóránd, Vlasits József, Árok Ferenc, Rale Rasics)¹⁹⁰



Les Murray beszédet mond Ürge András kiállításának megnyitóján (Sydney, 2013)



Ürge András: Négy évszak

szereznie az ottani magyar csapatnak.¹⁹¹ Pekli Mária (1972) dzsúdóban, Balogh Suzanne (1973) lövészetben, Vörös Jason (1976) krikettben, Veszprémi Patrick (1989) ausztrál foci-ban ért el kimagasló eredményeket.

A foci népszerűsítéséért – az 1948-ban érkező Andrew Dettre (1925) mellett – évtizedeken át sikeresen munkálkodott az SBS televízió munkatársaként a magyarságát mindig büszkén vállaló Les Murray (1946–2017), akinek testvére, Ürge András (1943) festőművészként vált ismertté az új hazában.¹⁹²

A Kispest FC egykori játékosa, Puskás Ferenc (1927–2006) szobrát (amelyet a kispesti születésű Domonkos Béla szobrászművész készített) 2016-ban avatták fel Melbourne-ben. Puskás 1989–1992 között egy helyi görög futballcsapat (South Melbourne Hellas) edzőjeként dolgozott Victoria állam székhelyén. A szobrot egy helyi magyar származású vállalkozó, Bélteki Róbert kezdeményezésére állították fel a melbourne-i olimpiai parkban, közel ahhoz a stadionhoz, ahol egykor a véres vízipóló-mérkőzés zajlott a szovjetek és a magyarok között (a jelenetet a *Szabadság, szerelem* című film idézte fel).



A vízilabdameccs egykori helyszíne (a korábbi Westpac, a jelenlegi Holden Centre) a melbourne-i olimpiai parkban. Az épület egy 1952-es nemzetközi tervpályázatot követően 1954–1956 között olimpiai uszodának készült, jelenleg a Collingwood FC edzőkomplexuma működik itt.

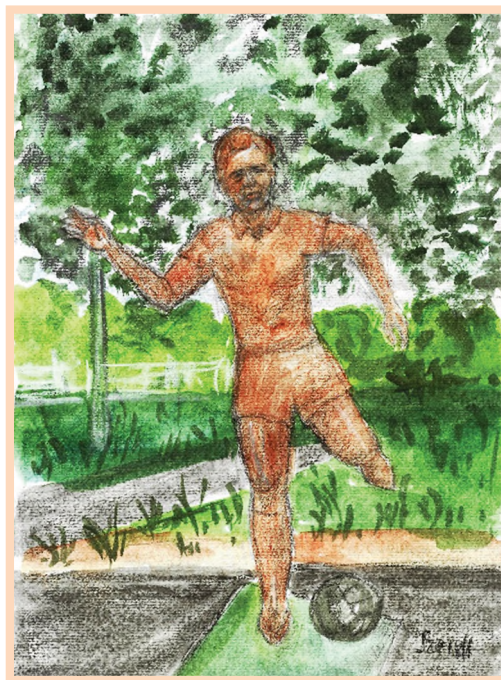
A műalkotás egyszerre szólítja meg az ausztrál és a magyar társadalmat, hiszen a konkrét eseményen túl a szobor Melbourne gazdag sportéletére, illetve – a 60. évfordulón – a déli féltekén szervezett első olimpia eseményeire egyaránt utal, egyúttal a nagy magyar focista életének több fordulópontját is megidézi. Puskás Ferenc ugyanis az 1956-os forradalmat követően külföldön maradt. Emigrációjának éveiben előbb játékosként, majd edzőként a világ több országában megfordult. Ausztráliai munkáját követően végleg visszaköltözött Magyarországra.

Csoportos eredmények

Az új társadalomba való beilleszkedés útján az egyénnek egyedül kell végigmennie. A diaszpóra különböző szervezetei csupán kiegészítő háttérrel kínáltak az egykori értékrend, nyelv és kultúra megőrzéséhez, a személyiség és a tehetség kibontakozása azonban a befogadó közegben kellett, hogy megtörténjen. Egészen kivételes alkalmat és lehetőséget kínált, ha az egykori kultúra elemei teljes egészben képviseltek valami újat, és hordoztak értéket a befogadó társadalom számára.

A magyarság és a helyi magyar kultúra általában került az ausztrál társadalom érdeklődésének középpontjába az '56-os események kapcsán. A szimpátia már a melbourne-i olimpia során, majd az első magyar menekültek megérkezését követően is érezhető volt. Hasonló figyelem övezte Mindszenty bíboros látogatását is, aki a szétszóródott magyarság „hitét erősítendő” látogatta végig élete alkonyán az ausztráliai magyar közösségeket (még a távoli Mt Isába is eljutott). Mindszenty sorsának alakulását az ausztrálok már letartóztatásától kezdve figyelemmel kísérték. Ausztrália londoni főbiztosa 1949-ben jegyzéket nyújtott át a londoni magyar követnek, amelyben az ausztrál kormány tiltakozott a magyar kormány Mindszenty-ügyben tanúsított lépései miatt, s jelezte, hogy az ügy elválaszthatatlan Magyarország ENSZ-tagságától.¹⁹³

Átütő siker: a Bulletin 1976-os melléklete az ausztráliai magyarsággal, származásukkal, kulturális háttérükkel foglalkozott egy ausztráliai népcsoportokat bemutató sorozat keretében. A címlapon a kétszeres Archibald-díjas ausztrál festőművész, Kaszab Judit munka közben.¹⁹⁴



Puskás Ferenc szobra Melbourne-ben





Az ausztráliai és új-zélandi körúton lévő Mindszenty bíboros Mensáros Andor iparügyi miniszterrel beszélget.¹⁹⁵ A bíboros perthi látogatásának emlékét a magyar házban emléktábla őrzi (használt márványtáblát helyeztek el sydney-i látogatását követően a punchbowli magyar házban is).



A geelongi Csengő táncosai egy előadást követően. A jobboldali szakállas férfi az ausztrál Frank McMahon, akit a magyarok csak McMahon Feriként emlegettek. Feri véletlenül találkozott a táncosokkal, s rövid időn belül nemcsak a táncokat, de a magyar nyelvet is elsajátította.¹⁹⁷

Az ausztráliai magyarságnak legalább két ponton saját egykori kultúrájával sikerült a falat áttörnie, és megjelenie új hazájában. Az egyik ilyen terület az európai foci volt, amely néhány évtizeden keresztül lehetőséget biztosított az ausztrál társadalomba történő beilleszkedésre. A másik fontos terület: a hagyományörzés, ahol a néptánc látványos elemei (ruházat, zene, koreográfia) időről időre felkeltik a többségi nemzet érdeklődését. Nem véletlen, hogy az 1980-as évek elején a geelongi Csengő Ausztrál–Magyar Kulturális Klub elnökét és helyettesét meghívták a királynő fogadására, ahol beszélhettek is Őfelségével. „Próbálják megtartani őseik szép tradícióját és színes kultúráját” – biztatta őket a királynő.¹⁹⁶

S valóban: a magyar zene és tánc máig képes bármely generációt megszólítani, azokat is, akik egyáltalán nem beszélnek a nyelvet. Szép példája e hatásnak a sydney-i Transylvaniacs Együttes tevékenysége,¹⁹⁸ akik óriási lelkesedéssel a magyar kultúra autentikus közvetítőivé képezték magukat az évek során.

A magyar tudás, mint exportcikk

A magyar munkabírási és lelkesedési híre nem csupán a bevándorlókon keresztül érkezett Ausztráliába, bár a két ország közötti kapcsolatok elmélyülésében a magyar diaszpóra számának növekedése, az új hazában sikeressé vált tagjai többségének Magyarország iránti szeretete és segítőkészsége egyaránt szerepet játszott. Csupán néhány területet említve, ahol Ausztrália különös érdeklődéssel fordult Magyarországra felé.

Az egyik ilyen a Kodály-módszer meghonosítása. Az erőfeszítések előbb egy Kodály Egyesület, majd 1973-ban a Kodály Intézet felállításához vezettek. A tanárok képzése érdekében Magyarországról rendszeresen érkeztek és érkeznek zenepedagógusok.

A művészetek iránt Ausztrália mindig fogékony volt. Kázmér Zsigmond visszaemlékezéseiből, valamint a diplomáciai jelentésekből is ismert, hogy mekkora érdeklődéssel fogadták Melbourne-ben és Sydney-ben a Seregi László (1929–2012) koreografálta Spartacust, s a darab sikere vélhetően hozzájárulhatott a magyar képviselővezetőnek a főkormányzó általi meghívásához.¹⁹⁹

Lehetőség lett volna továbbá más területek együttműködésbe vonására is, ilyen esetekben azonban az időzítés, a lehetőség egyszeri voltának felismerése is komoly szerepet kaphatott. Ennek egyik ékes példáját szolgáltatják az ausztrál bauxitvagyon felfedezését követő időszakban eredmény nélkül záruló ausztrál tapogatódzások, amelyek egy ausztrál–magyar szakmai együttműködés kialakítását célozták volna.²⁰⁰

Az ausztráliai magyarság jövője

Áttekintésünk végén joggal tehető fel a kérdés: mi lesz az ausztráliai magyar diaszpóra sorsa. A kérdés azért is érdekes, mert a válasz nem intézhető el csupán a generációváltás esedékességére való utalással. Az egyes civil szervezetek bemutatásánál láthattuk, hogy a Melbourne-be és Sydney-be koncentrálódó közösség egykori szervezeti hálójára mára csak Victoriában maradt meg, de a nemzedékváltás ott is végbe fog menni néhány éven belül. Ez az intézményrendszer szűkülésével jár együtt, hiszen a fenntartó és azt használó tagság fogyatkozik meg. Természetesen minden generációban vannak tehetséges, a közösségért munkálkodni képes emberek, de a kisebb létszám csupán egyes helyek továbbélését teszi majd lehetővé. Az egyházak – az angolszász államok magyar diaszpórájának legszilárdabb intézményei – helyzeti előnnyel indulnak, hiszen az egyházi épület általában képes helyet biztosítani az önszerveződő közösségeknek is. A többi helyen valószínűleg azok a magyar házak és szervezetek képesek fennmaradni, amelyek nyitnak a kétnyelvűség és a befogadó állam értékrendje felé. Együttműködésre, összefogásra (például közép-európai, európai kisebbségek tekintetében) lesz szükség, ha egy-egy ingatlant meg kívánnak menteni. S hasonlóan: azok az egykori magyar emlékhelyek őrizhetőek meg hosszú távon, amelyek valamilyen jelentéstartalommal bírnak a többségi nemzet számára. A szokások és hagyományok területén a helyzet hasonló: a nyelv gyorsan elveszik, s legtovább a kultúra éltethető tovább, ha megfelelő, a többségi nemzet érdeklődésére számot tartó elemeit sikerül kiemelni és azokra a figyelmet ráirányítani. A magyarság esetében jó esélyei vannak a néptáncnak, a cserkészetnek, a sportoknak, érteve ez alatt a focit, vízilabdát, vívást. Egy-egy magyar származású világklasszis feltűnése bármely országban és bármely diaszpórarészben hívó szó lehetne az új nemzedék számára.

A továbbélés sikeres útja

A továbbélés lehetséges útja a 21. században tehát az összekötő kapcsok megtalálása, és a sokadik generáció ezeken keresztül megszólítása lehet. A magyar klubok – mint az összetartozás speciális színterei – hosszú távon a zárványosodást segítették elő. A magyar diaszpórának kétnyelvűvé kell válnia nemcsak a hétköznapiakban, de sajtójában és szokásaiban is. A szintisza, autentikus magyar ugyanis bárki számára elérhető a Kárpát-medencében, Magyarország – hosszú évtizedek elzártságát követően – nyitva áll. A diaszpóra szervezeteinek és az új generáció tagjainak tehát ebből kiindulva inkább az adott országra és kultúrára építve kell megtalálnia azokat a pontokat, ahol a magyar kultúra megjelenhet és érdeklődést kelthet. A korábbi évtizedekből több példa említhető, így a Kodály Intézet, a Transylvaniacs Együttes, a victoriái Buda vagy az ausztrálok által magyar származásúnak tartott háborús hős, Les Maygart övező legendák.

Közös emlékezési pont lehetne a bonegillai táborban kialakítani javasolt magyar emlékszoa, amely egyszerre emlékeztetne a multikulturális Ausztrália korai időszakára és a magyar bevándorlók egyéni és kollektív szenvedéseire. Bonegilla lehetne a továbbélés

sikeres projektje: erre építve az egész magyar történelmet elő lehetne adni az ausztrálok számára is.²⁰¹

Ami a közössé tehető részen kívül esik, szükségszerűen el fog tűnni, hiszen a magyar emlékhelyek sokszor csak egyes generációkhoz kötődnek, amelyek eltűnése a kollektív emlékezet megfakulásával is együtt jár. Ki emlékszik még az első magyar bevándorlóra, Friedman Izsákra? Sírja ott porlad szét az egyébként még számontartott Farkas Márton egykori honvéd sírjának közelében Melbourne többmillió nagyvárosának közepén. Egyikük sírjára sem visznek koszorút. Éppen emiatt Magyarországnak érdemes középtávra terveznie, s a még feltárható emlékeket, emlékhelyeket dokumentálni, iratokat lemásolni, könyveket hazaszállítani. A kormány különböző, folyamatosan továbbfejlesztett programjai jó irányba mutatnak, ám mérleget, amelyből kiderül, hogy időben léptek-e, csak évtizedes távlatban lehet majd készíteni.



Lakatos Géza (1890–1967) magyar miniszterelnök (1944) sírja Adelaide-ben



Magyarország konzuli és diplomáciai kapcsolatai Ausztráliával







Mohács után Magyarország néhány rövid kivételtől eltekintve csak 1918-ban bukkant fel önálló tényezőként a nemzetközi porondon.²⁰² A Habsburg, majd 1867 után az Osztrák–Magyar Monarchián belül a kizárólagos uralkodói hatáskörben fenntartott külpolitika szűk mozgásteret biztosított, amely a magyar jelenlétet elsősorban a személyzeti politikában tette lehetővé. A térségbeli magyar diplomáciai hálózat előzményei mégis a dualizmus korába nyúlnak vissza.

Kontinuitásról azonban a hektikus 20. században nem beszélhetünk, inkább a lassú hálózatépítési törekvésekről, amelyeket minden rendszerváltással újra kellett kezdeni. A Monarchia hálózatát személyzeti és szervezeti értelemben is elmosta az idő, s elvesztek az évtizedeken keresztül alakított tapasztalatok, a kapcsolatrendszer és a helyismeret. A folytonosságot – szervezeti értelemben (s a távolságot tekintve ez roppant nagy siker) – csupán 1989-ben sikerült biztosítani.

A diplomáciai kapcsolatoknál ugyanis a gazdasági érdekek és a külhoni diaszpóra kettőstét egy speciális adottság tette relatívvá: az országok közötti roppant távolság, amelyből a kapcsolatok jelentős idő- és költségigénye is származott. Ilyen távolságban különösen hosszú időre – nyugodt, prosperáló periódusra – volt szükség a kapcsolatok felvételéhez, a diplomáciai hálózat kialakításához, alkalmas személyek kijelöléséhez, az együttműködés lehetséges területeinek beazonosításához, a kapcsolatok elmélyítéséhez.

Ezek az előfeltételek az elmúlt két évszázadban voltaképpen háromszor álltak fenn: a kiegyezést követően (1867–1914), a Kádár-rendszerben (1956–1989) és a rendszerváltás után (1989 után).

A diplomáciai kapcsolatok kezdeti formái

A diplomáciát megújító 1815-ös bécsi kongresszust követő évszázad Nagy-Britannia fel-emelkedésének időszaka volt. Ausztriára mint a kontinentális egyensúly fontos szereplőjére tekintettek a La Manche-csatornán túlról. Követek révén a két ország diplomáciai kapcsolatai a 18. századtól kölcsönössé és rendezetté váltak. Ezt követően a két birodalom, az angol és az osztrák területén – így az Ausztráliában vagy Magyarországon – felmerülő kérdéseket diplomáciai úton képesek voltak megoldani.

A konzulátusok megjelenése

A 19. század közepén előbb az ausztrál gyarmatok önkormányzatának kiépülése, majd a kiegészítés révén az osztrák állam államszervezetének átalakulása, a kereskedelmi kapcsolatok keresése és felívelése a szorosabb együttműködés irányába hatott. A kapcsolatok kiépülésének kezdeti mozgatórugója tehát a kereskedelem volt, ehhez azonban a helyis-

meret, a helyben lét elengedhetetlen feltételnek számított. A Monarchia térségbeli terveinek kedvezett a Német Birodalom 1871-es megalakulása, amely a korábbi kis német államok diplomáciai személyzetének szélnek eresztésével járt.

Az első két osztrák–magyar tiszteletbeli konzult Sydney-ben és Melbourne-ben 1871-ben nevezték ki.*

A konzuli hálózat kiépülése

Az alkalmas személyek megtalálása nem ígérkezett könnyű munkának. A kinevezettek listáját áttekintve látható, hogy az első generációs – az új környezetbe sikeresen beilleszkedett – állampolgárok mellett később megjelentek a született ausztrálok. Ők, a fogadó állam társadalmának avatott ismerőiként, akár több államot is képviselhettek egy időben (lásd például Nyugat-Ausztrália), helyismeretükkel pedig nehéz lett volna versenyezni. A hivatásos diplomaták csak a századfordulót követően jelentek meg az egyre inkább központtá váló Sydney-ben (1902-től



A Colonial Mutual Life Building épülete a Martin Place és a Pitt Street sarkán Sydney-ben (eredetileg 1892-ben épült, 1975-ben átalakították). Az épület 3. emeletén bérelt 2 irodát az Osztrák–Magyar Főkonzulátus 1903–1905 között (itt már saját telefonszámmal is rendelkezett, az irodát a 3732-es számon lehetett elérni). A főkonzulátus 1906-ban pár méterrel feljebb, a Castlereagh Street 24. szám alá költözött, és ott is maradt 1914-ig (Ez akkor a Martin Place keleti sarkán állt, a tér 1930-as években lezajlott bővítésekor azt az épületet elbontották).

* A Sydney-ben működő Kummerer Rudolf (Rodolpo) 1868 és 1871 között Bajorország képviselőjeként tevékenykedett, és 1871-ben igazolt át az Osztrák–Magyar Monarchiához (hasonlóan német szolgálatban kezdett az első adelaide-i osztrák–magyar konzul Treuer Adolf is). A köztisztletnek örvendő melbourne-i vállalkozó, Thonemann Emil első generációs osztrák volt, halála után testvére szolgált tovább tiszteletbeli konzulként.



A sydney-i osztrák-magyar főkonzulátus és a térségbeli konzulátusok joghatósága és konzuli kerülethatárai az első világháború kirobbanásának évében²⁰³

főkonzulátus), ahová a világháború előtti években már Ausztrália mellett Új-Zéland és a szigetvilág is tartozott (vagyis az 1910-es évekre a Sydney-i Főkonzulátus működési területe már megegyezett a Canberra székhelyű nagykövetség 1975 és 2015 közötti működési területével).*

A konzuli hálózat több lépcsőben épült ki a térségben: elsőként Sydney-ben és Melbourne-ben, második körben Adelaide-ben. Ezt követően Aucklandben (Új-Zéland) 1897-ben, majd a negyedik hullámban Brisbane-ben, Perthben és az egyre jelentősebb ipari központtá váló Newcastle-ben (alkonzulátus).

A különálló gyarmatok időszakában a konzuli működés határai egybeestek a gyarmati határokkal. Kezdetben az egy konzul–több állam elv mentén a melbourne-i tb. konzul Victoria és Tasmánia, az adelaide-i konzul Dél-Ausztrália (amelynek ekkor a mai Északi Terület is a részét képezte) és Nyugat-Ausztrália, a sydney-i konzul Új-Dél-Wales és Queensland területén járt el. Az államszövetség létrejöttét és a sydney-i főkonzulátus térségi központtá válását követően az egész régió (beleértve az Aucklandből ellátott új-zélandi részt is) egységesen Sydney konzuli kerületéhez tartozott. Ezen belül a melbourne-i konzul maradt a felelős Victoria mellett Tasmániáért is, a többi konzul joghatósága pedig 1910 után egy-egy államra terjedt ki.

* Itt szükséges megjegyezni, hogy a gyakran első ausztráliai magyar diplomataként emlegetett br. Forster Pál alkonzulként (1904–1906), majd ideiglenes ügyvivőként (1906–1907) dolgozott az akkor már több fővel működő Sydney-i Főkonzulátuson 1904–1907 között. Bár általában konzulként hivatkoznak rá, a konzuli rangot csak pittsburghi (USA) szolgálata idején, 1911. január 22-vel kapta meg.²⁰⁴

Tiszteletbeli konzulok és székhely-településeik (alapítás éve) a dualizmus korában

Adelaide (1885)	Perth (-Freemantle) (1910)	Brisbane (1910)	Newcastle (1909)
Adolph Treuer (konzul) (1885–1894)	Alfred Edward Morgans (konzul) (1910–1914)	Edward Bull Wareham (konzul) (1910–1914)	Archibald Aloysius Rankin (alkonzul) (1909–1914)
Karl Ludwig Meyer (1894–1899) (mb. konzul)			
Otto Drehnen (konzul) (1899–1913)			
Fritz M. Marcard (id. ügyvivő) (1913–1914)			

Forrás: korabeli angol, ausztrál és magyar sajtócikkek, valamint levéltári iratok (MNL)

A Monarchia időszakában kiépült térségbeli hálózat tehát nagyfokú hasonlóságot mutat a rendszerváltást követő tiszteletbeli konzuli székhelyekkel. Ennek oka a nagy távolságokban, illetve a gazdasági érdekekben rejlett és rejlik. A gazdaság ugyanis már a 19. század végén is az ausztrál nagyvárosokba összpontosult, a sikeres üzletkötéshez helyben kellett lenni, helyi szinten meg kellett jelenni.



A festői szépségű Kew városrészben álló Studley Hall egy ideig Karl Pinschoff, a melbourne-i osztrák-magyar konzul rezidenciája volt.

A hálózat kiépülésével egyidejűleg pedig nyomon követhető a központosítási szándék, amely végül a sydney-i főkonzulátus kialakításához vezetett (Canberra megalapítását megelőzően ez ésszerű döntés volt). A hatékonyságot azonban nagymértékben csökkentette a személyzeti fluktuáció: Melbourne és Adelaide kivételével egyetlen helyen sem sikerült rövid időn belül a megfelelő embereket megtalálni, s ezek hiányában például Sydney-ben időről időre a német konzulok látták el a Monarchia képviseletét is.*



A Sydney-i Osztrák-Magyar Főkonzulátus körbélyegzőjének lenyomata 1913-ból²⁰⁶

A hálózat megszűnése

A hadüzenetet a diplomáciai hálózat gyors szétesése követte. Az ott maradó osztrák–magyar állampolgárokra internálás (így például: aucklandi tb. konzul), a korábban a Monarchiával szoros kapcsolatban lévőkre pedig gyakran önkéntes „száműzetés” várt (így járt például 1916-ban az akkor már több éve brit alattvaló Pinschoff-házaspár). A hadiállapot beálltával Freyesleben főkonzul a konzuli irattárat, illetve a Monarchia érdekeinek védelmét az USA főkonzulátusára bízta.²⁰⁷

Tiszteletbeli és hivatásos konzulok és főkonzulok Sydney-ben a dualizmus korában

Rudolf Kummerer (konzul) (1871–1879)	J. Mergell (konzul, majd főkonzul) (1894–1899)	Heinrich Jechlitschka (főkonzul) (1907–1913)
Otto Meyer (konzul) (1879–1885)	August Scheidel (konzul) (1899–1902)	Ferdinand Freyesleben (1913–1914) (főkonzul)
Emil Lichtner (konzul) (1886–1891)	Otto Hoenning O'Carroll (konzul, majd főkonzul) (1902–1907)	

Forrás: korabeli angol, ausztrál és magyar sajtócikkek, ausztrál telefonkönyvek és címjegyzékek, valamint levéltári iratok (MNL). A megbízott konzulok felsorolását mellőztük.

* A korabeli utazási lehetőségek miatt a személycserék (váltások) vagy az otthoni szabadságok legalább fél éves távollétet okoztak (a cs. kir. külügyminisztérium 1914-ben Bécs és Sydney között 41 napos utazási idővel számolt).²⁰⁵ Ilyenkor szokásban volt megbízott konzult kinevezni, akit a konzul maga is ajánlhatott, ennek hiányában a német tiszteletbeli vagy hivatásos konzulok képviselték a Monarchia érdekeit (például Sydney-ben több alkalommal az 1890-es években). Ha létezett a Monarchiához kötődő alkalmas személy, akkor ő is eljárhatott megbízott konzulként, mint azt az ausztriai születésű cementgyáros, August Scheidel több ízben is megtette szülőhazája érdekében.

A két világháború kora

A térségbeli kapcsolatok a két háború között nem is épültek újra, erre az újrászervezésre összpontosító Magyarországnak nem maradt ideje. Egy tétova kísérlet történt a sydney-i magyar konzulátus felállítására 1935-ben, de a tiszteletbeli konzulnak kinevezett Albert Edwin Dalwood (1863–1948) csak átmenetileg tűnt fel magyar képviselőként az ausztrál hírekben.

Saját hálózat hiányában Magyarország 1930-ban Olaszországot bízta meg a magyar érdekek képviselésével, s ez a kapcsolat egészen a második világháború kirobbanásáig működött.²⁰⁸

Ezt követően a világháború alatt Svédország vállalta el Magyarország térségbeli képviseletét, s magyar kérésre e feladatát a háborút követően egészen 1948-ig ellátta.

1948 aug 18
pol

MAGYAR KÖVETSÉG
6284/1948

London, 1948, augusztus 6.
Tárgy: Békesszerződés életbe-
lépte Magyarország és
Ausztrália között.

Melléklet: 1 db.

N.

A londoni ausztráliai főbiztos levélben értesített, hogy a Ma-
gyarországgal kötött békeszerződés ratifikációs okmányait a
moszkvai ausztráliai nagykövet 1948 július 10-én a Szovjetunió
kormányánál letétbe helyezte. Egyben közli, hogy a békeszerződés
a fenti napon Magyarország és Ausztrália között életbelépett és
a szerződésben foglalt határidők a fenti naptól számítandók.

A főbiztos levelét másolatban idezártnan tisztelettel felterjesz-
tem.

A főbiztos levelének vételét ugyancsak levélben igazoltam és
értesítettem, hogy bejelentését kormányomhoz továbbítottam.

Külgyminisztérium
B u d a p e s t

(Fülöp Gábor)
Külvetési tanácsos
id. ügyvivő h.

1948. aug. 17. 12. 1

SZÁM: 2843/1948

Magyar Országos
Levélár

A londoni magyar követség békekötésről tudósító távirata,²⁰⁹ amely szerint a békeszerződés Ausztrália és Magyarország között 1948. július 10-én lépett hatályba.

A hidegháború korszaka

Kísérletek a kapcsolatfelvételre

A svédek visszakozását követően merült fel a saját képviselet felállításának lehetősége Magyarországon, a közvetlen kapcsolatfelvétel azonban közel két évtizedig váratott magára. Átmeneti megoldásként Magyarország a londoni magyar követségen keresztül érintkezett Ausztráliával.

Az 1956-os melbourne-i olimpia kiváló alkalomnak tűnt a helyi viszonyok felmérésére. A kereskedelmi kapcsolatok mellett egyre fontosabbá váltak a gyarapodó magyar diaszpóra távolból nehezen intézhető konzuli ügyei, illetve az emigrációs tevékenység megfigyelése is. Szóba került egy melbourne-i képviselet felállítása is, sőt 1956-ban egy kiküldött attasé személyesen is tájékozódott a helyszínen, de a forradalom kitörése minden korábbi tervet felülírt.

Ausztrália közvetve figyelemmel kísérte Magyarország szovjetizálódását, több alkalommal került sor jegyzékváltásra is (például az államosítások nyomán vagy Mindszenty elfogásakor), illetve két alkalommal is befogadtak nagyobb létszámú magyar menekültcsoportot (a dipiket és az '56-osokat).

A forradalom nyomán a kapcsolatok megszakadtak, s Magyarország ezt követően sikertelenül próbálkozott többször is a nyitással, ám ekkor erre még nem volt fogadó-készség.

Úton a saját képviselet kialakítása felé

1961-ben Magyarország elsősorban az emigrációról való friss információk beszerzése (néhány feljegyzés az ausztráliai magyar diaszpóráról 1945 és 1960 között is készült) érdekében Csehszlovákiát kérte fel érdekeinek képviseletére.*

Ausztrália a képviseletet csupán konzuli ügyekben és hallgatólagosan tette lehetővé. „...1962.12.13-án a sydney-i csehszlovák főkonzult értesítették, hogy az ausztrál kormánynak nincs kifogása az ellen, hogy a főkonzulátus, mint kommunikációs csatorna működjön a magyar és az ausztrál kormányzat között konzuli természetű ügyekben”.²¹¹ A csehszlovák főkonzulátuson 1963–1965 között egy alkonzul foglalkozott magyar ügyekkel, költségeit Magyarország félévente térítette meg. Zdenek Litavsky prágai és budapesti felkészítés után 1963. május 14-én foglalta el állomáshelyét Sydney-ben. Az alkonzul működését saját misszióján és a magyar külügyön belül sem övezte osztatlan elismerés, ezért Magyarországon 1965. február 19-én úgy döntöttek, hogy a továbbiakban nem tartanak igényt a munkájára. Ha azonban a működésének közel két éve alatt hazaküldött (különösen a magyar diaszpóra számára, összetételéről és szervezeteiről szóló) jelentéseit

* Az erről szóló határozat 1962. május 3-án született meg, a mintát a kanadai Montreálban már működő megoldás jelenthette, ahol az ottani lengyel főkonzulátus látta el a magyar érdekek képviseletét.²¹⁰

vizsgáljuk, ezek tartalma alapos munkát sejtet. A jelentések hosszú idő után az első friss anyagnak számítottak az ausztráliai magyarság tekintetében, amelyekre építeni lehetett.

A gyarapodó konzuli ügyek ellátásának kényszere alatt a külügyben felmerült, hogy a már 1964 márciusától Sydney-ben működő magyar kereskedelmi kirendeltség* „jó lenne, ha... konzuli jogkörrel is fel lenne ruházva. Amennyiben ez nem járható út, megfontolandó lenne ismételten szorgalmazni az ausztrál hatóságok felé a diplomáciai vagy konzuli kapcsolatok felvételének kérdését...”²¹³

A magyar kereskedelmi képviselet jogállása körüli egyeztetések előkészítették a konzuli képviselet felállítását. Hivatalosan Ausztrália azonban csak képviselőjének a forradalom tizedik évfordulója alkalmából tett tájékoztató látogatását követően mutatott hajlandóságot Magyarországgal kapcsolatos politikájának felülvizsgálatára. 1966-ban a magyar kereskedelmi képviselő jelentette, hogy az ausztrál fél nem ellenezné a konzuli kapcsolatok felvételét, ennek nyomán született meg a 226/1966 (XI.02.) NET-határozat a konzuli kapcsolatok felvételéről (a forradalom 10. évfordulójára időzítve). Ekkor már zajlottak egy kereskedelmi egyezmény előkészítési munkái is, amelynek során az ausztrálok élénken érdeklődtek a magyar gazdasági reform állásáról.²¹⁴

A kapcsolatfelvétel során az ausztrálok, illetve a magyarok által korábban felvetett Melbourne és Sydney közül Magyarország végül – vélhetően Canberra közelségére, illetve a baráti szocialista országok képviselteinek megoszlására figyelemmel – Sydney mellett döntött.²¹⁵

A Sydney-i Főkonzulátus felállítása

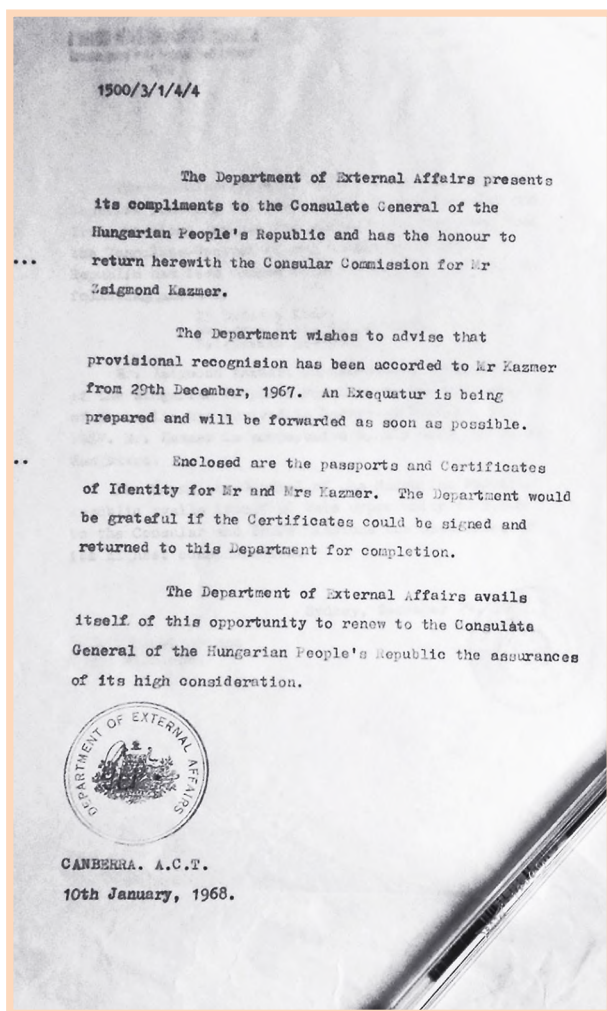
A konzuli kapcsolatok felvétele érdekében kezdett tárgyalások több hónapra elakadtak az ausztrál külügynél. A kereskedelmi képviselet átminősítése helyett végül annak egy főkonzulátus keretei közötti további működését támogató javaslat került kidolgozásra.**

* A magyar kereskedelmi képviselet létrejötte felé tett első lépésként 1963 tavaszán az ausztrál hatóságok hozzájárultak ahhoz, hogy a Hungarotext Vállalat állandó irodát létesítsen Ausztráliában Melbourne-ben vagy Sydney-ben, azonban „...az iroda nem rendelkezhet hivatalos státusszal, és létszáma nem haladhatja meg a két főt.” 1963 májusában Déry Gusztáv, majd 1965 végén Matuska Miklós került kiküldésre.²¹² 1964 közepén a Magyar Külkereskedelmi Minisztérium javasolta az ausztrál félnek kereskedelmi képviselők kölcsönös felállítását. Miután ezt az ausztrál fél támogatta, a Hungarotext képviselője – az 1963 novembere óta kint tartózkodó Menyhárt József – 1965 eleje óta „hivatalos kereskedelmi képviselő minőségben működik Sydney-ben.” A kereskedelmi képviselet jogi helyzetét azonban éveken keresztül nem sikerült tisztázni, a státuszbeli bizonytalanság nemcsak a munkát, hanem a jövőbeli tervek megvalósítását is nehezítette.

** A magyar fél tapogatózásait nehezítette, hogy Ausztrália ekkoriban jelölte ki az egyes közép-európai országokkal kapcsolatot tartó külképviseleteit, és Magyarország tekintetében hónapokon keresztül hezitáltak a belgrádi, a moszkvai, majd végül a bécsi követség kijelölése között. A keretek képlékenységét jelzi, hogy a kereskedelmi képviselet felállítását eredményező 1965. márciusi jegyzékváltás a New York-i ENSZ-képviseleten keresztül zajlott, de a magyar fél például aktívan használta tokiói és jakartai diplomáciai csatornáit is.

Miután ausztrál részről a bécsi nagykövetség lett a befutó (8 hónapnyi várakozás után), a tárgyalások felgyorsultak, s 1967-ben a magyar külügy már megkezdhetette a kijelölt főkonzul, a X. Területi Főosztályon dolgozó Kázmér Zsigmond (1933) felkészítését, aki 1967 decembereiben érkezett meg Sydney-be. Az ausztrál jegyzék szerint 1968. január 10-től kezdte meg főkonzuli működését. Bár Sydney-ben már az Osztrák–Magyar Monarchiának volt (több hivatásos) főkonzulja a 20. század elején, a független Magyarország első hivatásos képviselte és képviselője azonban csak most látott munkához.

Az első évek a főkonzulátus tevékenységi körének meghatározásával teltek, az eredeti elhatározás szerint „jellegénél, valamint létszámánál fogva, hacsak korlátozott mértékben is, bizonyos diplomáciai, politikai jellegű feladatok ellátására felhatalmazást” kapott.²¹⁶ Az ausztrálokat azonban Kázmér Zsigmond visszaemlékezése szerint jobban érdekelte, hogy milyen kapcsolatot kívánnak kiépíteni a magyar diaszpórával.*



A Kázmér Zsigmond főkonzuli működésének megkezdését engedélyező ausztrál jegyzék²¹⁷

* „...[A]usztrál részről is kíváncsian várták, mi lesz a főkonzulátus feladata: hazacsalogatni a magyarokat, beszervezni őket valamilyen illegális tevékenységre.”²¹⁸ Az ausztrál félelem a képzett és munkakedvelő magyarok visszacsalogatásától az iratok alapján valósnak tűnik. Nem véletlenül jegyezte meg az athéni ausztrál nagykövet a magyar nagykövetnél tett bemutatkozó látogatásán: az ausztráloknak „...szükségük van munkaerőre, a görög munkásokat jó munkaerőnek tartják. Tapasztalata szerint jobban dolgoznak Ausztráliában, mint Görögországban.”²¹⁹ A sydney-beli, illetve a melbourne-i magyar diaszpórával Kázmér Zsigmondnak gyorsan sikerült jó kapcsolatokat kiépítenie. Sikeréhez – vagyis az ausztrál–magyar, majd az új-zélandi–magyar kapcsolatok elmélyítéséhez és gördülékennyé tételéhez – kétszeri, egymást követő szolgálata (főkonzulként, illetve nagykövetként) jelentős mértékben hozzájárult.

Főkonzulok Sydney-ben a Kádár-rendszerben és a rendszerváltás után			
Kázmér Zsigmond	1967–1971	Wesely Tibor	1991–1995
Korbacsics Pál	1971–1976	Szilágyi Zoltán	1995–1999
Ujlaki György	1976–1980	Sági Gábor	1999–2003
Illich Lajos	1980–1985	Papp József	2003–2007
Halász András	1985–1989	Nagy Bálint	2007–2009
Varga Sándor	1989–1991		

Forrás: MNL KÜM irattár, illetve Magyar Közlöny

A diplomáciai kapcsolatok felvétele

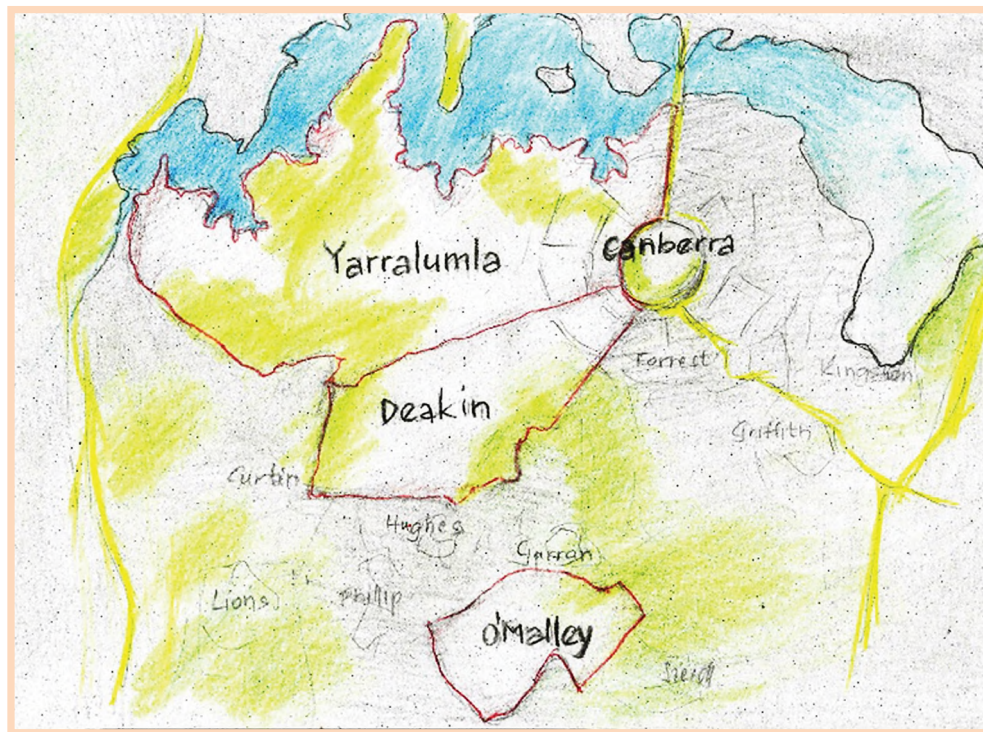
A főkonzulátus működésének kedvező tapasztalatai, valamint Ausztrália Európa irányában tanúsított növekvő érdeklődése nyomán 1972-ben sor került a diplomáciai kapcsolatok felvételére. Ez azonban csak az egyik – hivatalos – szála volt a hamarosan egyre sokoldalúbbá váló kapcsolatoknak. Ausztrália és Magyarország vonatkozásában „...államközi vonalon lényegesen több mindenre kerül sor a két ország között, mint amiről a KÜM-nek tudomása van.”²²⁰ Valóban, az 1960-as évek végén egyre több területen kezdődtek tapogatózó tárgyalások (tudományos élet, kutatási programok, kultúra, művészetek, mezőgazdasági tapasztalatcsere), amelyekre a külügyi iratanyagban csak elszórtan találhatóak utalások, és – minden szinten – egyre gyakoribbá váltak a személyes látogatások is. A hivatalos ausztrál látogatók jelentős érdeklődést mutattak az akkoriban kibontakozó új gazdasági mechanizmus iránt is, s elejtett megjegyzéseikből kitűnik, hogy általában kellemes élményekkel távoztak, többet, magasabb színvonalút láttak, mint amire számítottak.*

A nagykövetségek létesítése még váratott magára, viszont a nagykövetek kölcsönös akkreditációja rövidesen megtörtént.

* Meg kell jegyezni, hogy az államközi kapcsolatoknak kezdettől fogva létezett egy speciális, személyes kapcsolatokon nyugvó vonulata is. Lajos Szalvátor főherceg (1847–1915) 1881-es ausztráliai útját, melynek során megtekintette a melbourne-i világkiállítást is, és sajtóhírek szerint találkozott a victoriai kormányzóval, még a dualizmus időszakában több, mai szóval hivatalosként értékelhető látogatás követte.²²¹ Osztrák delegáció utazott már 1879-ben a sydney-i világkiállításra.²²² A személyes kapcsolatok hosszú szünet után a Kádár-rendszer konszolidációját követően kaptak új lendületet. A források alapján Richard Schneemann bécsi ausztrál kereskedelmi képviselő volt az első, aki hivatalos minőségben 1965 decemberében Budapesten tárgyalt, John Russell Rowland (1925–1996) pedig még a Szovjetunióba akkreditált ausztrál nagykövetként 1966. október 23-án tájékoztató látogatást tett Magyarországon.²²³ Ő 1972-ben, a diplomáciai kapcsolatok felvételét követően az első Magyarországra akkreditált ausztrál nagykövet lett. Az első ausztrál delegáció John McEwen miniszterelnök-helyettes vezetésével 1967. december 3-án érkezett Budapestre.²²⁴

Kezdetben Magyarország indonéziai nagyköveteit akkreditálta Ausztráliába is, akik jakartai székhelyükről tettek utazást a térségben, felkeresve a magyarok lakta nagyvárosokat.*

Az első ausztráliai magyar nagykövet, aki már Canberra központtal teljesített szolgálatot, Kázmér Zsigmond volt. Az ő nagykövetsége alatt sikerült az első állandó követségi épületet megszerezni az egyik diplomatanegyedben, Yarralumla városrészben.**



Diplomáciai „negyedek” Canberrában: Yarralumla, Deakin és O'Malley

* Az ausztrál reláció indonéziai magyar nagykövethöz rendelése már korábban is felbukkant a forrásokban. A melbourne-i olimpiai attaséval folytatott beszélgetésről készült feljegyzésben megfogalmazott javaslat szerint „...helyes volna utasítani djakartai követünket, utazzon át Ausztráliába és félhivatalos minőségben... tárgyaljon a konzuli kapcsolatok létesítéséről.”²²⁹ Az idők során egy kőszia kísérlet történt továbbá a tokiói magyar nagykövet akkreditálására is.

** Yarralumla – a név az őslakosok nyelvén visszhangot jelent – területén már a 19. század első felében farmokat hoztak létre. A 20. század első felében egy téglagyár is állt itt, az itt készült téglákat használták fel többek között a régi parlament épületének felépítéséhez. Az 1950-től Yarralumlának nevezett városrészben a második világháború befejezését követően folyamatosan nyíltak meg a külföldi államok képviselői, melyek közül sokat az adott országra jellemző építészeti jellegzetességek figyelembevételével építettek fel. Emiatt a canberrai buszos túrák kedvelt célpontja az eklektikus stílusú városnegyed. A követségek egy része évente tart nyílt napot, amikor az épületek belsejét is megtekinthetik a látogatók.

Ausztráliába akkreditált magyar nagykövetek

Molnár István (Jakarta székhellyel)	1974	Pordány László	1990–1995
Uranovics Imre (Jakarta székhellyel)	1974–1975	Varga György	1995–1999
Kázmér Zsigmond (Canberra székhellyel)	1975–1980	Gyürk István	1999–2003
Molnár István	1980–1984	Fodor Lajos	2003–2007
[Szarka Károly]	[1986]	Csaba Gábor	2007–2011
Ipper Pál	1984–1986, 1986–1988	Sikó Anna	2011–2015
Juhár Zoltán	1988–1990	Gruber Attila	2015–2018
[Kótai Géza]	[1990]		

Forrás: MNL Külügyi Levéltár, illetve Baráth Magdolna – Gecsényi Lajos (szerk.): Főkonzulok, követségek és nagykövetségek 1945–1990 (Bp., MTA BTKK, 2015.). A szögletes zárójel azt jelzi, hogy a megbízólevél átadására nem került sor.

Innét a rendszerváltást követően költözött át a misszió Deakin kerületbe, a mai komplexumba, amelyet magyar motívumokkal gazdagon díszített fogadóhelyisége reprezentációs célra kiválóan alkalmassá tesz.



A canberrai magyar nagykövetség fogadótermi mennyezetének részlete

A fogadóterem talán „...a nagykövetség leg-szebb épületrésze. Mintegy 15x10 méteres alapterületű és magas mennyezetű, levegős terem, hatalmas, két oldalfalát borító ablakkal. Mennyezete kazettás, mint a hazai református templomoké. A kazettákban történelmi címerek és minden magyar emberben visszacsengő versidézetek váltakoznak. Az egyik falat stilizált hadilobogók díszítik. A bejáratnál szemben, a terem végén egy zászlótartóban ausztrál és magyar lobogó emlékeztette a belépőt, hogy Ausztráliában, de magyar felségterületen van” – idézte fel a nagykövetség fogadótermének kialakítását Gyürk István nagykövet.²²⁶



A magyar nagykövetség épülete oldalnézetből (17 Beale Crescent, Deakin ACT 2600) (Canberra)

A rendszerváltást követő időszak

A tiszteletbeli konzuli hálózat újjászervezése

A dualizmus időszakában lassan kiépülő osztrák–magyar konzuli hálózat az első világháborút követően eltűnt, s a két világháború korában ennek újjászervezésére (egyetlen kivételtől eltekintve) nem is történt kísérlet. A második világháborút követően azonban még a kísérlet lehetősége is elveszett, hiszen 1950-ben magát az intézményt kivezték a magyar jogból. A tiszteletbeli konzulok kinevezése ezt követően majd a bécsi konzuli egyezmény 1987-es kihirdetését követően vált ismét lehetővé.²²⁷

A távoli Ausztráliában először Melbourne-ben, majd Brisbane-ben és Adelaide-ben nevezték ki magyar tiszteletbeli konzulokat, ezzel egy időben, 1991-ben szervezték meg a wellingtoni konzulátust is. Második körben e hálózat továbbfejlesztéseként Perthben, illetve az új-zélandi Aucklandben nyitotta meg irodáját az új tiszteletbeli konzul.*

* Érdemes megjegyezni, hogy a tiszteletbeli konzuli intézmény 1950-es megszűnését követően az első újonnan kinevezett tiszteletbeli konzul a melbourne-i volt. Theodore Henry Lustig ausztrál üzletembert 1989.

Magyar konzulátusok székhelyei Ausztráliában a rendszerváltást követően			
Melbourne (1989)	Brisbane (1991)	Adelaide (1992)	Perth (1997)
Ted Lustig (1989–2001)	Borlai Tibor (1991– 2011)	Ferdinandy László (1992–1995)	Molnár György (1997–2018)
Világos István (2004–2014)	Kovács Lőrinc (2012–)	Tóth Katalin (1995– 2017)	

Forrás: ausztrál és magyar sajtócikkek, internetes gyűjtés

Harmadik szakaszként lehetne meghatározni a tervezések időszakát, amikor az 1990-es évek közepétől nagyjából egy évtizeden át új területek bevonása (Észak-Ausztrália, Pápua-Új-Guinea, csendes-óceáni szigetvilág) is felmerült, e tervek életképességét azonban sem kereskedelmi, sem nemzetpolitikai szempontból nem sikerült alátámasztani. Problémát jelentett továbbá az alkalmas személy kiválasztása is, aki kellő tekintéllyel rendelkezik mind a fogadó, mind pedig a küldő államban, s akinél nem áll fenn annak a veszélye, hogy hivatalát magánérdekeinek érvényesítésére használja fel.

Ezzel a nehézséggel – láthattuk – a Monarchia időszakában is szembe kellett nézni, s az első generációs konzulnemzedék helyét akkoriban a született ausztrálok, illetve az Európából érkező hivatásos diplomaták vették át. E kérdés a rendszerváltást követően is felmerült, s a Melbourne-ben három évig tartó átmeneti állapot némiképp előre vetítette a jövőt.*

A jövőbe tekintve azonban nem csak az adott közösségen belül elfogadott, s abban otthonosan mozgó személy kiválasztásáról van szó, hanem magának a hálózatnak a fenntartásáról, megőrzéséről is. A generációváltás közeledtével érdemes e problémakört döntés előtt alaposan megvizsgálni.**

június 30-án személyesen fogadta Bényi József külügyminiszter-helyettes Budapesten, majd „[á]tnyújtotta konzuli pátenstét, amellyel a külügyminisztérium melbourne-i tiszteletbeli konzullá nevezi ki...”²²⁸

* A második-harmadik tiszteletbeli konzuli nemzedék tagjainak kiválasztása ugyanis összetett, ám a diaszpóra jövője szempontjából kulcsfontosságú kérdés, nem véletlenül fogalmazott árnyaltan a fent idézett KÜM-rendelet: az „...nevezhető ki, aki társadalmi állása, vagyoni helyzete, feddhetetlensége és képzettsége révén alkalmas az e tisztséggel járó feladatok és kötelezettségek maradéktalan teljesítésére” (2. § (1) bekezdés). Ehhez csupán egy kiválasztási szempontot lehet még hozzátenni: a kétnyelvűséget. A térségben kiválasztott tiszteletbeli konzulok többségénél Magyarország az utóbbi évtizedekben gondosan ügyelt arra, hogy a jelöltek az angol mellett a magyar nyelvet is tökéletesen bírják. Ez ugyanis mindkét kultúrában való eligazodásukat, azokhoz való közel kerülésüket megkönnyíti. A csak angolul tudó képviselőnek ugyanis a magyarországi kapcsolattartásban lehetnek nehézségei, a csak magyarul beszélő viszont egy egyre keményebb falakkal övezett zárványba kerül, ami akadályozni fogja Magyarország érdekeinek képviseletét a fogadó államban.

** A jelenleg zsugorodó magyar diaszpórán belül szükséges-e fenntartani egy adott helyen egy konzulátust, s ha a nemzetpolitikai szempont nem indokolja, vajon más szempont indokolja-e a fenntartásának szükség-

Konzuli iroda megnyitása Melbourne-ben

Ausztrália két legfontosabb központjának egyikében már az Osztrák–Magyar Monarchia időszakában működött konzulátus, illetve Ganz-képviselet.

Tiszteletbeli konzulok Melbourne-ben a dualizmus korában	
Emil Thonemann (konzul) (1871–1874)	Georg Stöving (konzul) (1910–1913)
Ludvig Thonemann (konzul) (1874–1882)	Gustav Mayer (id. ügyvivő) (1913–1914)
Karl Pinschoff (konzul) (1885–1910)	

Forrás: ausztrál és magyar sajtócikkek, CSKKÉK, TCT

A második világháborút követően Melbourne neve Sydney mellett több alkalommal is felmerült lehetséges magyar képviseleti központként a külügyi iratanyagban. Elegendő itt csupán a magyar külkereskedelmi minisztériumnak egy, a kereskedelmi iroda megnyitására Ausztráliában tárgyaló Déri Gusztávnak küldött táviratból idézni: „...külügynél eljárhat magyar kereskedelmi iroda Hungarian Trade Delegation vagy Hungarian Trade Representation megjelöléssel való engedélyezése érdekében stop. Tájékoztatásul 1–2 export, 1–2 import kiküldött, összesen 3–4 létszámra gondoltunk Melbourne-ben vagy Sydney-ben...”²²⁹

A helyi magyar közösség szervezettebbé válását és a sydney-i magyar főkonzulátus kiépülését követően korán megjelent a rendszeres kihelyezett konzuli fogadónapok iránti igény.²³⁰ A főkonzul által támogatott, ám a magyar külügy által elutasított helyi javaslat a jelenleg ismert legkorábbi ilyen jellegű igény a térségben. A magyar közösség elintézendő ügyei az 1980-as években tovább gyarapodtak, s végül – az Antal Ferenc református lelkeséről kialakult magyarországi kedvező benyomások, illetve a református gyülekezet épületének városon belüli központi fekvése – egyfajta „kvázi képviselet” kialakulásának irányába mutattak. A rendszerváltást követően azonban a melbourne-i szál elhalványult, hogy majd 2012-ben, a sydney-i főkonzulátus bezárását követően kerüljön elő ismét.²³¹

A főkonzulátus bezárása ugyanis – egy szakmai alapon már jóval korábban is indokolható döntés – az ottani közösség magyarországi politikai beágyazottsága miatt a szükségesnél erősebb reakciót váltott ki valamennyi résztvevőből. Az alapkérdés ugyanis nem a sydney-i magyarok konzuli szolgáltatások nélkül hagyása volt, hanem az, hogy lehetséges-e a térségben lévő magyar képviseleteket a létezőnél racionálisabban elosztani.*

gességét? Másrészt a nagy távolságok áthidalását is lehetővé tevő elektronikus ügyintézés bővítheti és/vagy könnyebbé teheti-e a konzuli ügyintézkedést, akár nagyobb területet is lefedve, mint korábban egy adott központból történt?

* Korábban már megpróbáltuk megvilágítani Ausztrália valós méreteit, és több helyen utaltunk rá, hogy e hatalmas területen a magyar diaszpóra szétszóródva él. A mai közlekedési viszonyok mellett egy kontinensen belül egymáshoz közel két képviselet fenntartása csak a diaszpóra egy részének szolgálja az érdekeit.

Melbourne konzuli központtá (főkonzulátussá vagy konzuli irodává) tételét elsősorban kontinensen belüli kiváló elhelyezkedése indokolja, amelynek révén – bár Canberrától egy-napi kocsútra (600 km) fekszik – nemcsak a victorai, hanem a dél-ausztráliai, tasmániai, sőt a nyugat-ausztráliai magyarok számára is könnyen és kedvező áron megközelíthető.*

A jelenlegi helyzet (egy melbourne-i iroda irányítása a canberrai központból) továbbfejlesztése a konzuli kerületek délkeletről északnyugat felé húzott tengely mentén történő felosztásával történhetne meg, de meggondolandó opció az egész kontinens egységes konzuli kerületté szervezése Melbourne központtal mint főkonzulátussal, a jelenlegi technikai fejlettség ugyanis a konzuli ügyek egy központból történő ellátását már lehetővé tenné.



Az Ausztráliai Református Egyház tulajdonában lévő Bocskai Központ Melbourne-ben (123 St Georges Rd, North Fitzroy VIC 3067). 2004 óta az épület adott otthont a tiszteletbeli konzul irodájának, majd 2014-től a konzuli irodának

A már meglévő két képviselő átpozicionálása révén a magyar közösség nagyobb része látható el hasonló vagy kedvezőbb erőforrásokkal. Az, hogy egy Magyarországtól távoli, nagy kiterjedésű országban a modern technika világában a konzuli szolgáltatásokért utazni kell (maximum 300 kilométert, mert Sydney és Canberra között ekkora a távolság) nem lehet nyomós érv a fejlődéssel szemben.

* Ezen túlmenően mérete, ausztrál gazdaságon belül betöltött pozíciója, jelentős számú és jól szervezett magyar közössége, továbbá jövőbeli fejlesztési lehetőségei mind kiemelt szerepét erősítik.

A másik fontos szempont a magyarság helyi megoszlásában és rétegződésében lellehető fel. A sydney-i magyarságról – a főkonzulátus öt évtizedes működésének köszönhetően – rengeteg adatot sikerült begyűjteni, ezek értékelése a levéltári iratok kutathatóvá válását követően a távoli jövőben valósulhat majd meg. Melbourne-ről ilyen közvetlen, első kézből származó információink korábban nem voltak, viszont most ilyen jellegű tájékozódásra is lehetőség nyílik.*

A konzuli kapcsolatok jövője

A modern technika és a távoli konzuli képviseleti hálózat jövője

Az információs forradalom révén lehetségessé váló távoli ügyintézés a konzuli ügyek intézését jelentősen megkönnyítheti. Érdemes lenne tehát e szempontot a hosszú távú tervezésnél figyelembe venni, hiszen ily módon csökkenthető a konzuli létszám, részben vagy egészben kiválthatóak egyes konzuli képviseletek, ugyanakkor több ponton is gyorsítható az ügyintézés.

A jövő ugyanis ezen a területen nem a képviseletek számának növelésében, hanem a szakképzett és mobilis gárda fenntartásában rejlik, akik akár egy központból képesek ellátni egy adott térség (vagy kontinens) konzuli ügyeit. Ehhez azonban stabil szervezeti és informatikai háttér szükséges, amelyre igény szerint ráépíthetőek vagy leszerelhetőek az „egységek”: a konzuli részlegek. A konzuli struktúra ugyanis ebben a világban már csak maximum 10–15 éves ciklusokra tervezhető, ezt követően a technikai fejlődés a struktúra teljes átalakítását is eredményezheti.

Megismerve az ausztráliai konzuli hálózat múltbeli központjait és jelenlegi hálózatát, most talán a jövő is könnyebben tervezhetővé válik.**

Ausztrália fejlődési irányait nézve a néhány évvel korábban bezárt sydney-i képviselet feletti kesergés helyett a konzuli és diplomáciai hálózat újfajta, a 21. század kihívásaira gyorsabban reagáló diplomáciai és konzuli hálózat alapjait kellene lerakni a közeljövőben.***

* A konzuli iroda egyelőre félkész állapotban lebeg, ebből célszerű lenne továbblépni. Bármilyen közép- vagy hosszú távú döntés születne is azonban, csak a diaszpóra egészét, múltját, jelenét és fejlődésének jövőbeli irányait együtt szemlélve szabad azt meghozni. Célszerű a döntést szakmai érvekre építeni, s mindenekelőtt abból kiindulni, hogy a magyarság két fő térségbeli központja, Melbourne és Sydney nem egymást kizáró, hanem kiegészítő tényezők.

** Bár a hatalmas óceániai konzuli kerület 2015-ben teljes egészében az újonnan megnyíló wellingtoni magyar nagykövetséghez került,²³² fontos utalni rá, hogy az itt található egyes államok hagyományosan más relációkkal állnak szorosabb kapcsolatban, ami a jövőbeni feladatellátást esetleg megnehezítheti. Ausztrália vonatkozásában mindenképpen meg kell említeni Pápua-Új-Guineát (PÜG), amely az első világháború befejezését követően közel hat évtizeden keresztül ausztrál igazgatás alatt állt. PÜG máig kötődik Ausztráliához, az ottani magyar érdekek képviselete egyértelműen Canberrából látható el legkönnyebben.

*** Egyes elemek, így az új-zélandi nagykövetség, a melbourne-i és a sydney-i konzuli iroda működését az első pár év tapasztalatai alapján értékelni szükséges. El lehetne gondolkodni egy további, perthi képviselet

Sydney újranyitáskor annak újrapozicionálását is érdemes megfontolni. Vajon a konzuli ügyek mellett milyen más funkcióval egészíthető ki az állomáshely profilja (például térségbeli turisztikai központ vagy kulturális intézet)? Milyen kapcsolat építhető ki a konzuli iroda és a hozzá viszonylag közel fekvő nagykövetség között egy olyan világban, ahol a távolságok csökkenése révén Sydney metropolisza lassan magába „szívja” a fővárost, Canberrát?*

A sydney-i konzulátus székhelyének változása 1867–2018 között	
Időszak	Városrész
1867–1914	Belváros (City)
1914–1967	Nincs képviselet
1968–2009	Keleti külvárosok (Eastern Suburbs)
2009–2018	Nincs képviselet (Canberrai Nagykövetség által biztosított állandó konzuli jelenlét)
2018–	Belváros (City)

Forrás: ausztrál címjegyzékek és telefonkönyvek (1867–2009)

A diplomáciatörténet hasznáról

A magyar nyelvű szakirodalomban többször érintett ausztrál–magyar diplomáciai kapcsolatok magyar szálának felvázolása révén jelezni kívántuk a téma történeti mélységét, illetve a történetiség mint módszer és szempont fontosságát a külügyi döntések meghozatalánál. Bár maga a reláció távolinak és Budapestről nézve kissé súlytalanak tűnik, e közel másfél évszázados kapcsolatrendszer eddigi fejlődési irányai hatással bírhatnak a jövőbeli

nyitásán is. Vajon a tiszteletbeli konzuli hálózat fenntartható-e, és ha igen, milyen feltételekkel, milyen szerepkörben a jövőben? Az elmúlt évek tulajdonképpen két modell: a centralizált és a decentralizált egymást követő kiépítését célozták a térségben. Mindkettő mellett és ellen is hozhatóak fel érvek, hosszabb távon azonban az egyik koncepció mellett kell dönteni, és annak kiépítését rövid időn belül, költséghatékonyan és a konzuli szempontok elsődleges figyelembevételével kell megvalósítani.

- * Ha a sydney-i konzulátus helyén és szerepén gondolkozunk, fontos, hogy ne csupán 1968-ig tekintsünk vissza az időben, hanem a kiegészítéstől, 1867-től kövessük nyomon a konzulátus történetét. Innét nézve rögtön két fontos megállapítást is tehetünk. Egyrészt a jelenlegi nem a második, hanem a harmadik magyar konzulátus a városban, hiszen az osztrák–magyar előzményeket is ide kell számítanunk. Másrészt a jelenlegi helyszín, a Kent Street csupán pár száz méterre található a Martin Place-től, amelynek a környékén Sydney legkorábbi „diplomáciai negyede” kialakult. A konzulátus tehát nem egy új helyszínen nyitott meg 2018-ban, hanem csupán egy évszázad után visszaérkezett oda, ahonnan az első világháború kitörése elsöpörte: a belváros közepébe. Időtartamot is nézve (l.: bővebben a táblázatot): három, nagyjából hasonló hosszúságú időszakot – és egy évtizedes átmeneti időszakot – követően a magyar konzulátus az új szakaszt ismét a belvárosban kezdi meg.

stratégia kialakítására is. Különösen akkor, ha Ausztráliát nem mint egy távoli egzotikus országot, hanem mint a kereskedelmileg fontos Ázsia jövőbeni nyersanyag- és természeti erőforrás-raktárát szemléljük.

Rövid áttekintésünk során utaltunk a konzuli szolgáltatások mobilizálásában rejlő fejlesztési lehetőségekre, amelyek az egész kontinensen szétszóródott magyarság ügyintézését valóban megkönnyíthetnék, valamint a külképviseleti hálózat továbbfejlesztésének lehetséges irányaira. A diplomácia komplex és sokszor interdiszciplináris megközelítést igényel, a hosszú távon is megalapozott döntések kimunkálásához szakértelemmel és tapasztalattal bíró apparátus szükséges.



Az első ügyfél a Melbourne-i Konzuli Irodában (2013)



Összegzés



Ausztrália mint kontinens és mint ország bemutatására tettünk kísérletet az eddigiekben. A kaland azonban nem ér itt véget, hiszen a következő oldalak számos gyakorlati információval kívánnak hozzájárulni a személyes megismerés és felfedezés megkönnyítéséhez.

Témánk tárgyalását néhány alapelv mentén igyekeztünk elvégezni.

Ausztrália nem értelmezhető e kettősség: ország és kontinens egyidejű bemutatása nélkül. Ennek során azonban nem szabad megelégedni a történelem vagy kultúra hagyományos tárgyalásával, hanem az egyediség alapját képező – földrajzi és biológiai – különbségekre külön fel kell hívni a figyelmet. E nélkül könnyen előfordulhatna, hogy az Európából érkező látogató – miután nem tudja, mit is keressen – úgy távozik, hogy a lényegyet nem látta még akkor sem, ha az ott volt előtte. Ausztrália legfőbb jellemzője európai szemmel le nem írható egyediségében rejlik, ennek keretei azonban csak huzamosabb tartózkodás során, lassan bontakoznak ki a kíváncsi szemlélő előtt. Terjedelmi keretek által behatárolva elsősorban támpontokat kívántunk adni a további, mélyebb ismerkedéshez.

Ausztrália egykor és most

A még ma is ritkán lakott kontinens felszínét legnagyobb mértékben máig a Természet formálja. Érintetlen szépségét és pompáját még ebben az egyre gyorsuló és a gyökereitől eltávolodó világban is számtalan helyen megcsodálhatjuk.

S mindez csupán a felszín, de Ausztrália a Föld méhében is számos kincset rejteget. A földrajzi és biológiai áttekintés már csak ezért sem mellőzhető, mert a 18. századi angol-francia vetélkedés egy szakaszában itt létesült stratégiai támaszpontból – ezen fokozatosan megismert és kitapasztalt adottságoknak köszönhetően – rövidesen jövedelmező gazdaságú gyarmat vált. A korai jelentések még a mezőgazdaság felfutására számítottak, de a bányakincsek lassan feltárt készletei vélhetően évszázadokra megalapozták az ország bányászati nagyhatalmi státuszát.

Ezzel egy időben a társadalmi változások révén a brit birodalom végvidékéből nagyjából egy évszázados fejlődés során – az önigazgatást viszonylag rövid idő alatt elnyerve – államszövetség vált, amely óvatosan elindult a függetlenség irányába. A kezdetben feyencek által dominált társadalom az aranylázak nyomán a szabad telepesek egyik célálomlásává nőtte ki magát.

A fehér Ausztrália politika csak időleges elzárkózást tett lehetővé, hiszen az első brit telepések megérkezése óta létező egyik legfontosabb problémára, a biztonságra az iránított bevándorlás nem kínált megoldást.

A második világháborús fenyegetettség a jövő újragondolását elkerülhetetlenné tette. A fehér Ausztrália politikát fokozatosan felváltó multikulturális országkonceptió azonban elsősorban nem az eszméken, hanem a közjóban gyökerezik. Egy objektív kritériumokon alapuló bevándorlási rendszer segítségével nemcsak a népességnövekedés szükséges üteme biztosítható, hanem a megfelelő képzettségű és életkorú emberek bebecsátása révén a társadalom összetétele is könnyebben formálható. Az évtizedekkel korábban kidolgozott koncepció eddigi pozitív eredményei különösen jól kirajzolódnak a más ázsiai, illetve európai országokkal és társadalmakkal való összehasonlítás során (lásd például korfa, népesség megújulási képessége, társadalmi mobilitás, munkanélküliség).

Az államszövetség alapítóit azonban az angolszász vonások megőrzése is foglalkoztatta. Erre a dilemmára a 20. század megpróbáltatásai egyértelmű választ adtak; az ausztrál parlamentben található Magna Charta-változat erre emlékezteti a látogatókat. Az ország brit öröksége nem feltétlenül az uniformizált vagy formalizált kapcsolatokban rejlik, hanem mindenekelőtt a közös kulturális örökségen nyugszik. Az Első Flottával partra szálló brit örökségen, amely a nyelv, a jog és a szokások rendszerén keresztül a gondolkodásmódot több évszázados távlatban képes befolyásolni.

A közös brit örökség külső jelképei elképzelhető, hogy lassan megfakulnak, s átadják a helyüket az egyedi jellemvonásoknak – ahogy az adott ország lakossága ezt saját döntése szerint kívánja. Ám a felszín alatt a brit örökség, a közös múlt, amely Ausztráliát nem csupán Nagy-Britanniához, de a vele szinte egyivású USA-hoz és a többi angol nyelvű országhoz (például Új-Zélandhoz vagy Kanadához) fűzi, hatni fog továbbra is, és élte a kapcsolatokat.

A multikulturalitás elfogadása és a brit örökség tehát szilárd pontjai a jelenkori Ausztráliának.* Látható azonban, hogy az ország fekvéséből adódóan kezdettől fogva küzd a legkisebb kontinens-legnagyobb sziget dilemmájával is. A nagy méret-kis népesség, hatalmas készletek-gyenge ipar dichotómiái ezt a kettőséget tovább erősítik. A 19. században használt fogalmak, a Brit Ausztrália vagy az Ausztrálázsia hasonló problémára utaltak. Hol van Ausztrália helye a nemzetközi porondon pontosan? Ausztrália önálló tényező vagy az óceániai szigettenger központi csillaga? Egy déltengeri angolszász helyőrség, amelyben a briteket felváltották az amerikaiak? A délkelet-ázsiai államok közül egy vagy esetleg – nagyobb léptékben közelítve – Kelet-Ázsia része? Európa déli kapuja Ázsia felé, mint azt az erősen európai hangulatú Melbourne máig sugallja az odalátogatóknak vagy Ázsia déli kapuja inkább, mint azt Sydney sokszínűségét látva gondolnánk?*

* A multikulturalitásnak és a brit örökségnek egyaránt van biztonságpolitikai jelentéstartalma is, az előbbi a népesség szabályozásában, a brit örökség az USA-val való speciális kapcsolatban nyilvánul meg.

** Ezt a helyzeti dilemmát mi, magyarok „Kompország” lakosai, Kelet-, Közép-, Kelet-Közép-Európába ékelve, évszázadok óta generációról generációra újra megélik és folyamatosan újraértelmezzük.

Ez a képlékeny terület a folyamatosan változó Ausztrália-kép egyik legfontosabb része. Ausztrália mint ország államfejlődésének szakaszai a múltba tekintve világosan kirajzolódnak. Fegyenctelep, önkormányzó gyarmat, államszövetség, függetlenség elnyerése. A folyamat során az angolszász hagyomány változó formában, de mindvégig meghatározó maradt, egészen addig, amíg a második világháború tanulságai mind Ausztráliát, mind Nagy-Britanniát a más irányokba való tájékozódásra is fogékonyabbá tették. Az USA-hoz fűződő különleges angolszász kapcsolat hangsúlyozásán túl Ausztrália Ázsia, Nagy-Britannia Európa felé nyitott. Ezek az elsődlegesen gazdasági együttműködések az eltelt több mint fél évszázadban további területekkel bővültek, és nem ritkán különböző szintű és nyitottságú formációk létrejöttéhez vezettek.*

Bár Ausztrália jövőbeli helye, térségben elfoglalt szerepe átalakulóban van, az Ázsiához fűződő kapcsolatainak további mélyülése várható, miközben a brit örökség révén másfajta együttműködések felé is nyitott maradhat.

Mit hoz a jövő?

Ausztrália jövőbeli helyzetét sokszor az előnyök felől próbálják megközelíteni. Valóban, számos tekintetben Ausztrália jövőbeli – nagyjából 50–100 év múlva elfoglalt – pozíciója kedvezőnek tűnik. Nyersanyagkészletei mellett egyes megújuló energiaforrásai – nap, szél – is szinte kiapadhatatlan mennyiségben állnak rendelkezésre. Társadalma – a bevándorlási rendszernek köszönhetően – hosszú távon is fenntarthatónak tűnik, s e tényezők kedvezően hatnak már most is a gazdaságára.

A hátrányok azonban szinte kezdetektől fogva ismertek: az ország nagy területei üresek, és kérdéses, hogy a felmelegedés fokozódása mellett a jövőben benépesíthetőek vagy művelés alá vonhatóak-e. Az éghajlat – még ha az öntözés egyes területeken további fejlesztésekkel biztosítható is – a mezőgazdaság lehetőségeit is behatárolja. A távolságok pedig a szállítást drágítják, mind belföldön, mind pedig a külföld irányába. A másfél évszázadon át épített és modernizált vasútrendszer és úthálózat sok esetben felújításra és bővítésre szorul. A lakosság koncentrációja – már csak az éghajlati változások miatt is – a már létező központok további erősödését hozhatja magával, ez felveti a már ma is sokszor túlsúlyos és az együttélés és fejlődés gátját jelentő városi tömegközlekedés sürgető reformját.** Ennek várható költségei jelentősek. A nagyvárosok többsége közvetlen tengerparti összeköttetéssel bír, ennél fogva a várható tengerszint-emelkedés nagy részüket érinteni fogja (erre már előzetesen fel lehet készülni például a tömegközlekedési hálózat felújításánál).

* A legutóbbi próbálkozás, a Csendes-Óceáni Partnerség (TPP) egy USA által felkarolt kísérlet volt a térség kereskedelmi kapcsolatainak felélénkítésére.

** A városok vízellátása, a lakhatás biztosítása, a szükséges energia megtermelése és célba juttatása a városkomplexumok kialakulásával és növekedésével folyamatosan megoldandó és újragondolandó problémákat jelentenek. A városkomplexumokról lásd bővebben: a könyv elején.



*Kilátás a Hanging Rock (VIC) tetejéről. Joan Lindsey (1896–1984) híres ausztrál regénye, az 1967-ben megjelent *Picnic at Hanging Rock* (legismertebb filmes feldolgozását [1975] Peter Weir jegyzi) itt játszódik.*

Ausztrália tehát számos előnnyel vághat neki az elkövetkező évtizedeknek, sőt az eljövendő évszázadnak is, azonban nagy méretei és gyarapodó népessége ellenére is viszonylag könnyen sebezhető marad. Az ország számára tehát kulcsfontosságú a szilárd szövetségi rendszer kialakítása és fenntartása. Az eddigi rendszer gyökerei voltaképpen a kezdeti időkbe nyúlnak vissza, azonban mára elkerülhetlenné vált, hogy a függetlenné vált ország saját preferenciái alapján hosszabb távon is újragondolja szövetségi rendszerét, és ennek megfelelő fejlesztésekbe fogjon. A most elkövetkező évtized döntései várhatóan a következő ötven-száz év fejlődési ívét determinálni fogják.







Mellékletek



Hogyan fedezzünk fel egy kontinenst?



Általános tudnivalók

Ausztrália esetében – távoli fekvése és az európaiaktól sok tekintetben eltérő adottságai miatt – számos meglepetéssel szembesülhet az óvatlan látogató. Szögezzük le az elején: az olcsó és gyors közlekedés korszakában vétek csak azért utazni, hogy egy zsúfolt nagyvárosból pár szelfit posztolhassunk, azt bizonyítandó, hogy megjártuk a Föld másik felét is.*

Az utazási idő és az átváltozás miatt a 3-5-7 napos utak ennél többet nem tesznek lehetővé. A lélektani határ valahol két hét körül van – néhány szabály megtartásával így már van esélyünk, hogy az országról mélyebb benyomást szerezzünk.

A siker természetesen ez esetben is erőfeszítéseket kíván: az útitervet már előre érdemes összeállítani, s a – világhálón barangolva – fényképek segítségével a környezetet is feltérképezni, azaz az utat „végigbarangolni”.



Az ország urbanizált területei (világos) és az Outback (ritkán lakott, kevésbé művelt, távoli terület). Ezen a térképen nem látszik, de a világos területet egyes helyeken még egy átmeneti sáv is csökkenti, így az Outback területe nagyjából a kontinens területének 80%-ára terjed ki²³³

* A távolság még akkor is jelentős, ha tudjuk, hogy ma már a legfontosabb nagyvárosokat Ausztráliában (és Új-Zélandon) Budapestről viszonylag egyszerűen, 1-2 átszállással, 20-30 óra alatt elérhetjük.

Tervezés

A tervezés nem más, mint lehetőségeink és az adottságok előzetes számbavétele (mit-hogyan-mikor), előzetes tájékozódás úticélunkról, az ottani körülményekről, amelyek túránkra hatással lehetnek.

Angol nyelvtudás nélkül viszonylag nehéz az országban boldogulni, még annak ellenére is, hogy a lakosság maximálisan segítőkész. A felkészülés során a beépített fordító-programok segítségével minden szükséges információt összegyűjthetünk, majd – ha ronklátogatásra megyünk – a helyi magyaroktól további híreket is megtudhatunk. A nagyvárosokból való kimozdulás – az ország elhagyatottabb részeire való behatolás mélységével arányosan – igényli az ausztrálokkal való kommunikációt is (így címünk, elérhetőségünk megadását a szálláson). Az angol nyelv alapvető ismerete nélkül az ország meglátogatása csak szervezett túra keretében vagy angolul beszélő kíséretében javasolt.

Bármilyen szép útikönyvek jelenjenek is meg magyarul, a naprakész információk a legfrissebb angol nyelvű útikönyvekben találhatóak. Ezt érdemes kiegészíteni – ha nagyvárosból kimegyünk – az autós túraatlasz legújabb verziójával is, illetve Ausztrália és legközelebbi szomszédja, Új-Zéland külügyi tájékoztató oldalait is megéri felkeresni.

A tervezéshez szükséges továbbá az időjárási feltételek folyamatos nyomon követése is. Az időjárás, a bozóttüzek, illetve az utak járhatóságával kapcsolatos hírek a legfontosabbak, ezekről előzetesen és a túrák során is folyamatosan tájékozódni szükséges. Az, amit európai szemmel szimpla viharnek vélünk, könnyen lehet erősödő ciklon, amelyből végül evakuálni kell a lemaradókat. A távoli füst pedig jelezhet közeledő, akár az úton is átcsapó bozóttüzet, amelynél az előzetes tervezésen a túlélés múlhat.

Tudnunk kell, hogy internet és telefon elsősorban a lakott területeken érhető el, tehát indulás előtt reggelente érdemes az új híreket beszerezni. Az ország nagy, a nagyvárosok pedig – különösen Sydney és Melbourne – Budapesthez képest óriásiak, GPS nélkül tehát csak nagy nehézségek árán boldogulhatunk.

Amihez pedig elektromosságra van szükség, az az európaiaktól eltérő csatlakozóval működik, tehát legkésőbb a reptéren érdemes átalakítókat beszerezni.

Ha pedig vezetünk – kocsni nélkül felesleges elindulni –, a nemzetközi jogosítvány kiváltásáról nem szabad megfeledkezni. Bár ma már magának a magyar jogosítványnak kellene kétnyelvűnek lennie, amíg ez be nem következik, kénytelen az utazó előzetesen a papíralapú kiegészítést megrendelni a kormányablakban (érdemes néhány héttel az indulás előtt). S miután bármi megeshet egy hosszabb úton, az autót érdemes több vezetőre kibérelni, tehát lehetőség szerint a nemzetközi jogosítványt minden vezetni tudó váltsa ki. Ha erre nem marad idő, egy hiteles angol fordítás – még ha többbe is kerül, a legjobb helyi fordítóval intézni – is segíthet.

A papiroknál járva pedig a legfontosabb teendő az útlevelel érvényességi idejének ellenőrzése, mert ha ilyen távolságban lejár, csak plusz nehézségek árán lehet újat igényelni a hivatalos konzuli képviseleteken. Indulás előtt tehát a legjobb, ha gyorsan csináltatunk egy 10 éves útlevelet is, s a biztonság kedvéért a magyar anyakönyvi kivonataink szkennelt

változatait is vigyük magunkkal. Ezeket szerencsés esetben nem kell fordíttatni, mert az újabb típusok többnyelvűek.

A vízum kiváltása a beutazás alapfeltétele. Vízum nélkül Ausztráliába nem lehet beutazni, sőt, már a repülőre felszállni sem. A tájékozódáshoz szükséges legfontosabb honlapok: Ausztrália bécsi nagykövetsége: <http://austria.embassy.gov.au>, illetve az ausztrál idegenrendészet egységes portálja: homeaffairs.gov.au.

A nagy távolságok miatt elsősorban az ausztrál hatóságokkal találkozhatunk, de váratlan események miatt nagy segítséget jelenthet, ha a magyar konzuli szolgálat is tudja a kinti elérhetőségeinket, illetve tervezett ott tartózkodásunk kezdő- és végdátumát. Ezért indulás előtt ne felejtjük el kitölteni a konzuli védelemhez szükséges adatlapot: <http://konzuliszolgalat.kormany.hu>.

A biztosítást érdemes komolyan venni: bármi történik velünk, hazánktól, az ismerős tájaktól, arcoktól és rendszertől nagyon messze leszünk, s maga a távolság olyan felárral jár, amely miatt nem éri meg kockáztatni. A biztosításnak több fajtája is létezik, ezek közül az utasbiztosítás megkötése alapvető feltétel, de a helyszínen érdemes a bérelt kocsikra is külön kötni minden alkalommal (lásd állatkárok, eltérő irányú közlekedés, kinti rutin hiánya miatti balesetveszély).

Bár a nemzetközi repülőtereken tudnak pénzt váltani, érdemes már megérkezés előtt gondoskodni némi készpénzről (például a repülőtéri poggyászkocsihoz, amely egyes helyeken csak ausztrál dollárral működik), s miután a bankkártyás fizetés nem minden helyen érhető el, legalább 300.- AUD készpénz is legyen nálunk a bankkártya mellett, ha az ország belsejébe megyünk.

Évszakok

Ausztrália méretéből adódóan több éghajlati övben fekszik. A Magyarországon megszokott négy évszak csak egyes területekre jellemző, másutt 2–3 évszak is előfordulhat, Melbourne-ben pedig – a közismert ausztrál mondás szerint – még ennél is több, akár egyetlen nap alatt! Az évszakoknál fontos felidézni, hogy az Európában megszokotthoz képest fordítottan jelentkeznek: a magyar nyár (június–augusztus) a kontinens déli részén téli időjárással jár, északi részén viszont ez a száraz évszak, a legforgalmasabb turistaszezon!

A tervezés részeként tehát feltétlenül átgondolandó az időzés és a megfelelő ruházat (továbbá a rovarriasztók beszerzése)!

Időtartam

Az ausztrál kontinens méreténél és változatosságánál fogva életreszóló kalandot kínál az érdeklődőknek. A legtöbb látogató azonban rövidebb tartózkodással kell, hogy beérje. Az ideális tartózkodási idő alsó határa két hét, de ha az anyagi háttér ezt lehetővé teszi, érdemes minél tovább maradni, és minél több részt személyesen felfedezni. Megéri!

Ünnepek és munkaszüneti napok

Az ausztrálok szeretnek előre tervezni, ezért az ünnep- és munkaszüneti napok időpontjai több évvel előre megtalálhatóak az interneten. Általános szabály, hogy ha egy munkaszüneti nap hétfőre esik, a következő hétköznapi „helyettesítő” munkaszüneti nappal lép elő (ausztrál gondolkodástól némiképp idegen az a magyar szokás, amely minden év végén rendeleti úton teszi közzé a következő évi munkaszüneti napokat). Az ünnep- és munkaszüneti napoknak két nagyobb csoportja különíthető el: az egész országban azonos időpontban tartott (újév, Auszália-nap, húsvét, karácsony), illetve az államokként eltérő időpontban tartott ünnep- és munkaszüneti napok (ilyen például a Munka ünnepe). Léteznek továbbá helyi munkaszüneti napok, amelyek kihatással vannak az egész országra. A legismertebb idevágó példa a Melbourne Cup napja,* amelyről már Mark Twain

is csodálkozva jegyezte meg, hogy november első keddjén egész Ausztráliát képes „lekapcsolni”.

Az emberek egy része jelenleg is a munkahelyén nézi a futamot, a kiszolgálás akadozik. Léteznek továbbá különböző helyi fesztiválok, amelyek részleges szabadsággal járhatnak, ezek időpontjait szintén éveken előre közzéteszik. Indulás előtt tehát érdemes az ünnep- és munkaszüneti napokat (államokként) is tanulmányozni (www.australia.gov.au/about-australia/special-dates-and-events).**



Futam közben. Melbourne Cup 2014. Bár több patinás lóversenyt is rendeznek a különböző városokban (Sydney, Adelaide, Perth, Hobart, Launceston), a legrangosabb a 1861 óta megrendezett Melbourne Cup vált. A versenyt 1864 óta a Flemington Racecourse-on tartják. A lóversenyek mellett Ausztrália belső területein tevéfutamokat is tartanak, továbbá egyes részeken máig nagy hagyománya van a különböző rodeóknak is.

* „[Melbourne-nek – D.E.] van egy sajátossága... Ez a város valóságos főpapja a lóverseny vallásának. Versenypályája Ausztráliázsia Mekkája. Az évi áldozat nagy napján, november 5-én – Guy Fawkes napján – az üzleti élet megáll akkora darab szárazföldön és tengeren, mint amekkora New Yorktól San Franciscóig és az északi tavaktól a Mexikói-öbölre terjed; és minden rendű-rangú férfi és asszony, aki a költséget bírja, félreteszi minden egyéb kötelességét és megjelenik.”²³⁴

** Érdekes megfigyelni, hogy Ausztráliában az Európában megszokott ünnepek jelentéstartalma egyes esetekben módosult. Így járt például a karácsony, amelyet a nyár közepén, a legnagyobb melegben általában a szabadban töltenek (nem ritkán mikulássapkát húzva a fejükre).



Makybe Diva szobra Port Lincolnban (SA). A kanca az egyetlen ló, amely három Melbourne Cupon is diadalmaskodott. Aktív időszakában 36 futamból 15 alkalommal aratott győzelmet. A lovasszenvedély már korábban is fontos része volt a társasági életnek, s erre a 19. század végén Ausztráliában is megforduló Horthy Miklós el is mesél egy érdekes történetet: „Victoria tartományt akkoriban a mindössze harmincéves Earl of Hopeton kormányozta... Kitűnő istállót is tartott... A magyarok iránt határozott rokonszenvvel viseltetett. Ezt valószínűleg a mi csodakancáknak, Kincsemnek köszönhetjük, mert ennek mind az 56 győzelmét részletesen ismerte.”²³⁵



Turisták télapósapkában karácsony napján a Great Ocean Roadon (Victoria)



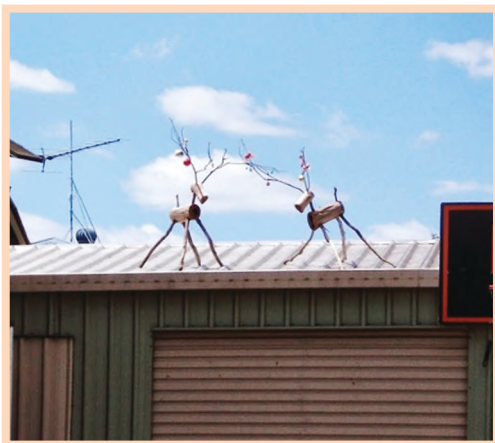
Nyári mikulás egy lakóház kertjében. Karácsony a Grampiansban (Victoria)



Fémemeu karácsonyi díszben (Injune, QLD)



A karácsonyfa – egy pálmafa mellett – Bendigóban (Victoria)



Rénszarvasok karácsonyi díszben egy garázs tetején a Glasshouse Mountains környékén (QLD)



A Flinders Station Melbourne-ben karácsonyi fényárban (több mint 30 fokal melegben)



A mérges Mikulás. Melbourne belvárosában – ahogy Sydney-ben is – rengeteg jó minőségű street-art munka található



Mikulássapkás bűvár ráját etet karácsonykor a melbourne-i Aquariumban

Látnivalók



Városok

Ausztráliát elsősorban a természeti csodákért érdemes felkeresni (ahogy Európát az épített környezet szépsége, az évszázadok során egymással összhangban fejlődő stílusok harmóniája teszi egyedi desztinációvá). Ausztrália az európai fogalmakkal nehezen írható le, a könyv korábbi részeiben képekkel is megpróbáltuk közelebb hozni jellegzetességeit. A legtalálóbban talán úgy lehetne érzékeltetni a kontinensre tett kirándulás egyediségét, mint egy másik bolygóra tett utazást, ahol a színvilág, az ősi és a modern találkozása meghökkentő példákkal hívja fel a figyelmet a minket körülvevő világ megismételhetetlen voltára!

Az ellentétek földjéről van szó, ahogy azt már az első magyar nyelvű tudósítások is kiemelték, s a számos ellentétpár egyikeként említhető az európai települések megjelenése ezen a sokáig érintetlen földön. Ausztrália kezdettől fogva a legvárosiasabb helyek egyike, ugyanis a lakosság többsége a nagyvárosokban (Brisbane, Perth, Adelaide, Hobart, Canberra, Darwin), azon belül is a két nagy metropoliszban, Melbourne-ben és Sydney-ben él. Victoriában, a legurbanizáltabb ausztrál államban, amelynek számos kisvárosa az egykori telepések európai múltjának emlékeit őrzi, a kisvárosok jellegzetességei is jól tanulmányozhatóak.



A posta épülete a victorai Beechworthben



*A posta épülete a nyugat-austráliai Norseman központjában.
Az alumíniumból készült tevék az egykor erre járó karavánok emlékéét őrzik.*



A posta épülete az új-dél-walesi Tenterfieldben



Békebeli – 1913-ban épült – postaépület a taszmániai Hobartban



A posta épülete az Adelaide-Melbourne út felénél, a victoriái Nhillben



Paddington városrész victoriánus postaépülete (1885, Sydney)

A kisebb városkák (Ausztráliában nincs falu, még a legkisebb települést is a *town* címmel tisztelik meg) államokként, illetve a földrajzi-éghajlati sajátosságoknak megfelelően eltérő stílusjegyekkel rendelkezhetnek, de szerkezetük nagyrészt azonos az egész kontinensen.

Erre tekintettel az útitervet érdemes kétharmad-egyharmad arányban összeállítani a természeti látnivalók javára, s a kötelező körökön túl a kisebb városok közül csak az egyébként útba esőket érinteni. A könyv korábbi fejezeteiben külön kiemeltük azokat a vidékeket, ahol a települések valamilyen oknál fogva (általában az aranyláz) valamilyen

speciális városképpel rendelkeznek (például Bendigo [VIC], Burra [SA], Coolgardie [WA]). A nagyvárosok magja – maga a belváros – az útikönyvek szerint is 2–4 nap alatt bejárható. Természetesen a település alapos tanulmányozáshoz több időre is szükség lehet, ezért az adott nemzetközi repülőtérrel rendelkező várossal érdemes a túrát kezdeni. Ha van rá lehetőség, mindkét metropoliszt érdemes útba ejteni, illetve az építészeti stílusjegyeinek gazdagsága miatt még Adelaide-ot,* valamint a korai városmag megőrződése miatt Hobartot javasolnánk.

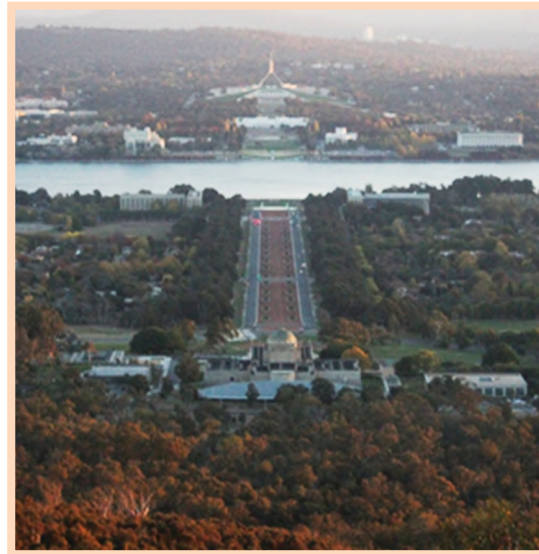
Múzeumok

A városi sétát egy-egy múzeum meglátogatásával színesíthetjük. A tagállami fővárosok múzeumainak állandó kiállításai, illetve bennszülött gyűjteményei mellett színvonalas vándorkiállításokat is láthatunk.

Ausztrália megkülönböztetett tisztelettel őrzi azon polgárainak emlékét, akik az ország védelme érdekében életüket kockáztatták. A katonai emlékhelyek közül – építészetileg és gyűjteményének gazdagsága miatt is – kiemelkedik a canberrai és melbourne-i, de érdemes ellátogatni a sydney-i emlékműhöz is.



A melbourne-i Shrine of Remembrance



A canberrai háborús emlékmű, szemközt vele – a tavon túl – a régi és az új Parlament épülete

* Adelaide a kertek és templomok városa, egy Budapestről kicsivel kisebb település, amelynek stíluskavalkádja egyszerre ötvözi az európai, az amerikai és az ausztrál elemeket. Ha a régi, minden utazó által csodált Sydney-t keresnénk, mindenképpen látogassunk el Hobartba, amelynek ódon városmagja máig megőrizte az elmúlt korok hangulatát. A város – az európai telep – határain kívül, a folyók és tavak partján vagy az erdőkben ugyanakkor még most is tapintható az időtlen ausztrál történelem.

Közkedvelt múzeumok városban és vidéken (kedvcsináló)								
Tagállam / terület	ACT	NSW	VIC	QLD	WA	SA	TAS	NT
Metropolis / nagyváros	National Museum of Australia	Art Galery of NSW	National Galery of Victoria	Museum of QLD	Museum of WA (Perth)	Museum of SA	MONA	Museum of Art Gallery of NT
	Australian War Memorial	Old Go-vernment House, Parramatta	Shrine of Remem-brance	Old Go-vernment House, Brisbane	WA Ma-ritime Museum, Freemantle	Migration Museum	Mawson's Hut	Darwin Military Museum
	Parliament / Old Parliament House	National Maritime Museum	Melbourne Museum	QLD Maritime Museum	Perth Mint	Adelaide Gaol	Tasmanian Museum & Art Gallery	Fannie Bay Gaol
	Questacon	Hyde Park Barracks	Immig-ration Museum	Tramway Museum, Brisbane	Perth Law Museum	Ayers House, ADL	Tasmanian Maritime Museum	Old Qantas Hangar
	Royal Mint	Museum of Sydney	Old Trea-sury Building	Museum of Brisbane	Perth Town Hall	South Australian Maritime Museum, Port ADL	Hobart Synagogue (előzetes időpont-foglalás alapján)	Chinese Temp-le and Museum Chung Wah
Vidék	Settlers Track, Namadgi NP (szabadtéri)	Australian Shearer Hall of Fame, Hay	Sovereign Hill & Gold Museum, Ballarat	Qantas Founders Outback Museum, Longreach	Old Gaol, Albany	Opal Mines, Coomber Pedy (több is)	Port Arthur	Katherine Museum, Katherine
	-	H. Parks Memorial School of Arts, Tenterfield	Bonegilla Migrant camp, Wodonga	Museum of Tropical Queensland, Townsville	Benedict Community, New Norcia	Wadlata Outback Centre, Port Augusta	Mézmúzeum, Chudleigh	National Pioneer Women's Hall of Fame, Alice Springs

A táblázatban szereplő javaslatok között kulturális, építészeti, történelmi és tengerészeti emlékhelyek egyaránt találhatók, amelyekről – terjedelmi okok miatt – az internet segítségével javasoljuk bővebb információ összegyűjtését. Öt helyszínt azonban – magyar vonatkozásai miatt – külön meg kell említeni.

A Canberrától és Melbourne-től szinte azonos távolságra fekvő Bonegilla migrációs központ 1947 és 1971 között több százezer bevándorló első ausztráliai otthona volt. A második világháború utáni első két magyar menekülthullám (a dipik és az '56-osok) közül nagyon sokan itt, mindentől távol kezdték meg az új életüket. Erre tekintettel javasoltuk több alkalommal is egy magyar emlékszo-ba berendezését az emlékhelyen, amely valamennyi ausztráliai magyar közös emlékhelyeként működhetne.

A hobarti régi zsinagóga Ausztrália legrégebbi működő zsinagógája. Alapításában a magyarországi születésű Friedman Izsák aktív szerepet vállalt (lásd korábbi fejezetben).

A melbourne-i Immigration Museum és adelaide-i kisebb testvére, a Migration Museum egyaránt tartalmaz magyar kiállítási tárgyakat. Melbourne-ben a Melbourne Múzeumban külön tárlóban található Mészáros Andor és fia, Michael érmeiből egy reprezentatív gyűjtemény.*



Válogatás a Mészáros család érmeiből
(Melbourne Museum)



Az ausztrál parlament épülete, előtérben
Canberra város alapköve



A Melita Mézfarm és Múzeum bejárata Taszániában
(Chudleigh). Apró falvak, kézműves termékek, pár darabos
kollekciók és baráti hangulat



Kenguruk a tóparton
(Weston Park, Canberra)

* A canberrai Parlamentben megtekinthetők a reprezentációs céllal más országokból kapott ajándékok, köztük néhány Magyarországról származó műtárgy is.

A belvárosbeli séta során vagy azt követően az épületek és múzeumok mellett érdemes ellátogatni a folyó- vagy tengerpartra, és ott kiülni egy kávézóba. Minden tagállami székhelynek van vízparti kapcsolata, még a szövetségi fővárosnak, Canberrának is – igaz, ott a legromantikusabb talán egy tóparti piknik lehetne a Weston Parkban.

Világítótornyok

Az épített környezetben belül közkedtek a világítótornyok. Sokan típusok, mások államok szerint látogatják végig őket, az alábbiakban államunként két ismertebbet válogattunk ki az érdeklődők számára. Néhány érdekességre külön is fontos felhívni a figyelmet.

A Byron-foki világítótorony – a Byron-fok a költő Lord Byron egyik nagyapjáról, John Byron altengernagyról (1723–1786) kapta a nevét – Ausztrália legkeletibb pontján áll, Sydney-ből Brisbane felé autózva szinte kötelező felkeresni.



*A Macquaire-világítótorony
(Sydney)*



*Az elhagyatott Eddystone Point-i világítótorony, előtérben a
Bay of Fires (Tasmania). Csend, béke, nyugalom.*



Aireys Inlet világítótornya (Victoria)



A Cape Leveque a világítótornnyal (WA)

A Macquaire-világítótorny Sydney Vaucuse városnegyedében áll. Az első jelzőállomást 1791-ben állították fel, az első – kezdetleges – világítótornyot 1793-ban készült el. A véglegesnek hitt változatot Macquaire kormányzó saját magáról nevezte el, a terveket a korszak híres építésze, a volt fegyenc Francis Greenway készítette. A homokkőből épített, 1818-ban átadott világítótorny azonban nem bírta ellenállni az időjárás ostromának, ezért 1881–1883 között egy új, a mai napig is működő tornyot építettek.*

Néhány javaslat világítótorny-látogatáshoz							
ACT (Jervis Bay)	NSW	VIC	QLD	WA	SA	TAS	NT
Cape St George (romok, 1860)	Cape Byron (1901)	Cape Schank (1859)	Cape Moreton (1857)	Wadjemup Lighthouse (1851)	Cornwall Point Lighthouse (1882)	Cape Bruny (1836)	Point Charles Light (1893)
-	Macquaire Lighthouse (1883)	Wilson's Promontory Lighthouse (1859)	Sandy Cape Light (1870)	Cape Leveque Lighthouse (1911)	Cape Borda Lighthouse (1858)	Eddystone Point Lighthouse (1889)	-



A Cape St George-i világítótorny romjai Jervis Bay-ben és a kilátás

* Bár a jelenlegi a harmadik világítótorny e helyütt, a legrégebbi ausztrál világítótornyoként tartják számon. Ha ezt a hagyományt nem tekintjük, a legrégebbi világítótornyokat Taszániában kellene keresnünk. Victoria állam bővelkedik szép kilátással bíró világítótornyokban. Akár Melbourne környékén (Cape Schank), akár a Great Ocean Road-on nyugat felé barangolunk (Aireys Inlet), érdemes a tornyoknál megállnunk. A Wilsons Promontory világítótornya azonban – a kontinens legdélebbi pontja, ha Taszániát nem számítjuk ide – csak pár napos gyalogtúrával közelíthető meg, viszont a torony melletti szálláson csodálatos környezetben tölthetünk el egy éjszakát (a forgalom miatt érdemes előre foglalni). Bár a távoli Broome környékére jóval kevesebb turista látogat el, mint a keleti parti városokba, fontos tudni, hogy Leveque-foki világítótorny magyar kötődéssel bír. Az öntöttvas világítótorny 1911-ben készült az erdélyi születésű Makutz Béla perthi öntödéjében. Makutz 1923-ban halt meg Perthben, sírja a karrakattai temetőben található.

Nagy szobrok

Ausztráliában a nagy szobrok több évtizedre visszanyúlóan nagy népszerűségnek örvendnek. A legelső nagy szobrot, az öt méter magas Big Scotsman-t Adelaide-ben állították fel 1963-ban (ma is megtekinthető: 1 Nottage Terrace, Adelaide SA 5081). A cél a figyelemfelkeltés volt, és a nagy szobrokban rejlő eme lehetőséget közel egy időben a kontinens több pontján is felfedezték. Az első nagy szoborállítási hullám az 1970-es években tört ki.*

A „nagy dolgok” első sikerét látva az 1980-as években újabbak épültek, főleg a keleti parti államokban. A 2000-es évektől pedig beköszöntött a Big Statue-reneszánsz: a régi-eket felújítják, újakat építenek, a szobrokba boltok, kávézók, köréjük szállások települnek. Ma 150–200 nagy szobor található szerte az országban, a kánonban nem minden óriás szobor szerepel, így például a Big Humpback Whale-szobrot még Hervey Bay-ben is kevesen ismerik.

Mint az élet számos más területén, a nagy szobrok ötletgazdái között is találhatunk magyarokat.



*Big Humpback Whale-szobor
Hervey Bay-ben*



Az egyik leghíresebb szobor, a goulburni Big Merino ötlete Mokány Attila és testvére, Lajos fejéből pattant ki. A Sydney-ből és Canberrából egyaránt könnyen elérhető szoborban egy gyapjúruhákat árusító bolt működik.²³⁶ Az Ausztrál Alpokban fekvő, eldugott Adaminaby városkában álló, az utóbbi években szépen felújított Big Trout építtetője Lomnici András helyi lakos volt.

* Például a Big Pineapple-t 1971-ben állították fel a queenslandi Woombye-ben egy ananászültetvényen. A turistacsalogató látványosság, amelyet az 1980-as években Károly herceg és Diana hercegnő is meglátogatott, mára az egyik legismertebb környékbeli attrakciójává vált.

A queenslandi Big Mango 2014-es „ellopása” valamennyi újság címlapján vezető hírként szerepelt, tekintettel arra, hogy a 10 méter magas mű 7 tonnát nyom a valóságban. Pár nappal később kiderült, hogy a mangót az egyik étterem „tulajdonította el”, remélve, hogy így ingyen reklámhoz jut majd. Jól számított.

Hosszú időn át Cairns egyik látványossága volt a világ legnagyobb Cook kapitány szobra, amely időről időre élénk vitákat váltott ki a városba érkező turisták között, hiszen úgy tűnt, mintha „karlendítéssel” üdvözlőné a látogatókat. A Cook kapitányt ábrázoló egyik festményről mintázott szobor eredetileg egy motelt reklámozott, ám évek óta gazdátlanul várja sorsa beteljesedését. A minden Cook-relikvia iránt élénk érdeklődést mutató Cooktown városa remélhetőleg nem hagyja sorsára a híres hajóst.

Végezetül néhány szóval a világ legnagyobb (6 méter magas) Ned Kelly szobráról is meg kell emlékezni. Ausztrália népi hőse, Rózsa Sándora Ned Kelly (1854–1880) volt. Szűkebb pátriáját a köznyelvben máig Kelly country-ként emlegetik, túra keretében az általa bejárt vidéket ma is felfedezhetjük. Az életében fontosabb szerepet játszó települések ma is sok látogatót vonzanak. A melbourne-i régi börtönben, ahol kivégezték, vagy Glenrowan álmos kisvárosában, ahol elfogták, számos emléktárgyat vásárolhatunk. Ez utóbbi városban áll a Ned Kelly szobor is, amely bár nem az egyetlen őt ábrázoló Big Statue, de minden bizonnyal a legismertebb.



A Big Mango 2013-ban



*Az óriási Ned Kelly-szobor Glenrowanban
(Victoria)*

Néhány javaslat a nagy szobrok meglátogatásához								
Tagál- lam / terület	ACT	NSW	VIC	QLD	WA	SA	TAS	NT
	Big Mush- room (1998)	Big Merino (1985)	Big Ned Kelly (1992)	Big Mango (2002)	World's Tallest Bin (1980)	Big Lobster (1979)	Big Tasmani- an Devil (1980)	Big Abo- riginals (2005)
-		Big Trout (1973)	Big Koala (1989)	Big Captain Cook (1972)	Big Blueton- gue Lizard (2012)	Big Winch (1986)	Big Platypus (2003)	Big Boxing Croc (1987)

L. bővebben: Scutt, Craig: *The Big Aussie Icons* (Scoresby, Five Miles Press, 2009.) és www.postienotes.com.au/p/big-things.html, 2016.12.23.

Börtönmúzeumok és börtöntúrák

Ausztrália fegyencmúltja jól ismert, ám a rabok sorsával közelebbről csak kevesen szoktak megismerkedni. Szinte minden államban találhatóak kiváló állapotban fennmaradt börtönök, amelyek az egykori rabok mindennapi életét, elítélését, szabadulását vagy éppen

teljes élettörténetét is be kívánják mutatni. Jó néhány régi börtönt szellemjárta helynek tartanak, a brisbane-i (QLD) és sydney-i (NSW) régi börtöntúrákon külön történeteket is mesélnek, érdemes tehát óvatosan közelíteni!

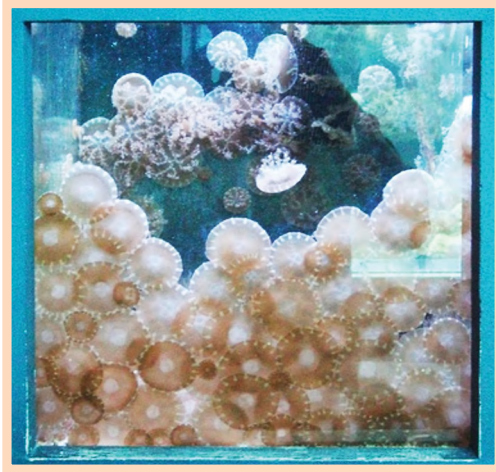
A csúcsok csúcsa természetesen a taszáiai Port Arthur fegyenctelep, de aki a nagy tolongást kevésbé szereti, tanulságos látogatást tehet a távoli Dubbóban (NSW) vagy Albanyban (WA), a melbourne-i (VIC), az adelaide-i (SA), a hobarti (TAS), a freemantle-i (WA) vagy éppen a darwini (NT) régi börtönben.



Akasztfő a dubbói régi börtönben (NSW)

Akváriumok

Ausztrália történelme során szoros és folyamatos kapcsolatban állt az óceánnal. E különleges kapcsolat a környező tengerek élővilágának igényes bemutatásában is megmutatkozik. A nagyvárosok akváriumai tartalmas kikapcsolódási lehetőséget kínálnak az egész családnak.



Medúzák a Great Barrier Reef Aquariumban (Townsville, QLD)

Kiemelkedően színvonalasak a két metropolisz, Melbourne és Sydney, valamint a nyugati parti nagyváros, Perth akváriumai. Darwinban a krokodárium (Crococaurus Cove) hangsúlyt fektet a személyes tapasztalatok megszerzésére is: itt lehetőségünk van a hüllők közé lemerülni. Queenslandban a keleti parton autózva két nagyobb akváriumba is benézhetünk: Sunshine Coast-on, illetve Townsville-ben.

Észak felé haladva a krokodilok jelenlétére figyelmeztető táblák is egyre gyakoribbak lesznek.

A veszély nagyságát könnyebben megérthetjük egy olyan bemutató során, amelyet Townsville vagy Cairns környékének krokodilparkjaiban láthatunk.



A táblák több nyelven figyelmeztetnek. A nagybetűs angol szöveg tipikusan ausztrál: „Vigyázat, a krokodíltámadás sérülést vagy halált okozhat!”



Egy iskolásoknak tartott bemutató a Billabong Parkban, Townsville (QLD) mellett. Az előadás tanulsága, amely a kép készítése után pár pillanattal később következett: a valódi veszély sohasem látható, hanem a víz alatt várakozik.

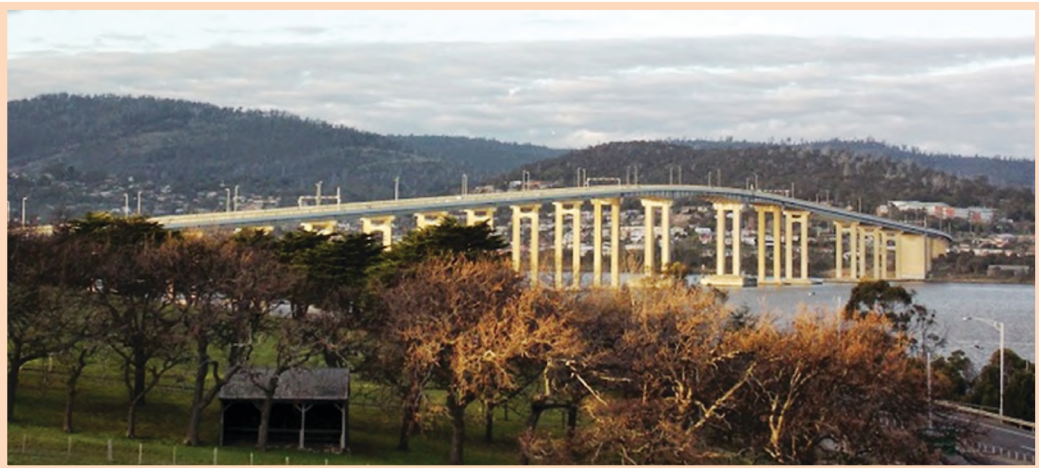
Botanikus kertek és védett területek

Az ausztrálok tudatában vannak országuk egyedülálló növény- és állatvilágának. Ezért – legalább egy kávé vagy tea erejéig – érdemes betérni a nagyvárosok botanikus kertjeibe. Ezek a belvárosban fekvő, jól megközelíthető kertek a természet modern civilizációba ékelődő szentélyei, ahol séta vagy üldögélés közben a helyi állatvilággal is megismerkedhetünk.



Állatok a Canberrai Botanikus Kertben

A hobarti arborétum kávézójából a Derwent folyó hídjában gyönyörködhetünk, a perthi fűvészkert dombjáról pedig a város központjában.



Kilátás a hobarti botanikus kert kávézójából. A Derwent folyó ikonikus hídjá, a Tasmán-híd 1960–1964 között épült, több mint egy kilométer hosszúságú, 20 pilonos híd. Az öngyilkosok által gyakran látogatott hídtól elválaszthatatlan a Tasmán-hídi katasztrófa története. Az 1975-ben történt hajóbalesetben 12 ember vesztette életét, a híd sérüléseit két év alatt tudták csak kijavítani.



Perth városközpontja a King's Park-ból (Botanikus Kert) fotózva (2015)

A nagyvárosokban nem ritkán a kisebb városrészek is megőrizték saját botanikus kertjüket. Így St Kildában (Melbourne) a magyar hentestől két perc sétára. A két metropolisz körül, a külvárosok által elérve vagy körbefonva sok szép nemzeti park vagy védett terület található, amelyek fél-egynapos kirándulás során képesek felvillantani az egykori telepéseket fogadó látvány szépségét.

Javaslatok városi és város környéki természetjáró túrákra			
Melbourne		Sydney	
Cape Schanck	Point Nepean	Blue Mountains	Georges River
Dandenong Ranges	Silvan Reservoir	Berowra Valley / Bouddi / Brisbane Water / Ku-ring-gai Chase / Marramarra / Popran	Heathcote / Royal
French Island / Phillip Island		Cattai / Scheyville	Kamay Botany Bay
Mornington		Dharawal	Lane Cove
Organ Pipes		Garigal	Sydney Harbour

A kisebb városok történelmi hangulatú botanikus kertjei nem csak a növényekről, de az egykori városokról is sokat elárulnak. Különösen beszédesek a victoriai Bendigo és Ballarat, valamint az új-dél-walesi Albury, illetve a queenslandi Rockhampton botanikus kertjei. Míg ezek a 19. század üzenetét közvetítik, Wollongong 20. század második felében alapított botanikus kertje modernebb, ám hasonlóan színpompás látvánnyal kecsegtet.



Botanikus kert (Wollongong, NSW)

A botanikus kertek kialakítása – ahogy erre Mark Twain is utalt már a 19. század végén – ausztrál sajátosság. Az alábbi táblázatban államonként egy-két könnyebben megközelíthető, illetve túrázás során útba eső botanikus kertre hívjuk fel a figyelmet.

A nemzetközi repülőtérrel rendelkező tagállami fővárosokat elhagyva érdemes a nemzeti parkok felé venni az irányt. Ausztráliában több száz nemzeti park található, ezek közül az interneten a Magyarországról való elindulás előtt tanácsos már néhányat kiválasztani. A nemzeti parkok is ki vannak téve az időjárás viszontagságainak (árvizek, tüzek), ezért időt lehet megtakarítani, ha alternatív verziókkal is készülünk (vagyis több nemzeti parkot is kiválasztunk).

A magyar szemmel szokatlanul nagy – több száz kilométeres távolságok – miatt a túrára indulás előtt érdemes még egyszer a nemzeti park honlapját leellenőrizni, hogy a felesleges utat elkerülhessük (minden park oldalán folyamatosan frissítik a lezárásokat és figyelmeztetéseket).

Botanikus kertek honlapjai	
Tagállam/ terület	Tagállami/területi honlap
ACT	www.anbg.gov.au (Canberra); http://parksaustralia.gov.au/booderee/people/botanic-gardens.html (Jervis Bay)
NSW	www.rbgsyd.nsw.gov.au (Sydney); www.bluemountainsbotanicgarden.com.au (Blue Mountains)
VIC	www.rbg.vic.gov.au (Melbourne); www.portphillip.vic.gov.au/st_kilda_botanic.htm#ABOUT (Melbourne)
QLD	www.brisbane.qld.gov.au/facilities-recreation/parks-venues/parks/city-botanic-gardens (Brisbane); www.kurandarainforestpark.com.au (Cairns)
SA	www.environment.sa.gov.au/botanicgardens/visit/adelaide-botanic-garden (Adelaide); www.environment.sa.gov.au/botanicgardens/visit/mount-lofty-botanic-garden (Adelaide Hills)
WA	www.bgpa.wa.gov.au/kings-park (Perth Kings Park)
TAS	http://gardens.rtbg.tas.gov.au (Hobart); www.tasmanianarboretum.org.au (Eu- genana)
NT	https://nt.gov.au/leisure/parks-reserves/george-brown-darwin-botanic-gardens (Darwin); http://opbg.com.au (Alice Springs)



Az árvíz előtt itt (a meder helyén) út volt
(Mutjawinti NP, NSW)



Amit mindig be kell tartani, mert az életünk múlhat
rajta: utak járhatóságát jelző tábla az Északi
Területen

Vigyázat: még a legtávolabbi parknak is lehet belépőjegye, amelyet a bozótból egyszer csak felbukkanó járőr ellenőrizni fog. Teendők: előzetes tájékozódás, aprópénz, toll és boríték mindig legyen kéznél, mert az esetek többségében becsületkassza van.

Nemzeti parkok és természetvédelmi területek keresője az interneten (államok szerint)	
Tagállam/terület	Tagállami/területi honlap
ACT	www.environment.act.gov.au/parks-conservation/parks-and-reserves/find-a-park
NSW	www.nationalparks.nsw.gov.au
VIC	http://parkweb.vic.gov.au
QLD	www.npsr.qld.gov.au
SA	www.environment.sa.gov.au/parks/Home
WA	https://parks.dpaw.wa.gov.au/
TAS	www.parks.tas.gov.au
NT	http://northernterritory.com/things-to-do/nature-and-wildlife/national-parks
További parkok	www.parksaustralia.gov.au www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/national-parks

Az útba eső városok többségében pihenés vagy szállás céljából érdemes csak megállni. A kisvárosi kávézóknak és pékségeknek (a pitékkel, lepényekkel és egyéb keltszítás pékáruval) sajátos hangulatuk van. A hosszú utak miatt mindenhol táblákkal találkozhatunk, amelyek a pihenők fontosságára, a pár perces kinyújtózás szükségességére figyelmeztetnek. Általában kétóránként érdemes félreállni, mert a tét komoly: „Rest or rest in peace!” – áll az egyik gyakran használt táblán nagy betűkkel a kiírás [„Pihenj vagy nyugodj békében!”]

Ausztrália legnagyobb részén (a nagyvárosokon kívül) csak nappal szabad vezetni. Az ausztrál állatok többsége ugyanis szürkületkor vagy éjjel aktív. Az esetleges ütközések számának csökkentése érdekében a legközelebbi helyen érdemes szállást foglalni. A szállások ára és komfortja változó, ezért fizetés előtt érdemes megnézni a szobát (még jobb, ha legalább két szállás nevével és címével rendelkezünk, hogy biztosan ne érjen meglepetés). Bár sok esetben lehet interneten is foglalni, az előzetes szállásfoglalás csak a belső, legelhagyatottabb területeken szükséges, ahol egy útfelújítási, építkezési munka vagy rendezvény miatt az összes elérhető szállás betelhet úgy, hogy a legközelebbi szállást aznap már nem érjük el. A sűrűbben lakott zónában (az Outback külső határán) azonban válogathatunk a szállások között, de ehhez idejében (4–6 óra körül) kell érkezni, különben a szobák elfogynak, illetve a szállásadó kiteszi a megtelt („no vacancy”) táblát, és elmegy aludni. A Magyarországon a vasút elterjedésével a 19. század végére a mesék



Egy régi hotel Sydney és Melbourne között félúton

világába utalt fogadórendszer itt még élő valóság, viszont a megmaradásához szükséges az utas együttműködése is. Elvárják, hogy lemondjuk a foglalást (különösen távoli vidéken, ahol más vendéget miattunk küldenek tovább), ha nem megyünk. Bárhová is érkezünk, bár többfelé eltűnően van, de általános szokás, hogy az internet a szálláson fizetős. Pár dollárt fontos rászánni, hogy a másnapi út kondícióit ellenőrizni tudjuk. A televíziót pedig mindig kapcsoljuk be, a hírek egyes adókon éjjel-nappal mennek, mert a súlyosabb károkat okozó természeti jelenségekről, evakuációról legalább a hírszalagon tudósítanak.

És még egy jó tanács: magyar szemmel nézve kissé szokatlan az őszinte érdeklődés, pedig nincs mögötte más, csak barátságos hozzáállás, ami különösen vidéken még ma is általános. Teljesen meglepő, bizalmasnak tűnő kérdéseket is kaphatunk este lefekvés előtt, ezekre megéri érdemi választ adni, és visszakérdezni, számtalan érdekes és hasznos dolgot lehet megtudni – a helyi információkon túl – az országról és lakóiról.

Pusztaság (Outback)



Bár a könyv korábbi részeiből kiderült, hogy az európaiak több generáció alatt, lassan, szívós munkával birtokba vették a kontinens partmenti sávjának nagy részét, a tájképet azonban még két évszázad elteltével is legfeljebb pár száz kilométeres mélységben tudták átformálni. Nagyvárosok – Canberra-Queanbeyan kivételével – csak a part mentén találhatók (s elsősorban a keleti parton), beljebb a régiós központok jobb esetben néhány tízezer főnyi – ritkábban százezer fő körüli – népességet tömörítenek (mint például Toowoomba vagy Bendigo és Ballarat vagy a jóval kisebb Kalgoorlie-Boulder). A városkák hálózata Victoriában a legfejlettebb, de az állam északnyugati csücske még az Outback-hez tartozik. Új-Dél-Wales partvonalán több nagyobb várost is találhatunk, s a városkák hálózata a part mentén egész Queenslandig terjeszkedik, az állam belseje felé haladva azonban, nagyjából 50–200 km-es mélységben felfeslik, majd megritkul, hogy átadja a helyét egy farm- vagy tanyavilágnak.

Queenslandbe érkezve Brisbane környékén számos kisebb városka található, azonban ezek nagyjából 150–200 km-rel észak felé már csak a parti sávra korlátozódnak, hogy aztán ott is megritkuljanak. Brisbane-től nyugatra az Outback körülbelül 150 km-re kezdődik. Queensland északkeleti csúcsa, Cooktown felett néhány kicsiny település fekszik elszórtan. Dél-Ausztrália Adelaide-et észak vagy nyugat felé elhagyva gyorsan kietlen-né válik, bár az átmeneti zóna régiós központjai (Port Wakefield, Port Pirie, Port Augusta) még néhány száz kilométeren keresztül érezhető hatással bírnak környezetükre. Nyugat felé a tengerparton a kicsiny Port Lincoln, illetve Ceduna városkái régiós központokként tűnnek fel, hogy aztán több száz kilométeren keresztül csak farmokkal és fogadókkal (road house) lehessen találkozni.

Nyugat-Ausztrália délnyugati csücskének mezőgazdasági területei éles kontraszttal válnak el az egyhangú lapálytól, nagyobb városok azonban itt is csak a tengerparton találhatók. A szélesen elterpeszkedő Perth környékén a városhálózat mintegy 100 kilométerrel észak felé egy-egy településre korlátozódik, majd a városkákat, később a tanyákat felváltja a fogadóhálózat egyhangúsága.

Sok száz kilométerrel feljebb újabb kikötővárosokra lelhetünk, ezek azonban inkább mesterséges, egy célra – a bányatermék kihajózására – épült telepek, mintsem organikusan fejlődött települések.

Az Északi Terület lényegében kétközpontú: a tengerparti Darwinból és a jóval kisebb, szárazföldi Alice Springsből áll, a környékükön fekvő városok azonban csak a térképen tűnnek jelentősnek (Batchelor, Katherine).



Ahol a művelt terület az Outbackkel összeér (Nyugat-Ausztrália délnyugati része repülőről)

Bár a térképek nem számítják az Outback részének, itt kell szólnunk Tasmaniáról is, amelyet magas hegyvidékei, buja növénytakarója és európaihoz hasonló időjárása miatt általában külön tárgyalnak. A szigeten baran-goló magyarokat talán leginkább egy délszaki Erdélyre emlékeztető táj kétharmada ma is vadon – rendszeresen el is tévednek benne a felkészülés nélkül útra kelők. Erre tekintet-tel a „zöld pusztaságot” az Outbacknél is meg kell említenünk.

Visszatérve a kontinensre az ország bel-seje – egy-egy tűpontoszerű várostól eltekint-ve, amelyet általában a bányászat jelentősé-gének növekedése rajzolt a térképre (Broken Hill, Kalgoorlie-Boulder, Coober Pedy, Mt Isa) – szinte teljesen üres. A valódi Outback csendjét és elhagyatottságát farmok, ride-gen tartott állatok, bányákhoz kapcsolódó munkásszállások és őslakostelegek szakítják meg. Az európai ember tulajdonközpontú szemléletének szomorú figyelmeztető jeleként még a legsivárabb részeken is – tavakon, tó- és folyómedreken keresztül – kerítések jelzik a birtokhatárokat.



*Szélkerék a pusztában, Queensland belső részén.
Jelkép és mezőgazdasági eszköz egyszerre.*

Az ausztrál Outback száz arca

A térképre nézve az olvasó egy hatalmas sivár pusztaságot várna, amely a partmenti városok komfortzónáit elhagyva kezdődik. Az Outback azonban államonként eltérő jellegzetességekkel rendelkezik. Más-más növénytakaságok, a vadállatok kisebb vagy nagyobb csapatai, háziállatok (juhok, marhák, kecskék) csoportjai vagy mindezek teljes hiánya figyelhető meg. Az éghajlati különbségek a pusztában is érzékelhetőek, s a csapadék gyakorisága, illetve ennek a látogatáshoz viszonyított távolsága a tájat szinte a felismerhetetlenségig megváltoztathatja.

Az Outback legsivárabb részei is képesek virágba borulni eső után, vagy teljesen bezöldülni. Az évszakok változása pedig sosem látott virágszőnyeggel lepheti meg a szerencsés látogatót, aki időben érkezik. A szárazságok és áradások váltakozása a kopárnak tűnő felszínt néha tó-, folyam- vagy mocsárrendszerre változtathatja. Korántsem mindegy tehát, hogy mikor és melyik részre látogatunk.

A látogatást természetesen befolyásolja a megközelíthetőség is. Elsősorban a távolságok, hiszen az ország belsejének megközelítéséhez több időre van szükség. Ám az időjárás sem elhanyagolható tényező: az áradások és a meleg miatt egyes részek, utak bizonyos időszakokban nem látogathatóak. Más helyekre – főleg egyes utakon való átkeléshez – külön engedély beszerzése szükséges, mert őslakos területeken halad át.²³⁷

Viszont az Outbackra vetett pillantás nélkül egy ausztráliai kirándulás olyan, mintha New Yorkban kihagynánk a Szabadság-szobrot!

A pusztaságnak vannak barátságosabb és kevésbé barátságos részei. Az előbbivel kezdve: Új-Dél-Wales vagy Queensland hatalmas területei már aszfaltos úton is megközelíthetőek. Dél-Ausztráliában Adelaide-ből kiindulva szintén aszfaltúton lehet tenni egy-három napos túrákat, amelyek során a környezetet és a hangulatot megragadhatjuk.



Az Outback zöldbe borult. Lake Eyre környéke (2015)

Dél-Ausztrália középső és északi része, Nyugat-Ausztrália és az Északi Terület pusztasága ennél jóval komolyabb előkészületeket igényel, ezért egy-egy (lentebb említendő) útvonaltól eltekintve azokat csak helyi lakossal vagy szervezett út keretében javasoljuk megtekinteni.

Outback-úticélok nagyvárosonként (2–7 nap)	
Tagállam / terület	
Canberra	Dubbo, Cobar, Hay
Sydney	Broken Hill, Dubbo, Lightning Ridge
Melbourne	Nhil, Ouyen, Mildura, Hay
Brisbane	Roma, Charleville
Perth	Coolgardie
Adelaide	Yorke-félsziget, Broken Hill, Mildura,
Hobart	Strahan, Zehan, Queenstown
Darwin	Jabiru, Alice Springs

Mit vigyünk magunkkal?

Autó

Bár sokan sokféle megközelítési módra esküsznek (stoppolás, biciklizés, busz vagy vonat), a leggyorsabb és legbiztonságosabb módja a túráknak az autóbérlés. A bérautó költsége Ausztráliában is széles skálán szóródik. Az idő rövidsége miatt továbbra is célszerű a repülőtereken felvenni az autót, és nem szabad spórolni a biztosításon, vadkár, üvegkár, egyéb felverődés ellen. Több lehetőség létezik, mindenről tájékozódjunk a honlapokon, hogy minél teljesebb körben védve legyünk.

Autóbérléssel foglalkozó nagyobb társaságok*			
Avis	www.avis.com.au	Thrifty	www.thrifty.com.au
Budget	www.budget.com.au	Redspot	www.redspot.com.au
Europcar	www.europcar.com.au	Apex	www.apexrentacar.com.au
Hertz	www.hertz.com	Jucy	www.jucy.com.au

* A nagy hálózattal rendelkező ötösfogat (Avis, Budget, Europcar, Hertz, Thrifty) mellett folyamatosan jelennek meg kisebb és újabb cégek is. Ezek közül csak három viszonylag fiatal kezdeményezést vettünk fel ebbe a táblázatba. A Redspot egy ausztrál kisvállalkozásból nőtte ki magát országos (kontinentális!) méretűre. Az Új-Zélandon jól működő Apex és Jucy néhány éve kezdett terjeszkedni Ausztráliában is.

Évről évre újabb és újabb autóstársaságok próbálnak kiharcolni maguknak egy szeletet a magas profittal kecsegtető piacból. Minden hirdetésnek nem szabad bedőlni, a jól hangzó ígéretek mögött általában elérhetetlen ügyfélszolgálat, repülőtértől távoli depo, rövidített nyitvatartás rejtőzik.

Az autót átvétel előtt alaposan át kell tanulmányozni, minden oldalról le kell fényképezni. Az aszfaltutakra elegendő egy jól karban tartott kisautó, földutas túrákra viszont négykerék-meghajtásra van szükség (vigyázat, az autóstársaságoknál lévő terepjárók többsége 2WD, de ez csak a specifikációból derül ki, a földutakra viszont 4WD szükséges, amit általában néhány nappal előbb külön meg kell rendelni). Van, aki a lakóautót, van, aki a külön pótkocsit kedveli. Ezek mindegyike elérhető, ám általában nem jelent megtakarítást, az útviszonyok miatt inkább csak nehézséget. Az utazás legegyszerűbb módja az autóbérlés és az esténkénti megálvás a legközelebbi szálláson. Itt is fontos kiemelni: minél beljebb megyünk az ország belső részeire, annál kevesebb az ember és a szállás, tehát a meglepetések elkerülése végett érdemes indulás előtt foglalni, illetve a nyitvatartásról érdeklődni.

Az Outback nagysága miatt Ausztrália kiváló illemhely-hálózattal rendelkezik, a benzinutak egy részében pedig zuhanyozni is lehet. Egy kiváló WC-kereső (útvonaltervezővel), amelyet a kormányzat működtet, innét elérhető: <https://toilemap.gov.au>.

A bérautóval óvatosan, a sebességi előírásokat (városon kívül 100 vagy 110, az Északi Terület egyes részein 130 km/óra) szigorúan be kell tartani, folyamatosan mérnek városon belül és kívül is. Az útdíjakat és a bírságokat a bérbeadó tovább fogja hárítani, ezekre az idő múlásával további költségek fognak rakódni, tehát érdemes mindent azonnal rendezni. A kocsikat az átvételkor állapotnak megfelelően kell leadni (mosatás, tankolás), tehát a túráról visszaérkezve erre plusz 1,5 órát hagyjunk rá, hogy a benzinkutat megtaláljuk, és a repülőt nehogy lekéssük. Az autót átadás előtt (tisztítás után) is fényképezzük le, a képeket legalább egy évig tároljuk.

A bérautók benzinnel vagy dízellel működnek. A megfelelő üzemanyagot a szervízkönyvből nézzük ki, de még jobb, ha indulás előtt a pultnál ezt külön leiratjuk magunknak. A tankmosatás és a kocsi depóba történő visszaszállítása költséges dolog, és az önhibán kívüliséget nehéz bizonyítani. Az autók többsége 95-ös oktánszámú benzinnel működik, de egyes távoli kutaknál csak 91-es érhető el. Bár legtöbb esetben a benzinüzemű kocsi 91-es benzinnel is működik, ha távolabb megyünk, külön kannában vigyünk legalább 20 liter üzemanyagot!

Néhány szó a stoppolásról és a biciklizésről

A hosszú éveken keresztül előkészített working holiday egyezménynek köszönhetően várhatóan számos kalandvágyó fiatal tesz látogatást Ausztráliában. Egyáltalán nem vagányság, hanem a felelőtlenség körébe tartozik az Outback biciklivel vagy autóstoppal való megközelítése. Európai gondolkodásmóddal számos veszélyforrás (kigyómarás, kiszáradás, kihűlés, eltévedés) nem tervezhető, ezért felesleges kockáztatni, rendőrségi és konzuli ügyé

válás helyett inkább egy fokozatos ismerkedés javasolt a városokhoz közeli helyekkel, ahol van térerő, és amelyek könnyebben megközelíthetőek, akár tömegközlekedéssel is.

Az Outbackbe tehát ne menjünk biciklivel vagy stoppal, bármilyen jól is hangzik!

Gyaloglás

Az Outback méreténél és adottságainál (vízhiány, meleg, túraútvonalak hiánya) fogva sem alkalmas a gyalogtúrákra. Ha a látogató gyalogolni szeretne, a nemzeti parkokban különböző nehézségi fokú és hosszúságú túrák közül választhat, de itt is ügyelni kell a biztonsági szabályok betartására (víz, megfelelő ruházat, elérhetőség, útiterv). Több jól kiépített túraútvonal található az Ausztrál Alpokban (ACT, NSW, VIC), a terület a fővárosból és a két metropoliszból egyaránt jól megközelíthető. Ha valaki ennél hosszabb túrára vágyik, néhány szép, a magyar kéktúra-hoz hasonló túraútvonalat is kipróbálhat legalább néhány szakaszon (lásd a táblázatot a következő oldalon).



Az Alpok csúcsain sokáig megmaradt a hó (a Melbourne–Canberra járatról fotózva)

Lovastúra- és bicikli-útvonalak

Ausztrália tárt karokkal várja a lovastúrák kedvelőit is. Az Outback elhagyatott részeire tett veszélyes túrák helyett néhány kiépített biciklitúra-útvonalra is javaslatot teszünk. Valódi élménynek számít a szigetbiciklizés, erre a legalkalmasabb helyek Rottnest Island (WA) és Maria Island (TAS). Az érintetlen Fraser Island (QLD) természeti szépségeinek megőrzését azzal is elősegíthetjük, ha ott nem biciklizünk!

Népszerű túraútvonalak		
Gyalog	Lóval	Biciklivel
Australian Alps Walking Track (665 km, ACT-NSW-VIC)	Bicentennial National Trail (5330 km, QLD-NSW-ACT-VIC)	Mawson Trail (900 km, SA)
Bibbulmun Track (1003 km, WA)	Tasmanian Trail (460 km, TAS)	Munda Biddi Trail (1000 km, WA)
Brisbane Walley Rail Trail (161 km, QLD)		Murray to Mountains Rail Track (100 km, VIC)
Heysen Trail (1200 km, SA)		Old Great North Road (42 km, NSW)
Larapinta Trail (223 km, NT)		Tasmanian East Coast (200 km, TAS)
Overland Track (65 km, TAS)		

Tömegközlekedés

A magyarok – különösen a budapestiek – általában csak addig szidják a fővárosi tömegközlekedést, amíg meg nem tapasztalják, hogy mennyivel jobb, mint az ausztrál nagyvárosok tömegközlekedése, beleértve Melbourne-t is.

Tömegközlekedés a nagyvárosokban és agglomerációjukban			
ACT	www.transport.act.gov.au	SA	www.adelaidemetro.com.au
NSW	www.transportnsw.info	WA	www.pta.wa.gov.au
VIC	www.ptv.vic.gov.au	TAS	www.metrotas.com.au
QLD	www.qld.gov.au/transport/public/transport	NT	https://nt.gov.au/driving/public-transport-cycling

A nagyvárosokat elhagyva a településeket és az államokat buszjáratok kapcsolják össze. E járatok többsége kényelmes és gyors utazást kínál azoknak, akiknek nincs autójuk, és a tájra is kíváncsiak. Az árak – idejében foglalva – kedvezőek, és különböző bérletek, kedvezmények felhasználásával buszutak révén Ausztrália jelentős részét beutazhatjuk. Léteznek szállással és vonatjeggyel kombinált kedvezmények is, ezekről a honlapokon előre érdemes tájékozódni. Buszutakat saját magunk is tervezhetünk, illetve több busz-utak tervezésével foglalkozó társaságot is találhatunk. Busszal utazni kényelmes és biztonságos, főleg a kevés poggyásszal utazóknak. Lássunk néhány honlapot kiindulásképpen!

Busztársaságok	Buszutakat szervező társaságok
Greyhound (országos): www.greyhound.com.au	AAT: www.aatkings.com
Murray's (keleti part): www.murrays.com.au	Adventure Tours: www.adventuretours.com.au
Firefly (keleti part): www.fireflyexpress.com.au	Oz Experience: www.ozexperience.com
Integrity (nyugati part): www.integritycoachlines.com.au	

Az egységes állam létrejötte – mint láthattuk – jelentős részben a vasútnak volt köszönhető. A vonat személyszállításban betöltött szerepe ma már nem jelentős, de maga az életérzés: a pusztaságok átszelése vagy egy gyönyörű környezetben való utazás egy békébeli vonattal hatalmas élmény lehet – bár legtöbbször egy ilyen út ára is egyedi.²³⁸

Amennyiben egy vasúti időutazásra támad kedvünk, egyes helyeken megőrizték, és továbbra is működtetik a gőzmozdonyokat és az egykori szerelvényeket. Államonként egy-egy közkedvelt vonal (heritage train, old steam train) honlapja itt megtalálható.

Kisvasutak államonként / területenként			
ACT	-	SA	www.pichirichirailway.org.au
NSW	www.zigzagrailway.com.au (várhatóan 2019-től újraindul)	WA	www.hothamvalleyrailway.com.au
VIC	http://puffingbilly.com.au/en	TAS	www.wcwr.com.au
QLD	www.ksr.com.au	NT	-

Az ausztrál vasutak – főleg a keleti parti államokban – azonban számos kedvezményes jegyet és bérletet is kínálnak (például szezonális, időtartamon belüli korlátlan), ezekről érdemes előre tájékozódni az interneten.

Vasúti honlapok államonként / területenként			
ACT	www.nswtrainlink.info	SA	www.adelaidemetro.com.au
NSW	www.nswtrainlink.info	WA	www.pta.wa.gov.au
VIC	www.ptv.vic.gov.au	TAS	nincs személyszállítás
QLD	www.qld.gov.au/transport/public/transport www.queenslandrailtravel.com.au	NT	csak a Ghan (Alice Springs és Darwin között)

A hajózásnak még régebbre visszanyúló hagyományai vannak. A nagy óceánjárók a nagyvárosokból indulva gyönyörű óceániai szigetekre látogatnak el. Bár a tömeges személyszállítás kora már évtizedekkel korábban továtűnt, teherhajók fedélzetén ma is lehetőség van a kontinensek közötti utazásra. A hajózás azonban számos nagyvárosban része a tömegközlekedésnek. Különösen Sydney-ben és Brisbane-ben éri meg egy kört tenni komppal a tengeren vagy a folyókon. Az egykori gőzhajózás aranykorát személyesen is felidézhetjük és át is élhetjük a Murray folyó mentén, ahol 100–150 éves gőzösökkel is utazhatunk, és fáradsmainkat lakóhajókon is kipihenhetjük.*



A legöregebb még működő lapátkerékes gőzös, az 1866-ban készült PS Adelaide a Murray folyón (Echuca, Victoria)



A PS Hero 1874-ben épült Echucában, a PS Adelaide és a PS Hero építője ugyanaz a személy, az echucai hajóépítő mester, George Linklater volt.

Célirányos túrák: repülővel és kocsival (fly & drive combo)

A túrák összeállítása során az idő kétharmadát érdemes nemzeti parkok megtekintésére fordítani. A távolságok miatt kényelmesebb és biztonságosabb a nagyvárosból akár repülővel csillagtúrákat szervezni, a repülőtéren pedig a bérautót felvenni. Így akár több irányban is körülnézhetünk akár pár nap alatt is.**

* Tanulmányozásra javasolt honlap: www.murrayriver.com.au/paddleboats.

** Bár az utóbbi időben a légitársaságok közötti árverseny tovább élesedett, a néha 5–10 AUD-os különbség helyett érdemes a szolgáltatás egészét figyelembe venni, mielőtt egy repülőjegyet lefoglalunk. A földi

Repülőtársaságok honlapjai	
Qantas: www.qantas.com	Virgin: www.virginaustralia.com
Jetstar: www.jetstar.com	Tiger: https://tigerair.com.au
Rex: www.rex.com.au	

Elérhetőnek lenni!

Ha nekivágunk az Outbacknek, mindig gondolnunk kell rá, hogy az ország mobil-lefedettsége hézagos. Műholdas telefont (sat phone) már egész olcsón bérelhetünk, ne menjünk el nélküle! Megoldást jelenthet az URH-adóvevő vagy a személyes GPS-jelző is. Ha viszont egyik sincs kéznél, legalább egy TELSTRA-s telefon legyen nálunk.

Víz

Az Outback legnagyobb kincse. Ha túrára indulunk, legalább napi három liter vízzel számoljunk fejenként, és plusz két nappal. Ha megállunk tankolni, töltsük fel tartalékainkat, inkább több legyen, mint kevesebb! A csapvíz általában a belső területeken is iható, de az íze és a hőmérséklete vidékenként eltérő (lásd artézi víz), ivóvíz tehát minden esetben legyen nálunk.

Benzin

A túraútvonal benzinkútjait térképezzük fel az internet segítségével. Távoli vidéken előfordulhat, hogy a benzinkút csak a hírek szerint létezik, a valóságban már nem. Életet is menthet egy teli benzinkanna, amely megkétszerezi a hatótávolságot. 15–20 literes műanyag kannát vegyünk, és minden benzinkútnál tankoljunk (a kocsi szervízkönyvében írt minőségű üzemanyagot)!

Útiterv

Mindig előre készüljünk fel az útvonalból, számítsuk ki, hogy mikor, hová érkezünk, hol alszunk, és adott napon mekkora távolságot kívánunk megtenni. Vegyük sorra a kitérőket, ellenőrizzük az útviszonyokat és az időjárási feltételeket, a benzinkutakat és a boltokat, ahol készletet vételezhetünk. Alapos felkészüléssel és tervezéssel számos veszélyforrás minimalizálható.

kiszolgálószemélyzet hiánya például egy rövid távon az országba látogató számára olyan nehézségeket okozhat, amelyeket nem éri meg kockáztatni.

Térkép

Részletes és legújabb kiadású térkép nélkül ne hagyjuk el a várost, az aszfaltutakról pedig még kevésbé térjünk le! A táj sokszor csalóka, könnyen el lehet tévedni még a városok közvetlen környezetében is. Térképet a benzinkutaknál (illetve a könyvesboltokban) lehet kapni.

GPS

GPS nélkül a nagyvárosokban is nehezen lehet boldogulni. Különösen nehéz odafigyelni a más irányú forgalomra, az eltérő szabályokra (például a melbourne-i külső sávból jobbra nagyívben kanyarodás), a folyamatosan hömpölygő autó- és gyalogosáradat közepén. Ezeket a problémákat jelentősen csökkenti a GPS használata, amely az utat akkor is újratervezi, ha elsőre nem sikerült célba érni. Vidéken hasonló a helyzet, a nagy távolságok az érzékelést tompítják, a GPS segít orientálódni. GPS-t az autókkal együtt lehet bérelni, de 6–8 napnyi bérlet helyett már érdemes egyet beszerezni valamelyik bevásárlóközpontban. Hazatérve az interneten el is lehet adni. Az Outback belső részein azonban a GPS is

sokszor pontatlan, ezért mindig legyen nálunk egy pontos térkép, amivel a GPS eredményeit össze lehet vetni.

Értesítés

Ha az Outbackbe megyünk, hagyjunk magunk után nyomokat! Elsősorban a rokonokat, barátokat tájékoztassuk az útitervünkről, arról, hogy mikor hová érkezünk. Ha távolabb, beljebb mennénk, a boltosokkal is beszéljünk, hogy ha nem érkezünk meg a tervezett időpontban, és keresni kezdenének, legyenek támpontok a keresés megkezdéséhez. A szállásadók általában naprakész információkkal rendelkeznek az utak állapotáról és az adott régió különböző eseményeiről, érdemes a tanácsaikat indulás előtt (vagy már korábban, e-mailben) kikérni.

Az útitervhez a biztonság miatt ragaszkodjunk, és vegyük komolyan a saját magunk által megadott időpontokat.

A nemzeti parkok egy részében – még a Canberra melletti Tidbinbillában is – önkéntes látogatási naplók vannak elhelyezve, amelyeket rendszeresen ellenőriznek. Ezért is vigyünk ma-



Látogatási napló Új-Dél-Wales állam egyik elhagyatott természetvédelmi területén (Mt Grenfell, Cobartól nyugatra). Nem emlékkönyv, életmentő segédeszköz.

gunkkal mindig tollat, és a látogatás elején és végén írjuk alá, hogy tudják, hová mentünk, és azt is, hogy visszaérkeztünk.

Várakozás (ha lerobbanunk)

Ha nincs korábbi helyismeretünk vagy helyi vezetőnk, maradjunk inkább az aszfaltos utakon! A földutak kondíciói nagyon gyorsan változnak, és sokszor csak egyes szakaszaik járhatóak városi járművel. Még az aszfaltúton is érheti az autóst váratlan meglepetés (motorhiba, árokba fordulás, állattal való ütközés, benzinhiány). A legfontosabb, hogy semmi esetre se mozduljunk el az autótól, ott várakozzunk, amíg a segítség meg nem érkezik. Óvatosan álljunk a farmokhoz: a kerítésen lévő bejárat és a farmépület között akár 100 km-es távolság is lehet. Ha mégis elmennénk, hagyjunk ott (angol nyelvű) értesítést, merre indultunk.

Az Outback megedzette az ott élőket, jobban megnézik az arra járókat, mint Európában megszoktuk, s ha látják, hogy bajban vagyunk, biztosan meg fognak állni segíteni. A társadalmi szolidaritás Ausztrália egyik legnagyobb kincse, amit a maga valóságában csak a nagyvárosokból kilépve ismerhetünk meg.

Naptej

Ausztráliában a Napnak még télen is komoly ereje van. Használjuk mindig a legerősebb faktorú naptejet, minden szabadon maradó testrészünkön (például a vezetés közben az ablakban tartott alkarunkon), és kerüljük a napozást. Ha pedig mindenképpen napozni szeretnénk, az időjárás-jelentésben tanácsolt időben tegyünk, amikor az UV-sugárzás a legalacsonyabb (a meteorológiai szolgálat honlapja a legfrissebb információkkal: www.bom.gov.au).

Napszemüveg

A napszemüveg még télen is hasznos, különösen a vezetéshez. Használjuk!

Fejfedő

A meleg még a városban is megüti az embert, ha nincs rajta fejfedő, pedig ott az épületek több helyen árnyékot nyújtanak. A pusztában és különösen az Outback belsőbb részein pár szabadban töltött perc elegendő a napszúráshoz, ezért mindig vigyünk sapkát, kalapot magunkkal.

Rovarriasztó

A legyek és szúnyogok ellen érdemes védekezni, mert a legjobb kirándulást is megkeseríthetik. A boltokban és benzinkutakon többfajta riasztó közül választhatunk. A szúnyogok a trópusi részeken komoly betegségeket is terjeszthetnek (a tünetek egyes esetekben

hetekkel később jelentkezhetnek). A riasztószerek használatát ezért is vegyük komolyan, és tájékozódjunk a közegészségügyi helyzetről, mielőtt ezekre a részekre látogatnánk.

Megfelelő ruházat

Az Outback egyik jellegzetessége a jelentős hőingás. Nappal nagyon meleg van, naplemente után viszont egyre hűvösebb, ezért vigyünk magunkkal meleg ruhát is. Nappal viszont szükség lesz rövid ujjú ruhára. Ha sétálni mennénk, hosszú szárú nadrág és megfelelő cipő javasolt. A kigyók szinte minden csendesebb helyen ott vannak, a kérdés, hogy mi észrevesszük-e őket. A megfelelő – magas szárú – cipő szerencsés esetben a kígyómarást is kivédheti, ám az óvatosságot (folyamatos körütekintést épületeken belül és kívül) nem pótolja.

Ágynemű

Attól függően, hogy hol kívánunk megszállni, szükség lehet ágyneműre. Általában a távolabbi helyeken adódhatnak meglepetések, ami ellen kétféleképpen lehet védekezni: ágyneműbérlettel vagy hálósákkal. Azért is tervezzünk előre e tekintetben is, mert a repülőjáratokon a csomagdíjak gyorsan növekednek, s ha a hálósákokat is magunkkal viszünk, könnyen lehet, hogy más kategóriába kerül a poggyásunk.

Készpénz

Bár a bankkártyás fizetés elterjedt, előfordulhat, hogy egyes elhagyatott helyeken csak készpénzzel tudunk fizetni. Legalább 300 AUD készpénzt vigyünk magunkkal (fejenként) a legszükségesebb kiadásokra.



*Bozóttűz halad a Murramarrang Nemzeti Parkban
(Új-Dél-Wales)*



*És ahol már átcsapott
(Murramarrang NP, NSW)*

Felkészülés

A felkészülést még Magyarországon meg kell kezdeni, de minden nap, indulás előtt a legfrissebb információkat érdemes beszerezni:

Időjárás-előrejelzés	
Időjárás	www.bom.gov.au

Útviszonyok (és egyéb hasznos infók)			
ACT	www.tccs.act.gov.au/roads-paths	SA	http://traffic.sa.gov.au www.dpti.sa.gov.au/OutbackRoads
NSW	www.rms.nsw.gov.au www.livetraffic.com	WA	www.mainroads.wa.gov.au/Pages/Alerts.aspx#alerts
VIC	www.vicroads.vic.gov.au https://traffic.vicroads.vic.gov.au	TAS	www.transport.tas.gov.au/road/closures_delays
QLD	www.racq.com.au/cars-and-driving/safety-on-the-road/roadconditions https://qldtraffic.qld.gov.au	NT	www.ntlis.nt.gov.au/roadreport

Tüzek			
ACT	www.rfs.act.gov.au	SA	www.cfs.org.au
NSW	www.rfs.nsw.gov.au	WA	www.fesa.wa.gov.au
VIC	www.cfa.vic.gov.au	TAS	www.fire.tas.gov.au/enter.jsp
QLD	www.fire.qld.gov.au	NT	www.firenorth.org.au

Konzuli szolgálatok honlapjai (információk, tájékoztató)	
Magyarország	http://konzuliszolgalat.kormany.hu
Ausztrália	http://smartraveller.gov.au
Új-Zéland	www.safetravel.govt.nz

Telefonszámok	
Segélyhívó Ausztrália (ausztrál rendszerből tárcsázva)	000
Magyar konzuli segélyhívó (Canberrai Nagykövetség)	+61-4-3855-6504
Magyar konzuli segélyhívó (Melbourne-i Konzuli Iroda)	+61-4-9707-0726
Magyar konzuli segélyhívó (Sydney-i Konzuli Iroda)	+61-2-9994-8963

Térségbeli magyar képviseletek (részletes adatok: www.kormany.hu/hu/kulgaszdasagi-es-kulugyminiszterium/kulkepviseletek)	
Canberrai Magyar Nagykövetség	email: consulate.cbr@mfa.gov.hu
Melbourne-i Konzuli Iroda	email: consulate.mel@mfa.gov.hu
Sydney-i Konzuli Iroda	email: consulate.syd@mfa.gov.hu



A Marree Hotel Dél-Ausztráliában

Túrajavaslatok

államok és területek szerint





Az Ausztrál Fővárosi Terület (ACT) és Canberra



Ausztrália fővárosa 2013 márciusában ünnepelte alapításának 100. évfordulóját. Bece-neve, a „bush capital” máig emlékezteti az idelátogatókat a nehéz kezdetekre, és maguk az ausztrálok is rendszeresen lekicsinylően szólnak a Sydney árnyékában felnőtt kistestvérről, amely azonban sokkal több látnivalót és meglepetést tartogat, mintsem azt egy útikönyv átolvasásából gondolnánk. Canberra az elmúlt évszázadban szinte mindig hátránnyal indult a két metropolisszal való összehasonlításkor, a félreértések pedig legtöbb esetben a város korát megelőző kialakításából eredtek.

Lelkes Canberra-rajongóként úgy gondolom, hogy mind a helyszín kiválasztása, mind a város nevének megválasztása, mind pedig az elfogadott tervek az egykori döntéshozók, tervezők és építők bölcs előrelátását dicsérik. Canberra szépsége és sokoldalúsága a sok elhallgatás után egy kicsit bővebb kifejtést igényel. Sydney-ről és Melbourne-ről külön útikönyvek szólnak (ezeket megéri beszerezni), Canberrát viszont néhány sorral elintézik még a részletesebb leírások is. Ideje ezzel a hozzáállással szakítani: egy fantasztikus ország gyönyörű fővárosáról van szó, amely – mint maga az ország is – némileg másképp néz ki, mint az Európában megszokott városok. Különlegességét éppen egyedisége adja, ezért az alábbiakban részletesebben is foglalkozunk vele.

Tények

Terület: 842 km²

Lakosság: 357 ezer fő (2011)

Időjárás: kontinentális; meleg nyár, hideg tél

Javasolt látogatási időszak: októbertől áprilisig

Megközelítés: repülővel, Sydney-ből kocsival (3–4 óra) vagy busszal (3 óra), Melbourne-ből repülővel (1 óra), busszal (7 óra) vagy kocsival (8 óra)

Javasolt közlekedési eszköz: gépkocsi (városon kívüli túrákhoz: négyke-rék-meghajtással), GPS-szel!

Alapfelszerelés: Ausztrália útikönyv legfrissebb kiadása (angol nyelven), természetbeli túrákhoz ezenfelül: Explore Australia National Parks (részletes autós térképpel) vagy 4WD atlasz legújabb kiadása



A Misina délre költözött! A Fekete-hegyi Telstra-torony, amelynek célja a telekommunikáció biztosítása mellett kezdettől fogva a turizmus fellendítése is volt, mintegy évtizedes előkészítés után 1980-ra készült el. Az adott korban újszerű betonstruktúra védett tájképbe helyezése megosztotta a lakosságot és a hatóságokat is. Mára azonban a több mint évi 400 ezer fős látogatatszám igazolja, hogy a torony a város aktív részévé vált. A hét minden napján nyitva tartó torony tetején kávézó üzemel, a torony alatti domboldalon található a canberrai botanikus kert (Bővebb információk:

www.telstratower.com.au).



Kilátás a Telstra-toronyból. Balra lent az Ausztrál Egyetem (ANU), középen a félszigeten az Ausztrál Nemzeti Múzeum campusa. Balra középen a Cook-emlékmű, mögötte a Clarion, tőle jobbra, a tóparton a Nemzeti Könyvtár és a Questacon épülete látható. A jobb szélén, középtájt az új Parlament tömbjének sziluettje látszik.

Canberra Ausztrália legnagyobb szárazföldi városa, gyönyörű természeti környezetben, két oldalról hegyek koszorújában fekszik. Tervezőasztalon megálmodott város, közepén egy tóval (Lake Burley Griffin). A tó partján lévő dombokról (Black Mountain, Mount Ainslie) az egész környék belátható. A fővárosi terület nagyobbik része nemzeti park, kiváló

túrázási, kempingezési és kerékpározási lehetőségekkel. Canberrának tengeri kikötője is van Jervis Bay-ben, ahol májustól novemberig bálnákat és delfineket lehet látni (a tengerpartról vagy szervezett kirándulás keretében). Bár hivatalosan a szövetségi igazgatás alá tartozó területen, a Fővárosi Területen belül fekszik, a valóságban a terület magát a várost, Canberrát és környékét foglalja magában.

Történelme

Canberrának csak az európai múltja rövid: az első telepések az 1820-as években jelentek meg a térségben. A mára Canberrával összenőtt Queanbeyant 1838-ban alapították. A jelenlegi főváros helyén és környékén farmok voltak, néhány megmaradt épület máig látogatható (Mugga-Mugga, Lanyon, Blundell's Cottage, illetve a Namagdi National Parkban a Settlers Track környékén), másokban (Duntroon, Yarralumla) később közintézmények nyertek elhelyezést. A terület egyik legkorábbi építészeti emléke a Keresztelő Szent János-templom (felszentelve: 1845), amelyet 2011-es ausztráliai útján II. Erzsébet királynő is meglátogatott.

Bár egy Canberry nevű település már a 19. században létrejött, Canberra születéséhez a két civakodó metropolisz, Sydney és Melbourne vetélkedésére volt szükség. A vitában Sydney az időbeli elsőségére és kiváló kikötőjére, Melbourne pedig gazdagságára és Európát idéző arculatára hivatkozhatott. A döntés végül egy új főváros kijelöléséről szólt, s a számos lehetséges változat közül végül a későbbi Canberra sivár környékére esett a választás.

A város alapkö-létéletét 1913. március 12-én már filmen is megörökítették. A fejlődés a háború miatt lelassult, a parlament csak 1927-ben költözött át Melbourne-ből, ám valódi fővárossá Canberra csak a második világháborút követően vált.

Walter Burley Griffin (1876–1937) chicagói építész 1912-ben nyerte meg az új főváros tervezésére kiírt pályázatot. 1913 és 1920 között részt vett az építési munkákban is, de terveinek megvalósítását folyamatosan akadályozták, ezért végül csalódottan távozott. Ausztrália más részeiben több általa tervezett épület is megvalósult (például Melbourne-ben és Sydney-ben). Ausztráliában a második világháborút követően kezdték értékelni a fővárossal kapcsolatos terveit. A változás 1964-ben kezdődött, amikor Sir Robert Menzies miniszterelnök az ekkorra elkészült tavat a város tervezőjéről Burley Griffin-tónak javasolta elnevezni. Nagyon találóak egy akkoriban Ausztráliába látogató svéd kutató Canberrával kapcsolatos megállapításai. „Griffin tervét sokan rossznak tartják. Azt mondják, Canberra lehetetlen város, mert »mesterséges«, amit úgy kell érteni, hogy nem szabadon fejlődött, növekedett, hanem éppen ellenkezőleg, a legapróbb részleteig előre megtervezték. [...] Amennyire én megítélhetem, Griffin tervének egyetlen hibája, hogy túlméretezett Ausztrália anyagi erőihez képest. Többet ért volna egy olyan terv, amelyet szakaszokban valósíthatnak meg. De Ausztrália vezető férfiai előtt a milliós város látomása lebegett, és ezért fogadták el a nagyvonalú tervet, nem gondolva rá, hogy megvalósításához néhány emberöltő kell. Így aztán a 30 ezer lakosú város körülbelül olyan, mint a nagyok ruhájába

öltözött kisgyerek. Ha majd valamikor a baba belenő a ruhájába, ha ez a város egyszer mégis megépül, bizonyosan nem lesz se mesterkéltségek, se furcsa, sőt szilárdan hiszem, hogy páratlanul szép város lesz, egyike a legcsodálatosabbaknak a világon.”²³⁹

Bennszülött kultúra

A Canberra név – a legelfogadottabb magyarázat szerint – a bennszülöttek nyelvén találkozóhelyet jelentett, s ez a szimbolikus elnevezés egyszerre jelképezi Ausztrália „találkozási pontját”, az országgyűlés székhelyét, s az aboriginal és az európai kultúra találkozását is. Ezenkívül találkozási pontról beszélhetünk földrajzi értelemben is: Canberra az ausztrál értelemben sűrűn lakott keleti part legnyugatibb pontja, illetve a hatalmas lakatlan vidék: a híres Outback nyugati csücske is, amely egyúttal összekapcsolja a tengerpartot a hegyvidékkel.

Bár a bennszülöttek a 20. század elejére eltűntek, korábban évezredekben keresztül ezen a vidéken gyűltek össze a különböző törzsek (Ngarigo, Wiradjuri és Ngunnawal) a férfivá avatási szertartások lebonyolítására. A folyamatos emberi jelenlét mintegy 21 ezer éve kimutatható a környéken (Birrigai-menedék). A csodálatosan békés Tidbinbilla Rezervátum neve is a régi szertartásokra utal, ugyanis a ngunnawal nyelvből származó szó, „Jedbinbilla” annyit jelent: „a hely, ahol a fiúk férfivá válnak”.

Az ACT területén több helyen is találhatók sebzett fák (például Lanyon Homestead), illetve fenőkövek, amelyek az őslakosok területéhez fűződő szoros kapcsolatait idézik fel. A legizgalmasabbnak mégis talán a Yankee Hat-nál lévő sziklarajzok megtekintése ígérkezik, ahol – ha jó időben érkezünk – hatalmas kengurucsapatok között túrázhatunk. Az egyszerű, sematikus ábrák több mint nyolcszáz évesek.



A Tidbinbilla fenséges nyugalmat sugárzó hegyei



A bogong moly emlékműve a Tidbinbillában (Fővárosi Terület), a szöveg a helyi törzsek egykori moly-ünnepének jelentőségét taglalja.



Egy kő a sok közül, amelyen a bennszülöttek nemzedékei élesítették a baltáikat és a lándzsáikat (Eden, NSW)

Megközelítés

Canberra repterét a centenárium alkalmából kibővítették és felújították. Innét valamennyi tagállami főváros könnyen megközelíthető, Sydney és Melbourne felé pedig szinte folyamatos az összeköttetés. Az utazó Európából általában Melbourne felől érkezik és Sydney-be megy tovább, vagy Sydney felől Melbourne-be megy vissza, ezt az utat szakíthatja meg egy pár napos fővárosi túrával. Mindkét nagyváros felé folyamatos buszjáratok indulnak a belvárosból (Jolimont Centre). Sydney könnyen elérhető kocsival is, de Melbourne irányába célszerű a repülőt választani.

Látnivalók

Canberra hangulata a lombhullató fák miatt európaias. Bár az éves virágfesztivál, a Floriade alkalmával nagy a nyüzsgés, a mindennapok vidéki nyugalomban telnek. A széles utakon csak reggel nyolc és délután öt óra körül van csúcsforgalom. Pár vendéglő és bár kivételével nincs éjszakai élet sem. A városközpont és a múzeumok egy nap alatt végiglátogathatóak,



Virágkompozíció a Floriade-on

a környékre azonban érdemes még két napot szánni. A főváros egyedi látványosságai közé számítanak a diplomáciai negyedek, melyek közül a legpompásabb, a képviselt ország stílusjegyeit hordozó képviseleti épületek Yarralumla negyedben találhatóak. A magyar követség rendszerváltást követően elkészült épülete Deakin városrészben fekszik más képviseletekkel körülvéve (a Pénzverde közvetlen közelében).

Mindenképpen látni kell

Régi Parlament 1927–1988 között az ausztrál törvényhozás otthona volt, jelenleg múzeum működik benne (Museum of Australian Democracy). Szimmetriatengely mentén épült, átellenben a tó túlpartján a Háborús Emlékmű található. Időtartam: 1–2 óra, nehézségi fok: könnyű.



A régi parlament épülete

A régi parlament épületénél álló V. György-emlékmű valójában egy kettős emlékmű. Bal oldala Szent Györgyöt ábrázolja, utalva az ország és a Brit Birodalom első világháborús szerepvállalására és erőfeszítéseire. Az emlékmű jobb oldalán V. György király (1910–1936) szobra látható. György király még trónra lépése előtt yorki hercegként vett részt az ausztrál szövetségi parlament alakuló ülésén 1901-ben Melbourne-ben. Az emlékművet az államszövetséget megalapító ausztrál államférfiakról készült domborművek díszítik. Az emlékművet 1953-ban leplezték le.



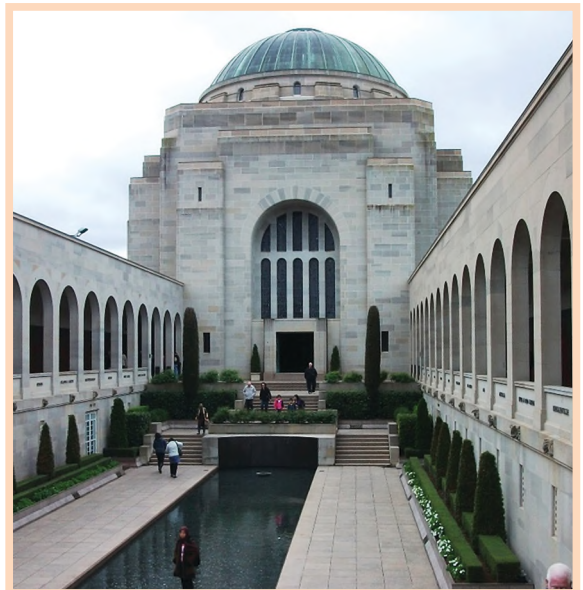
Új Parlament 1988-ban készült el, a modern külső elegáns belsőt takar. Egész héten keresztül látogatható, állandó és időszakos kiállításaira érdemes időt szánni. Itt helyezték el számos más országból származó ajándékot, így magyar kiállítási tárgyakat is láthatunk. Feltétlenül nézzük meg a Magna Charta 1297-ben készült másolatát, illetve a Nagy Képet (Big Picture), amely az első ausztrál országgyűlés 1901-es megnyitását ábrázolja. Időtartam: 3 óra, nehézségi fok: könnyű.

Ausztrál Háborús Emlékmű Valamennyi háborús hősnek emléket állít, az elesett katonák nevei hosszasan sorakoznak a kőtáblákon, nevük mellett piros virágok jelképezik, hogy a nemzet nem felejtí el a házáért hozott áldozatukat. Érdekes katonai kiállítás révén – illetve az Anzac Paradon sétálva – nyomon követhetjük Ausztrália hadtörténetét kezdetektől napjainkig. Időtartam: 2 óra, nehézségi fok: könnyű.

Lake Burley Griffin A Molonglo folyó felduzzasztásával hozták létre az 1960-as években. Partján számos parkot alakítottak ki (például Weston Park). Végpontja a Scrivener-gát (Dam), amelynek egyik oldalán a fő-kormányzó rezidenciája, a másik oldalán az állatkert fekszik. A tavat két híd szeli át, az egyik mellett látható a Cook kapitány emlékére felavatott szökőkút, amely száz méternél magasabbra lövi fel a vízsugarat. A tavon sétahajó jár, partjáról derült reggeleken



Az ausztrál parlament hátulról (az Adelaide Avenue-ről) fényképezve. Az út jobb oldalán a miniszterelnök rezidenciája, a Lodge terület el (a képen nem látható), balra pedig a Yarralumla negyed külképviseletei (a képen nem látható).



Az 1941-re elkészült monumentális canberrai háborús emlékmű belső udvara



A tópartról felszálló léggömb a város felett



Tavaszi a Királyi Botanikus Kertben



*Agámák napoznak
a Botanikus kertben*

léggömbös városnéző túrára indulhatunk. A tó egyik félszigetén található az Ausztrál Nemzeti Múzeum. Időtartam (a Múzeummal együtt): egy nap, nehézségi fok: könnyű.

Botanikus Kert A Királyi Botanikus Kert Ausztrália egyik leggazdagabb növénygyűjteménye, nemcsak a kontinensről, hanem az Ausztráliához tartozó szigeteken élő növényfajokból is található itt néhány példány. Különösen érdemes megtekinteni, ha nincs időnk az egész kontinenst átutazni: a tasmán fenyevesektől a trópusi esőerdőig mindent bejárhatunk, s abban is biztosak lehetünk, hogy az év minden napján találunk valamilyen virágzó fát vagy bokrot. A kertben számos állatfajjal is megismerkedhetünk: a hüllők, emlősök és a madarak különböző fajai laknak a hegyszoldalon. Időtartam: 3 óra, nehézségi fok: könnyű.

Tidbinbilla Nemzeti Park Az ausztrál bennszülöttek egykori szent helye máig megőrizte azt a hangulatot, amely a természethez közeli embert lenyűgözte és maradásra késztette. A park egész napos



*A kenguru egészen barátságos volt –
egy reggel a Tidbinbilla Nemzeti Parkban*

időtöltést kínál, a legcélszerűbb mégis korán reggel érkezni, mert az állatok csak kora délelőtti aktívak. Választhatjuk a körutat is, megállva minden parkolóban, és egyenként megkeresve az emukat, kengurukat, vombatokat vagy koalákat, de az információtól bal kéz felé indulva egy kellemes sétával kenguruk és emuk között feljuthatunk az őslakosok egykori lakóhelyéig is. A kocsit leparkolva a körútról hosszabb túrákat is tehetünk, melynek során lantfarkú madarat is láthatunk. Érdeklődjünk az információs pultnál! Időtartam: fél-egy nap, nehézségi fok: könnyű.

Canberra Deep Space Communication

Complex Ha Tidbinbilla, akkor a bejáratától pár percre jobb kéz felé mindenképpen nézzünk be az űrkutatási központba, amely a földön kívüli élet kutatásával foglalkozik. Holdközvet, űrruhák, és oktatófilmek segítségével részesei lehetünk az elmúlt évtizedek technikai fejlődésének. Időtartam: 2 óra, nehézségi fok: könnyű.

Érdeemes megnézni

Mt Ainslie Canberra legmagasabb dombja, tetejéről szép körpanorámában gyönyörködhetünk, és mintha tervezőasztalnál állnánk, áttekinthetjük a város szerkezetét is. Időtartam: 1 óra, nehézségi fok: könnyű.

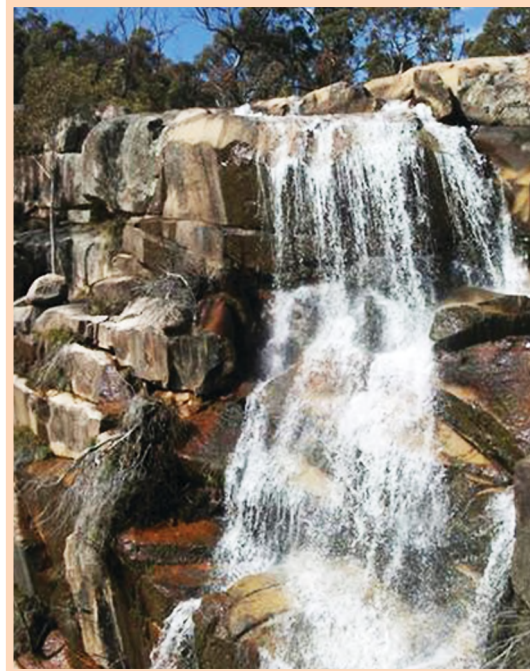
Namadgi National Park (Settlers Track):

A csend, magány és elmélyedés helye ez a nemzeti park, amely a fővárosi terület nagyobbik részét borítja. Néhány túraútvonal-javaslat az interneten elérhető: www.thewalkact.com.

Internetről letölthetőek a különböző túrák térképei, melyek közül az egyik legizgalmasabb – de mindenképpen előzetes gyakorlatot kívánó – a 100–150 éves tanyákat bemutató ösvény. Ennek során a megkapó tájképek mellett rácsodálkozhatunk eleinkre, akik TV, fűtés és szigetelés nélkül apró házakban éltek le az életüket, s a westernfilmeket félredobva szembesülhetünk azzal, milyen is volt valójában az első telepeselek élete. Időtartam: 1 nap, nehézségi fok: közepes.



Egy tányér, ami az eget fürkészi...



A Gibraltar Falls a Namadgi Nemzeti Parkban



*Az egyik tanya a Namadgi Nemzeti Parkban
(Brayshaws Hut)*



Az őslakosok rajzai Yankee Hat-nál

Yankee Hat A Namagdi egyik túraösvénye vezet ide, mintegy két-három órás gyaloglással teljesíthető. Kora délelőtt hatalmas kengurucsordák között sétálhatunk a kiépített ösvényen fel a szikláig, ahol a fővárosi terület legjelentősebb „barlangrajza” látható. Ez méreteiben és kidolgozottságában elmarad az Outback, illetve más vidékek rajzaitól, mégis jól jelképezi az őslakók gondolatvilágát és művészetük lényegét. Időtartam: fél nap, nehézségi fok: könnyű.

Mt Franklin A Canberrát körülvevő hegykoszorú legmagasabb csúcsa, csak terepjáróval közelíthető meg. A hegyre vezető úton lépten-nyomon a 2003-as nagy tűzvész nyomait láthatjuk. Meglátogatása akkor ajánlott, ha az Alpokba nincs időnk felmenni. Időtartam: 1 nap, nehézségi fok: közepes.

Jervis Bay Új-Dél-Wales egyik legfestőibb öble, melynek egy része közigazgatásilag a fővároshoz tartozik (enklávé). Az öböl környéke bővelkedik természeti látnivalókban, és mindig nagy a turistaforgalom. A bálnanézés mellett érdemes időt szakítani a Booderee Nemzeti Parkra is. Időtartam: 1–2 nap, nehézségi fok: könnyű.

Szállás, közlekedés

Canberra szállás tekintetében az átlagnál némiképp drágább, azonban széles a választék: ifjúsági szállótól a többcsillagos hotelig minden típus megtalálható. A környéken az autók mentén lévő motelektben (motor inn) átlag 100–200 AUD körüli áron lehet egy éjszakára szállást találni. A tömegközlekedés a magyarhoz képest kezdetleges (autóbusz), gépkocsi nélkül nem érdemes elindulni (a repülőjeggyel együtt is, de a reptéren is bérelhető). Ha a szűken vett város határain kívül szeretnénk túrázni, mindenképpen négyszerék-meghajtású járművet (4WD) kell bérelni, és azzal is csak száraz időjárás esetén szabad nekivágni a földutaknak!

Túrajavaslatok

A város kiváló helyen fekszik: nyugatra mintegy két órára az Ausztrál Alpok, keletre másfél órára a tengerpart található.

Az Ausztrál Alpok három állam területére nyúlik át (New South Wales, Victoria, Australian Capital Territory), de legcélszerűbb Canberrából megközelíteni. Minden alpesi túra kiindulópontja a fővárostól egy órára fekvő hangulatos hegyvidéki városka, Cooma, amelynek hatalmas vízerőművén számtalan nemzet fiai, így magyarok is dolgoztak. Coomából júniustól augusztusig – ha az időjárás engedi – kiváló síturák szervezhetők (Thredbo, Jindabyne, Perisher, Charlotte Pass) Ausztrália legmagasabb csúcsa, a Mt Kosciuszko lejtőire, amelyek nyári időszakban túraösvényen is megközelíthetők. Újév környékén a völgyek tele vannak vadvirágokkal.

Aki a magányt szereti, Kiandra egykori aranyásóváros romjainál biztosan megleli! A környék legszebb barlangjai is errefelé fekszenek: a Yarrangobilly Caves csak négykerék-meghajtású járgánnyal közelíthető meg. Időtartam: 1–2 nap, nehézségi fok: közepes.

A tengerpartra Coomából Begán (itt a sajtógyárat feltétlenül látogassuk meg!) keresztül is el lehet jutni (South Coast régió), Eden városa, amely egykor az ausztrál főváros címéért is versenybe szállt, egy gyönyörű öböl partján fekszik. Itt érdemes megnézni a bálnamúzeumot, amelynek teraszáról a bálnák vonulása is látható, valamint a Ben Boyd Nemzeti Parkot, amely érintetlen partszakaszaival kiváló kikapcsolódási lehetőséget ígér. Időtartam: 1 nap, nehézségi fok: könnyű.



Cseppkő-rózsák a Yarrangobilly Caves egyik termében



A Ben Boyd Nemzeti Park



Partszakaszok Jervis Bay-ben



Sziklafal Jervis Bay környékén



Erszéyes hangyász ballag a Bodeeree Nemzeti Parkban



Közvetlenül Canberrából „toronyiránt” Batemans Baybe érkezünk, amelyet az ausztrálok maguk is a legszebb tengerpartjaik egyikének tartanak. A Nagy-Vízválasztó-Hegységen átkelve az időjárás mindig változik (általában 5–10 fokkal melegebb van, mint Canberrában). Azt szokták mondani, hogy ha Canberrában esik, a tengerparton süt a nap, ezért rossz idő esetén érdemes ezt az utat választani. Braidwood városka péksége a környék lakosainak találkozóhelye, ezért érdemes itt megállni. Innét egy kis kitérővel és némi vállalkozókedvvel elindulhatunk a Big Hole megtekintésére is (csak száraz időben és gyakorlott túrázóknak ajánlott), amely egy száz méter mély és ötven méter széles mészkő víznyelő. Batemans Bayben, a Clyde folyó torkolatának megtekintését követően több partszakaszon is lehetőség van a fürdésre. Időtartam: 1 nap, nehézségi fok: könnyű.

Akár Batemans Bayből Sydney felé, akár Canberrából egy vadregényes földúton 3–4 óra alatt Jervis Baybe érkezhünk. Az előbbi esetben nézzünk be a Murramarang Nemzeti Parkba (Durras Lake és környéke), az utóbbi útvonalon pedig útközben érdemes megállni a Jerrawangala kilátónál (lookout). Az öböl az év egy bizonyos időszakában tele



Panoráma Gundagainál. Balra a több mint egy kilométer hosszú Sheahan-híd (készült 1977-ben, kibővítették: 2009-ben), amelyen a Sydney–Melbourne autóforgalom nagy része zajlik. Jobbra a Prince Alfred-híd (amely a Sydney Harbour Bridge átadásáig az állam legnagyobb hídja volt, és 1977-ig használták). Középen pedig egy 1903-ban épült vasúti híd látható a fák között.

van bálnákkal, melyeket szervezett bálnanézés keretében lehet megtekinteni (whalewatching). A fővárosi területhez tartozó rész St Georges Basin felé közelíthető meg. Itt található az ország egyetlen, bennszülöttek által üzemeltetett botanikus kertje is.

Tegyünk egy félnapos túrát a Booderee Nemzeti Parkban, és ne hagyjuk ki a Cape St. George-nál található világítótorony romjait! Időtartam: 2 nap, nehézségi fok: könnyű.

Canberra környékének klímája az Alpok közelsége miatt kedvez a borászatnak. Pincészeteket mind Melbourne felé indulva Murrumbateman községben, vagy akár Sydney felé elhagyva a fővárost a Lake George partján többet is találhatunk. Időtartam: fél nap, nehézségi fok: könnyű.

Ha a valódi „vadnyugat”, a híres Outback az érdeklődésünk tárgya, Canberra akkor is kiváló kiindulópont. Yass városában már érezhetően más a hangulat, mint a tengerparti városok közelében, de Wagga Wagga után már valóban az Outbackban vagyunk! Wagga Wagga felé ne felejtünk el megállni Gundagaiben, és megnézni a hatalmas Prince Alfred-hídat, amely 1865-ben épült, és az első vasszerkezetes híd volt Új-Dél-Walesben.



Az elemőzsiás dobozon üldögélő eb a vidék pionírjainak állít emléket (Gundagai, NSW)

A városka melletti Dog on the Tuckerbox pihenő kiváló példáját adja az ausztrál emlékhelyeknek! Az outback-hangulat részeként – ha szerencsénk van – a Canberra környéki városok egyikében rodeót is láthatunk. Ez egész napos program, ahol mulatni és beszélgetni jönnek össze a farmerek. Időtartam: 2 nap, nehézségi fok: közepes.

Áttekintés

Időbeosztási segédlet			
1–3 nap	3–5 nap	5–7 nap	7–10 nap
Városnézés	Városnézés	Városnézés	Városnézés
botanikus kert	botanikus kert	botanikus kert	botanikus kert
Tidbinbilla	Tidbinbilla	Tidbinbilla	Tidbinbilla
	Jervis Bay / Batemans Bay	Jervis Bay / Batemans Bay	Jervis Bay / Batemans Bay
	Bega / Cooma	Bega / Cooma	Bega / Cooma
		Adaminaby (Big Trout) /Kiandra / Yarrangobilly	Mt Kosciuszko / Adaminaby (Big Trout) / Kiandra / Yarrangobilly
		Tumut / Gundagai/ Yass	Tumut / Gundagai/ Yass
			Mt Franklin vagy Settlers Track

Veszélyforrások

Ausztrália vad vidék, rengeteg veszélyes állatfajjal. A távolságok nagyok, téreőr leginkább csak a városok közelében van. Mindig vigyünk magunkkal elegendő vizet, élelmet, váltótárhát, takarót, és jelezzük a szálláson, az ismerősöknél (tervezett útiránnyal), ha városon kívüli, esetleg többnapos túrára indulunk. Túrázni csak megfelelő ruhában célszerű (magas szárú túrabakancs, réteges ruházat)! ACT-ben is megtalálhatóak a mérges pókok és kígyók, velük szálláson, szabadban egyaránt találkozhatunk, ezért mindig legyünk elővigyázatosak, és lehetőleg ne aludjunk a szabadban. A kenguru – a fotókon látható barátságos képektől eltérően – vadállat, nem szabad a közelébe menni! A vadvilág szürkületkor a legaktívabb, ezért az ausztrálok csak napkeltétől napnyugtáig vezetnek – ezt mi is próbáljuk betartani!

A vízpartokon mindig kövessük a kiírásokat. Csak ott fürödünk, ahol ez engedélyezett. Maradjunk a part mellett, az állatok mellett a rejtett áramlatok is előidézhetnek veszélyhelyzetet. Napozni – az erős UV-sugárzás miatt – reggel vagy késő délután érdemes.

Victoria és Melbourne



Tények

Terület: 237.639 km²

Lakosság: 5 millió 354 ezer fő (2011)

Időjárás: vidékenként eltérő; meleg nyár, hideg tél, hóhullámok és sok csapadék

Javasolt látogatási időszak: egész évben

Megközelítés: repülővel: Canberrából (1 óra), Hobartból (1 óra), Adelaide-ből (1,5 óra), Sydney-ből (1,5 óra), Brisbane-ből (2,5 óra), Perthből (4 óra), Darwinból (4,5 óra). Busszal: Canberrából: (7 óra), Adelaide-ből (10 óra), Sydney-ből (11 óra). Kocsival Canberrából (8 óra), Adelaide-ből (9 óra), Sydney-ből (M31, 10 óra).

Javasolt közlekedési eszköz: gépkocsi GPS-szel!

Alapfelszerelés: Ausztrália útikönyv legfrissebb kiadása (angol nyelven), természetbeli túrákhoz ezenfelül: Explore Australia National Parks (részletes autós térképpel) vagy 4WD atlasz legújabb kiadása

Történelme

A mai Victoria állam területén legkorábban Melbourne környékén próbáltak az európaiak megtelepedni, egy bő évtizeddel Sydney alapítása után (Sullivan Bay, 1803). Kísérletük nem járt sikerrel, s Taszániába (akkoriban Van Diemen-föld) távoztak. Az első állandó település a Victoria délnyugati csücskében 1834-ben megalapított, szép kikötővel rendelkező Portland lett. 1835-ben John Batman és társai (köztük John Pascoe Fawcner [1792–1869], aki kisfiúként már az 1803-as kísérletnél is jelen volt) megalapították Melbourne városát. Mindkét csoport Taszániából érkezett a kontinensre.

Az első telepések gyorsan összetűzésbe kerültek a bennszülött törzsekkel, akik pár év leforgása alatt előbb a földjeiket veszítették el, majd túlélő töredékeik rezervátumokba szorultak. A területet néhány év alatt felosztó európaiak már 1840-ben kérvényezték Új-Dél-Walesből való kiválásukat. Port Phillip Kerület végül 1851. július 1-jével vált önálló gyarmattá, amely új nevét a fiatal királynőről, Viktóriáról kapta. Victoria első kormányzójává Charles La Trobe-ot nevezték ki.

Bár eleinte úgy látszott, a gazdaság motorja a pásztorkodás lesz, az 1851-ben kirobbant victoriai aranyláz minden korábbi tervet felülírt. A frissen alakult gyarmatra és annak székhelyére, a kicsiny Melbourne-re fényes jövő várt.

Melbourne-t az aranyláz által megalapozott gazdasági háttér és kiváló fekvése hamarosan Ausztrália legnagyobb és leggazdagabb városává tette. A Csodálatos Melbourne (Marvellous Melbourne) kifejezés elsősorban az épített környezetnek szólt, hiszen a Brit Birodalom egyik leginkább angol hangulatú városa jött létre a 19. század végére. A kiváló megfigyelő Mark Twain egy tömör pillanatképben örökítette az utókorra a századforduló előtti évek nagyvárosáról szerzett benyomásait.*

E háttér ismeretében válik érthetővé az ausztrál fővárossal kapcsolatos vita is. A kompromisszum értelmében a leendő fővárost Sydney-hez közelebb jelölték ki, viszont felépüléséig Ausztrália tényleges fővárosa Melbourne lett.



A victoriai parlament épülete Melbourne-ben, amely 1927-ig a szövetségi parlament székhelye is volt. Az eredeti tervek szerint középen még egy kupolát is kapott volna.²⁴¹

* „Melbourne óriási területen terpeszkedik el. Építészetileg is, nagyság szempontjából is tekintélyes város. Nagy, felsővezetékes villamoshálózata van, múzeumai, kollégiumai, népiskolái, közkertjei, van villany- és gázvilágítása, vannak könyvtárai és színházai, bányaközpontjai, gyapjúközpontjai, művészeti és tudományos központjai, kereskedelmi kamarái, hajói, vasútjai, kikötője, társadalmi klubjai, versenyklubjai... s annyi temploma és bankja, amennyi csak meg tud élni. Egy szó, mint száz, föl van szerelve mindennel, ami egy modern nagyvárosnak kell. Legnagyobb városa Ausztrálázsianak, és tisztességgel, tekintéllyel tölti be ezt a helyet.”²⁴⁰

Ez a kiemelt közigazgatási pozíció hosszú időn keresztül számos előnyt biztosított a déli metropolisznak, elegendő itt csupán az 1956-os olimpia rendezési jogára gondolnunk. Victoria állam és fővárosának arculatát jelentős mértékben meghatározta az aranyláz óta folyamatos bevándorlás. Melbourne büszke multikulturális hagyományaira, ennek is köszönhető, hogy máig kedvelt célpontja az ideköltöző magyaroknak is.

Bennszülött kultúra

A victorai bennszülöttek száma már a gyarmatosítás kezdeti szakaszában megfogyatkozott. A túlélők későbbi nemzedékei azonban az aboriginal-egyenjogsági mozgalom, és általában a szabadságjogok elharcosaivá váltak Ausztráliában. Fontos tudni, hogy az első aboriginal kormányzó, Sir Douglas Nicholls Victoriában született, szobra Melbourne-ben, a Parlament mellett található.

A Melbourne Museum őslakos-kiállítása számos információval szolgál a korai időről, illetve az aboriginalok 20. századi történetéről. Érdekes a bennszülöttek egykori szent helyéhez, a Corroboree-fához is ellátogatni, hiszen villamossal is jól megközelíthető (St Kilda Junction megálló az Albert Parknál).

Valódi élményt jelent, ha az elmúlt idők hangulatát is átérezhetjük. Melbourne közelében Healesville és a régi bennszülött temető maradványa ilyen hely.

Ha azonban van 3–4 szabad napunk, látogassunk el a Grampiansba, és keressük fel az egykori szent helyeket. Ezeken a helyek kortalanok, és segítenek megérteni az európai kultúra korlátait és végességét.



Térkép e táj. A Grampians a Boroka-kilátóból

Megközelítés

Magyarországról egy ausztráliai túra legkézenfekvőbb kezdő- és/vagy végpontja Melbourne. Nemcsak könnyű elérhetősége, hanem az országon belüli kedvező fekvése, közlekedési csomópont jellege is alkalmassá teszi arra, hogy bázisként tekintsünk rá. Ha Melbourne-ből érkezünk, két dolgot tehetünk. Vagy egész Victoriát megpróbáljuk bebarangolni, ez az állam ugyanis olyan változatos, mint maga Ausztrália: a magas hegyektől az esőerdőn át a sivatagig mindent megtalálhatunk benne, s bármely irányba könnyen közlekedhetünk, a városból viszonylag kis távolságra megtalálhatóak és elérhetőek a legszebb részek. Ám dönthetünk úgy is, hogy Melbourne csak egy állomás. Ha így teszünk, Adelaide-be, Canberrába és Sydney-be egyaránt könnyen eljuthatunk közúton és levegőben, de a repülőtér miatt könnyen megközelíthető Taszmánia, az Északi Terület (Darwin és Uluru) és Perth is.

Látnivalók

Melbourne

Bár Ausztrália legrégebbi városa – az első az egyenlők között – Sydney, a kulturális főváros címét általában Melbourne-nek szokták ítélni. Ez utóbbit gyakran a kontinens „kávéfővárosaként” is szokták emlegetni, hiszen szinte minden sarkon beülhetünk meginni egy feketét, miközben az újabb úticélunkat tervezgetjük.

Melbourne belvárosa villamossal jól megközelíthető, a belvárosban ingyenes járat (City Circle) is van, de maga a belváros ingyenes utazási zóna, a zónahatárok megtartását azonban sűrűn ellenőrzik. Rengeteg szép park van, ahol megpihenhetünk, ha gyalog vágunk neki egyes részek felfedezésének, azonban nem árt itt sem előzetes útitervet készítenünk, a térképen kicsinek látszó távolságok a valóságban elég nagyok. Számos helyen lehet biciklit kölcsönözni is.

Mindenképpen látni kell

Federation Square Melbourne központja. Hangulata a vágázó villamosokkal, a hömpölygő tömeggel és a különböző stílusú épületekkel teljesen egyedi. Az 1891-ben felszentelt St Paul Cathedral azon a helyen áll, ahol a város alapításától kezdve az egyházi szertartásokat végezték. Sétáljunk a környező utcákban is, illetve a Yarra partján vagy a folyón átkelve nézzünk be a King's Domain-en található botanikus kertbe vagy látogassuk meg La Trobe kunyhóját. A Kormányzói Palota az egykori Brit Birodalom legnagyobb ilyen jellegű épülete, méretei a város egykori gazdagságára emlékeztetnek.

Shrine of Remembrance Federation Square-en megkezdett séta tulajdonképpen egészen a háborús emlékműig folytatható. Ez 1934-ben készült el, s eredetileg az első világ-háború áldozatainak szánták, de mára valamennyi, háborúban szolgálatot teljesítő ausztrál

közös emlékhelyévé vált. Az épület a halikarnasszosi Mauzóleum és az athéni Parthenon stílusjegyeit viseli magán. A közelében található az 1839-ben épült La Trobe Cottage, az első kormányzó háza.

St Kilda Esplanade A kelet-európai bevándorlók közül sokan St Kildában telepedtek le a második világháborút követően. Az Ackland Street cukrászdái, a Barkly Streeten található magyar hentes a magyarok számára otthonos környezetet varázsolnak az ausztrál tengerpartra. St Kildához viszonylag közel (Balaclavában) található a katolikus St Colman-templom, amelynek magyar témájú freskóit érdemes megcsodálni.

Carlton Gardens & Royal Exhibition Building

A világörökségi helyszínnek számító, ám a város korai időszakából származó Carlton Gardens közepén álló épület 1880-ban épült a melbourne-i világkiállításra. 1901-ben a Szövetségi Parlament nyitóülését itt tartották, azóta pedig számos fogadásnak és egyéb rendezvénynek is helyet adott. Az 1956-os olimpián például ez volt a kosárlabda-mérkőzések, a birkózó- és súlyemelő, valamint egyes vívóversenyek helyszíne. A Royal Exhibition Building mellett áll a Melbourne Museum épülete, egy kicsit arrébb sétálva pedig az olasz városrészbe juthatunk (Lygon Street).

Queen Victoria Market az 1860-as évektől kiépülő piac helyén eredetileg a város első temetője állt. Méretét tekintve a déli féltéke legnagyobb területű fedetlen piaca, számos részből áll, és szinte minden fontosat beszerezhetünk itt.

Érdeemes megnézni

Eureka Tower & Southbank (Yarra Promenad) A varázslatos hangulatú folyópart az esténként fellobbanó fáklyák fényénél felejthetetlenül szép látványt nyújt. A 19. század végén épült hídon (Princes Bridge) átkelve a sétát a Federation Square-ről is megkezdhetjük. Ha a pályaudvar felől érkezünk, a gyalogoshid lábánál (Southgate Footbridge) egy kávét is megihatunk.*



A Palais Theatre közel 3 ezer férőhelyes, 2017-ben újra megnyíló épülete a tengerparton (St Kilda).

* A területet átgondoltan, az 1990-es években fejlesztették fel, illetve pozicionálták át (hasonló sikeresztörriként említhető Darling Harbour Sydney-ben) úgy, hogy mára az egyik legkedveltebb turistacélpont lett. A 2006-ra elkészült Eureka Tower Ausztrália egyik legmagasabb lakóépülete (a queenslandi Q1 mellett).



*Kávézó a Yarra folyón,
a gyalogoshíd pillérén*



*A Yarra-part
és az Eureka Tower*

Kilátás az Eureka Towerből a város központjára. A 19. század végén felépült Szt Pál anglikán katedrális helyén tartották a város alapítói az első istentiszteletet. A jobb sarokban a város főtere, a Federation Square található (a kép szélén a Victoriai Nemzeti Galéria egyik épülete, az Ian Potter Központ, illetve az Ausztrál Mozgóképek Központ épületei látszódnak). Az előtérben a Flinders Sreet Station, az egyik melbourne-i főpályaudvar, amelynek jelenlegi épülete a 20. század elején készült el.

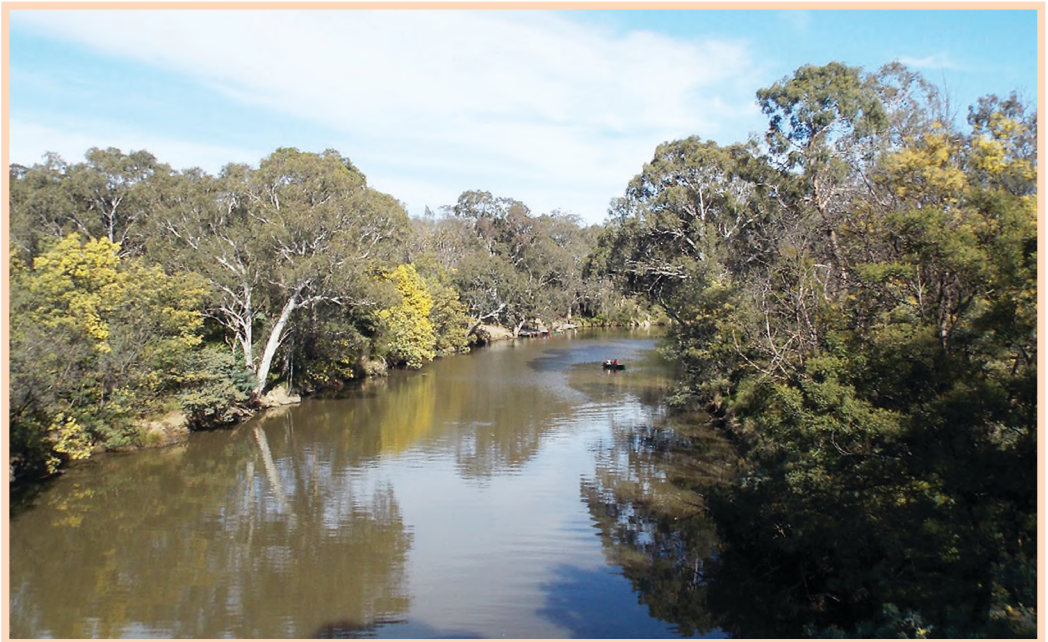
A viktóriai Euréka-felkelésre utalnak az aranyozott és vörös színű csíkok a torony tetején. Az aranyozás 24 karátos arannyal készült, az aranylázra, a vörös a felkelés vérbe fojtására utal. A torony 88 emeletére gyorslift visz fel, tiszta időben innét Melbourne és környéke – a város valódi méretei – jól áttekinthető.

North Fitzroy A pesti romkocsmák megfelelői a katolikus St Patrick-templom háta mögött kezdődő művésznegyedben találhatóak, ahová villamossal is kijuthatunk. A rengeteg graffiti, a különböző éttermek és klubok egészen sajátos színt kölcsönöznek a városrésznek. Itt található a magyar református templom és a konzulátus is. A sétát az épületek tanulmányozása végett Collingwood, Fitzroy és Carlton kerületekben is érdemes folytatni. Fitzroy városrész egyébként Charles Augustus FitzRoy kormányzóról kapta a nevét, aki 1853–1855 között nemcsak Új-Dél-Wales, de Tasmánia, Dél-Ausztrália és Victoria kormányzójaként is működött.



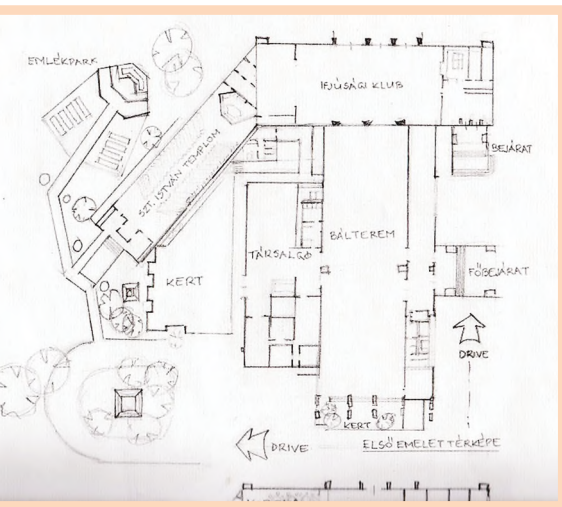
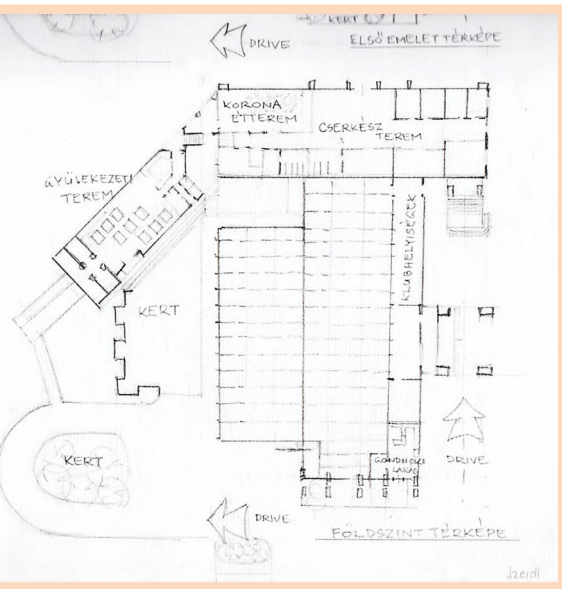
Feltorlódott villamosok a St Georges Roadon, North Fitzroyban. A jobb oldalon a távolban egy, a fél házalat beborító graffiti is látszik.

Yarra Bend Park Az előkelő Kew városrész környékén elterülő folyószakaszon kiváló sétákat lehet tenni.



Csendélet a Melbourne-i Yarra Bend Parkban

Fitzroy Gardens a rendezett parkban áll a Cook család (a kapitány szüleinek) háza (Cooks' Cottage), amelyet érdemes meglátogatni.

A Wantirnai Magyar Központ alaprajza²⁴²

Botanikus kert, Melbourne

Wantirnai Magyar Központ A déli félteke legnagyobb magyar házát a magyar közösség összefogása révén építették fel több évtizedes munkával. Az autópálya lehatárolja mellett található, benne magyar étterem is működik, és az ökumenikus Szent István-templomot is érdemes megtekinteni.

Botanikus kert A La Trobe által kijelölt területen létrehozott botanikus kert a kontinens egyik legszebb kertje, érdemes meglátogatni.

Melbourne General Cemetery (Carltoni temető) Az 1852-ben alapított legendás temető számos magyar sírt is rejt magában, és a különböző nemzetiségek sírjai számos adalékkal szolgálnak Melbourne történetéhez. A Prime Ministers Garden az Ausztrál Államközösség miniszterelnökeinek egyik emlékhelye. Itt áll Burke és Wills emlékműve is.

Vidék

Melbourne-ből bármely irányba is indulunk, számtalan érdekességre bukkanhatunk. A vidéki célpontok többsége busszal és vonattal is megközelíthető, de a legjobb, ha kocsival megyünk. Az aranyláz nyomán csinos kisvárosok sora bújtt ki a földből, legalább egyet érdemes nekünk is felkeresnünk. Bendigo és Ballarat mellett külön ajánlott kitérni a közeli Castlemaine-be, ahol a Buda-villát felkeresve közelről megtapasztalhatjuk a magyar emlékek hosszú távú megőrzésének egyetlen lehetséges módját: a többségi társadalommal való együttműködést.

Victoria híres a borairól. Vidéken járva számos pincét láthatunk az utak mentén, több helyen meg is alhatunk. A természeti szépségek hatalmas választéka miatt az alábbiakban csak irányonként egy-egy javaslatot teszünk.

Mindenképpen látni kell

Great Ocean Road & Otway NP Az Otway Nemzeti Park csodálatos mérsékelt övi esőerdeiről is nevezetes. Ezt érdemes külön megtekinteni. Maga a GOR kacskaringós parti útjaival és parton megbúvó bájos településeivel több napos vizsgálódást is megérdemel. A különböző sziklaformációkat – nem csak az ún. 12 Apostolt – érdemes egyenként meg nézni. Ennél szebb partszakaszokat csak hosszú utazást követően, Dél-Ausztrália, illetve Nyugat-Ausztrália államokban láthatunk.

Grampians A Kék-hegység páratlan szépsége lassan belefut a megállás nélkül terjeszkedő új-dél-walesi metropolisz masszájába. A Grampians viszont elég távol fekszik Melbourne-től ahhoz, hogy szépsége érintetlenül megmaradjon, viszont elég közel ahhoz, hogy már egy kétnapos túrával is átfogó képet kaphassunk róla. Semmiképp ne hagyjuk ki, lehetőleg kombináljuk a GOR-dal és az Aranyvárosokkal.



A Magyar Hősök Emlékműve a Carltoni temetőben (Melbourne), mögötte a magyar közösség tagjai számára készült urnafal



A 12 Apostol egyik részlete



A Great Ocean Road egyik szakasza



Páfrányfák az Otway Nemzeti Parkban



Bunjil's shelter Halls Gap közelében

Aranyvárosok A két szomszédvár, Bendigo és Ballarat, a kicsiny Castlemaine a Buda-vil-
lával, a termálvízéről is ismert Daylesford Melbourne-ből másfél óra alatt elérhető. Ballarat-
ban Sovereign Hill-ben alaposan megismerkedhetünk az aranyásók életének mindennapi
nehézségeivel (www.sovereignhill.com.au).



Sovereign Hill



*Ballarat főtere a városházával. Előtérben Vik-
tória királynő szobra. Érdekesként meg-
említenéd, hogy a torony csúcsán az ausz-
tál, a jobboldali saroktoronyán az aboriginal
zászló, viszont a baloldali sarkon az Eureka
Stockade zászlaja leng (a fától nem látszik).*

Phillip Island A Melbourne közelében lévő sziget számos természeti szépséggel – köztük csodálatos tengerpartokkal – rendelkezik. Az igazi show azonban a pingvinek, kenguruké és fókáké, és a sziget bejáratánál vár reánk egy csokigyár is.

Point Nepean NP Amikor a természet az emberi történelemmel ötvöződik, mindig valami egyedi keletkezik. Point Nepean a Mornington-félsziget csúcsán egész napos kikapcsolódást ígér. Az erőd, Fort Nepean ágyúiból adták le az első ausztrál lövéseket mindkét világháborúban. A félsziget csúcsánál veszett tengerbe Harold Holt miniszterelnök 1967-ben.

Érdemes megnézni

Echuca és környéke A Murray folyó mentének romantikus vidéke számos látnivalót kínál. A gőzhajózás felejthetetlen élmény, és érdemes benézni Ausztrália legnagyobb kaktuszkertjébe is (Cactus country, <http://aloeessenceaustralia.com>).

Healesville és környéke Az ausztrál őshonos állatokat bemutató kert, az őslakosoknak a vidékhez fűződő erős kapcsolatai miatt egyaránt érdemes ide ellátogatni.

Wilson's Promontory A Sydney–Melbourne autóúton haladóknak (Princes Highway) érdemes itt megállniuk. A környezet mesés, kikapcsolódásra és túrázásra egyaránt alkalmas.

Mildura és környéke A hűvös és esős Victoria északi és forró csúcsa a Murray folyó partján ültetvényekkel és tágas üres térségekkel felfedezésre vár. Akár gőzhajóval is. A közelben lévő Pink Lake elhagyatott vidéke kiváló búvóhely annak, akit Ausztrália másik arca is érdekel. A victoriái határ mentén (a dél-ausztráliai oldalon) dél felé haladva a Coonawarra környékén kiváló pincészetekhez jutunk, majd Mont Gambier, illetve Portland városkákat érintve visszajuthatunk Melbourne-be. A victoriái oldalon két nemzeti park is várja az Outback, illetve az agrárvilág iránt érdeklődőket (Murray-Sunset, illetve Little Desert). Ám Mildurából északra is indulhatunk, Broken Hill felé, az új-dél-walesi pusztaságon át.

Bright környéke Az alpesi Victoria csúcsai és közöttük megbúvó városkák szépsége vetekszik a taszáni hegyvidékekével. Ha Taszániára nem lenne időnk, errefelé érdemes elkanyarodni, Mt Buffalo, Mt Bogong, Mt Hotham környékén csodálatos tájakon járhatunk.

Ninety Mile Beach & Lake Entrance Victoria délkeleti részének hosszú tengerpartja érintetlen szépségű. A Lake Entrance Nemzeti Park csatornarendszerében sétahajózhatunk is.

Szállás, közlekedés

Melbourne-ben már a belvárosban is szállások széles választékával találkozhatunk: a luxustól a közös mosdós hálótermekig. Ennek megfelelően az árak 50 AUD/fő/éjtől a csillagos éig terjednek. Ha szemfülesek vagyunk, budget hotelekkel 70–130 AUD körüli áron jól megközelíthető szállást kapunk. Vidéken az árak olcsóbbak is lehetnek, de ez nagyban függ a régiótól, illetve az időpontoktól (holt szezonban jóval olcsóbb). Ha busszal vagy vonattal utaznánk, nézzünk utána a kedvezményeknek is.

Áttekintés

Időbeosztási segédlet			
1–3 nap	3–5 nap	5–7 nap	7–10 nap
Városnézés	Városnézés	Városnézés	Városnézés
Városnézés	Városnézés	Városnézés	Városnézés
Phillip Island	Phillip Island	Phillip Island	Phillip Island
	Great Ocean Road	Great Ocean Road	Great Ocean Road (Otway NP, Tower Hill NP)
	Healesville	Grampians	Grampians
		Grampians	Grampians
		Aranyvárosok	Echuca és környéke
			Bright és környéke
			Ninety Mile Beach
			Healesville

Veszélyforrások

Ausztrália vad vidék, rengeteg veszélyes állatfajjal. A távolságok nagyok, téreőr leginkább csak a városok közelében van. Mindig vigyünk magunkkal elegendő vizet, élelmet, váltótűhát, takarót, és jelezzük a szálláson, az ismerősöknél (tervezett útiránnyal), ha városon kívüli, esetleg többnapos túrára indulunk. Túrázni csak megfelelő ruhában célszerű (magasszárú túrabakancs, réteges ruházat)! Victoriában is megtalálhatóak a mérges pókok és kigyók, velük szálláson, szabadban egyaránt találkozhatunk, ezért mindig legyünk elővigyázatosak, és lehetőleg ne aludjunk a szabadban. A kenguru – a fotókon látható barátságos képektől eltérően – vadállat, nem szabad a közelébe menni! A vadvilág szürkületkor a legaktívabb, ezért az ausztrálok csak napkeltétől napnyugtáig vezetnek – ezt mi is próbáljuk betartani!

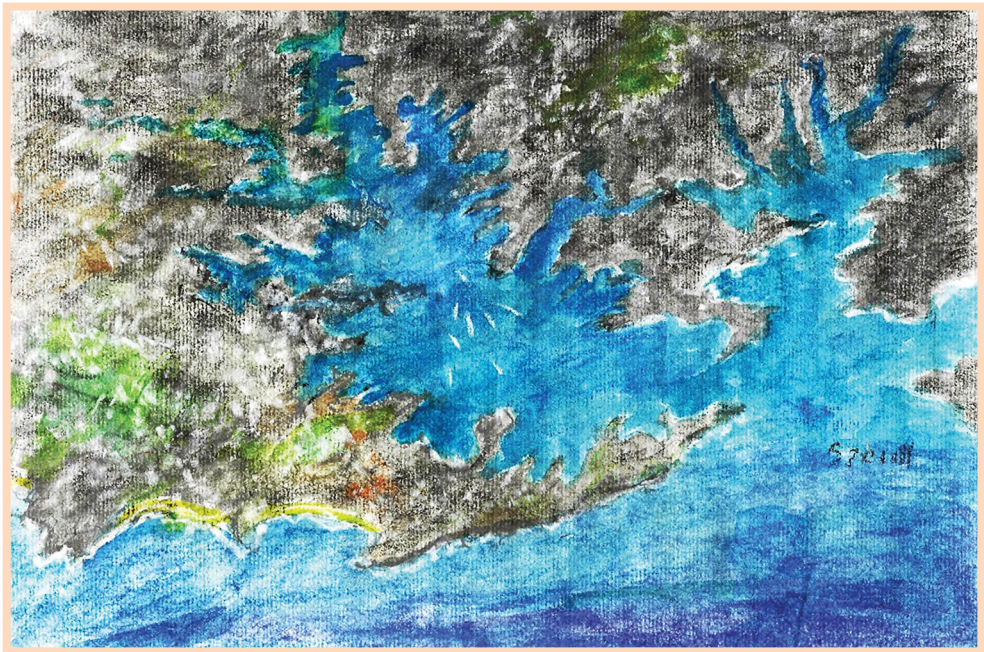
A vízpartokon mindig kövessük a kiírásokat. Csak ott fürödünk, ahol ez engedélyezett. Maradjunk a part mellett, az állatok mellett a rejtett áramlatok is előidézhetnek veszélyhelyzetet. Napozni – az erős UV-sugárzás miatt – reggel vagy késő délután érdemes.



New South Wales és Sydney



Sydney: Destination of New South Wales – hirdeti a tábla a város határában. Sydney azonban nem az egyetlen látnivaló ebben a fantasztikusan sokszínű államban, és sajnos a tömeg növekedésével egyre ritkábban fedi fel az alapításának idején az ideérkezőket ámulatba ejtő szépségét. A centenáriumát ünneplő városról Mark Twain többek között ezt írta: „A kikötő... [v]alahogy olyanforma mint egy tölgyfalevél – tágas, kedvesen kék vízterület, amelyből keskeny ágacsok futnak be a szárazföld felé mindkét oldalon, hosszú földcsíkok között, amiknek hegygerincét erdő borítja, s oldalai úgy lejtőszőnek, mint a sírok. A gerincen itt is, ott is csinos villák bujkálnak a lombok között, egy-egy részletük csábítóan villan meg, amikor a hajó elhalad alattuk a város felé. Maga a város egy sereg dombot és szomszédos hegygerincet borít be hullámzó tömegeivel, s ezekből a tömegekből tompa és hegyes tornyok meg egyéb méltóságos, hatalmas építmények ugranak ki, amik megtörik a sima vonalakat, s az együttes hatást festőivé teszik.”²⁴³



Bár Mark Twain még nem láthatta a levegőből, világosan látszik a levélforma (Sydney Harbour a levegőből)

Sydney azonban – amelyet, mint a legnagyobb és legkorábban alapított várost, általában Ausztrália szinonimájaként emlegetnek – átalakulóban van. Földrajzilag behatárolt növekedési lehetőségei következtében az életminőséget a tömegközlekedés további fejlesztésével lehetne javítani. A döntéshozók szinte a 20. század eleje óta folyamatosan küzdenek a parkok, nemzeti parkok területének megóvásáért és növeléséért. Ezek a házrengeteget tarkító zöld csíkok és pontok kiugrási lehetőséget biztosítanak az Ausztráliában egyedülállóan gyors ritmusú mindennapokból.

Tények

Terület: 809.444 km²

Lakosság: 6.917 ezer (2011)

Időjárás: vidékenként eltérő; meleg nyár, hűvös tél, hóhullámok

Javasolt látogatási időszak: egész évben

Megközelítés: repülővel: Canberrából (0,5 óra), Melbourne-ből (1,5 óra), Brisbane-ből (1,5 óra), Hobartból (2 óra), Adelaide-ből (2 óra), Darwinból (4,5 óra), Perthből (5 óra). Busszal: Canberrából: (3 óra), Melbourne-ből (11 óra), Brisbane-ből (17 óra). Kocsival Canberrából (3 óra), Melbourne-ből (M31, 10 óra), Brisbane-ből (11 óra).

Javasolt közlekedési eszköz: gépkocsi GPS-szel (Outback-túrákhoz és a hegyvidékre négykerék-meghajtás javasolt!)

Alapfelszerelés: Ausztrália útikönyv legfrissebb kiadása (angol nyelven), természetbeli túrákhoz ezenfelül: Explore Australia National Parks (részletes autós térképpel) vagy 4WD atlasz legújabb kiadása

Történelme

Új-Dél-Wales az Első Flotta megérkezésével földrajzi fogalomból az európai hatalom kontinensen való kiterjedését jelző fogalommá vált. Az 1788-ban itt alapított első telepet Phillip kormányzó pártfogójáról, a többek között a gyarmatügyi miniszteri posztot is betöltő Lord Sydney-ről (1733–1800) nevezte el.

A gyarmat végül a 19. század első felében növekedésnek indult, új települések születtek. A növekedéssel egyidejűleg megindult a gyarmatok elkülönülése is (lásd korábbi fejezet). A század közepén Új-Dél-Walesben is kirobbant az aranyláz, ami új – szabad – betelepülők tömegét vonzotta magával.

Sydney a 20. század elejére Ausztrália legnagyobb városa lett. Erejét mutatja, hogy bár a szövetségi főváros rangját nem sikerült megszereznie, annak végleges helyét hozzá viszonylag közel jelölték ki.

Új-Dél-Wales gazdaságának motorját Sydney és a környező városok képezik. A lakosság döntő többsége a keleti parton él, az állam belseje és nyugati széle bányavárosokkal pettyezett pusztaság.

Bennszülött kultúra

Sydney környékén több tízezer évvel ezelőtt jelentek meg az őslakosok, jelenlétük kézzel fogható nyomai, a kővésetek a Ku-ring-gai Nemzeti Parkban könnyen megközelíthetők. Az államban azonban számos fontos aboriginal emlékhely található. Az Outbackben Griffith (Cocoparra NP) és Cobar (Mt Grenfell) környéke, a Mutawintji, valamint a Lake Mungo nemzeti parkok nemcsak a rajzokat és véseteket őrizték meg, de arra járván egykori lakóik életfilozófiájáról, természettel való harmóniájáról is sokat tanulhatunk.

Megközelítés

Sydney nemzetközi repülőtere kiválóan alkalmas ausztráliai túránk kezdő- vagy végpontjának, különösen ha látogatásunkat még egy délkelet-ázsiai megállással is össze kívánjuk kötni. Sydney a keleti parti túrák legjobb kiindulópontja, északra Brisbane, dél felé Melbourne, délnyugatra pedig Canberra innét autóval is könnyen megközelíthető.

Látnivalók

Sydney az ország két metropoliszának, egyúttal az ausztráliai magyar diaszpóra két központjának egyike. Épületei nemcsak a város, de a kontinens európai történetének kezdeti időszakára is emlékeztetnek. Sok helyen a múlt és jelen, antik és modern egybefolyik. A régi épületek külső falait megtartva a magasba emelkedő felhőkarcolók figyelmeztetnek a profit által hajtott világ kiüresedésének veszélyére. Sydney – délszaki kistestvére a hatalmas New Yorknak – lüktet, rohan, s sokszor szétszórja értékeit. Az ausztrál turizmus pedig, Sydney-t a zászlajára tűzve, a város valódi értékeinek felfedezése ellen hat. Sydney nem magában szép, hanem Melbourne-höz, Canberrához, Hobarthoz viszonyítva értékelhető és értelmezhető igazán. Csak a többi nagyvárost látva tudjuk eldönteni, hogy mit nyert és mit veszített Sydney a szédületes világvárosi fejlődéssel az elmúlt évszázad alatt. Szakítva tehát a kizárólagos Sydney-központú szemlélettel, amely az ausztrál és a magyar útikönyvek sajátja is, a város felfedezését Melbourne-nel és Canberrával egyidejűleg javasoljuk. Ha tehát két hetünk van, érdemes azt megosztani a három város között, hogy valóban teljes képet kapjunk Sydney-ről, szépségéről, történelméről, és az országon belül elfoglalt helyéről és szerepéről.

Sydney

Mindenképpen látni kell

Sydney Operaház & Circular Quay Ausztrália a 20. században vonzotta a korukat meghaladó építészeket, akiknek számos igazságtalan kritikát kellett elviselniük kortársaiktól. A közösség azonban a kezdeti nehézségek ellenére viszonylag gyorsan befogadta ezeket az alkotásokat. A városban jártakor – még az első világháborút megelőzően – Vojnich Oszkárnak már feltűnt, hogy „[e]gy nagy hiánya van Sydneynek, és ez az európai nivón álló állandó opera, pedig opera nélkül nem lehet teljes a nagyvárosi élet.”²⁴⁴ Ezt a hiányt néhány évtizeddel később sikerült orvosolni, és bár a kúra hosszan tartó és költséges volt, az eredmény magáért beszél. Jørn Oberg Utzon (1918–2008) dán építész 1957-ben nyerte el az Operaház építésére kiírt pályázatot. A támadások miatt Utzon 1966-ban lemondott, és az Operaházat 1973-ban úgy adták át, hogy még a nevét sem említették meg. Az Operaház azonban gyorsan a város egyik legnépszerűbb épületévé vált, a városkép meghatározójává, egész Ausztrália egyik védjegyévé. Utzon élete alkonyán újra bekapcsolódott az Operaház belső terének modernizálási munkáiba, s 2004-ben szobát is elneveztek róla az Operaházban. Az Operaháztól több irányba is folytathatjuk sétánkat. A Circular Quay mólóinál kiváló képeket készíthetünk az öbölről és a belvárosról, s kompra szállhatunk, hogy az egyik legfontosabb helyi közlekedési eszközt kipróbálhassuk. A legjobb, ha átkompolunk Manlybe és bejárjuk az ottani természetvédelmi területeket.



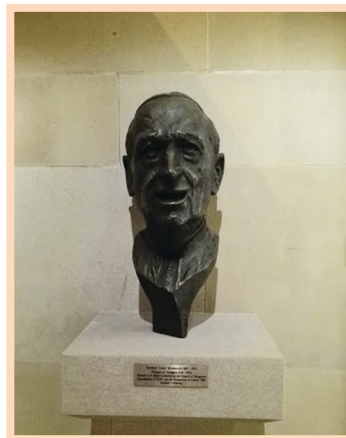
Operaház, Sydney

Botanikus Kert Területén kísérleteztek először farmműveléssel az Ausztráliába érkező európaiak. 1816-ban nyílt meg a botanikus kert, amely kiváló kikapcsolódási lehetőséget kínál a belváros közepén. Már ha csak keresztülvágunk rajta, hogy sétánkat egészen a Háborús Emlékműig folytassuk, is számtalan érdekes növényben gyönyörködhetünk (illetve a

fákon tucatszám láthatunk repülő kutyákat). Ha a Macquarie Streeten sétálunk, ne felejtsünk el benézni a St Mary's Cathedralba, ahol Mindszenty bíboros szobra található (Kolosy Sándor szobrászművész alkotása). Ha kicsit több időnk van a botanikus kertre, sétáljunk végig a part mentén Mrs Macquarie's Chairig, ahonnét kiváló képeket készíthetünk.



A St Mary's-székesegyház a Hyde Parkból fényképezve



Mindszenty szobra a St Mary's-székesegyház attemplomában (vele szemben II. János Pál pápa mellszobra látható).

The Rocks & Harbour Bridge: Ha a Circular Quaytól a másik irányba indulunk, a The Rocks régi idők felidéző épületei közé érkezünk. Innét tovább menve a Harbour Bridge lábánál egy piacot találunk, illetve a hídra is felmehetünk (pilon látogatás vagy hídmászás). A hid létesítésének szükségességét már a 19. század elején felvetette a híres építész, Francis Greenway, később Henry Parkes miniszterelnök is. Végül 1923–1932 között sikerült megvalósítani.

Bondi Walk A népszerű Bondi Beachtől a Coogee Beachig tartó partmenti séta az egyik legszebb partszakaszon vezet át a látogatót. Ha Bonditól északra indulunk el Watsons Bay felé, a félsziget csúcsánál fantasztikus a kilátás. Az útba eső kis temetőben (South Head General Cemetery) nyugszik az egységes Ausztrália első miniszterelnöke, Edmund Barton (1849–1920)

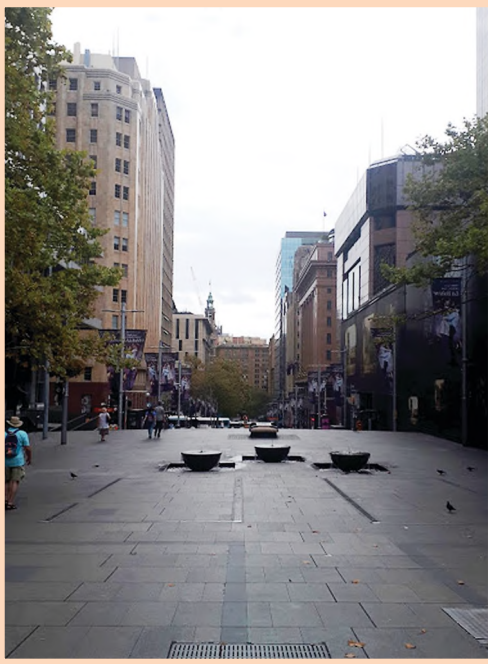
Manly Walk komppal könnyen megközelíthető, gyönyörű partmenti sétákat kínáló hely, ahonnét egyébként komppal Watsons Baybe is tovább mehetünk (menetrendeket előre egyeztetni szükséges).



Edmund Barton, Ausztrália első miniszterelnökének sírja



Darling Harbour a Pyrmont Bridge-dzsel



Martin Place

Érdeemes megnézni

Darling Harbour A terület a városi revitalizáció egyik legszebb példája. Számos belvárosi séta kiváló kiindulópontja lehet, itt található az egyedülállóan izgalmas tengerészeti múzeum, közelében pedig a Sydney Tower Eye, a Haymarket, a Queen Victoria Building.

Martin Place A hosszan elnyúló téren egy kávé mellett üldögélve ráhangolódhatunk a város ritmusára. A teret számos szép épület övezi, a Pitt St felőli sarkon bérelt irodában nyílt meg az Osztrák–Magyar Főkonzulátus 1903-ban. A jelenlegi konzuli iroda a tértől pár száz méterre, a Kent Streeten található.

Sydney Tower Eye az 1981-ben épült, több mint 300 méter magas toronyból egész Sydney-re ráláthatunk.



A Torony a Darling Harbour felől fényképezve

Elizabeth Farm Az egyes részeiben az Első Flotta időszakából származó épület Parramattában található, a birkatenyésztés egyik úttörőjének számító – ám nehéz természetű – John Macarthur családjának otthona volt. Parramatta mintegy kétórás hajóúttal a Circular Quayról is elérhető, és ha már ott vagyunk, a régi kormányzói rezidenciát is megnézhetjük.

Glendenning Magyar Ház & Szent Erzsébet

Otthon A délvidéki magyarok klubja Glendenning városrészben (Glennennig Road) található. Magyaros vendégszeretet és hazai koszt mellett számos érdekességet megtudhatunk a helyi közösség életéről. A közelben található a Szent Erzsébet Idősek Otthona (Dean Park, Symonds Road), amelyet még 1968-ban építettek fel a magyarok.

Vidék

Mindenképpen látni kell

Blue Mountains Ne ragadjunk le Katoombánál, bármilyen szép is a kilátás! A hegység rengeteg szép városkát és búvóhelyet rejteget, és ha eleget láttunk, Bathurstbe is elnézhetünk, hogy megismerjük, Sydney-ből merre indultak tovább az első telepesek. Vojnich Oszkár egyik legnagyobb élményeként emlékezett vissza az itteni kirándulására, ugyanis „Sydney sok nyaralóhelye között a Blue hegység vidéke nyújtja a legtöbbet...”²⁴⁵

Ku-Ring-Gai Chase A nemzeti park, illetve nemzeti parkok hálózata gyönyörű tájakat ölel fel, akár több napon keresztül is érdemes visszatérni. A Hawkesbury folyó mentén megbújó települések a korai idők nehézségeiről mesélnek.

Dubbo és környéke a síkság regionális központja, az új-dél-walesi pusztaság kapuja. Környékén sok a látnivaló: barlangok, kisvárosok, parkok.



Az 1944-es délvidéki mészárlás magyar áldozatainak emléktáblája a glendenningi magyar házban



Wentworth Falls, Blue Mountains (NSW)



Kővésetek a Ku-Ring-Gai Chase nemzeti parkban

Broken Hill és környéke A legkönnyebben repülővel megközelíthető város az új-dél-walesi Outback központja. A bányaváros jellegzetességeinek megtekintése mellett érdemes kitérőt tenni Silvertonba és a Kinchega vidékére is.

Érdemes megnézni

Wollongong környéke Wollongong környéke egészen a victoriai határig szép tengerpartjairól nevezetes. Wollongong, Kiama (a vízköpők), Jervis Bay, Bateman's Bay és a távoli, ám bálnák által kedvelt Eden partvidékén több napon keresztül lehet barangolni. A környéken – a Royaltól egészen a Ben Boydig – számos nemzeti parkot is meglátogathatunk (lásd még ACT-nél).

Byron Bay és környéke A világítótorony Ausztrália legkeletibb pontján, festői környezetben található. A környéken fekvő Yuraygir és Budjalung nemzeti parkok érintetlen partszakaszai felejthetetlen szépségűek. Ha a világítótornyától nyugat felé indulunk, Tenterfieldbe érkezünk, innét érdemes a belső úton (Tamworth felé) visszaindulni Sydney-be.

Wentworth környéke A Murray–Darling találkozása számos látnivalót rejteget annak, aki a pusztaságot kedveli.

Hay az Outbacken átvetető utak találkozásában fekvő kisváros a múlt egy romantikus darabja. A hayi pusztán való átkelés során végiggondolhatjuk, hogy mekkora erőfeszítést kívánt ezen a pusztán szekerekkel átjutni.

Berrima a Canberra felé vezető úton fekvő takaros kis település közelében van egy kis kolostor (Penrose Park), ahol lengyel pálosok élnek. A templom falán a magyarok Boldog Özséb emlékére avatott táblája is megtalálható. Az ausztrál pálosok másik szent helyén, a queenslandi Marian Valleyben 2012-ben szentelték fel a Boldog Özséb magyar kápolnát (nemcsak Brisbane-ből, de Byron Bayból is mintegy másfél óra alatt megközelíthető).

Szállás, közlekedés

Sydney-ben már a belvárosban is szállások széles választékával találkozhatunk: a luxustól a közös mosdós hálótermekig. Ennek megfelelően az árak 50 AUD/fő/éjtől a csillagos éjig terjednek. Ha szemfülesek vagyunk, budget hotelekkel 70–150 AUD körüli áron jól megközelíthető szállást kapunk. Vidéken az árak olcsóbbak is lehetnek, de ez nagyban függ a régiótól, illetve az időpontoktól (holt szezonban jóval olcsóbb). Ha busszal vagy vonattal utaznánk, nézzünk utána a kedvezményeknek is. Ha az Outbackbe mennénk, a legtöbb esetben a négykerék-meghajtás javasolt.

Áttekintés

Időbeosztási segédlet			
1–3 nap	3–5 nap	5–7 nap	7–10 nap
Városnézés	városnézés	Városnézés	városnézés
Városnézés	városnézés	Városnézés	városnézés
Ku-ring-gai Chase	Blue Mountains	Blue Mountains	Blue Mountains
	Blue Mountains	Blue Mountains	Blue Mountains
	Ku-ring-gai Chase	Dubbo és környéke	Byron Bay és környéke
		Dubbo és környéke	Byron Bay és környéke
		Ku-ring-gai Chase	Byron Bay és környéke
			Wollongong és környéke
			Wollongong és környéke
			Ku-ring-gai Chase

Veszélyforrások

Ausztrália vad vidék, rengeteg veszélyes állatfajjal. A távolságok nagyok, téreőr leginkább csak a városok közelében van. Mindig vigyünk magunkkal elegendő vizet, élelmet, váltótárhát, takarót, és jelezzük a szálláson, az ismerősöknél (tervezett útiránnyal), ha városon kívüli, esetleg többnapos túrára indulunk. Túrázni csak megfelelő ruhában célszerű (magas szárú túrabakancs, réteges ruházat)! Új-Dél-Walesben is megtalálhatóak a mérges pókok és kígyók, velük szálláson, szabadban egyaránt találkozhatunk, ezért mindig legyünk elővigyázatosak, és lehetőleg ne aludjunk a szabadban. A kenguru – a fotókon látható barátságos képektől eltérően – vadállat, nem szabad a közelébe menni! A vadvilág szürkületkor a legaktívabb, ezért az ausztrálok csak napkeltétől napnyugtáig vezetnek – ezt mi is próbáljuk betartani!

A vízpartokon mindig kövessük a kiírásokat. Csak ott fürdjünk, ahol ez engedélyezett. Maradjunk a part mellett, az állatok mellett a rejtett áramlatok is előidézhetnek veszélyhelyzetet. Napozni – az erős UV-sugárzás miatt – reggel vagy késő délután érdemes.



Queensland és Brisbane



Tények

Terület: 1.852.642 km²

Lakosság: 4.332 ezer (2011)

Időjárás: vidékenként eltérő; meleg nyár, enyhe tél, hóhullámok, árvizek

Javasolt látogatási időszak: egész évben (déli rész), áprilistól novemberig (északi rész)

Megközelítés: repülővel: Sydney-ből (1,5 óra), Canberrából (2 óra), Melbourne-ből (2,5 óra), Hobartból (3 óra), Adelaide-ből (3 óra), Darwinból (4 óra), Perth-ből (5,5 óra). Busszal: Sydney-ből (17 óra). Kocsival Sydney-ből (11 óra), Canberrából (15 óra), Melbourne-ből (A1 + M31, 22 óra).

Javasolt közlekedési eszköz: gépkocsi GPS-szel (az Outback jelentős része aszfaltúton megközelíthető, az utakról letérve négykerék-meghajtás javasolt)

Alapfelszerelés: Ausztrália útikönyv legfrissebb kiadása (angol nyelven), természetbeli túrákhoz ezenfelül: Explore Australia National Parks (részletes autós térképpel) vagy 4WD atlasz legújabb kiadása

Történelme

A későbbi Queensland története 1823-ban kezdődött, amikor Oxley – felfedezve a Brisbane folyót – a Moreton-öböl egy részét letelepedésre alkalmasnak nyilvánította. A fegyenctelep (Moreton Bay Colony) végleges helyét végül 1825-ben a mai Brisbane városközpontjához közel (North Quay) jelölték ki. Az első szabad telepesek 1838-ban érkeztek a térségbe. Queensland 1859-ben vált különálló gyarmattá, fővárosa Brisbane lett. Brisbane a 20. század második felére a harmadik legnépesebb ausztrál várossá nőtte ki magát, Queensland állam pedig a bányászat és a mezőgazdaság mellett a turizmusra alapozva vált ismertté országhatáron belül és kívül.

Bennszülött kultúra

A bennszülött kultúra nyomai az európaiak megjelenését követően elhalványultak. Észak-Queensland több részén azonban a különböző csoportok még ma is ápolják hagyományait, illetve megőrizték kapcsolataikat őseik földjével. Az állam területén található legjelentősebb kulturális helyszínek (Quinkan Country, Carnavon Gorge, Lawn Hill) nehezen megközelíthetőek. Az állam északi részén található Laurában rendezik a több évtizedes múltra visszatekintő Bennszülött Tánc Fesztivált.

Megközelítés

Brisbane kiváló kiindulópont, ha túránkat valamely délkelet-ázsiai fővárosból érkezve szeretnénk elsősorban a keleti partra összpontosítva megszervezni. Ilyen esetben a legjobb – Sydney és Canberra érintésével – Melbourne-ig utazni, és onnét visszatérni Európába.

Látnivalók

Queensland vad és változatos vidéke a melegebb időjárást kedvelők paradicsoma. A koral-tengeri szigetek, az észak-queenslandi városok lezser hangulata, a viszonylag könnyen elérhető Outback-részek, a dinamikusan fejlődő Brisbane lendülete – egyaránt nyomasztó évek egy látogatás mellett.

Brisbane

Mindenképpen látni kell

City Hall Az 1930-ban átadott városháza a város talán legimpozánsabb épülete, még felhőkarcolókkal körbenőtt állapotában is. A 91 méter magas, a velencei Szent Márk tér óratornya által ihletett tornya is látogatható.



Brisbane City Hall (QLD)

Wickham Park A városközpontban álló szélmalom a fegyenctelep korai időszakában, 1828-ban épült. Jelenleg időjárásjelző állomás működik benne.

Queensland Parliament A városi botanikus kert felé sétálva érdemes ide benézni. Az 1889-re elkészült parlamenti főépület az első törvényhozási épület volt Ausztráliában, amelybe bevezették az elektromosságot.

A munkálatok azonban egészen a 20. század második feléig folytatódtak, a teljes parlamenti tömb – ötvözve a klasszikust a modernnel – mai formáját 1979-ben nyerte el a 18 emeletes hátsó szárny megépítésével (hasonlóan eklektikusra sikerült például a Sydney-i Town Hall komplexuma is).

Mt Coot-tha A botanikus kert, a planetárium és a kilátó nagyszerű kikapcsolódási lehetőséget kínál a belvároshoz közel.

Lone Pine Koala Sanctuary az 1927-ben alapított koala-rezervátum Ausztrália legnagyobb ilyen intézménye. A koalák mellett más ausztrál állatokkal is közeli ismeretséget köthetünk.

Érdeemes megnézni

City Botanikus Kert A belváros közepén, szép környezetben sétálhatunk.

Marsdeni magyar ház A magyar ház ausztrál és magyar motívumokat ötvöző, 1999-ben készült művészi vaskapuját érdemes tanulmányozni.

Noosa Chocolate Factory Helyi csokoládé a csokikedvelőknek.

Vidék

Mindenképpen látni kell

Fraser Island A homoksziget az egyik legérdektelenebb nemzeti park, látogatását érdemes összekapcsolni – szezon idején – egy Hervey Baybe tett bálnanéző túrával.

Gold Coast Hosszú homokos tengerpartja közkedvelt a tenger szerelmesei körében. Gold Coaston is működik magyar klub (Broadbeach), és a közelben található a Boldog Özséb-kápolna (Marian Valley).

Hervey Bay Szezonban az egyik legjobb bálnanéző partszakasz.



A marsdeni magyar ház vaskapuja

Cairns és környéke Bár a távolság térképen kicsinynek látszik, érdemes repülővel megközelíteni. Cairns környéke 5–7 napos intenzív nézelődést igényel, ennél rövidebb időre nem érdemes menni. Számos – itt külön nem részletezett – túrát csak innét érdemes elindítani (például Carpentaria-öböl, Mt Isa, Lawn Hill), ezek a távolabbi úticélok legalább két héttel hosszabb tartózkodást igényelnek.

Érdemes megnézni

Thursday Island A korall-tengeri sziget egész Ausztráliában közkedvelt gyönyörű tengerpartjai és kellemes időjárása miatt, repülőjáratokkal szinte minden nagyvárosból könnyen megközelíthető.

Eugenella NP páratlan szépségű vidék, a kacsacsőrű emlősök talán legjobb megfigyelőhelye.

Glasshouse Mountains A Cook kapitány által az üveghutákról elnevezett hegyek vidéke vadregényes, a csúcsok lábainál apró városkák rejtőznek. Cook naplójában ezt írja: „Ezek a hegyek nincsenek túlságosan messze a parttól, és egymástól való távolságuk is csekély. Könnyen felismerhetőek különös alakjukról, amely üveghutához hasonlít, minek folytán Üveghutáknak [Glass-Houses] is neveztem el őket.”²⁴⁶ A hegyeket a magyar szakirodalomban – pontatlanul – általában Üvegház-hegységként emlegetik, valószínűleg az angol elnevezés két eltérő jelentéstartalma miatt.

Szállás, közlekedés

Brisbane-ben már a belvárosban is szállások széles választékával találkozhatunk, a luxustól a közös mosdós hálótermekig. Ennek megfelelően az árak 50 AUD/fő/éjtől a csillagos



Kilátás Pioneer Valleyra Eungellából (QLD)

égig terjednek. Ha szemfülesek vagyunk, budget hotelekkel 70–130 AUD körüli áron jól megközelíthető szállást kapunk. Vidéken az árak olcsóbbak is lehetnek, de ez nagyban függ a régiótól, illetve az időpontoktól (holt szezonban jóval olcsóbb). Ha busszal vagy vonattal utaznánk, nézzünk utána a kedvezményeknek is. Ha az Outbackbe mennénk, az úthálózat nagy része jó minőségű, ha viszont földutakra is letérnénk, legtöbb esetben a négykerék-meghajtás javasolt.

Áttekintés

Időbeosztási segédlet			
1–3 nap	3–5 nap	5–7 nap	7–10 nap
Városnézés	Városnézés	Városnézés	Városnézés
Glasshouse Mountains	Glasshouse Mountains	Glasshouse Mountains	Glasshouse Mountains
Lone Pine Koala Sanctuary	Lone Pine Koala Sanctuary	Hervey Bay (bálnázó túra)	Hervey Bay (bálnázó túra)
		Fraser Island	Fraser Island
		Rockhampton	Rockhampton
		Toowoomba	Eungella NP
		Lone Pine Koala Sanctuary	Townsville /Charters Towers
			Rockhampton
			Brisbane
			Lone Pine Koala Sanctuary

Veszélyforrások

Ausztrália vad vidék, rengeteg veszélyes állatfajjal. A távolságok nagyok, téreőr leginkább csak a városok közelében van. Mindig vigyünk magunkkal elegendő vizet, élelmet, váltóruhát, takarót, és jelezzük a szálláson, az ismerősöknél (tervezett útiránnyal), ha városon kívüli, esetleg többnapos túrára indulunk. Túrázni csak megfelelő ruhában célszerű (magas szárú túrabakancs, réteges ruházat)! Queenslandben is megtalálhatóak a mérges kígyók, velük szálláson, szabadban egyaránt találkozhatunk, ezért mindig legyünk elővigyázatosak, és lehetőleg ne aludjunk a szabadban. A kenguru – a fotókon látható barátságos képektől eltérően – vadállat, nem szabad a közelébe menni! A vadvilág szürkületkor a legaktívabb, ezért az ausztrálok csak napkeltétől napnyugtáig vezetnek – ezt mi is próbáljuk betartani!

A vízpartokon mindig kövessük a kiírásokat. Csak ott fürdjünk, ahol ez engedélyezett. Maradjunk a part mellett, az állatok mellett a rejtett áramlatok is előidézhetnek veszélyhelyzetet. Napozni – az erős UV-sugárzás miatt – reggel vagy késő délután érdemes. Különösen ügyeljünk a krokodilokra és a medúzákra!



South Australia és Adelaide



Tények

Terület: 984.377 km²

Lakosság: 1.597 ezer (2011)

Időjárás: vidékenként eltérő; meleg nyár, enyhe tél, hóhullámok

Javasolt látogatási időszak: egész évben (déli rész), áprilistól októberig (északi rész)

Megközelítés: repülővel: Melbourne-ből (1,5 óra), Canberrából (1,5 óra), Sydney-ből (2,5 óra), Brisbane-ből (3 óra), Perthből (3,5 óra), Darwinból (4 óra). Busszal: Melbourne-ből (10 óra). Kocsival: Melbourne-ből (9 óra), Canberrából (15 óra), Sydney-ből (M31, 18 óra), Perthből (28 óra), Darwinból (35 óra).

Javasolt közlekedési eszköz: gépkocsi GPS-szel (az Outback-túrák jelentős részéhez négykerék-meghajtás javasolt)

Alapfelszerelés: Ausztrália útikönyv legfrissebb kiadása (angol nyelven), természetbeli túrákhoz ezenfelül: Explore Australia National Parks (részletes autós térképpel) vagy 4WD atlasz legújabb kiadása

Történelme

Dél-Ausztrália gyarmatot a brit parlament külön törvény elfogadásával hozta létre 1834-ben. Az állam első európai települése a kenguru-szigeti Kingscote volt. A gyarmat hivatalos alapítására 1836. december 28-án került sor a mai Glenelg (North) kerület területén, az Öreg Eukaliptusz (Old Gum Tree, Proclamation Tree) közelében. E jelenetet idézi meg Charles Hill (1824–1915) *The Proclamation of South Australia 1836* című festménye.

A nevét IV. Vilmos brit uralkodó hitveséről elnyerő Adelaide – az állam fővárosa – határainak kijelölése William Light ezredes (1786–1839) érdeme, sírja a város központjában található a róla elnevezett téren. A gyarmatot szabad telepésekkel népesítették be. A kezdeti idők mezőgazdaságra alapozott gazdálkodásában a bányakincsek felfedezése jelentős változást hozott. A bányászat szerepe a 20. században tovább nőtt, de egyes

mezőgazdasági ágazatokban, így például a prémium-kategóriás borok előállításában Dél-Ausztrália továbbra is élen jár. A Budapestnél kevesebb lakossal rendelkező Adelaide városképe a különböző építészeti stílusoknak köszönhetően eklektikus, folyópartjával, kertjeivel és villamosaival európai hangulatot áraszt.

Bennszülött kultúra

Az őslakos kultúra nyomai az európaiak megjelenését követően elhalványultak. Számos helyen találkozhatunk azonban kulturális örökségükkel. Az egyik legkiemelkedőbb emlékhely maga az állam területén hosszan keresztülnyúló Flinders-hegység, amelynek hangulata és szépsége magával ragadó. Több területen őslakos közösségek élnek, így a Nullarbor-síkságon vagy az állam északi részén. Az ide való belépéshez, áthaladáshoz egyes esetekben engedély szükséges.



A Flinders-hegység egyik vonulata a lemenő Nap fényében (SA)

Megközelítés

Adelaide az Outback-túrák egyik legjobb kiindulópontja, hiszen Dél-Ausztrália területe – a délkeleti csücsök kivételével – gyéren lakott pusztaság. Európából érkezve Melbourne-ből és Canberrából egyaránt érdemes ide kitérőt tenni. A legjobb opció, ha repülővel érkezünk, Adelaide nemzetközi repterére azonban egy délkelet-ázsiai túra meghosszabbításaként is leszállhatunk.



Az Eyre-tó sóval borított medre (2015)

Látnivalók

Adelaide

Adelaide bájos városképe mellett általában sokszínű kulturális életével vonzza a legtöbb látogatót. Ezek közül is kiemelkedik a márciusban tartott könyvhét (Adelaide Writer's Week), amelyet az Adelaide-i Művészeti Fesztivál részeként rendeznek meg. A fentebb ajánlott látnivalók (lásd a múzeumi táblázatot) mellett érdemes a belvárosban és a parkokban sétát tenni. Az állatkertet és a botanikus kertet ez a zöldövezeti háttér teszi igazán élvezhetővé.

Mindenképpen látni kell

Botanikus kert az 1857 óta látogatható botanikus kert szépsége szinte minden év-szakban megkapó. A legjobb, ha egy, az Északi Teraszon tett múzeumlátogatós sétával kapcsoljuk össze.

Victoria Square A város központi tere Victoria királynő szobrával és a hatalmas (ausztrál és őslakos) zászlókkal. A tér körül sétálva megcsodálhatjuk a 19. század remekbe szabott tornyos épületeit, a Főpostát, illetve a Városházát. A tér közelében található a nagy piac és

a kínai negyed is. Ezeket elhagyva észak felé a Light Square-re érkezhetünk, ahol a várost megálmódó geodéta sirja található.

Rundle Mall A sétálóutca nyugati folytatása számos éttermet és bevásárlási lehetőséget rejtget.

Glenelg Az egyik legnépszerűbb tengerparti negyedbe a központból a legegyszerűbben villamossal juthatunk le. Ha még a végállomás előtt leszállunk, kb. negyedórás sétával elérkezünk az Öreg Eukaliptusz maradványaihoz. Kedvelt partszakaszok még: Christies Beach, Brighton, Seacliff, Henley Beach.

Érdeemes megnézni

Haigh's Chocolate Factory Az Alfred Ernest Haigh által 1915-ben alapított gyárat ma már a negyedik generáció vezeti. A Rundle Mall ikonikus épületében (Beehive Corner) található első bolt máig működik, de érdemes ellátogatni Parkside-ba, ahol a gyárban is látogatást tehetünk. A Haigh's-nek Melbourne-ben és Sydney-ben is vannak boltjai.

Norwood-i magyar ház A kiváló helyen fekvő magyar házba érdemes ellátogatni. Az épületben folyamatosan tartanak rendezvényeket, amelyekről előzetesen is tájékozódhatunk. Adelaide-ben a magyar ház mellett több különböző klub is működik (Woodville, Para Hills, College Park)

Vili Cafe A magyar származású Vili kávézója és magyaros ízekkel ötvözött ausztrál konyhája (Guolash Pie) szívmengetően egyedi jelenség.

The Original Pancake Kitchen Éjjel-nappal nyitva tartó palacsintázó a belvárosban, hangulata a sós és édes palacsinták széles választékával feledhetetlen.

Vidék

Dél-Ausztrália déli részét három félsziget uralja (jobbról balra: Fleurieu-, Yorke-, Eyre-félsziget), ezek Adelaide-től való távolságuk alapján egyre vadregényesebbek. Ha van rá időnk, érdemes mindhármát meglátogatni, gyönyörű nemzeti parkjaikat felfedezni.

Mindenképpen látni kell

Barossa Valley A Light ezredes által felfedezett és a korai német telepesek által ott-honossá varázsolt völgy Ausztrália egyik legnagyobb borrégiója, amely európai hangulatával, gazdag kulturális örökségével és könnyű megközelíthetőségével a vidéki túrák

kedvelt célállomása. Ha nem fér már bele az időbe, hogy ide látogassunk, az Adelaide kapujában fekvő McLaren Vale hasonlóan széles választékát nyújtja a legkiválóbb dél-ausztrál boroknak.

Victor Harbor & Coorong NP McLaren Vale felé indulva hamarosan a Fleurieu-félszigetre érünk. Bájos kisvárosok, kiváló kávézók és pékségek rejtőznek erre. Az ősi és a modern határán billegő Coorong Nemzeti Parkban tett hajós túra nemcsak az állatvilágot hozza közel a látogatóhoz, de az egykor itt élő őslakókat körülölelő harmóniát is megélhetővé teszi. A kisvárosokból, például Victor Harborból kiváló delfin- és fókanező túsíkat tehetünk.

Kangaroo Island A Fleurieu-félszigetről nyugat felé komppal kelhetünk át a Kenguru-szigetre (a kompok indulási idejét és a szabad helyeket érdemes még a túra elején ellenőrizni). A sziget csodálatos természeti szépsége több napos tartózkodást is megérdemel.

Flinders Ranges & Wilpena Pound Bár Ausztrália az ellentétek földje, kevés olyan tájegységet találhatunk itt, amely ennyire változatos. A Flinders-hegység ormai más színben tündökölnek a reggeli, a déli és esti nap fényében, és hihetetlen nyugalmat árasztanak, ha a telihold vetül a tájra. A hegység felfedezése többnapos kirándulást is megér – de kizárólag négykerék-meghajtással!



A Flinders belsejében

Érdeemes megnézni

Head of Bight Ha a Great Ocean Road elképesztő partfalait megcsodáltuk már, nehéz elhinnünk, hogy ennél szebbet láthatunk még. A Nullarbor-síkság óceánba szakadó táblájának látványa azonban minden ez irányú elképzelést felülmúl. A kilátó – szezonban – kiváló bálványozó hely is egyúttal.



A Coober Pedy-i golfpálya

Coober Pedy A közelmúltban centenáriumi ünnepelő városka – amelynek kicsiny kelet-európai közösségében több magyar törzstaggal is találkozhatunk – környéke holdbéli tájra emlékeztet. A bányászat és az életforma nehézségeivel való közvetlen megismerkedés számtalan tanulságot rejtget. Hasonlóan érdekfeszítő az új-dél-walesi Lightning Ridge (vagy az Adelaide-hez közelebb eső White Cliffs) környékére tett látogatás is. Extrémítása miatt röviden itt kell megemlíteni a helyi golfpályáról. Bár Coober Pedy városa mindentől távol fekszik,

lakosai a kietlen Pusztaság közepén is hódolni kívántak golf iránti szenvedélyüknek. A helyi golfklub 1976-ban alakult, a 18 szakaszos golfpálya 1996-ban készült el. Az itteni pályát a világ egyik legfurcsább golfpályájaként tartják számon, mert az extrém hőmérséklet miatt nincs füvesítve. A labdákat egy darab hordozható műfüves emelvényről indítják, a lyukak környékét olajjal kevert közúzalek borítja. A pályát gyakran szürkületkor vagy éjjel használják, amikor enyhébb az idő, ilyenkor világító labdákkal játszanak. A város szimbóluma, az opál a szabályok közé is beépült: a pályán talált opáldarabokat a versenyzők szabadon elvihetik. Ezek után nem meglepő, ha a legextrémebb golfpálya címére pályázó golfklub szoros és kölcsönös kapcsolatba lépett az egyik leghíresebb és legelőkelőbb golfklubbal, az 1754-ben alapított skóciai St Andrew's-zal.*

Port Lincoln & Lincoln NP Az óceán partján fekvő kicsiny, történelmi hangulatú városka – hátában a Pusztasággal – a hasonló fekvésű Adelaide-re emlékeztet. A nemzeti park szépsége és békéje megéri a hosszú utazást. A partmenti vizek a cápák által különösen kedveltek – fokozott óvatossággal közelítsünk!

* Csak viszonyításképpen érdemes megjegyezni, hogy az első magyar golfpályát a 20. század elején Tátralomnicon létesítették. Még az első világháború előtt megnyitották a második pályát is Budapest mellett, a Széchenyi-hegyen – ez egészen 1951-ig üzemelt.²⁴⁷

Edithburgh & Innes NP A Yorke-félsziget északi csúcsán már kopogtat a civilizáció. A parányi Edithburgh kiváló búvóhely lehet csillagtúrákhoz, az elhagyatott partszakaszok csendje, a vadul hullámzó tenger nyers erejének látványa élménygazdag túrát ígér.

Coonawarra környéke Dél-Ausztrália keleti határa – akár a Coorongot elhagyva délről, akár északról, Berri vagy Bordertown felől közelítünk – egy kiváló borvidéket rejteget, ez pedig Coonawarra. Ha már ott járunk, Mt Gambier városát és a csodálatos Blue Lake-et mindenképpen nézzük meg – mielőtt továbbmennénk a Gret Ocean Road és Melbourne felé.

Szállás, közlekedés

Adelaide-ben már a belvárosban is szállások széles választékával találkozhatunk: a luxustól a közös mosdós hálótermekig. Ennek megfelelően az árak 70 AUD/fő/éjtől a csillagos éjig terjednek. Ha szemfülesek vagyunk, budget hotelekkel 90–150 AUD körüli áron jól megközelíthető szállást kaphatunk. Vidéken az árak olcsóbbak is lehetnek, de ez nagyban függ a régiótól, illetve az időpontoktól (holt szezonban jóval olcsóbb). Ha busszal utaznánk, nézzünk utána a kedvezményeknek is. Ha az Outbackbe mennénk, legtöbb esetben a négykerék-meghajtás javasolt.



A Blue Lake Mt Gambiernél (SA)

Áttekintés

Időbeosztási segédlet			
1–3 nap	3–5 nap	5–7 nap	7–10 nap
Városnézés	városnézés	városnézés	városnézés
városnézés / Barossa Valley	városnézés / McLaren Vale	városnézés / McLaren Vale	városnézés / McLaren Vale
Barossa Valley	Coorong NP	Kangaroo Island	Kangaroo Island
	Kangaroo Island	Kangaroo Island / Yorke-félsziget	Kangaroo Island / Yorke-félsziget
	Kangaroo Island	Yorke-félsziget	Yorke-félsziget
		Eyre-félsziget	Eyre-félsziget
		Eyre-félsziget	Eyre-félsziget
			Coober Pedy
			Port Augusta

Veszélyforrások

Ausztrália vad vidék, rengeteg veszélyes állattal. A távolságok nagyok, téreőr leginkább csak a városok közelében van. Mindig vigyünk magunkkal elegendő vizet, élelmet, váltóruhát, takarót, és jelezzük a szálláson, az ismerősöknél (tervezett útiránnyal), ha városon kívüli, esetleg többnapos túrára indulunk. Túrázni csak megfelelő ruhában célszerű (magas szárú túrabakancs, réteges ruházat)! Dél-Ausztráliában is megtalálhatóak a mérges kígyók, velük szálláson, szabadban egyaránt találkozhatunk, ezért mindig legyünk elővigyázatosak, és lehetőleg ne aludjunk a szabadban. A kenguru – a fotókon látható barátságos képektől eltérően – vadállat, nem szabad a közelébe menni! A vadvilág szürkületkor a legaktívabb, ezért az ausztrálok csak napkeltétől napnyugtáig vezetnek – ezt mi is próbáljuk betartani!

A vízpartokon mindig kövessük a kiírásokat. Csak ott fürdjünk, ahol ez engedélyezett. Maradjunk a part mellett, az állatok mellett a rejtett áramlatok is előidézhetnek veszélyhelyzetet. Napozni – az erős UV-sugárzás miatt – reggel vagy késő délután érdemes.

Western Australia és Perth



Tények

Terület: 2.645.615 km²

Lakosság: 2.239 ezer (2011)

Időjárás: vidékenként eltérő; meleg nyár, enyhe tél, hóhullámok, árvizek

Javasolt látogatási időszak: egész évben (déli rész), áprilistól novemberig (északi rész)

Megközelítés: repülővel: Adelaide-ből (3,5 óra), Darwinból (3,5 óra), Melbourne-ből (4 óra), Canberrából (4,5 óra), Sydney-ből (5 óra), Brisbane-ből (5,5 óra). Kocsival: Adelaide-ből (28 óra), Darwinból (45 óra).

Javasolt közlekedési eszköz: gépkocsi GPS-szel (az Outback-túrák jelentős részéhez négykerék-meghajtás javasolt)

Alapfelszerelés: Ausztrália útikönyv legfrissebb kiadása (angol nyelven), természetbeli túrákhoz ezenfelül: Explore Australia National Parks (részletes autós térképpel) vagy 4WD atlasz legújabb kiadása

Történelme

A mai Nyugat-Ausztrália állam első települése a történelmi levegőjű Albany volt, amelyet 1827-ben alapítottak egy új-dél-walesi expedíció során. Emlékezhetünk, hogy Perth környékén az első európaiakként a hollandok szálltak partra, ám állandó telepet csak 1829-ben hoztak létre a britek Swan River Colony néven. A gyarmat 1832-ben kapta a Nyugat-Ausztrália nevet. Bár sokszor hivatkoznak a szabad telepes-múltra, a helyzet nem ilyen egyszerű. A kezdeti időszak nehézségei miatt a szabad telepesek földjeként induló gyarmatra közel két évtizeden keresztül érkeztek fegyencek is.

A gyarmat mezőgazdaságra épülő gazdálkodásában a 19. század végi aranyláz egy új korszak nyitányát jelezte. Nyugat-Ausztrália az eltelt bő évszázad során egész Ausztrália „bányájává” vált, a föld mélye itt számtalan ásványkincsből bőséges telepeket rejtget.

Bár az állam elégedetten készülhet megalapításának bicentenáriumára, hiszen az első évszázad során sikerült az államiséget megteremteni, a második évszázad pedig Perth felemelkedéséről szólt, ezek mind csupán kezdeti sikerek. Nyugat-Ausztrália lassan „nő fel”, és a valódi eredmények hosszú távon, az ígéretes jövőben várhatóak.

Bennszülött kultúra

Az őslakos kultúra emlékei közül a legszebb rajzok nehezen megközelíthető helyeken találhatóak (például: Kimberley, Pilbara).

Megközelítés

Perth Európából a leggyorsabban megközelíthető nagyvárosa a kontinensnek. Kiterjedése és az ország többi részétől való távolsága miatt érdemes egy teljes külön túrát szentelni a vele való ismerkedésnek.

Látnivalók

Perth

Az állam lakosságának több mint 70%-a még mindig a fővárosban él. Perth – a fatornyos falu és a modern nagyváros ötvözete – hosszan nyúlik el az Indiai-óceán partján. A belvárosban (St George Terrace, Adelaide Terrace, William Street), a King's Parkot is érintő sétát követően ellátogathatunk a viszonylag közeli magyar házhoz (Mt Lawley), de érdemes inkább egy kirándulást tenni Rottnest Islandre vagy Freemantle-be, ahol a korai idők hangulata – az épületek között sétálva – máig érezhető. (Múzeumlátogatási tippeket lásd a fenti táblázatban.)

Vidék

Nyugat-Ausztrália hívószavai a következők: Outback, bor, arany, tenger, barlang és sztratomolit. Az államnak csodálatos nemzeti parkjai vannak, ezek közül a könnyebben megközelíthetőek a következő településekről érhetőek el: Esperance, Albany, Margaret River, Cervantes, Kalbarri.

Mindenképpen látni kell

Outback Az állam délnyugati csücskét és a hosszú, tagolt partvonal egyes, kisebb szakaszait leszámítva a terület az Outback részét képezi. Ez a vidék azonban mind a parton, mind a kontinens belseje felé haladva teljesen más képet mutat, mint a keleti parti pusztaság. A kietlen magány, a hatalmas távolságok, a jó minőségű utak hiánya miatt ezt a vidéket csak gyakorlott, az Outback más részeit már ismerő látogatóknak érdemes felkeresniük.

Bor Az állam közismert kiváló minőségű vörösborairól. A fővároson belül Guildford környékén, a Swan Valley mentén izelítőt kaphatunk a vidék borászati kultúrájából. Ha időnk

engedi, érdemes Margaret Riverbe ellátogatni, amely a pincészetek mellett egyúttal számos természeti szépséget is rejteget.

Aranyvárosok A nyugat-ausztráliai Outbackkal való megismerkedés legbarátságosabb módja talán a Goldfields régió felkeresése. A Perthtől egynapi autóútra fekvő városok egykori gazdagságát a victoriai aranyvárosokkal rokonítható városképük is jól illusztrálja.

Barlangok Az Augusta-Margaret River közeli mészkőben, a tengerparthoz közel, gyönyörű erdőségekben barlangok láncolata húzódik. Minden barlang más látványosságot kínál a látogatóknak.

Tenger Az Indiai-óceán által körülölelt Nyugat-Ausztrália csodálatos tengeri partszakaszokkal rendelkezik. Akár Perth környékén (Rottnest, Cottesloe, Freemantle), akár dél felé, Esperance környékén, akár észak felé, a távoli Exmouth környékén keresgélünk, számos megkapóan szép tengerparti részre bukkanhatunk. A Ningaloo-korallzátony környéke az Ausztrália körüli vizek egyik leggazdagabb tengeri élőhelye. Ha a Cottesloe Beachen járunk, onnét pár száz méteres sétára áll az egyik legnagyobb ausztrál államférfi: John Curtin (1885–1945) ausztrál miniszterelnök egykori háza.

Sztromatolit Ha a nyugati part mentén túrázunk, több helyen élő sztromatolit-telepeket is találhatunk. E földtörténeti kuriózum (lásd bővebben a könyv elején) megtekintését kár lenne kihagynunk. A legkönnyebben megközelíthető Lake Clifton, útban Margaret River felé, illetve a Pinnacles közelében fekvő Lake Thetis (Cervantes városkánál). A legszebb sztromatolit-telep azonban vitán felül a Shark Baynél, Hamelin Pool mellett található.

Érdemes megnézni

Cervantes és környéke A Pinnacles és a Lake Thetis egyedülálló szépségét egy Perthből induló egynapos túra során érdemes megcsodálni.

Kalbarri és környéke A Kalbarri Nemzeti Park még éppen a kényelmesen elérhető távolságban található. Nyugalmat árasztó, csodálatos tájait megéri felkeresni.

Augustától Busseltonig Az állam délnyugati csücskének a két világítorony, a Cape Leeuwin és Cape Naturaliste közötti szakasza páratlan szépségű, erdőkben, tengerpartokban és barlangokban bővelkedő szakaszát Perthből pár napos túrával felderíthetjük (Leeuwin-Naturaliste NP).

Albany és környéke A történelmi hangulatú Albanyból több nemzeti park felé is elkalandozhatunk (Stirling Range, D'Entrecasteaux, Walpole-Nornalup National Park).



A Kalbarri NP egyik részlete korán reggel (WA)

Esperance és környéke A pusztaság egyik kis oázisa, üdítően szép tengerparttal és nemzeti parkokkal (Cape Le Grand, Fitzgerald River). A város határában fekvő Pink Lake (nem összekeverendő a victoriái Mildura melletti Pink Lake-kel) színeit érdemes megcsodálni.

Szállás, közlekedés

Perthben már a belvárosban is szállások széles választékával találkozhatunk: a luxustól a közös mosdós hálótermekig. Ennek megfelelően az árak 70 AUD/fő/éjtől a csillagos éjig terjednek. 130–200 AUD körüli áron jól megközelíthető szállást kapunk. Vidéken az árak olcsóbbak is lehetnek, de ez nagyban függ a régiótól, illetve az időpontoktól (holt szezonban jóval olcsóbb). Ha busszal utaznánk, nézzünk utána a kedvezményeknek is. Ha az Outbackbe mennénk, legtöbb esetben a négykerék-meghajtás javasolt.



Egy valószínűleg fénykép: kenguruk a tengerparton a Cape Le Grand NP-ban (WA)

Áttekintés

Időbeosztási segédlet			
1–3 nap	3–5 nap	5–7 nap	7–10 nap
városnézés és strandolás	városnézés és strandolás	városnézés és strandolás	városnézés és strandolás
Rottnest Island	Rottnest Island	Pinnacles (Nambung NP)	Pinnacles (Nambung NP)
Swan Valley	Pinnacles (Nambung NP)	Goldfields	Goldfields
	Augusta/Busselton vidéke	Goldfields	Goldfields
	Augusta/Busselton vidéke	Augusta/Busselton vidéke	Esperance
		Augusta/Busselton vidéke	Esperance
		Rottnest Island	Albany
			Augusta/Busselton vidéke
			Augusta/Busselton vidéke
			Rottnest Island



A dőlt fák síksága (az óceánparttól néhány kilométernyire)

Veszélyforrások

Ausztrália vad vidék, rengeteg veszélyes állatfajjal. A távolságok nagyok, térerő leginkább csak a városok közelében van. Mindig vigyünk magunkkal elegendő vizet, élelmet, váltótáruhat, takarót, és jelezzük a szálláson, az ismerősöknél (tervezett útiránnyal), ha városon kívüli, esetleg többnapos túrára indulunk. Túrázni csak megfelelő ruhában célszerű (magas szárú túrabakancs, réteges ruházat)! Nyugat-Ausztráliában is megtalálhatóak a mérges kigyók, velük szálláson, szabadban egyaránt találkozhatunk, ezért mindig legyünk elővigyázatosak, és lehetőleg ne aludjunk a szabadban. A kenguru – a fotókon látható barátságos képektől eltérően – vadállat, nem szabad a közelébe menni! A vadvilág szűrőketkor a legaktívabb, ezért az ausztrálok csak napkeltétől napnyugtáig vezetnek – ezt mi is próbáljuk betartani!

A vízpartokon mindig kövessük a kiírásokat. Csak ott fürödjünk, ahol ez engedélyezett. Maradjunk a part mellett, az állatok mellett a rejtett áramlatok is előidézhethetnek veszélyhelyzetet. Napozni – az erős UV-sugárzás miatt – reggel vagy késő délután érdemes.

Tasmania és Hobart



Tények

Terület: 68.401 km²

Lakosság: 495 ezer (2011)

Időjárás: hűvös és csapadékos; négy évszak

Javasolt látogatási időszak: tavasztól ősziig (szeptembertől májusig). Decembertől februárig csúcsszezon van, ha ekkor jönne, jóval korábban kell foglalni!

Megközelítés: repülővel: Melbourne-ből (1 óra), Sydney-ből (2 óra), Brisbane-ből (3 óra). Komppal (Devonport): Melbourne-ből (10 óra).

Javasolt közlekedési eszköz: gépkocsi GPS-szel (az Outback-túrákhoz négyke-rék-meghajtás javasolt)

Alapfelszerelés: Ausztrália útikönyv legfrissebb kiadása (angol nyelven), természetbeli túrákhoz ezenfelül: Explore Australia National Parks (részletes autós tér-képpel) vagy 4WD atlasz legújabb kiadása

Történelme

1803 végén előbb egy Sydney-ből kiküldött expedíció (Risdon Cove), majd 1804 elején a mai Melbourne melletti telepet (Sullivan Bay) feladó csapat érkezett Van Diemen Földre (Sullivan Cove), ahol a jelenlegi városközpont környékén telepedtek le. A két csoport hamarosan az utóbbi helyen egyesült, az első alkormányzó: David Collins ezredes vezetése alatt. A sziget északi részén közel egy időben alakították meg Launceston városát; a sziget északi részét 1813-ig külön igazgatták Sydney-ből. 1825-től Van Diemen Föld különálló gyarmattá vált, 1856-ban önkormányzatot kapott. A sziget nevét ezzel egyidejűleg Tasmaniára változtatták. A fegyencmúlt azonban – bár az utolsó transzport 1853-ban érkezett – még évtizedekig éreztette hatását: az utolsó fegyenctelepet csak 1877-ben zárták be. Tasmania 1901-ben az államszövetség része lett. A gyarmat gazdasága kezdetben a mezőgazdaságon alapult, ehhez még a 19. század második felében felzárkózott a bányászat. Tasmaniát nem véletlenül emlegetik Holiday State-ként. Mesebeli, érintetlen tájai, történelmi hangulatú városai (Hobart és Launceston) aprófalvas (városkás) települései az egész országból vonzzák a látogatókat, a legtöbben a nyári szünet (december–január) környékén érkeznek.

Bennszülött kultúra

A sziget – több ezer éven át elzártan fejlődő – őslakói évtizedeken keresztül próbáltak ellenállni az európai betelepedésnek. A kezdetben sikereket is hozó harc végül tragikus eredménnyel zárult, a túlélőket összegyűjtötték, és egy szigetre internálták. A durva bánásmódnak köszönhetően a 20. század elejére a taszániái őslakosok kihaltak. Egykori lakóhelyeik nyomai több helyen fellelhetők, a leggazdagabb lelőhely messze, a sziget északnyugati csücskében (Preminghana) található (csak engedéllyel látogatható).

Megközelítés

Tasmania legkönnyebben Melbourne-ből közelíthető meg, akár repülővel, akár komppal. A repülővel elérhető két legfontosabb célállomás Hobart és Launceston (de több más sziget és város is elérhető Melbourne-ből közvetlenül indulva). Európából Melbourne-be érkezve akár Sydney felé indulva is érdemes beiktatni, launcestoni érkezéssel, kocsis kirándulással Hobartból Sydney-be könnyen tovább lehet utazni.

Látnivalók

Hobart

Balázs Dénes meglátását megéri leellenőrizni: „Nyugodtan állíthatjuk, hogy Hobart az ausztráliai tagállamok legszebb fekvésű fővárosa.”²⁴⁸ Élőben a látvány: a természet és épített környezet, a hegy és víz harmóniája önmagáért beszél, és Balázs Dénest igazolja. Hobart sikeresen megőrizte azt a városképet, amit Sydney világvárossá növekedvén elvesztett. Hobartot tehát megéri felkeresni, főleg ha az európai Ausztrália története iránt érdeklődünk.

Mindenképpen látni kell

Mt Wellington A hegyről csodálatos panoráma nyílik a városra. Bár csak kicsivel magasabb, mint a Kékes, az időjárása nagyon változékony. Akkor is vigyünk meleg ruhát, ha a városban jó az idő (hasonlóan: Ben Lomond Észak-Tasmaniában).

MONA A Museum of New and Old Art egy viszonylag új jelenség, mai formájában 2011-ben nyílt meg, alapítója és tulajdonosa a szerencsejátékokból meggazdagodott David Walsh. A múzeum szinte egy csapásra az egyik legfontosabb taszániái látványossággá vált.

Botanic Garden Az 1818-ban alapított kert fantasztikus kilátással és számos csendes ösvénnyel várja a látogatókat. Egyedülálló különlegessége szubarktikus üvegháza, de ér-



*Bár Hobart környékén nyár van,
a Mt Wellington teteje havas*

demes meglátogatni az új-zélandi gyűjteményt is. A botanikus kert mellett áll az 1857-ben átadott kormányzói palota, ennek fogadóhelyiségei általában havonta egyszer látogathatóak.

Belvárosi séta A tragikus sorsú John Franklinról elnevezett térről érdemes indulni, megtekintve az 1866-ban épült Town Hallt, az 1905-ben elkészült Postapalotát, majd elsétálni Sullivan Cove-ba, ahol a város egyik legöregebb épülete, a Victoria Docks található.*



*Tasmániai zászló leng
a kormányzói palotán Hobartban*

* Ez az öböl a Sydney–Hobart jachtverseny végpontja, és innét indulnak a kompok a MONA-hoz. A dokkok mellett található szombatoként a Salamanca Market, a közelben a Parlament, ahová beülhetünk a vitákat hallgatni. A bájos St David's park helyén állt Hobart első temetője, a megmaradt sírköveket böngészve a korai időkről is közvetlen információkat szerezhetünk.



A Postapalota Hobartban



Skót dudások gyakorolnak a St David's parkban



Salamanca Market, Hobart

Érdeemes megnézni

Salamanca Market Az 1972-re visszanyúló előzményekkel rendelkező, szombatonként tartott Salamanca piac hangulata hasonlít talán a legjobban a magyar piacokéhoz.

Hobarti zsinagóga Ausztrália legöregebb, még működő zsinagógája a magyarországi születésű Friedman Izsák – az építetők egyike – révén magyar szempontból is kuriózum.

Vidék

Tasmania a Tündérország maga, természetes és megközelíthető szépség, hiszen Melbourne-ből alig egyórás repülőútra fekszik. Ha rászánjuk magunkat, hogy a szoroson átkeljünk, ne ragadjunk le a városokban, mindenképpen próbáljunk meg minél több helyet felderíteni. Tasmania területe nagyjából kétharmada Magyarországnak, és jelentős része érintetlen erdőség. Nincs tehát hiányérzete a látogatónak, hogy kisebb távolságokhoz szokva nem képes egy alkalommal átfogó képet kapni. Itt van rá lehetőség, hogy felületesen, de valamennyi régióról benyomást szerezhessünk. Az első út természetesen csak ismerkedés, mélyebb ismeretekhez többszöri látogatás szükséges.

Mindenképpen látni kell

Délkeleti part Hobartból kiindulva egészen Ida Bayig, illetve Geevestonig elkalandozhatunk.

A Bruny-sziget (vagy szigetek) egész napos látnivalót kínálnak.

Hobarttól északrakeletre indulva Port Arthur környékét érdemes felderítenünk.



Tasmániai őserdő a Huon folyó mentén



*Korai favágók nyoma
a Tahune Air Parkban
(Geeveston)*



Ahol a Bruny-sziget a tengerbe szakad

Keleti part Eddystone Pointtől egészen Triabunnaig érdemes végigutazni. A Bay of Fires és a Freycinet NP felejthetetlen szépségű vidékét nem szabad kihagyni, bár egyes szakaszokon az utak részben aszfalt nélküliek.



A Bay of Fires egyik szakasza



Coles Bay, Freycinet NP

Nyugati part A vad nyugati parti barangolásokat a közlekedési lehetőségek erősen behatárolják. Stanley-től Strahanig rengeteg kanyarral, félig földúton, félig aszfalton lehet utazni. Ha Strahannál járunk, a Gordon folyón mindenképpen kell egy túrát tenni, onnét pedig Queenstownba érdemes továbbutazni.

Északi part Launcestontól Stanley-ig a part mentén barátságos városokban barangolhatunk. Stanley-ből visszafelé kicsit beljebb érdemes haladni, úgy, hogy a Cradle Mountain NP-t útba ejthessük. Mole Creekben a barlangok, Deloraine-ben a környezet szépsége marasztaló. A hegyek között apró kávézók rejtőzködnek. Ha időnk engedi, Launcestonból még érdemes látogatást tenni a Ben Lomond zord sziklafalánál.

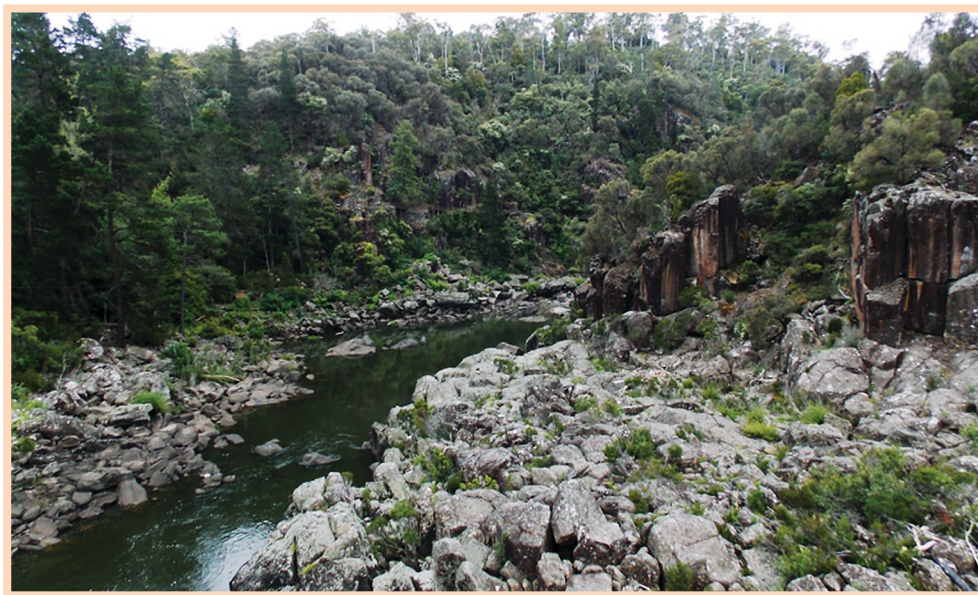


A Nut Stanley-nél. Libegő visz fel rá. Stanley Joseph Lyons (1879–1939) ausztrál miniszterelnök, korábbi tasmániai miniszterelnök szülővárosa

Érdeemes megnézni

Launceston Tasmánia északi központja, szép belvárossal a lélegzetelállító Tamar-völgyi szurdokkal (Cataract Gorge).

Devonport A melbourne-i komp végállomása. Kabay János emléktáblája a kompállomás közelében található.



A Cataract Gorge Launcestonnál



A komp Devonportban

Stanley Az 1826-ban alapított kisváros festői környezetben fekszik.

Strahan A csodálatos fekvésű városka a folyami túrák kiváló kiindulópontja.

Port Arthur Az 1830-ban fatelepként létrehozott településen 1833 és 1877 között működött börtön. Az elhagyott, kísértetjárta helynek tartott épületegyüttest az 1970-es évektől kezdték el tudatosan fejleszteni, jelenleg az egyik legnépszerűbb turisztikai célpont a szigeten.

Szállás, közlekedés

Hobart és Launceston bővelkedik a szállásokban. Vidéken szezontól függően változik a szállások száma, illetve (jelentősen) az árak is. A tasmániai túránkat tehát – a szigetjellegből adódó nehezebb megközelíthetőség miatt is – hónapokkal korábban, részletekbe menően meg kell tervezni. Ha busszal utaznánk, nézzünk utána a kedvezményeknek is. Ha az Outbackbe mennénk, legtöbb esetben a négykerék-meghajtás javasolt.

Áttekintés

Időbeosztási segédlet			
1–3 nap	3–5 nap	5–7 nap	7–10 nap
Városnézés	Városnézés	Városnézés (Hobart)	Városnézés (Hobart)
Port Arthur	Geeveston (fa séta)	Port Arthur	Port Arthur
Geeveston (fa séta)	Port Arthur	Freycinet NP	Freycinet NP
	Freycinet NP	Launceston	Launceston
		Stanley	Stanley
		Cradle Mountain	Cradle Mountain
		Launceston (repülő)	Strahan
			Geeveston (fa séta)
			Bruny Island
			Hobart

Veszélyforrások

Ausztrália vad vidék, rengeteg veszélyes állatfajjal. A távolságok nagyok, térérő leginkább csak a városok közelében van. Mindig vigyünk magunkkal elegendő vizet, élelmet, váltótűhát, takarót, és jelezzük a szálláson, az ismerősöknél (tervezett útiránnyal), ha városon kívüli, esetleg többnapos túrára indulunk. Túrázni csak megfelelő ruhában célszerű (magas szárú túrabakancs, réteges ruházat)! Tasmániában is megtalálhatóak a mérges kígyók, velük szálláson, szabadban egyaránt találkozhatunk, ezért mindig legyünk elővigyázatosak, és lehetőleg ne aludjunk a szabadban. A kenguru – a fotókon látható barátságos képektől eltérően – vadállat, nem szabad a közelébe menni! A vadvilág szürkületkor a legaktívabb, ezért az ausztrálok csak napkeltétől napnyugtáig vezetnek – ezt mi is próbáljuk betartani!



Northern Territory és Darwin



Tények

Terület: 1.420.970 km²

Lakosság: 212 ezer (2011)

Időjárás: trópusi; két évszak

Javasolt látogatási időszak: áprilistól novemberig (északi rész), Uluru környéke (május-szeptember).

Megközelítés: repülővel: Perthből (3,5 óra), Adelaide-ből (4 óra), Brisbane-ből (4 óra), Melbourne-ből (4,5 óra), Sydney-ből (4,5 óra). Autóval: Adelaide-ből (35 óra), Perthből (45 óra).

Javasolt közlekedési eszköz: gépkocsi GPS-szel (az Outback-túrákhoz négykerék-meghajtás javasolt)

Alapfelszerelés: Ausztrália útikönyv legfrissebb kiadása (angol nyelven), természetbeli túrákhoz ezenfelül: Explore Australia National Parks (részletes autós térképpel) vagy 4WD atlasz legújabb kiadása

Történelme

A mai Northern Territory partjain már több száz évvel ezelőtt feltűntek az európai hajósok. Az angolok a kontinensre való 1788-as megérkezésüket követően több sikertelen kísérletet is tettek egy település létesítésére. Az első állandó települést – a későbbi Darwint – 1869-ben alapították Palmerston néven. A várost az elmúlt másfél évszázad rengeteg próbatétel elé állította, különösen komoly hatással bírt a második világháborús japán támadás(ok) és az 1974-es Tracy ciklon.

A Northern Territory mai határai 1862-re alakultak ki, 1863-tól a terület Dél-Ausztrália államhoz került. 1911-től szövetségi igazgatás alatt áll, 1947-ben részleges, 1978-ban teljes önkormányzatot kapott. Több korábbi, rövid életű kísérletet követően állammá szervezése ismét napirenden szerepel.

Bennszülött kultúra

A terület a bennszülött kultúra emlékeinek gazdag lelőhelye. Itt az emlékek nemcsak a múltat őrzik, de a maig élő kapcsolatot is tanúsítják. A leglátogatottabb helyek: Uluru, Kings Canyon és Kakadu, de számos más misszió, illetve szent hely is elérhető (általában engedéllyel). A terület déli részén maig folyamatosan keletkező emlékekkel a MacDonnell-hegységben találkozhatunk. Talán itt nyílik a legjobb lehetőségünk az őslakók hétköznapijainak, jelenlegi helyzetének megértésére is.

Megközelítés

Darwin – repülővel – Adelaide-ből, Melbourne-ből és Sydney-ből is könnyen elérhető, s nemzetközi repülőteréről akár Szingapúron át tovább is lehet utazni Európa felé. Az Uluru-hoz szezonban Melbourne-ből és Sydney-ből is közvetlen járatok indulnak, de hosszabb tartózkodás esetén Alice Springs környéke Darwinból és Adelaide-ből 2–3 napos autózattal elérhető (de az útvonalat kellő körültekintéssel előre meg kell tervezni).

Látnivalók

Az Északi Terület kétközpontú. A tengerparti Darwin mellett a kontinens belsejében – Darwin és Adelaide között nagyjából félúton – található az 1872-ben alapított Alice Springs (népessége mintegy egyötöde a fővárosénak). A névadó források valójában csupán egy vízgyűjtő (gránit)teknőt (waterhole) jelentenek, amely a vizet nem engedi elillanni.



Az Alice Springs nevét adó waterhole a régi telegram-állomás mellett (Alice Springs, NT)

Mindenképpen látni kell

Darwin

Esplanade Egy séta a városközpont tengerparti részén lehetővé teszi a város sajátosságainak felmérését. A város egyik legrégebbi épülete, az egykori táviróház (más néven Lyons Cottage) érdekes kiállításokat rejt.



A Lyons Cottage este



Napnyugta Darwinban. Kilátás a tengerre az Esplanade-ről

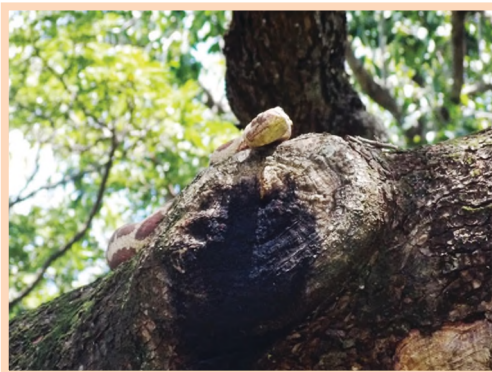
Múzeum-túra Darwin két legkiválóbb múzeuma a táblázatban is jelzett Museum of Art Gallery of NT, illetve a Military Museum – mindenképpen érdemes időt szánni a megtekintésükre.

Krokodil-show A belvárosban található Crocosaurus Cove kiváló lehetőséget kínál az e hüllőfajjal való közelebbi megismerkedésre. Az itt szerzett tapasztalatokat az Adelaide folyón, illetve a Kakadu NP-ban a természetes élőhely feltérképezésével tovább bővíthetjük (természetesen a biztonsági szabályok maximális betartása mellett).

Botanikus kert A botanikus kert növényvilága és kialakítása elbűvölő, azonban séta közben nem árt óvatosnak lennünk, pókokkal és kigyókkal könnyen találkozhatunk.



A Crocosaurus Cove-ban nemcsak krokodilokat láthatunk...



*Egy kígyó napozik
a botanikus kert egyik fáján*



*A kevésbé látogatott ösvényt beszövi a pók
(Darwin, botanikus kert)*



Második világháborús lövészárk East Point-nál

Érdeemes megnézni

Casuarina Beach A ligetes, kiváló sétákra is alkalmas partszakasz kedvelt célpontja a turistáknak. Hasonlóan jó választás az East Point környéke is.

Mindil Beach Night Market A száraz évszakban tartott éjszakai piac Darwin egyik fő látványossága. Bár ennek megtekintését ajánlják az útikönyvek, több másik (nappali) pi-

acot is találhatunk, amelyek hangulata az ázsiai és az ausztrál ötvözete. E főleg helyiek által látogatott piacokhoz érdemes korán kelni.

Charles Darwin NP Akit a tengerpart növénytakarója érdekel, a város közepén található egy kiváló vizsgálati helyet, ahol sétálni, biciklizni és kempingezni is lehet.

Alice Springs Ha időnk engedi, a Vörös Centrum közepébe megéri ellátogatni. Nem is adminisztratív jellege, hanem inkább elhelyezkedése és hangulata miatt érdemes ide jönni. Ez a város a valódi központja Ausztrália belsejének, de a legfontosabb, hogy a közép-ausztráliai csillagtúrák kiindulópontjának a legalkalmasabb. Számtalan természeti csoda található a környéken, ezek közül az Uluru a legismertebb, de sajnos frekvenciájánál fogva valódi értékeinek többsége rejtve marad a látogatók előtt. Mit tehetünk? Tovább kell menni, mert a Kings Canyon, valamint a város körül elterpeszkedő MacDonnell-hegység csodái ámulatba ejtőek – és itt (ha elegendő időt szánunk rá), a természet erejét is érezni fogjuk. Az Északi Terület önmagában egy telezsúfolt kéthetes látogatást ígér – ne érjük be ennél kevesebbel!



Devils Marbles (Karlukarluk) (NT)

Vidék

Ha az Északi Területtel szeretnénk közelebbről megismerkedni, a szegényes infrastruktúra miatt csillagtúrát érdemes tervezni Darwinból és/vagy Alice-ből. Ennél tovább merészkedni, az Outback mélyére, előzetes terepismeretet és engedélyeket igényel. Egyszeri turistaként ne vágjunk bele, maradjunk a kiépített helyeken!

Mindenképpen látni kell

King's Canyon Szépsége Ausztrália egyik legcsodálatosabb kincsévé teszi, amely ugyanakkor kegyetlen is lehet. Hűvösebb időben és kora reggel látogassuk, és ne feledkezzünk meg a naptejről, a megfelelő ruháról és a rovarriasztóról!



Pompás színekben játszó sziklafal a King's Canyonban (NT)



*Egy krokodil a természetes élőhelyén
(Kakadu Nemzeti Park)*

Kakadu NP Ez a bányászat – a legprofibbabb tevékenység – által fenyegetett megkapó szépségű ökoszisztéma jó jelképe lehetne a régi és új Ausztrália találkozásának. A régiós központban, Jabiruban járva – amelyről a magyar látogató először Komlóra vagy éppen a Havanna-lakótelepre asszociál – rögtön érthetővé válik, hogy miért nem kellett volna cementművet építeni a Dunakanyarba. A Kakadu élő példája annak, hogy amennyiben nem a napi profithajhászás mozgatná, ez a bolygó sokkal élhetőbb hely lehetne minden élőlény számára... Jövője pedig mérőműszer: amennyiben eltűnik, az emberi faj is kezdhet csomagolni. Száraz évszakban menjünk vagy annak a legelején, márciusban!



Az Uluru a főútról (NT)

Uluru & Kata Tjuta Az Uluru hangulata a Balaton-partot idézi. Bár Ausztrália egyik legjobban reklámozott látványosságáról van szó, a felfokozott marketing és a nyomában járó érdeklődés szinte minden jellemzőt eltüntetett, amely a környezetet valóban ausztrállá teszi. Elsősorban a mosolyt az emberek arcáról, az őszinte érdeklődést, a vendéggel való beszélgetést – amely ezt a hatalmas országot olyan emberközelivé és barátságossá teszi. Szigorú turistaszezon van, megszabott árak, ennek függvényében változó látnivalók, a Sziklából pedig a szellemek messzire menekültek. Bár a Kata Tjuta egy kicsit félreesőbb helyen fekszik, az Uluru másik felének számít, ezért körülötte is nagy a forgalom. Hűvösebb időben és kora reggel látogassuk, és ne feledkezzünk meg a naptejről, a megfelelő ruháról és a rovarriasztóról! Egy részletes beszámolót sok képpel érdemes elolvasnunk az Ausztráliában is otthonosan mozgó Feredős József tollából.²⁴⁹

Litchfield NP Békés és gyönyörű, ahogy a száraz és kopár környezetbe a víz életet és színt visz bele. A tavacskákba és zúgókhoz sokan járnak fürödni, azonban ne feledjük, hogy a krokodilok a „krokodilmentes rész” táblát nem tudják elolvasni, viszont egészen meglepő távolságokat képesek megtenni a szárazföldön.



Egy több méter magas természetvár a Litchfield Nemzeti Parkban (NT)

Érdeemes megnézni

Henbury Ritkán járhatunk egy meteor kráterében. Az Alice-től nagyjából 2 órányira fekvő, a 19. század végén felfedezett krátermezőn ezt megtehetjük. A homok egy része máig mágneses.

MacDonnell Ranges A kelet-nyugati irányban Alice Springs körül elterülő hegység 1984 óta nemzeti park. Nyugati és keleti nyúlványa egyaránt gazdag őslakos kulturális emlékekben. Ha időnk engedi, mindkét irányba érdemes elkalandozni, de csak négykerék-meghajtással. A hegység megfelelő időben nemcsak a városból, de a Kings Canyon felől is megközelíthető. A hegyek közül tanulságos kitérőt tehetünk Albert Namatjira szűkebb pátriájába, Hermannsburgba, illetve a Palm Valley-be is.



Szállás, közlekedés

Darwinban viszonylag egyszerű szállást találunk, ám vidéken szezonról függően és komfortfokozat szerint változnak az árak, ezért érdemes előre és alaposan tervezni. Ha nincs kedvünk tervezni, Darwinból néhány napos buszos utakat is befoglalhatunk, amelyek érintik a legfontosabb látnivalókat (ezek a túrák sokszor korosztályok szerint szerveződnek, ezért az ajánlatokat részletesen nézzük át). Ha az Outbackbe menénk, legtöbb esetben a négykerék-meghajtás javasolt.

A terület megközelítése vagy egy délkelet-ázsiai út meghosszabbításaként, vagy a metropoliszokból (Melbourne és Sydney), illetve Adelaide-ből ajánlott – a száraz évszakban.

Áttekintés

Időbeosztási segédlet			
1–3 nap	3–5 nap	5–7 nap	7–10 nap
városnézés	városnézés	városnézés	városnézés (Darwin)
Kakadu NP	Kakadu NP	Kakadu NP	Kakadu NP
városnézés	Kakadu NP	Kakadu NP	Kakadu NP
	Litchfield NP	Litchfield NP	Litchfield NP
	városnézés	Elsey NP	Alice Springs
		Elsey NP	Uluru
		városnézés	Kings Canyon
			MacDonnell Ranges
			MacDonnell Ranges
			városnézés, elutazás (Alice Springsból)

Veszélyforrások

Ausztrália vad vidék, rengeteg veszélyes állatfajjal. A távolságok nagyok, téreőr leginkább csak a városok közelében van. Mindig vigyünk magunkkal elegendő vizet, élelmet, váltóruhát, takarót, és jelezzük a szálláson, az ismerősöknél (tervezett útiránnyal), ha városon kívüli, esetleg többnapos túrára indulunk. Túrázni csak megfelelő ruhában célszerű (magas szárú túrabakancs, réteges ruházat)! Az Északi Területen is megtalálhatóak a mérges kígyók, velük szálláson, szabadban egyaránt találkozhatunk, ezért mindig legyünk elővigyázatosak, és lehetőleg ne aludjunk a szabadban. A kenguru – a fotókon látható barátságos képektől eltérően – vadállat, nem szabad a közelébe menni! A vadvilág szürkületkor a legaktívabb, ezért az ausztrálok csak napkeltétől napnyugtáig vezetnek – ezt mi is próbáljuk betartani! Az időjárásra fokozott figyelmet kell fordítani, a városon kívülre lehetőleg száraz évszakban kiránduljunk!

A krokodilok általában veszélyesek, többségük azonban a partról nem látható. Ne elégedjünk meg a táblákkal, mindig tudakozódjunk, mielőtt a vízbe lépnénk, mert – különösen esős évszak végén – meglepetésben is lehet részünk!

A vízpartokon mindig kövessük a kiírásokat. Csak ott fürdőjünk, ahol ez engedélyezett. Maradjunk a part mellett, az állatok mellett a rejtett áramlatok is előidézhetnek veszélyhelyzetet. Napozni – az erős UV-sugárzás miatt – reggel vagy késő délután érdemes.



Egyedi túrák keresztül Ausztrálián



Napjainkban egyre népszerűbbek az egyedi túrák, elegendő itt csak a 7 csúcs túrára (7 Summits) gondolni. Ezek az elsősorban a közösségi média általi befogadást lehetővé tevő utak csupán egy szempontot kiragadva az egészből állnak össze, a mélyebb megismerést nem segítik elő. Létezik azonban az egyedi túráknak egy pozitív, elmélyültebb ismeretanyagra épülő, illetve az átfogóbb ismeretek megszerzését lehetővé tevő módzata is.

Az azonban egy következő lépcsőfok, ha már az egyes régiók sajátosságait ismerjük, hogy a több régióban is meglévő formációk eltéréseit össze tudjuk hasonlítani. A jelen könyvben felsorolt egyedi túraajavaslatoak tehát kifejezetten Ausztrália-rajongóknak készültek, annak érdekében, hogy a kontinens élővilágát kapcsolódva, ám mélyebb összefüggéseiben is felfedezhessék (miután az államok többségét már külön-külön bejárták, ismerik a közlekedési és szálláslehetőségeket is).

Nagy sziklatúrák

Bár Ausztrália egyik legfőbb látványossága az Uluru, ez nem az egyetlen és nem is a legnagyobb monolit szikla a kontinensen. Szinte minden egyes államban található egy vagy több, a köznyelvben sokszor monolitnak nevezett formáció (amely természetesen nem jelenti azt, hogy földrajzi értelemben is monolitról lenne szó). Az elnevezésből adódó vitákat – amelyek az ausztrál oldalakon is rendszeresek – elkerülve itt csupán e nagyon látványos sziklaképződmények felkeresésére és tanulmányozására szeretnénk buzdítani az érdeklődőket. Ahogy e hegyek, úgy a környezetük is annyira változatos, hogy végiglátogatásuk során az egész országról mély benyomásokat szerezhethünk. A Nagy Sziklát néhány esetben könnyebb megközelíteni a nagyvárosokból, mint az Uluruhoz elutazni, és viszonylagos ismeretlenségük segített megóvni páratlan természeti értékeiket.

Bár az útikönyvek általában tájékoztatást nyújtanak a sziklák megmászásához szükséges feltételekről, javasoljuk a mindenhol kint lévő tájékoztatókban írtak megfontolását. Csak ott másszunk, ahol ez az őslakosok kultúrájának, hagyományainak megsértése nélkül lehetséges!

Bald Rock (NSW) Új-Dél-Wales és Queensland határán fekvő szikla csodálatos természeti környezetben. Akár a Byron Bay-ből induló belső túra keretében, akár Brisbane-ből is jól megközelíthető. A látvány időjárásfüggő, a patakok és az ösvények piócában gaz-



A Bald Rock felhőben (NSW)

dagok. Ha Canberra vagy Sydney felől mennénk, néhány útba eső egyedi sziklaalakzatra érdemes még időt szánni (Warrumbungle Mountains, Mt Kaputar, Wallabadah Rock).

Mt Pine (VIC) elhagyatott és nehezen járható a Burrowa-Mt Pine nemzeti park ezen erdővel benőtt monolitjának a környéke, viszont nagyon szép környezetben számtalan állattal találkozhatunk. A közelben fekvő Chiltern-Mt Pilot nemzeti park pedig az aranyásós múlt, a bennszülött hagyományok és az érintetlen természet sajátos keverékével szolgál.



Murphy's Haystack

Mt Wudinna (SA) A Nullarbor-síkság felé vagy a Port Lincoln környékére tervezett túrák során érhető el a legkönnyebben. A közelében (Streaky Bay) található az érdekes Murphy's Haystack formáció.

Mt Augustus (WA) Minden sziklák legnagyobbja. Monumentális és fenséges, ám nehezen megközelíthető, ezért csak tapasztalt túrázóknak ajánlott.

Kokerbin Rock (WA) Perthhez viszonylag közel eső sziklák. Ha időnk engedi, még a Wave Rockhoz is ellátogathatunk.

Uluru & Kata Tjuta (NT) A klasszikus ausztrál célállomás.



A Mt Augustus a nyugat-ausztráliai Pusztaság belsejében



Wave Rock (Hyden mellett)



A Kata Tjuta a főút mellől (NT)

Hegységek-túra

Eltekintve a Nagy-Vízválasztó-hegység ámulatba ejtő hegláncaitól, amelyek a keleti part képét megunhatatlanul változatosra formálják, több államban találhatunk olyan kisebb-nagyobb hegységeket, amelyekhez az ott élő őslakosok szoros szálakkal kötődtek. Ezek a helyek – többnyire máig érintetlen környezetükkel – nagymértékben megkönnyítik az őslakosok természethez fűződő viszonyának megértését.

Blue Mountains (NSW) A legkönnyebben megközelíthető hegység a Sydney-be ékelődő Blue Mountains. E közelségnek természetesen előnyei és hátrányai is vannak. Mind tömegközlekedéssel, mind autóval könnyen elérhető, számtalan programot és látnivalót

kínál, viszont frekvenciája lassan felemésztí érintetlenségét. Csodás vízesései, apró városkái nagyon hangulatosak.



A Három Nővér sziklaalakzat Katoombánál

Grampians (VIC) Kellő távolságban fekszik Melbourne-től, a Great Ocean Road folytatása-ként jól megközelíthető. Infrastruktúrája kiépített, ugyanakkor – a csúcstől eltekintve – nyugodt körülményeket kínál. Mesebeli sziklaalakzatai, gazdag élővilága és bennszülött kulturális emlékei páratlanok. A túrák legjobb kiindulópontja Halls Gap lehet.

Flinders Ranges (SA) A hosszan elhúzódó heglánc színpompája és távoli fekvése – a csúcstől eltekintve – nyugodt szemlélődést ígér. A szállásokat – attól is függően, hogy melyik részét kívánjuk felderíteni – érdemes előre felmérni.



A Grampians felé közeledve

MacDonnell Ranges (NT) Az őslakosok emlékeiben gazdag régió rejtett csodákat tartogat, bár felfedezéséhez hosszabb időre van szükség. A túrák kiindulópontja Alice Springs lehet.

Stirling Range (WA) Többnapos túrát igényel a vad és elhagyatott hegység megközelítése és megismerése, de a vidék szépsége és csendje megéri a fáradságokat. A legjobban Albanyból közelíthető meg.

Esőerdő-túra

A sivatagos Ausztráliában az esőerdők számos kicsiny szigete maradt máig fenn, és részesül védelemben. A kontinens kiváló lehetőséget kínál a trópusi és a mérsékelt övi esőerdők tanulmányozásához. Az alábbi tippek csak a legismertebb opciókat villantják fel, számos más csodálatos esőerdőfoltot találhatunk a keleti parton, illetve Tasmániában.

Daintree (QLD) A Cairns melletti gyöngyszem. Ha van rá lehetőségünk, hogy megnézzük, tanulmányozzuk alaposan, élővilágának változatossága ámulatba ejtő.

South Coast (NSW) Sydney partvidéke mindkét irányban rejteget esőerdő-maradványokat. Dél felé indulva azonban – fentebb több látnivalót is említettünk ebben az irányban – Wollongong környékén, illetve Jervis és Bateman's Bay környékén találhatunk nagyon szép szakaszokat.

Otway NP (VIC) A mérsékelt övi esőerdők talán legszebb maradványa a Great Ocean Road-ról lekanyarodva érhető el.

Tasmánia nyugati, délnyugati partvidéke (TAS) Tasmánia érintetlen erdőségein belül a Huon folyó vidéke Hobartból könnyen megközelíthető.

Outback-túrák

Az ország nagy részét kitevő Outbacket megéri több állam területéről is megközelíteni, s ha már előzetes ismeretekkel rendelkezünk, részben vagy egészben át is kelhetünk rajta. Az ilyen utakat fokozott óvatossággal, megfelelő fizikai állóképességgel és technikai felkészüléssel kell előkészíteni. Egy-egy út időigényessége több hét, költségei magasak, viszont rengeteg hasznos információval szolgálnak az országról, múltjáról, jelenéről, kulturális sokszínűségéről. Az interneten számos túralehetőséget találhatunk, itt csupán három útvonalat említünk.

Innaminka (SA) Egy ausztrál ikon, a Pusztaság történelmileg is fontos darabja. Közeliében – de már queenslandi területen – található a Dig Tree, az utolsó állomás a Bourke és Wills-expedíció történetében. Innamincka két irányból, Adelaide-ből indulva és Lyndhurstnél letérve a Strzelecki-ösvényen (és a Strzelecki-sivatagon át), illetve Broken Hillből Tibooburráig a Silver City Highway-en, majd a Warry Gate Roadon. A hőség és eső jelenti a két legnagyobb veszélyt, ezért az utat gondosan meg kell tervezni. A legalkalmasabb látogatási időszak a tél, ám az esték ilyenkor hidegek (akár fagypont körül), erre szintén fel kell készülni.

Dalhousie Springs (SA) A Simpson-sivatag szélén fekvő legendás forrásokat az európaiak csak a 19. század második felében lelték meg. Elsősorban Adelaide felől az Ood-



Ausztrál csendélet a nyugat-ausztráliai Outbackben

A kép szimbolikáját érdemes kicsit mélyebben megvizsgálni. Láthattuk, hogy Ausztráliának több hivatalos zászlója van, ezekkel gyakran találkozhatunk. Az Outback azonban jóval konzervatívabb a partvidéknél, itt annak is van jelentése, hogy kitűzték, illetve annak is, hogy csak egy zászlót tűztek ki. A magányos, szélhajtogatta fa az Outbacket szimbolizálja, akár az üres parkoló és az üres főút (Great Northern Highway) is. A kecskék az állattenyésztés kiemelkedő szerepére utalnak. A kristálykéék, felhőtlen ég és a vörös föld ausztrál jellegzetesség. A kuka szerepe fontosabb, mint hinnénk. Ausztrália az 1960-as években elég szemetes volt, több évtizedes oktató-nevelő kampány révén jutottak el odáig, hogy a lakosság a szemetet gyűjti, a tisztaságot igényli, a szemetelőket pedig – és ezt az állam is bátorítja – feljeli. Mindez Magyarországról nézve, ahol a szemetelés, a levegőszennyezés (lásd például a nem megfelelő fűtőanyag okozta téli szmog) általános, és a közösségi szempontok általában az egyéni érdekek mögött kullognak, különösen tanulságosnak tűnik.

nadatta-ösvényen keresztül közelíthető meg vagy Alice Springs felől a Mt Dare Roadon. Az utat előre meg kell tervezni, szállást előre kell foglalni. Javasolt látogatási időszak: tél. Eső esetén az utak többsége járhatatlan, ezért indulás előtt tájékozódni szükséges.

Gibb River Road (WA) A távoli Broome elhagyatott vidékén keresztül húzódó út kedvelt a terepjárósok körében. A mintegy 650 kilométer hosszú, csupán részben aszfaltozott út számtalan csodás vidéken vezet keresztül, azonban a sikeres túra hosszas előkészítést és előzetes szállásfoglalást igényel. Az ideális látogatási időszak a száraz évszak, április és szeptember között. Az útról – megfelelő kondíciók esetén – kiterőt lehet tenni a Purnululu Nemzeti Parkba is.

Victoria

Whereas

commonwealth of Australia Constitution Act, 1900

Szöveggyűjtemény

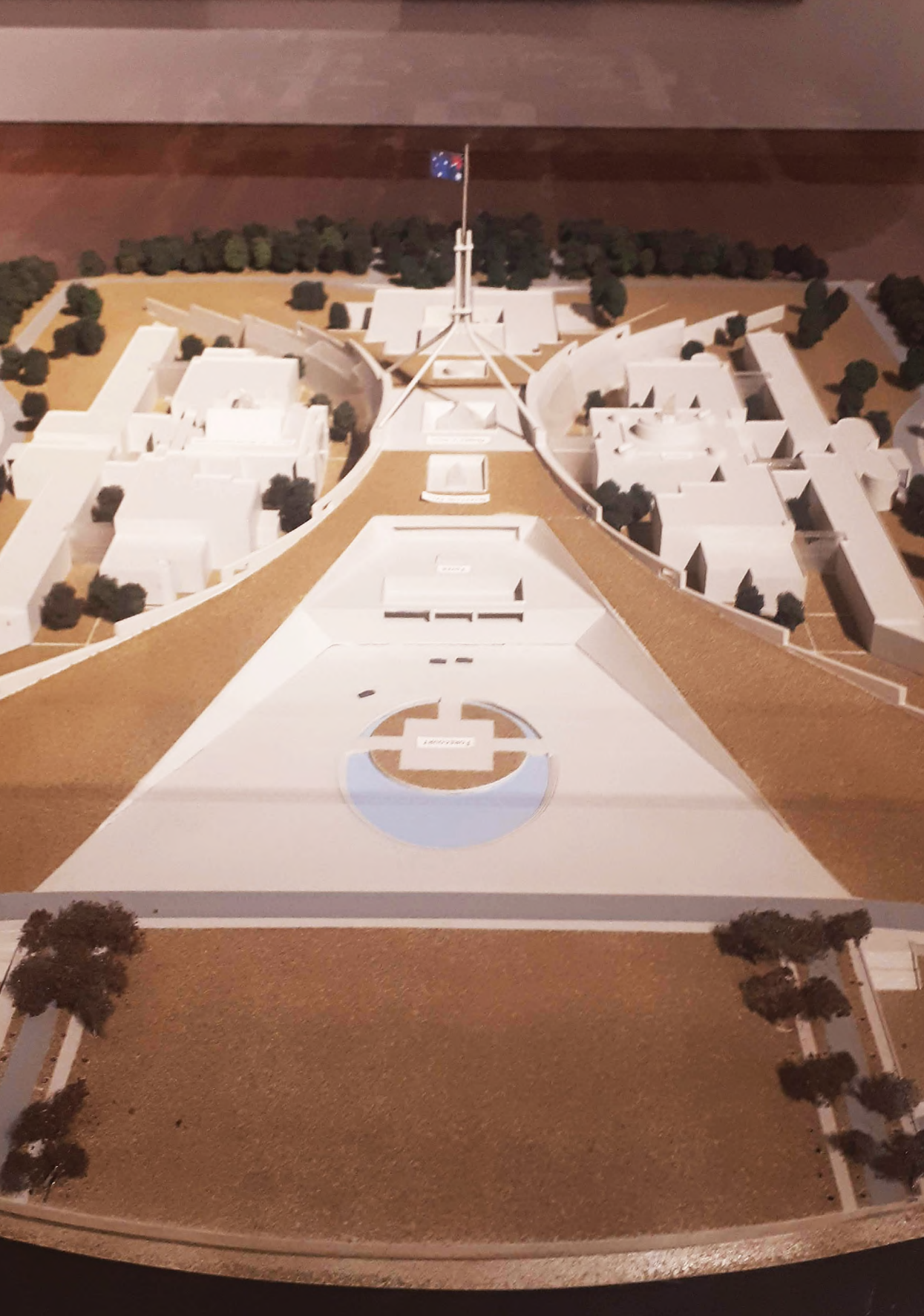
az ausztrál alkotmánytörténet forrásaiból

By the Queen Herself.
Signed with Her own Hand

Muir Mackenzie

Constitution Act.





Titkos utasítások

James Cook hadnagy számára (1770)²⁵⁰



Titkos

A Nagy-Britannia stb. Admiralitás Lordja* hivatalát ellátó bizottság** tagjai által

Kiegészítő utasítások Őfelsége Törekvés elnevezésű hajója parancsnokának kinevezett James Cook hadnagy számára

Minthogy eddig ismeretlen vidékek felfedezése, továbbá a formálisan már felfedezett, de tökéletlenül feltárt távoli részekről való ismeretek megszerzése nagymértékben növeli ezen nemzet, mint tengeri hatalom becsületét csakúgy, mint a brit korona méltóságát, továbbá nagymértékben hozzájárulhat a kereskedelem és a hajózás fejlődéséhez;

és tekintettel arra is, hogy – Wallis, *** Őfelsége Delfin elnevezésű hajójának kapitánya nemrégiben készült értekezése (amelynek másolatát ezennel mellékeljük) vagy bármely korábbi hajós hasonló jellegű kutatóútjáról készült tudósítása alapján – okkal feltételezhető, hogy egy nagy kiterjedésű kontinens vagy föld található dél felé, ezért – Őfelsége óhajának megfelelően – kívánjuk és meghagyjuk, hogy amint a Vénusz bolygó áthaladásának megfigyelése véget ért, a parancsnoksága alatt álló hajóval**** szálljon tengerre, és hajtsa végre az alábbi utasításokat!

A fent említett kontinens felfedezése érdekében haladjon dél felé a déli szélesség 40. fokáig, hacsak véletlenül előbb meg nem találja azt. Ám ha útja során fel nem fedezné vagy

* Az Admiralitás Lordja hivatalát eredetileg egy személy, később személyek összessége látta el. 1964-től, a védelmi minisztérium megalakulásától a cím visszazállt az uralkodóra.

** A jelen utasítást kiadó bizottság (commission) tagjai voltak: Sir Edward Hawke (az Admiralitás Első Lordja), Charles Townshend, John Buller, Viscount Palmerston, Sir John Yonge, Sir Peirce Brett, Lord Charles Spencer.

*** Samuel Wallis (1723–1795), 1766–1768 között a HMS Dolpin fregattal körülhajózta a Földet. 1767-ben az európaiak közül elsőként szállt partra Tahitin.

**** A „bark” szó hajózási szempontból egy konkrét hajótípust, illetve általánosságban kisméretű vitorlás hajót is jelöl. Itt ez utóbbi értelemben használják. Cook első útján használt hajójának, a HMS Endeavournak a típusa eredetileg collier, egy szénszállításra kialakított hajó volt.

bármely egyértelmű jelét nem találná, haladjon tovább nyugat felé a fent említett és a 35. szélességi fokok között, ameddig fel nem fedezi azt vagy rá nem bukkan a Tasmán által felfedezett, most Új-Zélandnak nevezett föld keleti oldalára.

Ha – mint fent utasítottuk – akár dél, akár nyugat felé tett útja során felfedezné a fent említett kontinenst, szorgalmasan munkálkodjon akkora partszakasz feltárásán, amekkorára képes, gondosan megfigyelve a valós helyzetet, annak mind szélességi és hosszúsági fokát, az iránytű eltérését; hegyfokok helyzetét, dagályok és áramlatok folyását, mélységét, a tenger vízmélységét, homokpadokat, sziklákat, stb., továbbá felmérve és feltérképezve, valamint szemrevételezve olyan öblöket, kikötőket, partszakaszokat, amelyek hajózási szempontból hasznosak lehetnek.

Gondosan vizsgálja meg továbbá a talaj természetét és terményeit, a vadakat és szárnyasokat, melyek benépesítik vagy látogatják, a halakat, amelyek a folyókban vagy a part mentén találhatók, és azt is, hogy milyen mennyiségben, valamint abban az esetben, ha bármilyen bányát, ásványkincset vagy értékes követ találna, mindegyikből hozzon mintát, ahogy a fák, gyümölcsök és gabonák magjaiból is, amennyiben képes lenne ilyet gyűjteni, és továbbítsa ezeket titkárságunkra, hogy megfelelő vizsgálatok és kísérletek révén megismerjük összetételüket.

Hasonlóképpen vizsgálja meg – ha léteznek – az őslakosok ismertetőjegyeit, természetét, alkátát és számát, és minden lehetséges eszközzel törekedjék barátságot vagy szövetséget kialakítani velük, olyan apróságokat ajándékozva számukra, melyeket értékelhetnek, kereskedni hívva őket, és az udvariasság és tisztelet minden formáját tanúsítva irányukba; ügyelvén egyúttal arra, hogy rajtaütésüket elkerülje és mindig biztosítsa magát a meglepetések ellen.

Alkalmas körülmények között – a helyiek hozzájárulásával – vegyék birtokba Nagy-Britannia királya nevében [a földeket – D.E.!] Vagy ha a vidéket lakatlannak találják, vegyék birtokba Őfelsége számára egy megfelelő jel vagy felirat elhelyezésével, mint első felfedezők és birtokosok.

Amennyiben a fent említett kontinens felfedezése nem járna sikerrel, Új-Zélandra [kihúzott rag – D.E.] bukkanván, gondosan vizsgálja meg a szélességet és hosszúságot, ahol ezen föld elterül, és tárjon fel annyit a partszakaszból, amennyit a hajó állapota, a legénység egészsége, illetve saját élelmiszerkészlete lehetővé tesznek, mindvégig nagy figyelemmel tartálékoljon az utóbbiból annyit, amely lehetővé teszi valamely ismert kikötő elérését, ahol elegendő mennyiséget vételezhet ahhoz, hogy elérje Angliát – vagy a Jóreménység fokának vagy a Horn-foknak a megkerülésével, amelyet a körülményektől függően hazavezető útként a legmegfelelőbbnek ítél.

Figyelmesen vizsgálja meg továbbá azon szigetek helyzetét, amelyeket utazása folyamán esetleg felfedez, és amelyeket mind ez ideig egyetlen európai sem fedezett fel, és vegye őket birtokba Őfelsége részére, készítsen róluk leírásokat és vázlatokat, amennyiben jelentősnek tűnnek, nem terhelve magát mindazonáltal oly mértékben, hogy eltérjen a céljától, amelyet mindig szeme előtt kell tartania: az oly gyakran említett déli kontinens felfedezésétől.

Ám ahogy az az ilyen természetű vállalkozásoknál sokszor előfordul, hogy előre nem látható komoly szükséghelyzet áll elő, amelyre előzetesen, utasítás révén, nem készülhünk fel, valamennyi ilyen esetben ezért, tisztjei tanácsát kikérve, úgy járjon el, ahogyan azt a Szolgálat, amelynek alkalmazásában áll, szempontjából legelőnyösebbnek itéli.

A Vénusz áthaladásáról készített feljegyzéseinek másolatait köteles minden megfelelő járművel a Királyi Társaság titkárának, és egyidejűleg, tájékoztatásunk érdekében, titkárságunkra is megküldeni, csakúgy, mint a ténykedéséről készült beszámolókat, valamint az Ön által elvégzett felmérések és felfedezések másolatait. Angliába történt visszaérkezését követően azonnal köteles ezen irodába jönni, hogy az útja folyamán végzett tevékenységéről teljeskörűen beszámoljon.

A hajó elhagyása előtt gondoskodjon arról, hogy a tisztektől és kadétoktól a hajónaplót és a feljegyzéseket, amelyeket esetleg megtartottak, elkérje, pecsételje le azokat vizsgálataink számára, majd parancsolja meg nekik és a teljes legénységnek, hogy amíg erre engedélyt nem kapnak, ne híreszteljék, hogy merre jártak.

Kelt saját kezünk által 1768. július 30-án

E^d Hawke
Piercy Brett
C Spencer

Őlordságaik parancsára
[aláírás] Philip Stephens*

* 1763–1795 között az Admirális első titkára.

A Batman-szerződés (1835)²⁵¹



Tudatjuk mindenkivel, hogy mi, a három testvér: Jagajaga, Jagajaga, Jagajaga, vezető főnökök, valamint Cooloolock, Bungarie, Yanyan, Moowhip és Mommarmalar, ugyancsak főnökei egy bizonyos, Dutigullarnak nevezett őslakos törzsnek, amely az általunk, a fent említett főnökök által Iramoonak nevezett Port Phillipben és annak közelében él, bírván azon földdarabot, ahogy azt a továbbiakban említik, tekintettel húsz pár pokrócra, harminc fejszére, száz késre, ötven ollóra, harminc tükörrre, száz zsebkendőre és száz font lisztre, valamint hat ingre, amelyeket számunkra a Van Diemen Földön lakó John Batman földbirtokos, aki jelenleg velünk, illetve törzsünkkel időzik, átadott,

magunk, utódaink és örököseink részéről birtokba adjuk,* és megerősítjük a fent nevezett John Batman, örökösei, valamint minden jogutódja számára, hogy a földdarab Port Phillipben fekszik és található, a folyó ágától az öböl csúcsánál, nagyjából 7 mérföldet haladván, a folyó torkolatától negyven [törölt szó] mérföldnyire keletre és onnét [törölt szó] nyugatra, keresztül az Iramoo-dombságon és -síkságon negyven mérföld, és onnét dél-délnyugatra a Vilanmarartar-hegyen át Geelong kikötője felé, ugyanannak a csúcsánál, és felölve nagyjából ötszázezer árat, többé-kevésbé azonos területet, mint amelyet az ajándékok átadását megelőzően körvonalaztunk és kijelöltünk, törzsünk szokásai szerint bizonyos jelekkel megjelölve azon fákat, amelyek az említett földdarab határai mentén nőnek. Hogy birtokolják az említett földdarabot valamennyi hozzá tartozó vagy belőle származó hasznával, és hogy használják a mondott John Batman, örökösei, valamint minden jogutódja mindörökre, azon szándékkal, hogy mondott John Batman, örökösei, valamint minden jogutódja elfoglalhassák.

Szolgáltatván és átadván számunkra, örököseink és utódaink számára az éves bérletként vagy hozzájárulásként egyszáz pár pokrócot, egyszáz kést, egyszáz fejszét, ötven rend ruhát, ötven tükröt, ötven ollót és öt tonna lisztet.

Amelynek tanúságául mi, Jagajaga, Jagajaga, Jagajaga, a fent említett fő-főnökök, valamint Cooloolock, Bungarie, Yanyan, Moowhip és Mommarmalar, főnökei a mondott törzsnek, pecséteinket ezúton a már jelenlévőkhöz mellékeljük és alá is írtuk. Kelt a keresztény időszámítás szerint ezernyolcszázharmincöt június hatodik napján. Aláírva, lepe-

* Az angol nyelvű archaikus fordulat – give grant enfeoff – legáltalánosabban így fordítható. Az enfeoff szó középkori eredeti jelentéstartalma (szolgáltatás fejében birtokba adni) mindenesetre valamiféle ellenszolgáltatás meglétét feltételezi. Ezt az ellenszolgáltatást egyébként a „szerződés” lentebb fel is sorolja.

csételve és átadva jelenlétünkben, ugyanez tökéletesen tolmácsolva és elmagyarázva a mondott főnököknek.

James Gumm	Jagajaga	kézigye
Alexander Thomson	Jagajaga	kézigye
Will'm. Todd.	Jagajaga	kézigye
	Coololock	kézigye
	Bungarie	kézigye
	Yanyan	kézigye
	Moowhip	kézigye
	Mommarmar-	kézigye
	malar	
	John Batman	

(A szerződés hátoldala)

Adjuk emlékezetül, hogy a belül írt évben és napon a bent említett földdarab birtoka és átadása megtörtént a bent nevezett fő-főnökök Jagajaga, Jagajaga, Jagajaga, valamint Coololock, Bungarie, Yanyan, Moowhip, Mommarmaler úgyszintén a Dutigallar-nak nevezett őslakos törzs főnökei által a bent megnevezett John Batman számára, felszedvén az említett földdarab földjének részét, és átadva azt a mondott John Batmannek az egész [közösség – D.E.] nevében:

Jagajaga	Kézigye
Jagajaga	Kézigye
Jagajaga	Kézigye
Coololock	Kézigye
Bungarie	Kézigye
Yanyan	Kézigye
Moowhip	kézigye
Mommarmaler	kézigye

Jelenlétünkben:

James Gumm

Alexander Thompson

Will'm Todd.

A Bourke-nyilatkozat (1835)²⁵²



NYILATKOZAT

Őexcellenciája Sir Richard Bourke vezérőrnagy KCB,* Őfelsége haderőinek parancsnoka, Új-Dél-Wales gyarmat, valamint tartozékainak főkapitánya és főkormányzója, ugyanannak altengernagya stb.

Tekintettel arra, hogy tudomásomra jutott, hogy e gyarmat határain belül Őfelsége alattvalói közül többen üres koronabirtokok birtokába léptek bennszülött őslakosokkal vásárlás érdekében kötött egyezmény, alku vagy szerződés szinlelésével. Ennek okán most én, a kormányzó, a rám ruházott hatalomnál fogva és azt gyakorolván kijelentem, és közlöm Őfelsége valamennyi alattvalójával és másokkal, akiket illet, hogy minden ilyen fent említett, bennszülött őslakosokkal birtokért, jogcímért vagy igényért kötött egyezmény, alku vagy szerződés, amely Új-Dél-Wales gyarmat kormányzatának határain belül – amelyet Őfelsége bizottsága határozott meg, és a déli szélesség tizedik fokának 37. percénél elterülő Északi-foktól vagy a York-foknak nevezett partszakasz szélétől a már említett Új-Dél-Wales gyarmat déli végéig vagy Wilson hegyfokáig [terjed – D. E.], amely a déli szélesség harminckilencedik fokának 12. percénél található, és felöleli valamennyi belső szárazföldet nyugat felé egészen a keleti hosszúság egyszázhuszonkilencedik fokáig, Greenwichtől számítva, illetve magában foglalja az összes csendes-óceáni szigetet a fenti szélességi fokokon belül, beleértve a Norfolk-szigetet is – fekvő vagy található földre vonatkozik, semmis, és a Korona jogaival szemben joghatás kiváltására nem képes; és valamennyi személy, aki a fent említett bármely föld birtokában található anélkül, hogy Őfelsége kormányzatának ilyen irányú engedélyét vagy felhatalmazását elsőként bírná vagy megszerezné, birtokháborítónak tekintendő, és úgy kezeltetik, mint azok, akik a fenti gyarmat üres koronabirtokaira behatolnak.

Kelt saját kezűleg és saját pecsétem által a Kormányzói Épületben, Sydney-ben, 1835. augusztus 26. napján

[Aláírás] Őfelsége parancsára:
Richard Bourke

[Aláírás] Alexander McLeay
Isten óvja a királyt!

A másolat hitelül:
Deas Thomson Clk Co

* A KCB A Bath-rend második fokozatának rövidítése (knight commander), a rendet 1725-ben alapította I. György király.

A tenterfieldi beszéd (1889)²⁵³



Nem talállok szavakat, amelyekkel megköszönhetném a fogadtatást, melyben a kormány és jómagam részesültünk, anélkül, hogy ne emlékeznék meg azon időről, amikor egy rövid időszakban, mint Tenterfield képviselője, közeli kapcsolatban álltam Önökkel.

Ez egyike volt életem azon fejezeteinek, amelyek valószínűleg soha nem halványulnak el. Még most is emlékszem, milyen nagyvonalúan választottak meg Önök képviselőjüknek 1882-ben, szinte néhány órával az East Sydney-ben elszenvedett vereségemet követően.

Arra is jól emlékszem, hogy milyen nagylelkű bizalommal fordultak felém, visszautasítva lemondásom elfogadását, amikor tizenhárom hónapra Angliába kellett mennem.

Két fontos kérdésre szeretném ráirányítani a figyelmüket. Minden bizonnyal hallottak már a Szövetségi Tanácsról, amelyben Új-Dél-Wales állam még nem vesz részt. A tanács Tasmániában székelt és ott tartott üléseket, amelyek azonban soha nem tartottak számot senki érdeklődésére.

Ám ha meg akarjuk valósítani Edwards tábornok^{*} ajánlásait a hadügyekkel kapcsolatban, teljes mértékben szükségünk lesz egy központi hatóságra, amely a különböző gyarmatok haderőit egyetlen hadseregben fogja egyesíteni.

Némely gyarmati politikus azt mondja, hogy ennek esetleg a Szövetségi Tanács eszközeivel kellene végbemennie. Viszont a Szövetségi Tanácsnak nincs hatásköre arra, hogy ilyesmit megtegyen. Ez ugyanis nem egy választott, hanem pusztán a különböző gyarmatok kormányai által kinevezett testület.

Felvetésük – éppen ezért – szükségképpen gyenge lábakon áll, a Birodalmi Törvény alapján pedig, amely létrehozta, a Szövetségi Tanácsnak nincs hatásköre egy nagy ausztrál hadsereg felállítására vagy irányítására. A Szövetségi Tanácsnak nincs végrehajtói hatásköre. Javasolhat, de nem hajthat végre.

Szeretném tudni, mivé válna egy hadsereg egyetlen központi végrehajtói hatáskör nélkül, amely irányítja mozgását?

Az egyetlen lehetséges út, amely nehézségei ellenére még javasolható, az az, hogy a Birodalmi Parlamentet egy intézkedés megtételére kérik fel, ezáltal engedélyezve a gyar-

* James Bevan Edwards (1834–1922), a brit kormány által az ausztrál gyarmati haderő(k) vizsgálatára felkért katonatiszt, aki 1889-ben készített jelentésében egységes szervezetet, képzést, jogi szabályozást és azonos nyomtávú vasutat – és közös hadsereget – javasolt az ausztrál gyarmatok számára. Parkes politikai programbeszéde tulajdonképpen e jelentés továbbgondolása.

matok csapatainak, hogy egy szövetségi hadseregben egyesüljenek. Ám még ha ez meg is történik, még mindig hiányozna a szükséges végrehajtó hatalom.

A gyarmatok elleneznék, hogy a hadseregek a Birodalmi Kormányzat irányítása alá kerüljenek, és így egyikük sem irányíthatná őket. A nagy kérdés, amelyet meg kell fontolnunk, hogy vajon eljött-e az idő az ausztrál kontinensen egy ausztrál kormány és egy ausztrál parlament létrehozására (taps).

Hogy a lehető legegyszerűbben fogalmazzak: Ausztrália népessége most három és fél millió, az amerikaiak pedig mindössze három-négy milliónyian lehettek, amikor az Egyesült Államok nagyszerű államszövetségét megalakították. A létszám nagyjából azonos. Bizonyos, hogy amit az amerikaiak háborúval értek el, azt az ausztrálok elérhetik békés úton (éljenzés).

Azt hívné – mint ahogy hiszem is –, hogy ezen gyarmatok biztonságának és integritásának megőrzése alapvető szempont, majd az összes erőnket egyetlen nagyszerű szövetségi hadseregbe kellene összeolvasztanunk. Nem látszik más eszköz e célok elérésére, ezért számomra úgy tűnik, hogy kézzel fogható közelségben van az az idő, amikor nekiláthatunk egy nagyszerű össznemzeti kormányzat létrehozásának egész Ausztrália számára.

E cél megvalósítása azonban más problémákkal is szembesít minket. Jelenleg Dél-Ausztráliától Queenslandig nagyjából kétezer mérföldnyi vasútvonal található. Ha a négy gyarmat egyetlen, egységes nyomtávot tudna bevezetni, ez a csapatok mozgatásában óriási előnyt jelentene.

E két nagy nemzeti kérdés az, amelyet Önök elé szeretnék tární... egy nagyszerű szövetségi hadsereg, illetve egy nemzeti szinten egységesített nyomtáv a vasútvonalak számára.

Éppen most jövök Brisbane-ből, és ottlétem célja nem tanácsaim rákényszerítése volt az ottani hatóságokra, hanem éppen ezen témák megvitatása.

Sajnálatos módon a kormány fejének betegsége* miatt tárgyalásaink inkább magánjellegűek voltak. Ám anélkül, hogy bizalmas dolgokat tárnék fel, úgy gondolom, hogy mindkét politikai oldal meleg és baráti támogatásáról biztosított az általam kifejtettekkel kapcsolatban.

Ami az előbb említettek megvalósítására vonatkozó lépéseket illeti, a hatóságok tanácskozása javasolt, de nekünk most, e nagy tanács felállításakor egy átfogóbb és erősebb kezdeményezéssel kell élnünk.

Egy, az összes gyarmat vezetőiből álló gyűlést kell kitűznünk. A küldötteket, akik teljes körűen képviselhetnék a gyarmatok különböző parlamentjeinek véleményét, a parlamentnek kellene kineveznie.

Ennek a gyűlésnek kell majd megszerkesztenie az Alkotmányt, amely e nagyszerű nemzeti vállalkozását végző Szövetségi Kormányzat és Szövetségi Parlament létrehozásához szükséges. (taps)

* Thomas Joseph Byrnes queenslandi miniszterelnök (1860–1898) 1898. szeptember 27-én hunyt el. Utóda James Robert Dickson (1832–1901) lett, miniszteri megbízatása azonban csak alig egy évig tartott.

Az egyetlen ellenvetés, amely az általam előadottakkal szemben tehető, az az, hogy az idő még nem jött el, és nekünk elszigetelt gyarmatoknak kell maradnunk – ahogy most is azok vagyunk. Én mégis azt hiszem, hogy az idő elérkezett, és Stephens Brunton,^{*} a queenslandi költő szavaival kérdezem:

„Még nem jött el a napja! Mikor? Még nem!
Most borul virágba!
És égrenéző arcok mind lángra gyúlnak,
A hajnal vérvörös közelségét látva
Várnak, hogy a Nap csókja kihirdesse:
A Domínium napja elérkezett.”
(hosszú taps)

Azt hiszem, hogy az idő már elérkezett, és ha két kormányzat jó példával jár elől, a többinek a szükségstől hajtva hasonlóképpen kell cselekedniük. Forradalom lesz majd a szabad kormányzat csinos építményének szép földjén, és valamennyi, a gyarmatok jólétét érintő nagy nemzeti kérdést egy teljes jogkörrel felruházott alkotmányos hatóság fog intézni.

Ez külön végrehajtói és külön törvényhozói hatalmat jelent egész Ausztrália vonatkozásában, jelent továbbá egy kétkamarás parlamentet: képviselőházat és szenátust, amely törvényeket alkot e jelentős kérdésekben.

Új-Dél-Wales állam kormánya és parlamentje éppen olyan hatékonyan működne, ahogyan most is az összes helyi ügyekben, és hasonló lenne a helyzet Queensland állam törvényhozásával.

Valamennyi fontos kérdést átfogóan fognak megvitatni, pontosan ahogy a Kongresszus is teszi az Egyesült Államok nemzeti ügyeiben vagy ahogy Kanada domínium parlamentje intézi a hasonló ügyeket.

A lehetőség megérett e nagyszerű téma megfontolására, és azt hiszem, hogy az idő kézzelfogható közelségben van... amikor mindez valóra is válik.

Valóban, e nagyszerű dolgot meg kell csinálni; elhalasztása csupán az úton található nehézségeket fogja nagyobbá tenni. (taps)

^{*} James Brunton Stephens (1835–1902) 1866-ban érkezett Ausztráliába. A Parkes által idézett versszak a *The Dominion* című, 1877-ben íródott költemény 3. versszakából származik, amely 1885-ben jelent meg kötetben.

Megbékélési beszéd (2008)*



Rudd úr,** miniszterelnök (9:00): Azért emelkedtem a mai napon szólásra, hogy megemlékezzünk e föld bennszülött népeiről, akik az emberi történelem legrégebbi folyamatos kultúráit képviselik. Foglalkozni fogunk az őket ért múltbeli rossz bánásmóddal. Foglalkozni fogunk különösen azon rossz bánásmóddal, amelyben azoknak volt részük, akik az Ellopott Nemzedékek tagjai közé számítanak – nemzetünk történetének e sötét fejezete során. Most jött el az ideje, hogy nemzetünk új lapot nyisson Ausztrália történetében, jóvátéve a múltbeli hibákat és így, magabiztosan lépjen tovább a jövőbe.

Bocsánatot kérünk a korábbi országgyűlések és kormányok által hozott jogszabályokért és követett politikai irányvonalért, amely mély sebeket ütött, szenvedést és veszteséget okozott ausztrál honfitársainknak. Bocsánatot kérünk különösen a bennszülött gyermekeknek és Torres-szorosbeli szigetlakók gyermekeinek családjaitól, közösségeiktől és szülőföldjüktől való elszakításáért. Ezen Ellopott Nemzedékektől és leszármazottaiktól a nekik okozott fájdalomért, szenvedésért és sérelmekért, valamint az elvesztett családjaik miatt bocsánatot kérünk. Bocsánatot kérünk az anyáktól és az apáktól, fiú- és lánytestvérektől, a családok és közösségek szétszakítása miatt. Továbbá bocsánatot kérünk a méltatlan és lealacsonyító bánásmódért, amely ennél fogva e büszke népet és csodálatos kultúrát érte.

Nekünk, az ausztrál országgyűlés tagjainak az a tiszteletteljes kérésünk, hogy ezen bocsánatkérés – a nemzet gyógyulásának részeként – nyerjen a szívekbe bebocsáttatást. Innentől bátran tekintünk a jövőbe, miután elhatároztuk, hogy nagyszerű kontinensünk történetének új lapja most már megnyitható. A múlt elismerésével és egy olyan jövő iránti igény rögzítésével, amely magába foglalja valamennyi ausztrált, a mai napon megteesszük ezt az első lépést.

Egy olyan jövő felé, amikor ezen országgyűlés eldönti, hogy a múlt igazságtalanságai soha, soha nem fognak megismétlődni. Egy olyan jövő felé, amikor a minden ausztrál, legyen az őslakos vagy nem őslakos, fogalmát arra fogjuk felhasználni, hogy betemessük a

* Elhangzott: az Ausztrál Parlament Képviselőházában 2008. február 13-án. A beszédet angolul sorry speech-ként szokták emlegetni, magyar fordításban viszont a beszéd másik fontos szava jobban visszadja a jelentéstartalmat. Ez a reconciliation, a megbékélés, amit bizonyos esetekben „szembenézésnek” is lehet fordítani. A beszédet Sorry Speech no. I-ként is szokták hívni, ugyanis Rudd miniszterelnök 2009. november 16-án bocsánatot kért az Elvesztett Nemzedékektől is (Sorry Speech II.), akiket gyermekként hajóztak be Ausztráliába a 20. században.²⁵⁴

** Kevin Michael Rudd (1957–), munkapárti képviselő, kétszeres miniszterelnök (2007–2010, 2013), 1981–1988 között diplomataként szolgált, 2010–2012 között külügyminiszterként dolgozott. 1998–2013 Griffith kerület (QLD) képviselője volt a szövetségi parlamentben.

minket egymástól várható élettartamban, oktatási és gazdasági lehetőségekben elválasztó szakadékot. Egy olyan jövő felé, amikor megragadjuk az új megoldások kínálta lehetőséget azon fennmaradó problémáknál, melyeknél a régi megközelítések nem vezettek eredményre. Egy olyan jövő felé, amely a kölcsönös tiszteletre, kölcsönös döntésre és a kölcsönös felelősségvállalásra épül. Egy olyan jövő felé, amelyben valamennyi ausztrál, származására tekintet nélkül, valóban egyenlő partnerként, egyenlő lehetőségekkel és egyenlő részben vesz részt e nagyszerű kontinens, Ausztrália története következő fejezetének alakításában.

Tisztelt Házelnök Úr! El fog jönni az az idő a nemzetek történetében, amikor a népeknek teljes mértékben szembe kell nézniük múltjukkal, ha magabiztosan kívánnak a jövő felé lépni. Nemzetünk, Ausztrália számára ez az idő elérkezett. Ez az, amiért az országgyűlés a mai napon ülést tart: nemzetünk befejezetlen ügyének megvitatása érdekében, a nemzet lelkének egy nagy folttól való megtisztítása érdekében, illetve – a megbékélés őszinte vágyától vezérelve – azért, hogy e nagyszerű ország, Ausztrália történetében egy új fejezetet nyisson.

Az elmúlt évben egy ígéretet tettem az ausztrál embereknek, miszerint ha mi alakítunk majd kormányt, bocsánatot fogunk kérni az Ellopott Nemzedékektől a parlamentben. Ma beváltom ezt az ígéretet. Azt ígértem, hogy az új országgyűlés megalakulását követő legközelebbi időn belül megtesszük ezt. Most tehát, a mai napon, az Államszövetség e 42. Országgyűlésének megnyitásakor beváltom az ígéretemet. Mert az idő elérkezett, szerencsésen és valóban eljött nagyszerű országunk valamennyi népe számára, nagyszerű államszövetségünk valamennyi polgára számára, valamennyi ausztrál számára, őslakosok és nem őslakosok számára egyaránt, hogy egybegyűljünk megbocsátani, és együtt építsünk egy új jövőt nemzetünk számára.

Néhányan megkérdezték, miért is kérünk bocsánatot? Hadd kezdjem a választomat azzal, hogy egy személy történetét röviden elmesélem. Egy elegáns, szépen beszélő, nyolcvanas éveiben járó, életerős, gyönyörű hölgyről van szó, akinek mesélőkedve, mindazok ellenére, amiket élete során megélt, töretlen. Ez a hölgy, aki hosszú utat tett meg azért, hogy ma körünkben lehessen, az Ellopott Nemzedékek egyik tagja, aki több történetet is elmesélt nekem, amikor néhány nappal ezelőtt meglátogattam. FEJO Nungala Nanna, ahogy ő hívni szokta magát,²⁵⁵ az 1920-as évek végén született. Jól emlékszik kisgyermekkorára, amikor családjával és a közösséggel élt a bozótban, közvetlenül Tennant Creek mellett. Jól emlékszik azoknak a rég letűnt napoknak a szeretetteljes, meleg és bensőséges légkörére, így a hagyományos esti táncokra a tűz körül. Szeretett táncolni. Jól emlékszik egy veszekedésre is, amikor – négyéves gyerekként – ragaszkodott hozzá, hogy a törzs férfi öregeivel táncoljon helyett, hogy leült volna nézni őket, mint ahogy akkor azt a leányoktól elvárták.

Ám valamikor 1932 körül, amikor négyéves lehetett, emlékszik, hogy gondozók érkeztek [a táborba – D.E.]. A családja félt attól a naptól, és gödröket ásott a patakparton, ahová a gyermekek elrejtőzhetnek. Arra azonban nem számítottak, hogy ezek a fehér gondozók nem egyedül érkeznek. Teherautóval jöttek, két fehér és egy bennszülött hajtó

lőháton, aki az ostorát pattogtatta. A gyerekeket megtalálták, akik sikoltozva az anyjukhoz futottak, de nem menekülhettek. Összeterelték, és felhajtották* őket a teherautó hátuljára. Szem nem maradt szárazon, az anyja megpróbált a kocsi oldalába kapaszkodni, miközben gyermekeit – valamennyi gyermeket – a pártfogó szolgálat** nevében Alice-ba*** szállították a Bungalow-ba.****

Jó pár évvel később a kormányzati politika megváltozott, és a gyerekeket átadták az egyházak felügyelete alatt álló misszióknak. Ám melyik egyház gondoskodik majd a gyerekekről? Nekik csupán annyit mondtak, hogy három sorba sorakozzanak fel. FEJO Nanna és lánytestvérei a középső, bátyja és unokatestvére a bal szélső sorba kerültek. Akik balra álltak, katolikusok lettek, a középsők metodisták, a jobbra állók anglikánok. Így intéződtek a késői reformációs teológia összetett kérdései az ausztrál vadonban az 1930-as években. Pontosan olyan durván, mint amilyen [a környezetből következett – D. E.]. Ő és lánytestvére a Goulburn-szigetre került egy metodista misszióba, majd a Croker-szigetre. Katolikus bátyját egy farmra küldték dolgozni, unokatestvére egy katolikus misszióra került.

FEJO Nanna családját másodszor is szétszakították. Ő maga a misszió maradt egészen a háború utáni időkig, amikor is engedélyezték számára, hogy egy előzetesen leegyeztetett munkát, mint cseléd, Darwinban elvállaljon. Ekkor 16 esztendő volt. Miután elhagyta a missziót, bátyja értesítette, hogy az édesanyja évekkal azelőtt meghalt; egy gyermekeiért aggódó megtört asszony, akitől a szó szoros értelmében elszakították gyermekeit.

Megkérdeztem FEJO Nannától, mit meséljek el a történetéből. Egy darabig gondolkodott, aztán azt mondta, talán azt mondjam el ma itt, hogy minden anya fontos. Majd hozzátette: „a családok egyben tartása is nagyon fontos. Jó dolog, ha valakit szeretet vesz körül, és a szeretet egyik generációról a másikra száll. Ez teszi az embert igazán boldoggá.” Később, amikor távoztam, FEJO Nanna félrehívta az egyik kollégámat, hogy meggyőződjön, nem leszek túlzottan kemény a bennszülött hajtóval szemben, aki annyi évvel ezelőtt le vadászta azokat a gyerekeket. A hajtó ugyanis évtizedekkel később újra megtalálta őt, és ekkor magától bocsánatot kért. És – meglepő és párját ritkító módon – Nanna megbocsátott a hajtónak.

FEJO Nanna története csupán egy [a sok közül – D.E]. Több ezer és tízezer hasonló létezik: bennszülött és Torres-szorosbeli szigetlakók gyermekeinek anyukájuktól és apu-

* Az állattartással kapcsolatban használt igék, használatukkal a beszélő a cselekedet embertelenségét akarja érzékeltetni.

** Az Aboriginal Protector hivatala egyes ausztrál államokban egészen a 20. század második feléig beleavatkozhatott a bennszülöttek vagy bennszülött felmenővel is rendelkezők életébe, korlátozhatta személyes szabadságukat, jognyilatkozataikat, szerzési képességüket.

*** Az Északi Területen fekvő Alice Springs nevét a közbeszédben csak Alice-nek mondják.

**** A Bungalow 1914-ben létesült Alice Springsben (amelyet 1933-ig Stuartnak neveztek) bentlakásos iskolaként. 1928–1932 között Jay Creekben működött, 1932-ben költözött vissza Alice Springsbe (ekkor már a régi táviró-állomás épületébe, ahol ma erre egy emléktábla is felhívja a figyelmet). 1942-ben a háborús veszély miatt a gyerekeket más településekre (különböző államokba) helyezték át, az épületet pedig a hadsereg vette át.

kájuktól való erőszakos elválasztásáról szóló történetek egy egész évszázad nagyobbik részéből. Néhány kirívó esetet a „Bringing them home” [Vigyétek őket haza! – D.E.] című jelentésben is megtalálhatunk, amelynek elkészítését még Keating miniszterelnök rendelte el 1995-ben, és amelyet Howard miniszterelnök kapott kézhez 1997-ben. Valami szörnyen atavisztikus lappang ezekben az első kézből származó beszámolókbán. A fájdalom süt, jajgat a lapokról! A bántalmazás, a megalázás, a lealacsonyító bánásmód, valamint a cselekmények póré brutalitása, amellyel fizikailag elválasztják az anyát a gyermekeitől, egy alattomos támadás érzéseink és emberi mivoltunk legalapvetőbb elemeivel szemben. E történetek figyelemért és bocsánatkérésért kiáltanak!

Ehelyett azonban országunk parlamentje több mint egy évtizede rideg és makacs hallgatásba burkolódik. E megközelítés szerint nekünk, az országgyűlés tagjainak valahogyan el kellene nyomnunk a jó és a rossz megítélésével kapcsolatos legelemibb ösztöneinket, e megközelítés szerint nekünk keresnünk kellene valamilyen kifogást, amellyel ezt az óriási jogtalanságot eltolhatjuk magunktól, remélve, hogy az elhal majd a történészek, akadémikusok és más kultúrharcosok tollán – mintha az Ellopott Nemzedék valamilyen érdekfeszítő szociológiai jelenség lenne csupán! Ám az Ellopott Nemzedék nem tartozik az intellektuális csemege kategóriájába! Emberi lényekről van szó! Olyan emberi lényekről, akik jelentősen sérültek a [különböző – D.E.] parlamentek és kormányzatok döntései nyomán. De a mai nappal a tagadás és a halogatás ideje végre lejárt.

Nemzetünk azt várja politikai vezetőitől, hogy oldják meg ezt az ügyet. A tisztesség, az emberi tisztesség, az egyetemes emberi tisztesség azt kívánja, hogy nemzetünk tegyen jóvá egy történelmi hibát. Ez az, amelyet a mai napon e helyütt megteszünk. Ám ha akadna még bármilyen kétely azzal kapcsolatban, hogy miért most kell cselekednünk, idézze fel a Tisztelt Ház a következő tényeket! 1910 és 1970 között az őslakos gyermekek 10–30%-át erőszakkal elszakították az anyjuktól és apjuktól. Ennek eredményeképpen nagyjából 50 ezer gyermeket vettek el erővel saját családjaiktól, és mindezt szándékos, kiszámított állami intézkedés keretében, amelyet a jogszabályokban [foglalt – D.E.] benne rejlő hatáskörök tettek számukra lehetővé. Ezt egyes köztisztviselők olyan szélsőségesen értelmezték, hogy az úgynevezett „kevert származásúak”^{*} erőszakos kiszakítását a [teljes – D.E.] bennszülött népesség problémájának szélesebb keretei között kezelték!

E szemléletmód egyik legelvetemültebb példája az Északi Területen működő Őslakos Pártfogótól származik, aki azt állította: az ausztrál bennszülöttek faji ismertőjegyei általában az ötödik, ám kivétel nélkül a hatodik generációra eltűnnek. A félvér-probléma – a Pártfogó szavai szerint – a fekete faj teljes eltűnésével és utódaiknak a fehérekben való feloldódásával gyorsan kiküszöbölhető.

A nyugat-auztráliai Őslakos Pártfogó hasonló megállapításainak adott hangot, hosszasan kifejtve azokat 1937-ben Canberrában az első nemzeti őslakosügyi konferencián,

^{*} A kevert származásúak vagy félvérek problematikájára: házasságukra, házasságon kívüli kapcsolataikra, az ezekből származó gyermekekre vonatkozóan jelentős mennyiségű ausztrál irodalom keletkezett a 20. század első felében.

amelyen a szövetségi és tagállami Öslakos Pártfogók egybegyűltek. Kényelmetlen dolog ezekről nyíltan beszélni, egyáltalán nem kellemes. Sőt mélyen felkavaró, de tudomásul kell vennünk e tényeket, ha – egyszer s mindenkorra – foglalkozni kívánunk azon állítással, hogy a faji alapú erőszakos elválasztás politikája olyasvalami volt, amely a történelmi összefüggései által jól megindokolható, igazolható, ennél fogva ma nincs szükség bocsánatkérésre.

Ezzel elérkezünk a generációk közti felelősség kérdéséhez, amelyet némelyek ugyan csak a bocsánatkérés elleni érvként szoktak használni. Engedjék meg, hogy felhívjam a figyelmet azon tényre, hogy a bennszülött gyermekek erőszakos elvétele egészen az 1970-es évek elejéig folyt. Az 1970-es évek biztosan nem vesznek az idők homályába. Jelen országgyűlésben is ülnek olyan képviselők, akiket első ízben az 1970-es évek elején választottak meg. Ez jóval a sokunk felnőttkori emlékezete által átfogott határon belül található. A mindannyiunk számára kényelmetlen igazság az az, hogy az egymást követő parlamentek egyénenként és együttesen, olyan jogszabályokat alkottak és olyan hatásköröket delegáltak ezen szabályoknak megfelelően, amelyek szerint a gyermekek faji alapon történő erőszakos elvétele teljesen jogszerűnek számított.

Létezik egy további érv is a bocsánatkérés mellett: a szembenézés tulajdonképpen nemzetünk egyik alapvető értékének kifejezője, ez pedig a mindenkit megillető esély. Létezik egy mély és hosszan tartó meggyőződés az ausztrál társadalomban, hogy az Ellopott Nemzedékek számára egyáltalán nem kapta meg ezt az esélyt. Létezik egy eléggé alapvető ausztrál meggyőződés, amely szerint itt az ideje jóvátenni ezt az égbekiáltó bűnt. Ez az oka annak – az általános emberi tisztességet nem említve –, hogy a nemzet parlamentjeinek és kormányzatainak bocsánatot kell kérniük, mert – közérthetően mondván – az általuk hozott jogszabályok hozták létre az Elveszett Nemzedékeket! Mi, [az egymást követő – D.E.] nemzeti parlamentek vagyunk végső soron felelősek, nem pedig azok, akik e szabályokat végrehajtották. A probléma ugyanis magukkal a jogszabályokkal van. Ahogy az máshol a telepesei társaságokkal kapcsolatban már elhangzott, mi vagyunk a birtokosai az őseinktől származó számtalan jótéteménynek, ezért muszáj a tőlük származó terheket is viselnünk.

Ennél fogva országunk és nemzetünk számára a cselekvés iránya világos: foglalkozzunk tehát most azzal, ami Ausztrália történetének egyik legsötétebb fejezetévé vált. Ha így járunk el, többet teszünk, mint ha a tényekkel, bizonyítékokkal, illetve a gyakran gyűlölködő közéleti vitákkal küzdenénk. Ha így járunk el, saját lelkünkkel is meg kell birkóznunk. Ez nem, mint egyesek mondhatnák, egyoldalúan negatív történelmi megközelítés, csupán az igazság. A metsző, szembesítő és kényelmetlen igazság, akár szembesülünk, akár foglalkozunk vele, akár ellépünk mellette. Mindaddig azonban, amíg az igazsággal teljesen nem nézünk szembe, egy árny lebeg felettünk és jövőnk felett, még ha teljesen egyesülünk és meg is békélünk egymással. Eljött tehát a szembenézés ideje! Eljött az ideje annak, hogy elismerjük a múlt igazságtalanságait! Itt az idő a bocsánatkérésre! Itt az idő a közös továbblépésre is!

Az Ellopott Nemzedékeknek a következőt szeretném mondani: én mint Ausztrália miniszterelnöke bocsánatot kérek. Ausztrália kormánya nevében bocsánatot kérek. Ausztrália országgyűlése nevében bocsánatot kérek. E bocsánatkérést Önök felé minden feltétel

nélkül teszem. Bocsánatot kérünk a sérelmekért, fájdalmakért és szenvedésért, amelyet, mi, az országgyűlés okoztunk Önöknek azon törvények által, amelyeket a korábbi országgyűlések fogadtak el. Bocsánatot kérünk a méltatlan és lealacsonyító bánásmódért és megalázásért, amelyet e jogszabályok lehetővé tettek. Bocsánatkérésünk egyaránt szól az anyáknak, az apáknak, a fiú- és lánytestvéreknek, a családoknak és közösségeknek, akiknek életét az egymást követő országgyűlések ülésezése alatt egymást követő kormányzatok intézkedései szakították szét. E bocsánatkérés alkalmával személyesen szeretnék szólni az Ellopott Nemzedékek tagjaihoz és családjukhoz. Azokhoz, akik ma itt vannak – oly sokan – és azokhoz, akik szerte az országban hallgatnak most engem: az Északi Terület középnyugati részén élő Yuendumuktól az észak-queenslandi Yabarákig, illetve a Dél-Ausztráliában élő Pityantatyarákig.

Tisztában vagyok vele, hogy a kormányzat és az országgyűlés nevében elmondott bocsánatkérésen túl nem mondhatok többet, amely eloszlatná a személyesen elszenvedett fájdalmat. Bármit is mondanék ma, nem tudnám mindezt meg nem történné tenni. A szavaknak önmagukban nincs hatalmuk, a sérelem egy nagyon személyes érzés. Arra kérem azokat a nem őslakos ausztrálokat, akik ma hallgatnak engem, és esetleg nem értenék pontosan, hogy miért olyan fontos az, amit teszünk, képzeljék el egy pillanatra, mintha mindez Önökkel esett volna meg! Jelen lévő képviselőtársaimhoz fordulok: képzeljék el, hogy mindez Önökkel esett volna meg! Képzeljék el ezt a nyomorult állapotot! Képzeljék el, milyen nehéz ezt megbocsátani! Az én javaslatom a következő. Ha az általunk felajánlott bocsánatkérés a megbékélés szellemében, amelyben fogant, elfogadásra talál, akkor ma együtt közösen dönthetünk arról, hogy ez egy új kezdőpont lesz Ausztrália számára. Ez a fajta új kezdet az, amelyre, úgy hiszem, a nemzet szólít most minket.

Az ausztrálok szenvedélyes, ám nagyon is gyakorlatias gondolkodású emberek. Számunkra a jelképek fontosak, de – hacsak a megbékélés nagyszerű szimbóluma nem társul valami még nagyobb összetevővel – csak kicsivel jelentenek többet a dobpergésnél. Nem az érzélgősség, hanem cselekedeteink viszik előbbre a történelmet. A mai bocsánatkérés, még ha nem is tökéletes, a múlt hibáinak jóvátételét célozza. Egy őslakosok és nem őslakosok közti hid felépítését célozza, egy hidét, amely inkább a valódi tiszteletre, mintsem az alig palástolt megvetésre épül. A most előttünk álló, jövő szempontjából legfontosabb kihívás e hídon áthaladni, és elfogadni ezt az új, őslakos és nem őslakos ausztrál közötti partneri viszonyt, elfogadni továbbá e partnerség részeként a kiterjesztett Link-Up-rendszert* és más döntő fontosságú szolgáltatásokat, amelyek segíteni kívánják az Ellopott Nemzedékek tagjait családjuk felkutatásában, amennyiben ez még lehetséges, valamint emberhez méltó életet biztosítanak számukra. Ám a jövőben e partnerség középpontjában az őslakos és nem őslakos ausztrált egymástól várható élettartamban, oktatási és munkalehetőségekben elválasztó szakadék betemetésének** kell állnia. Ezen

* A szolgálat az Ellopott Nemzedékek tagjainak segítésére jött létre, állami támogatással egyéni és közösségi segítő programokat szervez.

** A „szakadék betemetése” (closing the gap) a beszéd harmadik fő gondolata a szembenézés és a bocsánatkérés

új partnerség a szakadékot betemetve kézzelfogható jövőbeli célokat fog meghatározni: egy évtizeden belül a feleakkorára kell csökkenteni – az öslakosok érdekében – az egyre szélesedő szakadékot az írni-olvasni és számolni tudás, a munkakörülmények és -lehetőségek területén. Egy évtizeden belül meg kell felezní az ijesztő különbséget az öslakos és nem öslakos gyermekek között a csecsemőhalandóság területén. És egy generáción belül nagyjából ki kell egyenlíteni az öslakos és nem öslakos között a várható élettartamban meglévő 17 éves, megdőbbentő különbséget.

Az az igazság, hogy a megszokott módszerek az öslakosok esetében nem működnek. A legtöbb régi megközelítés felett már eljárt az idő. Új kezdetre van szükségünk, egy új kezdetre, amely akár sikeres, akár sikertelen, de valódi intézkedéseket tartalmaz. Egy új kezdethez, egy új partnerséghez, a felzárkóztatáshoz megfelelően rugalmas intézkedésekre van szükségünk, nem pedig vaskalapos megközelítésre, amely az „egyféle mindenhez megfelel” elvével közelítene az ország különböző, távoli és vidéki részein található több száz bennszülött közösség mindegyikéhez. Ehelyett inkább mozgásteret engedő, helyi sajátosságokra szabott megközelítéssel kell elérni a közmegegyezésen alapuló nemzeti célokat, amelyek eme új partnerség-tervezet középpontjában találhatóak. Egy új kezdet, ami bölcsen merít az új, országosan lefektetett irányvonal tapasztalataiból. Mindazonáltal – hacsak mi mint országgyűlési képviselők meg nem határozzunk egy végső nemzeti célt – nincsen olyan világos pont, amely irányvonalunkat, programjainkat vagy szándékainkat megszabná, nincsen központosított szervezőelvünk.

Állapodjunk meg a mai napon, hogy a kicsiny gyermekeken kezdjük a sort! Tökéletes folytatása lehetne az Ellopott Nemzedékektől való bocsánatkérésről szóló napnak! Határozzuk el, hogy a következő öt évben minden négyéves öslakos gyermeket, aki távoli bennszülött közösségben él, megfelelő óvodába iratunk be, illetve járatunk, és megfelelő írás-, olvasás- és számolássegítő programot is kidolgozunk. Határozzuk el, hogy új oktatási lehetőségeket biztosítunk a gyerkőcök számára, évről évre, lépésről lépésre, a döntő jelentőségű, iskola előtti évük befejezését követően. Határozzuk el, hogy e rendszerszerű megközelítést alkalmazzuk az öslakos gyermekek számára biztosítandó jövőbeni oktatási lehetőségeknél, a megfelelő alapszintű és megelőző egészségügyi biztosításnál, azon szörnyűség visszaszorításának megkezdésekor, amit ma a távoli bennszülött közösségeknél létező csecsemőhalandóságnál tapasztalunk – amely akár négyszer nagyobb a más közösségekben mért adatoknál!

Ezek egyike sem lesz könnyű [feladat – D. E.]. Legtöbbjük nehéz, iszonyúan nehéz lesz – ám egyikük sem lehetetlen, sőt mindegyikük teljesíthető világos célok kitűzésével, tiszta fejjel közelítve, és maximális előnyökkel járhat az együttműködésnek és a kölcsönös felelősségvállalásnak e felzárkóztatást célzó új partnerség vezérelveivé tétele révén. A közhangulat jelenleg az öslakosok és nem öslakosok közötti megbékélést támogatja. Az öslakos politikával és stratégiával kapcsolatos közhangulat pedig jelenleg roppant egysze-

mellett. A beszéd elmondásának 10. évfordulóján a legnagyobb figyelem talán éppen az ezen a területen elért eredmények és hiányosságok bemutatására és vizsgálatára irányult.

rú. A nemzet azt várja tőlünk, politikusoktól, hogy lépjünk túl gyermekded civódásainkon, pontszerző és értelmetlen pártpolitikai megosztottságon, és emeljük közös felelősségünk eme egyetlen lényegi kérdését ez egyszer a lövészárkok fölé. Ez [a közhangulat – D.E.] minden bizonnyal az 1967-es referendum beteljesületlen szelleme!* Legalább a mai nappal útjára kellene őt engednünk!

Hadd lépjek még egygyel tovább, és – amelyet jó páran politikusi póznak tarthatnak – a mai napon hadd éljek egy gyakorlati javaslattal az ellenzék felé, most, az új országgyűlés első teljes ülésnapján. A választások előtt említettem, hogy az országnak egyfajta háborús kabinetre** lenne szüksége az őslakos-politika egyes részeit illetően, mert a változások és a következmények túlságosan is nagyok ahhoz, hogy politikai játékszerré váljanak, ahogy ez a múltban gyakran előfordult. Erre tekintettel javaslom – az ellenzék vezére és jómagam vezetésével – egy egyesített stratégiai bizottság felállítását, amely hatáskörrel bírna az elkövetkező öt évre szóló, a távoli közösségekre vonatkozó hatékony lakhatási stratégia kidolgozására, végrehajtására és megkezdésére. Ez összhangban áll a kormányzati keretstratégiával, az új partnerség felzárkóztatási programjával. Ha a bizottság hatékonyan működne, azt is indítványozni fogom, hogy – összhangban pártom hosszú távú választmányi elveivel, illetve az ellenzék választás előtti álláspontjával – az Első Ausztrálok alkotmányos elismertetésével is kezdjen el foglalkozni. Ez talán annál is kíváncsabb lenne, mert – ha csak egy ilyen javaslat kétpárti támogatást nem kapna – egy [a témában rendezett – D.E.] népszavazás bukásra lenne ítélve. Mint azt már korábban említettem, elérkezett az idő, hogy a régóta tartó problémákhoz új szemléletmóddal közelítsünk. Úgy hiszem, ha egy ilyen témában építő jelleggel együtt dolgoznánk, az megfelelné nemzetünk elvárásainak. Itt az ideje, hogy új ötletekkel alakítsuk országunk jövőjét!

Ma az országgyűlés azért gyűlt össze, hogy egy óriási hibát jóvátegyen. Azért gyűltünk össze, hogy a múlttal foglalkozzunk, hogy ily módon a jövőt teljes mértékben uralni tudjuk. Eltántoríthatatlanul hiszünk az e jövő felé való előrehaladásban – inkább kitárt karokkal, mintsem továbbra is ökölbe zárt kézzel. Ragadjuk meg tehát az alkalmat, s ez a nap legyen több pusztá érelemnyilvánításnál! Gyürkőzzünk neki két kézzel, és hagyjuk, hogy a mai nap, a nemzeti megbékélés e napja, azon ritka pillanatok egyikévé váljon, amikor talán képesek vagyunk alakítani a nemzet önmagáról alkotott képén. Alakítani azáltal, hogy az Ellopott Nemzedékeknek okozott igazságtalanságokat, amelyeket az egymást követő országgyűlések nevében valamennyien elkövettünk, a lehető legmélyebb együttérzéssel átértékeljük, melynek révén a megbékélés valódi lehetősége teljesen nyilvánvalóvá válik. Nyilvánvalóvá válik, hogy megbékélést kívánunk az őslakos Ausztrália egészének, valamint a történelem teljességének oldaláról: a gyakran véres találkozások történetének, melyek-

* Az 1967-es alkotmánymódosítás alkalmából a lakosság döntő többsége a faji megkülönböztetést előíró alkotmányi rendelkezések eltörlését támogatta. Abban a hangulatban elsősorban a politikai döntéshozóknak köszönhetően nem történt meg a diszkriminatív jogszabályok és gyakorlat felszámolása az élet minden területén.

** Tulajdonképpen arra céloz, hogy az őslakos-politika tekintetében pártokfeletti megegyezésre lenne szükség.

ben részt vettek egyrésztől azok, akik az Álomidőből* léptek elő több ezer nemzedékkel ezelőtt, másrésztől pedig azok is, akik – hozzám hasonlóan – csupán tegnap keltek át az óceánon. Megbékélést kívánunk, amely új jövőbeli lehetőségeket tár elénk!

Nemzetünk feladata, hogy betelepülésünk kétszáz éves történetét, most, hogy új lapot nyitunk, lezárja. Tisztelettel, csodálattal és áhítattal öleljük magunkhoz e nagyszerű és ősi kultúrákat, valóban szerencsések vagyunk, hogy e kultúrák, amelyek egyedi, megszakíthatatlan fonálként kapcsolják ausztrál kontinensünket Földünk történelem előtti korszakaihoz, itt vannak közöttünk. Innét nézve őslakos testvéreinkre más szemmel, új oldalról tekintünk, és megnyitjuk elménket, hogy megértsük, hogyan kezelhetjük – együtt – az őslakos Ausztrália előtt álló hatalmas jövőbeli kihívásokat.

Lapozzunk hát együtt, őslakos és nem őslakos ausztrálok, kormány és ellenzék, államszövetség és tagállamok, és írjuk nemzetünk történetének ezen új fejezetét közösen! Első Ausztrálok,** Első Flottával Érkezők*** és azok is, akik csupán néhány héttel ezelőtt tettek állampolgársági esküt: éljünk a lehetőséggel, és értő kézzel formáljunk új jövőt e nagyszerű országnak, Ausztrália számára! Tisztelt Házelnök Úr! Köszönöm a szót!

(Taps)

* Az őslakosok közös kulturális háttérének, múltjának leírására használt kifejezés, valódi jelentéstartalma ennél jóval árnyaltabb.

** Utalás az őslakosok időbeli elsőségére a kontinensen való megtelepedés szempontjából. Maga a kifejezés kevésbé elterjedt, választékos, a köznyelvben inkább az indigenous-t használják.

*** Utalás az első angol telepesekre, akik bár fegyencek voltak, mára alapító atyákká „nemesültek”, ennél fogva a kifejezés pozitív kicsengéssel rendelkezik. Külön jelentéstartalommal bír, hogy Rudd miniszterelnök apai ősei, ha nem is az Első Flottával, de a korai időszakban fegyencként érkeztek Ausztráliába.

Táblázatok, adatok

INWARD

Ships arrived in the Ship "Nikko-Maru" of Japan
Tons, from the Port of Japan via ports to Sydney, New South Wales

Age. Town or Country where Born. Station. Names of Passengers. Description.

INWARD

List of the Crew and Passengers arrived in the Ship "Nikko-Maru" of Japan, T.L. Harrison, Master
Burthen 5539/3434 Tons, from the Port of Japan via ports to Sydney, New South Wales, 19

Seamen's Names.	Age.	Town or Country where Born.	Station.	Names of Passengers.	Description.	Remarks.
T. L. Harrison		England	Captain		3rd Sydney	
U. Tanaka	32	Japan	Chief Officer			
K. Nakatsu	27	"	2nd	Mr. P. C. Smith	Saloon	
D. Tani	23	"	3rd	Mr. C. H. Houn	"	
K. Amamoto	20	"	4th	Mr. J. M. Banks	"	
Y. Matsumae	20	"	Officer's Apprentice	Mr. S. L. Watkinson	"	From Yokohama
K. Fujita	20	"	"	Mr. W. Diddams	"	
R. Mann	40	England	Chief Engineer	Mr. W. F. Shannon	"	
J. Haba	32	Japan	1st	Mr. A. C. Matheson	"	
S. Suganawa	30	"	2nd	Mr. C. V. Duffy	"	
S. Yamaguchi	30	"	3rd	Mr. M. Hirodo	Stowage	
K. Tokiyama	26	"	4th	Mr. C. Kubangyi	Saloon	from Nagasaki
K. Yamaguchi	29	"	5th	Mr. S. H. Stark	"	
S. Kimura	22	"	Engineer's Apprentice	Mr. S. Amano	Stowage	
M. Kuniyoshi	26	"	"	Mr. G. H. Hedden	Saloon	
Y. Nakamura	36	"	Purser	Mr. G. H. Hedden	"	
Y. Iwata	35	"	Freight Clerk	Mr. J. Fuller	"	
H. Nishi	43	"	Doctor	Mr. J. G. Fuller	"	
J. McHugh	44	England	Cupil Steward	Miss K. A. Hooke	"	
T. Shimada	26	Japan	Tallyman	Mr. Jas. Alexander	2nd Class Cabin	
A. Tomimoto	45	"	Boat Swain	Mr. Wm. Wade	"	
K. Sugawara	35	"	Carpenter	Mr. Wm. Lee	"	from Hongkong
K. Kawai	40	"	Quartermaster	Mr. Choy Hong	"	
T. Hashimoto	35	"	"	Mr. Choy Hong	"	
F. Shigeyoshi	31	"	"	Miss May Choy Hong	"	
K. Saito	33	"	"	Quartermaster Choy Hong	"	
H. Ando	46	"	Deck Store Keeper	Miss Roy	"	
T. Mase	50	"	Steward	Mr. Sh. Yau	Stowage	
Y. Shintani	40	"	Sailor	Mr. J. H. Hong	"	
K. Fujiyasu	36	"	"	Mr. Sh. Wai	"	
T. Mase	30	"	"	Mr. Wong Zuo Yin	"	
T. Nakaguchi	33	"	"	Mr. Wong Zuo Yin	"	
C. Kuleno	31	"	"	Mr. R. Smith	Saloon	from Manila
S. Yamada	23	"	"	Mr. R. M. Drummond	1st Class	from Thursday Island
T. Naito	26	"	"	Rev. Mother Teresa	"	
Y. Naito	21	"	"	Sister Depaggi	"	
Y. Yamaguchi	19	"	"	Mr. Thos. McElroy	Saloon	from Brisbane
T. Nakano	25	"	"	Mr. Craig	2nd Class	

40	"	"	Sailor	Mr. J. H. Hong	"	
36	"	"	"	Mr. Sh. Wai	"	
30	"	"	"	Mr. Wong Zuo Yin	"	
33	"	"	"	Mr. Wong Zuo Yin	"	
31	"	"	"	Mr. R. Smith	Saloon	
23	"	"	"	Mr. R. M. Drummond	"	
26	"	"	"	Rev. Mother Teresa	1st Class	
21	"	"	"	Sister Depaggi	"	
19	"	"	"	Mr. Thos. McElroy	Saloon	
25	"	"	"	Mr. Craig	"	

Táblázatok



Magyar kézben lévő magyar házak a térségben (2015)

MAGYAR HÁZAK CÍMEI	
Ausztrália	
Sydney	Punchbowl: 1 Breust Place, Punchbowl NSW 2196 Ausztrália
	Glendenning: 31 Glendenning Rd., Glendenning NSW 2761 www.dmsz.org
	Hungarian Social Club 706/708 Smithfield Rd, Edensor Park NSW 2176
Melbourne	Bocskai: 123 St Georges Rd Fitzroy North VIC 3068 http://www.bocskaihall.org.au/hire.htm
	Magyar Központ: 760 Boronia Rd, Wantirna VIC 3152 http://hungariancentre.org.au/en/default.asp
	Kék Duna SC/DMSZ: 185 Chapel Rd Keysborough VIC 3173 http://www.parkmoresc.com.au
	DDMSZ: 5 Marton Pl, Rockbank VIC (facebook)
Geelong	Szt László Klub: 55 Lovely Banks Rd, Lovely Banks VIC 3221
Brisbane	Marsden: 150 Fourth Ave Marsden QLD 4132
Adelaide	Magyar Klub: 82 Osmond Terrace Norwood, SA 5067
Perth	Magyar Otthon: 734 Beaufort Street/Corner First Avenue, Mt. Lawley WA 6050
Új-Zéland	
Christchurch	11 Hardy Street, New Brighton, Christchurch, New Zealand 8014

Forrás: saját gyűjtés

Az ausztráliai magyar diaszpóra nagysága a legutóbbi népszámlálások tükrében

Az Osztrák–Magyar Monarchiában vagy Magyarországon született ausztrál lakosok (1870–2016)					
Gyarmatok			Államszövetség		
Népszám- lálás idő- pontja	Ausztria (vagy Ausztria-Ma- gyarország együtt)	Magyaror- szág	Népszám- lálás idő- pontja	Magyar- ország (1921-ig Ausztria-Ma- gyarország együtt)	Megjegyzés
1870			1901	1902	3. helyre: VIC
TAS	4	-	1911	2774	
1871			1921	148	
QLD	56	-	1933	272	3. helyre: QLD
1881			1947	1227	
NSW	327	-	1954	14602	3. helyre: SA
VIC	323	-	1961	30553	csúcsév, utá- na egyenlete- sen csökken
SA	180	26	1966	29841	
QLD	138	-	1971	29166	
WA	12	0	1976	27143	
TAS	18	-	1981	27801	
1891			1986	27089	3. helyre: QLD
NSW	588	-	1991	27054	
VIC	312	-	1996	25263	
QLD	231	-	2001	22752	
SA	185	-	2006	20165	
WA	29	-	2011	19092	
TAS	20	-	2016	17897	

Az Ausztrál Statisztikai Hivatal adatai alapján (történelmi statisztikák)

Az ausztráliai magyar közösség számáról, rétegződéséről és megoszlásáról dióhéjban



A téma statisztikai szempontú vizsgálatát Kunz Egon végezte el először. A könyve megjelenése óta eltelt két évtizedben a statisztikai adatsorok könnyebben hozzáférhetővé és szinte teljes terjedelmükben elérhetővé váltak. Ennek alapján láthatjuk, hogy Ausztria–Magyarország már 1870-től felbukkant egyes gyarmati népszámlálásokban, sőt, 1881-ben részlegesen (SA és WA) Magyarország adatai elkülönítve is megjelentek. Az egyes gyarmatok esetében még a statisztikai szabályok sem voltak teljesen összehangolva (Queensland például 5 évente gyűjtött adatokat, a többiek viszont tízévenként).

Magyarország adatai 1870–1911 között – egyszeri kivétellel – Ausztria-Magyarország neve alatt összesítve jelentek meg az ausztrál statisztikában. Az adatsorok alapján látható, hogy ebben az időszakban az OMM területén született ausztrál lakosok kezdetben azonos számban oszlottak meg Új-Dél-Wales és Victoria között (1881). A harmadik helyen Dél-Ausztrália állt. A sorrend már 1891-re felcserélődött, Új-Dél-Wales egyértelműen az első helyre került, míg Victoria mögött a harmadik helyen Queensland állt.

Az államszövetség létrejöttét követően a statisztikák készítése szövetségi szintre került. Az 1901-es statisztikában az első helyen Új-Dél-Wales áll, utána Nyugat-Ausztrália, majd Victoria és Queensland következik. Az 1911-es statisztikában pedig már Nyugat-Ausztrália állt az első helyen, ám ez a Monarchia más nemzetiségeinek (elsősorban a délszlávoknak és a németeknek) volt köszönhető.

1921-től Magyarország saját neve alatt szerepel, azonban innentől fogva egyre növekszik a bizonytalansági tényező is, hiszen a szomszédos államok állampolgárai között a magyar nemzetiségűek aránya nem különíthető el. Ez azonban a második világháborút megelőzően nem okozott igazi problémát, mert az első generációsok száma pár ezer körül mozgott csupán.

Megváltozott a helyzet 1945 után, amikor a dipik elkezdtek megérkezni a kontinensre (teljes létszámukat majd csak az 1954-es statisztika mutatja). Ekkor a magyarországi születésűek száma is ezer körülről tízezer fölé ugrott, és a szomszédos államokból érkezők száma is növekedni kezdett.

A magyarországi születésűek száma az 1961-es statisztikában érte el a csúcst, kicsivel harmincezer felett, azóta folyamatosan, fokozatosan csökken. A csökkenéssel egyidejűleg nyilvánvalóan növekvésnek indult a már az új hazában születettek száma, ám a második és többedik generációsok új hazához kötődése egyre erősödik, ezért is megtévesztő, ha csak az egyébként kivételesen tág magyar állampolgársági jog alapján próbál-

nánk meghatározni a diaszpóra nagyságát. E tekintetben az ausztrál statisztika realitásra ösztönöz, amikor az első generációsokra koncentrál.

A két tömeges magyar hullámot követően 1961-től 1996-ig robbanásszerűen megnőtt a jugoszláv, majd ex-jugoszláv területekről érkezők aránya (számuk 2006 után csökkenni kezdett). Ők közel azonos mértékben települtek Új-Dél-Walesbe és Victoriába, ám a jugoszláv útlevelel érkező magyarok egyértelműen az utóbbi tagállamot favorizálták (lásd korábban).

A magyarországi magyarok körében az első három hely közül Új-Dél-Wales és Victoria a dipik és az '56-osok megérkezése óta eltelt időben stabilan őrzi első, illetve második helyét. Dél-Ausztrália a második világháborút követően népszerű lett a magyar betelepülők körében, azonban Queensland 1986-ban átvette a dobogós helyet. Ez összefüggésben állhat a magyar közösségben bekövetkezett mozgásokkal, hiszen egyre többen mentek a korai menekültek közül innentől nyugdíjba, s a Napfény állam népszerűsége az idők köreiben töretlen. Később Queensland a saját jogán is népszerűvé vált a Magyarországról érkezők körében, helyezése tehát stabilnak mondható.

A helyi magyarság összetételére az első tömeges hullámok máig jelentős hatást gyakoroltak. A dipik és a szabadságharcosok megérkezése óta már a harmadik generáció születik meg ausztrál földön, egy-egy családban átlagosan három gyerekkel számolva. Ehhez fontos hozzáadni a délvidékiek és a Kádár-rendszerben érkezők 8–8 ezres létszámát, akik közül túlnyomórészt csak az utóbbiak szerepelnek a magyar születési hellyel rendelkezők statisztikájában (a délvidékiek általában csak akkor, ha 1921 előtt vagy 1941–1945 között magyar területen születtek). A két utóbbi tömeges hullám esetében többnyire a második generáció színre lépéséről szólnak a 2010-es évek. Elkezdtek megszületni a harmadik generációsok is (a mintegy három évtizeden keresztül folyamatosan érkező délvidékiek esetén a generációk „belépése” is több éven át tart, hosszabban, mint az egyes évekhez, eseményekhez jobban köthető magyarországiak esetében). Mindezekre tekintettel – a konzuli tapasztalatok alapján – egy vagy két magyar szülőcsalád esetén, akik az 1940-es, 1950-es években érkeztek, mára 8–12 fős családokkal számolhatunk. Ezek a tömegben érkező bevándorlók, akik az első időszakban különösen erősen kapaszkodtak a nyelvükbe és a kultúrájukba, többnyire sikerrel adták át a nyelvet. Gyermekeik közül sokan választottak magyar házastársakat, de aki nem, azok többsége is megengedte gyermekeinek a magyar nyelv elsajátítását. Mindez csupán azért fontos, mert a diaszpórán – egy tengerbe ömlő nagy folyóhoz hasonlóan, amelynek vize csak lassan vegyül el a sós vízzel – a még Magyarországról érkezettek hatása sokáig érezhető. Ezért bár az első (vagy nulladik) generációsok száma évtizedek óta folyamatosan csökken, a következő generációk egy része – habár a közösségekben már kevésbé aktív – a kultúrához kötődik, így a diaszpórához számítandó.

E bizonytalansági tényezők miatt sem határolható körül pontos számokkal a térségbeli magyarság száma, ezért a könyvben inkább szempontok felvetésére és keretek megadására törekedtünk.

Állatok elnevezései

(áttekintő táblázat)



magyar	angol	latin	magyar	angol	latin
vörös óriás-kenguru	red kangaroo	macropus rufus	kacsacsőrű emlős	platypus	ornithorhynchus anatinus
(keleti szürke óriás) kenguru	(eastern grey) kangaroo	macropus giganteus	erszényes ördög	tasmanian devil	sarcophilus harrisii
tasmán filanderkenguru	tasmanian pademelon	thylogale billardieri	közönséges rókakuzu	common brushtail possum	trichosurus vulpecula
mocsári kenguru / vallaby	swamp wallaby	wallabia bicolor	dugong	dugong	dugong dugon
kurtafarkú kenguru	quokka	setonix brachyurus	hosszúszárnyú bálna	humpback whale	megaptera novaeangliae
(csupaszorrú) wombat	(bare nosed) wombat	vombatus ursinus	szürkefejű repülőkutya	grey-headed flying fox	pteropus poliocephalus
emu	emu	dromaius novaehollandiae	pennant papagáj	crimson rosella	platycercus elegans
(sisakos) kazuár	southern cassowary	casuarius casuarius	hullámos papagáj	budgerigar	melopsittacus undulatus
kokabura	laughing kookaburra	dacelo novaeguineae	sárgabóbitás kakadu	sulphur-crested cockatoo	cacatua galerita
kék pingvin / törpe pingvin	little penguin	eudyptula minor	rózsás kakadu	galah	eolophus roseicapillus
lazúr tündérmadár	superb fairywren	malurus cyaneus	fuvolázómadár	australian magpie	gymnorhina tibicen
lantfarkú madár	superb lyrebird	menura novaehollandiae	fekete hattyú	black swan	cygnus atratus
édesvízi krokodil	freshwater crocodile	crocodylus johnsoni	tajpán	coastal taipan	oxyuranus scutellatus

sósvízi krokodil	saltwater crocodile	crocodylus porosus	barna kígyó	(eastern) brown snake	pseudonaja textilis
óriás varánusz	perentie	varanus giganteus	fekete kígyó	red-bellied black snake	pseudechis porphyriacus
(barna) vízia-gáma	australian water dragon	intellagama lesueurii	halálkígyó	common death adder	acanthophis antarcticus
galléros gyík	frilled-neck lizard	chlamydosaurus kingii	tigriskígyó	tiger snake	notechis scutatus és notechis ater
tüskés ördög (tüskés gyík)	thorny devil	moloch horridus	bronzkígyó	(australian) copperhead	austrelaps superbis, ramsayi és labialis
ausztráliai tüdőshal	Queensland lungfish	neoceratodus forsteri	barramundi / óriás ausztrál sügér	barramundi / asian sea bass	lates calcarifer
kúpcsiga	textile cone	conus textile	óriásvarangy	cane toad	rhinella marina
mézesbödön hangya	red honey ant	melophorus bagoti	fehérajkú levelibéka	white-lipped tree frog	litoria infrafrenata
bogong lepke	bogong moth	agrotis infusa	vöröshátú pók	redback spider	latrodectus hasseltii
tölcsérhálós pók	Blue Mountains funnel-web	hadronyche versuta			

FÜGGELÉK

Jegyzetek



- 1 SZ. WERESS 1936. 167.
- 2 *Magyar Könyvház* 1783. CCX. könyv 510.
- 3 Vö.: *Magyar Almanak* 1795. 31. és 1796. 15.
- 4 *Sokféle* 1799. 41.
- 5 *Tudományos Gyűjtemény* 1818. 377.
- 6 Lásd: *Egyetemes Magyar Encyclopaedia* 4. kötet 409–446.
- 7 SEAL 2015. 32–35., GREEN 1977. 22–24.
- 8 CHOLNOKY é.n. 12.
- 9 Életútjára és munkásságára bővebben: SZÉKELY 1996.
- 10 MOLNÁR 1783. 321.
- 11 COOK 1962. 298.
- 12 A képe megjelent: WACHTEL 1987. 14. Tábla.
- 13 A térkép PEARSON 2005. 28. oldalán található angol nyelvű térkép alapján készült.
- 14 Lásd bővebben: www.emelbourne.net.au/biogs/EM00264b.htm – Letöltés: 2017.02.23.
- 15 VÚ 1872. 467.
- 16 CHOLNOKY é. n. 25.
- 17 DELEJTŐ 1857/16. 130.
- 18 MNL K26 1879/610
- 19 <http://greatnorthroad.com.au> – Letöltés: 2016.05.03.
- 20 LAKY 1876. 92.
- 21 www.henryparkesenterfield.com/sir-henry-parkes/henry-parkes-tenterfield-oration-1889 – Letöltés: 2016.05.01., a beszéd teljes magyar fordítását lásd a Mellékletben.
- 22 KÜLKERESKEDELEM 1967. 20.
- 22 MNL XIX-1-k 1969/19. Au
- 23 A szédületes fejlődést jól szimbolizálja a város alapításának centenáriumi ünnepe alkalmából készült egyik plakát, amely a fenti idézetre épül. A plakátot lásd: www.whitehat.com.au/images/melbourne/centenary/melbourne-centenary-poster.png – Letöltés: 2017.08.24.).
- 24 FEHÉR–NEMES 1971. 217.
- 25 Lásd: A műtanodákra vonatkozó általános határozatok azok tantervével együtt. OBTL 1851.12.10. (247) szám 641. skk.
- 26 Pályafutásának rövid összefoglalását lásd: PN 1900.01.12. 7., illetve VÚ 1900/2. 27.
- 27 *Hölgyfutár* 1864. 04.26. 393.
- 28 *Figyelő* 1880/9. 78.
- 29 Ismertetését lásd: Hanusz István: Vékey Zsigmond könyvéről. *Földrajzi Közlemények* 1885. 148–150.
- 30 JANKÓ 1893. 234.
- 31 GUBÁNYI 1913. 30.

- 32 Életútját részletesen Kubassek János dolgozta fel: *Földrajzi Közlemények* 1988/1-2. 136. skk. Gáspár Ferenc könyve teljes egészében elérhető a Magyar Elektronikus Könyvtár oldalán.
- 33 SZILÁDY 1937. 85.
- 34 SZ. WERESS 1936. 167.
- 35 SZABÓ 1929. 743.
- 36 DONNER 1932.
- 37 <http://mek.oszk.hu/02200/02255/02255.htm> – Letöltés: 2017.03.01.
- 38 SOMOGYI 1994. 257.
- 39 MNL XIX-J-1-s. 1972. IV. 6. d.
- 40 Judy Cassab (Kaszab Judit) 1985-ben készült képe a 100. életévét betöltő Des Orbanról több másik képpel egyetemben az interneten is elérhető: www.judycassab.com/images/DSC_2607.JPG – Letöltés: 2017.02.12.
- 41 MNL XIX-1-s 14. d.
- 42 Lásd még: www.szombat.org/archivum/egy-porterfestono-portreja-kaszab-judit-%E2%80%99Eel-meseletlen-tortenetei-1352774062 – Letöltés: 2017.02.24.
- 43 *Ausztrália bennszülött nyelvei*, 2003
- 44 SZÁNTÓ 2006.
- 45 Szántó más munkái is tartalmaznak adatokat az ausztráliai diaszpóráról (itt csupán SZÁNTÓ 1970 és SZÁNTÓ 2001-re hivatkozunk).
- 46 MNL XIX-J-1-s. 14. d.
- 47 VÚ 1875. 38.
- 48 Legutóbb: *Magyarok a nagyvilágban*, 2009.
- 49 GUBÁNYI 1913. Előszó
- 50 www.tra.gov.au – Letöltés: 2016.05.27.
- 51 A több Blue-tó közül a leghíresebb a Mt Gambier melletti, az egyik Pink-tó a nyugat-auztráliai Esperance városa mellett díszeleg, egy másik Pink-tó pedig a victoriiai Mildura mellett található.
- 52 *Földrajzi Közlemények* 1905. 423.
- 53 A térkép a www.xnatmap.org/adnm/ops/prog/ahd/AHD.htm (Letöltés:2017.07.31) oldal alapján készült.
- 54 A térkép a http://images.theage.com.au/2015/06/18/6623528/1_1_aquifers.jpg oldalon található (Letöltés:2017.07.31.) angol nyelvű térkép alapján készült.
- 55 *Földrajzi Közlemények* 1907. 341., átdolgozta: Gulyás Zoltán)
- 56 Az eredeti térkép lelőhelye: www.bom.gov.au/cgi-bin/silo/cyclones.cgi?®ion=aus&year=1908&year=2005 – Letöltés: 2016.05.29.
- 57 www.news.com.au/national/its-raining-fish-in-the-northern-territory-report/story-e6frfkvr-1225835295781 – Letöltés: 2016.05.29
- 58 www.idokep.hu/uv – Letöltés: 2016.06.01.
- 59 Az eredeti térkép lelőhelye: www.bom.gov.au/jsp/ncc/climate_averages/uv-index/index.jsp – Letöltés: 2016.06.01.
- 60 Idézi az *Ausztrál Évkönyv* 2001. (www.abs.gov.au/AUSSTATS/abs@.nsf/Previousproducts/1301.0Feature%20Article332001?opendocument&tabname=Summary&prodno=1301.0&issue=2001&num=&view= – Letöltés: 2016.06.06.).
- 61 Idézi: DOMANICZKY 2004. kézirat 64. 349. lj.
- 62 DOMANICZKY 2004. 118.
- 63 MNL XIX-1- k 7/1976. d. és 62/1979. d. (Au), valamint KÁZMÉR én. 272–273.)
- 64 MNL KÜM XIX-J-1-k 1970. 6. d. 1970.08.31-i főkonzuli jelentés)
- 65 MNL XIX-J-1-k 1965/10. d. (Ausztrália), 1965.02.17-i információs jelentés az emigrációs szervezetekről és a nyomtatott sajtóról.

- 66 A térkép a https://en.wikipedia.org/wiki/Latrobe_Valley oldalon található (letöltés: 2016.06.07.) térkép alapján készült.
- 67 BALÁZS 1976. 112. 1. tábla
- 68 A térkép a www.theaustralian.com.au/news/inquirer/what-you-cant-hear-can-hurt-you/story-e6frg6z6-1226252801681 oldalon (letöltés: 2016.06.10.) található angol nyelvű térkép alapján készült.
- 69 A térkép a https://en.wikipedia.org/wiki/Solar_power_in_Australia oldalon (letöltés: 2016.06.10.) található angol nyelvű térkép alapján készült.
- 70 Fényképét lásd KUNZ 1997. 201., illetve plantbreeders.hu/files/2011Kituntetett%20Nemesitok.doc – Letöltés: 2016.06.14.
- 71 BpH 1890.03.19.5.
- 72 BpK 1889.10.27.3.
- 73 The land: importance of its culture to the general prosperity of Victoria; with a special reference to the cultivation of the vine, its advantages and prospects (Melbourne, James J. Blundell and Co., 1854.)
- 74 A térkép a www.canegrowers.com.au/page/Industry_Centre/About_Us/statistics-facts-figures oldalon található (letöltés: 2016.06.11.) angol nyelvű térkép alapján készült.
- 75 G8 sajtóközlemény, www.go8.edu.au/sites/default/files/docs/article/the_australian_-_australias_higher_education_sector_is_one_of_the_best_in_the_world._fact.pdf – Letöltés: 2016.06.11-i állapot).
- 76 www.csiro.au/en/About/History-achievements/Top-10-inventions, 2017.03.04.
- 77 A rendszer részletes és évekre visszamenő leírását magyar nyelven lásd: a www.bertok.com (Letöltés: 2016.06.13) oldalon.
- 78 www.abc.net.au/news/2014-08-09/botanists-try-to-save-the-worlds-oldest-living-plant/5659970 – Letöltés: 2017.02.18.)
- 79 A térkép a www.ga.gov.au/scientific-topics/national-location-information/dimensions/climatic-extremes (letöltés: 2016.06.25.) oldalon található angol nyelvű térkép alapján készült.
- 80 www.zoobudapest.com
- 81 VÁRKONYI 1972. 523.
- 82 Vö.: BEDNARIK 2013. 204., illetve CHALOUPKA 1993. 100.
- 83 FÖLDI 1801. 69.
- 84 LAKY 1875
- 85 LAKY 1875
- 86 FÖLDI 1801. 189.
- 87 FÖLDI 1801. 142–143.
- 88 FÖLDI 1801. 144.
- 89 Lásd Az utolsó kenyér és egy marék föld Magyarországról című blogbejegyzést, http://mttmuzeum.blog.hu/2015/05/06/a_honap_mutargya_2015_majus – Letöltés: 2017.02.19.)
- 90 A művész honlapján a kép is megtekinthető: <http://matthewharding.com.au/work/national-museum-australia-bogong-moths> – Letöltés: 2016.09.05.)
- 91 A térkép a http://d3lp4xedbqa8a5.cloudfront.net/s3/digital-cougar-assets/Aus-Geo/2013/09/11/7245/shark_attack_zones.jpg oldalon található (letöltés: 2016.07.05.) angol nyelvű térkép alapján készült.
- 92 TTE 1914. 397.
- 93 LAKY 1875. 98. és 106.
- 94 AB. REP. 1837. 10–11.
- 95 www.aihw.gov.au/WorkArea/DownloadAsset.aspx?id=60129548209, 2016.08.01.

- 96 A térkép a <http://assets.maorilawreview.co.nz/Altman-2014-figure-4.jpg> (letöltés: 2016.07.18.) oldalon található angol nyelvű eredeti alapján készült)
- 97 Lásd még: www.adelaidecitycouncil.com/your-community/culture-history/place-naming/sign-sites#RUNDE-PARK-KADLITPINNA (Letöltés: 2017.02.19.)
- 98 LAKY 1875. 97.
- 99 www.foundingdocs.gov.au/resources/transcripts/nsw1_doc_1768.pdf – Letöltés: 2016.07.25.
- 100 COOK 1962. 297.
- 101 <http://gutenberg.net.au/ebooks05/0500461h.html#ch17> – Letöltés: 2016.07.25.
- 102 www.foundingdocs.gov.au/item-sdid-68.html, 9, 15–16. o. – Letöltés: 2016.07.25.
- 103 Idézi: <http://ergo.slv.gov.au/explore-history/colonial-melbourne/pioneers/batmans-treaty>, – Letöltés: 2016.07.20.
- 104 www.foundingdocs.gov.au/resources/transcripts/nsw7_doc_1835.pdf – Letöltés: 2016.07.25.
- 105 L.: www.foundingdocs.gov.au/resources/transcripts/sa1_doc_1834.pdf – Letöltés: 2016.07.26.
- 106 A 2016-os ünnepségre l.: www.abc.net.au/news/2016-12-28/proclamation-day-for-south-australia-celebrated-at-glenelg/8150866 – Letöltés: 2017.02.20.
- 107 Idézi: BROOME 2010. 53.
- 108 LAKY 1875. 99.
- 109 HAMACHER, D.W.-GOLDSMITH, J. 2013. 295.
- 110 LAKY 1875. 97.
- 111 LAKY 1875. 97.
- 112 EGEDY 2000. 16.
- 113 VÁSZOLYI 2003. 18, 27–33.
- 114 LAKY 1875. 97–98.
- 115 További típusokra l.: www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/austrn-indigenous-architecture – Letöltés: 2017.02.26.
- 116 LAKY 102–104.
- 117 Bővebb leírását lásd: www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details/collection_image_gallery.aspx?assetId=585093001&objectId=490919&partId=1 (letöltés: 2017.08.26.) és COOK 1962. 288–289.
- 118 LAKY 1875. 100.
- 119 A későbbi Van Diemen földi kormányzó, az Első Flottával érkező David Collins leírását idézi: <https://candobetter.net/node/3720> – Letöltés: 2016.07.18-i állapot
- 120 KUNZ 1997. 61, 66.
- 121 LAKY 1875. 100.
- 122 AB. REP. 1837. 10.
- 123 LAKY 1875. 99.
- 124 LAKY 1875. 100–101.
- 125 REQUINYI 1884. 189., több hasonló példát olvashatunk az ausztrál szakirodalomban, BROOME 2010.
- 126 BROOME 2010. 54.
- 127 BROOME 2010. 77.
- 128 <https://museumvictoria.com.au/melbournemuseum/whatson/current-exhibitions/melbournes-tory/favourite-objects/coranderrk-petition> – Letöltés: 2016.07.31.)
- 129 <https://www.ulapland.fi/loader.aspx?id=16e4cb2a-502d-4063-a2fb-a29fe8b5f667> – Letöltés: 2016.07.31., CHRISTIANSEN 2010. 211.)
- 130 <http://vrroom.naa.gov.au/records/?ID=19521> – Letöltés: 2016.07.31.
- 131 www.foundingdocs.gov.au/resources/transcripts/cth15_doc_1963.pdf, 4–5. pont – Letöltés: 2016.08.01.

- 132 BROOME 2010. 142.
- 133 www.foundingdocs.gov.au/resources/transcripts/cth1_doc_1900.pdf – Letöltés: 2016.08.01.
- 134 www.aec.gov.au/indigenous/files/history_indigenous_vote.pdf, 2016.08.01.
- 135 Idézi: https://en.wikipedia.org/wiki/Gurindji_strike – Letöltés: 2016.08.02. A fénykép elérhető: www.portrait.gov.au/files/7/c/f/a/i5207.jpg – Letöltés: 2016.08.02.
- 136 A térkép a <http://assets.maorilawreview.co.nz/Altman-2014-figure-6.jpg> oldalon található (letöltés: 2016.07.18.) angol nyelvű eredeti alapján készült.
- 137 www.abc.net.au/radionational/programs/earshot/the-racial-discrimination-act-at-40/6478198 – Letöltés: 2016.08.02.; <http://ia.anu.edu.au/biography/koowarta-john-pampeya-14856> – Letöltés: 2016.08.02.
- 138 <http://treatyrepublish.net/content/brief-outline-mabo-judgement-and-its-implications> – Letöltés: 2016.08.02.
- 139 A kép forrása: (www.abc.net.au/news/2015-08-24/tony-abbott-arrives-in-torres-strait/6719514 – Letöltés: 2016.07.13. Idézet: www.abc.net.au/radionational/programs/earshot/the-racial-discrimination-act-at-40/6478198, 2016.08.02.
- 140 <http://aiatsis.gov.au/publications/products/case-summary-wik-peoples-v-queensland> – Letöltés: 2016.08.02.
- 141 www.austlii.edu.au/cgi-bin/sinodisp/au/cases/cth/FCA/1998/1606.html, 129. pont – Letöltés: 2016.08.03.
- 142 <http://aiatsis.gov.au/publications/products/case-summary-yarmirr-v-northern-territory-crocker-island-case>, 16. pont – Letöltés: 2016.08.03.
- 143 www.humanrights.gov.au/publications/native-title-report-2002-implications-miriuwung-gajer-rong-wilson-v-anderson#1, 50. pont – Letöltés: 2016.08.03.
- 144 FROST 2011. 115–117.
- 145 Vö.: www.dailytelegraph.com.au/news/nsw/howards-secret-criminal-past/news-story/ffc26d2abfb7bbb9c2c5ca92228f39e1 – Letöltés: 2017.02.05.)
- 146 <http://firstfleet.thruhere.net/convict.php?id=199> – Letöltés: 2017.02.01.
- 147 PHILLIP é.n. 41–42.
- 148 PHILLIP é.n. 42.
- 149 PHILLIP é.n. 49.
- 150 PHILLIP é.n. 80.
- 151 <http://friendsofindependence.org/history-of-the-bicentennial-bell> – Letöltés: 2017.03.02.
- 152 <http://adb.anu.edu.au/biography/macquarie-lachlan-2419> – Letöltés: 2017.01.31.
- 153 <http://epa.oszk.hu/00000/00022/00486/15046.htm> – Letöltés: 2017.06.26.
- 154 <http://monumentaaustralia.org.au/themes/people/government—federal/display/31731-sir-robert-menzies> – Letöltés: 2017.02.10.
- 155 TWAINE 1963. 170.
- 156 Legutóbb EGEDY 2000. 67–69.
- 157 <http://adelaidia.sa.gov.au/panoramas/lights-plan-of-adelaide-1837> – Letöltés: 2017.02.05.; www.flickr.com/photos/state_library_south_australia/10453064304 – Letöltés: 2017.02.05.
- 158 BALÁZS 1976. 158.
- 159 A sziget történetére, strukturális reformjaira vonatkozó jelentéseket és anyagokat lásd http://regional.gov.au/territories/norfolk_island/reforms/index.aspx (letöltés: 2017.01.31.), a hangulatra: www.theguardian.com/australia-news/2015/may/21/were-not-australian-norfolk-islanders-adjust-to-shock-of-takeover-by-mainland (letöltés: 2017.02.03.).
- 160 SMH 1883.02.07. 4. o., <http://trove.nla.gov.au/newspaper/article/13527714> – Letöltés: 2017.02.07.)

- 161 A képet lásd: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Opening_of_the_first_parliament.jpg – Letöltés: 2017.02.07.)
- 162 Banjo Paterson születésének 150. évfordulója alkalmából kibocsátott bélyegsorozat, amely leg híresebb költeményeiről is megemlékezik, az interneten is megtekinthető (<http://auspost.com.au/education/stamps/media/images/bush-ballads.jpg> – Letöltés: 2017.03.02.).
- 163 HAUSER é.n. 193.
- 164 www.migrationheritage.nsw.gov.au/exhibition/objectsthroughtime/immigration-restriction-act – Letöltés: 2017.02.09.
- 165 A Great White Fleet (Nagy Fehér Flotta) Ausztráliába érkezése alkalmából készült egyik képeslapot lásd https://en.wikipedia.org/wiki/Great_White_Fleet#/media/File:Australia_Welcomes_the_Fleets.jpg – Letöltés: 2017.02.09.
- 166 Bővebben lásd: www.aph.gov.au/Parliamentary_Business/Committees/Joint/Human_Rights, illetve www.ag.gov.au/RightsAndProtections/HumanRights/Human-rights-scrutiny/Pages/default.aspx – Letöltés: 2017.02.10.
- 167 Leszámitva a magyarok egy csoportját, a délvidéki magyarokat.
- 168 *Népszava* 1956.09.30. 4.
- 169 MNL XIX-J-1-k 1965. 10. d.
- 170 www.hhrf.org/mk/804mk/804mk16.htm – Letöltés: 2016.10.29-i állapot
- 171 VAJTA 2017. 221.
- 172 VAJTA 2017. 221.
- 173 MNL KÜM XIX-J.1-s 14. d. EPO
- 174 Feljegyzés, 1958.03.06., MNL XIX-j-1-k ADM 1945–1964 (Ausztrália) 15i. csomó)
- 175 MNL XIX-j-1-k ADM 1945–1963 (Ausztrália) 5j. csomó, 1954.12.31-i jelentés)
- 176 MNL XIX-J-1-k 1965. 10. d.
- 177 MNL XIX-j-1-k ADM 1945–1963 (Ausztrália) 5j. csomó
- 178 MNL XIX-j-1-k ADM 1945–1963 (Ausztrália) 5j. csomó, 1954.03.05-i jelentés
- 179 Lásd részletesen: VÁRDY 2000.
- 180 MNL XIX-J-1-k 1965. 10. d.
- 181 MNL XIX-j-1-k ADM 1945–1963 (Ausztrália) 5j. cs., az MVSZ 1953.05.29-i jelentése
- 182 MNL XIX-J-1-k 1965. 10. d. (Ausztrália)
- 183 MNL XIX-J-1-k 1965. 10. d. (Ausztrália)
- 184 <http://mek.oszk.hu/15200/15213/15213.pdf>, 3.o., 2016.08.12.)
- 185 *Nemzeti Sport*, 1998.05.03. 18.
- 186 *Népszava*, 1978. február 21. 4. és *Népszabadság*, 1978. február 21. 8.
- 187 www.smh.com.au/comment/obituaries/obituary-palaeontologist-gabor-foldvary-loved-mozart-and-followed-buddhism-20141203-11z8qx.html (Letöltés: 2017.01.13.); <http://adb.anu.edu.au/biography/tork-istvan-16278> (Letöltés: 2018.07.22.)
- 188 VOJNICH 1908. 322.
- 189 *The Brisbane Courier* 1911.02.25. 4.
- 190 In.: Andrew Dettre (szerk.): *The history of St George-Budapest Soccer Club. The first fifteen years (1957–1971)* ([Sydney], [1972], 43.), továbbá MNL-XIX-1-k-1972.IV. 6. d., (Ausztrália)
- 191 Lásd: MNL XIX-1-k-1969.IV.5.d (Au). Kázmér Zsigmond 1969.01.15-i jelentése Péter János külügyminiszternek, valamint www.origo.hu/foci-vb-2014/hirek/20140604-interju-arok-ferenc-vajdasagi-futballedzovel.html – Letöltés: 2016.08.20.
- 192 Képeiből egy válogatás a <http://andrewurge.vpweb.com.au/Portraits.html> (letöltés: 2016.08.18.) oldalon található.
- 193 MNL XIX-1-s Au-adm. 1945–1964. 4bf csomó, 1949.01.24-i jegyzék

- 194 MNL XIX-1-s 14. d.
195 A Bulletin mellékletéből, MNL XIX-1-s 14. d.
196 MNL XIX-J-1-s 8. d.
197 Újságkivágat, MNL XIX-J-1-s 8. d.
198 <https://myspace.com/thetransylvaniacs/photos> – Letöltés: 2016.08.15.
199 KÁZMÉR é.n. 165–166., illetve MNL XIX-1-k 1980/24.d. (Ausztrália) 1979.01.09-i jelentés
200 KÁZMÉR é.n. 272–273., illetve egy, a Magyar Alumíniumipari Trösztnél folytatott tárgyalásra konkrétan: MNL XIX-1-k 1980/24.d. (Ausztrália) 1979.09.14-i feljegyzés
201 A magyar hősi emlékműveket még a nagyvárosokban is szinte kizárólag csak a magyarok koszorúzzák, erről lásd bővebben: Domaniczky Endre: Magyar emlékek a Melbourne-i Konzuli Iroda konzuli kerületében. *Érdi Földrajzi Múzeumi Tanulmányok* 2018.)
202 A téma tudományos jegyzetapparátussal ellátott változata tanulmány formájában megjelent a *JURA* 2017/1. számában (219–229.), jelen fejezet ennek átdogozott és bővített verziója.
203 CSKKÉK 1914. térképmelléletek
204 CSKKÉK 1914. 235.
205 CSKKÉK 1914. 489.
206 Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, Australien, Sydney Konsulat 2. cs
207 Lásd: *Government Gazette of the State of New South Wales*, 1914.08.26., 5144. 1237. közlemény.
208 Lásd: KK 1930/11. 47. (1939.09.25.) és KK 1940/7. 78. (1940.10.10.).
209 MNL XIX-J-1-k Adm 1945–1964 (Ausztrália) 5i cs. 1948.08.06.
210 MNL XIX-1-j TÜK 1953–1964 (Ausztrália) 6a. cs. 1962.08.21-i és 1962.10.12-i feljegyzések
211 MNL XIX-J-1-j 1965/23. d.
212 MNL XIX-J-1-j 1965/23. (Ausztrália) d.
213 MNL XIX-J-1-j 1965/23. d.
214 MNL XIX-J-1-k 1967/8. (Ausztrália) d., Menyhárt József levele 1967.08.12.
215 227/1966 (XI.02.) NET-határozat főkonzulátus felállításáról Sydney-ben
216 MNL XIX-J-1-s EPO. 14. d., Kós Péter 1967.10.20-i utasítása a moszkvai magyar nagykövetségnek
217 MNL-XIX-1-k 1968/8. (Ausztrália) d.
218 KÁZMÉR é.n. 75.
219 MNL XIX-1-j 1965/23., az athéni m. nagykövet 1965.09.21-i jelentése
220 MNL XIX-1-k 1971.IV.5.d., 1971.03.16-i jelentés
221 VÚ 1881. 603. skk.
222 MNL K26 1879/610
224 Nagy Miklós (szerk.): *Magyar külpolitika 1956–1989*. Bp., MTA JKB 1993. 78., illetve: MNL XIX-1-k-1969.IV.5.d. (Tájékoztató a magyar–ausztrál kapcsolatokról 1968.01.15.).
225 MNL XIX-J-1-k Adm 1945–1964 (Ausztrália) 1958.03.06-i feljegyzés és ennek nyomán lásd még: MNL XIX-J-1-j TÜK 1953–1964 (Ausztrália) 5A cs. 1959.02.10.-i távirat, illetve 20B cs. 1959.10.10-i távirat)
226 GyÖRK 2013. 212–213.
227 Lásd: A tiszteletbeli konzuli tisztviselők intézményéről szóló 2/1988 (VIII.01.) KÜM rendelet.
228 *Népszava* 1989.06.30. 8. o.
229 MNL XIX-J-1-k Adm 1945–1964 (Ausztrália) 3B cs. 1962.10.24-i átirat
230 MNL XIX-1-k 1974.IV. 7. d. 1974.01.30-i feljegyzés, 1974.02.05-i távirat
231 Lásd: Az egységes külképviseleti hálózat felülvizsgálatával kapcsolatos egyes feladatokról szóló 1095/2009. (VI.16.) kormányhatározat, az egyes külképviseletek nyitásához kapcsolódó feladatokról szóló 1221/2013. (IV.23.) kormányhatározat.
232 Lásd: 1386/2015. (VI. 12.) kormányhatározat

- 233 A térkép a www.theecologist.org/siteimage/scale/800/600/385627.png oldalon (2016.12.21.) található angol nyelvű eredeti alapján készült.
- 234 Mark Twain i. m. 122–123.
- 235 HORTHY 1953. 25.
- 236 www.bigmerino.com.au
- 237 www.tourism.australia.com/aboriginal/aboriginal-culture/permits.aspx (Letöltés: 2017.03.04.)
- 238 Lásd például a Ghan vagy az Overland árait: www.greatsouthernrail.com.au
- 239 DANIELSSON 1967. 36–37.
- 240 TWAIN 1963. 122.
- 241 Lásd még: www.heraldsun.com.au/lifestyle/melbourne/what-happened-to-the-werribee-theme-park-10-grand-ideas-for-melbourne-that-never-got-built/news-story/a45f8d0b4902f1744b-5ce9100af9b77c (Letöltés: 2017.02.07.).
- 242 Az alaprajz a Magyar Központ 1997–2009. című beszámoló, 82. oldalán található alaprajz alapján készült. (A Központtól több fényképet közölt KUNZ 1997. 179–180., TANKA 2009. 375.).
- 243 TWAIN 1963. 88.
- 244 VOJNICH 1908. 296.
- 245 VOJNICH 1908. 318.
- 246 COOK 1962. 304
- 247 https://mno.hu/migr_1834/golf-a-szechenyihegyen-775768 (Letöltés: 2017.07.22.)
- 248 BALÁZS D. 1981. 527.
- 249 www.utikalauz.hu/azsia- ausztralia/feredos_jozsef_szikla-nezoben_ausztralia_kozepen_-_2010 (Letöltés: 2017.01.14.).
- 250 Az angol nyelvű szöveg lelőhelye: <http://www.foundingdocs.gov.au/item-sdid-67.html> (Letöltés: 2016.10.12.)
- 251 Az angol nyelvű szöveg átiratának lelőhelye: http://www.nma.gov.au/engage-learn/schools/classroom-resources/multimedia/interactives/batmania_html_version/transcript_of_the_batman_land_deed (Letöltés: 2016.10.12.)
- 252 Az angol nyelvű szöveg lelőhelye: www.foundingdocs.gov.au/item-did-42.html (Letöltés: 2016.10.12.)
- 253 A szöveg a www.henryparkestenterfield.com/sir-henry-parkes/henry-parkes-tenterfield-oration-1889, 2017.03.03.) oldalon található, E/1 személyben előadhatóvá átdolgozott változata alapján készült. A szöveget átdolgozta Ken Halliday a *Sydney Morning Herald*-ban megjelent tudósítás, illetve a Sir Henry Parkes G.C.M.G., The Federal Government of Australasia, Speeches Delivered on Various Occasions (November, 1889-May, 1890) (Turner and Henderson, Sydney, 1890. 1–6.) kötetben megjelent változat alapján. Az eredeti beszéd elhangzott: Az új-dél-walesi Tenterfieldben, 1889. október 24-én.
- 254 Az angol nyelvű szöveg lelőhelye: <http://parlinfo.aph.gov.au/parlInfo/search/display/display.w3p;db=CHAMBER;id=chamber%2Fhansardr%2F2008-02-13%2F0003;query=Id%3A%22chamber%2Fhansardr%2F2008-02-13%2F0003%22> (Letöltés: 2016.10.12.)
- 255 FEJO Nannára lásd bővebben: <http://www.territorystories.nt.gov.au/handle/10070/218080> (Letöltés: 2016.10.04.)

Rövidítések jegyzéke



ACT	Ausztrál Fővárosi Terület
NSW	Új-Dél-Wales
NT	Északi Terület
QLD	Queensland
SA	Dél-Ausztrália
TAS	Tasmania
VIC	Victoria
WA	Nyugat-Ausztrália
ADL	Adelaide
BRB	Brisbane
CBR	Canberra
DRW	Darwin
HBT	Hobart
MEL	Melbourne
PTH	Perth
SYD	Sydney
CSKKÉK	A császári és királyi külügyministerium évkönyve
KK	Külügyi Közlöny
TCT	Magyarország Tiszti Név- és Címtára
AU	Ausztrália
ÚZ	Új-Zéland
PÚG	Pápua Új-Guinea
MMÉEK	A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye
MNL	Magyar Nemzeti Levéltár
OBTL	Országos Törvény- és Kormánylap
OSZK	Országos Széchényi Könyvtár
PN	Pesti Napló
VÚ	Vasárnapi Újság
BPH	Budapesti Hírlap
BPK	Budapesti Közlöny

Forrás- és irodalomjegyzék



A könyv koncepciójának kialakításánál az MNL Külügyi Levéltár 1945 és 1980 közötti, térségre vonatkozó iratanyagára támaszkodhattam. Az ausztrál archív sajtóanyagok jelentős része (beleértve a hivatalos értesítőket és közlönyöket) elérhető az interneten (<http://trove.nla.gov.au>). A brit közlönyök anyaga a www.thegazette.co.uk oldalon keresztül hozzáférhető. Fontos források találhatóak az Osztrák Állami Levéltárban (az Osztrák–Magyar Monarchia térségbeli konzulátusainak működésére vonatkozóan), illetve az Új-Dél-Walesi Könyvtárban (különösen mikrofilm-szekció).

A szakirodalmi hivatkozások többsége a szövegbe építve megtalálható, egyes esetekben lábjegyzetekbe építve további – eddig elkészült cikkekből kimaradt – hivatkozások is szerepelnek. Az alábbiakban csupán a szövegben rövidítve szereplő címek teljes bibliográfiai adatait adjuk meg. Az internetes hivatkozások – a letöltés időpontjának megjelölésével – a szövegben és a lábjegyzetben találhatóak.

AB. REP. 1837	Report of the Select Committee on aboriginal tribes (British settlements) (London, William Ball-Hatchard & Son, 1837)
ANONYMUS 2015	Anonymus: A Journal of a Voyage round the world (Cambridge, Cambridge University Press, 2015.)
ANTALFFY 1990	Antalffy Tibor: Ausztráliába disszidáltam (Bp., Hunga-Print, 1990.)
ATTWOOD	Attwood, Bain: Possession. Batman's treaty and the matter of history (Melbourne, The Miegunyah Press, 2009.)
AUSTRALIANS 1987	Gilbert, Alan David – Inglis, Kenneth Stanley (szerk.): Australians, a historical dictionary (Netley, Griffin Press, 1987)
BALÁZS 1978	Balázs Dénes: Ausztrália, Óceánia, Antarktisz (Bp., Gondolat, 1978.)
BALÁZS 1981	Balázs Dénes: Ausztrália, Új-Zéland, Óceánia (Bp., Panoráma, 1981.)
BALOGH 1984	Balogh János: Haldokló őserdők nyomában (Bp., RTV-Minerva, 1984.)
BALOGH 2004	Balogh János: Túrkevéstől Óceániáig (Bp., Nemzet Lap- és Könyvkiadó, 2004.)
BARÁTH-GECSÉNYI 2016	Baráth Magdolna–Gecsényi Lajos (szerk.): Főkonzulok, követek és nagykövetek 1945–1990 (Bp., MTA BTK TTI, 2016.)
BATÁR 2005	Batár Zsolt Botond: Kelet-Ausztrália (I.) és Észak-, Nyugat-, Dél-Ausztrália (II.) (Bp., Batár Zsolt Botond, 2005.)

- BORBÁNDI 1996 Borbándi Gyula: Emigráció és Magyarország. Nyugati magyarok a változások éveiben 1985–1995. (Basel-Bp., Európai Magyar Szabadegyetem, 1996.)
- CHALOUPKA 1993 Chaloupka, George: Journey in time (Sydney, Reed New Holland, 1993)
- CHRISTIANSEN 2010 Christiansen, Thomas: Petitions as Social Semiotic. The Struggle of Australian Aboriginal Peoples to Participate in Legal Discourse Relating to Land Rights (www.ulapland.fi/loader.aspx?id=16e4cb2a-502d-4063-a2fb-a29fe8b5f667, 2017.07.30.)
- CHOLNOKY én Cholnoky Jenő: A Föld és élete V. (Bp., Franklin, [1937])
- COOK 1962 Cook, James: Utazások a világ körül (Bp., Gondolat, 1962)
- DANIELSSON 1967 Danielsson, Bengt: Bumeráng expedíció (Bp., Gondolat, 1967.)
- DEZSÉRY 1998 Dezséry András: Szabadítsatok meg az emlékeimtől! (Bp., Hét Krajcár, 1998.)
- DOMANICZKY 2004 Domaniczky Endre: A bólyi Batthyány-uradalom igazgatása és gazdálkodása a neoabszolutizmus korában (Pécs, 2004, kézirat)
- DONNER 1932 Donner Kornél: Egy kivándorló jegyzetei (In: Új Idők 1932.07.03. 17.)
- DONNER 1939 Donner Kornél: Új-Zéland (Bp., Donner Kornél, é.n. [1939])
- EGEDY 2000 Egedy Gergely: Ausztrália története (Bp., Aula, 2000.)
- EXPOLRE AUSTRALIA 2005 Lewis, Craig – Savage, Cathy: Explore Australia (Melbourne, Explore Australia, 2005.)
- FEHÉR-NEMES 1971 Fehér Klára – Nemes László: Hozzál nekem kengurut (Bp., Táncsics-Művelt Nép, 1971.)
- FÖLDI 1801 Földi János: Természeti história A' Linne Systémája szerint. Első tsmó. Az állatok országa (Pozsony, Wéber Simon Péter, 1801.)
- FROST 2012 Frost, Alan: Botany Bay. The real story (Melbourne, Black Inc, 2012.)
- GREEN 1977 Green, Jeremy: Australia's oldest wreck: the historical background and archeological analysis of the wreck of English East India's Company's ship „Trial”, lost off the coast of Western Australia in 1622 (Oxford, British Archeological Reports, 1977)
- GUBÁNYI 1913 Gubányi Károly: Ausztrália (Bp., Lampel, 1913.)
- GYÜRK 2013 Gyürk István: Lépj Tovább! (Bp., Agroinform, 2013)
- HAHNER 2015 Hahner Péter: A legújabb 100 történelmi tévhit (Bp., Animus, 2015.)
- HAUSER é.n. Hauser, Heinrich: Ausztrália ([Bp.], Athenaeum, [1940])
- HÁMORI 1981 Hámori Tibor: Riporterláz (Bp., Sportpropaganda Vállalat, 1981.)
- JANKÓ 1893 Jankó János: Vadona János könyvéről (In: Földrajzi Közlemények 1893. 232–234.)
- KABAY1992 Kabay, John J.: Kabay János magyar feltaláló élete (Tiszavasvári, Alkaloida, 1992.)
- KÁZMÉR é.n. Kázmér Zsigmond: Excellencián innen és túl... (Bp., Minerva, [2002])
- KISCH 1948 Kisch, Egon Erwin: Íme Ausztrália (Bp., Szikra, 1948.)

- KUNZ 1997 Kunz Egon: Magyarok Ausztráliában (Bp., Teleki Alapítvány, 1997.)
- LAKY 1875 Laky Dániel: Ausztráliáról (In: Földrajzi Közlemények 1876. 41–53., 89–106.)
- LUKOVICH–FARKAS–CSONTOS 2001 Lukovich Tamás–Farkas Péter–Csontos János: A mi Ausztráliánk (Bp., Kossuth, 2001.)
- MÁRTON 1927 Márton Béla: Ausztrália (Debrecen–Bp., Csáthy Ferenc, 1927.)
- MORRIS 1980 Morris, Edward Ellis (szerk.): Cassell's Picturesque Australasia (Australia's first century) (Sydney, Child & Henry, 1980 [rövidített, kivonatos változat])
- NAGY 1935 Nagy Iván: Öt világrész magyarsága (Bp., Magyar Szemle Társaság, 1935.)
- NAGY 1976 Nagy Kázmér: Az én Ausztráliám (Bp., Gondolat, 1976.)
- NAGY 1984 Nagy Kázmér: Elveszett alkotmány (Bp., Gondolat, 1984.)
- NÉMETH 2016 Németh Géza: Sör jégkockával (Debrecen, Flaccus, 2016.)
- NG AU 2009 Ausztrália (Debrecen, Geographia, 2009.)
- NUGENT 2005 Nugent, Maria: Botany Bay (Sydney, Allen & Unwin, 2005.)
- PASSUTH 1977 Passuth Krisztina: Orbán Dezső (Bp., Corvina, 1977.)
- PEARSON 2005 Pearson, Michael: Great Southern Land. The maritime exploration of Terra Australis (Canberra, Australian Govt Department of the Environment and Heritage, 2005)
- PHILLIP é.n. Phillip, Arthur: Ausztrália honalapítói (Bp., Franklin, é.n.)
- POLLITZER 1881 Pollitzer Samu: Ausztráliai tanulmányok (In: MMÉEK 1881/4. 316–346.)
- PRESLAND 2010 Presland, Gary: First people (Melbourne, Museum Victoria, 2010.)
- PRISZTER 1998 Priszter Szaniszló: Növényneveink (Bp., Mezőgazda, 1998.)
- PRITZ 2016 Pritz Pál: A relativizálás elfogadhatatlansága (Bp., Nemzetközi Magyar-ságtudományi Társaság, 2016.)
- SEAL 2015 Seal, Graham: The savage shore (Sydney, Allen & Unwin, 2015.)
- SCUTT 2009 Scutt, Craig: The little book of big Aussie Icons (Melbourne, Five Mile Press, 2009.)
- SOMOGYI 1994 Somogyi Sándor: Búcsúbeszéd Balázs Dénes sírjánál (In: Földrajzi Közlemények 1994. 256–258.)
- SZABÓ 1929 Szabó János: Amerikából Ausztráliába (In: Katolikus Szemle 1929/6. 540–552., 1929/7. 657–666., 1929/8. 722–745.)
- SZÁNTÓ 1970 Magyarok a nagyvilágban ((Bp., Kossuth, 1970.)
- SZÁNTÓ 2001 Tengerentúli magyarok (Bp., Akadémiai, 2001.)
- SZÁNTÓ 2006 Életutam hét rendszerváltáson át (Bloomington, Indiana University, 2006.)
- SZÉKELY 1996 Székely András: Cholnoky Jenő életműve (1870–1950) (In: Földrajzi Közlemények 1996. 49–67.)

SZILÁDY 1937	Szilády Zoltán: Henrich Viktor–Sz. Weress Jolán: Ausztrália közelről (In: Protestáns Szemle 1937/2. 85.)
SZIRTES 1911	Szirtes Artúr: Képek az ausztráliai munkásdemokráciákból (A Commonwealth) (In: Huszadik Század 1911/2. 337–345.)
SZ. WERESS 1936	Sz. Weress Jolán: Ausztrália közelről – Henrich Viktor levelei alapján (Bp., Centrum, 1936.)
TANKA 2009	Tanka László: Magyarok a Nagyvilágban (Bp., Médiamix, 2009.)
TWAIN 1963	Twain, Mark: Utazás az Egyenlítő körül (Bp., Gondolat, 1963)
ÚTMUTATÓ 1956	[Munkaközösség]: Ausztrália, Új-Zéland (Bp., Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1956.)
VADONA 1893	Vadona János: Az öt világrészből (Bp., Hornyánszky, 1893.)
VAJTA 2017	Vajta Gábor: Idelent. Ausztrália egy bevándorolt szemszögéből (Bp., Noran Libro, 2017.)
VÁRDY 2000	Várdy S. Béla: Magyarok az Újvilágban (Bp., Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, 2000.)
VÁRKONYI 1972	Várkonyi Nándor: Szíriat oszlopai (Bp., Magvető, 1972.)
VÁSZOLYI 2003	Vászolyi Erik: Ausztrália bennszülött nyelvei (Bp., L'Harmattan, 2003.)
WACHTEL 1987	Wachtel Tihamér: Mészáros (Bp., Corvina, 1987.)
4WD ATLAS	Bentley, Vera et al: Australia Road & 4WD Atlas (Kína, Hema Atlas, 2012 ¹⁰⁾)

Felhasznált és hivatkozott ausztrál jogi normák és jogszabályok mutatója

- Aboriginal Land Fund Act 1974 (Cht)
- Aboriginal Land Rights Act 1976 (Cht)
- Aboriginal Protection Act 1869 (Vic)
- Age Discrimination Act 2004 (Cth)
- Aliens Registration Act 1920 (Cht)
- Australian Capital Territory (Self-Government) Act 1988 (Cth)
- Australia Act (UK & Cth)
- Australian Colonies Government Act (UK)
- Australian Courts Act (GB)
- Australian Constitution Act
- Bourke-nyilatkozat (1835)
- Charter of Justice (I., II., III.)
- Commonwealth of Australia Constitution Act 1900 (UK)
- Constitution Act 1855 (Tas)
- Constitution Act 1856 (SA)
- Constitution Act 1867 (Qld)
- Constitution Act 1890 (UK)
- Constitution Act 1895 (SA)

- Constitution Act Amendment Act 1922 (Qld)
- Constitution Act (UK)
- Disability Discrimination Act 1992 (Cth)
- Human Rights Act 2004 (ACT)
- Human Rights (Parliamentary Scrutiny) Act 2011 (Cth)
- Jervis Bay Territory Acceptance Act 1915 (Cth)
- Letters Patent establishing the Province of South Australia 19 February 1836 (UK)
- Letters Patent erecting Colony of Queensland 6 June 1859 (UK)
- Letters Patent altering the western boundary of Queensland 1862 (UK)
- Nationality and Citizenship Act (1948)
- Native Title Act 1993 (and amendments)
- New South Wales Act
- New South Wales Courts Act (GB)
- New South Wales Constitution Act (UK)
- Norfolk Island Act 1979
- Northern Territory (Self-Government) Act 1978 (Cth)
- Order-in-Council separating Van Diemen's Land from New South Wales 14 June 1825 (UK)
- Order-in-Council changing name to Tasmania 21 July 1855 (UK)
- Ordinance enabling transportation of convicts to Western Australia 29 December 1849 (WA)
- Royal Style and Titles Act (Cth)
- Seat of Government Act 1908 (Cth)
- Seat of Government Surrender Act 1909 (NSW)
- Sex Discrimination Act 1984 (Cth)
- South Australia Act 1834 (UK)
- South Australia Act 1842 (UK)
- Victoria Constitution Act 1855 (UK)

Személynevek mutatója



- Abeles, Peter Emil Herbert (Ábel Péter) 329
Abbot, Tony 263, 296
Adelaide, Szász-Meiningeni 52
Albrecht, Friedrich Wilhelm 243
Alföldi András 78
Antal Ferenc 321, 355
Antalfy Tibor 62
Árok Ferenc (Arok, Frank) 331
- Balázs Dénes 5, 17, 19–21, 62, 63, 118, 169, 184, 284, 468
Bali, Stephen 328
Balogh Ernő 64
Balogh Suzanne 332
Banks, Joseph 30, 58, 59, 169, 271–273
Barak, William 223, 232, 247, 249, 254
Barcza György 326, 327
Barton, Edmund 57, 294, 441
Bartucz Lajos 223
Bass, George 33, 34
Batár Zsolt Botond 64
Batman, John 51, 52, 232, 233, 285, 423, 498, 499
Batthyány Fülöp 107
Baudin, Nicolas Thomas 34, 275
Bárány Antal 65
Bárány Márta 18
Benko, Gregory Laurie (Benko, Greg) 331
Bennelong 231, 251
Bernhardt Béla 322
Bélteky Róbert 332
Bényi József 354
Bigge, John Thomas 280
Billibellary 247, 249, 254
- Binyon, Robert Laurence 173
Black, Tom Campbell 43
Blair, Harold 252
Blaxland, Gregory 36, 126, 282
Blight, Anna Maria 272
Bligh, William 33, 272, 273, 276
Boldog Özséb 444
Bonner, Neville Thomas 252
Bonney, Frederic 242
Borlai Tibor 354
Bornemissza György (Bornemissza, George) 211, 212
Boissieu, Joseph Hugues 58
Bougainville, Louis Antoine 30
Bourke, Richard 52, 233–235, 262, 491, 500
Breglec Árpád 322
Brisbane, Thomas 52
Brookes, John 30
Broome, Richard 247
Brown, Robert 58
Bruijn, Cornelis 58
Bruni d'Entrecasteaux, Antoine Raymond Joseph 33
Buckley, William 233
Bunce, Daniel 236
Bungarie 498, 499
Burke, Robert O'Hara 39, 40, 431
Burney, Linda Jean 253
Byrnes, Thomas Joseph 502
Byron, George Gordon 380
Byron, John 380
- Caley, George 58
Carstenszoon, Jan 28

- Chaloupka, George Jiri 188
 Cholnoky Jenő 31, 42, 60, 61
 Clemens, Samuel Langhorne, lásd Twain, Mark
 Colson, Edmund Albert (Ted) 40
 Cook, James 15, 26, 27, 29–34, 36, 54, 58, 59, 62, 82, 85, 149, 169, 230–232, 234, 235, 239, 247, 248, 271–274, 277, 286, 288, 383, 384, 410, 415, 429, 450, 495
 Cooloolock 498, 499
 Cooper, William 254–256, 259
 Cox, John Henry 33
 Cunningham, Allan 37
 Cunningham, Phillip 275

 Csaba Gábor 352
 Csaroday testvérek 359
 Csiha Kálmán 309
 Csík Tibor 326

 Daintree, Richard 157, 242
 Dalwood, Albert Edwin 346
 Dampier, William 30, 58, 231
 Dan, Claire (Dán Klára) 329
 Darwin, Charles Robert 53
 Deák Zoltán 18
 Decsi Sámuel 26, 59
 Defries, Colin 43
 Derera Miklós 15, 125
 Dettre, Andrew (Dettre András) 332
 Dezséry Andrew (Dezséry András) 65
 Déry Gusztáv 348
 Dickson, James Robert 502
 Diemen, Antonio 29
 Domonkos Béla 332
 Donner Kornél 62
 Doszpot, Steve 328
 Drehnen, Otto 344
 Duguid, Charles 243
 Dunlop, Eliza Hamilton 242
 Dunlop, James 52

 Earl Hopetoun, lásd Hope, John Adrian Louis
 Earl Grey, lásd Grey, Henry George
 Edwards, James Bevan 501
 Egedy Gergely 64, 238
 Ellicott, Robert James 65
 Erzsébet, II. 149, 177, 252, 277, 293, 411
 Evans, Henry James (Harry) 114
 Evans, George William 37
 Eyre, Edward John 39, 44

 Fabinyi Andor 329
 Fadgyas László 331
 Fehér Klára 62
 Ferdinandy László 354
 Feredős József 483
 Ferguson, William 254, 256
 Flinders, Matthew 26, 33–35, 54, 58
 Flinders Petrie, William Matthew 33
 Fodor Lajos 352
 Forgács István (Forgas, Steve) 330
 Forrest, John 40
 Forró Ferenc 321
 Földi János 195, 206, 219
 Földvály Gábor Zoltán 329
 Franklin, John 33, 469
 Freyesleben, Ferdinand 345
 Friedman Izsák (Friedman, Isaac) 135, 136, 315, 316, 379, 470
 Frydenberg, Josh 329

 Galaup, Jean François 33, 275
 Gallus Sándor (Gallus, Alex) 15, 78, 79, 229
 Gáspár Ferenc 61, 67
 Gerritszoon, Hessel 28
 Gilbert, Edward 249
 Giles, Adam Graham 253
 Giles, William Ernest Powell 40
 Goolagong, Evonne Fay 253
 Graepel, Harry Hugó 18
 Graf, Erwin 329
 Greenway, Francis 381, 441

Gregory, Augustus Charles 39
Greiner, Nick (Greiner, Miklós) 16, 328
Grey, Henry George 40, 235, 236, 242
Griffin, Walter Burley 92, 411
Gruber Attila 352
Gruber László 64
Gubányi Károly 5, 15, 21, 60, 61, 80, 95,
97, 124, 197, 330
Gumm, James 499

György, I. 500
György, V. 64, 292, 327, 414
György, VI. 254
Gyürk István 64, 352

Habsburg-Toscanai Lajos Szalvátor 350
Haigh, Alfred Ernest 456
Halász András 350
Hampden, John 283
Harding, Matthew 174, 213
Harris, William 256
Harsányi János 130
Hartog, Dirk 28
Hauser, Heinrich 296
Haynau, Julius Jacob 278
Hámori Tibor 62
Henrich Viktor 23, 61, 66
Hindmarsh, John 235
Hobart, Robert 52
Hódi László (Hody, Les) 65, 331
Hoenning-O'Carrol, Otto 345
Holt, Harold Edward 259, 434
Hope, John Adrian Louis 373
Horthy Miklós 373
Houdini, Harry 43
Hovell, William 37
Howard, John Winston 296, 328, 507
Hume, Hamilton 37, 38, 46, 52
Hunfalvy János 60
Hunter, John 273

Illich Lajos 350
Ipper Pál 352

Isaacs, Isaac 293
Ivory, Frank 252
Jagajaga 498–499
James, Thomas Shadrach 249
Janszoon, Willem 26–28, 36
János, I. (Földnélküli) 283
Jechlitschka, Heinrich 345
Jerome, Jerry 252
Johnson, Joe 252
Johnston, George 276

Kabay János 15, 125, 473
Kaszab Judit (Cassab, Judy) 329, 333
Káldor Zsuzsanna 329
Károly, walesi herceg 293, 382
Kázmér Zsigmond 64, 65, 335, 349–352
Kelen István 66, 331
Kemény Péter 322
Kempf József 60
King, Elisabeth 273
King, Philip Gidley 273
King, Phillip Parker 35
King, Stephen 125
Kingsford Smith, Charles Edward 43
Kinnear, Robert 252
Kisch, Egon Erwin 296
Kodály Zoltán 335, 336
Koowarta, John Pampeya 262, 263
Korbacsics Pál 312, 350
Kosciuszkó, Tadeusz 73
Kossuth Lajos 127, 278
Kós Károly 184
Kósa Géza Attila 322
Kovács László 331
Kovács Lőrinc 354
Kubassek János 18
Kummerer Rudolf 342, 345
Kunz Egon 5, 21, 64, 66, 67, 126, 242,
307, 308, 309, 517

Lakatos Géza 326, 336
Laky Dániel 60, 197, 223, 230, 236, 237,
239, 240, 244

- Lamb, William 52
 La Martinière, lásd Joseph Hugues Boissieu
 La Pérouse, lásd Galaup, Jean François
 La Tour, lásd Leschenault, Jean-Baptiste
 Louis Claude Théodore
 La Trobe, Charles Joseph 423, 426, 427,
 430
 Lawson, Henry Archibald Hertzberg 171
 Lawson, William 36, 282
 Le, Hieu Van 279
 Leichhardt, Ludwig 39
 Leschenault, Jean-Baptiste Louis Claude
 Théodore 58
 Leviny Ernő 15, 16, 67, 108, 327
 Léderer András (Lederer, Andrew) 329
 Lhotsky, John 242
 Light, William 284, 453, 456
 Lindsay, David 40
 Lingjari, Vincent 260
 Litavsky, Zdenko 115, 309, 313, 318, 347
 Lockyer, Edmund 284
 Lomnici András (Lomnici, Andy) 93, 382
 Lord Melbourne, lásd Lamb, William
 Lord Hobart, lásd Hobart, Robert
 Lord Sydney, lásd Townshend, Thomas
 Lord Palmerston, lásd Temple, Henry John
 Love, James Robert Beattie 243
 Lowy, Frank 65
 Lustig, Theodore Henry (Lustig, Ted) 353,
 354
 Lyons, Stanley Joseph 473
- Mabo, Edward Koiki 234, 255, 262–264
 Mackay, Donald George 40
 MacArthur, Douglas 297, 330
 Macarthur, John 276, 277, 443
 MacKenzie, William Colin 249
 Macquaire, Lachlan 26, 231, 381
 Madigan, Cecil Thomas 43
 Makutz Béla 381
 Mann, Thomas 237
 Marcard, Fritz 344
 Matra, James Mario 271
- Matuska Miklós 348
 Maygar, Leslie Cecil 336
 Maynard, Charles Frederick 255
 Márton Béla 61
 Mártonffy Sándor 331
 McCrae, John 173
 McEwen, John 350
 McIntyre, Greg 263
 McMahon, Frank (McMahon, Feri) 334
 Mednyánszky Cézár 278
 Mednyánszky Ede 278
 Mednyánszky László 278
 Mednyánszky László (festőművész) 278
 Meehan, James 37
 Mensáros Andrew (Mensáros, Andor) 16,
 328, 334
 Mensáros László 328
 Menyhárt József 50, 348
 Menzies, Robert Gordon 279, 292, 411
 Meyer, Karl Ludwig 344
 Meyer, Otto 345
 Mészáros Andor (Mészáros, Andrew) 34,
 64, 204, 205, 327, 379
 Mészáros, Michael 379
 Miles, John Campbell 115
 Mindszenty József 17, 333, 334, 347, 441
 Mitchell, Thomas Livingstone 39, 40
 Mokare 249
 Molnár György 354
 Molnár István 352
 Molnár János 26
 Moore, George Fletcher 236
 Moowhip 498, 499
 Morgans, Alfred Edward 344
 Murray, George 52
 Murray, Les (Ürge, László) 332
 Müller, Ferdinand Jacob Heinrich 58, 149,
 164
- Nagy Imre 66
 Nagy Kázmér 5, 62, 308, 313
 Namatjira, Albert 156, 252, 484
 Napóleon, I. Bonaparte 34

- Nemes László 57, 62
Nicholls, Douglas Ralph 252, 253, 255, 425
Nuyts, Peter 28–30, 33
- Orbán Dezső (Orban, Des) 64, 329
Orton, Joseph Rennard 242
Oxley, John 37, 447
- Parkes, Henry 45, 139, 277, 280, 289, 441, 502
Passuth Krisztina 64
Paterson, Andrew Barton (Paterson, Banjo) 294
Pekli Mária 332
Pelsart, Francisco 58
Pereira, Hieronymous Salvator Lopez lásd Rasp, Charles
Peris, Nova Maree 253
Pénzes János 62
Phillip, Arthur 32, 33, 54, 107, 231, 242, 272–276, 278, 281, 283, 438
Pikler Róbert 329
Pinschof, Karl Ludwig 292, 344, 355
Pollack, Henry 329
Pollitzer Sámuel 60
Pongrácz sándor (Pongrass, Alex) 330
Pordány László 352
Preiss, Johann August Ludwig 59
Priszter Szaniszló 178, 219
Probáld Ferenc 64
Pulszky Károly 326
Puskás Ferenc 332, 333
Rab Erzsébet 329
Radó Ervin 16, 327
Rankin, Archibald Aloysius 344
Rasp, Charles 113
Rochlitz Béla 42, 60, 242
Rocky György 329
Rozsnyói Sándor 331
Róheim Géza 61
Rózsa Sándor 278, 383
Rose, Lionel Edmund 249, 252
Rowland, John Russell 350
- Rudd, Kevin Michael 111, 251, 258, 272, 301, 504, 512
Rümker, Carl Ludwig Christian 52
- Sárközi György 279
Scheidel, August 345
Schürmann, Clamor Wilhelm 236
Schneemann, Rudolph 316, 350
Scott, Charles William Anderson 43
Seregi László 335
Sieber, Franz Wilhelm 59
Sikó Anna 352
Smith, Fanny Cochrane 243
Smith, Keith 43
Smith, Ross 43
Sobocinski, Jerzy 73
Solymossy Kálmán 329
Somlyai, Alexander Michael 328
Southwell, Daniel 236
Spence, Catherine Helen 299
Spencer, Charles 495
Spencer, Diana Frances 382
Sprigg, Reginald Claude 185
Steiner Lajos 331
Stephens, James Brunton 503
Stephens, Philip 497
Stébel Éva 64
Stirling, James 284, 285
Stöving, Georg 355
Strasser Pál 330
Strehlow, Carl Friedrich Theodor 243
Strutt, William 279
Strzelecki, Paweł Edmund 73
Stuart, John McDouall 39, 40, 139, 506
Sturt, Charles Napier 38, 52, 113
Summers, Charles 40
- Szabados Miklós 331
Szabó János 62
Szarka Károly 352
Szántó Imre 331
Szántó Miklós 64
Szekeres Eszter (Szekeres, Esther) 329

- Szekeres György (Szekeres, George) 329
 Szemes Piroska 62
 Szent György 414
 Szent-Ivány József 211
 Szilvássy Apollónia 126
 Szirtes Artúr 61
 Szőke Sándor 331

 Tamás Antal 126
 Tamás János 126
 Taplin, George 243, 247
 Tasman, Abel 25, 29, 30, 33, 496
 Teichelmann, Christian Gottlieb 236
 Temple, Henry John 52
 Than Mór 279
 Thonemann, Emil 342, 355
 Thonemann, Ludwig 342, 355
 Throsby, Charles 37
 Tompa Mihály 60, 104
 Torres, Luis Váez 27
 Townshend, Thomas 52
 Townshend, Charles 495
 Tóth Katalin 354
 Törk István 329
 Török János 26
 Treuer Adolf 342, 344
 Trgo Imre 66
 Trudinger, Robert 243
 Tudawali, Robert 252
 Tudor Rudolf 329, 330
 Turnbull, Malcolm Bligh 272
 Twain, Mark 282, 372, 388, 424, 437

 Unaipon, David (Ngunaitponi, David) 247, 248
 Uranovicz Imre 352
 Utzon, Jorn Oberg 440
 Újlaki György 350

 Üрге, Andrew (Üрге, András) 331

 Vadona János 60, 197
 Vancouver, George 284
 Varga György 352
 Varga Sándor 350
 Varga Zoltán 321
 Várkonyi Nándor 188
 Vászolyi Erik (Vasse, Eric) 64, 236, 238, 271, 329
 Veszprémi Patrick 332
 Vékey Pál 126
 Vékey Zsigmond 15, 60, 126, 127
 Vilmos, IV. 52, 284
 Viktória, I. 226, 254, 290, 293, 423, 433
 Világos István 354
 Vlamingh, Willem 58, 196, 204
 Vojnich Oszkár 61, 330, 440, 443
 Vörös Jason 332

 Wachtel Tihamér 64
 Wakefield, Edward Gibbon 284
 Walsh, David Dominic 468
 Wareham, Edward Bull 344
 Wellesley, Arthur 52
 Wellington herceg, lásd Wellesley, Arthur
 Wentworth, William Charles 36, 282
 Whitlam, Edward Gough 255, 259, 260
 Wickham, John Clements 35, 53
 Wild, Joseph 37
 Wills, William John 39, 40, 431, 491
 Wilson, John 36
 Wonga, Simon 247, 254
 Wragge, Clement Lindley 100
 Wurm, Stephen Adolphe (Wurm, István Adolf) 329
 Wytfliet, Cornelius 27

 Zrumeckzy Dezső 184

 Zsigmondy Vilmos 94, 95

Földrajzi nevek mutatója



- Acton-félsziget 174
Adaminaby 93, 382, 422
Adelaide 15, 34, 38, 39, 43, 44, 49, 51, 55–57, 60, 79, 82, 83, 105, 113, 124, 137, 139, 143, 149, 162–165, 171, 177, 184, 187, 199, 202, 225, 226, 284, 308, 312, 313, 317–319, 322, 324, 325, 326, 336, 342–345, 353, 354, 372, 375–379, 382, 384, 389, 394, 395, 400, 423, 426, 438, 447, 453–459, 461, 477–479, 484, 491, 515
Adelaide folyó 209, 479
Adventure Bay (Adventure-öböl) 33
Aggteleki-barlang 83
Aireys Inlet 380, 381
Albany 39, 48, 54, 84, 201, 249, 284, 297, 378, 384, 461–463, 465, 490
Albert-tó (Lake Albert) 90
Albury 105, 388
Alcoota 186
Alexandrina-tó (Lake Alexandrina) 79, 90
Alice Springs 40, 78, 156, 184, 206, 246, 252, 378, 389, 392, 395, 400, 478, 480, 481, 484, 485, 490, 492, 506
Alpokalja 88
Amerikai Egyesült Államok lásd USA
Amszterdam 28
Anakie 120
Andamooka 120
Anglia 30, 33, 34, 42, 54, 62, 108, 231, 251, 252, 271, 281, 284, 289, 496, 497, 501
Anna Creek birtok (Anna Creek Station) 123, 124
Antarktis 74, 75, 83, 86, 121, 152
Apsley folyó 37
Arizóna állam (USA) 93
Argyle-tó 92, 93
Armada (Perth) 162
Armidale (Melbourne) 321, 326
Arnhem-föld 28, 35, 77, 189
Artois grófság (Franciaország) 94
Ashmore- és Cartier-sziget 83
Augusta 201, 463, 465
Auschwitz 125
Ausztrál Alpok 48, 73, 81, 86, 90, 92, 150, 167, 168, 213, 382, 397, 418, 419, 421
Ausztrál Antarktiszi Terület 74, 83, 121, 202
Ausztrál Fővárosi Terület (Australian Capital Territory)
Ausztria-Magyarország lásd Osztrák–Magyar Monarchia
Atherton-táblavidék 89, 90, 154, 188
Atlanta (USA) 253
Ázsia 25, 27, 57, 74, 109, 120, 126, 132, 133, 142, 164, 165, 214, 218, 228, 297, 359, 362, 363, 439, 448, 454, 484
Baja 42
Bajkál-tó 96
Bajorország 342
Baktérió 87
Balaclava 320, 321, 427
Balaton 96, 483
Bald Rock 487, 488
Ballarat 48, 57, 109, 142, 150, 282, 378, 388, 392, 431, 433
Banks-csúcs 58

- Barossa-völgy (Barossa Valley) 127, 456, 460
 Barrine-tó (Lake Barrine) 85, 89, 90, 153
 Bars vármegye 278
 Bass-szoros 33, 71, 81, 117
 Batchelor 392
 Batávia 28, 29
 Batemans-öböl (Batemans Bay) 420, 422
 Bathurst 37, 48, 57, 150, 443
 Tüzek öble (Bay of Fires) 45, 380, 472
 Bács-Kiskun megye 91
 Beckó 278
 Beechworth 133, 242, 375
 Bega 419, 422
 Belair Nemzeti Park 177
 Bellenden Kerr 88
 Ben Boyd Nemzeti Park 419, 444
 Bendigo (Sandringham) 48, 57, 127, 135, 139, 142, 315, 373, 377, 388, 392, 431, 433
 Ben Lomond 468, 473
 Berrima 444
 Bécs 341, 345, 353, 371
 Birrigai 412
 Blue Mountains Nemzeti Park 177, 387, 389, 443, 445, 490
 Blundell-villa (Blundell Cottage) 55, 411
 Boddington 113, 114
 Bondi Beach 136, 441
 Bonegilla 316, 336, 378
 Booderee Nemzeti Park 149, 170, 389, 418, 421
 Bor 125
 Boroondara 316
 Boston-öböl 71
 Botany-öböl (Botany Bay) 32, 33, 231, 272, 274, 275, 387
 Bourke 46, 80, 95, 133, 135
 Bowen 115
 Bóly 107
 Braidwood 420
 Bright 150, 434, 435
 Brighton 456
 Brisbane 15, 26, 37, 39, 43, 46, 48, 49, 51, 52, 45–56, 81, 82, 88, 90, 98, 100, 104, 105, 115, 124, 130–132, 137, 138, 140, 142–144, 149, 158, 160, 184, 201, 216, 218, 289, 312–314, 322, 324, 325, 327, 331, 343, 344, 353, 375, 378, 380, 384, 387, 389, 392, 395, 398, 400, 423, 438, 439, 444, 447–451, 453, 461, 467, 477, 487, 502, 515
 Brisbane folyó 90, 447
 Broken Hill 57, 67, 94, 102, 113–115, 393, 434, 444, 491
 Broken folyó 158, 198
 Broome 50, 100, 120, 208, 247, 381, 492
 Browse-medence 117
 Bruny-sziget (Bruny Island) 33, 54, 81, 201, 381, 470, 471, 475
 Budapest 74, 78, 83, 125, 127, 143, 153, 193, 308, 309, 328, 347, 350, 354, 358, 369, 370, 377, 454, 458
 Bunbury 92
 Bungle Bungle Ranges 35, 229
 Burdekin folyó 90
 Burley Griffin-tó (Lake Burley Griffin) 38, 92, 149, 410, 411, 415
 Burnett folyó 99
 Burra 114, 377
 Burringurrah (település) 99
 Burringurrah lásd Mt Augustus
 Burrowa-Mt Pine Nemzeti Park 488
 Busselton 463, 465
 Büdszentmihály 125
 Byron Bay (település) 444, 445, 487
 Byron-fok (Cape Byron) 71, 380, 381
 Byron-öböl (Byron Bay) 201
 Cairns 30, 71, 80, 81, 88, 120, 129, 157, 160, 184, 201, 208, 224, 312, 314, 385, 389, 450, 491
 Camden Park 126
 Cameron Corner 156
 Canberra 21, 26, 30, 37, 38, 44, 46, 51, 55, 56, 58, 59, 61, 65, 73, 74, 83, 84,

- 88, 90–93, 103–105, 128, 130, 138, 143, 144, 149, 150, 152, 156, 161, 162, 173, 174, 184, 187, 194, 202, 204, 206, 207, 210, 213, 229, 252, 260, 292, 312, 313, 321, 325, 343, 345, 348, 351–353, 356–358, 375, 377–380, 382, 386, 389, 395, 397, 402, 406, 409–423, 426, 438, 439, 444, 447, 448, 453, 454, 461, 488, 507
- Canowindra 186
- Cape Le Grand Nemzeti Park 464, 465
- Carlton 49, 300, 315, 326, 427, 429, 431
- Carnarvon 84
- Carpentaria-öböl 28, 71, 79, 450
- Carstens Píramis 74
- Castlemaine 108, 431, 433
- Casuarina Beach 480
- Cataract Gorge 473, 474
- Ceduna 29, 392
- Central Highlands (Központi Felföld) 168
- Cervantes 462, 463
- Charlotte-szoros (Charlotte Pass) 86, 419
- Charters Towers 110, 451
- Chiltern 127
- Chiltern-Mt Pilot Nemzeti Park 189, 488
- Christies Beach 456
- Chudleigh 378, 379
- Clare-völgy 127
- Clifton-tó (Lake Clifton) 72, 463
- Cloncurry 86, 87, 114, 141, 167
- Cobar 112, 114, 115, 395, 402, 439
- Cocoparra Nemzeti Park 176, 439
- Cocos Islands (Kókusz-szigetek) 83
- Coles Bay 472
- College Park 322, 456
- Collie (WA) 116
- Concord 283
- Cooper Pedy 120, 124, 312, 378, 393, 458, 460
- Coogee Beach 441
- Cooktown 30, 32, 157, 274, 383, 392
- Coolgardie 49, 57, 94, 113, 377, 395
- Cooma 93, 110, 419, 422
- Coonawarra-régió 127, 434, 459
- Cooper folyó 91
- Cooper-medence 91, 117, 122
- Coorong-vidék 90, 92, 459
- Coorong Nemzeti Park 457, 460
- Coranderk 246, 247, 249, 254
- Cottesloe Beach 463
- Cradle Mountain 177, 475
- Cradle Mountain-Lake St Clair Nemzeti Park 473
- Croamhurst 98
- Cummeragunja 247, 249, 254, 256, 260
- Curtis-sziget 117
- Csehszlovákia 347
- Csendes-óceán 28, 31, 82, 83, 101, 128, Csendes-óceáni tűzgyűrű 84, 101
- Dalhousie Springs 95
- Dampier (település) 140
- Dandenong Ranges 387
- Darling folyó 38, 79, 80, 89, 90, 92, 95, 98, 163, 282, 444
- Darling Harbour 31, 427, 442
- Darlington-dombvidék 37
- Darwin (Palmerston) 39, 43, 44, 50–53, 55, 56, 88, 99, 100, 105, 117, 120, 149, 160, 184, 279, 285, 297, 375, 378, 384, 385, 389, 392, 395, 400, 423, 426, 438, 447, 453, 461, 477–485, 506
- Davenport 125
- Deakin 351–353, 414
- Deloraine 44, 473
- Dean Park 443
- Death Valley (Halál-völgy) 86
- Deloraine 44, 473
- Derby 163, 163
- Derwent folyó 90, 386
- Dél-Afrika 83, 136, 262
- Dél-Amerika 29, 72, 310, 315
- Dél-Korea 109, 114, 131
- Diamantina folyó 79, 91
- Diemen-föld 26, 29, 199, 287, 423, 467, 498

- Dirk Hartog-sziget 28, 82
 d'Entrecasteaux Nemzeti Park 33, 463
 Dubbo 57, 117, 184, 256, 384, 395, 443, 445
 Dunakanyar 482
 Durras-tó 420

 Eacham-tó 85, 90
 Echuca 400, 434, 435
 Eddystone Point 380, 381, 472
 Eden 201, 413, 419, 444, 515
 Ediacara-dombság 185
 Edithburg 459
 Eendracht-föld 26, 28
 Eildon-tó 92, 164
 Egyenlítő 74
 Eldorado 108
 Elsey Nemzeti Park 485
 Elsternwick 136, 318
 Emerald 120
 Encounter-öböl 71, 79
 Escape Cliffs 285
 Esperance 209, 462–465
 Essendon 43
 Érd 31, 184
 Észak-Ausztrália 27, 74, 285, 354
 Északnyugati átjáró 33
 Északnyugati-self (Northwest Shelf) 117
 Észak-Queensland 27, 28, 88, 133, 157, 196, 216, 448
 Észak-Queenslandi Karsztvidék 83
 Északi Terület 28, 39, 44, 51, 53, 90, 92, 99, 112–118, 123, 128, 140, 156, 159, 188, 204, 208, 253, 258, 260, 264, 268, 278, 283, 285, 343, 372, 389, 392, 395, 396, 426, 478, 480, 481, 485, 506, 507, 509
 Európa 32, 33, 41, 42, 58, 72, 74–76, 109, 113, 120, 133, 192, 198, 228, 243, 275, 282, 297, 303, 307, 314, 331, 350, 354, 362, 363, 371, 372, 375, 396, 403, 409, 411, 413, 448, 454, 462, 468, 478
 Exmouth 28, 82, 87, 100, 213, 216, 463
 Eucumbene-tó 92
 Eungella Nemzeti Park 158, 198, 450, 451
 Eyre-félsziget 456, 460
 Eyre-medence 79
 Eyre-tó (Kati Thanda) 78, 79, 90–92, 98, 103, 104, 167, 394, 455

 Fátlan-síkság lásd Nullarbor-síkság
 Fekete-hegy (Black Mountain) 149, 410
 Fidzsi 29, 290
 Fingal-völgy 116
 Finke folyó 79, 91
 Fitzgerald Nemzeti Park 464
 Fitzroy (Melbourne) 49, 54, 429
 Fitzroy folyó 30, 90
 Fleurieu-félsziget 456, 457
 Flinders Chase Nemzeti Park 117
 Flinders-hegység (Flinders Ranges) 34, 78, 185, 454, 457, 490
 Flinders-sziget 81, 254
 Fokváros 272
 Fort Dundas (Dundas erőd) 285
 Fort Nepean (Nepean erőd) 434
 Fort Victoria (Viktória erőd) 285
 Fort Wellington (Wellington erőd) 282
 Fraser-sziget 82, 218, 398, 449, 451
 Frederick Town 54
 Freemantle 54, 140, 344, 378, 384, 462, 463
 French Island 34, 387
 Freycinet Nemzeti Park 472, 475

 Galilee-medence 115
 Gallipoli-félsziget 173
 Gascoyne folyó 90
 Gascoyne Junction 73, 98
 Geelong 37, 54, 55, 57, 293, 312, 320, 334, 498, 515
 Geeveston 470, 471, 475
 Gemfield (régio) 120
 George-tó (Lake George, Weereewa) 37, 91, 92, 103, 122, 128, 331

- George Town 51
Georges folyó 387
Georgina folyó 79
Gibraltar-vízesés (Gibraltar Falls) 417
Gibson-sivatag 77
Gippsland (régio) 116
Gippsland-tóvidék 92
Gladstone 117
Glasshouse Mountains (Üveghuta-hegység) 84, 85, 374, 450, 451
Glebe (Sydney) 49
Glendenning 311, 324, 325, 443, 515
Glenelg 162, 163, 235, 453, 456
Glenrowan 383
Goldfields (régio) 94, 110, 113, 463, 465
Gordon folyó 90, 154, 473
Gordon-tó 92, 93
Gordon-Pedder-tórendszer 92
Goulburn 105, 382, 506
Görömbölytapolca 86
Grampians (Gariwerd) 39, 80, 81, 87, 105, 156, 240, 373, 425, 431, 435, 490
Graz 78
Grandchester 44
Great Otway Nemzeti Park 159, 162, 431, 433, 435, 491
Griffith 439
Grote Eylandt (Nagy-sziget) 118
Grönland 75
Guildford 462
Gundagai 90, 103, 421, 422
Gunns Plains-barlangok 84

Hahndorf 57
Halls Gap 433, 490
Hamelin Pool 463
Hamersley-hegység 115
Hastings 118
Hastings-barlang 84
Havas-hegység (Snowy Mountains) 93
Hawkesbury folyó 44, 49, 51, 443
Hay 124, 138, 156, 378, 395, 444
Három Nővér Szikla (Three Sisters) 490

Head of Bight 201, 458
Healesville 164, 184, 238, 246, 249, 425, 434, 435
Heard-sziget 74, 83, 85
Helena folyó 94
Henbury-kráter 188, 237, 484
Henley Beach 456
Hermannsburg 91, 243, 484
Hervey-öböl (Hervey Bay) 201, 382, 449, 451
Himalája 78
Hobart (Hobart Town) 46, 48, 51, 52, 54, 56, 105, 135, 143, 149, 162, 189, 212, 233, 276, 283, 288, 313, 315, 372, 375–379, 384, 386, 389, 395, 423, 438, 439, 447, 467–475, 491
Hoover-gát 93
Hortobágy 177
Houtman Abrolhos-szigetek 82
Hughenden 186
Hunter-völgy 127
Huon folyó 154, 162, 471, 491

Ida Bay 470
Illawara-part 162
Illawara-tó 92
India 124, 131, 229
Indiai-óceán 28, 83, 85, 101, 462, 463
Indonézia 74, 81, 160, 195, 196, 351
Indonéz-szigetvilág 27, 101, 204, 296
Injune 373
Innamincka 491
Innes Nemzeti Park 459
Ipswich 44, 54
Iramoo 498

Jabiru 395, 482
Jack Hills 72
Jackson (QLD) 117
Jakarta 351, 352
Japán 82, 101, 108, 109, 114, 116, 297
Jávorkút 88
Jennings 45, 286

- Jenolan-barlangok 83
 Jeparit 279
 Jerrawangala Nemzeti Park 169, 420
 Jervis Bay (település) 149, 170, 389
 Jervis-öböl (Jervis Bay) 201, 286, 381, 411, 418, 420, 422, 444, 491
 Jewel-barlang 84
 Jindabyne 73, 419
 Jindabyne-tó 73
 Johnston-tó 154
 Julius-tó (Lake Julius) 115
- Kakadu Nemzeti Park 91, 92, 110, 112, 158, 177, 478, 479, 482, 485
 Kalbarri 29, 462
 Kalbarri Nemzeti Park 29, 77, 463, 464
 Kalgoorlie (Kalgoorlie-Boulder) 48, 57, 113, 392, 393
 Kanada 33, 262, 291, 347, 362, 503
 Kangaroo-sziget (Kangaroo Island) 202, 457, 460
 Karácsony-sziget (Christmas Island) 83
 Karrakatta 381
 Kaszpi-tenger 96
 Kata Tjuta (Mt Olga) 77, 78, 483, 488, 489
 Katherine 155, 378, 392
 Kati Thanda-Lake Eyre Nemzeti Park 79, 90
 Katoomba 443, 490
 Kápolna 279
 Kárpát-medence 83, 311, 317–319, 329, 336
 Keilor 78
 Kelet-Ausztráliai-hegyvidék 77, 80
 Kelet-Indiák 28
 Keysborough 325, 515
 Kew 137, 316, 344, 429
 Kék-hegység (Blue Mountains) 36, 37, 43, 57, 58, 81, 86, 164, 282, 431, 443, 490
 Kék-tó (Blue Lake) 90
 Késmárk 126
 Kiandra 48, 419, 422
 Killara (farm) 95
 Kimberley 35, 77, 82, 462
- Kinchega Nemzeti Park 203
 Kinchega-tőrendszer 92, 444
 King George Sound (György király-szoros) 71
 King-sziget 81, 190
 Kings Canyon 478, 480–482, 484, 485
 Kingston 51
 Kiskunhalas 86
 Kína 27, 72, 109, 114, 116, 117, 124, 131–133, 298
 Kokerbin Rock 488
 Komárom-Esztergom megye 83
 Koonalda-barlang 78, 229
 Közép-Amerika 216
 Közép-Ausztrália 113, 155, 285, 480
 Kununurra 93, 110, 128
 Kuranda 184
 Ku-ring-gai Chase Nemzeti Park 387, 443, 445
- Lachlan folyó 37,
 Lady Julia Percy-sziget 202
 Lake barlang 84
 La Manche 341
 Lanyon -villa (Lanyon Cottage) 411
 Las Vegas 108
 Launceston 33, 44, 46, 51, 126, 189, 372, 467, 468, 473–475
 Lawn Hill Gorge (Boodjamulla) 448, 450
 Leeuwin-fok (Cape Leeuwin) 28, 201
 Leeuwin-Naturaliste Nemzeti Park 463
 Leichhardt folyó 115
 Leigh Creek 116
 Lengyelország 73
 Lexington 283
 Leveque-fok (Cape Leveque) 380, 381
 Lightning Ridge 120, 186, 395, 458
 Lincoln 53
 Lincoln Nemzeti Park 53, 458
 Lincolnshire megye 54
 Litchfield Nemzeti Park 483, 485
 Lipótvár 278
 Little Desert Nemzeti Park 167, 434
 Liverpool 51

Liverpool-síkság (Liverpool Plains) 37, 229
 Líbia 86
 Lockville 44
 Lofty-hegység 79
 London 43, 57, 126, 127, 276, 282, 284, 292,
 Lone Pine 184
 Lord Howe-sziget 82, 83, 85
 Lyndhurst 491

MacDonnell-hegység 78, 478, 480, 484, 485, 490
 Macedon-hegység 86
 Mackay 117, 158
 Mackenzie folyó 90
 Macquaire folyó 37
 Magyarország 26, 50, 54, 59, 60, 64–67, 72, 74, 80, 83, 84, 86, 87, 94, 98, 106, 107, 114, 115, 117, 125, 127, 130, 135, 137, 139, 140, 150, 153, 174, 177, 195, 197, 199, 205, 211, 214, 216, 223, 227, 237, 244, 300, 307–310, 312–314, 317–320, 322, 326, 328, 329, 331–336, 341, 343, 345–351, 354–356, 371, 379, 388, 390, 405, 426, 470, 492, 516–518

Malajzia 109
 Mallee-vidék 166
 Mammoth-barlang 84
 Manjimup 162
 Mansfield 240
 Margaret River (település) 84, 128, 462, 463, 463
 Marian-völgy (Marian Valley) 444, 449
 Marion Bay 33
 Marsden 325, 449, 515
 Mascot 43
 Mawson-csúcs (Mawson peak) 74
 McDonald-sziget 74, 83
 McLaren-völgy 457, 460
 Mead-tó 93
 Melbourne 15, 21, 23, 31, 33, 34, 37, 40, 43, 44, 46, 49–52, 54, 55–58, 61, 62,

65, 78, 79, 82, 86–88, 90, 98, 104, 105, 107–109, 115, 120, 130–132, 134–140, 142–145, 149, 150, 156, 159, 162–165, 171, 184, 187, 196, 200–202, 225, 226, 229, 232, 233, 241, 242, 246, 247, 249, 252–254, 256, 279, 283–285, 290, 292, 293, 297, 299, 300, 312–314–327, 330–333, 335, 336, 342–345, 347–351, 353–357, 359, 362, 370–379, 381, 383–385, 387, 389, 391, 395, 397, 398, 402, 406, 409, 411, 413, 414, 421, 423–431, 433–435, 438, 439, 447, 448, 453, 454, 456, 459, 461, 467, 468, 470, 473, 477, 478, 484, 490, 515

Melville-sziget 83, 285

Merri-patak 232

Mersey folyó 125

Mildura 317, 395, 434, 464

Mindil Beach 480

Mintabie 120

Mole Creek 84, 473

Molonglo folyó 37, 38, 90, 415

Monor 125

Montague-sziget (Montague Island) 202

Montebello-szigetek 30

Montreal 347

Moondarra-tó 115

Moreton-öböl (Moreton Bay) 202, 285, 447

Moreton-sziget (Moreton Island) 82, 177

Mossman 50

Mt Ainslie 410

Mt Augustus lásd Burringurrah

Mt Bischoff 119

Mt Bogong 213, 434

Mt Buffalo 434

Mt-Coot-tha 149, 449

Mt Eccles 85

Mt Franklin 418, 422

Mt Gambier (város) 90, 434, 459

Mt Gambier (vulkán) 85

Mt Grenfell 186, 240, 402, 439

Mt Hotham 434

- Mt Isa 114, 115, 312, 318, 319, 333, 393, 450
- Mt Kaputar 488
- Mt Kosciuszko 73, 74, 419, 422
- Mt Lawley 325, 462, 515
- Mt Lyell 119
- Mt McClintock 74
- Mt Napier 82, 85
- Mt Ossa 73, 74
- Mt Pilot 189, 488
- Mt Pine 488
- Mt Read 154
- Mt Schank 85
- Mt Surprise 120
- Mt Warning (Wollumbin) 85
- Mt Weld 117, 118
- Mudgee 127
- Mugga Mugga-villa (Mugga Mugga Cottage) 411
- Mulga (régio) 167
- Mungó-tó (Lake Mungo) 439
- Murgon 188
- Murphy's Haystack 488
- Murramarang Nemzeti Park 404, 420
- Murray folyó 37–39, 52, 79, 80, 90, 92, 163, 164, 247, 282, 400, 434
- Murray-sziget 263
- Murray–Darling folyó 38, 79, 80, 89, 90, 98, 444
- Murray-Sunset Nemzeti Park 434
- Murrumbateman 128, 421
- Murrumbidgee folyó 37, 38, 90, 103
- Mutawintji Nemzeti Park 439
- Muttaburra 186
- Nagy-Artézi-medence 79, 94, 97, 98
- Nagy-Ausztrál-öböl (Great Australian Bight) 71, 78
- Nagy-Britannia 43, 108, 109, 125, 135, 230, 251, 262, 277, 280, 292, 293, 297, 310, 341, 362, 363, 495, 496
- Nagyerdő 177
- Nagy-Homoksivatag 77
- Nagy Korallzátony (Great Barrier Reef) 82, 83
- Nagy-Viktória-sivatag 77, 167
- Nagy-Vízválasztó-hegység 73, 80, 420, 490
- Namadgi Nemzeti Park 53, 378, 417, 418
- Nambung Nemzeti Park 177, 465
- Naracoorte-barlang 83
- Narrabri 125
- Naturaliste-fok (Cape Naturaliste) 34, 463
- Newcastle 54, 55, 71, 139, 169, 343, 344
- Newtown 49
- New York 252, 348, 372, 394, 439
- Németország 82, 109
- Ngilgi-barlang 84
- Nhill 376
- Nhulunbuy 110
- Ninety Mile Beach 434, 435
- Ningaloo-zátony 82, 202, 215, 463
- Ningaloo Marine Park 82
- Noble Park 320
- Northcote 49, 232, 324
- North Fitzroy 232, 318, 320, 356, 429
- Norfolk-sziget (Norfolk Island) 33, 35, 48, 83, 273, 278, 283, 286, 287, 500
- Norseman 118, 375
- North Bay 29
- Norwood 325, 456, 515
- Nullarbor-síkság 39, 44, 47, 78, 79, 84, 164, 167, 218, 454, 458, 488
- Nyugat-Ausztrália 16, 28, 40, 44, 49, 50, 51, 54, 71–73, 77, 82–84, 87, 90, 92, 99, 103, 113–118, 123, 124, 128, 140, 150, 154, 160, 162, 165–167, 170, 204, 209, 213, 238, 245, 256, 258, 284, 285, 290, 299, 313, 328, 342, 343, 392, 393, 395, 431, 461–463, 466, 517
- Nyugat-Európa 315
- Olympic Dam 110, 113, 114
- Oodnadatta 85
- Osztrák Birodalom lásd Osztrák–Magyar Monarchia

Osztrák–Magyar Monarchia 298, 341, 342, 344, 345, 349, 354, 355, 516, 517
Outback (Pusztaság) 57, 67, 103, 105, 111, 115, 140, 156, 246, 369, 378, 390, 392–406, 412, 418, 421, 422, 434, 438, 439, 444, 447, 448, 451, 453, 454, 459, 461–464, 467, 474, 477, 484, 491, 492
Ouyen 395
Oyster Bay 33

Paddington 49, 376
Paraburdoo 110
Paroo-tó 92
Parramatta 37, 44, 46, 48, 50, 52, 54, 90, 378, 443
Pálma-völgy (Palm Valley) 155, 188, 484
Pápua Új-Guinea 137, 223, 224, 287, 288, 354, 357
Pemberton 162
Perisher 419
Perth 27, 28, 43, 51, 52, 54–57, 59, 71, 72, 82, 84, 88, 90, 93, 94, 100, 105, 113, 117, 120, 128, 136, 138, 139, 143, 144, 149, 150, 162, 170, 184, 196, 201, 202, 204, 229, 238, 284, 285, 312, 317, 317, 322, 325, 334, 343, 344, 353, 354, 357, 372, 375, 378, 381, 385–387, 389, 392, 395, 423, 426, 438, 447, 453, 461–465, 477, 488, 515
Pest megye 83
Petermann-hegység 78
Philadelphia 277
Phillip-sziget 82, 202
Pilbara 77, 256, 257, 462
Pine Creek 44
Pink-tó (Pink Lake) 434, 464
Pinnacles-sivatag 77, 84, 463, 465
Pitcairn-sziget 286
Pitt Town 51
Point Nepean Nemzeti Park 387, 437
Polinézia 26, 59, 223

Port Arthur 378, 384, 470, 474, 475
Port Augusta 378, 392, 460
Port Campbell Nemzeti Park 177
Port Essington 285
Port Jackson 32, 33, 231, 274, 275
Portland 39, 54, 423, 434
Port Lincoln 53, 54, 373, 392, 458, 488
Port Melbourne 44
Port Phillip 55, 71, 233, 498
Port Phillip District 281, 285, 287, 423
Port Pirie 392
Port Stephens 184, 201
Port Wakefield 392
Possession-sziget 230
Preminghana 468
Princess Margaret Rose-barlang 84
Proserpine 117
Puncak Jaya 74
Purnululu Nemzeti Park 492
Purrumbete-tó 90

Queanbeyan 44, 53, 411
Queensland 26–28, 37–39, 44, 50, 51, 54, 55, 79, 80–82, 83, 85–88, 90, 98, 100, 103–105, 110, 111, 113, 115, 117–120, 122–124, 128, 129, 131–133, 136, 140, 141, 145, 150, 153, 154, 156, 157–160, 165, 167, 169, 184, 186, 188, 196, 198, 199, 202, 204, 208, 209, 214, 216, 218, 223, 225, 230, 242, 249, 251, 252, 258, 262, 272, 285, 288, 293, 294, 312, 313, 319, 322, 328, 343, 378, 382, 383, 385, 388, 392–395, 400, 427, 444, 447–449, 451, 473, 487, 491, 502, 503, 509, 517, 518
Queenstown 118, 119, 395, 473

Raffles-öböl (Raffles Bay) 285
Raukkan 247, 248
Richmond 184, 186
Rio de Janeiro 272
Risdon Cove 467

- Riverina 61, 80, 127
 Riversleigh 84, 188
 Rockbank 325, 515
 Rockhampton 87, 208, 388, 451
 Roma 186, 395
 Rosebery 154
 Rottneest-sziget 82, 188, 196, 398, 462, 463, 465
 Royal Nemzeti Park 177, 444
 Rubyvale 120
 Rutherglen 127
 Ryde 51, 54
- San Francisco 372
 Sanghaj 72
 Sapphire 120
 Sárospatak 126
 Sáros vármegye 126
 Sátoraljaújhely 126
 Schanck-fok (Cape Schanck) 387
 Scrivener-gát (Scrivener Dam) 38, 415
 Seacliff 456
 Shark-öböl (Shark Bay) 28, 30, 72, 73, 87, 100, 120, 202, 463
 Shipwreck Coast 71
 Shoalwater-szigetek (Shoalwater Island) 202
 Silverton 67, 444
 Sopron 78, 79
 Sovereign Hill 113, 378, 433
 Spencer-öböl 71
 Sri Lanka 83
 St Albans 49, 273
 St Kilda 136, 137, 149, 279, 387, 425, 427
 Stanley 196, 473, 474, 475
 St Clair-tó 90
 Staten Landt 29
 Stawell 252
 Steep Point 71, 101
 Stirling-hegység 86,
 Stirling Range Nemzeti Park 463, 490
 Storm-öböl (Storm Bay) 201
 Strahan 154, 395, 473, 474, 475
 Strathfield 322
- Streaky Bay 488
 Sturt Nemzeti Park 155, 156
 Sullivan Cove 467, 469
 Sullivan-öböl (Sullivan Bay) 283, 423, 467
 Sunshine Coast (Napfény-part) 88, 385
 Sunshine State (Napfény állam) 88
 Surat-medence 115
 Svédország 346
 Swan folyó 90, 204, 284
 Swan Hill 127
 Swan River Colony 284, 287, 461
 Swan-völgy (Swan Valley) 462, 465
 Swansea 54
- Sydney 15, 19, 25, 29, 31–34, 36–39, 42–44, 46, 48–52, 54–57, 59, 61, 62, 64, 65, 71, 81, 83, 84, 86, 90, 91, 93, 96, 100, 101, 104, 105, 107, 113, 116, 120, 124–127, 130–132, 134–144, 149, 152, 154, 162, 170, 171, 177, 184, 186, 187, 200–205, 212, 217, 229, 231–233, 241, 250, 252, 255, 256, 265, 266, 272–277, 281–284, 288, 293, 297, 298, 303, 308, 309, 311–315, 317–331, 334–335, 342, 343, 345–350, 355–358, 362, 370, 372, 374–378, 380–382, 384, 385, 387, 389, 391, 395, 400, 406, 409, 411, 413, 420, 421, 423, 424, 426, 427, 434, 437–445, 447–449, 453, 456, 461, 467, 468, 469, 477, 478, 484, 488, 490, 491, 500, 501, 515
- Szabolcs-Szatmár-Bereg megye 125
 Szeged 78, 88
 Szent Vince-öböl 71
 Szepesszombat 108
 Széchenyi-hegy 458
 Szingapúr 109, 132, 285, 478
 Szovjetunió 350
- Tahiti 31, 230, 495
 Tahmoor 116
 Tamar folyó 90

- Tamar-völgy 473
 Tamworth 444
 Tanami-sivatag 112
 Tasmánia 29, 33, 44, 51, 54, 57, 71, 73–75, 80, 81, 84, 86, 88, 90, 92, 101, 105, 113, 116–119, 123, 125, 126, 154, 156, 158, 161, 162, 167, 168, 171, 184, 189, 196, 197, 199, 217, 225, 229, 232, 235, 242, 246, 254, 273, 275, 281, 282, 283, 285, 286, 293, 299, 343, 356, 378–381, 384, 393, 423, 426, 429, 434, 467–475, 491, 501
 Tátralomnic 458
 Tenerife 272
 Tennant Creek 113, 505
 Tenterfield 45, 289, 376, 378, 444, 501
 Terra Australis 25, 26, 31
 Thaiföld 109
 Tharwa 53
 The Neck (Nyak-szoros) 81
 Thetis-tó 72, 463
 Thorpdale 162
 Thredbo 419
 Thursday-sziget (Thursday Island) 450
 Tibooburra 102, 196, 491
 Tidbinbilla Természetvédelmi Terület (Tidbinbilla Nature Reserve) 165, 177, 195, 196, 402, 412, 413, 416, 417, 422
 Tiwi-sziget 83
 Tonga 29
 Torres-szoros 27, 29, 32, 71, 81, 223,
 Torres-szorosbeli szigetek (Torres Strait Islands) 224, 225, 261, 263, 504, 506
 Torres-tó 91
 Tower Hill 85, 90, 435
 Townsville 30, 50, 115, 224, 378, 385, 451
 Toowoomba 54, 150, 392, 451
 Trencsén vármegye 278
 Triabunna 472
 Tryal-sziklák 30
 Tumut 422
 Tweed folyó 37
 Twofold-öböl 71
 Uluru (Ayers Rock) 77, 78, 229, 426, 477, 478, 480, 483, 485, 487, 488
 Undara 85
 Unley 322
 USA 86, 93, 99, 108, 114, 130, 136, 164, 177, 262, 277, 279, 291, 292, 295, 297, 317, 330, 343, 345, 362, 363
 Új-Dél-Wales 16, 25, 26, 34, 37–39, 44, 45, 46, 48, 50, 53, 56, 60, 73, 74, 83, 85, 88, 92, 98, 101, 103, 104, 107, 108, 110, 113–117, 120, 122, 124, 127, 132, 136, 137, 140, 150, 154–156, 158, 162, 167, 169, 170, 171, 184, 186, 197, 203, 204, 225, 234, 240, 242, 254, 271, 273, 280–287, 289, 293, 312, 313, 319, 330, 343, 392, 394, 402, 404, 418, 421, 423, 429, 431, 434, 438, 439, 443, 445, 461, 487, 500, 501, 503, 517, 518
 Új-Hollandia 26, 30, 59, 195
 Új-Guinea 27, 28, 32, 58, 59, 71, 74, 75, 81, 137, 160, 195, 196, 199, 204, 205, 209, 223, 224, 228, 287, 288, 354, 357
 Új-Kaledónia 288
 Új-Zéland 19, 21, 29, 32, 59, 62, 63, 71, 77, 104, 109, 127, 132, 135, 154, 161, 191, 202, 227, 235, 242, 255, 258, 262, 275, 283, 284, 287, 290, 312, 315, 319, 334, 343, 349, 353, 362, 369, 370, 395, 405, 469, 496, 515
 Van Diemen-föld 26, 29, 287, 423, 467, 498
 Vaucluse 136, 282, 381
 Victor Harbor 201, 457
 Victoria 39, 49, 54, 71, 73, 81, 84, 85, 88, 90, 92, 103–105, 107–110, 113, 116, 117, 122, 124, 125, 127, 132, 133, 136, 137, 139, 140, 142, 150, 153, 156, 158, 159, 162, 164, 166, 167, 171, 184–186, 189, 197, 198, 202, 205, 213, 223, 225, 236, 240, 249, 254,

- 279, 281–283, 285, 292, 293, 299,
301, 312, 313, 315–317, 319, 325, 332,
335, 343, 356, 373, 375, 380, 381,
383, 392, 400, 419, 423–435, 444,
463, 517, 518
- Victoria folyó 90
- Vietnam 279, 296
- Vigar Wells 73
- Wagga Wagga 61, 90, 421
- Wallabadah Rock 488
- Wallangara 45, 286
- Walpole 162
- Walpole-Nornalup Nemzeti Park 463
- Wangetti 184
- Wantirna 320, 323, 324–326, 430, 515
- Waratah 119, 169, 172
- Warburton 118
- Warnambool 201
- Warrumbungle-hegység 37, 85, 488
- Wave Hill 256, 259, 260
- Wave Rock 488, 489
- Wee Jasper 83
- Weereewa-kilátó 92
- Weipa 27, 110, 114
- Wellington-barlangok (Wellington Cave) 83
- Wentworth 38, 163, 282
- Westbury 105
- Westport 48
- White Cliffs 120, 458
- Whitsunday-szigetek 82
- Wilberforce 51
- Wilpena Pound 457
- Wilson's Promontory 71, 164, 381, 434
- Windsor 51
- Winton 141, 186, 187, 294
- Witjira Nemzeti Park 95
- Wodonga 378
- Wollongong 55, 312, 321, 388, 444, 445,
491
- Wollumbin (Mt Warning) 85
- Wombeyan 83
- Woodville 456
- Woombye 382
- Wyndham 163
- Yarra folyó 90, 127, 132, 426, 428
- Yarralumla (Canberra) 41, 351, 411, 414,
415
- Yarrangobilly-barlangrendszer (Yarrangobilly
Cave) 83, 419
- Yass 37, 53, 421, 422
- Yellowstone Nemzeti Park 177
- Yilgarn-fennsík 72, 77
- Yoganup 44
- York-félsziget 27, 80
- York-fok 223, 500
- Yorke-félsziget 121, 395, 456, 459, 460,
- You Yangs 184
- Ypern 173
- Yuraygir Nemzeti Park 110, 444
- Zehan 395
- Zemplén megye 126

Képjegyzék

(Fejezetkezdő és fejezetzáró képek)



22–23. oldal	A Gibraltar-hegységben (New South Wales)
24. oldal	A Kék-hegység (New South Wales)
68–69. oldal	Stirling-hegység (Western Australia)
70. oldal	The Breakways (South Australia, Coober Pedy mellett)
146–147. oldal	Tahune Treewalk (Geeveston, Tasmania)
148. oldal	Cook emlékmű, Lake Burley Griffin (Canberra, Australian Capital Territory)
179. oldal	Great Otway Nemzeti Park (Victoria)
180–181. oldal	Canberrai Állatkert (Canberra, Australian Capital Territory)
182. oldal	Weston Park (Canberra, Australian Capital Territory)
220–221. oldal	Lake Mungo (New South Wales)
222. oldal	Mt Grenfell (New South Wales)
267. oldal	Mt Grenfell (New South Wales)
268–269. oldal	A régi parlament épülete (Canberra, Australian Capital Territory)
270. oldal	Henry Parkes új-dél-walesi miniszterelnök szobra a Centennial Parkban (Sydney, New South Wales)
304–305. oldal	Magyar nap a Buda-villában, 2015 (Castlemaine, Victoria)
306. oldal	A Szent László Magyar Klub belseje Geelong mellett (Lovely Banks, Victoria)
337. oldal	Leviny Ernő aranyműves által készített kupa az Art Gallery of Victoria gyűjteményében (Melbourne, Victoria)
338–339. oldal	a Canberrai Magyar Nagykövetség épülete Deakin városrészben, Cára Éva felvétele (Canberra, Australian Capital Territory)
340. oldal	Az ausztrál főkormányzó hivatali autója – rendszáma a brit korona – Canberrában, a magyar nagykövetségen, 2011 (Canberra, Australian Capital Territory)
360. oldal	A Grampians Halls Gap mellett (Victoria)
365. oldal	Szivárvány Új-Dél-Walesben (Yarrangobilly Caves környéke, New South Wales)
366–367. oldal	Wilsons Promontory (Victoria)
368. oldal	Gundabooka Nemzeti Park (New South Wales)

407. oldal	A Tower Hill Lake körüli vulkáni fal (Koroit, Victoria)
408. oldal	A St John's anglikán templom Reid-ben (Canberra, Australian Capital Territory)
436. oldal	Port Jackson bejárata Middle Head környékéről fényképezve (Sydney, New South Wales)
446. oldal	A Lawn Hill Nemzeti Park kanyonja (Queensland)
452. oldal	Elhagyott tanya Peterborough környékén (South Australia)
476. oldal	Kings Canyon környéke (Northern Territory)
486. oldal	Barron Falls (Cairns, Queensland)
493. oldal	A Commonwealth of Australia Constitution Act 1900 uralkodói pecséttel ellátott példánya (Museum of Democracy, Canberra, Australian Capital Territory)
494. oldal	Az új parlament makettje a Canberra Múzeumban (Canberra, Australian Capital Territory)
514. oldal	A Nikko Maru gőzös utaslistája 1907-ből, az utasok között jól látható a Sydney-be visszatérő Gubányi Károly (Charles Gubanyi) neve. A hajó Japánból indult és 1907. szeptember 20-án futott be Sydney-be.

A szerző témával kapcsolatos eddigi munkái



1. A tengerentúli angolszász államok magyar civil szektora kronológiájának vázlata (In: Vasváry Collection Newsletter 2010/2. www.sk-szeged.hu/statikus_html/vasv-ry/newsletter/10dec/tartalom.html)
2. A melbourne-i magyar diaszpóra történetének vázlata. *Külügyi Szemle* 2016/2. 93–108.
3. Az ausztráliai magyar sírok jövője. In: Béli Gábor–Korsós-né Delacasse Krisztina–Herger Csabáné (szerk.): *Ut juris ordo exigit. Ünnepi tanulmányok Kajtár István 65. születésnapjára*. Publikon Kiadó, Pécs, 2016. 65–75.
4. Az '56-osok és a forradalom öröksége a csendes-óceáni térségben. *Jogtörténeti Szemle*, megjelenés alatt
5. A konzuli munka jogtörténeti gyökereiről. *Külügyi Szemle* 2017/3. 156–161
6. Magyar emlékek a Melbourne-i Konzuli Iroda konzuli kerületében (tanulmány, megjelenés alatt: Földrajzi Múzeumi Tanulmányok)
7. Magyarország konzuli és diplomáciai kapcsolatai Ausztráliával. *Jura* 2017/1. 219–229.
8. Az ausztráliai magyar diaszpóra a 20. században. *Jogtörténeti Szemle* 2017/különszám, 18–25.
9. Ausztrál fővárosok: Sydney, Melbourne és Canberra (előkészületben, várható megjelenés: 2019)

Summary



The content and structure of this book (*Australia from a Hungarian view*) are based on my own experience in the fieldwork and research done in archives and libraries. As the consul of Hungary in Canberra (2011–2013) and Melbourne (2013–2015) one of my tasks was to help members of the Hungarian community in Australia, New Zealand and the Southern Pacific with their matters as diverse as lodging applications and forms to rescuing Hungarian tourists in case of an emergency. It was also important to build and maintain connections with the NGOs of the diaspora and to advise them how to foster the Hungarian culture and language. Also to give advice or to help community members with administrative issues under the Hungarian law. The regular communication with individuals and communities gave me the idea to visit Hungarian monuments in Australia. As I saw more of the history of the Hungarian diaspora, I saw more and more bits of Australian history as well.

I wanted to familiarise my compatriots living in Europe with Australian life, culture and history. As I followed the trails of earlier Hungarian travellers in my free-time, I have published my experiences in the hope that this may motivate others to visit this region, to learn about the Australian way of life and to publish their personal observations. We can improve and renew our common knowledge of Hungarian from this far and little known region with long-term collaboration.

I trust this book encourages readers to review and analyse the in-situ relationships and confirm that the personal impressions form an important part in weaving a closer relationship between these two countries and their cultures.

The appendix contains translations of some law-related documents from Australian history, marking a possible future way for research in Hungary.

Résumé



Le contenu et la structure de cet ouvrage (*L'Australie vue par un Hongrois*) ont été inspirés de mes expériences personnelles ainsi que des recherches documentaires effectuées dans les bibliothèques et les archives locales.

En ma qualité de consul de Hongrie à Canberra (2011–13) et à Melbourne (2013–15), mon activité consistait principalement à gérer les dossiers de la communauté hongroise en Australie, en Nouvelle-Zélande et en Océanie, notamment les demandes de naturalisation et de réintégration de la diaspora magyare, ou à prendre en charge les touristes hongrois en difficulté. Une de mes tâches prioritaires était également la prise de contact avec les associations hongroises et les communautés magyares locales, ainsi que l'aide à leurs démarches administratives. C'est sans doute ces rencontres qui m'avaient incité à rechercher et recenser les mémoriaux hongrois parsemés dans cet immense pays. J'aurais voulu tout d'abord partager mes découvertes, et aussi dans le but d'inviter mes lecteurs à aller plus loin dans cette réflexion; le fait d'avoir retracé de ma propre initiative les chemins jadis parcourus par les voyageurs et savants hongrois et d'avoir relaté mes expériences encouragera certainement d'autres personnes à visiter et à mieux connaître cette région, en publiant éventuellement leurs propres constats. En effet, une telle réflexion commune est le seul moyen d'actualiser et de diffuser en langue hongroise nos connaissances du pays.

Ce travail invite également à nous confronter à la réalité du terrain, les impressions personnelles demeurant toujours indispensables pour élargir les relations entre deux pays et deux cultures. Ainsi, plusieurs documents de l'histoire de la civilisation et du droit australiens figurent en annexe de l'ouvrage en traduction hongroise, ce qui nous permettra entre autres de poser les jalons des recherches à venir.

Fordította Varga Róbert



Kiadja a Fakultás Kiadó (Print&Pixel House Kft., Budapest)
Felelős kiadó a kft. ügyvezetője

Könyvterv, nyomdai előkészítés és borító: Eröss Zsolt

Terjedelem: 35 B/5 ív

ISBN 978 615 5848 09 4

Nyomdai kivitelezés:
Séd Nyomda Kft., Szekszárd
Felelős vezető Katona Szilvia

„A könyv anyaga és szerkezete saját élményeimen, tapasztalataimon, valamint könyvtári és levéltári kutatásaimon alapul. 2011 és 2013 között canberrai, 2013 és 2015 között melbourne-i konzulként dolgozva fő feladatomban a magyarokkal kapcsolatos ügyek intézése volt Ausztráliában, Új-Zélandon és Óceániában, érte ezalatt többek között a diaszpóra állampolgársági kérelmeit, illetve a bajba jutott magyar turisták megsegítését. Fontos feladatomban volt továbbá a magyar szervezetekkel való kapcsolattartás, a magyar közösségek felkeresése, kérelmeik kezelése. A hatalmas országban szétszórva található magyar emlékhelyek felkutatásának és dokumentálásának ötlete az e közösségekkel való találkozásokot követően fogalmazódott meg bennem. Azt szerettem volna, ha az általam látottakat mások is megismerik, továbbgondolják. Úgy, ahogy önszorgalomból, szabadidőben én is megpróbáltam eljutni a magyar utazók és tudósok által bejárt vagy leírt helyekre, bízom benne, hogy az általam leírtak is ösztönözni fognak másokat a régió meglátogatására, mélyebb megismerésére és remélhetőleg tapasztalataik közreadására is. Kollektív tudásunk, a térséggel kapcsolatos információink magyar nyelven csak így módon – közös gondolkodás révén – gyarapíthatók, illetve újíthatók meg.

A könyv az összefüggések helyszínen történő megismerésére ösztönöz, a személyes benyomások feltétlenül szükségesek a két ország és két kultúra közötti kapcsolatok szorosabbra fűzéséhez.

A kötetet az ausztrál történelem és jogtörténet egyes kordokumentumainak magyar fordításai egészítik ki, kijelölve a kutatások egy lehetséges jövőbeni irányát.”



Domaniczky Endre (1979) történelmet és jogot végzett a Pécsi Tudományegyetemen (2004), doktori értekezését is itt védte meg (2009). Éveken át dolgozott a magyar közigazgatás különböző szintjein, elsősorban hatósági területen. 2011 és 2015 Magyarország canberrai, illetve melbourne-i konzulként teljesített szolgálatot. Akkoriban ehhez a konzuli kerülethez tartozott Ausztrália, Új-Zéland és a csendes-óceáni szigetvilág. 2016–2017-ben az Igazságügyi Minisztérium, 2017-től a Külgazdasági és Külügyminisztérium munkatársa.

